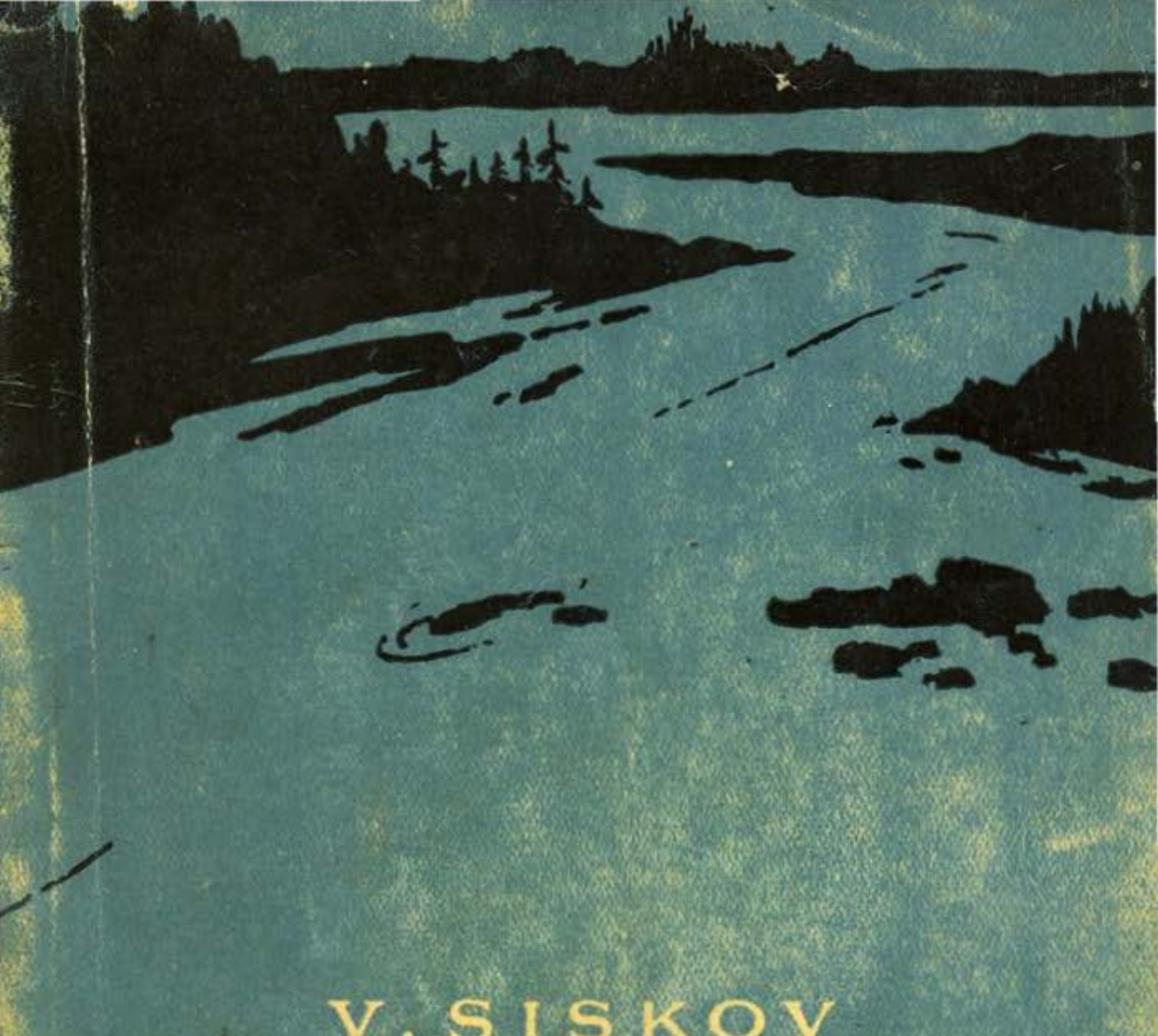

V. ȘIȘKOV

FLUVIUL MOHORÎT

★ ★

ESPLA – CARTEA RUSĂ

Coperta şi ilustraţiile de N. RONI

В. Шишков
УГРЮМ—РЕКА
Том второй
Издательство „Правда"
1957

V. ȘIȘKOV

FLUVIUL MOHORÎT

ROMAN

Vol. II

1959
E. S. P. L. A. — CARTEA RUSĂ

Traducere de *Al. Ştefănescu-Medeleni* şi *Tatiana Berindei*

PARTEA A CINCEA

1

Prohor Petrovici rezolvase multe treburi la Petersburg. Se dusese la o mare uzină constructoare de maşini şi, pe baza planurilor aprobate de Protasov, comandase pentru centrala sa electrică o turbină de cinci mii de kilowaţi. Apoi trecuse pe la Departamentul Minelor să se sfătuiască cu cei de acolo cu privire la comanda unei drage pentru exploatările sale aurifere, comandă pe care urma s-o facă în America. În sfîrşit, dăduse şi de porucicul [1] Priperentiev care moştenise de la fratele lui terenul aurifer din taiga.

Porucicul Priperentiev ocupa două odăi în casa unei nemţoaice, pe strada Mohovaia. Se intra la el prin bucătărie. O ordonanţă murdară, somnoroasă se scobi un timp în nas, neînţelegînd îndată ce doreşte vizitatorul. Prohor îi puse în mînă două ruble şi, devenind numaidecît mai isteaţă, ordonanţa alergă într-un suflet să-l anunţe pe stăpînul său.

Porucicul îl primi pe Prohor într-o odaie îmbîcsită de fum de ţigară şi de o duhoare acră. Avea faţa buhăită, mustaţa neagră, burticică şi chelie, ceea ce nu cadra cu gradul lui. La început, nu se putu dumiri de

[1] Grad ofiţeresc în armata ţaristă, corespunzător celui de locotenent (n. ed.).

loc asupra scopului vizitei lui Prohor. În cele din urmă, lămurindu-se, răspunse :

— Nici-o-da-tă, stimate domn... O să fiu pus în retragere. De altfel... Ei, fir-ar să fie !... Ce să mai spun... Pare-mi-se că am dropică ori inima mărită... Într-un cuvînt, mă-nţelegeţi ? Asta e. O să fiu pus în retragere şi atunci plec în taiga. O să mă ocup eu însumi de exploatare...

Prohor îşi dădea seama foarte bine că apariţia sa îl mira pe porucic, care uitase de mult de acea exploatare, şi acum amîna dinadins luarea unei hotărîri, născocind fel şi fel de pretexte.

— Pentru exploatarea terenului e nevoie de un capital însemnat. Dispuneţi de aşa ceva ? — i-o trînti Prohor drept în faţă.

Porucicul Priperentiev se apucă cu mîinile de cap, făcu un pas înapoi şi se aşeză pe scaun.

— Vă rog, luaţi loc. Despre capital, ce să vă spun ? Îl am şi nu-l am... De altfel... Mai curînd cred c-o să-l am. Mă însor... Logodnica mea are avere frumuşică... Sidorenko ! Adu nişte cafele...

Ofiţerul se încruntă, îşi ţuguie buzele şi, luînd un aer nepăsător, începu să-şi umple luleaua.

— De altfel... Ştiţi ceva ? Serviţi, vă rog, cafeaua. Doriţi o ţigară de foi ? Ptiu, dar... nu am... Măgarul acesta de soldat ! Uf ! Ştiţi ceva ? Veniţi la mine diseară să facem o partidă de bacara. Credeţi în noroc, în zodie ? Aha ! S-ar putea să cîştigaţi exploatarea la cărţi. Eu o evaluez la o sută de mii.

— Eu v-aş oferi o mie...

— Cum ? Ce-aţi spus ? ! — strigă porucicul şi îşi holbă spre musafir ochii săi lăcrimoşi de pişicher, cu scăpărări de obrăznicie.

— O mie — repetă calm Prohor, împingînd la o parte ceaşca cu cafea. — De fapt, aţi pierdut toate drepturile asupra acestui teren, întrucît nu l-aţi exploatat timp de douăzeci de ani. Ca atare, termenul a expirat. N-am însă nici o poftă să încep la forurile în drept

demersuri pentru o eventuală arendare... Aş prefera să ne înţelegem... Să mi-l cedaţi direct...

— Scuzaţi, dar... De care teren vorbiţi ? Care anume, stimate domn ?

— Ce întrebare ! Vorbesc de terenul aurifer din taiga...

— Aha ! — exclamă gros porucicul, dînd din cap. — Vi-l cedez contra şaptezeci şi cinci de mii... Ha-ha !... Anul trecut mi s-au oferit două sute de mii... Eram însă în bani şi am neglijat afacerea...

— Cine v-a oferit ?

— Un oarecare Piotr Semionovici Pupkov, proprietarul unor exploatări aurifere.

— N-am auzit de numele ăsta.

— Ceva cam în felul acesta, înţelegeţi : Pupkov, Noskov, Hvostov... Unul aşa, cu cioc. Deci, şaptezeci şi cinci de mii...

— O mie...

— Nu-mi plac glumele. De altfel, aş vrea să mă sfătuiesc cu cineva. Telefonaţi-mi mîine la 39—64. *Adieu*... Trebuie să plec la regiment... Hei, Sidorenko !...

Prohor, firește, n-a mai telefonat, nici nu s-a mai întîlnit cu porucicul. În schimb, Iakov Nazarîci l-a cinstit pe Sidorenko la crîşmă cu votcă, ochiuri cu şuncă şi bere, descosîndu-l. A aflat astfel de la el tot ce-i trebuia. Ofiţerul era mînă spartă, cartofor şi beţivan. Uneori avea bani mulţi, dar de obicei trăia din cîţiva gologani împrumutaţi cînd de la gazda lui, Emilia Karlovna, cînd de la amărîtul de Sidorenko. De curînd, porucicul fusese pedepsit cu arest la garnizoană. Nişte jucători de cărţi îi dăduseră cu un sfeşnic în cap, iar a doua zi îşi bătuse şi el crunt ordonanţa, care era cu totul nevinovată. Sidorenko ar fi trebuit să se plîngă la superiori, dar pînă la urmă îl lăsase pe porucic în plata domnului.

Povestind toate acestea, sărmana ordonanţă, care se cam cherchelise, vărsa lacrimi amarnice.

La orele douăsprezece fix, Prohor Petrovici se duse

în audienţă la ministrul adjunct. Cu frac nou, cu jobenul în mînă, pudrat uşor, cu mustaţa şi barba potrivite „civilizat", stătea în anticameră şi se admira într-o oglindă mare, atîrnată deasupra căminului de marmură.

— Excelenţa sa vă poftеşte.

Cu fruntea sus, Prohor păşi pe un covor zmeuriu în vastul cabinet. Un bătrînel rumen, în haine civile, cu crucea ordinului „sfîntul Vladimir" la gît, aşezat la o masă neagră de stejar, îi arătă cu mîna fotoliul. Prohor se înclină şi luă loc. Bătrînelul îl măsură cu o privire de om cu experienţă, îşi netezi un pic barbişonul cănit şi-şi luă ochelarii de pe nas.

— V-am primit îndată pentru că ştiu cine sînteţi. Vă ascult.

Prohor îşi expuse cererea verbal, după care îi înmînă şi un memoriu.

— Aha ! — exclamă bătrînelul, zîmbind cu bunăvoinţă. — Bine, bine... Treceţi peste vreo trei zile... Nu, mai bine peste o săptămînă. Nu sînteţi prea grăbit, nu-i aşa ? Aşadar, peste o săptămînă, la orele patru fix...

Apoi îşi făcu o însemnare pe calendar.

Prohor se ridică. Bătrînul îi întinse o mînă veştedă, năpădită de păr roşcat.

— Pot spera, excelenţă, în rezolvarea favorabilă a cererii mele ? — întrebă Gromov.

— Hm... N-aş putea să vă răspund numaidecît. Afacerea este destul de încurcată. Ştiţi, militarii ăştia... Porucicul acesta al dumneavoastră... Cum îi zice : Zapiralski ?...

— Priperentiev, excelenţă...

— Da, da... Priperentiev... Ei bine... — Bătrînelul rumen zîmbi larg, descoperind un şirag egal de dinţi falşi, strălucitori ca perlele. — Voi trimite memoriul dumneavoastră jurisconsultului-şef pentru aviz. Este un mare specialist în astfel de probleme. Să sperăm că vom ajunge la o rezolvare favorabilă, tinere. Să sperăm.

Exact peste o săptămînă, la orele patru, Prohor se afla din nou la ministrul adjunct. De data aceasta, bă-

trînul era în uniformă şi cu steaua unui ordin pe piept. Poate că de aceea se şi comporta cu solemnitatea corespunzătoare.

— Despre ce-i vorba ? Ah, da. Luaţi loc — rosti el rece, cu morgă. — Mi se pare că... Mi se pare că aţi solicitat...

— Am solicitat să i se retragă porucicului Priperentiev dreptul de proprietate asupra unui teren aurifer, urmînd ca acesta să fie trecut în posesia mea, excelenţă.

— Da, da... Îmi amintesc perfect. Dacă aţi şti ce de probleme, ce de griji am pe cap. Şedinţe nesfîrşite, comitete, consfătuiri... Să înnebuneşti... — Rosti toate acestea repede, repede, scuturînd din cap cu o grimasă de suferinţă. — În problema care vă interesează, stimate domn, se culeg în momentul de faţă anumite date. La noi, în capitală, asemenea probleme se rezolvă foarte, foarte încet... Vrafuri de hîrtii, un noian de referate... O calamitate, o adevărată calamitate ! Mai treceţi peste o săptămînă. Vă previn însă să nu vă faceţi iluzii prea trandafirii : porucicul Priperentiev a făcut, la rîndul lui, o întîmpinare... Dar, ia spuneţi, aveţi o întreprindere mare acolo la dumneavoastră, în Siberia ?

— Pentru meleagurile noastre, destul de mare...

— Ce capital rulaţi ?

— Vreo zece-douăsprezece milioane, excelenţă.

Înaltul demnitar tresări, lungi gîtul şi se întoarse repede spre Prohor, care şedea în stînga lui.

— Oho ! — exclamă el aprobativ şi morga sa pieri ca prin farmec. — Foarte lăudabil. Cît se poate de lăudabil, domnul meu. Aşadar... ne-am înţeles.

Ridicîndu-se, strînse cu amabilitate mîna lui Gromov.

În timp ce-i ţinea paltonul lui Prohor, impozantul uşier în livrea, numai fireturi şi brandenburguri, i se adresă :

— Îndrăznesc să vă întreb, cum au mers treburile domniei voastre ?

— Cam prost — mormăi Prohor şi-şi aduse deodată aminte de un vechi sfat al lui Inokenti Filatîci: „O să te scoată din încurcătură uşierul sau feciorul. De ei să te ţii."

Uşierul, cărunt, cu barba lată, părînd, în livreaua lui cusută cu fir, un rigă de treflă, îl cercetă cu o privire versată, căutînd să ghicească cam cum stă cu finanţele. Prohor îi vîrî în mînă o bancnotă de douăzeci şi cinci de ruble şi se îndreptă încet spre ieşire. Luîndu-i înainte, uşierul îi deschise uşa, făcu o plecăciune adîncă şi mormăi printre dinţi:

— Vă foarte, foarte mulţumesc, înălţimea voastră. Şi... să-mi daţi voie să vă spun ceva... În anticameră e cam greu, că-i lume multă. Vă sfătuiesc, la caz că afacerea nu merge sau se tărăgănează, să lucraţi, să-mi fie cu iertare, prin partea femeiască... Adică... Înţelegeţi şi dumneavoastră: *blezirul* dragostei, deh, amoarea boierească, cum s-ar zice. Da... Aşa, de pildă, *escelenţa* sa e *acriditată*, ca să zic aşa, pe la madam Zamojska.

— Contesa?! — întrebă mirat Prohor, simţind o strîngere de inimă. Prin faţa ochilor lui trecură într-o clipă Nijni-Novgorod, tîrgul, malul verde de sub zidurile cetăţii şi banda de tîlhari. — Zamojska? Contesa?

— Cam pe aproape. E doar baroneasă... Binevoiţi să vă însemnaţi adresa dumneaei.

În vremea asta, se împlinise şi sorocul osîndei lui Inokenti Filatîci. Prohor se plictisea fără el. Iakov Nazarîci era în întregime absorbit de treburi, aşa că nu puteai să-l abaţi de pe „calea cea dreaptă". Celălalt era un bătrîn vesel şi plin de fantezie. În tovărăşia lui puteai face şi un chef la toartă. Păcat, zău!... Ce-l apucase pe afurisitul acela fără dinţi să muşte de nas oamenii onorabili!...

Dimineaţa, la uşa lui Prohor bătu cineva şi în cameră intră un lungan în uniforma Direcţiei Penitenciarelor, cu o mutră tîmpă, ca de bou. Nu era chip să-ţi dai seama dacă zîmbeşte ori îşi încreţeşte faţa ca pentru a

strănuta. Îi întinse lui Gromov un plic roz, cu pete de grăsime :

— Poftiți, domnule, un răvaș din partea preacinstitului apropitar de mine de aur din Siberia, Inokenti Filatîci Gruzdev și Fiii.

— N-are decît o fiică văduvă. Și apoi, nici nu e proprietar de mine. Ce vrea ?

— Binevoiți să citiți.

„Dragul meu Proșenka. Să mă ierți, pentru numele lui dumnezeu. Rublele tale, ăle două miare și jumătate, le-am băut împreună cu toți frații din pușcărie. Prea îmi era lehamite. Fețișoara și picioarele mi s-au umflat, dară nu mai fac boroboațe : nu încurc mutrele. Să-mi aduci vineri, rogu-te, niște haine pe măsura mea și o pereche de cizme. N-ar strica și o șapcă, că ce-am avut fie că am dat pe băutură, fie că mi s-a furat, așa că acu n-am pe mine decît halatul de pușcăriaș. Ba am făcut și păduchi."

— I se dă drumul vineri ? — întrebă Prohor, întinzînd scrisoarea lui Iakov Nazarîci.

— Da, să trăiți... — răspunse lunganul, luînd poziția de „drepți" și ținîndu-și sabia cu mîna.

— Așa-i că bătrînul e om vesel ?

— Chiar foarte, să trăiți... Cît îi de al dracului subdirectorul închisorii, dar și el se îmbată turtă de două ori pe zi. Se pilesc și gardienii, și toată gașca de pușcăriași.

Prohor îi dădu bacșiș trei ruble și-l lăsă să plece. Iakov Nazarîci se tăvălea de rîs.

În ziua eliberării lui Inokenti Filatîci, în ziarul de seară „Birjevka" apăru un foileton calomnios intitulat : „Veselă pușcărie !" Descriind colorat bacanalele dintr-una din închisorile Petersburgului, autorul foiletonului cerea să se întreprindă neîntîrziat o anchetă în această afacere scandaloasă și să se ia măsuri pentru pedepsirea exemplară a celor vinovați, în frunte cu directorul închisorii și cu eroul acelor „beții monstre",

negustorul siberian I. F. Gruzdev, închis pentru faptul că l-a muşcat de nas pe şeful de tren Hrapov.

Pus în libertate, Inokenti Filatîci cumpără vreo sută de exemplare din numărul respectiv al ziarului şi le trimise tuturor cunoştinţelor, cu o notă lipită sub foiletonul cu pricina, care glăsuia : „Salutări din Petersburg".

Era în al nouălea cer. Se plimba prin oraş cu aere de erou vestit în lumea întreagă, zîmbind în stînga şi-n dreapta, uitîndu-se în ochii tuturor, de parcă ar fi vrut să spună : „Aţi citit ? Eu sînt Inokenti Gruzdev !"

2

— Doamna nu doreşte să facă o plimbare ?

— De ce nu ?... Cu dumneata — oricînd, bucuroasă. Eşti veşnic atît de prins cu treburile, că nici nu se poate apropia omul de dumneata.

Nina lucra în grădină, îmbrăcată cu un halat alb, mînjit de pămîntul jilav.

— Ce faci ? Încercări de selecţionare, obţinere de hibrizi, ori diverse scamatorii americane ? — întrebă Andrei Andreevici Protasov, aşezîndu-se alături de ea pe bancă.

— Fel de fel. Priveşte ce cactus neobişnuit... Aproape că nu are nici un ghimpe. Ce zici : nu-i ciudat ? Ai mai văzut cactuşi fără ghimpi ? Ia spune !

— Cu ghimpi ori fără ghimpi, totuna e, n-are nici o importanţă. Buruiana nu-i om.

— În primul rînd, nu-i buruiană. Iar în al doilea...

— În al doilea, îmi pare rău că firea dumitale n-are nici un ghimpe. Nu ţi-ar strica...

— De ce ?

— Fie şi numai ca să poţi înţepa zdravăn, să curgă sînge. Vrei să ştii pe cine ? Pe soţul dumitale, de pildă.

Iartă-mă... Pentru lipsa lui de scrupule... Pentru, cum să zic... De altfel, ştii şi dumneata pentru ce...

Nina se îndreptă de mijloc şi lăsă din mînă lopăţica de fier cu care lucrase. Pantofii ei de lucru, scîlciaţi, îşi îndepărtară vîrfurile.

— Ce să fac, ce? ! — strigă ea cu aprindere şi totodată cu amărăciune. — Dacă ar fi barem un cactus, o tufă de iasomie, un măr... I-aş putea altoi, înnobila... Dar, din păcate, nu e decît un om. Şi încă ce om ! Cremene, fier !

— Mă întrebi ce să faci ? Hm ! — Încurcat, Protasov zîmbi şi începu să scormonească pămîntul cu bastonul. — Important e că în conştiinţa dumitale a încolţit gîndul că forţa trebuie biruită prin forţă, iar convingerile — prin convingeri contrare. Cum şi ce să faci, asta-i o problemă de tactică... Hm... Iartă-mă, dar în chestiunea aceasta nu mai am dreptul să mă amestec... Găseşte singură soluţia, cu ajutorul inimii şi inteligenţei dumitale.

Privirile lor se întîlniră, apoi se despărţiră repede. Nina suspină şi spuse :

— Vino să-ţi arăt opera mea.

Porniră înainte pe potecă. Inginerul Protasov călca agale, cu paşi tîrşiţi, iar Nina — iute, cu energie. Trecură pe lîngă două statui de ghips reprezentînd pe Apollo şi Venus, amîndouă cu nasurile rupte, ocoliră un chioşc chinezesc îmbrăcat în viţă de vie, ce se înălţa pe un mic dîmb, şi ajunseră într-o livadă întinsă, împrejmuită de un gard înalt, cu un mic foişor de observaţie pentru paznic, de-a lungul căreia se înşiruiau răzoare lungi, egale cu tot felul de arbuşti fructiferi : zmeură, agrişe, coacăze şi rînduri de pomi roditori tineri.

— Ai mai auzit ca prin părţile noastre friguroase să rodească mere, vişine, prune ? Priveşte-le ! Poftim, culege şi mănîncă. Iată zmeură mare cît nuca, iar alături — mure aproape coapte. Sînt un soi special. Nici nu ştii cît de recunoscătoare îi sînt lui *mister* Cook.

— De fapt, nu lui, ci lui Luther Burbank [1]. Nu-i aşa ?

— Firește, mai cu seamă lui, acestui vrăjitor, acestui „darvinist spontan", cum i se spune în America. Da, dacă n-ar fi fost *mister* Cook, nici n-aş fi bănuit măcar de existenţa lui Burbank.

Într-adevăr, *mister* Cook, îndrăgostit fără speranţă de Nina, observîndu-i înclinaţia pentru pomicultură, comandase din America cu trei ani în urmă şi-i făcuse cadou de onomastica ei o minunată operă în douăsprezece volume, intitulată „Luther Burbank. Metodele şi descoperirile lui", însoţită de o mie cinci sute de planşe în culori, executate artistic, ilustrînd etapele vieţii acestui genial botanist autodidact din California.

Inginerul Protasov aflase de acest cadou şi răsfoise cu interes lucrarea. Nu ştia însă că, foarte curînd după dăruirea ei, *mister* Cook izbutise, cu ajutorul ameninţării că se va sinucide, să obţină din partea Ninei o întîlnire. Întîlnirea aceasta între patru ochi, foarte neplăcută pentru Nina, avusese loc într-o seară, în pădurricea de cedri din apropierea „Foişorului de veghe". Secera lunii noi plutea pe bolta senină a cerului, aerul răcoros mirosea a răşină. *Mister* Cook îi sărută mîna Ninei, căzu în genunchi în faţa ei şi începu să plîngă. Nina tremura ca varga. Tulburat la culme, *mister* Cook uitase toate cuvintele ruseşti şi, lipindu-şi fruntea înaltă de pantofiorii ei prăfuiţi, mormăia cuvinte fără şir într-o limbă necunoscută Ninei. Ea îl ridică de jos şi, ţinînd mîinile reci ale nefericitului în palmele ei fierbinţi, îi spuse :

— Dragul meu Albert Henrikovici ! Preţuiesc sentimentele ce le nutreşti pentru mine. O să te stimez întotdeauna şi o să ţin la dumneata ca la un om simpatic. Atît şi nimic mai mult.

— O, da ! O, da ! Se nu revneşti la bunul altuia ! — începu să zbiere ca un nebun *mister* Cook. Deodată se

[1] *Luther Burbank* (1849–1926) – selecţionar darvinist american. A obţinut numeroase soiuri de fructe şi plante prin încrucişări (n. ed.).

smuci brusc şi scoase din buzunar un revolver pe care şi-l lipi de tîmplă. Ţipînd, Nina se repezi spre el. *Mister* Cook o luă la fugă şi trase de două ori din goană, în aer. Deodată, nu departe de ei, izbucniră strigătele speriate ale unei femei :

— Ajutor, ajutor ! Săriţi ! — şi printre copaci se zări fusta înfoiată, cu volănaşe a Nadenkăi, ca totdeauna înzestrată cu darul omniprezenţei, alergînd spre turn.

De bună seamă, inginerul Protasov nu ştia nimic despre acea ciudată întîmplare. Ar fi uitat, neîndoielnic, de ea şi Nina, dacă n-ar fi urmat şantajul Nadenkăi. Cînd şi cînd se ivea în casa Gromovilor ca o pisicuţă blîndă, linguşitoare, căpăta din partea gazdei o pereche de cercei, un mic inel ori un cupon de catifea pentru o rochie şi, de fiecare dată, spunea, luîndu-şi rămas bun :

— Acuşi n-o să vă mai stinghеresc.

Cît despre *mister* Cook, dacă ar fi avut darul clarviziunii, poate că n-ar fi tras în aer, ci şi-ar fi adus chiar atunci la îndeplinire ameninţarea. Nu-şi putea închipui că idealul pasiunii sale platonice, Nina, nutrea de mult în fundul sufletului un sentiment de dragoste pentru fericitul Protasov. Sentimentul acesta însă, doar pe jumătate îndreptăţit, dar trainic, fusese alungat de Nina în tainiţele cele mai ascunse ale sufletului său, învăluit în negura deasă a luptei lăuntrice dintre mintea şi inima ei, strivit sub greaua povară a amarelor reflecţii şi a întrebării : ce va spune „lumea bună" ? Sentimentul acesta îi părea chiar Ninei straniu, înspăimîntător, tenebros. Nu era deci de mirare că nu numai *mister* Cook, atît de naiv în ceea ce priveşte subtilităţile vieţii, dar nici chiar Protasov, om cu un ascuţit spirit de observaţie şi cu mare putere de pătrundere, nici nu bănuiau măcar ce tăinuieşte inima Ninei Gromova, totdeauna atît de aspră cu ea însăşi, avînd o formaţie sufletească de adevărată puritană. Şi totuşi Andrei Andreevici Protasov fusese şi el uşor atins de aceeaşi dulce otravă ca şi *mister* Cook. El avea însă principii, prin-

cipii ce-i erau mai scumpe ca orice, năzuinţe şi idealuri care reprezentau însăşi viaţa lui. Preocupat de alte probleme spirituale decît Nina, punea aceste idealuri mai presus de orice afecţiune.

Astfel se ţesuse un labirint tainic, pînă la o vreme ascuns, în care se învălmăşeau felurite căi ce duceau de la o inimă la alta, de la o minte la alta. Peste toate domnea însăşi viaţa, cu legile ei neschimbate pe care nu le putea încălca nici o făptură vie.

— Da, da... Admirabile mere! Dar prunele sînt şi mai gustoase — spuse Protasov, plescăind cu poftă. — Nimic de zis... O nouă latură pozitivă a dumitale... În genere, dumneata...

— Ce vrei să spui?

Inginerul Protasov îşi şterse mîinile cu batista, îşi şterse apoi şi buzele severe, neumbrite de mustăţi, şi se uită impasibil prin lentilele *pince-nez*-ului său în ochii mari şi ageri ai Ninei.

— Ai putea să fii de aur pur, dacă nu ai avea în dumneata atîtea amestecuri străine.

În privirile Ninei se aprinse pentru o clipă bucuria, dar apoi ochii i se întristară din nou.

— Amestecuri străine? Adică elemente care trebuie eliminate, nu? Care anume?

— Elimină tot ce te împiedică să fii un om adevărat. Credinţa dumitale copilărească în soartă, în necunoscut, în tot ce e supranatural, transcendental...

— Să-l alung pe părintele Alexandr, să prefac biserica în club şi... să-mi lipsesc pe vecie sufletul de toate comorile lui... Asta vrei? Mulţumesc!

— Intelectul dumitale — nu vreau să spun „sufletul" — nu va fi văduvit de nimic. Dimpotrivă, se va îmbogăţi...

— În ce fel?

— Dobîndind o concepţie clară despre lume. Atunci te vei ridica pe cea mai înaltă treaptă a demnităţii umane. Nu-ţi vei mai pleca „eul" dumitale în faţa fetişelor născocite de oameni, în faţa unor miraje absurde.

Te vei ridica deasupra tuturor acestora. Adevărul este totdeauna concret. Năzuințele rațiunii dumitale vor fi descătușate, scopul vieții va deveni pentru dumneata palpabil, real, realizabil. De bunăvoie, nesilită de nimeni, vei uita de persoana dumitale și, tot așa, de bunăvoie, îți vei închina toate puterile oamenilor, colectivității, societății.

— Dragul meu! — protestă Nina cu aprindere, stăpînindu-și enervarea crescîndă. — Crezi oare că eu, o creștină, nu lucrez pentru binele societății? Credința mea mă cheamă, mă îndeamnă, îmi poruncește să-mi petrec vremea printre cei umiliți și obidiți. Da, în măsura puterilor mele, sînt alături de ei. Cît despre fetișism, dacă eu am un fetiș al meu, îl ai și dumneata pe al dumitale.

— Eu am poporul.

— Și eu la fel.

— Dumneata ai un soț, o familie, o viață îmbelșugată, iar bogăția te împiedică să vezi sărăcia și durerile celor exploatați.

— Ai vrea să mă lepăd de familia mea, de soț și de avere? Îmi ceri foarte mult, Protasov.

— Dacă nu mă înșel, și Cristos al vostru îți cere tocmai renunțarea la bunurile de care nu vrei să te lepezi. Înseamnă deci fie că îndemnul lui e prea slab, fie că dumneata însăți n-ai destulă tărie.

Ieșiseră de mult din livadă și acum străbăteau așezarea, îndreptîndu-se spre marginea ei. Stingherită, Nina își ațintise privirile în jos. Inginerul Protasov își dădea seama în sinea lui că vorbele lui erau lipsite de tact și se dojenea el însuși pentru convorbirea aceasta, la urma urmei neplăcută și fără nici un rost.

Treceau tocmai prin fața unei barăci pentru muncitorii familiști. Patru rînduri de bîrne deasupra pămîntului și un stînjen adîncime în pămînt... În dreptul ușii, se jucau mai mulți copilași cu burțile umflate.

— Nu m-am abătut niciodată pe aci — spuse Nina. — Oamenii aceștia îmi inspiră frică... Toți băieșii sînt niște scandalagii, niște beți vi.

— Dragostea pentru flori şi, îndeobşte, pentru natură îl face pe om să se înalţe dincolo de hotarele lumii sale. Iată, acum sîntem într-o altă lume, într-o lume care nu seamănă cu a noastră. Ce-ai zice să aruncăm o privire în ea ? — întrebă inginerul Protasov, zîmbind abia perceptibil.

Coborînd treptele strîmbe, pătrunseră în sălaşul acela pe jumătate subteran. Faţă de lumina de afară, în baracă domnea un întuneric de cavou. Nina fu izbită de aerul închis, nesănătos dinăuntru. Era o duhoare adunată în decurs de ani şi ani. Îşi duse batistuţa parfumată la nas şi-şi roti privirile împrejur. O groapă adîncă de un stînjen, un adevărat mormînt... Prin ferestruici abia dacă se strecura o lumină firavă, searbădă. Paturi de lemn înşirate de-a lungul pereţilor de lut şi pe ele — oameni. Unii dormeau, căci era zi de sărbătoare, alţii îşi cîrpeau zdrenţele ori, despuiaţi, se îndeletniceau cu prinderea păduchilor. Bărbaţi, femei şi copii. Larmă. Cînta o armonică. Scuipături, înjurături, cîntece. Copăiţe şi leagăne atîrnate, două cuptoare ţărăneşti, hîrdaie cu lături, cîini, pisici, înghesuială şi o murdărie de nedescris.

— Dragi prieteni ! — spuse Nina tare. — De ce nu deschideţi ferestrele ? Ce miros îngrozitor... E cît se poate de nesănătos...

— Ce spui, e nesănătos ? ! — răsunară deodată glasuri din trei locuri. — Da' tu cine eşti ?

— E cucoana, cucoana ! — trecu ca un freamăt prin baracă şi larma începu să se domolească.

— A, cucoana ? ! Nina Iakovlevna ? Bine ! Ia loc, nu căta, că n-ai unde. Stai jos şi dumneata, domnu. Mai mare ruşinea la noi. Înghesuială... păduchi. Vedeţi să nu vă alegeţi cu ei şi dumneavoastră. Sînt ai dracului, pişcă tare... Iacă, în colţul cela trage să moară un bătrîn. Dincoace, o femeie e gata să nască, au şi apucat-o durerile. Mai avem vreo doişpe bolnavi. Au răcit, că lucrează mereu în apă. Gromov nu ne dă încălţări. Îi zgîrcit rău ! Să nu-ţi fie cu supărare, cucoană. Matale

nu-i semeni, eşti femeie cu suflet. Îţi pleci urechea spre noi, păcătoşii...

Vorbeau deodată vreo zece. De ruşine, Ninei îi ardeau urechile. Nu ştia ce şi cum să le răspundă.

— Iacătă : crăpăm ! — şuieră, răsărind deodată în faţa ei, un om beat, oblojit la cap, cu barbă şi ochi roşii ca de bolnav. — Crăpăm, ne ducem dracului ! Ai oare putere să ne întorci viaţa aşa, cu capul în sus, ca să trăim şi noi omeneşte ? Nu poţi ? Atunci, du-te dracului !

— Iaşka, tîmpitule ! Ce te-a apucat ? ! — se răstiră la el ceilalţi.

Protasov spuse şi el, cu o scăpărare în ochii micşoraţi :

— Ia ascultă, prietene... Poartă-te ca oamenii.

— Bună ziua, boierule ! Nu te-am cunoscut. E întuneric acilea. Pe matale te cinstim, boierule, că eşti şi matale la cheremul altora. Dar pă ăştia, pe Gromovi... — zbieră omul, fluturîndu-şi cîrpa. — Arde-i-ar focul !...

— Taci, Iaşka, dobitocule ! Taci, mă, din gură ! — îl repeziră din nou ceilalţi. — De Nina Iakovlevna să nu te atingi...

— Toţi îs din acelaşi cuib de năpîrci !... — răcni Iaşka şi începu să împroaşte sudălmi cumplite. Ceilalţi îl înhăţară şi-l traseră într-un colţ. — Am spus adevărul adevărat ! — strigă el smucindu-se. — Şefii de echipă ne înşală, ăi de la *adimistraţie* ne trag pe sfoară la socoteli, stăpînu ne pune să plătim gloabe şi ne numără cu pumnul dinţii din gură. Unde-i dreptatea ? Unde-i dumnezeu ? Pe ei, asupritorii blestemaţi ! Săriţi pe ei ! Căsăpiţi-l pe pristav !

Pe Nina o treceau fiorii. Îi venea să strige, să plîngă. Protasov îşi muşca buzele. Pereţi de lut, pe jos — pămînt, noroi. Lîngă masă, se umfla în guşă o broască rîioasă. O fetiţă fugea după un şarpe de casă, negru, cu dungi galbene, care se tîra repede pe jos, şi-l bătea cu

mătura. Şarpele se făcea ghem şi şuiera, ameninţînd-o cu limba lui fără venin.

— Palaşka ! De ce chinuieşti jivina ? Îţi arăt eu ţie ! — strigă la ea o bătrînă cu părul cărunt şi buzele supte.

Într-un colţ, o femeie aprindea lumînări de ceară la căpătîiul muribundului. Într-altul, femeia care intrase în durerile facerii scotea urlete sălbatice.

Apa curgea şiroaie pe bîrnele mucegăite.

Iaşka cel bărbos îşi dăduse frîu slobod : răsturna laviţele şi arunca de colo-colo lăzile cu avutul altora. Cîţiva bărbaţi, beţi ca şi el, şi tot atît de fioroşi, tăbărîră asupra lui ca lupii, strigînd :

— Ai căpiat, Iaşka ? !... Hei, băieţi, legaţi-l ! Duceţi-l la cămară...

Liota de copii îşi uni plînsetele cu larma şi cu înjurăturile celorlalţi. Femeia, în chinurile facerii, începu să urle atît de cumplit, încît Nina îşi astupă urechile şi, cutremurîndu-se, se repezi afară. Ca scăpată din ştreang, trase cu sete în piept aerul proaspăt.

— Să intrăm în altă baracă, la holtei.

— Mulţumesc... Îmi ajunge.

„N-am primit nici o scrisoare de la tine, Prohor. Ai trimis la administraţie cincizeci şi două de telegrame, iar mie — nici un cuvînt. Cum se explică asta ? Tace şi tata, tace şi Gruzdev. O duceţi cumva într-o beţie ? Ieri am fost împreună cu Andrei Andreici în baraca numărul douăzeci şi unu. Condiţiile de viaţă sînt îngrozitoare, mai cumplite ca la ocnă. Ele trezesc în suflet o mustrare îndreptăţită atît faţă de patronul care a coborît oamenii la animalitate, cît şi sentimente negative faţă de aceşti oameni, faţă de aceşti robi care sînt în stare să îndure o viaţă de ocnaşi şi să se supună unui patron atît de crud ca tine. Te rog să-mi ierţi tonul, dar nu mai pot. Am dat dispoziţii muncitorilor forestieri să pregătească materialele necesare pentru construirea unor barăci mari şi luminoase. Să nu te superi. Aceasta nu e o pagubă, dimpotrivă, poate aduce numai

folos întreprinderii. În cazul cel mai rău, iau jumătate din cheltuieli asupra mea. Nu mai pot. Nu vreau să fiu părtaşă la o astfel de atitudine criminală faţă de viaţa oamenilor. Nu fi supărat. Înţelege-mă şi iartă-mă.

Nina"

Peste unsprezece zile, drept răspuns la această scrisoare, sosiră două telegrame. Cea adresată inginerului Protasov suna astfel :

„*Tăietorii să pregătească mai departe buşteni pentru plutărit. Nu clădiţi nici un fel de barăci. Nu admite amestecul nimănui în atribuţiile dumitale.*

Gromov"

Cealaltă telegramă era pe numele Ninei Iakovlevna :

„*Sîntem cu toţii bine, sănătoşi. Vezi-ţi de copil şi de mere. Lasă prostiile. Tonul scrisorii este nou. Bănuiesc cine a inspirat-o. Cînd mă întorc, stăm de vorbă. La revedere.*

Prohor"

Curînd după primirea acestor telegrame, sosiră din partea lui Inokenti Filatîci douăsprezece exemplare din „Birjevka" trimise la douăsprezece adrese diferite, pe numele unor persoane de vază de prin partea locului.

Toată lumea făcu mult haz de foiletonul din ziar. Numai Ana Inokentievna umblă o săptămînă încheiată cu ochii plînşi.

3

Numele lui Prohor Petrovici Gromov era cunoscut de mult în cercurile comerciale din Petersburg. Prezicîndu-i un viitor strălucit, capitaliştii cu experienţă îi des-

chideau credite nelimitate. Cei mai largi la pungă îi propuneau să se asocieze cu el, spunîndu-i că în Siberia erau bogăţii nesfîrşite şi nu putea prididi de unul singur. Prohor Petrovici însă prefera să-şi clădească singur viaţa şi n-avea nevoie de nimeni. Firma „Prohor Gromov" trebuia să ajungă vestită în întreaga Rusie şi, cu timpul, poate că şi străinătatea cea trufaşă avea să se plece în faţa realizărilor lui.

De altfel, cam aşa se şi întîmpla. Prohor expedia de pe acum direct la Danzig, Hamburg şi Liverpool păr de porc şi de cal, miere şi blănuri scumpe. Îi mai rămînea destulă marfă şi pentru Rusia. Încheiase cu o firmă din Moscova un contract avantajos pentru a-i furniza blănuri în valoare de opt sute de mii de ruble în argint. La Petersburg încheie un contract pentru o sumă de mai multe milioane, prin care se obliga să aprovizioneze una din căile ferate ale ţinutului cu material lemnos, traverse, cupru în bare şi fontă. Noua exploatare auriferă promitea să-i aducă şi ea venituri foarte mari.

Prohor proceda întotdeauna cu hotărîre în tot ce făcea. Tocmai de aceea, fără să mai tărăgăneze, sună la ora unu la uşa baronesei Zamojska. Se îmbrăcase dinadins ca un viteaz din baladele populare. Surtuc lung de postav, turnat pe trup, rubaşcă de mătase albastră şi cizme de lac... Apăsă pe buton cu un fior lăuntric. Gîndul că baroneasa Zamojska era una şi aceeaşi cu contesa care-l jefuise la Nijni-Novgorod îl cam făcea să-şi piardă cumpătul.

Întinse portarului o carte de vizită cu chenar auriu: *„Prohor Petrovici Gromov, proprietar de exploatări aurifere şi comerciant din Siberia"*. Portarul îşi îngustă ochii, citi cartea de vizită, se plecă slugarnic în faţa lui Prohor şi trase de clopoţel.

— Avem un musafir! Du-o doamnei baronese — spuse el autoritar subretei care venise îndată la chemare.

— Cum arată doamna? — întrebă Prohor, potrivindu-şi hainele în faţa oglinzii.

— Ca toate doamnele, înălţimea voastră — răspunse

portarul, ţuguindu-şi buzele şi acoperindu-şi gura cu vîrful degetelor. Era cu mult mai puţin arătos decît portarul impunător de la minister : avea nasul cît un bumb şi o livrea din postav de mîna a doua.

— Bălaie sau oacheşă ?

— Oacheşă ! Aţi binevoit să ghiciţi, înălţimea voastră.

— Durdulie ?

— Mda ! Plinuţă.

— Doamna baroneasă vă poftește — anunţă subreta, deschizînd larg uşa.

Prohor păşi pragul salonului cu fruntea sus. Pe degetul lui mic strălucea un briliant din cele mai mari.

— Binevoiţi să luaţi loc.

Oglinzi în rame aurite, o blană de urs alb pe jos, pe tavan o frescă înfăţişînd trei fecioare goale şi amoraşi plutind printre nori.

Portiera se dădu în lături şi baroneasa intră foşnindu-şi fustele. Prohor simţi o ciudă. Nu era vechea lui cunoştinţă. Se ridică, se înclină şi-i sărută apăsat mîna.

— Doamne, ce voinic sînteţi ! Şi ce... — Baroneasa rîse nazal, îşi potrivi danteluţele pe pieptul înalt şi spuse : — Luaţi loc.

Prohor se lăsă într-un jilţ care gemu sub greutatea lui.

— Iertaţi-mă. Am îndrăznit, ca să zic aşa...

— Sînt încîntată... Fumaţi ? Poftim.

Îi întinse portţigaretul său de aur şi aprinse şi ea o ţigară.

Prohor văzu în odaia de alături un căţeluş alb, lăţos, care se învîrti un timp pe lîngă o vază cu flori aşezată pe parchet, apoi ridică, fără ruşine, picioruşul... Îi veni să rîdă. Muşcîndu-şi buzele, spuse :

— Minunată este toamna la Petersburg.

— Da. În general, Petersburgul este minunat. Dar în Siberia cum e ? Sînteţi însurat ? Aveţi o întreprindere mare ? Intenţionaţi să staţi mai mult timp la Petersburg ? Vă duceţi la operă ? Ei, ce spuneţi despre Şaliapin ?

Prohor încerca să-i răspundă la întrebări, dar abia

reușea să spună cîteva vorbe, că baroneasa îl și întrerupea îndată.

Se servi pe o tavă ceai cu lămîie și fursecuri. Pe tavă erau trei cești.

— Anunță-l pe Semion Semionovici că ceaiul e servit.

Ropotind cu tocurile înalte, subreta, cu șorțuleț scrobit, se făcu nevăzută. Baroneasa își potrivi zulufii negri prinși deasupra urechilor cu o diademă în formă de șarpe strălucitor, se lăsă pe speteaza fotoliului și-și trecu vîrful limbii peste buzele roșii, subțiri :

— O clipă ! Cred că de dumneavoastră mi-a vorbit Semion Semionovici, nu ?

— Scuzați-mă, dar... cine e Semion Semionîci ?

Privindu-l în ochi, baroneasa înclină capul spre umărul stîng, îl amenință cu degetul mic și rîse nazal :

— Vai, vai, vai ! Nu-l cunoașteți pe generalul care...

— Scuzați-mă ! — exclamă descumpănit Prohor. — Da, da.

În clipa aceea, din odaia de alături intră cu pași mărunței și înaltul demnitar.

— Hop-la, hop ! Hop-la, hop ! — striga el pocnind din degetele mîinii ridicate, iar cățelușul sărea în sus, scheunînd și scuturîndu-și blănița lățoasă.

— Semion Semionîci, nu așteptai oaspeți ?

— Oho, ce surpriză plăcută ! — Înaltul demnitar se îndreptă cu brațele date în lături spre Prohor, dar se opri la vreo trei pași de el. — Cu ce vă pot servi ? A, dumneata ești ! Ți-l prezint, Nelly... Un tînăr admirabil. Dar, te rog, nici o vorbă despre afaceri... — îl preveni el pe Prohor, dînd din mîini. — Nimic ! Vorbim despre ele numai în cabinet, la minister... Aici... Știi... ? Doamna mi-e verișoară. Soția mea se află la cură, la Karlsbad... Eu am trecut numai puțin pe aici, pentru cîteva clipe. S-a servit ceaiul ? Minunat. Ei, dragă verișoară, eu am plecat. Ședințe și paraședințe... Sumedenie de ședințe... Chiar și în zile de sărbători. — Înaltul demnitar se apucă cu mîinile de cap. — Am să înnebunesc !

Îşi bău ceaiul în picioare.

— Marta ! — strigă el. — Adu-mi servieta şi mănuşile. — Sărută mîna baronesei şi-l salută din cap pe Prohor. — Aşadar, peste o săptămînă... Dar te previn... Adică nu, nu... Nici o vorbă despre afaceri. La revedere ! — Din prag, trăgîndu-şi mănuşa pe mîna stîngă, strigă : — Verişoară ! Bine că n-am uitat... Să-i dai domnului industriaş o listă de subscripţie. O sută, două sute de ruble, cît îl lasă inima... În folosul orfanilor, fii de ofiţeri superiori şi inferiori în retragere.

— Excelenţă ! — rosti Prohor şi vîrî mîna în buzunar. — Sînt bucuros să subscriu nu o sută sau două sute de ruble, indiferent în folosul cui. Poftiţi un cec pentru cincisprezece mii !

Rostind aceste cuvinte, puse pe catifeaua crem, cu care era acoperită masa rotundă, un cec albastru.

— Oho-ho ! Oho ! — exclamă bătrînul şi, lunecînd pe parchet ca pe un patinoar, ajunse într-o clipă la Prohor şi îi scutură mîna cu o căldură nespusă, exclamînd : — Este... este... o ofrandă splendidă din partea dumneavoastră. Încă o dată, mersi. Ţin să vă exprim cele mai călduroase mulţumiri din partea orfanilor de ofiţeri, al căror binefăcător sînteţi. Să treceţi mîine la ora unu... pe acolo... Aţi înţeles ? Poimîine plec în inspecţie. Avem oarecare... Aşadar...

Deodată se aprinse la faţă, vîrî cecul în servietă cu o mişcare avidă şi, furişînd o privire spre fruntea baronesei care se întunecă deodată, ieşi repede, lunecînd pe uşă.

Prohor nu mai zăbovi mult. Încercară să mai înfiripe conversaţia, zadarnic însă : gîndurile baronesei se învălmăşeau, se încurcau, iar ochii ei erau amărîţi ca ai unei victime jefuite ziua-n amiaza mare. Prohor îşi dădu seama că trebuie să se retragă. Era încredinţat că a doua zi cererea lui va fi rezolvată favorabil. Se ridică deci.

Regăsindu-şi stăpînirea de sine, baroneasa îi admiră statura voinicească. Ochii ei negri, daţi cu rimel, scînteiară. Întinzîndu-i mîna caldă, plină cu inele, spuse :

— Te aştept poimîine la şapte...
— Dimineaţa ?
— Ha-ha !... Ce nostim eşti !
— Scuzaţi-mă... Bineînţeles, seara... Voi veni bucuros.
— Facem o promenadă pe insule. Pe urmă, vedem noi unde ne mai ducem. Am să-ţi fac cunoştinţă cu o prietenă a mea, o femeie frapantă, în genul celor din tablourile lui Kustodiev [1]... Dar să ştii... — Aci îl ameninţă din nou cu degetul. — Sînt geloasă...
— Vai de mine, ce spuneţi ! — exclamă stînjenit Prohor, în timp ce gazda izbucni într-un rîs dulce, cristalin, uşor nazal. — Nu mi-ai spus totuşi dacă eşti însurat sau nu ?
— Sînt, n-aş mai fi ! — îi scăpă lui Prohor. Uitînd să sărute mîna întinsă, o strînse atît de zdravăn, încît amfitrioana se crispă şi gemu : — Ah !

— Terenul aurifer este al meu. Mîine se aprobă oficial.
— Cît te-a costat ?
— Cincisprezece mii.
— Un fleac.
Inokenti Filatîci îşi pusese o dantură nouă, bine potrivită şi acum învăţa să vorbească, luînd-o de la început, ca un prunc. Nu prea izbutea, căci sîsîia mereu — sî-sî-sî ! — iar cînd se îmbăta, bolboroseala lui devenea de-a dreptul caraghioasă şi cu totul de neînţeles. Nu-şi pierdea însă cumpătul. Îi ajuta cu foc lui Prohor la treburi, se repezea el însuşi la telegraf, făcea cumpărăturile necesare, achiziţionase şi trimisese la repezeală în Siberia zece vagoane de textile, manufactură, încălţăminte şi alte mărfuri. Strecurase în socoteala totală cîte ceva şi pentru prăvălioara lui, ceea ce alcătuia la un loc o sumă destul de frumuşică ; doar n-avea să se lege Prohor Gromov de asemenea fleacuri. De aia era el Prohor Gromov ! Serile şi le petrecea în cîte o cîrciumă, asculta

[1] *Kustodiev, Boris Mihailovici* (1878–1927) – pictor rus, specializat în prezentarea tipurilor din pătura negustorimii (n. ed.).

cîntăreţe, tarafuri de ţigani, sau intra la vreun cinematograf. Sîmbăta şi de sărbători se ducea la biserică. În biserica Mîntuitorului de pe strada Sennaia i se furase o dată un portofel cît toate zilele în care nu erau însă decît vreo trei ruble în argint şi vechea lui dantură de cal : nu se îndurase s-o arunce, gîndindu-se că poate i-o prinde bine cîndva, în vreo daraveră.

Frumoasă, oacheşă ca o ţigancă, baroneasa şedea în landou alături de Avdotia Fominişna Prahova, iar Prohor — în faţa celor două doamne. Trăsura ce se îndrepta spre Strelka, străbătînd bulevardul Kamennoostrovski, se aplecase mult în partea în care era aşezată *madame* Prahova. Nici nu era de mirare, dat fiind că această cucoană, tînără dar impresionantă ca dimensiuni, cîntărea nici mai mult, nici mai puţin ca opt puduri. Bustul ei ieşea în afară aidoma unui munte. Ai fi zis că şnururile corsajului ei sînt gata-gata să plesnească, iar dantelele — să se sfîşie. Prohor o mînca din ochi, ca un băieţandru. Ce şolduri, ce umeri, ce faţă tînără, rumenă, autoritară şi cam semeaţă... Dar părul ei roşcat şi des străbătut parcă de aurul soarelui, dar ochii mari, cenuşii, care te îmbiau ! Dar buzele zîmbitoare, pline şi strălucirea radioasă a dinţilor regulaţi, splendizi ! Ei, drăcia dracului ! Ţi-a căzut cu tronc, Prohor...

— He-hep ! — striga birjarul şi totul trecea în goană prin faţa lor, totul rămînea în urmă.

Trecuse de orele patru după-amiază cînd inginerul Protasov primi un bileţel :

„Dragul meu A. A. Vino să iei masa cu mine. Nu ştiu de ce, dar mă simt nespus de tristă. *N. G.*"

Se apropia miezul nopţii. Pristavul nu era acasă, iar musafirul nu pleca de loc. Nadenka nu ştia ce să facă. Fandoselile ei îi erau însă prea bine cunoscute lui Wladyslav Vikentievici Parczewski. Acesta îi sărută bra-

ţul gol mai sus de cot şi-i spuse cu o voce dulceagă, tremurătoare :

— De vreme ce bărbatul nu-i acasă... Ce ne-ar opri ?

Nadenka potrivi pernele şi dădu macatul la o parte. Inginerul Parczewski îşi trase cizma din piciorul stîng.

Orologiul bătu ora douăsprezece.

— Ei ?

— Poftim ?

— N-ar fi timpul să pleci acasă, dragul meu siberian ?

— Casa mea e departe — răspunse Prohor, mîngîind cu mîna lui mare mînuşiţa cu unghii trandafirii a gazdei. — Permite-mi să dau un telefon...

Maşa, singura femeie la toate din casă, bătrînică şi chioară, strîngea de pe masă ceştile de ceai, sticlele goale şi gustările. Toţi trei erau destul de ameţiţi.

— Alo ! Filatîci, tu eşti ? Am întîrziat în vizită la cineva, la negustorul Serebriakov. Să nu mă aştepţi. Înnoptez aici. La revedere...

Puse receptorul în furcă. Avdotia Fominişna rîdea în hohote, cu o dezinvoltură neruşinată, provocatoare.

— Asta-i bu-ună... Straşnic... — rosti ea tărăgănat, cu vocea-i gravă de contralto. — Ştii că-mi placi ? !... Ha-ha ! Fără să fi fost invitat ! Frumos... Nu ţi-e ruşine ?

Goli cupa de şampanie. Buzele ei umede aşteptau un sărut, iar în ochii ei sclipea păcatul.

Prohor stătea rezemat cu spatele de sobă, tăcut, gîfîind ca o sălbăticiune. Se simţea pîrjolit de o pornire lăuntrică cu adevărat năprasnică.

Stăpîna casei îşi arcui sprîncenele, strînse din umerii plinuţi şi zîmbi spăsită, parcă cerînd îndurare.

— Maşa ! — strigă ea cu o voce alintată. — Maşa ! Fă patul. Nu sînt nici eu acasă. Dorm la negustorul Serebriakov.

Şi toţi trei, împreună cu Maşa, care era de-a binelea cherchelită, izbucniră în hohote de rîs.

...Noaptea, inginerul Protasov însemnă în jurnalul nescris al inimii sale :

„Extraordinară este femeia asta — îşi zicea el. — În sufletul ei există din toate cîte puţin. Sfinţenia se luptă cu păcatul. Se mai adaugă şi ideile socialiste. Domină totuşi elementul religios, tradiţiile mediului negustoresc şi influenţa părintelui Alexandr, a acestui pom fără roade. Se spune : «Cui pe cui se scoate». Dar cum, cum pot s-o fac, cînd sînt aproape îndrăgostit de ea, iar ea este îndrăgostită de Cristos al ei ? Am conversat tot pe aceeaşi temă, pentru a mia oară :

— Eşti mulţumită de viaţa dumitale conjugală ?

— Nu. Mă străduiesc să cred însă că sînt.

— Şi de ce vrei să-ţi amăgeşti propria dumitale inimă ?

— Pentru a respecta jurămîntul cu care m-am legat în faţa altarului.

— Dar dacă va veni un om care va pătrunde în inima dumitale, alungînd din ea tot, absolut tot, toate sentimentele şi afecţiunile dinainte, toate altarele dumitale ?

— Îmi voi vedea de drum. Voi suferi pînă la sfîrşit, pînă la moarte, pînă dincolo de mormînt...

Se străduia să vorbească liniştită, ferindu-şi ochii de mine. Simţeam însă că tremură toată, luptîndu-se cu sine însăşi. Încerc şi eu să lupt cu mine. În numele cărui principiu, nu ştiu nici eu. La urma urmei, vom continua acest război dintre noi, război care ne face atîta plăcere. Cine va ieşi victorios din el ? Teoria probabilităţilor îmi sugerează răspunsul. Sînt posibile tot felul de combinaţii. Iubirea mocneşte în inima mea ca forţa potenţială a focului într-un lemn. Naiba ştie ce se întîmplă ! Simt că în sufletul meu se înfiripă, prind formă lanţuri din afară, străine mie. La plecare, i-am sărutat mîna. Ea m-a sărutat pe frunte. Iradia un fel de puri-

tate molipsitoare, care-ţi încălzea sîngele. Este o femeie divină !"

La ceasurile şapte dimineaţa, două capete se întoarseră faţă în faţă sub plapumă şi începură o convorbire. Afară se luminase de-a binelea. Soarele se înălţa deasupra taigalei.

— Unchiul meu va numi probabil aici un rotmistru [1] de jandarmi. Ce părere ai despre aceasta ?

Nadenka tăcea. Gardianul nu venise de cu seară. Trebuia acum să se scoale, să aprindă samovarul, şi n-avea nici un chef...

— Sînt un om credincios tronului — continuă Parczewski. — Tatăl meu a luptat vitejeşte în războiul cu turcii. Scopul suprem al vieţii mele este să-i demasc pe toţi ticăloşii de teapa lui Protasov. Ce crezi, Nina Iakovlevna îl iubeşte ?

— Deocamdată nu-ţi pot spune nimic, Vladenka. O să iscodesc. Cred că da. E pe cale...

— Ah, de-ar fi Ketty amanta mea ! Crezi că ar fi cu putinţă ?

Nadenka se întoarse repede, ca înţepată, cu faţa la perete.

— *Pani* Nadejda ! Am glumit !

Nadenka oftă şi spuse :

— I s-au aprins călcîiele după Protasov, iar pe Protasov îl am la mînă. Ştiu cîte ceva despre el, de pildă, că-i *soţialist*. Dacă vreau, îi smulg pe puţin o mie de ruble. Vladenka, dar tu cînd îmi dai otravă din *labulatorul* tău ?

Şi se întoarse iar cu faţa la el.

Parczewski nu-i răspunse. După cîteva clipe de tăcere, o întrebă :

— Cît îţi datorez ? Mi se pare că vreo cinci sute. Poţi să-mi mai împrumuţi o sută ?

— Mă iubeşti ?

---

[1] Grad ofiţeresc în armata ţaristă, la cavalerie şi jandarmerie, corespunzător celui de maior (n. ed.).

— Nu.

— Prostănacule!

Parczewski își încreți fruntea albă și clipi cu un aer jignit.

— Eu le trag muncitorilor palme, iar Protasov conversează cu ei. Sînt un om credincios tronului... Ha-ha! Grevă le trebuie... Ticăloșii! Sînt buni de împușcat. Dar tu pentru ce vrei otravă?

— Dacă nu mă iubești, cară-te. Pot să fericesc și pe altul. Te-ai înfundat în pustietatea asta pentru cele o sută cincizeci de ruble ale tale...

— Tu nu știi de ce stau eu aici?

— Nu.

— Ești o proastă!

— Prost ești tu!

— O proastă la pătrat!

— Leah fandosit!

— Proastă la cub! Spre marea mea nenorocire, sînt cartofor. Am pierdut la cărți, pe cînd eram funcționar, în Rusia, vreo șapte mii de ruble din banii statului. Nu m-au dat în judecată, pentru că am relații. Totuși m-au destituit din postul meu și m-au încondeiat într-un ordin de zi pe minister. Nu mă primește nimeni în serviciu. Numai cu ajutorul unchiului meu am putut să intru aici.

Nadenka își pipăia negul și se gîndea.

— Am bani destui, destui — spuse ea. — Îmi ajung pentru toată viața. Am să fug de aici. Îmi găsesc eu un gagic. Plec cu el în Crimeea sau în Caucaz. Uite-așa!

— Ehei, pristavul te găsește și în gaură de șarpe...

— Ori mă găsește, ori piere el acolo.

Băură ceai cu dulceață și mîncară clătite calde. Parczewski nu se grăbea. Afară ploua, muncitorii aveau ce face, Gromov nu era acasă, așa că nu se întîmpla nimic dacă întîrzia la lucru. Luă de la Nadenka suta de ruble, își puse pe el sumanul de schimb al gardianului care o slugărea pe Nadenka și, ridicîndu-și gluga în cap, ieși afară, în ploaie. Poftim de-l mai cunoaște!

Muncitorii încetară lucrul la şapte seara. În clipa aceea, la Petersburg nu era nici două după-amiază. Colţul acela depărtat al pămîntului era luminat de soare mult mai tîrziu.

Prohor deschise ochii şi se uită în jurul lui. Un dormitor admirabil din mesteacăn de Carelia şi din bronz... În oglinda mare se vedeau patul pe care stătea culcat şi baldachinul de deasupra lui. Pe perete atîrna un portret mare în ulei, înfăţişînd un negustor. Sub barba lui tăiată rotund era prinsă o medalie de aur, iar la butonieră avea o decoraţie.

Prohor căscă, se întinse şi strigă familiar :

— Dunia ! Maşa !

În iatac intră Avdotia Fominişna, într-un capot rozpal, fără mîneci, cu cafeaua aburind pe tavă.

— *Bonjour* — rosti ea cu vocea ei voalată de contralto.

— Bună, bună — mormăi musafirul, admirîndu-i făptura voinică, frumoasă, plină de viaţă.

— Cum ai dormit ? — întrebă Avdotia Fominişna şi, furişînd o privire spre oglindă, zîmbi cu o nevinovăţie feciorelnică.

— Foarte bine. Şi am visat ceva, ceva !... La naiba, ceva care tare mai aducea a păcat ! Cu un gest fermecător al mîinilor sale albe-trandafirii, ea îi întinse o ţigară.

— Se făcea că Avdotia Fominişna Prahova plecase cu mine, că-i clădeam o casă pe cele mai frumoase meleaguri din lume, pe malul Fluviului Mohorît...

— Fluviul Mohorît ? Ce frumos sună !

— Un interior princiar, doi trăpaşi la scară, servitorime şi douăzeci şi cinci de mii de ruble pe an...

— Dar toaletele ?

— Toaletele pe deasupra. În fiecare sîmbătă — cîte o baie de şampanie.

— Şi ce ţi-a spus în vis nevasta ?

— A spus că nu o priveşte. Ea îşi are fata ei, gră-

dinile paradisului, şcoala. Eu am viaţa mea, afacerile mele. Eşti de acord, Dunia? Cît te plăteşte ăl de colo?

Şi Prohor arătă cu degetul spre bărbosul din ramă.

— Domnul meu, eşti cît se poate de necioplit!

Pieptul femeii se înălţa ca valurile mării. Era supărată în sinea ei, dar ochii cenuşii, minunaţi, semănînd cu ochii dragi ai Anfisei, mîngîiau inima lui Prohor.

Avdotia Fominişna şedea picior peste picior pe o canapeluţă, trăgînd din ţigaretă şi suflînd în aer rotocoale de fum. Sub părul ei cîrlionţat, în dosul frunţii albe, era o frămîntare cumplită: se făceau tocmeli, se cîntăreau argumente „pro" şi „contra", se socoteau probabilităţile de cîştig. Tocul de lac al pantofiorului, zbuciumat de aceleaşi gînduri, bătea nervos pe covor.

— Aştept răspunsul — zise Prohor şi aruncă mucul de ţigară în ceaşca cu cafeaua neisprăvită.

— Pentru răspuns, vino peste trei zile — scîrţîi pantofiorul, iar năstureii roşii ai capotului zîmbiră.

Stăpîna casei aspiră sărurile dintr-un flaconaş de cristal. Se zbuciuma, calcula. În forul ei interior, acolo, sub zulufii roşcaţi, în dosul frunţii albe, totul se zdruncinase din temelii, se încleştase, se învolburase: barba căruntă din portret cu cîrlionţii negri ai siberianului, vigoarea tinereţii cu neputinţa bătrîneţii, Neva cea maiestoasă cu Fluviul Mohorît, strălucirea şi larma capitalei cu zilele cenuşii, searbăde ale vieţii provinciale. Încerca să compare valorile concrete din prezent cu necunoscutele pe care i le rezerva viitorul. Dar vai, Avdotia Fominişna uitase de mult matematica şi deci nu putea să rezolve pe loc ecuaţia propusă de musafirul ei...

— Nu, nu... Nu acum... Nu.

Cerceii de aur din urechile ei se legănau, clinchetind uşor. Avdotia Fominişna dădea din cap a împotrivire, dar, ca să nu-i scape bogătaşul, gînguri ca o porumbiţă:

— Îmi placi foarte, foarte mult. Am visat şi eu ceva drăguţ.

4

În vremea asta, Ilia Sohatîh se pregătea să-şi sărbătorească ziua naşterii. Trimisese cunoştinţelor sale douăsprezece invitaţii.

„Asigurîndu-vă pe Dumneavoastră şi întreaga Dumneavoastră familie de cel mai desăvîrşit respect, Ilia Petrovici Sohatîh şi soţia lui, Fevronia Sidorovna, Vă roagă să-i onoraţi cu prezenţa Domniilor Voastre cu prilejul sărbătoririi zilei de naştere a multstimatului Ilia Petrovici Sohatîh".

Obişnuia să trimită felicitări scrise la fel şi pentru „Sfintele Sărbători ale Crăciunului", „Anul Nou" şi „Sfintele Paşti". Astfel de felicitări foloseau şi Gromovii. Prohor le trimitea cu sutele în întreaga Rusie celor cu care avea legături de afaceri. Cartoanele cu felicitări ale lui Prohor erau însă obişnuite, simple. Ilia Petrovici şi le făcuse cu chenar auriu şi cu o coroană poleită deasupra. Deh, cine altul decît el era mai mare cunoscător al codului manierelor elegante! Începea orice conversaţie numai cu *„Parle vu franse ?"*

De rîndul acesta, soarta potrivnică îi jucase un renghi: a doua zi urma să-şi serbeze aniversarea şi tocmai acum se umflase tot la faţă ca un porc, de nu putea nici măcar să deschidă ochii. De vină era numai netotul de moş Nil, cunoscut în aşezare ca vraci, ca mare meşter „vrăjitor" ce se avea bine cu diavolii. Lui Ilia i se umflau picioarele din pricina unui reumatism cronic. Avea omul dureri... Şi cui să-i ceară ajutor, dacă medic nu exista acolo, iar felcerul murise?

— Ascultă-mă pe mine, nepoate — îl povăţuise moş Nil. — Fă-ţi semnul crucii şi du-te la prisacă. Acolo zădărăşte oleacă albinele cu o creangă, apoi descalţă-te şi leapădă-ţi nădragii. O să tabere toate pe goliciunea matale şi o să te înţepe straşnic. Parcă ţi-ar lua boala cu mîna. O să vezi!

Şi iată că acum arăta într-un hal fără de hal ! Ei, comedie ca asta ! Totuşi Ilia Sohatîh era omul de încredere al jupînului şi avea pe mîna lui toată dugheana cu mărfuri în valoare de o sută de mii de ruble, băşca trei vînzători şi doi băieţi de prăvălie. Acu o trimisese pe nevastă-sa să vadă de negustorie, iar el rămăsese acasă, cu prişniţe şi oblojeli. Pe scaun, în faţa lui, şedea diaconul Ferapont.

— Şi aşa, domle diacon — perora Ilia. — Eu, bucuros de leacul ăsta *iediot*, mi-am dat jos nădragii şi izmenele şi arde-i, şi arde-i cu creanga în stupi. Şi cînd se reped odată albinele — roi... Eu, în *coformintate* cu *tioria*, tot mă căzneam să-mi întorc spre ele dosul şi picerele. Dar dumnealor, albinele, nu-mi luau nici cît zero la sută în *consideraţiune* picerele *bonlave* şi au dat năvală cu toatele spre mutra mea...

— Ho-ho-ho ! Spre mutră ? ! — rîdea gros diaconul Ferapont.

— Eu, care va să zică, năucit de tot de înţepăturile lor, nici nu mai ştiam încotro s-o zbughesc, ca să zic aşa, *rispectînd trădiţiunea*. Atunci mi-am dat poala cămăşii peste cap — şi tuleşte-o, nene, pe scară, spre casă. Acolo, ca un făcut, tocmai se nimeriseră două fete şi nevasta unui ostaş. Cînd m-au văzut, cum s-ar zice, aşa, în poziţiune nudă, fetele au început să zbiere şi să se rîdă. Eu nici nu mai puteam să *cotimplez* ăle din jur, aşa mi se umflaseră ochii... Mă mir cum de n-am orbit...

Diaconul se tăvălea de rîs, dînd gata al cincilea castravete şi iscodea mereu „victima" dacă nu cumva orbiseră şi fetele la o asemenea apariţie.

— Mîine e ziua mea de naştere... Dar mi-e peste poate să petrec în halul ăsta. Aha, am găsit ! O să fac o greşeală de tiparniţă şi o să-mi amîn naşterea cu trei zile.

Şi, într-adevăr, trimise printr-un ajutor al său noi invitaţii cu următorul adaos :

„*Ca urmare a celor scrise mai tîrziu în catastifele*

bisericești, ziua mea de naștere e nu lunea, ci joia, în aceeași săptămînă, adicătelea cu trei zile mai tîrziu."

Trei zile nefiind un termen prea lung, Prohor Petrovici veni după răspuns. În loc de răspuns, primi însă numai o jumătate de răspuns, o liniuță sau un semn de întrebare nou. „Dumnealui", adică cel al cărui chip fusese imortalizat pe pînză de un pictor iscusit, trebuia să mai zăbovească în Ural vreo patru-cinci zile. Dumneaei îi spuse lucrul acesta lui Prohor, lipindu-și sînii gingași ca puful de pieptul lui de oțel, în timp ce ochii ei, prefăcut spăsiți și totuși drăgălași, cereau îndurare. Îi spuse :

— Voi căuta să fac așa ca timpul pe care o să-l petreci în casa mea să fie plăcut pentru dumneata.

El îi netezi duios părul des, roșcat, o făcu să închidă, apoi să deschidă iar ochii, se uită în străfundul lor și-i sărută :

— Anfisa ? Nu, nu ești Anfisa... Ea era cu totul, cu totul altfel...

— Ce-i cu dumneata ?

— Nimic. Mi-a trecut...

Zvîrli înapoi de pe frunte moțul negru și, în tăcerea ce se așternuse, oftă adînc, puțin hîrîit.

Seara. Lîngă masă arde lampa cu picior sub abajurul vioriu de mătase. În salon miroase a fum de țigară de foi. Prohor întreabă în silă :

— Ai avut bărbați în vizită ?

— Da, aseară. Cîțiva cunoscuți. Au jucat cărți. Voi porunci îndată Mașei să facă focul în cămin...

Auzind clopoțelul, în odaie intră jupîneasa îmbrăcată curat.

— Adu fructe și lichior. Fă focul.

Prohor șade la masă cu ochii închiși. Se simte năpădit de melancolie. Lucruri de mult uitate îi răsar stăruitor în minte cu o limpezime uimitoare. E agitat, neliniștit.

— Nu te simţi bine ?

— Nu-i... nimic... Beau prea mult... Ar trebui să mă las.

— Du-te de te culcă puţin pînă vin oaspeţii. Vin prinţul Ciornîi, contele Rezveatnikov şi alte cîteva persoane. Consilierul comercial Bulanov...

— Dă-mi puţin coniac.

Gazda sună şi, în acelaşi timp, se aude clopoţelul strident la uşa din faţă. Intră doi invitaţi.

— Să vă prezint... *Monsieur* Gromov, industriaş din Siberia... Ciuprînnikov, locotenent de marină în retragere, Dorofeev, consilier de stat.

Întinzînd mîna lui Ciuprînnikov, un bărbat cu burticică şi mustaţă neagră, Prohor spune :

— Am impresia că v-am mai întîlnit undeva...

— Nu-mi amintesc — răspunde fostul marinar cu voce groasă şi se aşază.

— Nu sînteţi cumva porucicul Priperentiev ?

— Nici gînd... Ha-ha !... Nici n-am auzit de el.

— Îi semănaţi leit — spune posomorît Prohor. — Mi s-a atribuit mie, conform legii, terenul lui aurifer.

— Aşa ? Felicitările mele... Ha-ha — răspunde locotenentul în retragere. — Ha-ha ! Minunat. Aţi spus : conform legii ? Nu-i aşa ?

Prohor se uită la el cu luare-aminte ; glasul lui îi dă fiori : „Ce-i asta, o nălucire ? Nu mai cunosc oamenii ? Te pomeneşti c-o să mă apuc şi eu să muşc de nas vreun şef de tren ! Mă las de băutură, mă las neapărat.“ Şi îndată, contrazicîndu-se pe sine însuşi, goleşte un pahar de coniac şi întinde mîna spre o vază cu fructe glasate.

Locotenentul în retragere Ciuprînnikov stă în umbră şi-l cercetează la rîndu-i. Consilierul de stat Dorofeev, un bărbat cu picioare scurte şi cu umerii pătraţi, adevărată constituţie de apoplectic, deschide capacul pianului, ia cîteva acorduri, îşi trage în sus mînecile vestonului său verde şi începe să cînte o melodie tristă de Grieg.

Intră încă doi invitaţi : un actor de dramă, înalt,

între două vîrste, şi *mademoiselle* Loulou, o femeiuşcă zglobie cu o rochie scurtă şi foarte decoltată. Perechea aceasta aduce cu ea multă animaţie şi veselie. Cîntăreaţa ciripeşte repede-repede de parc-ar avea patru limbi agere :

— Ascultaţi, ascultaţi numai puţin ce scandal. Printul Ş., amantul primei balerine Zizi, a pălmuit pe Coco, un admirator al ei, un tînăr foarte drăguţ, elev la şcoala militară. La restaurantul *Eliseev* s-au adus nişte banane minunate, da, da. Căţeaua ambasadorului Belgiei, un dog, a fătat ieri. A fost o naştere foarte grea ; mamoşul a trebuit să pună în funcţiune forcepsul... Ce caraghios, nu-i aşa ?... Să întrebuinţezi forcepsul pentru un cîine ! Tenorul Panov a luat un falset în aria „Dragele noastre femei" şi a fost fluierat de galerie. La clubul englezesc, cineva a furat blana de biber a senatorului B. şi i-a lăsat, în schimb, o manta ponosită, ruptă. — Ah, sînteţi din Siberia ? — i se adresează ea lui Prohor. — Foarte interesant... Sînteţi tot atît de glacial ca şi meleagurile dumneavoastră ?

— Da, întocmai.

— Vai, vai, ce păcat !

Şi Loulou fixează cu privirea-i arzătoare, vrăjită parcă, briliantul de la degetul mic al lui Prohor.

— Facem o partidă ? — întreabă nerăbdător locotenentul în retragere, uitîndu-se printre gene în ochii gazdei.

— Nu doriţi întîi un ceai ? — întreabă ea.

— Şi una şi alta... Domnul Gromov joacă, nu-i aşa ?

— Desigur, desigur ! — răspunde în locul lui Prohor un cor de glasuri pofticioase, flămînde, lacome.

— Da, joc... — răspunde şi Prohor şi în ochii lui se aprinde mînia. — Aş vrea să-l înfrunt la masa verde pe domnul, domnul... — Şi zicînd acestea, arată cu degetul mustaţa neagră a locotenentului. — Pardon, cu dumneata...

— Primesc provocarea — răspund mustăţile, tuşind cu bucurie.

— Poate că o să izbutesc să-ţi cîştig terenul aurifer... De altfel, mi-ai mai propus acest lucru... Oricum, terenul va fi al meu.

Mustaţa stîngă a locotenentului se lasă în jos, în timp ce dreapta se ridică în sus. Ochii obraznici se deschid tot mai mari :

— Ce vreţi să spuneţi prin asta, stimate domn ? Domnilor, nu există printre dumneavoastră un medic ?

În loc de medic, în odaie intră, mişcînd din umeri, un bătrîn înalt cu barba căruntă, împărţită în două. Pe pîntecul lui rotofei atîrnă numai lanţuri şi brelocuri de aur.

— Bună seara, bună seara — salută el din mers pe cei de faţă cu o voce stinsă şi plăcută de bătrîn.

Gazda se ridică în întîmpinarea lui :

— Stepan Stepanîci Bulanov, consilier comercial. Dumnealui este noul meu prieten, din Siberia... Domnilor, poftiţi în sufragerie.

Masa, încărcată de gustări şi vinuri, e servită elegant. Pe o măsuţă separată, cu cristal, un samovar luxos scoate aburi.

— Dragul meu samovar — rosteşte negustorul Stepan Stepanovici, dîndu-şi încîntat ochii peste cap. — Cîntă, pufăie... Drăguţă doamnă, ai cumva în casă şi nişte miere de tei să serveşti la ceai ? Mulţumesc... Da, domnilor, îmi place tot ce este neaoş rusesc... Sînt un slavofil [1] convins... Aksakov, Samarin, Homeakov [2]... Am citit şi noi cîte ceva în tinereţile noastre... Unde poruncîţi să stau ?

---

[1] Şlavofili – reprezentanţi ai unui curent reacţionar apărut în Rusia, în deceniul al V-lea din secolul al XIX-lea, în condiţiile crizei economici iobăgiste. În opoziţie cu occidentaliştii, care preconizau copierea servilă a întregului proces economic şi social din Apus, ei susţineau că dezvoltarea istorică a Rusiei va apuca o cale diferită de celelalte ţări europene şi aceasta, chipurile, datorită obştii specifice numai slavilor, religiei ortodoxe şi „armoniei" dintre puterea de stat ţaristă şi popor (n. ed.).

[2] *Aksakov, Samarin, Homeakov* – publicişti, ideologi ai curentului slavofil (n. ed.).

Şi, ridicîndu-şi pulpanele surtucului, negustorul se aşază în jilţul de lîngă gazdă.

Sună telefonul. Stăpîna casei iese din odaie şi se întoarce îndată.

— Prohor Petrovici, poftiţi la telefon.

Telefonul e în iatac. Închizînd bine uşa în urma lui, Avdotia Fominişna îşi pune braţele dezgolite pe umerii lui Prohor :

— Iubitule, dragul meu, sufleţelule... Nu te-a chemat nimeni... Dar te rog să nu mizezi sume mari.

— N-am să joc de loc.

— Nu joci ? De ce ? — În ochii ei frumoşi trece o sclipire de nelinişte. — De fapt, ai dreptate. N-ai noroc la cărţi. Prea eşti norocos în dragoste...

Se lipeşte lung, ca o caracatiţă, de buzele lui, apoi iese, potrivindu-şi din mers pieptănătura.

Jupîneasa serveşte ceaiul. Loulou rîde, vorbind deodată cu trei musafiri, ciocneşte şi dă pe gît un păhăruţ după altul : rachiu de scoruşe, coniac, madera. Negustorul întinde miere pe un castravete proaspăt şi-l ronţăie cu poftă.

În sufragerie intrară încă doi filfizoni. Musafirii se înghesuiau în jurul mesei. Printre ei — fermecătoarea Nadenka, cu o rochie de mătase roz şi cu un buchet de nu-mă-uita artificiale prins pe umărul stîng. Pristavul lipsea, fiind plecat în interes de serviciu.

Iată, desigur, o pricină temeinică, deşi foarte regretabilă... Şi Ilia Petrovici, sărbătoritul, închină :

— Pentru viteazul vitejilor, vestitul Feodor Stepanovici Ambreev, domnul pristav şi, îndeobşte, pentru liberalismul rus... Ur-ra !

Părintele Alexandr lipsind dintre invitaţi, diaconul Ferapont slobozi, fără să-i pese de urechile celor de faţă, un „ura" atît de tunător, încît toată lumea izbucni în rîsete admirative.

Petrecerea abia începuse. În faţa fiecărui musafir se afla un cartonaş cu o coroană desenată din peniţă de

Ilia Petrovici, pe care se bătuse la maşina de scris meniul, în birourile administraţiei :

„Felul întîi — trei specialităţi de plăcintă : cu varză, cu nisetru şi cu ouă răscoapte. Felul doi — colţunaşi «à la Gromov». Felul trei — raţă sălbatică gătită ca în Begia..." Felul patru era un soi de ghiveci alcătuit din bucăţele de carne de ren, elan şi ieruncă, numit „Parfaît de carne à la Ilia Sohatîh". Urmau apoi diferite feluri de chisel — din cătină albă, mure şi răchiţele...

— Domnilor ! Vă rog să mă iertaţi cu *ginirozitate* — strigă sărbătoritul afumat. — Îngheţata, care se cuvine a se *sirvi* ca la case mari, n-a izbutit după *tiorie*, din lipsă de zăpadă. Să poftiţi la masă şi de crăciun.

Diaconul îi adusese în dar un lanţ pentru cîine, făcut de mîna lui. Nadenka îi dăruise drept „suvenir" o pungă de tutun cusută cu mărgeluţe. Nina Iakovlevna îi trimisese un portofel de piele cu monogramă de argint şi cu coroană (ştia ce gusturi are subalternul soţului său), iar în portofel — cîteva cuvinte de felicitare : „Te rog să mă scuzi că nu pot veni personal, dar Verocika nu se simte bine". În plic se afla o bancnotă de o sută de ruble. Ana Inokentievna îi adusese trei perechi de ciorapi de lînă, pe care îi împletise cu mîna ei, iar soţia lui — o burtieră groasă din blană de iepure. Ilia Petrovici aşezase toate darurile la vedere, în colţul icoanelor.

Darul cel mai de preţ însă îl primise de la studentul Obrazţov, un mucalit şi jumătate. Tînărul acesta isteţ, ştiind că Ilia Petrovici se pasionează după tot felul de „monstre", îi înmînase solemn un ban străvechi de piele, pe care scria cu vechile slove slavone : „O-vraam una copeică". Alexandr Ivanovici Obrazţov confecţionase personal această piesă rarisimă dintr-o cureluşă provenită de la o armonică veche, ciopîrţind-o cu foarfecele şi bătînd-o cu ciocanul pe margine ca s-o mai scămoşeze. Asta nu-l împiedicase cîtuşi de puţin să înmîneze darul lui Ilia Petrovici Sohatîh cu cea mai înduioşătoare prefăcătorie.

— Moneda aceasta face bani grei. Are o vechime de aproape şapte mii de ani, datînd din vremurile patriarhului biblic Avraam. Pe mine m-a costat însă puţin, căci am şterpelit-o din secţia numismatică a muzeului Ermitaj.

Ilia Petrovici rămăsese cu gura căscată, lăcrimase, sărutase de trei ori bucata de piele veche, apoi pe Saşa Obrazţov, care se prefăcea că e adînc tulburat, şi-i spusese :

— Domnilor ! Iată un dar vrednic de cel sărbătorit astăzi...

Curînd după sărbătorirea lui Sohatîh, farsa studentului a cunoscut o largă răspîndire. Ilia Petrovici, foarte amărît, a căpătat de la cunoscuţi porecla de „O-vraam".

Într-o tigaie de aluminiu, care înlocuia tăviţa de argint din casele mari, se afla un maldăr de telegrame şi de scrisori de felicitare sosite din satele mai mari, din două centre judeţene, precum şi din Petersburg, de la Prohor Gromov şi Inokenti Filatîci.

La sfîrşitul mesei, oînd primul dop al „spumosului" ieftin va sări în tavanul scund al încăperii, Ilia Petrovici îşi va pune pe nasul cîrn *pince-nez*-ul ca să dea solemn citire acestor felicitări întru propria-i preamărire.

Se cuvine totuşi ca onoraţii cititori să fie încunoştinţaţi absolut confidenţial şi strict secret (nu cumva să audă Ilia Petrovici) că toate aceste felicitări au fost ticluite din timp de dumnealui în persoană pe hîrtii de felurite calităţi şi pe formulare telegrafice procurate cîndva de la un telegrafist cunoscut. Sărbătoritul a trudit din greu, atît pentru a potrivi stilul ales şi spiritual al felicitărilor, cît şi pentru a le transcrie de pe ciornă cu mîna stîngă ca să nu i se cunoască scrisul lui cu înfloriturі.

De altfel, printre toate acele hîrtii, roade ale unei mîndrii deşarte, era şi o scrisoare adevărată, stropită cu lacrimi amare. A scris-o o văduvă cu numele de Feokla, din satul Medvedevo, unde Ilia Petrovici şi-a petrecut

anii primei sale tinereţi. În scrisoarea aceasta, văduva Feokla cerea ceva bani, oricît de puţini, pentru a-l creşte pe Nikanor, fiul ei din flori, făcut cu Ilia Sohatîh. În scrisoarea ei plină de amărăciune, Feokla îl ameninţa că dacă n-o să-i trimită bani are să-l dea în judecată.

Fireşte, scrisoarea cu pricina nu a fost citită la acea masă sărbătorească. Dar am luat-o cam prea repede. Pînă la sfîrşitul mesei mai este mult (abia s-a adus plăcinta rumenă cu ouă), şi nici n-am făcut cum trebuie cunoştinţă cu mesenii, n-am tras cu urechea la cele ce vorbesc.

Printre musafiri erau vînzătorii Pianov şi Polupianov [1]. (Ca să fim drepţi, mari abstinenţi şi unul şi altul. Amîndoi sînt roşcaţi şi poartă bărbi.) Mai venise şi jupîneasa Gromovilor, Nastia, cu o rochie foarte frumoasă „de cucoană", deşi cam demodată. Se şi purta întocmai ca o cucoană : era nemulţumită de toate, bîrfea cu glas tare pe cine se nimerea, ţuguia buzele, tăia plăcinta ţinînd degetul mic al mîinii depărtat graţios, iar cînd vecinul ei, diaconul Ferapont, o gîdilă din greşeală sub braţ, dădu un chiot, îl lovi cu piciorul sub masă şi spuse :

— Pardon, vă rog... Nu daţi frîu slobod mîinilor dumneavoastră de chefliu...

Preatkin şi Ogleadkin, cei doi falnici jandarmi, şedeau alături, la capătul mesei. Ca şi Dioscurii [2], păreau doi fraţi gemeni, semănînd ca două picături de apă : ambii aveau mustăţi roşcate, răsucite în acelaşi fel, şi purtau uniforme albastre noi-nouţe, cu eghileţi. Ilia Petrovici se mîndrea cu prezenţa lor, dar în acelaşi timp se şi temea de ei, căutînd să facă paradă de cele mai „patriotice" sentimente :

— Domnilor subofiţeri ! Ce spuneţi, ar fi *corict* sau

---

[1] Autorul face aici un joc de cuvinte : „Pianii" – înseamnă beţiv, iar numele Pianov şi Polupianov s-ar putea tălmăci în romineşte ca Beţivescu şi Afumatu (n. trad.).

[2] Dioscurii – porecla celor doi fraţi nedespărţiţi – Castor şi Pollux (fiii lui Jupiter), din mitologia greacă şi romană (n. ed.).

abstrat să închin pentru preascumpa sănătate a măiestăţilor lor *emperiale* ?

— Se poate, de ce nu ! Urra ! Urra, urra !

Între jandarmi şi jupîneasa Nastia şedea sluga lui *mister* Cook, Ivan cel capiu şi năltărog. Era în livrea şi cu mănuşi albe de aţă. Deşi ele îl cam împiedicau să mănînce, hotărîse să se arate gătit în toată măreţia lui. Făcea curte jupînesei de care era vădit amorezat şi o servea galant, oftînd şi dîndu-şi ochii peste cap sub fruntea îngustă, scobită la tîmple.

— Asta-i masă ?... Halal masă ! — bombănea el, ţinîndu-i isonul vecinei sale. — O să fac eu şi cu *mister* Cook o petrecanie de-o să se ducă vestea...

— Nu vă mai grozăviţi aşa — spuse cu un zîmbet oacheşa şi vioaia Nastia. — Ce mare brînză mai e şi *mister* Cook al dumneavoastră ? Cîtu-i el de *mister*, da' aleargă despuiat în jurul casei.

— Să ne fie cu iertare, dar face asta pentru pricini de sănătate.

— O să-i tragem noi un bal, la Gromovi, de-o să se ducă buhu... Ah, nu mă călcaţi pe picior ! Acu vă spurc...

— Şi de ce să nu vi-l calc, dacă-l ţineţi sub masă ? De unde ştiţi dumneavoastră că nu vă visez noaptea goală-goluţă, cum v-a făcut mămiţica.

— Vai, ce nerușinare ! Ce închipuiri. Nici măcar Prohor Petrovici nu m-a văzut decît de vreo două ori fără nimic pe mine...

Nasul strîmb al lui Ivan, stîlcit într-o încăierare, se broboni îndată de năduşeală.

— Cum vine asta ? Cum adicătelea „fără nimic" ? — pufni el supărat şi-şi şterse nasul cu mănuşa.

— Asta nu te priveşte pe dumneata. Hi-hi-hi ! Fireşte c-a fost din greşeală...

— *Isplutatorul !* — strigă Ivan, gelos şi cherchelit, şi izbi cu pumnul în farfurie.

Printre musafiri mai atrăgeau privirile cu tinereţea lor înfloritoare Steoşenka şi Grunia, amante de mîna

a doua ale lui Gromov. Una era ceva mai vîrstnică, cealaltă — mai tinerică ; una mai plinuţă, cealaltă — mai subţirică ; una cu zulufi şi breton, cealaltă — pieptănată lins ca o călugăriţă. Şedeau la masă alături, iar în viaţă se înţelegeau foarte bine, împărţind între ele simplu, fără fasoane, mîngîierile domnului şi stăpînului lor. Aveau amîndouă cîte o căsuţă cu acoperiş de tablă şi amîndouă dădeau în cărţi ca să afle pentru cine o mai clădi Prohor Petrovici două căsuţe asemănătoare cu ale lor. Pe amîndouă le ura de moarte Nadenka, ţiitoarea pristavului. Cînd cele două june au intrat în casă, ea s-a şi bosumflat şi a vrut să plece p-aci încolo. Sărbătoritul a trebuit să stăruie în fel şi chip ca s-o înduplece să rămînă. Era amorezat lulea de amîndouă, şi de Steoşenka şi de Grunia, şi pentru amorul acesta neîmpărtăşit, dar mărturisit adesea cu glas tare, soaţa lui, o persoană foarte autoritară, îi trăgea de fiecare dată cîte o păruială straşnică. Atunci cîrlionţii domnului Sohatîh zburau smocuri-smocuri, ca blana de pe doi motani încăieraţi.

Se mai aflau şi alţi musafiri : mecanicul de la gater, amploïatul de la poştă cu nevasta şi trei copii, dintre care unul de ţîţă, apoi şeful de echipă Ignatiev şi alţii.

Studentul Alexandr Ivanovici Obraztov sta alături de Fevronia Sidorovna, stăpîna casei, o doamnă gingaşă, cîntărind nu mai puţin de o sută zece kilograme, împopoţonată nevoie mare cu agrafe, cercei, inele, ceasuri şi brăţări de aur. Ca să-şi necăjească soţul, îi făcea tot timpul ocheade studentului care nu se lăsă mai prejos :

— Gustaţi puţine icre, luaţi cu furculiţa nişte rîşcovi marinaţi... Eu i-am făcut. Puţin lichior... Ah, să poftiţi mai des pe la noi...

— Mulţumesc frumos... Da, geologia este o ştiinţă complicată. După cum v-am mai spus, petrografia este ştiinţa care se ocupă de studiul rocilor.

Şi, cu avîntul tineresc al atotştiutorului, se apucă să-i povestească despre rocile sedimentare şi eruptive,

despre sistemele silurian şi devonian, despre aur, apropiindu-se în vremea asta tot mai mult de gazda fragedă şi dulce cum e cozonacul. Aceasta, ageamie într-ale geologiei, sorbea cu încîntare pur femeiască modulaţiile dulci ale vocii studentului, se uita drept în gura lui şi-şi lăuda tînărul vecin, dinadins cît mai tare, ca să audă bărbatul. Dar bărbatul ei — n-aude, n-a vede! Făcea mereu zîmbre spre Steoşenka şi spre Grunia.

— Închipuiţi-vă, aurul... este o adevărată minune! Este metalul cel mai răspîndit pe globul pămîntesc, însă în cantităţi mici. Dar ştiţi că în Australia a fost găsită cea mai mare pepită din lume, cîntărind şase puduri? Dumneavoastră sînteţi acum încărcată cu atîta metal preţios, încît s-ar putea deschide o adevărată exploatare auriferă pe pieptul dumneavoastră...

— Hi-hi-hi! Cine-mi eşti, zău... Nebunaticule... — chicoti gazda şi-i şopti la ureche: — Vrei să-ţi dau un inel?

Se aduseră colţunaşi fierbinţi în trei străchini deodată. Toată lumea era cherchelită zdravăn.

— Domnilor *filicitatori!* — începu Ilia Petrovici, ridicîndu-se, bătînd cu furculiţa în farfurie şi deschizînd larg ochii săi mici, boboşaţi. — În toate *miniurile* pe care le aveţi în faţa dumneavoastră, aşa cum se obişnuieşte la *aristucraţi*, colţunaşii aceştia au fost numiţi de mine „à la Gromov" în cinstea preastimatului meu patron Prohor Petrovici.

— *Isplutatoru!* — strigă servitorul Ivan. — Ăsta vede *fetili dispuiete* de adevăratelea, nu în vis!

— Astîmpără-te! Nu-i cuminte ce faci! — îl ameninţară cei doi jandarmi.

— Prohor Petrovici şi cu mine ne cunoaştem *riciproc* încă de pe cînd dumnealui era un *jiune* chipeş şi fără barbă, de pe vremea babacului dumisale, Piotr Danilîci, care, cu ajutorul lui dumnezeu, se află acu la balamuc...

— *Isplutatorii!* — zbieră şi mai tare Ivan.

— Taci, măi hahaleră! — răcni, bătînd din picior, Ilia Petrovici, beat de-a binelea. — Dintîi învaţă să

rosteşti vorbele cum trebuie. Nu să *izistă* asemenea vorbă pe ruseşte. Se zice esplu... stai, stai puţin ! Ixplu...

— Tatori — îi şopti studentul, care, simţind în inima sa aprinzîndu-se o patimă tinerească, mîngîia sub masă genunchiul dolofan al amfitrioanei, făcînd-o să freamăte fericită din tot trupul ei mătăhălos.

— Domnilor *filicitatori !* Prohor Gromov este carevaşilea ! E, ca să zic aşa, un *amirican* de supuşenie rusească...

— *Isplutatoru !* — sări Ivan şi dădu cu farfuria de podea. — O să vă arătăm noi, eu şi cu *mister* Cook al meu... O să fie răzmeriţă mare ! Pe ei ! Spargeţi tot !

Şi trînti de duşumea farfuria jandarmului Preatkin.

Se stîrni larmă. Jandarmii încercară să-i astupe gura lui Ivan, dar acesta zvîcni din cap şi zbieră :

— Faceţi grevă, fraţilor !

Şi deodată începu să rîdă toată lumea. Apucîndu-l pe Ivan de gulerul hainei, diaconul Ferapont îl duse astfel cu mîna întinsă pînă la uşă, îl zvîrli în uliţă, se întoarse, aruncă în sobă peticile rupte din livreaua servitorului şi se aşeză la loc, tot atît de tăcut.

O piatră zbură în fereastră şi prin geamul spart năvăliră în odaie înjurături piperate. Peste o clipă, geamurile se făcură ţăndări, lovite cu un par. Femeile săriră ca puricii de la locurile lor, ţipînd subţire.

Un spasm străbate toată faţa lui Prohor Petrovici, de la buzele crispate pînă la ochii tulburi, stinşi.

— Aţi pierdut...

Undeva în adîncul cugetului, care i se întunecă tot mai mult, răsună aţîţate chicotele *mademoiselle*-i Loulou, zdrăngăneşte dogit pianul de parcă ar fi şi el beat. Aerul e îmbîcsit de fum de ţigară...

Scoţînd ultimele douăzeci de bancnote noi a cîte o sută de ruble, Prohor le trînteşte pe masă şi rosteşte :

— *Va banque !*

Prin faţa mesei de joc lunecă, învîrtindu-se ca nişte păpuşi, perechile de dansatori — cavaleri şi doamne,

valeţi, popi, aşi, dame şi iar dame... Multe femei ! De unde s-or fi ivit toate ? Uşoară ca un fulg, Loulou pluteşte în braţele unui fante. Prinsă în vîrtejul patimii, faţa ei pare a fi despicată în două : jumătate chicoteşte nestăpînit, iar jumătatea cealaltă e schimonosită de un plîns înspăimîntător, mut. Din tavan, drept spre Prohor, înaintează în diagonală ochii melancolici ai Avdotiei Fominişna. Zîmbesc tuturor şi nimănui, apoi bat din gene şi dispar.

În faţa lui Prohor, locotenentul în retragere, cu o tichiuţă pe cap, face să sfîrîie cărţile de joc noi, zîmbind stăpînit şi totuşi ironic :

— Ei ? Aţi binevoit să spuneţi : *va banque.*

Prohor îşi dă seama acum foarte bine că în faţa lui nu se află Ciuprînnikov, ci porucicul Priperentiev, machiat cu dibăcie.

— Aşadar, rămîne *va banque ?*

— Da, domnule porucic.

— Locotenent în retragere, dacă nu vă supăraţi...

— Priperentiev ?

— Nu, Ciuprînnikov, Ciuprînnikov.

— Ah, da ! Scuzaţi-mă — rosteşte Prohor printre dinţi. — Nemernicul acela de Priperentiev e bătut adesea cu sfeşnicul în cap pentru că trişează.

— Îl priveşte, stimate domn !

— Dunia ! Avdotia Fominişna ! — strigă Prohor, ameţit de-a binelea. — Să nu-l primeşti la dumneata în salon pe mitocanul acela de Priperentiev... E un escroc, un trişor... Strada Mohovaia, numărul treizeci şi doi. Dacă dau ochii cu el, îl ucid... Trăieşte din banii proprietăresei, o nemţoaică... O cheamă Amalia Karlovna...

Toată lumea rîde.

— Dragul meu siberian — spune Avdotia Fominişna cu glas dulce de violoncel şi-i pune mîna albă pe umăr. — Nu mai juca.

— Aţi pierdut.

Prohor se ridică de la masa de joc sau i se pare numai că se ridică. Nici el nu ştie pe ce lume se află. Se mişcă

prin odaie, se pipăie, bate cu tocul în parchet, plutește ori dansează... Nu mai înțelege nimic. Capul lui e gol, mintea — amorțită. Carnetul de cecuri, cecuri, valeți, dame, popi... Mîna scrie apăsat, masa e tare, pătrată. Pe degetul lui mic strălucește un briliant, iar în urechi i se strecoară, ca unse, asemenea unor șerpi, felurite cifre sunătoare cu mai multe zerouri la urmă...

— Vă mulțumesc. Ei ?

— *Va banque !...*

E miezul nopții. Pendula a bătut de o sută de ori... Dopul sticlei de șampanie sare în tavan. O bubuitură de tun.

— Pentru înflorirea Siberiei ! Pentru terenul meu aurifer de acolo din taiga — chicotesc mustățile, gura cu dinții stricați și capul cu tichie.

— N-o să vă meargă, ticăloșilor ! N-o să izbutiți voi să mă otrăviți...

Pendula bate de o sută douăzeci de ori. Alt dop, altă bubuitură de tun.

Cocoșii cîntau. Un cîine lătra la lună. Noapte adîncă. Trecînd prin fața casei Nadenkăi, diaconul Ferapont trase în piept bezna neagră ca smoala și răcni înfricoșător, ca un urs. Calul gardianului, priponit de un stîlp, se cabră, fornăi, smulse stîlpul și, zvîrlind, tîrîndu-l după el, porni în goană spre taigaua adormită, spre împărăția urșilor.

5

Prohor se trezi la ora unu cu o durere cumplită de cap. Mișcă sprîncenele : îl dureau ochii. Trupu-i era sleit de puteri, parcă legat fedeleș cu un arcan. Toate întîmplările din ajun se învălmășeau în cugetul lui. Mintea tulbure nu putea înfiripa nimic din ceea ce se petrecuse : un fel de delir, nu altceva. Nu-și mai aducea aminte

cum ajunsese acolo, pe salteaua de puf, sub baldachin, lîngă portretul bărbosului din perete.

— În ce hal m-ai adus ! Mi-e rău.

Avdotia Fominişna, care şedea alături de el, scutură pe covor scrumul ţigării şi-i răspunse în silă :

— Aseară te-ai purtat într-un fel nepermis. Ai uitat toate regulile de bună-cuviinţă, ţi-ai închipuit că eşti în taiga, nu într-o casă de oameni onorabili. Cum de ai îndrăznit să mă chemi în ţinutul dumitale sălbatic, cînd ai caracterul şi apucăturile unui bandit ? ! Comportarea dumitale m-a uimit. M-ai compromis cu desăvîrşire în ochii prietenilor mei.

— Şi cine sînt aceşti prieteni ai dumitale ? Prinţi sau trişori şi tîlhari de drumul mare ? Sau — şi una şi alta ?... Îmi amintesc totuşi ceva nedesluşit... Adică nu, chiar foarte desluşit. Dă-mi haina. Mulţumesc... Aha, au dispărut banii ? Minunat ! Dar carnetul de cecuri ? Unde e carnetul meu de cecuri ? Uite-l ! Cineva a detaşat un cec... Ce sumă am trecut în el ? Ce cifră ? ! Aha, nu-ţi mai aduci aminte, ai uitat ? ! Perfect ! ! Totul va fi adus la cunoştinţa procurorului. Ai să plăteşti pentru asta !

Rosti puhoiul acesta de cuvinte injurioase cu aprindere, cu mînie. Avdotia Fominişna se ridică. Făptura ei impunătoare se îndepărtă către peretele pe care atîrna portretul. Îşi ridică cu mîndrie capul îngreuiat de claia de păr roşu. Trăsăturile femeii îşi pierdusoră armonia. Chipul ei era acum arogant, dispreţuitor, plin de pistruii ascunşi de obicei sub un strat de fard, iar ochii cei dragi, ochii Anfisei, priveau ca ochii unui rîs sălbatic.

— Nici nu vei apuca să te plîngi procurorului, că se vor şi prezenta la dumneata martorii prinţului B., pe care ai îndrăznit să-l insulţi şi să-l pălmuieşti. Vei fi... crede-mă, provocat la duel şi ucis ca un iepure ! — Îşi sprijini ceafa de perete şi hohoti insolent. Nările îi fremătau. — Să ştii că aici nu te afli în Siberia... Prea, prea de tot ţi-ai dat în petic...

Prohor începu să tremure de indignare :

— Dacă lucrurile acestea s-ar fi petrecut în Siberia, te legănai acum în streang, de primul pin. Cît despre prinţul B. al dumitale, n-ar mai fi rămas din el decît mustaţa. Ieşi afară ! Vreau să mă îmbrac.

Sări din pat, în timp ce gazda ieşi din iatac. Îmbrăcîndu-se, Prohor îşi întocmi planul de acţiune. Gîndurile se învălmăşeau însă în cugetul lui. Capul parcă-i plesnea de durere şi-i vuia necontenit. Sufletul lui era mistuit de un foc nimicitor. Se îmbrăcă şi ieşi în stradă, fără să-şi fi luat rămas bun. Peste un sfert de ceas se întoarse :

— Cheamă-ţi cucoana !

În budoar, se apropie de Avdotia Fominişna şi întinse mîinile cu palmele în jos.

— Unde mi-e inelul ?

— Nu ştiu.

De tulburare, pistruii de pe faţa ei se făcură şi mai vizibili.

— Ba ştii !

— Nu, nu ştiu.

Atunci Prohor o pălmui cu o satisfacţie sadică. Ducîndu-şi mîna la obraz, ea izbucni în plîns şi ţipă ca o mîţă călcată pe coadă.

Deodată portretul din perete învie : îi crescură picioare, i se umflă burta şi i se căscă gura plină de dinţi.

— Asta ce mai e ? Te crezi în codru ? !

Şi portretul năvăli ca un hipopotam pe uşa budoarului. Barba sa neagră, plină de fire argintii, era desfăcută în evantai.

Avdotia Fominişna strigă isteric :

— Mitea, scapă-mă ! — şi se prăvăli pe parchet ţeapănă.

— Afară ! — urlă portretul, izbind cu bastonul în parchet, şi sub nasul lui Prohor răsăriră doi pumni zdraveni. — Afară, tîlharule, afară, banditule, că te împuşc ! Hei, veniţi încoace !

Prohor îşi repezi cizma în pîntecul lui de catifea şi negustorul se întinse cît era de lung. Uitîndu-şi pălăria, cu capul gol, Prohor alergă pînă la colţul străzii, se aruncă într-o birjă şi strigă :

— Hotelul „Mariinskaia“ ! Mînă ! Ai cinci ruble !
— Hep-hep ! — dădu glas birjarul şi trăsura de lux porni în goană.

Jandarmul Preatkin veni la servitorul Ivan care se vîrîse singur în belea. Ivan îngenunche în faţa lui, îi sărută cizmele şi începu să se smiorcăie. Jandarmul căuta să-l sperie. Ivan ieşi „pînă afară“, se întoarse, scoase dintr-un cufăr zece ruble de argint şi o cutie de ţigări de foi furate de la *mister* Cook... Jandarmul plecă.

De o săptămînă şi mai bine, Nina Iakovlevna vizita zilnic, între orele trei şi cinci, împreună cu părintele Alexandr, locuinţele muncitorilor. Pretutindeni găsea acelaşi lucru : sărăcie lucie, murdărie, oameni îndîrjiţi împotriva stăpînului, împotriva vieţii şi a lor înşişi.

Plîngerile oamenilor, vorbele schimbate cu ei, mărginirea lor spirituală şi neputinţa de a găsi o ieşire o zguduiseră adînc pe Nina. În ultimul timp se trăsese la faţă, pierduse pofta de mîncare şi somnul. Inima parcă-i era o rană, gîndurile — negre şi reci. Rugăciunile sunau ca o înşiruire sonoră şi deşartă de vorbe frumoase. Ieşindu-i din gură, îi cădeau la picioare, neputincioase, nepăsătoare.

Bătrînul Ermil i se plîngea Ninei :

— Încaltea n-ar fi nimic, toate ar fi acătării. Ne-am învăţat noi cu multe. Dar vorba-i că crăpelniţa e tare proastă. Toate-s stricate, rîncede. Şi costă o groază de bani. Iar simbria — ce să mai vorbim !

Nina lăsă ochii în pămînt, încuviinţîndu-i din cap spusele, iar părintele Alexandr îl binecuvîntă şi-l îndemnă sfătos :

— Rabdă, moşule, rabdă, că eşti om cu frica lui dumnezeu... Domnul nostru a pătimit şi el şi ne-a dat şi nouă poruncă să răbdăm.

— Rabd, părinte, strîng din dinţi şi rabd... Dar sfinţia ta, auzi, să te rogi pentru noi, păcătoşii.

— Mă rog, moş Ermil, mă rog necontenit.

Lăcătușul Prov, om cu mulți copii, ridică glasul, aproape strigînd :

— Nina Iakovlevna, cucoană, judecă și matale ! Ni se cere să muncim peste puteri : lucrăm zece, douăsprezece, cincisprezece ore de-a rîndul, uzi pînă la piele. Asta n-ar fi nimic... Nu ne dăm în lături de la muncă. Eu, unul, spun drept, nu mă las pe tînjeală. Da' plata ? O nimica toată ! Și atunci stau ca prostu și-mi zic : îmi storc toate puterile, îmbătrînesc și ce se alege de mine ? Și atunci ? „Cară-te" — îmi zice stăpînul. Aha ! Matale și el vă îngrășați, dar eu ce mă fac ? Dar copilașii, dar nevasta ? Ai ? Poftim, pune-te în locul meu și ai să vezi cum e.

Nina se simțea stînjenită, se foia pe scaun, copleșită de rușine. Lăcătușul îi puse blînd pe umăr mîna sa grea :

— Nimic de zis, ești o femeie cumsecade. De treabă. Crezi că noi nu vedem, nu ne dăm seama ? Garaska, ia lasă-te în genunchi, păcătosule, și închină-te pînă la pămînt în fața cucoanei ! Cine ți-a dăruit cizmele, ai, zgîmboiule ? Zi ! Dar Marfușkăi mele cine i-a dat broboada ? Ai ? Cine a dat doctorii nevesti-mi ? Matale și nimeni altu, Nina Iakovlevna !...

Pe obrajii scofîlciți și pe mustățile lui Prov se rostogoleau șiroaie lacrimi de recunoștință. Omul își suflă zgomotos nasul, de-a dreptul pe jos, se așeză lîngă sobă și rămase acolo tremurînd. Nina era și ea nervoasă și nu-și mai putea stăpîni suspinele.

— Ce să fac, ce să fac ? — întrebă ea, frîngîndu-și mîinile cu o deznădejde sinceră. — Învață-mă dumneata, Prov, că ești un om înțelept...

Lăcătușul sufla greu din foalele pieptului, pufnind neputincios pe nări. Nina aștepta răspunsul.

— Oi fi eu înțelept, dar n-am carte — răspunse Prov frîngîndu-se de mijloc, cu privirile ațintite în pămînt. — Matale ești învățată. Stai sus. Vezi ca-n palmă toate treburile bărbatului. Noi atîta știm : nu matale poruncești în toate cele, ci dumnealui. Matale să te ridici mai sus ca el ! Ai bani băgați în afacere ? Ai ! Apăi să-i

scoţi, să te desparţi de dînsu şi să începi o afacere mai mică, pe socoteala matale. Toţi om trece la matale, toţi ca un singur om. Să vadă şi dînsu atunci cum vine treaba... Să mă ierţi, cucoană, Nina Iakovlevna, dar noi, cu mintea noastră a proastă, aşa am chibzuit laolaltă...

— Prov, dragul meu Prov — spuse Nina, strîngîndu-şi mîinile la piept. — Eu îţi spun dumitale, iar dumneata să transmiţi tovarăşilor dumitale : am să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să uşurez traiul vostru, al muncitorilor. Am să cer, am să lupt cu bărbatul meu cît m-or ţine puterile... Rămîi cu bine, Prov !

Părintele Alexandr scoase din cutie douăzeci şi cinci de ruble pentru familia lui Prov, îi binecuvîntă pe toţi şi plecă în urma Ninei.

Astfel se scurgeau zilele, una după alta, astfel treceau, una după alta, nopţile, atît de grele pentru Nina. Stînd în pat, în iatacul său alb, alături de odaia în care dormea micuţa Verocika, Nina Iakovlevna se frămînta, căuta o ieşire din impas. Se zbuciuma, silindu-se să facă aşa cum a poruncit Cristos.

„Împarte-ţi avutul, ia-ţi crucea în spinare şi urmează-mă." Era limpede şi simplu, dar mai presus de puterile omeneşti. Să-şi ia crucea... Asta însemna ca ea, femeie deprinsă cu un trai uşor, să poarte pe umerii săi plăpînzi un noian de suferinţe şi să pornească, despuiată, săracă, într-o altă lume, în lumea jertfirii de sine, a faptelor măreţe, a iubirii de oameni.

— Nu, nu. E mai presus de puterile mele...

Dar în inima ei răsuna un glas din depărtare. „Cel ce se smereşte se va înălţa..." Da, da, Cristos a spus : „Împarte la săraci avutul tău şi ia toiagul pribegiei". Dar ea nu putea să facă aşa ceva, nu putea să renunţe la viaţa ei luxoasă, la mîndrie şi belşug, nu putea să fugă din lumea aceasta plină de ispite într-o altă lume, în lumea renunţărilor, a nădejdii în viaţa veşnică, în care, de fapt, nici nu mai credea cu atîta tărie.

— Cred, doamne, cred ! Vreau să cred !

Dar chipul de mongol al lui Protasov, cu zîmbetul său ironic, cu ochii lui negri, ageri, plutea parcă încet prin faţa ei, în întuneric şi inima Ninei se strîngea dureros.

Şi atunci se făceau nevăzuţi şi Cristos, şi iatacul cel alb. Dispărea şi Protasov. Numai gîndurile acestuia pătrundeau ca o ploaie de mai în cugetul ei înfierbîntat, în inimă, alinînd-o.

Prohor dormi dus pînă seara. Se trezi ameţit, buimac, cu capul greu. Luară ceaiul la hotel, în cameră, unde li se adusese samovarul. Prohor făcu bătrînilor mărturisiri complete.

— Te-ai interesat cumva, Filatîci, cît au ridicat ticăloşii pe cecul meu ?

— Fix cincisprezece miare — răspunse bătrînul cu părere de rău, cu jind.

— De bani nu-mi pasă. Banii sînt gunoi.

— Nu-ţi mai aduci aminte de nimic ? — îl întrebă socrul lui, luînd cu linguriţa dulceaţă din borcan.

— Mai nimic... Prea puţin... Cu timpul, poate c-o să-mi mai...

— Hei — oftă cu tîlc Inokenti Filatîci. — Vorba ceea : „Păcat de osteneală, dar s-ar cuveni o păruială".

— Cui ?

— D-apăi matale.

Prohor nu se supără.

— Să ştii că ţi-au dat să bei neghină — spuse socrul lui.

— Da, da ! — întări Inokenti Filatîci. — Ai auzit de ea ? O buruiană care creşte printre grîne. La noi i se zice „castravete turbat". Îţi ia orice ţinere de minte.

Hotărîră să nu mai facă tărăboi, ci s-o lase încurcată, să-şi termine cît mai repede treburile, să-şi mai facă de cap o săptămînă, bînd şi petrecînd, apoi să se întoarcă acasă.

Iakov Nazarîci n-avea nici un chef să-şi lepede halatul pufos, dar, pisat de Inokenti Filatîci, vrînd-nevrînd,

se îmbrăcă. Fără grabă, nebăuți, ieșiră tustrei să facă o plimbare prin oraș.

Ajunși pe podul Troițki, admirară apusul de toamnă. Răsfirîndu-și aripile de foc, soarele cobora în spatele Bursei, aidoma unei păsări măiestre ce se lasă într-un cuib de basm. Cerul de culoarea opalului pălea încet-încet, întunecîndu-se la zenit. Pe fundalul învăpăiat al asfințitului se conturau ca niște umbre siluetele fabricilor. Trîmbe de fum negru ieșeau pe coșuri, întunecînd cu lințoliul lor lugubru strălucirea cerului. Un pîlc de nori scămoșați, mohorîți, serbezi atîrna trist deasupra Bursei. Asfințitul se înroși ca sîngele. Dar iată că soarele se făcu nevăzut și, în zare, printre siluetele mai sumbre acum ale caselor, se lăsă o jerbă de foc, strălucitoare ca o mare de flăcări. Cerul se aprinse tot. Chiverele negre de fum fură înecate în șuvoaie roșii de lumină. Norii mohorîți, serbezi își umflară cu voioșie obrajii îmbujorați și într-o parte, și în cealaltă. Geamurile de cristal ale melancolicelor palate păreau argintii în lumina albă. Încătușată între malurile ei veșnice de granit, Neva oglindea volbura de foc din cer, stingînd-o în apele sale plumburii. Fața lui Prohor, galbenă și buhăită de băutură, se învioră. În gura căscată a mirare a lui Inokenti Filatîci, dantura cea nouă avea luciri de mărgăritar.

Dar iată că, pălind treptat, zaimful de lumini se stinse. Ai fi zis că un pictor vrăjitor a șters de pe cer fermecatele și efemerele sale culori, le-a pus la loc pe paletă și, ca să nu răcească, și-a încălțat niște galoși uriași. Apoi, învăluindu-se în mantia sură a amurgului, rîzînd sarcastic, s-a mistuit în zările înnegurate ale înserării. Tramvaiele zdrăngăneau, iar pe caldarîm roțile camioanelor cu cai le țineau isonul. „Hep-hep!" — striga un birjar, ducînd în goana trăpașilor două femei frumoase, care rîdeau în hohote.

Încîntați de amăgitorul farmec al amurgului, cei trei prieteni intrară într-un poplavok [1], se ospătară cu o

[1] Denumirea unor mici restaurante amenajate special pe șlepuri sau lîngă mal, pe piloți (n. ed.).

ciorbă de cegă proaspătă, goliră după pofta inimii două sticle de zveroboi [1] şi, foarte bine dispuşi, se duseră la operă.

Tocmai începea actul al treilea. Cei trei siberieni luară loc în rîndul întîi, la parter. Cherchelit, Inokenti Filatîci împungea din cap ca un cocoş în faţa grăunţelor. Balerinele erau în formă, dansînd cu însufleţire. Vrăjit, Prohor privea o vestală înaltă cu picioare zvelte. Iakov Nazarîci le sorbea din ochi pe toate cele douăsprezece dansatoare, implora soarta ca să plesnească tricourile măcar la vreo două-trei balerine şi nu-şi mai lua binoclul de la ochi.

Dar iată şi „noaptea viselor". Scăldaţi în razele dalbe ale lunii ce se revărsau dinspre culise, actorii dormeau pe scenă în poziţii pitoreşti, cufundaţi într-un somn fermecat.

— Treziţi-vă dar, voi, cei adormiţi ! — le porunci cu o voce sonoră o zînă fermecătoare cu aripioare aurii.

Dar cei adormiţi nu se trezeau. În schimb, în sală răsuna sforăitul ritmic al lui Inokenti Filatîci.

— Treziţi-vă dar, voi, cei adormiţi ! — răsună din nou glasul zînei.

Dar sforăitul bătrînului se auzea acum şi mai tare. Prohor şi Iakov Nazarîci îl scuturau de umeri. Zîna, suflerul şi toţi cei „adormiţi" de pe scenă îşi muşcau buzele ca să nu izbucnească în rîs. În rîndurile din faţă se auziră rîsete şi şoapte stăpînite.

— Treziţi-vă dar, voi, cei adormiţi ! — strigă zîna, de astă dată cu mînie, ridicînd beţişorul fermecat.

Inokenti Filatîci deschise brusc ochii, strănută şi-şi ură singur :

— Sănătate !... Aţi zis ceva ?

Parterul, pînă la rîndul al cincilea, izbucni în hohote de rîs.

Cam aşa vedeau spectacolele negustorii noştri.

---

[1] Votcă în care s-au macerat fire de sunătoare (n. ed.).

6

Peste trei zile. Seara. Prohor rămăsese singur în camera lui de la hotel. Nu se simţea prea bine. Îi vîjîiau urechile şi era plictisit. Verifica socotelile şi parcurgea cataloagele de preţuri ale diferitelor uzine constructoare de maşini. Servitorul îi aduse pe tavă două scrisori.

„Încep să deschid de-a binelea ochii asupra condiţiilor de trai ale muncitorilor noştri care ne sporesc averea, a ta şi a mea. Ele sînt îngrozitoare. Amîndoi sîntem inumani şi, în egală măsură, vinovaţi. Numai în primii doi ani ai căsniciei noastre ai fost destul de atent faţă de mine şi de muncitorii tăi. Pe urmă parcă ai devenit altul, crud, încăpăţînat, lacom.

Prohor, încotro mergi, ce ideal ai în viaţă? Întreabă-ţi conştiinţa, cîtă vreme n-a adormit încă de tot. Iar dacă ai izbutit s-o adormi cu narcoticul blestematelor tale vorbe: «mie îmi e îngăduit totul», atunci teme-te de conştiinţa ta care se va trezi odată şi odată. Eşti încă tînăr, Prohor. Gîndeşte-te la toate acestea şi fă-mi o bucurie, cît timp nu este încă prea tîrziu. Crede-mă, de acum înainte toată viaţa mea e o durere continuă."

Prohor simţi că i se întoarce inima pe dos. Se frecă la ochi, dădu zgomotos afară aerul din plămîni şi parcurse din nou scrisoarea. Apoi rămase pe gînduri, cu fruntea sprijinită pe braţ. Iritat, bătu toba pe masă. „Muiere tîmpită!" — îşi zise el, apoi deschise plicul sosit de la Protasov.

Acesta cuprindea o dare de seamă pe două săptămîni: cifre, devize, prevederi. Totul era expus precis, judicios, clar. La sfîrşit — un adaos:

„Muncitorii îşi manifestă făţiş nemulţumirea împotriva condiţiilor grele de muncă şi a salariilor prea mici. Aştept dispoziţiile dumitale urgente cu privire la îmbunătăţirea condiţiilor generale de trai, expuse în punctele de mai jos. Neaducerea la îndeplinire sau chiar o tărăgănare în luarea acestor măsuri poate duce la o

dezorganizare a lucrărilor, ceea ce ar cauza grave prejudicii bunului mers al întreprinderii :

Punctul 1..."

Prohor citi cu atenţie toate punctele şi privirile lui se înveninară. Se ridică brusc şi se plimbă de cîteva ori în lungul şi latul încăperii păşind repede de colo-colo.

— Ha-ha ! Bine, foarte bine... Vom vedea noi... S-au înţeles între ei, ticăloşii ! Ha-ha ! Perfect... Sună :

— Ai să duci neîntîrziat o telegramă. O dai urgentă.

Şi, pe cînd aşternea rîndurile pe hîrtie, buzele i se strîmbau, sprînceneie i se încruntau. Fruntea îi era brobonită de sudoare.

„Îţi dau mînă liberă pentru concedierea neîntîrziată a cinci sute de muncitori. Stop. Cu concursul pristavului să fie evacuaţi cu forţa din aşezare. Stop. Duc tratative pentru a angaja un lot de muncitori din Ural. Stop. Comunică neîntîrziat măsurile luate. Gromov."

Trimise telegrama şi răsuflă uşurat. Totuşi frămîntarea din inima lui nu se potoli. În ultima vreme, Protasov nu-i mai plăcea : făcea pe deşteptul, căuta să le fie pe plac muncitorilor şi o zăpăcea pe Nina. „Las' că-i dau eu de furcă acum !" Se rezemă cu spatele de marmura căminului rece şi gîndurile lui răscolite făcură, fără voie, un salt către trecut.

Prin faţa lui foşneau filele unui carnet, scrise acolo, pe malurile Fluviului Mohorît, în zilele tinereţii sale. Filele arse, smulse de mult din inima lui, uitate răsăreau acum ca vii din negura vremurilor.

O zi călduroasă, învăluită în fumul focului din pădure. Un pîlc de deportaţi politici trag pe fluviu, în susul apei, o luntre mare. În ea, pe un maldăr de perne moi, sub o umbrelă, stă tolănit prădalnicul negustor Aganes Agababîci, gras ca un porc.

„În locul vostru l-aş îneca pe hipopotamul acesta care-i jefuieşte pe ţărani — spusese Prohor deportaţilor.

— Ehei, o să mă îmbogăţesc şi eu, dar am să mă port altfel. N-o să-mi îngădui să iau pielea de pe oameni..."

Aşa gîndise şi vorbise tînărul Prohor. Dar Prohor, azi bărbat în floarea vîrstei, Prohor, omul de afaceri, rîdea acum în hohote de gîndurile sale de odinioară.

Afară era întuneric. Prohor trase draperiile. Ornicul vechi de pe cămin sună melodios ceasurile opt. Se auzi o bătaie în uşă.

— Poftim !

Intră un militar într-o manta cenuşie, cu o barbă arătoasă, despărţită în două.

„Aha, un martor... Duelul" — îl străfulgeră un gînd.

— Dumneavoastră sînteţi domnul Gromov din Siberia ? Am onoarea... Sînt generalul Petuhov, adjutantul guvernatorului capitalei — se prezentă el, zornăind din pintenii de argint. — Excelenţa sa vă poftеşte pentru o convorbire.

„M-am dus pe copcă, m-au reclamat" — îşi zise Prohor, fără să fie speriat.

— La dispoziţie !

Ieşiră din hotel. Afară, aştepta un cupeu închis, în care se aflau doi jandarmi. Traseră perdelele şi porniră.

— Nu ştiţi în ce chestiune anume ? — îl întrebă Prohor pe generalul Petuhov, care stătea alături de el. — Am avut aici de curînd... oarecare neplăceri...

— Nu, nu, n-aveţi nici o grijă... Convorbirea va avea un caracter pur de afaceri. De altfel, n-ar strica să vă pun la curent... Dacă doriţi, trecem întîi pe la mine, unde putem discuta în voie.

— Cu multă plăcere — răspunse Prohor şi-i şopti generalului la ureche : — V-aş fi recunoscător...

Peste vreo zece minute, caii se opriră. O curte ca un puţ. O scară întunecoasă. Miros de pisici. Etajul patru. O cămăruţă cu aspect de birou comercial. Pe perete — portretul ţarului Nicolae al II-lea. Patru birouri. Unul — ceva mai mare şi mai elegant. Un candelabru grosolan lumina încăperea.

— Luaţi loc !

Generalul se aşeză la biroul cel mare, iar pe Prohor

îl pofti să se aşeze în faţa lui, cu spatele spre uşă, lîngă care se postară în poziţie de drepţi cei doi jandarmi.

Prohor privea cam nedumerit, neştiind pentru ce anume fusese adus acolo şi cum să se comporte.

— Şi aşa...

Generalul îşi potrivi ochelarii pe nasul coroiat şi-şi atinse barba cu vîrful degetelor, pironindu-şi ochii cu o căutătură gravă asupra lui Prohor.

Prohor aştepta ca inevitabila furtună să se dezlănţuie. „M-au reclamat, m-au reclamat! Să te văd acum pe unde scoţi cămaşa" — părea că-i spune inima obosită de beţie, zvîcnindu-i în piept. Prin faţa ochilor lui se perindau, una după alta, umbra Avdotiei Fominişna, a prietenei sale baroneasa Zamojska şi a guvernatorului capitalei. Gîndurile i se opriră asupra acestui cuvînt: „Guvernatorul". Încremeni. Dacă a ajuns la urechile lui toată afacerea aceea scandaloasă, avea s-o păţească la sigur.

— Ei... Şi aşa...

Generalul zîmbi, apăsă pe butonul soneriei şi spuse:

— Să luăm cîte un păhăruţ ca să mai prindem inimă...

Şi rîse gros, de parcă ar fi tuşit în reverurile sale înalte, roşii.

— Vă mulţumesc, dar nu pot... — minţi Prohor.

— Cum doriţi, cum doriţi — răspunse întunecat generalul, dînd un bobîrnac unei muşte ce se aşezase pe vestonul lui.

— La drept vorbind... n-aş refuza... Dar era vorba că mergem la...

— Aveţi dreptate. Dar vedeţi că...

Dînd la o parte draperiile de pluş de la uşă, dintr-o încăpere interioară apăru un om îmbrăcat într-o livrea cu revere albastre.

— Vin de Lisabona! — porunci generalul. Omul se înclină şi aduse vinul. — Vedeţi că... Socotiţi că guvernatorul nu bea? Oho! Numai să-l vedeţi... Adevărul este că vi s-a fixat audienţa la zece fără un sfert şi

acum este ora opt şi patruzeci şi două de minute. Avem timp berechet... Aşadar... în sănătatea dumneavoastră!

Generalul puse mîna pe pahar şi ciocni cu al lui Prohor.

— În sănătatea dumneavoastră, excelenţă — răspunse Prohor, luînd paharul.

Generalul sorbi numai o înghiţitură. Prohor goli cu sete paharul pînă la fund.

— Aha! — exclamă generalul şi sună din nou. — Ia mai toarnă, frate dragă. Adu şi nişte batog şi ceva icre...

— Poate că excelenţa sa doreşte brînză de *Brie?*

— Adu şi *Brie*, deşi pute îngrozitor.

Servitorul îndeplini repede porunca şi se retrase.

— Iată despre ce-i vorba... Poftiţi, serviţi, vă rog... Nu doriţi brînză de asta puturoasă? Sper că la dumneavoastră, în Siberia, nu există astfel de porcării. Mişună viermii în ea şi pute. O scîrboşenie, dar totuşi picantă... Ei, în sănătatea dumneavoastră!

Prohor goli al doilea, apoi al treilea pahar.

— Iată despre ce-i vorba. Dacă nu mă înşel, dumneata...

Prohor ciuli urechile, dar gîndurile îi galopau prin cap şi urechile îi vuiau.

— Dacă nu mă înşel, dumneata... Adică... Stai, stai o clipă... — Şi, zicînd acestea, generalul apăsă de trei ori pe butonul soneriei. — Aşa, aşa. Aha...

Din dosul draperiei zmeurii intră în odaie o doamnă înaltă, voinică, cu o mantilă neagră ce-i ajungea pînă la pămînt. Pe cap purta o bonetă de dantelă cu o voaletă neagră care-i acoperea faţa.

— El e?

— El.

Generalul bătu din palme. Repezindu-se la Prohor, cei doi jandarmi îi legară într-o clipă mîinile la spate cu un prosop. Prohor se ridică în picioare. I se părea că visează. Doamna în negru îşi ridică voaleta de pe faţă.

— Mă recunoşti?

Prohor scoase o exclamație de uimire și încercă să-și elibereze mîinile, dîndu-se repede înapoi, instinctiv. Cei doi ochi, scăpărînd rece de ură și de setea răzbunării, îl urmăriră și-l ajunseră. Doamna cu voaletă era în fața lui.

— Mizerabile ! Canalie ! Na, na ! — Și două palme răsunătoare, de care se cutremură și tavanul, îl fulgerară pînă-n străfundul ființei. — Mă recunoști acum ?

Prohor se repezi înainte și deodată se prăbuși, doborît de o lovitură dată în spate. Îl călcau în picioare cu cizmele, îl tăvăleau pe jos. Așezat în patru labe, pierzîndu-și barba falsă, generalul îi zbiera în urechi, în gură, dar Prohor nu mai vedea, nu mai auzea, nu mai simțea nimic. Se prăvălise undeva în neființă, prins într-un vîrtej de zăpadă, într-o vîltoare.

Seara tîrziu. Zăpușeală. Sankt-Petersburgul și-a aprins luminile. Orașul nu s-a scufundat încă în smîrcuri, trăiește și înflorește. Nesfîrșitele mlaștini sînt de mult ghiftuite cu pietroaie grele. Toate stîncile din împrejurimi au fost sparte și zvîrlite acolo, în cîmpie. Și iată, mlaștinile acelea de pe țărmul Balticii s-au mistuit. N-au mai rămas din ele decît negurile de neînvins, plumburii, galbene, reci, ce poartă pe aripile lor ucigătoare burnița, boala, moartea.

Roșu ca sfecla, cu barba-i argintie proaspăt spălată, Inokenti Filatîci se întoarce, pe jos, de la baia de aburi. Duce sub braț măturica (are s-o dăruiască prietenului său, portarul de la hotelul „Mariinskaia"), iar în mînă poartă săculețul de modă veche, înflorat cu lînă, pentru primeneli. Strașnic se mai simte ! Ce bun ar fi acum un ceai. Păcat că nu-i acolo Ana, fiică-sa văduvă. Îndată ar încinge samovarul, ar opări niște ceai bun ca acasă și ar pune pe masă o carafă cu votcă. Vorba ceea : „Un an să nu pui strop de băutură pe limbă, dar după o baie de aburi, chiar de ar fi să furi, tot se cade să-i tragi o dușcă". Acum să înfuleci în lege și... la culcare. Iar dimineața să auzi cum freamătă în jur taigaua. Așa viață mai zic și eu !

Aci, la Petersburg, trebuie s-o întinzi verste întregi pe jos, înghiontit ba în pîntec, ba într-o coastă, ba în spate. La fiece pas, poţi nimeri sub roţile atîtor tramvaie, birje şi cupeuri. Şi apoi, de unde or mai fi ieşit şi drăcoveniile astea cu lumini aprinse care aleargă pufnind şi lăsînd duhoare în urmă ?! O stradă, apoi o ulicioară, o piaţă, apoi iar o stradă şi încă două ulicioare. N-o fi greşit cumva drumul ?

Deodată auzi tropot de copite. Din urmă, îl ajunse un cupeu.

— Ce vreţi ? Unde mă duceţi ?... Ajutor...

— Taci ! Eşti arestat.

„Doamne, apără-mă şi mă păzeşte..." — şopti înspăimîntat bătrînul. Cupeul gonea în întuneric. În dreapta şi în stînga — doi jandarmi... — „Doamne sfinte ! Jandarmi !"

Etajul patru. Întins pe o canapea, Prohor abia dacă mai răsufla. „Doamne, dumnezeule ! O mai trăi, ori trage să moară ?"

— Îl cunoşti ?

— Da.

În afară de cei doi jandarmi, nu mai era nimeni de faţă.

— Da' ce-a păţit ?

— A fost anchetat de domnul general. A leşinat de frică. Deh, nu-i obişnuit...

— Doamne, apără-ne şi ne păzeşte... — bîigui iară Inokenti Filatîci şi începu să se închine, cu ochii la portretul ţarului.

— O să te rogi mai pe urmă, tătucule... Hai, duceţi-vă cu dumnezeu...

Coborîră pe scară. Capul lui Prohor se bălăbănea neputincios ; îi căzu pălăria. Bătrînul o vîrî în buzunar. Gulerul alb al cămăşii lui Prohor era mînjit cu ceva scîrbos care mirosea respingător.

— E brînză de *Brie* — îl lămuri jandarmul şi porunci vizitiului : — Mînă repede !... Apoi se întoarse spre bătrîn : — Iac-aşa, tătucule... Dacă pui unui cîine

pe coadă brînză d-aia boierească — turbează. Iar boierii o mănîncă...

— Doamne sfinte! — se închină bătrînul.

Cupeul porni în goană. Negustorul se izbea mereu cu capul de tavanul lui, tremurînd ca varga. Cozorocul şepcii i se lăsase pe o ureche. Culcat lîngă el, Prohor mugea, scuipa în sec şi gemea.

— Hotelul „Mariinskaia", nu? Fundătura Cernîşov?

— Întocmai — clămpăni din dantura-i nouă bătrînul.

Jandarmul deschise puţin uşa cupeului, se uită în jur şi strigă:

— Birjar! Al cu numărul douăzeci şi şapte de mii opt sute! Opreşte!

Birjarul, un flăcău în caftan albastru şi cu o şapcă ţeapănă de muşama, opri calul:

— Ce vrei?

— Din ordinul domnului guvernator al capitalei. Avem aici un bolnav, însoţit de tatăl lui. Mînă! Iute!

— Cum ai zis?! — strigă flăcăul în urma jandarmului care se îndepărta.

— Du-du-du-ne, băiete... Îţi plătesc eu... Doamne, dumnezeule! Doamne sfinte!

7

A doua zi, în fiţuica „Peterburgski Listok", la rubrica „Fapte diverse", apăru o ştire cu următorul titlu:

„COMERCIANTUL P. P. GROMOV DIN SIBERIA ASASINAT ÎN ÎMPREJURĂRI MISTERIOASE"

Iată cum se petrecuseră lucrurile. Prohor fusese dus la hotel. La intrare se adunase lume. Vardiştii din post au început să fluiere, iar telefoanele — să zbîrnîie. Un reporter isteţ şi omniprezent, care se nimerise pe aproape, îl descususe în grabă pe Inokenti Filatîci, care tremura

cumplit, şi, luînd de bune cuvintele sale fără şir, ticluise pe loc ştirea şi se repezise la redacţie ca s-o insereze în gazetă.

În drum, trecuse şi pe la Direcţia Jandarmeriei. Aflînd acolo că nu se emisese nici un mandat de arestare pe numele Gromov, reporterul ajunsese la convingerea că era vorba de o crimă de drept comun.

Toată zăpăceala aceea îl făcuse pe Inokenti Filatîci să-şi piardă cu desăvîrşire capul. Nu-şi mai dădea seama ce face. Alerga pe sălile hotelului cu măturica sub braţ, căutîndu-l pe prietenul lui, portarul Piotr, ca să i-o dea. În sfîrşit, îl găsi în cămăruţa lui de sub scară.

— Astăzi sînt slobod — îi spuse Piotr. — Vai de mine, vai de mine... Ce nenorocire! De zece ani de cînd fac slujbă aici n-am pomenit aşa ceva. Să ştiţi că jandarmii au întrebat de dumneavoastră atunci cînd generalul l-a ridicat pe boier: „Unde s-o fi dus bătrînul? A plecat de mult? La care baie?"

Inokenti Filatîci nu mai era în toate minţile. Năucit, se holba la portar, îşi sufla nasul şi repeta într-una:

— Doamne, dumnezeule... Doamne sfinte!

Peste cîteva zile, numărul din „Peterburgski Listok" cu ştirea asasinării lui Prohor sosi la aşezarea „Gromovo" pe adresa inginerului Parczewski. Nu se ştie cine îl trimisese, dar în nici un caz socrul lui Prohor sau Inokenti Filatîci.

Citind ştirea, Wladyslaw Vikentievici Parczewski era cît p-aci să leşine. De două ori i se sui sîngele la cap şi, tot de două ori, se făcu alb ca varul. „A murit Gromov, a murit patronul..." Privea în gol, neştiind dacă trebuie să se bucure, ori să se întristeze. Pămîntul se legăna sub picioarele lui, totul i se învîrtea pe dinaintea ochilor. Cu mîinile tremurînde, turnă în apă puţină bromură şi dădu paharul pe gît.

„La naiba, cum vine asta?... Nina Iakovlevna... ră-

masă văduvă. Atît de tînără... *Bardzo, bardzo.*[1] Ce tîmpit am fost, ce tîmpit, *psia krew*[2]!... Cum de nu m-am gîndit din timp să-i sucesc capul? Dar cine dracu putea să prevadă că o să rămînă văduvă în împrejurări atît de neașteptate, atît de tragice?! Sărmana Nina! Sărmanul de mine! Acum Protasov o să pună mîna pe toată averea. Lui o să-i cadă norocul în brațe. Doar trebuie să fii orb ca să nu vezi ce e între el și ea. Ei bine, nu, *psia krew*, nu! O să ai de-a face cu mine, *milord* Protasov. Mă răfuiesc eu cu tine și nu pentru toate fleacurile, ci o dată și bine."

Luîndu-și chipiul de inginer și uitînd să-și pună mantaua, Wladyslaw Vikentievici Parczewski se repezi în uliță. Era o seară rece de toamnă. Afară — nici țipenie de om. Unde să se ducă? La Nina Iakovlevna, la Protasov sau la *mister* Cook? Deodată își aminti de Nadenka și, fără a mai sta pe gînduri, se îndreptă repede spre locuința ei.

Pristavul era acasă. Dormea. Vorbiră pe șoptite în bucătărie. Nadenka ridică mîinile spre cer și începu să alerge de colo-colo, apoi se lăsă neputincioasă pe o laviță. În capul ei, alungîndu-se unul pe altul, roiau mii de gînduri.

— Hai mai bine în curte.

— Nu-ți fie teamă, Vladik... E beat. Doarme.

— Ascultă-mă! — îi șopti aprig Parczewski, suflîndu-i fierbinte în față și strîngîndu-i mîinile la pieptul său. — Ascultă-mă. Îmi vine să înnebunesc... Trebuie să mă însor cu Nina... Stai, stai, nu te aprinde, ascultă-mă... Uf, ce dracu! Dă-mi puțină apă... Crezi că, dacă am să mă-nsor, am s-o și iubesc? Îți jur pe sfînta fecioară că tu ai să fii iubita mea! Pe Nina am s-o țin în hățuri. Nu! Înnebunesc... *Matka Boska!*[3]

Se clătină și căzu pe laviță alături de Nadenka. Ea i se lipi de umăr și începu să plîngă încet.

---

[1] Straşnic (în limba polonă) (n. trad.).

[2] Sînge de ciine, injurătură curentă în limba polonă (n. trad.).

[3] Maica domnului! (în limba polonă) (n. trad.).

— Vladik, Vladik ! Dragul meu Vladik... — Își suflă nasul și șopti, cutremurîndu-se : — Dar ce mă fac cu pristavul ? Mă omoară. Adu-mi otravă din *labulatorul* tău...

— Nu-ți fie frică. Unchiul meu este guvernator și-l trimite într-un alt loc, la o mie de verste de aici... Aranjez eu... Nu-i el dușmanul... Dușmanul meu în chestia asta e Protasov... Du-te numaidecît la el și spune-i că a murit Gromov. Scrie într-o gazetă din Petersburg... Am primit-o chiar acum. Și să observi, mă înțelegi, să observi cu cea mai mare atenție cum primește vestea...

Nina nu se culcase încă. Își lua ceaiul singură și citea.

Inginerul Parczewski intră în odaie, foarte emoționat. Îi sărută mîna cu un deosebit respect și se așeză.

— Sînt singură și mă plictisesc... Mă bucur că ai venit — spuse amabilă Nina, oferindu-i ceai și dulceață. — De ce dai atît de rar pe la noi ?

Ca să nu-și trădeze emoția, inginerul se încordase tot, ferecîndu-se parcă într-un fel de corset.

— Nina Iakovlevna — începu el pe un ton de intimitate. — Cum puteam să îndrăznesc măcar cu gîndul să vă deranjez, să tulbur liniștea pe care eu... Deși îmi este nespus de dragă liniștea unui cămin. O, dacă soarta ar fi vrut să-mi hărăzească...

— Ce anume ? O soție bună ? — îi zîmbi Nina, aplecîndu-și cochet capul. — Însoară-te cu Ketty. Este o fată minunată.

Parczewski își înclină în tăcere capul său frumos și clipi din ochi.

— Ce s-a întîmplat ? Iubești o altă femeie ?

Parczewski ridică fruntea și o privi cu ochii plini de lacrimi, în care înota o melancolică mustrare.

— Da... Iubesc o altă femeie — suspină el cu tragism, într-o șoaptă înăbușită, și își plecă din nou capul.

Văzîndu-l atît de mîhnit, Nina, suflet sensibil, era gata să lăcrimeze și ea. Nici prin gînd nu-i trecea că pricina zbuciumului dureros al lui Parczewski erau mili-

oanele ei. Nefiind obişnuită cu discuţii subtile pe teme atît de gingaşe, nici nu ştia ce să-i spună.

— Dacă iubeşti pe altcineva, nu văd de ce trăiţi despărţiţi. Sper că este liberă...

— Nu! — răspunse Parczewski, ridicînd repede capul. Obrajii săi îmbujoraţi tresăriră.

Inginerul Parczewski nu era chiar indiferent faţă de Nina. Ori de cîte ori se aflau împreună, găsea prilejul să se arate foarte curtenitor. Nina era femeie şi purtarea lui o măgulea. Îşi explica însă comportarea mai mult decît delicată a lui Parczewski prin buna sa creştere. „Se vede cît de colo că este un tînăr din lumea bună" — îşi zicea ea. Şi totuşi era femeie, aşa că uneori, ferindu-se de toţi şi poate chiar de ea însăşi, i se întîmpla să cerceteze trăsăturile plăcute ale lui Parczewski, spunîndu-şi în gînd că e un bărbat bine. Dar în astfel de împrejurări, drept contrapondere a gîndurilor sale vinovate, răsărea îndată imaginea lui Andrei Andreici Protasov, şi Parczewski dispărea numaidecît.

De altfel, trebuie să spunem că în toate lucrurile şi pretutindeni există anumite pricini de frînare. În alte împrejurări, poate că lucrurile s-ar fi petrecut în alt chip. În ultima vreme însă, frîna care menţinuse echilibrul sufletesc al Ninei începuse, încetul cu încetul, să cam slăbească de la sine. Dragostea sinceră pe care o avusese faţă de soţul ei se zdruncinase. La drept vorbind, nici nu mai exista. Nina îl mai păstra încă pe Prohor în inima ei ca pe un locatar incomod, ca pe tatăl copilului ei. Atît şi nimic mai mult. Dacă veriga şubredă a lanţului conjugal avea să plesnească, iar frîna să cedeze, femeia din Nina putea să se rostogolească la vale.

Era fatal ca aceasta să se întîmple. O puteai ghici de pe acum, cercetînd ochii frumoşi şi trişti ai Ninei şi cutele melancolice din colţul buzelor ei. Lucrul acesta îl observase şi Parczewski, talentat actor pe scena vieţii.

— Nina Iakovlevna! Totdeauna... V-o spun din adîncul inimii... Totdeauna am fost stăpînit de farmecul dumneavoastră...

— Sînteţi prea amabil — răspunse Nina cu ochii în pămînt, simţind că-i ard vîrfurile urechilor. Aştepta cu interes urmarea.

— Nina Iakovlevna! Am fost totdeauna încîntat de inteligenţa dumneavoastră, de inima dumneavoastră generoasă, plină de o bunătate cu adevărat creştinească. Sînt tot creştin, dar catolic... Un cuvînt al dumneavoastră — şi trec la ortodocşi.

— Eşti prea amabil — răspunse din nou încet Nina şi tristeţea din privirile ei păru că se risipeşte. Asculta vocea insinuantă a lui Parczewski, o asculta în acelaşi timp cu mintea şi cu inima. — Mi se pare că sînteţi foarte evlavios.

— Categoric! — exclamă patetic Parczewski, care era ateu. Cu nespusă bucurie, simţi deodată sub picioare o bază temeinică pentru ofensiva viitoare asupra inimii Ninei. — Îi semăn mult mamei mele. Mama a fost rusoaică — minţi el. — Era foarte evlavioasă. Şi acum mă rog şi plîng adesea noaptea, amintindu-mi de sfînta mea mamă...

— Eşti foarte drăguţ! — spuse Nina pătrunsă de o simpatie creştinească faţă de el. Se simţea atît de bine în compania lui. — Ce păcat că... — începu ea, dar nu-şi isprăvi gîndul. Fusese cît pe ce să-şi exprime regretul că prietenul ei, Protasov, nu era şi el aşa. Se lăsă visătoare pe spătarul jilţului, cu privirea ochilor sclipitori pierdută undeva departe, peste samovarul stins şi peste fructieră.

Inginerul Parczewski simţea că-l trec fiorii. Aruncă pe furiş o privire spre ornicul englezesc din perete, care sta să bată ceasurile zece, şi-şi zise că a sosit momentul. Nadenka îşi dusese pesemne la bun sfîrşit sarcina ce-i fusese încredinţată şi Protasov putea să apară dintr-o clipă în alta. Aşadar, curaj! Orice întîrziere ar fi compromis totul.

— Nina Iakovlevna! — rosti Parczewski, ridicîndu-se în picioare şi împreunînd mîinile.

Nina tresări şi se întoarse brusc spre el.

— Trebuie, trebuie să vă mărturisesc numele femeii care mi-e mai dragă decît viaţa.

Sprîncenele subţiri ale Ninei se arcuiră în sus, buzele i se întredeschiseră. Parczewski se dădu înapoi un pas, apoi, cu ochii închişi, se aruncă ca într-o bulboană la picioarele Ninei.

— Dumneata eşti, Nina !

Nina sări în picioare şi, cu ochi scînteietori, speriaţi, ridică rugător mîinile spre icoana ferecată în argint a maicii domnului.

— Poţi să mă disprețuieşti, să mă scuipi în faţă ! Îmi voi pune capăt zilelor aici, la picioarele dumitale, dar te iubesc !

— Nesăbuitule ! — strigă Nina, vrînd să fugă din odaie. — Cum îndrăzneşti să-mi spui asta mie, unei femei măritate...

— Iartă-mă, iartă-mă ! — răspunse Parczewski, frîngîndu-şi mîinile ca un cabotin provincial de melodramă şi tîrîndu-se în faţa ei în genunchi. Apoi, cu o voce înecată de plîns, strigă : — Dar eşti... văduvă !

— Văduvă ?! — O clipă nervii Ninei părură să cedeze, dar îşi reveni îndată, rîse ciudat, încet, răutăcios. — Da, da... ai dreptate. Într-un fel, sînt văduvă. Dar asta nu-ţi dă totuşi dreptul...

Zbîrnîitul telefonului o făcu să tresară şi să-şi curme vorba. În casa Gromovilor erau instalate aparate aproape în toate camerele.

Parczewski se ridică într-o clipă, îşi scutură cu batista genunchii pantalonilor, le netezi dunga şi rămase nemişcat.

Convorbirea telefonică începu :

— Nina Iakovlevna ? Bună seara.

— Bună seara, Protasov. Dumneata eşti ?

— Eu. Spune-mi, ai primit vreo ştire de la Petersburg ?

— Nu.

— Hm... Curios, foarte curios...

— Ce anume?

— Am aflat o veste care mi se pare cu totul neverosimilă...

— O veste bună?

— Nu tocmai... Dă-mi voie să-l învit la dumneata şi pe Parczewski. Vin şi eu...

— Wladyslaw Vikentici e la mine...

— Aşadar, ştii totul? Ei, ce zici?

— Nu mi-a spus nimic...

— Ciudat, foarte ciudat...

— Mă sperii, Andrei Andreici. — Respiraţia Ninei se precipită. — I s-a întîmplat ceva soţului meu?

— Da.

Protasov dădu poruncă să se înhame numaidecît calul. De îndată ce Nina puse la loc receptorul, inginerul Parczewski îi întinse respectuos ziarul, spunînd:

— Eşti creştină şi deci trebuie să primeşti această ştire cu bărbăţie. Nepătrunse sînt căile domnului. Jesus Christus să te aibă în paza lui!

Şi-i arătă cu degetul ştirea.

Nina încremeni. Buimăcită cu desăvîrşire, se lăsă în fotoliu şi parcurse în grabă rîndurile, care jucau în faţa ochilor ei:

„COMERCIANTUL P. P. GROMOV DIN SIBERIA ASASINAT ÎN ÎMPREJURĂRI MISTERIOASE

Aseară, la ceasurile zece trecute, a fost adus la hotelul „Mariinskaia", cu birja nr. 27800, P.P. Gromov, un bogătaş din Siberia care locuia temporar în capitală. Numitul mai dădea doar slabe semne de viaţă. Transportată în camera sa, victima a decedat. Împreună cu Gromov, în cel mai elegant apartament al hotelului, locuiau o rudă a lui, I. N. Kuprianov, negustor din Siberia, precum şi bătrînul Inokenti Filatici, funcţionar în serviciul lui Gromov, care l-a şi adus cu birja. Bătrînul acesta, care din pricina şocului violent şi-a uitat şi numele, ne-a relatat următoarele..." etc., etc.

Ştirea se încheia astfel :

„E, fără îndoială, vorba de o crimă de drept comun. Întreaga poliţie a capitalei este în picioare. S-au luat cele mai energice măsuri pentru descoperirea asasinilor.“

Ziarul fu stropit din belşug de lacrimile Ninei. Fără crize de nervi şi ţipete isterice, dînd dovadă de o mare stăpînire de sine şi totuşi uitînd că în odaie se afla şi Parczewski, tînăra femeie se îndreptă spre colţul de la răsărit şi îngenunche în faţa icoanei. Inginerul Parczewski îi urmă exemplul. Nina bătea mătănii, iar Parczewski îşi lovea şi el fruntea de parchet, căutînd să se audă cît mai tare. Nina suspina şi, ca un ecou, suspina şi Parczewski. Nina se ruga în şoapte şi, la rîndul său, Parczewski mormăia şi el rugăciuni.

— Bună seara — spuse Protasov şi *pince-nez*-ul îi căzu de pe nas. — Ce-i asta ?

Parczewski sări în picioare, se retrase, de-a-ndaratelea, într-un ungher întunecos şi se apucă îndată să se scuture cu batista şi să-şi aranjeze dunga pantalonilor. În sinea lui, îl ocăra pe Protasov : „Afurisitul ! Auzi, să intre aşa, neanunţat !“

Protasov îl ocărî şi el în gînd : „Ce ticălos, ce secătură !“ Apoi rosti :

— Scuză-mă, Nina Iakovlevna. Am intrat pe scara de serviciu.

— Mă întorc îndată, Andrei Andreici. Ia loc — spuse Nina şi ieşi ca să-şi răcorească faţa.

Protasov se aşeză la masă, iar Parczewski — pe canapea. Amîndoi se simţeau cît se poate de stînjeniţi : unul — ca un hoţ prins asupra faptului, celălalt — ca un martor indezirabil al unei scene penibile. Părea că în toate ungherele sufrageriei se pitise o tăcere ameninţătoare. Numai pendula ticăia ritmic, iar un canar picotea, tresărind în somn. Protasov începu să fluiere încetişor o melodie. Parczewski, concentrat, îşi curăţa unghiile cu o mică pilă cu plăsele de os.

— Scuză-mă, dar n-am ştiut că eşti atît de evlavios.

Parczewski găsi la iuţeală replica :

— După cum ştii şi dumneata, sînt catolic... Există împrejurări în care... Ei bine, mărturisesc că mi-am pierdut capul cînd am văzut-o pe *pani* îngenunchind... Nu m-aş fi aşteptat niciodată din partea dumitale la o întrebare ca asta, cum nu m-aş fi aşteptat nici să intri în salon ca o pisică. Găsesc şi una şi alta de cel mai prost gust.

Parczewski se aşeză picior peste picior, întorcîndu-se ostentativ cu spatele.

— Deh — spuse Protasov, jucîndu-se cu *pince-nez*-ul. — Am pus această întrebare, deoarece dumneata mă interesezi, pur şi simplu, ca tip... Atîta tot...

— Mersi...

— N-ai de ce. Cît despre tonul dumitale profesoral, păstrează-l pentru alţii. Pentru Nadenka, bunăoară.

— Pardon... Ai vrut să spui pentru Nadejda Vasilievna ?

— Pentru rolul pe care ai pus-o să-l joace este cu mult prea primitivă, ca să nu spun... prea proastă.

— De ce mă pui în aceeaşi ciorbă cu Nadenka ? — întrebă inginerul Parczewski, ridicînd din umeri şi arcuindu-şi sprîncenele.

— Da, într-adevăr, interesantă simbioză... Ha-ha-ha !

În odaie intră Nina, în negru din cap pînă în picioare.

8

Vestea morţii lui Prohor se răspîndi în toată aşezarea. Zvonurile se înmulţeau ca şobolanii : repede, în progresie geometrică.

Deşi se îndoia foarte mult asupra morţii lui Gromov, părintele Alexandr pomeni totuşi la liturghie, în faţa altarului, sufletul adormitului rob al lui dumnezeu Prohor. „Mai bine să rămînă, decît să nu ajungă" — îşi zise el în gînd, cu o judecată simplistă ca un seminarist.

După terminarea slujbei, jupîneasa Nastia îi transmise invitaţia doamnei de a pofti la ceai.

Consfătuirea dintre Nina, părintele Alexandr şi Protasov avea loc în biroul lui Prohor. Ca martor mut, asista şi cîinele-lup.

Nina avea ochii plînşi, iar faţa ei, îmbujorată de obicei, era acum acoperită cu un strat gros de pudră. Părintele Alexandr citi pentru prima oară ştirea şi se închină de trei ori.

— Fără îndoială că trebuie să aşteptăm confirmarea unei asemenea ştiri — spuse Protasov, aprinzînd o ţigară de foi de a lui Prohor. — Am impresia că acest „Peterburgski Listok" este cea mai murdară fiţuică de senzaţie din lume. Presă bulevardieră ! Am mai discutat despre lucrul acesta aseară cu Nina Iakovlevna şi cred că am dreptate spunînd că aici e ceva la mijloc... Deşi...

— S-avem iertare — răspunse preotul, încrucişîndu-şi mîinile pe piept. — Se citează şi nume. Inokenti Filatîci, apoi tatăl Ninei Iakovlevna... Aş vrea să fiu profet mincinos, dar logica mă sileşte să cred că...

— Am expediat aseară la Petersburg cîteva telegrame urgente în mai multe locuri — spuse Nina.

— La redacţia ziarului, către guvernatorul Petersburgului, către poliţia capitalei şi pe adresa lui Prohor Petrovici, la hotelul „Mariinskaia" din fundătura Cernîşov — confirmă Protasov.

Auzind numele „Prohor Petrovici", cîinele-lup, culcat pe canapea, ciuli urechile, căscă şi începu să dea din coadă. Observîndu-i mişcările, preotul o întrebă pe stăpîna casei :

— Preastimată Nina Iakovlevna, ai remarcat oare vreo tulburare sufletească, adică nu sufletească, firește, ci... cum să mă exprim ? Cum s-a comportat, de pildă, animalul acesta în ziua aceea nenorocită ? A urlat, a lătrat, a scîncit de dor...

— Nu-mi amintesc — răspunse Nina. — Dragă Andrei Andreici, adu-mi, te rog, şalul. Am îngheţat...

Şi strînse înfrigurată din umeri.

— Va să zică aşa... Deh, vedeţi dumneavoastră, fiinţele acestea necuvîntătoare au anumite presimţiri... Ei bine, dacă nu s-a observat nimic de felul acesta, este un semn bun. Oricum, fiica mea, ai încredere în milostivirea lui dumnezeu şi nu te lăsa doborîtă.

După ce-i dădu aceste poveţe Ninei, părintele Alexandr priză tabac aromat din tabachera sa de argint şi începu să povestească cîteva cazuri în care, datorită unei întîmplări, oameni în viaţă fuseseră crezuţi morţi.

— Aşa s-a întîmplat, de pildă, cu mentorul meu, Feognost, preasfinţitul episcop de Novgorod şi Staraia Russa...

— Sau cu preacuviosul scriitor american Mark Twain — adăugă pe acelaşi ton Protasov, care adusese şalul.

— Da, da ! — exclamă preotul cu bucurie copilărească.

— Sînt pregătită pentru orice — spuse Nina, înfofolindu-se în şal.

— Foarte lăudabil !

Îşi amintiră că de zece zile nu mai sosise nici o telegramă, nici o scrisoare de la Prohor. Faptul acesta li se părea a fi cel mai îngrijorător. La drept vorbind, toţi simţeau că se întîmplase o nenorocire. Doar Nina mai păstra în suflet o umbră de speranţă, dar această speranţă nu făcea decît s-o chinuie şi s-o frămînte, fără a-i aduce liniştea.

— Oricum — spuse preotul — socot că e mai înţelept să amînăm parastasul pînă în clipa cînd, doamne fereşte, ştirea aceasta s-ar adeveri. — Dîndu-şi seama că făcuse o gafă şi vrînd s-o dreagă, adăugă : — De altfel, simt intuitiv că Prohor Petrovici trăieşte.

Cîinele-lup începu din nou să dea repede din coadă şi sări jos de pe canapea.

— Şi dacă s-ar adeveri, ce ar trebui să fac ? — Ochii Ninei, lăsaţi în jos, se înceţoşară iar de lacrimi. — Să plec la Petersburg, sau...

— Sau să aştepţi ca rămăşiţele pămînteşti să fie aduse de Inokenti Filatîci şi de tatăl dumitale ? — îi

luă vorba din gură preotul. — Cred că n-ar fi bine să laşi pe seama altcuiva treburile de aici şi pe Verocika, a cărei sănătate e şubredă.

— În ceea ce priveşte treburile — spuse Protasov suflînd nori groşi de fum — să nu ai nici o grijă. Nu vor suferi cîtuşi de puţin.

— Sînt convinsă de acest lucru — răspunse Nina, silindu-se să-i zîmbească cu sfială, printre lacrimi.

Observînd acest zîmbet, care fusese pentru el ca o rază de soare, Protasov îl interpretă în felul său şi-l ascunse în adîncul inimii. Inima i se strînse de teamă, dar, în acelaşi timp, şi de bucurie.

Cea mai nenorocită dintre toţi părea să fie Ana Inokentievna. Nici nu mai deschisese prăvălia. Stătea în iatac, aproape dezbrăcată, înconjurată de tot felul de cumetre, de babe şi doftoroaie. Plîngea şi ţipa ca din gură de şarpe :

— O să-l bage pe tata la puşcărie ! Îl bagă la puşcărie !...

Tot atît de sincer îndurerat era şi diaconul Ferapont. Patronul îl adusese din Ural ca mare meşter fierar şi omul îi era devotat cu trup şi suflet lui Prohor. Se duceau adesea amîndoi la vînătoare şi înfruntau împreună cele mai mari primejdii. Într-o zi, un urs îl înşfăcase în labe pe Prohor, dar fierarul, dintr-o singură lovitură a grelei sale securi, retezase aproape de tot capul păros al fiarei. Prohor îl răsplătise larg, dîndu-i simbria îndoită şi dăruindu-i o puşcă bună. Ca toată lumea, era uimit de glasul tunător al lui Ferapont. Într-o zi, o cireadă de vaci, speriată de strigătul acestuia, o luase la goană de la locul de păşunat, alergînd pînă în aşezare, iar taurul, nimerind în mlaştină, se împotmolise şi-şi găsise moartea acolo.

Cînd Nina Iakovlevna pleca într-o vizită sau se ducea să se închine la vreo mănăstire, Prohor se punea pe chefuri sau pleca cu lotca, însoţit de fierar, şi-l punea pe acesta să cînte viersuri voiniceşti :

Nu mai stau să mă jelesc
Facă-se judeţul !
Vină gidele c-un bici
Să-mi plătească preţul...

Cîntecul izbucnea aprig şi, izbindu-se de stînci, vuia pînă hăt departe, adînc şi tunător. Muncitorii îşi lăsau o clipă treaba, ascultau şi spuneau :

— Stăpînul petrece cu Ferapont.

Într-o zi, ca să-i facă o plăcere Ninei şi să-l ajute pe fierar, Prohor îi spusese :

— Ia ascultă, Ferapont... Ţi-ar plăcea să fii diacon ?

— Nu prea am carte — rînjise fierarul, dar în inima lui mijise de îndată o mare nădejde. — Ce-i drept, ştiu bine să scriu şi să citesc.

Muncind mai departe ca fierar, fusese muştruluit vreo şase luni de părintele Alexandr, apoi, ascultînd de sfatul stăruitor al lui Prohor, se însurase cu fata preotului Ipat din satul Medvedevo şi plecase pentru o vreme la centrul judeţean, unde fusese de curînd hirotonisit diacon. Înainte de a se însura, fierarul îi spusese lui Prohor :

— Prohor Petrovici, să ştiţi că am muiere în Ural. O cheamă Lukeria...

— Ai copii cu ea ? O iubeşti ?

— Nici una, nici alta.

— Ce hîrtii ai la tine ? Actul de identitate, cel de căsătorie ?...

Fierarul i le întinse. Prohor le aruncă în foc şi-i spuse :

— Acum eşti burlac.

Îi porunci pristavului să-i trimită Lukeriei o sută de ruble şi o înştiinţare oficială cum că soţul ei „răposase întru domnul". Astfel, dintr-o toană a lui Prohor, Lukeria rămăsese văduvă, fierarul ajunsese diacon, iar Manecika, fata popii Ipat, care împletea cosiţe albe, se măritase.

Da, Prohor învîrtea totul pe degete. Cum să nu plîngă Ferapont moartea unui astfel de om ?! Nu se

duse deci la fierărie, ci se puse de dimineaţă pe băutură. Sta pe duşumea în capul oaselor şi da cînd şi cînd pe gît cîte un păhăruţ. Muşca dintr-un cartof necurăţat şi cînta încet şi jalnic, printre lacrimi :

Veşnică pome-ni-ire...

Grăsuţă şi cîrnă, mai scundă decît el cel puţin cu un cot, Manecika, o gîgîlice de femeiuşcă, îl ţinea straşnic în hăţuri pe uriaş.

— Stai cuminte. Na clondiru. Mai mult nici gînd să-ţi dau. Şi nu răcni, că trece lumea pe uliţă.

Şi, în vreme ce Manecika, cu mînecile suflecate, plămădea aluatul, diaconul, ştergîndu-şi lacrimile, se tînguia încetişor :

Cu sfi-inţii odihneşte-l, doamne...

Ilia Petrovici Sohatîh îşi petrecuse noaptea la pescuit. Nu află, deci, decît dimineaţa trista veste. Buimac şi obosit după o noapte de nesomn (prinsese două ştiuci şi două văduviţe), nu ştiu din capul locului cum să se poarte : să fie trist, ori ba ? Amînînd pentru după-amiază reflecţiile asupra acestei chestiuni, hotărî să se întristeze din motive de bună-cuviinţă, cufundîndu-se îndată în cea mai adîncă mîhnire. Din nefericire însă, nu găsi cuvenitele îndrumări în cartea intitulată „Codul manierelor elegante sau cum trebuie să se poarte un tînăr în societate". Despre nunţi, botezuri şi onomastice se vorbea acolo berechet. Lipseau însă cu desăvîrşire înmormîntările. Halal carte ! He-he ! Hotărî, deci, să se conformeze propriei sale inspiraţii, să se lase călăuzit de bunul-simţ. Îmbrăcă haine negre, îşi puse o brasardă de doliu la mînecă şi exersă în faţa oglinzii, lăsînd în jos colţurile buzelor şi luîndu-şi o mină jalnică. Apoi se duse să prezinte condoleanţe Ninei Iakovlevna.

Intră în bucătărie cu buzele pleoştite, strînse mîna Nastiei şi o rugă să-l anunţe stăpînei sale. Dar Nina Iakovlevna tocmai se sfătuia cu preotul şi cu inginerul

Protasov. Pretextînd deci că nu se simte bine, nu-l primi. Ilia Petrovici se întunecă, oftă, scoase o carte de vizită cu chenar aurit, scrise sub numele său „Zdrobit de durere", rugă să fie înmînată văduvei, apoi mîncă o piroşcă, pe care i-o oferi Nastia, îi spuse „alivoar" şi plecă p-aci încolo, fluierînd.

Muncitorii de la toate întreprinderile Gromov au lucrat în ziua aceea anapoda, cu toate strigătele şefilor de echipă şi ale maiştrilor, cu toate ameninţările că vor fi amendaţi.

Se opreau mereu din lucru ca să fumeze mai îndelungat ca de obicei şi vorbeau între ei. În privirile, în vorbele, în toate mişcările lor se simţea o bucurie înveninată care se cerea împărtăşită.

— A crăpat şi să-i fie de bine. Ar trebui să sărbătorim ziua de azi, nu să ne spetim muncind. Doar n-o s-o ducem mai greu, ci mult mai uşor. Celui care i-a făcut de petrecanie o să i se ierte toate păcatele. Şi noi îi purtam de mult sîmbetele...

— Ce ? Ce-ai zis ?!

— Nimic. Popa nu toacă de două ori...

Siliţi de slujba lor, şefii de echipe şi maiştrii îi struneau şi-i dojeneau, dar, la drept vorbind, se bucurau şi ei nespus. „Dacă de acum încolo o să ia cucoana frîul, o s-o ducem bine. Protasov o să se îngrijească de toate sub supravegherea ei. Bine că a mierlit-o căpcăunul."

După prînz, mulţi nici n-au mai venit la lucru. Din ordinul pristavului, cele două debite ale monopolului de stat şi cele cinci cîrciumi din aşezare au fost închise. Muncitorii însă cumpăraseră din vreme băutură de la cîrciumărese şi băuseră tot. Arestul fusese înţesat de cheflii. Beţivii care nu mai încăpeau acolo erau închişi acum în baia de aburi şi în magazia în care se depozitau piesele de fontă. Ureadnikul şi gardienii se răfuiau cum puteau cu chefliii care-i izbeau cu picioarele şi-i scuipau în ochi pe zbirii urîţi de moarte, ameninţîndu-i :

— O să vedeţi voi, ticăloşilor ! Acuşi o să se întoarcă totul cu susul în jos.

Cei mai mulți dintre muncitori lucraseră pînă seara, cu capul limpede, fără a se deda la tulburări. Îngînau totuși felurite cîntece, strigau „ura", ba chiar avuseseră de gînd să trimită o delegație la Nina și la Protasov „cu felicitări", ceea ce au fost sfătuiți să nu facă. Pe unele case și aproape pe toate barăcile fuseseră arborate steaguri, ca de sărbători. Gardienii le dădeau jos, dar strengarii le puneau îndată la loc.

Albert Henrikovici Cook, deși sănătos tun, se pusese și el în grevă, rămînînd acasă, lucru pe care nu-l mai făcuse pînă atunci. De dimineață îi poruncise lui Ivan să-i aducă o sticlă de coniac și să nu primească pe nimeni. Ivan era cît se poate de uimit, cum era de altfel chiar și *mister* Cook. Nu i se mai întîmplase niciodată să dea dovadă de o asemenea moleșeală, de o asemenea slăbiciune sufletească.

Își zicea că ar trebui să cadă neîntîrziat la picioarele Ninei și să-i ceară iertare. Dar voința, ca și gîndul îi erau ca paralizate. „Numai un păhăruț, unul singur, ca să-mi fac curaj. Încă unul... Și încă unul... Acum ori niciodată, acum ori niciodată."

— Ivan, mai adu un sticla ! Idiot ! Ieri orb, mîine chior !

„Da, trebuie negreșit să mă duc, negreșit. În orice caz, am oarecare șanse. Protasov e un socialist, un materialist. Iese din calcul. Nu contează. Parczewski — un țingău, un nătărău și un cartofor. Și el iese din calcul ! Cine ar mai fi, cine ar mai fi, fir-ar al dracului ?! Da, da, am șanse în proporție de optzeci și cinci la sută."

— Ivan ! Adu pantofi... Cele forte mai bun.

Își lepădă papucii de pîslă, dar un fel de paralizie psihică îi covîrși din nou voința. Telefonul zbîrnîi și *mister* Cook, cu ochii sticloși, ca de nebun, puse mîna pe receptor :

— Cine e ? Dumneata, Protasov ? La dracu ! Nu sint acasă.

„Da, da, trebuie să mă duc, trebuie... Mi se pare însă că sînt puțin cam... cam băut."

— Ivan ! Sint beat ?

— Nu sînteţi, conaşule.

Mister Cook îşi aduse aminte de întîlnirea pe care o avusese odinioară cu Nina. O, cît o iubea, cît o iubeşte încă ! O iubeşte atît de mult ! Nici un rus, nici un neamţ, nici un francez nu poate iubi atît. Nici maurul lui Shakespeare n-a iubit-o pe Desdemona lui aşa cum o iubeşte el pe *madame* Gromoff... pe acest nefericita... Cum se zice ? Nefericita veduf... Pare-se că numai de dragul ei s-a înmormîntat el de viu în ţinutul acesta sălbatic, alături de sălbaticul Prohor Gromoff...

— Să vă aduc masa de seară, conaşule ?

— Cum tu zis ? Cum, cum ? Eu nici dejunat încă. Bea !

Ivan nu se lăsă rugat.

— Ieşi !

Ivan ieşi.

Da, da, *mister* Cook îşi amintea totul perfect. Erau în pădurice. În dreapta — luna nouă şi *ea*. Îngenunchease la picioarele ei şi îşi lipise fruntea de pantofiorii ei prăfuiţi. Ea îl ridicase de jos şi-i spusese ceva, dar el nu mai auzea nimic, îşi pierduse mintile. Strigase : „O, da ! O, da !“ şi trăsese un foc de revolver în aer. Voise să se sinucidă, dar glontul zburase aiurea. O întîmplare nefericită. O, da ! O, da ! Abia peste o săptămînă, ca prin minune, îşi adusese aminte limpede de toate cuvintele ei. Nina îi spusese : „Preţuiesc sentimentele dumitale faţă de mine. Am să-ţi păstrez toată stima mea şi am să ţin la dumneata ca la un om cumsecade.“ Şi adăugase : „Atît şi nimic mai mult...“ Cuvintele acestea şi le întipărise pe vecie în inimă. Le săpase în el pasiunea, dorinţa arzătoare. Iar ultimele ei cuvinte : „Atît şi nimic mai mult“ — înţelesese sensul lor — i se scurseseră din inimă în fiere. Acum îl chinuiau, îl otrăveau, căci erau amare ca veninul...

Pe lumea asta poţi face orice. Poţi arunca în aer o stîncă, poţi schimba matca unui rîu, te poţi birui pe tine însuţi. Dar cum poţi cuceri o femeie ? Ce licoare ferme-

cată trebuie să-i dai ca să te iubească ? Cine, cine ar putea să-i răspundă la această întrebare ? !

— Ce doriți ?

În fața lui se afla Ivan. Se clătina în dreapta și-n stînga, se lăsa pe vine și sărea pînă-n tavan. Se clătina, se lăsa pe vine și — hopa ! — iar sărea... *Mister* Cook își propti zdravăn picioarele în dușumea și se agață de marginea mesei, dar dușumeaua se rotea ca un scrînciob, iar masa plină de hîrtii încerca să i se smulgă din mîini și să zboare undeva în gol. *Mister* Cook sughiță și-și pironi privirea spre rădăcina nasului lui Ivan.

— Stai jos, Ivan... — spuse el cu glas stins.

Ivan se supuse.

— Ivan ! — *Mister* Cook își descleștă mîinile din marginea mesei și fu cît p-aci să cadă jos. — Ivan ! Dacă tu și cu mine ajungem forte, forte bogat... Mîine... sau peste un săptămîn, două. O ! Eu am se știu se invertesc lucruri, crede-mă, Ivan...

Întredeschise ochii : în fața lui nu mai era Ivan, ci Protasov. Se holbă : acum în locul lui Protasov se afla Parczewski. Se frecă la ochi și-i căscă din răsputeri : Parczewski se mistui, iar în locul lui apăru de astă dată el însuși, *mister* Cook, un al doilea *mister* Cook.

— Cu cine am onoarea ?

Și *mister* Cook zvîrli în propria sa imagine cu un *presse-papier* greu. Oglinda, în fața căreia se bărbierise dimineața, se făcu țăndări și căzu de pe masă.

— Ha-ha ! Feno-o-umenal !

Da, da... Totuși trebuia să se ducă la Nina și asta cît mai repede. Acum era clipa hotărîtoare. Să se înfățișeze în fața stăpînei inimii sale. *Mister* Cook, om cu educație aleasă, era sigur că doamna gîndurilor sale îl va prefera, negreșit, pe el. O ! Are să ajungă milionar foarte, foarte curînd. Da, da, da...

— Ivan ! Adă aici ! Cel mai forte bun...

— Ce să fie ? !

— Panteilon, panteilon !

— Vai de mine, conașule ! Care pantaloni ? ! Afară

s-a întunecat. Aţi binevoit să trageţi la măsea două sticle de coniac.

— Eşti mare idiot... Un prouverb riusesc forte bun spune : „Cine s-a fript cu ciorba sufle şi-n votca..." Hai, repede, repede, repede ! Un sticla votca !

— Nu vă dau, boierule... Pe cinstea mea, nu vă dau. Binevoiţi să vă culcaţi...

Mister Cook îl privi cu un zîmbet dulceag, pocni din degete şi-şi lipi urechea de masă. Masa vuia şi se legăna. Deodată, Nina se apropie de el, îi netezi părul şi-l duse binişor spre canapeaua lui de burlac.

— Zeiţa mea !... Dumneta eşti ?...

— Eu sînt, conaşule, eu... — răspunse Ivan, sprijinindu-l de subsuori.

Ornicul bătu de douăsprezece ori. Ceva mai tîrziu, cam pe la ora unu după miezul nopţii, gardianul de serviciu la poştă îi aduse Ninei patru depeşe. Erau răspunsurile la telegramele ei.

9

După întrevederea cu fermecătoarea doamnă Gromova, inginerul Parczewski se întorsese acasă încîntat de el însuşi. Micul lui apartament, compus din două odăi şi bucătărie, era mobilat boiereşte. Călăuzit de considerente practice, Prohor Petrovici nu fusese niciodată zgîrcit în această privinţă. Păşind pe covorul moale, *pan* Parczewski se apropie de oglinda mare. Din oglindă îl privi un tînăr fericit. Bărbia şi buzele acestuia zîmbeau, în timp ce ochii rămîneau severi, trufaşi, oricît s-ar fi căznit el să le îmblînzească expresia.

— Am o înfăţişare falnică, virilă... chipeşă — rosti el, şi oglinda îl îngînă întocmai, ca un papagal.

De bună seamă că Protasov, cu părul său care începea să încărunţească, nu putea să se măsoare cu tînărul şi nobilul polonez, în vinele căruia curgea, poate, sîngele

regesc al lui Jan Sobieski[1]. Doar îşi dădea şi el prea bine seama cum se comporta Nina cu molîul acela de rus, cu Protasov. Între ei nu exista decît o simplă prietenie, folositoare amîndurora. Restul erau închipuiri prosteşti ale zăpăcitei ăleia de Nadenka. Nici nu putea fi altfel: în sufletul *panei* Nina era prea puternică credinţa în dumnezeu, în timp ce Protasov... Ha-ha! Cu atît mai bine.

Petrecîndu-l pînă în vestibul şi chiar mai departe, pînă la uşă, *pani* Nina îi spusese, plină de recunoştinţă:

— Dragul meu Wladyslaw Vikentici. Preţuiesc foarte mult devotamentul dumitale... Numai inima dumitale tînără putea înţelege spaima care m-a cuprins. Este deci adevărat că mă iubeşti? Îţi mulţumesc. La revedere, dragul meu.

La drept vorbind, ea nu rostise întocmai aceste cuvinte, ba spusese chiar cu totul altceva. Aşa ar fi vorbit însă dacă mitocanul acela de Protasov nu şi-ar fi vîrît prin uşă capul său de buldog, iscodind şi ciulindu-şi urechile de măgar. O, *psia krew!*

— *Co to bendzie? Co to bendzie?*[2]

Strîngîndu-şi tîmplele în mîini şi plutind în visurile-i de aur, *pan* Parczewski păşi pe covor, îndreptîndu-se spre măsuţa de scris şi se apucă să aştearnă rîndurile unei telegrame prin care cerea amănunte unui prieten al său din Petersburg asupra morţii lui Prohor Petrovici.

În noaptea aceasta, mulţi dintre cei care apucaseră să afle trista veste nu închiseră ochii.

Nu se culcase nici Ketty. Nu cuteza să se ducă singură la Nina. Locuia într-o cameră mare, în casa unui mecanic însurat. Un pat alb, imaculat, cărţi, portrete şi flori pretutindeni, înmiresmînd toată camera. Pe pernă, cu botişorul vîrît în coada stufoasă, dormea Lady, o veveriţă domesticită.

Ketty n-avea linişte. Îşi primise educaţia într-un pension de domnişoare, unde fusese colegă mai mică cu Nina, pe care o adora. Toată viaţa ei sufletească era plină de

---

[1] *Jan Sobieski* (1624–1696) – rege al Poloniei (n. ed.).

[2] Ce-o să fie? Ce-o să fie? (în limba polonă) (n. trad.).

visuri. Îl adora şi pe Protasov, ba poate chiar puţin şi pe Parczewski. Auzise însă multe lucruri rele despre el, astfel încît în inima ei îl trecea pe planul al doilea.

Nu strică să tragem cu ochiul puţin în jurnalul ei intim, care o oglindeşte perfect, pe deplin.

„17 iulie. Ieri, frizîndu-mi părul, m-am ars pe frunte. Nina, draga de ea, mi-a dăruit o sticluţă de parfum parizian. Îmi place foarte mult. Are un miros fin şi persistent.

21 iulie. Astăzi am fost împreună cu Nina la baia de aburi a Gromovilor. Am slăbit foarte mult, dar îmi şade bine. Am picioare foarte lungi. Păcat că nu m-am făcut balerină. Acum e cam tîrziu : am douăzeci şi cinci de ani împliniţi. Cred că am slăbit atît de mult din pricina nesuferitului de A. A. Pr. Mi s-a părut că-mi face ochi dulci. Sînt sigură însă că o iubeşte pe Nina, iar de o fîţă ca mine puţin îi pasă. Mă crede o fetişcană.

30 iulie. Papà îmi scrie că regimentul lui s-a mutat la Reazan. A fost numit comandant al regimentului. Parczewski mi-a strîns mîna cu înţeles. Este o bomboană de băiat. L-am visat însă cam urît, într-o poziţie indecentă.

1 august. Protasov nu se va căsători niciodată cu mine. Deşi Nina vrea să mă convingă de contrariu, îmi dau prea bine seama că nu-i este indiferent nici ei şi că-şi ascunde sentimentele faţă de mine. Lady mi-a udat perna cu ceva galben ca gutaperca. Păcat că aici nu se găsesc lămîi. Mi-e tare dor de lămîi şi de portocale. Ca şi de mama. De ce o fi murit atît de timpuriu ?

23 august. N-am mai scris de mult în jurnalul meu. Protasov i-a spus Ninei, de faţă cu mine, că dacă s-ar însura vreodată, ar lua o fată foarte tînără şi naivă, ca o floare, ca să încerce s-o educe, să facă din ea un om întreg. Buzele Ninei tremurau. Protasov a adăugat : «Dar asta nu se va întîmpla niciodată». E un om atît de ciudat ! Toată lumea crede că unelteşte laolaltă cu muncitorii. Ce josnicie !"

Şi aşa mai departe. Şi iată că, în sfîrşit, în acea noapte adîncă scrise următoarele :

„«Luminile s-au stins de mult şi florile s-au veştejit.» [1] Biata mea inimioară simte că Nina se va căsători cu Protasov. E o femeie deşteaptă. În afară de asta, ştiu eu ce ştiu. Sărmana de mine! Cu cine rămîn? Cu Parczewski? Hei, fetiţo, fetiţo! În viaţa mea lipseşte un pic de sare. Un pic de sare!"

Se dezbrăcă fără să-şi mai facă rugăciunea, se trînti în pat şi începu să se gîndească la Parczewski într-un chip nu tocmai decent.

În vremea aceasta, Parczewski se afla de două ceasuri în vizită la pristav.

Băură ceai pînă tîrziu. Pristavul răsufla ca un taur. Conversaţia se învîrtea, bineînţeles, în jurul marelui eveniment al zilei. Pristavul, într-o rubaşcă albastră de mătase, înflorată de Nadenka, încins cu o curea, părea un crîşmar rotofei. Ţinîndu-şi farfurioara în palmă, sufla în ceaiul fierbinte.

— Am toată încrederea în dumneata, Wladyslaw Vikentici — spuse el. — Eşti de-ai noştri. Secătura aia de Protasov e un individ periculos. Ascultă-mă pe mine...

— Sînt de aceeaşi părere...

— Şi dacă, doamne fereşte, izbuteşte să-i sucească cucoanei capul — lucru foarte posibil — atunci... Înţelegi şi dumneata... Nu mai avem trai nici eu, nici dumneata... Pe mine, unul, mă mănîncă de viu.

— Nu-ţi fie teamă — spuse Parczewski. — Despre Protasov ştie cîte ceva şi unchiul meu. E cunoscut ca un iacobin, ca un socialist sută în sută.

— Aşa-i, aşa-i — sări şi Nadenka. — L-am văzut chiar eu cum ieşea noaptea de la o adunare...

— Eşti sigură că era el?

— Sigură de tot! Crezi că mă poate duce pe mine cu preşu? Ciuciu!

Pan Parczewski se strîmbă uşor la auzul acestor vulgarităţi.

— De mult l-am luat eu la ochi pe Protasov ăsta...

---

[1] Vers din cunoscuta poezie „A murit muza mea" a poetului rus S. I. Nadson (1862–1887) (n. ed.).

Pristavul își șterse fața nădușită cu un șervet pe care erau brodați cu arnici niște cocoșei și adăugă :

— L-a ocrotit însă răposatul Prohor Petrovici.

— Da ? Ciudat... N-am știut.

Și Parczewski își întipări în minte aceste vorbe ale pristavului.

— Uite, dragul meu Wladyslaw Vikentici... — Pristavul pășea de colo-colo prin odaie. — Dădu un bobîrnac unui gîndac negru ce se urcase pe sobă și-și trecu vîrful degetelor peste mustața stufoasă. Apoi se așeză pe canapea, într-un colț întunecos, pironindu-și ochii bovini asupra lui Parczewski. — Aș vrea să mă sfătuiesc puțin cu dumneata, Wladyslaw Vikentici.

— La dispoziția dumitale — răspunse Parczewski, întorcîndu-se spre pristavul pitit în umbră.

— Nadenka, ia du-te tu, fetițo, în beci și adu-ne niște rîșcovi... E acolo într-un butoiaș și niște rachiu de casă... Adu o carafă.

Nadenka aprinse felinarul și plecă. Pristavul închise ușa în urma ei și-și reluă locul în întuneric.

— Să-ți spun despre ce e vorba. Nu știu dacă ești la curent cu faptul că răposatul Prohor Petrovici îmi datora patruzeci și cinci de mii de ruble. La drept vorbind, îmi datora cincizeci, dar cinci mii nu voia să le recunoască În sfîrșit, treacă de la mine. Vreo douăzeci de mii îi împrumutasem încă în satul Medvedevo... Avusese un proces, o dandana, din care a ieșit basma curată. Ei, și... — Mațele pristavului ghiorăiră tare și el așteptă puțin ca să-i treacă. — Și închipuiește-ți că nu mi-a dat în mînă nici o hîrtie, așa că am feștelit-o. Acum, vorba ceea, la ce să mă mai ascund după deget ? Sînt nevoit să ticluiesc o hîrtie cu dată mai veche, purtînd semnătura mea și aceea a vreunui martor de soi care să declare că a fost de față cînd am dat banii lui Gromov. Deoarece cu hîrtia asta trebuie să mă duc la administrație ca să-mi dea banii și poate că o s-o înfățișez chiar la judecătorie, martorul acesta trebuie să fie un om cunoscut și în afară de orice bănuială. Din toată sărăcia mea — aci pristavul sughiță — dau martorului pentru daravera asta cinci mii de

ruble. Din acestea, pot da ca arvună chiar acum, pe loc, o mie de ruble. — Pristavul sughiță din nou. — Nu știi un om care să facă treaba asta?

Acum începură să ghiorăie și mațele lui Parczewski.

— N-n-nu știu încă — bîigui el și se foi pe scaunul său care începu să scîrțîie. — O să mă mai gîndesc.

El nu deslușea fața pristavului, dar acesta vedea foarte bine că ochii lui începuseră să alerge prin odaie și-și dădu îndată seama că *pan* Parczewski n-avea să stea prea mult pe gînduri.

Se înșelase însă. În mintea isteață, dar cam înceată a lui Parczewski prinseră să se învîrtejească argumentele „pro" și „contra". Cinci mii de ruble erau, desigur, o sumă frumușică, dar... Dar dacă totuși *pani* Nina se va căsători cu el? Atunci va fi obligat să dea pristavului patruzeci de mii de ruble din propriul său buzunar.

— Dă-mi voie să-ți răspund peste cîteva zile.

— Acum...

— Nu pot, te rog să mă ierți...

— Acum ori niciodată. Dacă nu — îmi găsesc eu omul...

Parczewski tremura ca scuturat de friguri. Pristavul se apropie de el, scoase portofelul din buzunarul nădragilor săi largi, țigănești și aruncă pe masă un teanc de bani nou-nouți:

— Acum!... Ei?

Roșeața din obrajii lui *pan* Parczewski se întinsese și spre gît. Cioara de pe gard își luă zborul croncănind, iar vrăbia din mînă îi ciripi dulce în auz. Cinci mii de ruble, o plimbare în centrul județean, clubul, cărțile de joc, un cîștig de o sută de mii...

— Ei, ce zici?

— Dă-i încoace!

Nadenka bătu la ușă.

— Mai stai puțin — spuse pristavul și-i întinse lui Parczewski hîrtia ca s-o semneze.

Acesta o citi ca hipnotizat și o iscăli.

— Mulțumesc — spuse pristavul. — Mulțumesc. Ai aici o mie în cap. Ia-i. Nici o vorbă față de muierea mea.

Femeile au limba prea lungă. Ferește-te de ele... U-uf! Mă omoară năduful... Ei, s-a făcut treaba. Acum află că Prohor e un tîlhar, cum sînt, de altfel, și eu, iar Nadenka e și ea un fel de „Sonka-Mînă-Lungă". De altfel, și dumneata, te rog să mi-o ierți că ți-o spun pe șleau, ești un potlogar...

— Cum îndrăznești! — sări ca ars *pan* Parczewski.

— Hopa, las-o mai moale! — îl domoli pristavul, silindu-l să se așeze la loc pe scaun. — Ești doar un cartofor... Ai fost dat și în judecată. Ai legături cu un măsluitor bine cunoscut din Petersburg. Ha-ha-ha! Credeai că nu-ți citesc scrisorile pe care le primești? Oho! Așadar, dă-mi mîna, colega!

Fără să înțeleagă ceva, năuc, Parczewski scutură mîna întinsă, își scoase batista și, trăgîndu-și anevoie răsuflarea, își șterse fruntea asudată și gîtul. Pristavul deschise ușa și Nadenka intră în odaie.

— Oho! Ne-ai adus rachiu! Ei, să bem pentru odihna sufletului robului lui dumnezeu, răposat de curînd. Toarnă, Nadiușa!

— *Okropnie, okropnie!*[1] — bîigui Parczewski îngrozit.

10

Astfel curgeau apele Fluviului Mohorît prin desișul taigalei. La Petersburg însă, valurile Nevei vuiau cu totul altfel.

Inokenti Filatîci părăsise capitala de cîteva zile. În vremea asta străbătuse Uralul și jumătate din Siberia. Iată-l ajuns acum într-un oraș mare. Se îndrepta spre ospiciul local ca să-l viziteze, la rugămintea Ninei, pe Piotr Danilîci Gromov. În drum, se abătu pe la telegraf și-i trimise fiicei sale o depeșă:

[1] Îngrozitor, îngrozitor! (în limba polonă) (n. trad.).

„Viu acasă. Bine sănătos. Sărut părinteşte. Inokenti Gruzdev."

La ospiciu domneau ordinea şi o curăţenie desăvîrşită. Inokenti Filatîci fu condus în sala de vizite. Mobilă din lemn de frasin capitonată, flori în hîrdăiaşe de lemn, lumină din belşug. De o parte şi de alta a culoarului larg — uşi cu sticlă ; dincolo de ele se perindau grupuri, perechi şi siluete singuratice. Intră un medic într-un halat alb, tînăr, cu privirea vioaie.

— Aveţi o delegaţie scrisă pentru vizitarea bolnavului Gromov ?

— Nu. Însărcinarea aceasta mi-a dat-o verbal nora bolnavului, doamna Gromov.

— Nu cumva fiul ?

— Nu.

— Foarte curios ! Luaţi loc.

Medicul dădu dispoziţii unei infirmiere să aducă din dulapul numărul zece dosarul cu numărul treizeci şi cinci.

— Pacientul nostru e un om ciudat. Este şi nu este bolnav. La drept vorbind, dacă i s-ar asigura o bună îngrijire, ar putea fi ţinut şi acasă. Să transmiteţi acest lucru şi familiei. Bolnavul este aproape normal. Numai uneori o ia razna, şi atunci spune lucruri ciudate. Îl socoteşte pe fiul său tîlhar şi ucigaş.

— Ce dobitoc ! — exclamă Inokenti Filatîci şi, făcînd pe indignatul, se plesni cu mîinile peste genunchi. — Mai bine ţineţi-l aici. Da, da, ţineţi-l aici, pentru numele lui dumnezeu. E nebun, negreşit că e nebun. Nu ascultaţi ce spune, domnule doctor. Se preface doar că e sănătos. Îl cunosc bine. Nu-i daţi crezare. Aceeaşi boală m-a încercat şi pe mine. Am simţit-o pe pielea mea. Că doar şi eu am cam luat-o razna nu demult.

— Nu mai spune !

— Da, da ! — întări voios bătrînul şi un zîmbet înflori pe toată faţa sa încadrată de barbă. Îşi ţinea grijuliu cu vîrful degetelor dinţii falşi. — Am tras la măsea atîta votcă şi coniac, încît era cît p-aci să crîmpoţesc nasul unui om. Pe cinstea mea ! Nu mai recunoşteam oamenii. Ca să vedeţi ce-am păţit...

— Cine v-a vindecat? Ce tratament aţi urmat? — întrebă doctorul, zîmbind la rîndu-i, căci îi făcea plăcere să stea de vorbă cu bătrînul acesta vesel şi plin de viaţă.

— D-apăi, simplu ca bună ziua, domle doctor. Tot băutura mi-a fost leacul.

— Băutura?!

— Întocmai, băutura...

— Ha-ha-ha! — izbucni în rîs doctorul. — În ciuda tuturor legilor naturii!

— Apăi natura asta, domnule doctor, ce m-a mai întors pe dos...

Infirmiera aduse o mapă.

— Iată, priviţi — spuse medicul, scoţînd din mapă un teanc de hîrtii. — Acestea sînt petiţiile adresate de Gromov maiestăţii sale împăratului, miniştrilor, ierarhilor, preşedintelui Dumei de stat şi unui oarecare Ibrahim-Oglî.

— Aşa, aşa, cerchezul. Îl cunosc.

— Da? Şi iată încă o scrisoare destinată a fi trimisă pe lumea cealaltă, unei oarecare Anfisa. O cunoaşteţi pe această femeie?

— Nu, n-o cunosc. A fost omorîtă înainte de venirea mea la faţa locului.

— De cine?

— De Ibrahim-Oglî.

Inokenti Filatîci tăcu, îşi puse ochelarii şi începu să descifreze scrisul stîngaci al lui Gromov.

„Preaînălţate şi mărite ţar, binevoiţi a cerceta starea în care mă aflu şi lămuriţi, vă rog, în strălucitul palat al Maiestăţii Voastre, dimpreună cu toată casa împărătească, în ce fel şi chip tîlharul de feciorul meu m-a vîrît în casa de nebuni. Şi întrucît el este ucigaşul, aceasta n-am s-o spun nimănui, nimănui, nimănui, decît doară Anfisei, pe lumea cealaltă."

Şi iar o lua de la cap: „Preaînălţate şi mărite" şi aşa mai departe, repetînd acelaşi lucru, cuvînt cu cuvînt, pe toată foaia. În josul ei picurase ceară roşie şi aplicase pe ea o monedă de o copeică pe partea cu pajura. La sfîrşit urma iscălitura.

Cererile adresate miniştrilor începeau astfel :

„Preaînălţate şi prealuminate domnule ministru, binevoiţi a cerceta starea în care mă aflu“ etc., etc.

— Iată şi scrisoarea către cerchez — spuse medicul, arătîndu-i o altă hîrtie.

„Dragul meu Ibrahim-Oglî, credinciosul meu păzitor ! Îţi scrie binefăcătorul tău, Piotr Danilîci Gromov, care pe nedrept e făcut nebun din pricina feciorului său, Proşka, adevărat pui de năpîrcă. Doar şi tu, Ibrahim-Oglî, stai închis în balamucul ăsta. Eşti şi tu nebun, numai că te afli în alt salon. Eu te-am strigat, iară tu te-ai răstit la mine şi ai strigat : «*Ptiu ! Ispravit cu tine !*» După toate acestea, eşti un netot şi un ticălos. Mai bine, rogu-te, mi-ai trimite răspuns şi ai pune şaua pe calul bălan, pe ăla pe care ţi l-am dat eu în dar, şi ai veni la fereastra mea. Eu aş sări afară şi am pleca amîndoi călare la cel mai, cel mai mare ministru. Scrie-mi, nătărăule, diavole chel, bărbier afurisit !“

Scrisoarea către Anfisa glăsuia :

„Anfisa, ingerul meu blînd !
Rogu-te să nu mai stai
Colo sus, pe verde plai,
Capul nu ţi-l mai pleca,
În pămînt nu mai căta.

Să nu crezi, drăguţa mea, bălăioara mea, să nu crezi că te-au ucis. Pe nimeni să nu crezi şi la nimeni să nu spui cine ţi-a pus capăt zilelor. Numai lui dumnezeu singur şi mie... Rămîi cu bine, Anfisa mea, şi la revedere ! Aşteaptă, aşteaptă, aşteaptă, aşteaptă, aşteaptă, aşteaptă... Ura ! Doamne, ocroteşte-l pe ţar. Iar Proşka, puiul de năpîrcă, mai trăieşte. Trebuie să-l omorîm. Să-l ardem în foc. Nebunii sînt toţi isteţi. Şi eu sînt isteţ. Da' tu, vezi, să nu mai mori a doua oară, toanto. Asta o scrie Ilia Sohatîh pentru mine, căci nu ştiu carte. Amin !“

— Puneţi-vă un halat. Să mergem la el.

Şi iată că Inokenti Filatîci străbate salonul cel mare, păşind în urma medicului. Salonul e plin de bolnavi.

— A venit profesorul! Profesorul! Un profesor nou!

— Veniţi încoace, încoace, încoace!... Mintea mea o ia razna. Veniţi să-mi daţi un sfat...

— Nu sînt profesor — răspundea din mers Inokenti Filatîci. — Mă duce şi pe mine la salon.

— Aha, ai înnebunit? Ai înnebunit şi tu? Ha-ha! Cerule şi pămîntule! Priviţi şi minunaţi-vă! A înnebunit şi el.

Inokenti Filatîci şi medicul se opriră. Pe parchet dansau cîteva perechi. Zdrăngănea un pian. Într-un colţ mai depărtat, un bărbat cu părul lung scîrţîia din vioară, privind pe fereastră grădina veştejită. Un diacon înalt şi oacheş, în anteriu, păşea de colo-colo cu un aer cît se poate de grav. Ţinea mîinile ridicate în sus, puţin depărtate, holbîndu-şi ochii şi rostind tărăgănat, ca şi cum ar fi citit dintr-un ceaslov:

— Dreptatea ta, dreptatea mea! Dreptatea ta, dreptatea mea! Dreptatea de la Melchisedec, dreptatea întîia şi a doua!

O fată frumoasă, culcată pe o canapea de pluş, gesticula graţios, conversînd amoros cu un vecin închipuit. Ochii ei frumoşi şi blînzi erau înceţoşaţi de boală.

— Nu, nu, Dima, te înşeli. Nu e nimeni, sîntem singuri... Sărută-mă! Mai repede!

Se avînta cu elan spre dreapta, spre locul gol. Deodată însă se apucă cu mîinile de cap şi se trase speriată îndărăt, strigînd:

— E mort, mort, mort!

Infirmiera se repezi spre ea.

Inokenti Filatîci se uită întrebător spre medic. În ochii acestuia citi cu teamă ceva ciudat. Ai fi zis că privirea îi e aţintită în gol şi că ar asculta ceva ce s-ar petrece la o mie de kilometri depărtare. „Ehei, şi ăsta-i ciocănit!" — îşi zise bătrînul.

— Nu mă atingeţi, nu puneţi mîna! — zbiera un nebun chel şi plin de coşuri pe obraz, ţuguindu-şi buzele groase. Umbla cu picioarele crăcănate, frînt în două

din mijloc. — Încet ! Acuşi o să cadă... — Atît faţa, cît şi glasul lui trădau o spaimă de moarte. Apăra cu mîinile un obiect imaginar de mare preţ, care i se părea că atîrnă de faţa lui. — Umblaţi încet ! Nasul meu atîrnă pe o aţă. Are să cadă îndată... Cîntăreşte optzeci de puduri... Şi atunci mor, mor, mor ! Făceţi-mi loc să trec !

Un nebun rîdea în hohote sălbatice. Un altul psalmodia, plîngînd. Al treilea urla ca un lup rebegit.

La început, toate acestea l-au atras pe Inokenti Filatîci. Mai apoi însă începură să-l înspăimînte, faţa i se alungi, iar genunchii prinseră a-i tremura.

— Să mergem — spuse el medicului. — Nu mă simt bine.

O cămăruţă albă, un pat alb, o măsuţă tot albă şi două scaune, o fereastră înălţată mult deasupra duşumelei. Lîngă masă — un om liniştit, ce nu-ţi inspira nici o îngrijorare, stătea gheboşat, cu mîinile vîrîte în mîneci.

— Ăsta-i ?

— Da. El e.

Inokenti Filatîci îl ştia pe Gromov un bărbat voinic, spătos, cu părul ciufulit, des, cu fire argintii, cu o barbă neagră bogată şi cu un glas tunător care te băga în sperieţi. Acum în faţa lui se afla un om fără barbă, fără mustăţi, ras în cap, cu pieptul îngust. Doar sprîncenele cărunte, stufoase, atîrnînd ca o streaşină deasupra ochilor, aminteau înfăţişarea sa dîrză de odinioară. Inokenti Filatîci se simţi cuprins de o nespusă milă. Se căia acum din suflet pentru că spusese medicului vorbe atît de nesăbuite cu privire la nefericitul nebun.

— Bună ziua, Piotr Danilîci !

— Cine eşti ? Un *sistent ?* — întrebă bolnavul, aruncîndu-i o privire.

— Sînt Gruzdev, Inokenti Filatîci Gruzdev... Poate că-ţi mai aminteşti...

— Cum de nu... Îmi amintesc. Am adunat împreună

iuţari [1] în pădure. Stai jos, că de nu, te apuc de barbă şi te fac eu să te aşezi. Sînt nebun furios.

Bătrînul se aşează fără o vorbă, rostind în gînd rugăciuni. Medicul luă pulsul bolnavului şi spuse :

— Nu eşti de loc furios. Eşti un om foarte liniştit şi cumsecade.

— Minţi ! — strigă bolnavul şi-şi smuci mîna. — Minţi pentru că Proşka te plăteşte gras. Să nu mai minţi ! Nu-mi plac mincinoşii. Dacă aş fi un om atît de cumsecade, n-aş sta în balamucul dumitale.

Se întoarse spre Gruzdev şi îl întrebă aspru :

— Cine te-a trimis aici ? Zi-i !

— M-a rugat Nina Iakovlevna, soţia lui Prohor Petrovici — răspunse cu teamă bătrînul.

— Să nu-mi pomeneşti de Proşka ! Să nu pomeneşti de el, că te omor ! Sînt nebun furios.

Sprîncenele începură să i se mişte deodată ca ale unei bufniţe cînd priveşte la foc. Obrajii zbîrciţi i se pleoştiră. Căzu cu capul ras pe masă, îngropîndu-şi faţa în palme şi începu să plîngă. Era un plîns sec, ca o tuse, ca un lătrat. Umerii asouţiţi îi tremurau, iar capul i se bălăbănea. Tulburat, Inokenti Filatîci începu să tuşească, scoase din buzunar o batistă roşie şi-şi suflă nasul. În faţa ochilor vedea negru. Se înăbuşea. Inima lui nu mai putea răbda atîta durere : „Of, Prohor, Prohor ! De l-ai vedea pe taică-tău !“ — gîndi el amărît.

Piotr Danilîci ridică încet capul, clipi şi răsuflă zgomotos :

— Te rog, Serghei Mitrici, fii bun şi ieşi... Ieşi măcar o clipă.

Medicul ieşi, şoptindu-i la ureche lui Gruzdev :

— Să nu vă fie frică.

Piotr Danilîci îşi trase scaunul mai aproape de musafirul său, îi luă mîna şi i-o mîngîie :

— Cînd ai să-l vezi pe Proşka, să-i spui : „Tat-tu, deşi te urăşte, tot nu te-a scos din inima lui. Nu, nu,

---

[1] Joc de cuvinte intraductibil. În limba rusă gruzdi – iuţari (Lactarius piperatus) (n. trad.).

nu, să nu-i spui asta ! — strigă el dînd din mîini, cu obrazul zvîcnind, împingîndu-şi scaunul pînă sub fereastră.

— Cred că Prohor Petrovici are să te ia acasă.

— A spus el aşa ceva ?

— Da — minţi Gruzdev.

Piotr Danilîci sări în picioare, petrecîndu-şi poalele halatului, prea scurt pentru înălţimea lui, şi începu să se învîrtească prin odaie repede, repede, de parcă ar fi coborît un povîrniş abrupt.

— Vin eu şi singur, singur, singur — mormăi el. — Dau poruncă să-mi lipească la loc mustaţa, barba, părul. Altminteri iar mă dă Proşka afară, iar mă bagă la balamuc. Vin eu, vin singur să fac înfricoşata judecată. Dă-mi o ţigară !

— N-am !

— Atunci dă-mi tabac !

— N-am nici tabac. Iată, ţi-am adus nişte portocale de la Petersburg.

Bătrînul puse o pungă pe masă.

— Îmi plac. Aici nu ne dă. Le-am uitat pînă şi gustul. De mîncat, mănînc.

Scoase din pungă o portocală şi începu să muşte grăbit coaja, scuipînd-o jos.

— Dă-mi voie să ţi-o curăţ eu.

— Curăţă-mi-o, dragă Keşa, curăţă-mi-o.

Se aşeză alături de Gruzdev şi începu să vorbească repede, gros, de parcă ar fi bîzîit un bărzăune.

— Nu sînt nebun, sînt sănătos. Fac numai pe scrîntitul ca să nu mă dea afară şi scriu jalbe tîmpite ca să-i păcălesc. Aş scrie eu cum trebuie, aş şti ce să scriu, da' mă tem ca nu care cumva să-mi dea drumul cu adevărat. Ce mă fac eu atunci, unde mă duc ? Să-mi pun streangul de gît ? Să mă duc la Proşka ? Nu mă primeşte şi iar mă bagă cine ştie unde sau chiar mă omoară. Fie-ţi milă de mine, prietene Keşka, fie-ţi milă. Roag-o frumos pe Nina, că e femeie bună. Să mă ia dînsa acasă. Că de nu, chiar că înnebunesc aici. Să mă ia la dînsa.

O să stau într-o cămăruță, o să-mi cresc nepoțeii. Doar am bani, bani mulți. Unde-or fi ? La Proșka, tîlharul ! Drept e asta ?... N-am decît șaizeci și doi de ani și vreau să mai trăiesc. De cîți ani stau eu aici ? Fie-ți milă de mine, dragă Keșka ! O să te răsplătească dumnezeu. Te rog cu lacrimi în ochi, Keșka, bunule, drăguțule, ia-mă acuma acasă !... Mă mulțumesc cu puțin. Roagă-te de Iakov Nazarîci... Roagă-te de toată lumea... Ascultă-mă ! Du-te și la Medvedevo și pune să se slujească un parastas pentru Anfisa și altul pentru nevastă-mea. Cînd oi ieși de aici, o să vă mulțumesc la toți. Și ascultă-mă ce-ți spun, ca unui prieten. Cînd oi ieși, fac pe mielu blînd, da' cînd o bate ceasul, scot ghearele și-l înghit pe Proșka ca pe un șoarece. Îl înghit cu oase cu tot. Nu mor pînă n-o fac. Altfel, nici nu mă primește pămîntul. Zi și noapte mă roade ura și mînia. Nu vezi în ce hal am ajuns ? Ce om am fost ! Și ce a rămas din mine ? ! Tîlharul, tîlharul ! Nu i-e rușine obrazului ! Să se poarte așa cu tatăl lui... Cu tatăl lui !

Îl podidiră lacrimile. Trînti jos ce mai rămăsese din portocală și căzu pe pat, îngropîndu-și fața în pernă.

Medicul intră în odaie cu ceasul și cu o sticluță în mînă.

— V-aș ruga să vă retrageți. Vizita s-a terminat. Piotr Danilîci, nu vrei să iei o linguriță de sirop ?

Bolnavul dădu din picior și suspină. Inokenti Filatîci simțea că i se sfîșie inima. Îi venea și lui să se trîntească jos și să înceapă să plîngă.

— La revedere, Piotr Danilîci. Rămîi cu bine și fă-te sănătos.

— Cu bine, Keșka Gruzdev, cu bine ! Să ții minte tot ce ți-am spus. Dacă nu îndeplinești totul, chiar de oi muri, vin la tine și mort și nu-ți mai dau pic de hodină. Sînt nebun furios.

Suflîndu-și nasul în batista sa roșie, bătrînul Gruzdev plecă de la spital ca dintr-un cimitir în care și-a înmormîntat un prieten. Se gîndea cu mîhnire la cei dragi și

depărtaţi, la amara soartă a omului, la viaţa lui ce scăpăta spre asfinţit, la fiica lui iubită.

Ana Inokentievna primi telegrama lui noaptea, o citi cu inima bătînd de spaimă şi începu să plîngă de bucurie : „Tăicuţu e bine sănătos. Nu l-au închis." Dimineaţa se duse la Nina Iakovlevna ca să-i împărtăşească această veste, să împărtăşească şi durerea acesteia. Dar în dimineaţa aceea casa Gromovilor nu mai era cernită : cele patru telegrame primite în ajun aduseseră totul la normal.

Nina Iakovlevna era aparent foarte veselă. Ce se petrecea în sufletul ei, n-o putea şti nimeni, absolut nimeni, nici Protasov şi nici preotul pe care ea îl rugase să oficieze o slujbă „pentru sănătatea robului lui dumnezeu Prohor, cel aflat pe drum".

Fiecare reacţiona în felul său la jocul ciudat al soartei.

Dezmeticindu-se de-a binelea spre dimineaţă, *mister* Cook sări în grabă din pat, se întinse şi-şi aprinse pipa. O dată cu soarele, i se arătă şi coşmarul acelei zile. Ajunge, destul cu atîta slăbiciune ! Se va duce îndată la madona lui şi... „N-aduce an ce aduce ceas" — îşi zise el, stîlcind zicala rusească.

Întinzîndu-i slugarnic halatul, Ivan spuse stăpînului său :

— Prohor Petrovici e bine, sănătos. Soseşte curînd.

Mister Cook rămase înmărmurit la auzul acestei veşti. Pipa îi căzu din gură şi se sparse în două.

Micuţa Verocika vorbea cu cîinele-lup :

— Lupule, drăguţule... Tăticu vine curînd. Zău ! Ai să vezi. A sosit o *tiligrană*.

Lupul dădea din coadă şi-i lingea mîinile şi obrajii. Ciulea urechile la tot ce vorbeau oamenii, împărtăşind atmosfera de voie bună care domnea în casă. Sărea mereu pe pervazul ferestrei şi privea lung în zare, aşteptînd parcă să audă din clipă în clipă zurgălăii troicii îndrăcite.

Da! Fiecare reacţiona în felul său la vestea aceea asupra soartei lui Prohor. Filka Şkvoren, care-şi băuse toţi banii, se legase cu jurămînt greu să nu mai bea, şi acum mînca ceapă strivită şi bea doar apă. „Vai de capul meu... Am s-o păţesc!" Dimpotrivă, diaconul Ferapont plecă dis-de-dimineaţă la crîşmă, spunînd neveste-si că se duce să lucreze la fierărie. De bucurie, trase la măsea toată ziulica, slăvindu-l pe cel de sus pentru că l-a scăpat pe Prohor Petrovici de la moarte. Ingîna însă încetişor cîntările bisericeşti ca să nu-l audă Manecika.

La auzul ştirii, Andrei Andreici Protasov fluieră cu înţeles şi-şi încruntă sprîncenele.

Muncitorii amuţiseră. Munceau de zor, căutînd să prindă din urmă timpul pierdut. Oftau.

Fluviul Mohorît îşi rostogolea undele ca şi mai înainte. Nepăsător faţă de tot ce era pe lumea asta, îndreptîndu-se, larg şi lin, spre zări însorite, scălda malurile pămîntului, unde toţi muritorii îşi aveau sortit mormîntul.

Nadenka şi pristavul se zbîrleu unul la altul ca pisica şi cîinele. *Pan* Parczewski se canonea de dimineaţă, apucat de o pîntecăraie cumplită. Inokenti Filatîci îşi urma drumul, iar Fluviul Mohorît îşi rostogolea mereu apele.

S-ar cădea să aflăm totuşi ce s-a mai petrecut la Petersburg pînă la plecarea lui Inokenti Filatîci. A doua zi după cele întîmplate, Iakov Nazarîci îi arătă lui Prohor, cu învoirea medicului, gazeta care publica ştirea morţii lui. Prohor o citi şi zîmbi, apoi rîse cu chef, dar îndată duse mîna la piept şi se strîmbă dureros.

În aceeaşi dimineaţă, autorul ştirii, reporterul fituicii de scandal, un anume Kakin, îmbrăcat cu o haină scurtă de lustrină şi avînd la gît o cravată lungă de culoarea potîrnichii marinate, inseră (în schimbul a zece ruble) o dezminţire, al cărei text îi fusese sugerat chiar de „victimă".

„COMERCIANTUL P. P. GROMOV DIN SIBERIA E VIU ŞI NEVĂTĂMAT

Ştirea privitoare la moartea d-lui Gromov a fost publicată ieri dintr-o eroare regretabilă. Nota fusese scrisă pe baza celor povestite de salariatul d-lui Gromov, I. F. Gruzdev, om cu psihicul zdruncinat, care tocmai se întorcea de la baia de aburi, ceea ce îi făcuse probabil rău. Astăzi l-am vizitat personal pe P. P. Gromov. D-sa ne-a povestit pe un ton glumeţ că în ajun făcuse un chef împreună cu fabricantul F. într-unul din restaurantele din capitală, unde, probabil, s-a intoxicat cu o cegă nu tocmai proaspătă. Întorcîndu-se spre hotel, pe drum i-a venit rău şi a leşinat. N-ar fi exclus să fi fost lovit de o trăsură sau de un automobil, deoarece a zăcut fără cunoştinţă timp de trei ceasuri, în urma căruia fapt s-a crezut că a decedat. Astfel, din fericire, nu poate fi vorba nici de oameni deghizaţi în jandarmi, nici de o crimă. Redacţia noastră îi exprimă d-lui Gromov profunda şi sincera sa părere de rău pentru inserarea regretabilei ştiri necontrolate. Eroarea involuntară a fost comisă din pricina sus-menţionatului Gruzdev, care manifestă tulburări mintale."

Prohor ascultă textul, îl aprobă, îi mai dădu reporterului încă zece ruble şi articolul căpătă o strălucită încheiere :

„Redacţia consideră de datoria sa să-şi exprime sincera satisfacţie că un comerciant de vază ca Prohor Petrovici Gromov, din ce în ce mai cunoscut în ţară, este bine şi sănătos. Industriaşii de anvergură europeană ca d-sa sînt cît se poate de necesari Rusiei. Rugăm şi alte publicaţii să insereze această ştire."

— Perfect — spuse Prohor. — Dacă nota va fi publicată în întregime, mai capeţi încă douăzeci şi cinci de ruble. Şi să-mi urmăreşti ziarele. Pentru fiecare reproducere, mai capeţi alte douăzeci şi cinci.

Fericitul reporter făcu trei plecăciuni cît putu de adînci în faţa lui Prohor, lovindu-şi de fiecare dată patetic palma cu şepcuţa, apoi, scoţîndu-şi în afară dosul

ascuţit, în semn de cel mai desăvîrşit respect pentru gazdă, se retrase de-a-ndaratelea spre uşă, făcînd cu piciorul un fel de reverenţă.

Nici poliţia n-a izbutit să scoată de la Prohor nimic mai mult decît cele comunicate reporterului, plus o sută de ruble „pentru deranj". Prohor îşi dădea prea bine seama că ar fi fost din partea lui o neghiobie să răscolească lucrurile, terfelindu-şi numele fără sorţi de izbîndă. Ce să-i faci?... Se întîmplă! Înghiţise două palme de la o tîrfă şi fusese snopit în bătăi de nişte ticăloşi. Învăţătură de minte... Îşi amintea foarte bine tot ce se petrecuse în seara cu pricina, dar nu voia să sufle o vorbă socrului său şi nici lui Inokenti Filatîci. Totul trebuia dat uitării.

Şi totuşi, nu mult după aceea, ba chiar foarte curînd, toate amănuntele ajunseră la urechile lui Parczewski şi, prin mijlocirea Nadenkăi, căpătară o largă răspîndire.

Pe Prohor îl îngrijea un medic de mîna întîi. Fusese stîlcit în bătaie. Numai un cal ar fi putut să suporte ce a îndurat el. Constituţia robustă a lui Prohor izbutise însă să iasă biruitoare şi peste o săptămînă era din nou energic şi voios ca mai înainte.

Ziua alerga cu felurite treburi, iar seara era prins de tot soiul de şedinţe, consfătuiri, intervenţii la Departamentul Căilor Ferate şi la diferitele servicii ale Departamentului Minelor. Căuta să culeagă informaţii despre unii ingineri şi tehnicieni. Avea de gînd să înceapă curînd construirea unor ateliere mari şi să utileze noua sa exploatare auriferă. În afară de aceasta, trebuia să execute o lucrare pe care o luase în antrepriză. Ea consta în construirea a două şosele prin taiga şi a unei linii secundare de cale ferată pînă la transsiberiană. Lucrarea a doua, în valoare de milioane, trebuia executată cu participarea statului, care dădea jumătate din fondurile necesare. Încheie deci contracte cu trei ingineri şi şase tehnicieni. Peste o lună toţi aceştia urmau să se prezinte la întreprinderile lui. Uzina „Putilov" era pe cale să-i livreze utilajul comandat, iar uzina „San-Galli" — piesele turnate din fontă.

Îi porunci lui Inokenti Filatîci să pornească la drum.

— Dar mătăluță ?

— Vin și eu peste o săptămînă. Trebuie să mai trec pe la Moscova ca să ipotechez uzina metalurgică unei bănci comerciale.

— De ce ?

— Nu știi ? Halal negustor ! Da' greu de cap mai ești !

Timp de două zile colindară tustrei prin magazine, alegînd cadouri pentru cei de acasă. Prohor comandă la fabricantul Meltzer mobilă scumpă pentru zece odăi în stil empire, rococco, jacob, din mesteacăn de Carelia, rădăcină de nuc și mahon cu bronz. Inokenti Filatîci cumpără pentru Ana Inokentievna un mic inel cu peruzea și un bibelou original pentru salonașul lor : un cățeluș de bronz pe un suport de piatră, avînd într-o parte, între coaste, un ceas. Coada cățelului ținea loc de pendul și, în ritmul mișcărilor ei, din gura patrupedului ieșea o mică limbă roșie. Bătrînul ar fi vrut să-și cumpere tot felul de mărunțișuri, dar nu prea avea bani, iar Prohor refuzase categoric să-i avanseze fie și o sută de ruble. Se temea, pe drept cuvînt, ca nu cumva să se apuce de beții acum, la plecare. De aceea, Inokenti Filatîci, mare amator de spectacole, se duse la teatrul „Alexandrinski" pentru ultima oară, dar nu la stal, ci la balcon. Aici era cît pe ce să dea de un mare bucluc. În pauză, aplecat peste balustradă, privea la publicul de la parter. Deodată începu să strige :

— Mișa ! Mișa ! Nu m-auzi ? Da' surd mai ești !...

Îmbrăcat într-o haină cenușie, cadrilată, „Mișa" stătea în stalul întîi, la margine, și citea ziarul. Inokenti Filatîci ceru vecinului său binoclul și, cînd lentilele i-l aduseră pe „Mișa" foarte aproape, zîmbi și-l salută încetișor :

— Noroc, Mișa ! Sînt aici, la balcon.

„Mișa" ședea însă neclintit, ca o stană de piatră. Atunci Inokenti Filatîci scoase din buzunar un măr din care mușcase și-l aruncă spre presupusul său prieten.

Nimeri însă alături, drept în cocul unei doamne de lîngă „Mişa". Inokenti Filatîci duse repede binoclul la ochi şi faţa lui zîmbitoare se lungi dintr-o dată. Atît doamna, cît şi „Mişa", ridicaţi în picioare, se uitau furioşi în sus. Măiculiţă doamne! Nici nu era Mişa, bunul lui prieten din Apraksino, pe care îl vizitase seara trecută, ci un bătrîn ras şi cu ochelari.

— Numele dumitale! Urmează-mă.

Şi Inokenti Filatîci simţi pe umăr mîna unui subcomisar de poliţie.

După o admonestare severă pe scară, acesta îl lăsă să plece, în schimbul unei hîrtii de trei ruble.

— Ei, comédie! Pe cine oi fi pocnit? — se dojenea Inokenti Filatîci, tare necăjit. Nici n-a mai apucat să vadă actul doi din „Să nu te urci în sania altuia" [1].

11

Prohor fu întîmpinat cu o solemnitate la care nu se aşteptase nici el. Clopotele băteau în cinstea lui ca la primirea unui arhiereu, iar tunurile trăgeau ca pentru ţar. Era o zi de sărbătoare. Cîteva sute de muncitori aşteptau dis-de-dimineaţă pe pajiştea din faţa casei lui. Fuseseră aduşi de strigătele gardienilor, de făgăduielile ispititoare ale pristavului cum că o să li se dea un butoi cu votcă, dar mai cu seamă de zvonul după care Prohor ar avea ochiul drept scos şi braţul stîng smuls din încheietură.

Din vîrful „Foişorului de veghe" se vedeau pînă departe toate întreprinderile. În clipa cînd tunarul cel şchiop trase cu tunul, din biserică porni spre locul întîmpinării o procesiune alcătuită dintr-o mulţime de neveste şi bătrîne. Părintele Alexandr născocise această înscenare abilă pentru a întări simţămintele religioase

[1] Cunoscuta piesă a lui A. N. Ostrovski (n. ed.).

ale muncitorilor, făcîndu-i totodată mai docili față de stăpînul lor.

Îndată ce tunul bubui pentru întîia oară și clopotele începură să bată, pe pajiște se adună aproape toată suflarea din așezare. Spre marea dezamăgire a muncitorilor, Prohor coborî din trăsură teafăr și nevătămat. Sărută în grabă icoana și orucea și-și salută soția, care-i răspunse cam rece, apoi fetița și salariații.

— Tăticule, ce mi-ai adus? Tăticule, știi că lupul e închis... — gînguri Verocika.

Tunul bubuia a doua, apoi a treia oară. Curînd începu și slujba, chiar acolo, pe iarba verde. În vremea asta, lupul, care-și adulmecase stăpînul, făcu geamul țăndări și sări pe fereastră, drept în mijlocul mulțimii. Repezindu-se pe neașteptate în pieptul lui Prohor care se ruga, îl doborî la pămînt și începu să lingă cu dragoste obrazul, mîinile și părul iubitului său domn și stăpîn, scheunînd, chelălăind de bucurie. Într-o clipă îl linse tot, întocmai ca un țăran beat care plînge și-și sărută prietenul. Se stîrni învălmășeală. Slujba se întrerupse pentru o clipă. Oamenii pufneau în rîs, iar unii chiar se chinceau, ținîndu-se cu mîinile de burtă. Rostind ectenia, diaconul Ferapont, care se oprise la jumătatea cuvîntului, rîdea încetișor și el, acoperindu-și fața cu mîneca.

Lupul fu prins și îndepărtat. Prohor își scutură hainele și-și reluă locul pe covor alături de soția lui, cătînd mustrător cu coada ochiului spre chipul ei încruntat. Nina se îmbujoră de ciudă. Ce lup afurisit!...

Apoi lucrurile intrară din nou pe făgașul lor dintotdeauna : muncă, muncă și iar muncă. Pe fluviu se prinse, trosnind, cea dintîi pojghiță de gheață și, curînd, prin văzduh începură să se învîrtejească primii fulgi de nea.

Cu toate rugămințile lui Inokenti Filatîci și ale Ninei, Prohor nici nu voi să audă de scoaterea lui Piotr Danilîci din ospiciu. Spuse că atunci cînd va fi cazul se va duce el însuși la ospiciu ca să-și dea seama în ce

ape se scaldă taică-său. Pe urmă, o să vadă el ce-i de făcut...

Dar iată că la urechile lui Prohor ajunse zvonul cum că Parczewski ar fi arătat multor persoane, chiar şi şefilor de echipă şi maiştrilor, o anumită scrisoare sosită din Petersburg. În ea era vorba de cursa în care fusese atras şi de bătaia primită. Bănuia că scandalul şi ruşinea lui sînt cunoscute în toate întreprinderile sale şi că amănuntele umblă din gură în gură. De faţă cu el, ticăloşii tăceau chitic, dar ştiau tot, tot, ba probabil mai înfloreau cele petrecute în realitate.

Afurisite să fie Petersburgul, canalia de Parczewski şi toată viaţa asta!

Avea treburi de nu-şi mai vedea capul. În părul lui începuseră să strălucească primele fire argintii. Nina îl pisa mereu cu pretenţiile ei absurde. Muncitorii urzeau ceva în taină. Şi acum, numai clevetirile astea mai lipseau...

Ce era de făcut? Să-i poruncească lui Filka Şkvoren să-l pîndească în taiga pe Parczewski şi să-i crape ţeasta? Cam primejdios. Ar fi fost o prostie. Ruşinea şi bătaia pe care le îndurase îi strîngeau sufletul ca într-un cleşte, umilindu-l în propriii lui ochi. Acolo, la Petersburg, prins pînă peste cap de treburi şi cu nervii încordaţi la maximum, obosit şi zăpăcit, uitase totul. Acum însă se frămînta ziua şi noaptea, punîndu-şi mereu aceleaşi şi aceleaşi întrebări. Cine să fi fost generalul acela? Dar jandarmii? Pe ticăloasa de Avdotia Fominişna, care-l pălmuise, n-avea s-o uite cît o trăi. Dar ceilalţi cine erau? Cine fusese capul, cel care pusese la cale întreaga uneltire?

O chemă într-o zi pe Nadenka în turn. Mîngîieri făţarnice, un inel, făgăduieli vagi că va relua legătura cu ea — şi peste trei zile scrisoarea din Petersburg, de care Prohor Petrovici avea nevoie, se şi afla în mîinile lui. Înveninat, muşcîndu-şi buzele, o citi de cîteva ori şi spuse: „Bine, tîlharilor!... Bine, bine...", apoi o ascunse într-un compartiment secret din casa de fier.

La masa pe care o dădu cu prilejul întoarcerii sale, veni toată lumea. Printre alţii se aflau pristavul, Parczewski, Nadenka şi Gruzdev.

Primitor ca întotdeauna, Prohor căuta să pară senin şi voios, dar nu prea izbutea. Pe faţa lui lunecau mereu umbre. În cele din urmă, Protasov îl scoase din starea aceasta de echilibru instabil, spunînd că aci, pe malurile Fluviului Mohorît, ei trăiesc cu toţii în sălbăticie, în împărăţia urşilor şi a ignoranţei.

— Te invidiez, Prohor Petrovici, că ai reuşit să trăieşti, fie şi pentru puţină vreme, o viaţă civilizată, că ai fost într-un oraş atît de frumos ca Petersburgul.

— Urăsc oraşele în genere şi, mai cu seamă, Petersburgul — răspunse întunecat Prohor.

— De ce ?

— Este plin de neobrăzare, de bădărănie şi de un soi de înfumurare mîrşavă. Oraşul vrea să domine întreaga viaţă. Mă refer la capitală. După părerea dumitale, oraşul reprezintă totul ? Cultura, civilizaţia, justiţia ?

— Desigur. Cultura, civilizaţia...

— Iar restul pămîntului nu-i decît o mlaştină, nu-i aşa ?

— Nu, nu chiar aşa.

Pregătindu-se de o dispută, Protasov îşi luă *pince-nez*-ul de pe nas şi-şi şterse buzele cu şervetul.

— Spun asta cu toată convingerea ! — strigă aprins Prohor. — Blestemat oraş ! Doar nu el e lucrul cel mai de seamă pe pămînt, ci puterea, voinţa, mintea ageră dăruită omului de către natură...

La această ieşire, Protasov răspunse înadins foarte calm :

— Tot ce ai creat dumneata aici, ţi-a dat oraşul.

— Puţin îmi pasă de el ! — strigă Prohor şi mai aprins. — Tîmplele i se îngălbeniră. — Nu vreau să ajung robul lui. Ce-a mai rămas din oraş ? Piatră şi nisip. Gîndurile lui sînt nisip, viaţa lui — tot nisip. Oraşul e o latrină de piatră care...

Nina bătu cu furculiţa în farfurie.

— Scuză-mă — se sili Prohor să-şi ceară iertare şi-şi trecu mîna peste părul răvăşit. Apoi, întorcîndu-se spre Protasov, continuă : — Spune-mi, te rog, unde mai găseşti în oraşul ăsta al dumitale poezia naturii ? — Şi, vrînd parcă să-i fie pe plac Ninei, care se întunecase, adăugă : — Unde sînt religia, aerul, munţii şi pădurile, oamenii curaţi la suflet ? Toţi o duc acolo numai într-o minciună. Pretutindeni — numai mită, escrocherii, pungăşii, o lume care se îmbuibă ! O adevărată speluncă... Se pizmuiesc unii pe alţii, se bat, se întrec în ticăloşii, căutînd să se înşele care mai de care... Sînt gata să se scuipe unii pe alţii în faţă !

Ochii lui Prohor erau congestionaţi. Goli pe nerăsuflate un pahar de vin rece şi se uită, cam zăpăcit, în jurul lui.

— O, da ! O, da ! — strigă *mister* Cook. — Ve împertăşesc cu totul pererile. — Mai mult decît atît... Eu...

— Degeaba susţii acest lucru, Prohor Petrovici — îl întrerupse Protasov. — Ştii dumneata ce reprezintă un mare oraş european ?

— Oraşul sînt eu ! Îl clădesc unde vreau.

Protasov coborî ochii în farfurie şi-şi puse *pince-nez*-ul.

— Să bem deci pentru oraş ! — întrerupse Nina penibila tăcere. — Prohor, toarnă la toată lumea. Să bem pentru oraş, pentru Puşkin şi... pentru taiga !

Toată lumea zîmbi, pînă şi Prohor.

— Îmi place logica feminină — spuse el. — Ei bine, sînt gata să beau şi pentru oraş, şi pentru Puşkin. În sănătatea dumneavoastră, domnilor !

Era acum mai vesel, sau, mai curînd, se silea să pară astfel. Paloarea de pe tîmplele lui începuse să dispară, cuta dintre sprîncene se netezise. Se servi vin fiert, pe care Nina îl turnă în pahare. Nerăbdător, pristavul sorbi repede o înghiţitură, se arse şi se uită oţărît împrejur. Parczewski tuşi semnificativ, făcîndu-i cu ochiul, ca şi cum ar fi vrut să-i spună : „Aşa-ţi trebuie, *psia krew !*“

Prohor începu să povestească pe un ton glumeț una și alta din cele văzute și trăite la Petersburg. Povesti — bineînțeles, în culorile cele mai nevinovate — despre leșinul său și despre urmările lui, care îi cășunaseră tot felul de neplăceri. Diplomat, Inokenti Filatîci îl susținea în toate spusele lui. Prohor aduse din birou un teanc de ziare :

— Poftim, uitați-vă : aici se vorbește de moartea mea, iar aici de învierea mea. Ha-ha !... Asta-i orașul...

Oaspeții roșiră și rîseră cam stînjeniți.

— Cred că toată povestea asta a ajuns pînă aici într-o versiune cît se poate de denaturată. Mai circulă și acum unele zvonuri... Tocmai de aceea... v-aș ruga pe toți să luați aceste ziare și să le împărțiți prin barăci. Să rîdă puțin și muncitorii de balivernele din ziare. Luați-le, luați-le... Am destule. Mulțumesc lui Inokenti Filatîci care și-a dat osteneală să-mi facă rost de vreo două puduri.

Prohor se despărți foarte amabil de oaspeții săi. A doua zi de dimineață însă, *pan* Parczewski fu concediat. Uluit, dar ghicind pentru ce se luase împotriva lui acea măsură, el nu mai ceru explicații lui Gromov și plecă în aceeași zi spre centrul județean, aflat la trei sute de verste depărtare, luînd cu el și mia de ruble pe care i-o dăduse pristavul.

În orașul acela erau oameni putrezi de bogați, proprietari de exploatări aurifere. Jocurile de noroc ajunseseră la modă pînă și pe acele meleaguri sălbatice. Așadar, totul era în ordine. Parczewski avea să se consoleze acolo, ba poate chiar să facă avere. Trase la același „Hotel Siberia" în care înnoptase pe vremuri Piotr Danilîci Gromov, cumpără douăzeci de perechi de cărți și-și exersă din nou agilitatea degetelor de trișor, oarecum pierdută. În primul rînd, ascultă însă și glasul inimii.

Inima e dată omului pentru ca o viață întreagă, de cînd deschide ochii și pînă moare, ispășindu-i păcatele,

să trudească necontenit, zi şi noapte, clipă de clipă, să pulseze puternic şi regulat, pompînd sîngele năvalnic prin toată nemărginirea împărăţiei trupului. În inimă sălăşluieşte freamătul vieţii. În ea, ca în sîmburele neadormit al vieţii, s-au adunat toate virtuţile şi viciile. În ea fiinţează întunericul şi lumina. Este toată elan sau prăbuşire. Dar în inima cea vicioasă a omului, locul de frunte îl ocupă răzbunarea.

Parczewski clocise în tot timpul drumului un plan de răzbunare împotriva lui Prohor. Şi în subconştientul lui Prohor Petrovici mocnea aceeaşi văpaie nestinsă: mintea veghea, prinsă în vîltoarea treburilor ce nu puteau fi amînate, dar păianjenul cel negru îi rodea necontenit inima şi-şi ţesea plasa cea neagră. O ţesea mereu, mereu, dar firele sale se rupeau: duşmanul din Petersburg era departe, invulnerabil.

„...Iată distribuţia mascaradei: generalul — administratorul bogătaşului Altînov, P. S. Usaciov, un individ isteţ cum sînt puţini. Jandarmii — doi băieţi de prăvălie. Doamna în negru — amanta lui Altînov, Dusia Prahova, pe care o cunoşti foarte bine. Regizorul principal şi autorul farsei — Lukian Mironovici Altînov în persoană."

Prohor tremura, clocotea. În ochii lupului scînteiau licăriri galbene-verzui. Afară, în jurul turnului, se învolbura ninsoarea. Era frig.

După ce îşi sorbi cu nesaţ ceaiul fierbinte, Parczewski deschise cufărul său forecat. Iată şi scrisoarea, într-un sertăraş secret, pe fundul cufărului. Dar unde o fi copia pe care avea de gînd s-o trimită unchiului său, guvernatorul? Să fie cumva în servietă? Îşi goli servieta şi scotoci pretutindeni. Nu era... „O, Matka Boska!... Mi-o fi furat-o cineva..." Descumpănit, Parczewski reciti scrisoarea din Petersburg, se gîndi o clipă şi hotărî

să-i trimită Ninei Iakovlevna o copie autentificată la notariat.

„Mult stimată Nina Iakovlevna,

Fac apel la inima dumneavoastră duioasă, plină de bunătate şi dreptate. Renunţ de la bun început să cercetez cauzele care au provocat pornirea nedreaptă a soţului dumneavoastră faţă de mine. N-aş fi îndrăznit niciodată să mă amestec în viaţa dumneavoastră personală, însă, mult stimată Nina Iakovlevna, simpatia ce v-o păstrez, aş spune mai mult, acea afinitate spirituală dintre noi, care trăieşte neştirbită în sufletul meu solitar, mă sileşte să ridic vălul misterios de pe un colţişor din viaţa jos nică a celui pe care îl socotiţi, poate, un om de geniu şi-l iubiţi, necunoscînd adevăratele trăsături ale caracterului său. Vă trimit cu totul confidenţial şi secret copia unei scrisori pe care mi-a expediat-o un prieten din capitală, porucicul Priperentiev. Citiţi-o, suferiţi în tăcere şi fie ca bunul dumnezeu să vă ajute să ieşiţi cu bine din greaua încercare la care v-a supus, păşind pe o cărare, poate plină de spini, dar care duce spre drumul cel larg al vieţii libere. În cazul cînd aţi avea nevoie de ajutorul sigur al unui prieten, jur pe fecioara Maria că sînt gata să-mi dau suflarea la frumoasele dumneavoastră picioare. În veci profund şi sincer devotat dumneavoastră, nedreptăţit şi trist în singurătatea lui

W. Parczewski."

Norii se adunau deasupra turnului. Se adunau şi deasupra lui Prohor. Încă puţin, şi el se va muta în biroul său cald din casa-i rece, aproape de inima de gheaţă a Ninei.

În noaptea aceea, apele Fluviului Mohorît fuseseră încleştate de gheaţă pe toată întinderea lui. În jur se înstăpînise gerul. Inima lui Prohor îngheţase şi ea, apăsată de o stranie presimţire.

12

Mai trecu o vreme. Zăpada se aşternu peste taiga, înaltă de un cot.

Între timp, Parczewski pierduse la cărţi tot ce avusese, fusese şi chelfănit de vreo două ori şi, în sfîrşit, se înfăţişase înaintea lui Prohor Petrovici punîndu-şi cenuşă pe cap. Aproape tîrîndu-se în genunchi, umilindu-se şi călcîndu-şi în picioare vechea trufie, izbuti pînă la urmă să dobîndească iertarea. Fără îndoială că Prohor l-ar fi alungat şi acum, dar, de astă dată, în soarta lui Parczewski se amestecă, fără ştirea acestuia, Nina.

— Dacă nu-l reprimeşti pe Wladyslaw Vikentici, îţi faci un mare duşman din guvernator.

Prohor îl chemă pe Parczewski şi-i vorbi între patru ochi :

— Ai vrea să te trimit la Petersburg cu o misiune ?

Faţa lui Parczewski se lumină toată de un zîmbet, iar ochii lui aspri se îmblînziră. La rădăcina nasului lui Prohor se desenă o cută adîncă, iar sprînceana dreaptă i se ridică în sus.

— Cunosc scrisoarea lui Priperentiev. Cum ? ! Fără vorbe de prisos, te rog. Aşadar, ai să primeşti din partea inginerului Protasov toate instrucţiunile necesare. — Puse mîna pe telefon. — Alo ! Protasov ? Fii bun şi vino la mine ! — Apoi se întoarse iar spre Parczewski : — În loc de o sută cincizeci, vei avea o leafă de două sute de ruble (Parczewski se frînse de mijloc, plecîndu-se cît putea de adînc). — Acum ascultă. E vorba de prietenul dumitale, porucicul Priperentiev, de negustorul Altînov, de administratorul acestuia, Usaciov... şi de Dunka, amanta lui Altînov. — Prohor îşi muşcă buzele crispate într-un rînjet. Glasul lui era acum şuierător. — Dacă vei putea să-mi aduci dovezi categorice că toţi aceştia au fost dezonoraţi într-un fel oarecare prin vreo condamnare la închisoare, printr-o bătaie primită într-un

local public sau așa ceva, îți dau... Ei, cît să-ți dau? Zece mii de ruble. Iar dacă Altînov și Usaciov — mai cu seamă Usaciov — vor nimeri în vreo copcă pe Neva, îți dau de două ori pe atît. Nu te uita așa mirat la mine și nu tremura, că nu ești o fetișcană. Omul trebuie să-și orînduiască viața. Acum, mai departe. Tot ce se spune în scrisoare sînt minciuni. Nici pomeneală de jandarmi. Fii sigur că, dacă se întîmpla una ca asta, ridicam în picioare tot Petersburgul. Am relații cu miniștri. Toți nemernicii aceștia ar fi fost acum la ocnă. M-au atras, pur și simplu, în spelunca lor, mi-au luat la cărți o mulțime de bani, iar Dunka, e adevărat, mi-a tras o palmă în timp ce eram beat și nu mai știam pe ce lume sînt. Aștept răspunsul dumitale. Am nevoie de oameni devotați. Voi ști să-ți răsplătesc serviciile. Curaj!...

Prohor își simți spatele străbătut de fiori reci. O dogoare mistuitoare, neagră îi ardea pieptul. Tot sîngele îi năvăli în cap; ochii i se aprinseră ca niște tăciuni. Speriat de căutătura lor, Parczewski se trase înapoi.

— Primești?

— Nu pot să refuz — îngăimă cu voce tremurătoare inginerul, alb ca varul.

— Atunci, la revedere, Wladyslaw Vikentievici.

Parczewski ieși.

Mîinile lui Prohor tremurau. După această convorbire cu Parczewski, arcul încordat al sufletului lui începu să se mai destindă. Îl ardea o sete cruntă de răzbunare. Îl și vedea pe „general" afundîndu-se după stăpînul lui în copca neagră din Neva, o vedea pe Dunka zvîrcolindu-se, cu fața arsă de vitriol. Privirea lui era acum rece și cruntă, iar toate gîndurile îi zburau spre Petersburg.

Îi clănțăneau dinții. Încleștă pumnii și întinse de cîteva ori brațele în sus și în lături. Dar frisoanele nu-l slăbeau de loc. Nu mai putea să judece limpede, era stăpînit de un singur gînd: „Să mă culc, să mă culc în pat și să mă învelesc".

...De la Prohor, *pan* Parczewski se duse glonț la Nina. Păși buimac, ca într-un vis urît. Încerca să se dezmeti-

cească, dar nu putea să uite cuvintele lui Prohor care-l uluiseră. Privirile de foc ale acestuia îl mai urmăreau şi acum, stăruiau în inima lui. Dracul îl pusese să dea în vileag cu atîta uşurinţă conţinutul acelei scrisori ? ! Ce mai putea face acum ? De ce voia s-o vadă pe Nina ? Trebuia totuşi s-o vadă. Plecarea la Petersburg, mărirea salariului şi misiunea aceea nebunească... Şi cui i-o dăduse ! Lui, inginerului Parczewski... Ei, drăcia dracului !

Nina controla lucrările scrise ale şcolarilor. Era singură. Punînd un genunchi în pămînt, Parczewski îi sărută mîna. Acea slugarnică sărutare de mînă stîrni în inima Ninei repulsie. Se zăpăci. Nu ştia cum să se poarte cu omul acesta, tulburat la culme.

— Ia loc.

Bîlbîind, cu ochii lăsaţi în jos, Parczewski o vesti că între el şi Prohor Petrovici se restabiliseră relaţiile dinainte şi că patronul îl trimite la Petersburg. Îi spuse, de asemenea, că cele arătate în scrisoarea lui Priperentiev nu corespund în totul realităţii şi că Prohor Petrovici nu recunoaşte ceea ce scrie în ea. Cît despre Priperentiev, acesta e un zănatic, un beţiv.

— Dar atunci cum de ai...

— În schimb, scrisoarea mea personală către dumneavoastră a izvorît din adîncul inimii mele ! La Petersburg am să aflu adevărul şi am să vă scriu.

— Pentru dumnezeu, nu-mi mai scrie. Nu, nu... Îmi ajunge ceea ce ştiu. Sufăr cumplit...

— Vă compătimesc din suflet... Dar, dragă Nina Iakovlevna, omul trebuie să-şi orînduiască viaţa... Doar nu sînteţi o fetişcană...

Uşa se întredeschise. Capul lui Prohor se arătă o clipă, apoi se făcu nevăzut.

— Prohor, tu eşti ?

— Nu, nu sînt eu — se auzi prin uşa care se închise la loc.

Seara, trimiseră în grabă după doctor. Prohor era bolnav.

Dar avea el oare timp să bolească ? Treburile nu-i

dădeau răgaz. Nu-i rămînea altceva de făcut decît să clocotească necontenit în cazanul unei munci neîntrerupte, să-şi strîngă cu lopata banii. După zece zile era din nou ba călare, ba în sanie, ba pe schiuri. Făcea să zornăie aurul şi se grăbea să fie de faţă pretutindeni. Era cînd ici, cînd colo, nu dormea nopţi în şir, îşi irosea din nou puterile, îi tiraniza şi-i chinuia pe toţi. Nu trăia nici el omeneşte, şi nici pe ceilalţi nu-i lăsa să răsufle. Trebuia să-i stoarcă vieţii tot ce aceasta îi putea da. Şi, făcînd să amuţească în sufletul lui glasul conştiinţei, agonisea bănet peste bănet.

Cu mari stăruinţe izbutiseră să convingă un doctor să se stabilească în aşezarea Gromovo. În cele din urmă, acesta cedase insistenţelor amabile ale Ninei şi, bineînţeles, promisiunii unei lefi frumuşele.

De bine, de rău, muncitorii puteau acum să moară ori să se înzdrăvenească mai grabnic... Şi, într-adevăr, moartea îi secera fără pic de sfială sau de milă. Căci morţii îi place să secere şi să-şi bălăbănească ciolanele acolo unde domnesc frigul, întunericul şi mizeria. Oamenii mureau ca la război şi ţintirimul din pădure creştea necontenit.

Uneori însă mai greşeşte şi moartea. Se mai întîmplă ca ea să se rătăcească şi prin palatele bogătaşilor. Astfel, muri în patul său, cu totul pe neaşteptate, Iakov Nazarîci Kuprianov. Hîrş! — şi s-a zis cu el. Nina nu putu să se ducă la înmormîntarea tatălui ei: ar fi trebuit să străbată două mii de verste în sanie. Îşi amînă deci călătoria pînă spre primăvară, cînd aveau să pornească cele dintîi vapoare. Moartea tatălui său o zguduise. Fiind singura moştenitoare a unei case comerciale mari şi vechi, nu ştia pe cine să trimită acolo în locul ei.

Prohor jinduia grozav după banii Ninei: i-ar fi înghiţit pe toţi de unul singur. Dar Nina îi spusese fără şovăială:

— Nu, drăguţule. Ce-i al meu, e al meu.

Prohor nu se grăbea să provoace o discuţie hotă-

rîtoare cu ea. Știa că avea de dus o luptă îndelungată, căci Nina era dîrză, îndărătnică.

Dar lacrimile nici nu se uscaseră încă bine pe genele ei, că Prohor și începu să aducă vorba pe de departe. Nina căuta să evite discuția :

— Pentru dumnezeu !... Nu acum.

Astfel trecură cîteva zile. Pentru Prohor, ele nu trecuseră însă de pomană ; socotise „din ochi" moștenirea Ninei, chibzuind cum s-o folosească în afacerile lui. Visa adevărați munți de aur.

Într-o seară, pe cînd luau ceaiul împreună, trecu la atac.

— Știi că am ipotecat pentru două milioane uzina noastră metalurgică — începu el. — Mai bine de jumătate din banii ăștia au și fost înghițiți de diferite mașini, de vapoare și de draga pe care am comandat-o. Trei sute de mii am depus ca garanție pentru lucrările căii ferate. Înțelegi, Nina ?... În prezent sînt foarte strîmtorat.

Buzele Ninei se crispară. Prohor începu să demonstreze că are și el drept la moștenire, dar Nina îl combătea cu o logică de fier. Poate că va deschide și ea o întreprindere proprie. Nu era prea convinsă că, ducîndu-și viața alături de el, îndeplinea legea dreptății, așa cum o înțelegea ea.

— Care lege a dreptății ? Prostii muierești ! — sări Prohor. Dar se stăpîni îndată. — Gîndește-te bine, draga mea Nina... Orice ai întreprinde tu, te vor trage pe sfoară toți.

— Dacă va fi nevoie, întreprinderile comerciale le concesionez, iar cele două vapoare le închiriez — se încăpățînă Nina. — Înțeleg să folosesc banii mei așa cum vreau...

— Da, da... Ai să clădești o biserică nouă, ai să torni și un clopot de o mie de puduri.

— Poate că da.

— Lasă-mă pe mine și peste trei ani îți fac un clopot de aur. Ne ajunge și nouă și mai rămîne și copiilor noștri. Repet însă că acum am nevoie de bani.

Nina începu să vorbească repede, cu vădită nervozitate, trăgîndu-şi mereu pe umeri şalul care-i lunecase.

— Prohor ! Ţi-am scris şi nu mi-ai răspuns... Nu mai putem trăi astfel. Eşti orbit de setea de cîştig şi nu mai vezi încotro mergi. Aşa că să mă laşi în pace ! Atîta timp cît n-ai să fii om, cît n-ai să fii un patron bun pentru muncitori, iar nu un tîlhar — iartă-mi asprimea vorbelor — nu voi fi alături de tine, ci împotriva ta.

— Zi-i mai departe...

Nina ridică din umeri şi sorbi o înghiţitură de ceai rece.

— Te rog să ţii minte cuvintele acestea, iar dacă mă iubeşti, poartă-te în aşa fel încît să nu fiu nevoită să le repet.

— Zi-i mai departe !

Şi Prohor zîmbi veninos.

Nina simţi că i se strînge inima. Neştiind ce să facă cu mîinile, mototoli batista şi se rezemă de speteaza jilţului. Nu se mai putu stăpîni şi-i strigă :

— Voi folosi toţi, absolut toţi banii de care dispun pentru ca să uşurez viaţa muncitorilor tăi ! Asta e !

Pleoapa dreaptă a lui Prohor începu să se zbată, iar tîmplele îi păliră. Holbă ochii, ţuguie buzele şi se aplecă spre Nina :

— Eşti o tîmpită...

Nina se aprinse. Cu ochii scînteietori, trînti ceaşca de ceai de parchet. Cu o mişcare uşoară a mîinii, Prohor măturâ jos paharul de pe masă. Nina zvîrli carafa cu lapte. Prohor izbi ceainicul care zbură cît colo. Tremurînd toată de indignare, Nina dădu de pămînt cu chiseaua de dulceaţă. Drept ripostă, Prohor sparse zaharniţa.

Toate vasele erau făcute zob. Cioburile zăceau împrejur ca nişte flori de măr împietrite. Pe masă nu mai rămăsese decît samovarul greu. Prohor o trase pe Nina de mînă spre bufet şi deschise uşile :

— Sparge ! E rîndul tău.

Izbucnind în plîns, Nina aruncă jos două farfurioare. Prohor puse mîna pe serviciul de muştar şi piper din porţelan de Saxa şi-l trînti de parchet.

Nina ţipă isteric :

— Mitocanule ! Mojicule ! Îmi spargi toate vasele...

Un geamăt de desperare, stăpînit multă vreme, izbucni din pieptul ei. Îngropîndu-şi faţa în palme, fugi în grabă spre camera sa.

Gîfîind cu năduf, Prohor intră în biroul lui, ridică fotoliul greu şi-l izbi atît de năprasnic de sobă, încît îl făcu bucăţi. Din sobă se desprinseră şi căzură două plăci de faianţă, iar lupul sări în picioare, începînd să latre la el. Prohor îl croi de trei ori cu cravaşa. Deschizînd toate uşile, lupul se repezi prin bucătărie în uliţă şi acolo începu să urle cumplit de durere.

Prohor bău toată noaptea de unul singur.

De scandalul acesta află a doua zi multă lume. Cine să fi dus zvonul ? Pesemne că lupul cel bătut...

Obişnuit să maimuţărească cu rîvnă înalta societate, ale cărei uşi erau închise pentru el, Ilia Sohatîh încercă să imite întocmai regretabila întîmplare. Nu reuşi însă decît în parte.

În seara aceea, pe cînd bea ceai la bucătărie împreună cu nevastă-sa, Ilia Petrovici trecu la acţiune. Începu să-şi întărîte consoarta, dornic ca ea să spargă prima ceaşcă. Fevronia Sidorovna, o femeie cumpănită, cu scaun la cap, nu înţelegea însă ce urmăreau împunsăturile neroade ale soţiorului său. Se mira doar că un asemenea papă-lapte ca Ilia putuse să iasă de sub papucul dumneaei. Tocmai vîrîse în gură o bomboană şi era pe cale să-şi toarne a şaptea ceaşcă de ceai, cînd Ilia Petrovici, clocotind deodată ca un samovar, strigă :

— De ce guiţă samovarul ăsta ca un purcel ? !

— Fiindcă nu te-a întrebat pe tine, deşteptule de „O-vraam". Ce te-a apucat, zănaticule ?

Fără să scoată o vorbă, Ilia Petrovici dădu cu paharul de podea :

— Ei ? ! Pare-mi-se c-am întrebat ceva !

Dar soaţa lui n-avea poftă să-şi prăpădească vasele.

Suflă de zor în farfurioara cu ceai fierbinte, uitîndu-se piezîş, cu ochi răi, la Ilia.

— Nici nu te pricepi măcar să faci scandal ca în casele mari! — zbieră el, trîntind jos chiseaua cu miere.

Atunci, Fevronia Sidorovna scuipă bomboana în palmă, puse farfurioara pe masă şi, înhăţîndu-şi bărbatul de ciuf, îi trase un picior mai jos de spate, făcîndu-i vînt afară, la aer curat. Cu sufletul cuprins de jale, Ilia Petrovici începu să urle înciudat, ca lupul.

— Ce-i cu tine? — îl întrebă Inokenti Filatîci care tocmai trecea pe acolo.

— Am răsturnat din greşeală samovarul şi m-am opărit la mînă. Voiam să pun nitică zăpadă... Da' matale — încotro?

— M-a chemat Nina Iakovlevna. Plec poimîine în oraşul dumneaei pentru nişte afaceri comerciale.

13

Iarna se scurgea într-o activitate febrilă. Taigaua se prăbuşea sub loviturile topoarelor. Se deschiseseră astfel mai multe curături de pe care, la venirea primăverii, trebuiau să fie scoase buturugile, urmînd să se are şi să se semene grîu. Din fundul taigalei şi pînă spre fluviu se tăiau luminişuri pe care urmau să se construiască drumurile cele noi şi linia de cale ferată. Zi şi noapte, în două schimburi a cîte douăsprezece ore, lucrau acolo cinci sute de cai şi o mie cinci sute de oameni. Trebuia să se asigure nutreţ pentru cai, adăposturi călduroase şi hrană pentru oameni. La sute de verste depărtare împrejur zăpada scîrţîia sub tălpicele săniilor, căci ţăranii aduceau necontenit la locul lucrărilor ovăz şi fîn. În munţi se începuse extragerea minereului de plumb şi zinc. Banii curgeau gîrlă din casa lui Gromov, iar rezul-

tatele abia dacă se vedeau. Prohor trăia într-un zbucium sufletesc continuu. Toate puterile îi erau încordate.

Încleştată de gerul năprasnic, taigaua vuia în zăngănitul topoarelor şi nechezatul cailor, în trosnetul focurilor care pălălăiau în noapte, în răpăitul împuşcăturilor şi cîntecele beţivilor. Sălbăticiunile mari şi mici ale pădurii fugeau care încotro, ursul se răsucea pe o parte şi pe alta, apoi ieşea mormăind din bîrlog şi, cu urechile ciulite, îşi căuta sălaş ceva mai departe.

Trunchiurile copacilor, curăţate de crengi, erau tîrîte prin scocurile înjghebate la repezeală din trei bîrne, spre malul apei, unde lucrările de construcţie a celor trei fabrici noi — de cherestea, de terebentină şi de impregnare a traverselor — erau pe terminate.

Pe un ger cumplit, oamenii se adăposteau în corturi, în *ciumuri* de tunguşi ridicate la iuţeală, ori în bordeie săpate în coasta padinilor şi vîlcelelor. Rebegiţi de frig, se îmbolnăveau şi mureau, blestemîndu-i pe şefii de echipe şi pe supraveghetori. Şefii de echipe îi blestemau pe ingineri şi pe subingineri, iar inginerii — pe Prohor. Acesta însă spuse :

— De vreme ce tunguşii o duc bine în *ciumuri* şi nu crapă, de ce ar cere muncitorii palate ? Pe cei ce crîcnesc alungaţi-i. Numai să fluier, şi-mi vin alţi cinci mii în loc : „Primeşte-ne la lucru, stăpîne".

Inginerii transmiseră răspunsul patronului subinginerilor, care îl comunicară şefilor de echipă, iar şefii de echipă şi supraveghetorii începură să-i bruftuluiască pe muncitori. Aceştia îl blestemau pentru a suta oară pe Prohor.

— Afurisitul ! E bun de împuşcat ! — se mîniau cei mai iuţi din fire.

— Astîmpăraţi-vă — îi struneau cei mai potoliţi. — Să zicem că-l împuşcăm. Ce ispravă am făcut ? Atunci s-a zis şi cu lucrul. Şi ce ne facem fără el ? De bine, de rău, tot găsim aci un adăpost. Şi chit că stăpînu-i tîlhar mare, oricum, ne dă să mîncăm, fi-i-ar sufletul afurisit acum şi-n vecii vecilor ! Mai răbdaţi oleacă...

— Văleu ! — urlau cei aprinşi, muşcîndu-şi pumnii

de mînie. — Să mai răbdăm încă ? S-a isprăvit ! Ne-a ajuns cuțitul la os ! Ne-am vătămat la burtă ! Ne-am surpat cu toții tot răbdînd... Ei, drăcia dracului !

Gerul strîngea crîncen, iar harapnicul șuiera amenințător prin aer.

Toți munceau din răsputeri. Mașina marii întreprinderi fusese pornită de o mînă pricepută și orice greșeală, orice întîrziere se răsfrîngea îndată asupra întregului ei mers. Prohor era însă necruțător, inginerul Protasov — priceput și energic, așa că, deocamdată, mașina lucra aproape fără contenire.

Protasov elabora proiecte și conducea lucrările de construcție. Avea sub ordinele sale cincisprezece ingineri și tehnicieni sosiți de curînd. Ținînd la reputația sa de om practic, era totdeauna chibzuit în rezolvarea problemelor economice : făcea tot felul de calcule, cumpănind teoretic dacă cutare sau cutare branșă era mai rentabilă decît cealaltă și adesea îl sfătuia pe Prohor să renunțe la o afacere și să se apuce de alta. Prohor însă lua întotdeauna hotărîri pripite, întotdeauna juca totul pe o singură carte.

— Cum ai zis ? Ieșim în pierdere ? Fleacuri ! La mine nu există pierderi.

Investea cu îndrăzneală zeci de mii de ruble în cîte o fantezie care părea dinainte sortită eșecului. Totdeauna însă norocul îi venea în ajutor și reușea din plin.

— Spre sfîrșitul lui februarie cad zăpezi mari. Trebuie negreșit să oprim tăierea copacilor în pădure. Altfel, ne prinde zăpada și o să ai pagube de sute de mii.

— Anul ăsta n-o să mai ningă — răspundea într-o doară Prohor și dubla numărul tăietorilor.

Și parcă ar fi avut gura aurită : pînă în iarna următoare nu cădea nici măcar un fulg de zăpadă. Prohor jubila, văzîndu-se aievea cum bagă în buzunar milioanele.

— Da' știu că ai noroc ! — îi spunea Protasov, tăinuindu-și repulsia.

— Cine nu riscă nu cîștigă — răspundea Prohor îm-

bătat de succes, apoi adăuga cu oarecare tristeţe : — Cîştig, pesemne, pentru că mă ajută necuratul.

— Se prea poate — răspundea Protasov, oftînd într-un fel cît se poate de jignitor pentru Prohor şi plescăind a compătimire din buze : — Da, da...

Prohor ghicea starea lui de spirit de parc-ar fi văzut-o prin lupă şi convorbirea se curma brusc.

Mister Cook, veşnic ocupat şi preocupat, activ şi plin de zel, suferise un accident grav : îi degerase nasul. Ce pacoste ! Acum nu se mai putea arăta mult timp înaintea Ninei, iar fără ea nu putea să trăiască...

— Ivan ! Dobitouc ! Mojic ! Unde untura gîsca ? Cheamă doctor forte mai repede. Hai ! Există prouverb riusesc forte tampit : „Freaca nas şi pleacă toţi..."

— „Freacă-ţi nasul şi trece tot", conaşule — îl corectă servitorul.

— Vai, ce nenourocire !...

Situaţia nu era însă chiar atît de gravă. Medicul îl consolă, asigurîndu-l că nasul nu-i va cădea în nici un caz şi nici nu se va deforma, deşi s-ar putea să capete un colorit ceva mai viu decît cel natural, cu o nuanţă uşor violacee şi persistentă, ca la beţivi. Trimiţîndu-l pe medic în gînd la toţi dracii, *mister* Cook îl trată totuşi cu rom de Jamaica, apoi se cufundă din nou în vrafurile lui de mape şi de fantezii. Astfel, vînturase mult timp ideea folosirii energiei unui torent năvalnic din taiga pentru a se obţine „cărbunele alb" atît de ieftin. Încă din toamnă, în orele sale libere făcuse o recunoaştere pe teren şi schiţase un proiect al construcţiilor necesare, ca apoi să-i piseze pe toţi cu planul care-l obseda, devenind pentru el o idee fixă.

Spre marea sa părere de rău, *mister* Gromoff se afla pe vremea aceea la Petersburg, iar apoi, spre marea lui bucurie... „murise" la Petersburg. O ! O ! În sfîrşit, *mister* Cook ! Ţi-a sosit clipa ! Cine ştie ? Ah, cine ştie ? ! Poate că va reuşi să cîştige simpatia frumoasei *mistress* Nina, şi aceasta se va mărita cu el. Nu degeaba Harry, bătrînul ghicitor negru, exclamase uitîndu-se în palma lui : „O, *mister* Cook !... Vei cunoaşte în Rusia

adevărata glorie. O, *mister* Cook, cel mai fericit dintre muritori! În Rusia te aşteaptă milioane de dolari..." În sfîrşit, planurile lui se vor realiza... Nu numai acest plan, ci o mie de planuri pe care le va elabora şi realiza. O! O! O!... Primi însă o lovitură zdrobitoare: *mister* Gromoff era teafăr şi nevătămat, iar cel mai fericit dintre muritori, milionarul *mister* Cook, se mistuise de parcă l-ar fi înghiţit pămîntul. *Good heavens!*[1] Afurisitul de Harry!

Şi iată că acum, tremurînd de emoţie, *mister* Cook prezentă atotputernicului Prohor proiectul său. Spre marele lui entuziasm, văzu că ochii lui Prohor strălucesc.

— Ai vorbit cu Protasov?

— În mod ouficial, nu... Am fost însă în corespondenţa cu firma americana Newport-News... Am primit un aviz chit se poate de fevorabil.

— M-da... E ceva interesant, trebuie încercat.

— *Mister* Gromoff! Sinteţi un geniu.

Invitat însă la o consfătuire, inginerul Protasov spulberă într-o clipă tot proiectul.

— Dacă nu mă-nşel, costul acestui valoros proiect se urcă la aproximativ două-trei milioane. Întreg utilajul, mai cu seamă turbinele, ar trebui comandat în străinătate. Şi apoi, ce nevoie avem de „cărbunele" dumneavoastră „alb", cînd înotăm în oceanul taigalei? Avem lemn berechet. Să tot ardem.

Pe faţa lui *mister* Cook se întipări cea mai neagră deznădejde. Era cît p-aci să cadă de pe scaun.

— Sînteţi un geniu, *mister* Protasov... *It is splendid!*[2]... — şopti el fără vlagă, frecîndu-şi nasul umflat.

Prohor avusese un vis urît: se făcea că pe un cîmp întins zărise o groapă neagră din care ieşeau, încolăcindu-se, nişte şerpi. „Iată-l" — şuierau ei. „Ştiu — răspundea ofiţerul Priperentiev. — Pun eu mîna pe el."

---

[1] O, ceruri! (în limba engleză) (n. trad.).

[2] E splendid! (în limba engleză) (n. trad.).

Prohor se sperie de acest vis. În genere, devenise foarte nervos, neliniştit. Expedie fără întîrziere o telegramă pe adresa lui Parczewski :

„Indată ce termini treburile întoarce-te. Stop. Însărcinările primite de la mine se anulează. Gromov.“

Visul fusese, în bună parte, profetic. Aflînd de la Parczewski toate amănuntele în legătură cu terenul aurifer, ofiţerul Priperentiev îşi pusese în gînd să intenteze o acţiune împotriva lui Prohor, revendicîndu-şi drepturile asupra exploatării părăsite. Soarta i-a venit într-ajutor. Roata norocului s-a oprit în dreptul lui. A cîştigat o sumă mare de bani, şi acum intenţiona să dea o contramită înaltului demnitar atît de iubitor de arginţi. Toate acestea avea să le aranjeze prin intermediul Avdotiei Fominişna. Ea va reuşi să se strecoare ca un şarpe în casa baronesei Zamojska şi atunci totul va fi ca şi făcut.

Într-o convorbire amicală cu *pan* Parczewski, prietenul lui intim la masa verde, Priperentiev, îi făcuse acestuia tot felul de făgăduieli.

— Lucrăm ca doi asociaţi. Am relaţii grozave în lumea exploatatorilor de aur. Angajăm slujbaşi cu experienţă şi-i dăm drumul în stil mare, să plesnească Gromov al dumitale de invidie.

Inginerul Parczewski îl asculta, numai ochi şi urechi, pierzîndu-se din nou în visuri ademenitoare şi nu se grăbea să-şi încheie misiunea. Prefera să se întoarcă nu ca un biet slujbaş, ci ca un stăpîn cu drepturi depline asupra unei întreprinderi rentabile, unde totul se va baza pe principii umanitare şi unde muncitorilor li se va asigura o existenţă omenească. Să compare atunci *pani* Nina condiţiile de muncă de la ei cu cele de la întreprinderile Gromov şi să tragă concluziile respective. Poate că atunci va putea şi ea s-o rupă cu Prohor Petrovici şi să-şi investească banii în combinaţia neprihănitei firme „Parczewski, Priperentiev & Co.“ Era de aşteptat

ca, cu timpul, ofiţerul să se alcoolizeze complet, şi atunci i se va putea, eventual, trage o cacealma, un picior în spate.

Nina primise de la Parczewski a patra scrisoare, dar nu voia să-i scrie şi tot zăbovea cu răspunsul.

Intre timp, se apropia lăsata secului... Zilele erau acum însorite, moina îşi cînta clinchetul picurilor. Noaptea, cerul era spuzit de stele, iar Moş Gerilă, moleşit, presimţindu-şi sfîrşitul, încerca, drept rămas bun, să mai pişte oamenii de urechi ori de nas.

Lăsata secului! *Masleniţa*[1]! Ce cuvînt ciudat, pe jumătate păgîn! Ce tumult de viaţă, ce gamă infinită de simţiri şi bucurii nevinovate evoca acest cuvînt pentru Nina odinioară, cînd era fată! Dar toate acestea pieriseră fără speranţă de întoarcere, undeva departe, în nefiinţă. Nina, femeia, avea acum alte năzuinţe, alte preocupări, alte dorinţe.

Inokenti Filatîci îi scrisese că a ajuns cu bine la Kraisk, că mama ei e sănătoasă, deşi foarte îndurerată şi că o aşteaptă la primăvară ca să facă împreună, la mormîntul lui Iakov Nazarîci, un parastas pentru odihna sufletului răposatului. Inokenti Filatîci îi mai comunica, de asemenea, că nu izbutise, deocamdată, să dea decît pe la cinci din cele zece prăvălii pe care firma „Kuprianov" le avea în judeţ. Făcuse inventarul şi găsise totul în deplină rînduială şi înflorire, prepuşii fiind oameni de toată încrederea. În ceea ce privea partea financiară, nu găsise prea mulţi bani lichizi la bancă: numai două sute şaptezeci şi cinci de mii, din care, conform dispoziţiilor primite, trimitea de îndată prin mandat o sută de mii. Cele trei case de zid din oraş, două prăvălii şi trei vile din pădurea de pe malul fluviului aveau nevoie de oarecare reparaţii. Cele două vapoare şi cinci şlepuri aşteptau sosirea dezgheţului. Fuseseră închiriate cu contract pentru întreaga perioadă de na-

[1] *Masleniţa* (lăsata secului) – sărbătoare religioasă a vechilor slavi care marca începutul primăverii şi al lucrărilor agricole. Legată de cultul naturii şi al strămoşilor, ea consta dintr-o serie de ritualuri şi petreceri (n. ed.).

vigaţie Ministerului Industriei şi Comerţului contra sumei de şaizeci de mii de ruble. „În total, răposatul Iakov Nazarîci, fie-i ţărîna uşoară, v-a lăsat moştenire, dragă Nina Iakovlevna, după toate socotelile, mai bine de două milioane de ruble“ — spunea, în încheiere, scrisoarea.

Nina simţi deodată că viaţa ei poate deveni independentă şi plină de importanţă. Îşi aduse aminte de vorbele pe care i le spusese nu demult lăcătuşul Prov, omul acela cu mulţi copii : „Matale eşti femeie cu scaun la cap. Desparte-te de bărbat, scutură-ţi jugul şi pune pe picioare o întreprindere a matale, fie ea cît de mică.“ Îi era recunoscătoare pentru sfatul acesta înţelept. Avea acum în mînă atuuri serioase cu care putea bate orice carte a soţului ei.

Acesta săpa pentru muncitori alte şi alte bordeie, iar Nina începu să clădească cu banii ei barăci luminoase. Prohor ridica la marginea aşezării muncitoreşti, cu autorizaţia guvernatorului, o închisoare de lemn, în timp ce Nina puse temeliile unui spital cu o sută de paturi.

În toate lucrările de construcţie o ajutau inginerul Protasov şi doi şefi de echipă ridicaţi din rîndurile muncitorilor, oameni vrednici şi cu carte. Amîndoi îşi dăduseră demisia de la Gromov şi veniseră să lucreze la Nina. Avea două sute de muncitori ai ei. Îi plătea tot atît ca şi Prohor pe ai lui, dar avea grijă de ei ca o adevărată mamă.

Aceste acţiuni ale Ninei îl înciudau tot mai mult pe Prohor. Nu s-ar fi aşteptat la atîta iniţiativă din partea ei. Era uimit şi de-a dreptul îngrijorat.

— Ia ascultă, maică stareţă şi preacinstită ziditoare de lăcaşuri — îi spuse el într-o zi. — Ştii că, cu sistemul tău, îmi cam pui piedici ? Prea îţi răsfeţi lucrătorii... Prea îi ţii... cum să zic... pe puf... Mă tem că ai mei o să înceapă să crîcnească.

— Fă şi tu aşa ca să nu crîcnească.

— Ţie-ţi vine uşor, pe cînd mie — greu. Tu te joci de-a filantropia, iar eu cîştig bani din sudoarea lor...

— Ce nevoie ai de atîţia bani ?

— Trebuie să-mi extind şi să-mi consolidez întreprinderile. Vreau ca pînă la urmă să ajung sus, în vîrf.
— Ia vezi să nu ameţeşti.
— Am un cap zdravăn pe umeri.
De rîndul acesta însă, totul se sfîrşi fără tărăboi.
Nina îşi vedea mai departe de afacerile ei, deocamdată modeste. Prohor îşi vedea şi el de ale lui : tăia taigaua, răscolea adînc pămîntul, prăvălea stînci şi, cu amărăciune în suflet, rîdea de fanteziile Ninei.

14

Dar iată că veni şi lăsata secului, rumenă, voioasă, dulce ca cozonacul, îmbrăcată în sarafan roşu, aducînd cu ea numai veselie.
Timp de două zile, toate grijile fură lăsate deoparte, şi taigaua fu cuprinsă de-a binelea de turbare. Ca şi odinioară, pe vremea lui Piotr Danilîci, în satul Medvedevo, straşnica petrecere rusească începu cu ghiftuială. Toată săptămîna masleniţei sumedenie de blinele se rostogoliră de pe plite ca nişte roţi. Taigaua era plină de mireasma lor pe verste întregi. Veveriţa strîmba din nas în scorbura ei, ursul strănuta în bîrlog. Hoinarii, vînzătorii ambulanţi de spirt şi tot soiul de indivizi certaţi cu legea ieşeau în grabă din hăţişul taigalei, adulmecînd în văzduh. Ardeau de nerăbdare să se apropie de oamenii care petreceau : doar-doar or hăpăi şi ei o blinea, două sau or găsi prilejul să taie vreunuia beregata şi să-i întoarcă buzunarele pe dos.
Seara — petreceri cu blinele, oameni costumaţi în ţigani, urşi, turci. Noaptea — săniuş pe deal. Prohor Petrovici construise pe malul povîrnit al fluviului un derdeluş de stîlpi, de pe care săniile împodobite cu covoare zburau hăt-departe — o verstă întreagă. Pe dreapta şi pe stînga ardeau focuri, butoaie cu smoală, făclii şi sute de felinare multicolore. Sus pe derdeluş

cînta o fanfară. Pentru ca muzicanţii să nu îngheţe, aveau la îndemînă un butoiaş cu votcă. Pînă la urmă, tromboanele şi flautele începură s-o cam ia razna, iar cele două tobe băteau anapoda.

Protasov, Prohor, Nina, Verocika, *mister* Cook şi cîinele-lup se dădeau pe derdeluş într-o singură sanie. În urma lor, într-o sanie împodobită, zburau Manecika, diaconul Ferapont şi vesela Ketty. Aceasta din urmă se schimbase foarte mult : acum era zglobie, vioaie, cocheta într-un chip sfruntat cu diaconul şi o făcea pe bondoaca de Manecika să turbeze de gelozie.

— Ia să vă dau eu cu tîrlia... Oho-ho-ho ! — mugea ca din butoi diaconul. — Amin zic vouă, neamurilor, ridicaţi ruga voastră la cer !

In urma diaconului, zbura pe o sanie năzdrăvană Ilia Petrovici Sohatîh, costumat în Osman-Paşa şi beat turtă. Ridicat în două picioare, se clătina cu clondirul în mînă şi behăia ca un ţap cocoţat pe gard :

— *Iaman ! Iakşi !* Allah, Allah, Allah !...

Dolofane ca însăşi lăsata secului, Fevronia Sidorovna şi Ana Inokentievna îl ţineau de şalvarii roşii şi de guler.

— Aniuta ! Ana Inokentievna ! — răcnea Prohor ameţit şi el de băutură. — Vino la noi, bombonico...

— Ala-dîra-mura ! — behăi din nou Ilia Sohatîh. — Taie căpăţîna la tine !... Asta cadînă la harem al meu !

Şi, întîmpinat de strigătele celorlalţi, se rostogoli din sanie.

Ţipete, rîsete, împuşcături voioase. Sanie după sanie, mari şi mici, sănii şi săniuţe, o mulţime de copii, de fete şi flăcăi. Strigăte, larmă, cîntece şi pupături...

— O ! O ! Mult place la mine lăsat de sec asta vesel ! — striga *mister* Cook. — Este prouverb riusesc forte bun : „Să nu culci în sania ta !“ [1]

Nu ştia cum să mai intre în graţiile Ninei : îi ţinea manşonul, îi învelea picioarele cu blana şi se uita, se

[1] Stilcirea zicătorii : „Să nu te urci în sania altuia“ (n. trad.).

uita lung în ochii ei, căznindu-se să-i citească în inimă. Dar inima zeiței lui rămînea zăvorîtă și rece ca gheața.

— Fereşte-ți nasul — îl sfătui ea.

— O, da ! O, da !... Mulțumesc forte mult. Nas meu — nenorocire meu ! — exclamă recunoscător americanul și-și vîrî obrazul înroșit de ger în gulerul pufos de raton.

— Mămicuță, lupului i-a degerat codița — gîngurea Verocika cea cu ochișorii ageri. — Uită-te că și-o linge.

Două zile și două nopți trecură ca un vis. Cu Ketty se petrecea ceva. Da, da !... Ceva ciudat, misterios. Visuri ușuratice o tulburau aievea și în somn, amețind-o ca vinul. Ce ți-e și cu lăsata asta a secului ! Ce ți-e și cu cele douăzeci și cinci de primăveri feciorelnice, trăite în cea mai mare cumințenie !...

Manecika plecase pentru o săptămînă la o mătușă din satul vecin. Asta n-ar fi fost nimic. Era foarte bine, chiar cît se poate de bine.

Iată, pe boltă s-a aprins o stea luminoasă, și luna scaldă în razele-i argintii pîrtiile ce se pierd în zare. Diaconul Ferapont a tocmit o troică și goneşte spre casa visurilor lui. S-a împlîntat ca un stejar, ca o clopotniță, în mijlocul saniei ; căciula îi e dată pe o parte, iar șuba — descheiată la piept. În stînga strînge hățurile, în dreapta ține biciul, în dinți — luleaua mare, iar în sanie, în față, și-a luat o sticlă de votcă și colțunași cu carne. Halal să-ți fie, diacone Ferapont !

Să fie oare părintele diacon, sau vreun țigan, vreun aprig hoț de cai ? Hei, Manecika ! Hei, oameni buni, hei, surugii, alergați după geambașul de țigan, puneți mîna pe el !

— Prrr ! — răcnește falnicul Ferapont, strunindu-și telegarii țigănește și rîzînd pe sub mustață. Sania se oprește la scară.

„Poc-poc !“ — bate în ușă veriga. Ketty iese, încotoșmănată într-o blană de veveriță. Înaltă, sprintenă, poartă pe cap un șal cenușiu cu luciri albăstrii în lumina lunii, făcut din lînă de Orenburg.

— Răpeşte-mă, răpeşte-mă, tîlharule ! — spune ea şi rîde înfundat.

Ferapont nici nu ştie ce să-i răspundă. Răcneşte doar de bucurie : „Prrr !", iar caii tresar şi bat pe loc.

Biciul şuieră, troica se smuceşte din loc şi o ia la goană. Pulbere albastră, fluturaşi, diamante. Luna, căpăţînoasa, ridică sprînceana dreaptă şi zîmbeşte. Vrăjitoarea ! Codoaşa bătrînă şi pleşuvă ! Ea înnădeşte intrigile amoroase, ea e cea mai desfrînată fiinţă pe lumea asta păcătoasă...

În vremea aceasta, Nina Iakovlevna era în mare zor : la orele şapte trebuia să aibă loc un spectacol de operă, cu fragmente din „Fata de zăpadă", în care diaconul Ferapont, cu încuviinţarea dată, vrînd-nevrînd, de preot, juca rolul lui Berendei.

Erau cu toţii de acord că diaconul avea întocmai înfăţişarea ţarului Berendei. Şi întrucît nu se găsise un tenor bun, cu înfăţişarea potrivită pentru scenă, neavînd încotro, hotărîseră să coboare aria lui Berendei la vocea de bas. Ce-are a face ? Doar nu erau la Teatrul imperial... Mergea şi aşa.

Repetaseră o lună întreagă. Rolul Fetei de zăpadă îl juca tînăra soţie a inginerului Petropavlovski, iar pe acela a Kupavei — Nina. Ilia Sohatîh ar fi dorit să fie Mizghir, dar, după ce-i fuseseră încercate însuşirile vocale şi urechea, nu fusese primit nici măcar în cor. Rolul lui Mizghir îl încredinţaseră secretarului Parfenov-Razdolski, un deportat politic, fost cîntăreţ de provincie. De fapt, el organizase tot spectacolul. Corul bisericii se achita admirabil de sarcina sa, iar elevii şcolii contribuiseră şi ei mult la asigurarea succesului.

Reprezentaţia trebuia să aibă loc la „Casa poporului", o clădire cu cinci sute de locuri, construită de Nina.

Toată lumea se dădea de ceasul morţii căutîndu-l pe diacon, care parcă intrase în pămînt. Colindară prin toate speluncile, întrebară prin toate crîşmele. Paznicii îl căutau prin taiga, suflînd din răsputeri în fluierele lor. Fedotîci cel şchiop trase chiar cu tunul, doar-doar

o auzi diaconul, doar-doar şi-o aduce aminte. Lua-l-ar dracu de zăpăcit !

Numai luna clipea strengăreşte în înălţimi de parcă ar fi glăsuit : „Ştiu eu unde-i, dar nu vreau să spun".

...Străbătură pe drum, fără hîrtoape, vreo douăzeci de verste, apoi cotiră spre coliba din pădure, adăpostul de iarnă al vînătorilor. Caii înspumaţi mergeau acum la pas. Coliba era scundă, avea o ferestruică pe care ieşea fumul şi o uşă joasă. Aici îşi petreceau vînătorii nopţile lungi de iarnă. Lîngă uşă se afla un maldăr de uscături. Diaconul luă un braţ şi aprinse focul în vatră. Încălzirea se făcea acolo în chipul cel mai primitiv : horn nu exista şi fumul usturător umplea coliba de sus şi pînă jos de ţi se tăia răsuflarea. Fecioara rămăsese în sanie, într-un desiş de cedri. Era cufundată în visare. Pe bolta întunecată a cerului se zăreau printre cetini luminiţele lumilor îndepărtate. „Ce sînteţi voi, cine sînteţi voi ?" — se întreba ea, dîndu-şi pe spate capul înfierbîntat. Dar stelele tăceau melancolice.

Diaconul stătea în patru labe lîngă vatră, sufla în foc şi vărsa lacrimi amare din pricina fumului. După ce pietrele aveau să se încingă, iar lemnele să ardă, rămînînd doar jarul, fumul va ieşi afară, ochii nu vor mai lăcrima, şi atunci vor putea să petreacă în lege. „Ce de fum ! — îşi zise Ketty dusă pe gînduri şi strîmbă din năsuc. — Fumul tot iese afară pe fereastră şi pe uşa deschisă ; ard de nerăbdare să mănînc şi... să mă îmbăt." Inima i se strînse dulce. Pădurea, stelele, coliba — totul era ca vrăjit. În cărţi or fi toate mai frumoase, dar aici sînt mai vii. Ha-ha ! Ferapont !... Ce i-a trecut prin cap şi ei ! Poate să afle toată lumea, poate s-o pălmuiască Manecika, ea este pregătită pentru orice. Cam zănatică, nu ? Da, dar... Ehei, dar tocmai asta-i frumuseţea !... Ha-ha ! Nostim, nu ?

Ketty închise ochii şi ascultă cele ce se petreceau în sufletul ei. Alături răsări un urs negru, mătăhălos.

— Pun îndată colţunaşii la fiert — spuse „ursul", luînd din sanie două legăturele. — Am păţit-o ca în

robia Vavilonului: acolo şezum şi plînsem. E un fum şi o dogoare de-mi pîrîie barba... Văleu!

Fecioara nu auzea ce spune „ursul" care mirosea a fum şi a altceva ciudat. Dar la auzul cuvîntului „colţunaşi" îi lăsă gura apă. Deschise ochii.

— Ferapont Samoilîci, eşti un om minunat.

— Minunate sînt căile tale — îi răspunse în grai bisericesc „ursul" din colibă. Apoi, după o vreme, strigă: — Dau în clocot!

O luă în braţe şi o duse în colibă. Stelele erau gata să-şi dezvăluie taina, să răspundă la întrebarea: „Cine sînteţi voi, ce sînteţi voi?", dar fecioara nu mai era în sanie, şi stelele îşi dezvăluiau cailor taina lor. Ronţăind ovăzul, aceştia ascultau cu luare-aminte.

În colibă ardeau două lumînări. Pe podeaua de lut era presărată cetină, iar peste ea — aşternută o velinţă. Fecioara îşi lepădă haina de blană. Diaconul asuda în anteriul lui. Colţunaşii gătiţi cu piper şi cu oţet erau gustoşi, minunaţi. Diaconul sorbea votcă cu nesaţ şi, de fiecare dată, scuipa printre dinţi în ungher. Fecioara rîdea în hohote, bea şi încerca şi ea să scuipe printre dinţi, dar nu izbuteşa. Îşi ştergea mereu bărbia cu batistuţa parfumată.

— Drăguţa mea, stupiţi printre dinţi, hai, plescăiţi cu limba. Ţîşt! — şi gata. Eu pot să stupesc la nouă paşi.

Diaconul şedea pe o buturugă ca pe un tron. Mai-mai că dădea cu capul în tavan, căci era zdrahon, nu alta, iar coliba scundă.

— Spune-mi „tu", spune-mi „tu"! — se ruga şăgalnic fecioara cherchelită.

— Să-mi fie cu iertăciune pentru a doua oară, dar nu mi-o îngăduie cinul — răspunse cu glas gros diaconul, apăsînd pe „o". Afară de asta, am şi eu diaconeasa mea... Deh, mi-a fost şi mie hărăzită o căpriţă...

Fecioara rîdea şi-şi lipea obrazul de anteriul lui Ferapont, care se trăgea, ruşinat, la o parte.

— Să-mi fie cu iertăciune pentru a doua oară... Iar v-aţi mînjit obrăjorii cu funingine... Daţi-mi voie...

Ferapont îşi umezi cu limba palma, o trecu peste obrazul fecioarei şi şterse locul ud cu mîneca afumată. Obrazul ei era acuma totuna de negreală. Diaconul — mai-mai să intre în pămînt de ruşine. Ascunzîndu-şi însă neîndemînarea, spuse cu un pic de viclenie :

— S-a dus, scumpă duducă. Sînteţi curată de tot, parcă acu aţi fi ieşit din baie.

— Zău că nu ţi se potriveşte numele de Ferapont... Parcă ai fi diaconul Ahilla [1]... L-ai citit pe Leskov ? Da ?

— Leskov ? Îl cunosc. Cum de nu ! Petruha Leskov. Era cel mai mare beţiv la noi în Ural.

Fecioara rîdea în hohote, dînd să îmbrăţişeze mijlocul vînjos al diaconului. Acesta se lăsă, oftînd : „Of, of, of !“ Şi spuse :

— Da' păcătoasă mai eşti, fato.

— Îţi iubeşti nevasta ?

— Fireşte. Apăi cum altfel ?

— Eşti un rău, un rău, da ! Un rău...

Lovi cu pumnul ei mic în genunchiul lui tare. Pumnul se umplu tot de funingine, iar inima i se strînse.

— Vai de capul meu ! Ce-am făcut ! — strigă deodată diaconul şi sări în picioare, lovindu-se zdravăn de tavan. De sus, ca o ninsoare neagră, zburară fulgi de funingine. — Ţarul Berendei ! Piesa ! „Fata de zăpadă“ !... Vai ş-amar de căpăţîna mea !

Rîzînd cu poftă, zburdalnic, fecioara se întinse pe velinţă.

— Ferapont, eşti minunat ! Ha-ha-ha ! Am făcut-o înadins... Ştiam... Hai, vino încoace, stai jos. Joacă ei şi fără tine.

...Fură nevoiţi să-l pună pe basul Cisteakov din corul bisericii să joace în rolul lui Berendei. Era beţiv, dar notele le citea bine. Şedea pe tron, gătit cu plete colilii

[1] Personaj din romanul „Soborenii“ de scriitorul rus N. S. Leskov (1831–1895). Ahilla este tipul ipocritului care sub masca cuviinţei îşi ascunde patimile lumeşti (n. ed.).

şi barbă stufoasă, cu coroana pe cap şi cu o mantie albă şi ţinea în mînă un portativ pentru pian. O mai scrînti el puţintel în dialogul cu Fata de zăpadă, dar situaţia fu salvată de acompaniamentul prompt al pianului şi de minunata Fată de zăpadă.

În rîndurile din faţă se adunase toată elita aşezării, în frunte cu Protasov. Prohor stătea în culise, bea coniac şi făcea curte fetelor, glumind pe socoteala artistelor improvizate. Încîntaţi, muncitorii nu-şi mai luau ochii aprinşi de la scenă. Ce-i drept, cîte unul mai moţăia ori sforăia, iar Vanka Serenki, un băieş de la exploatările aurifere, care se îmbătase şi se aşezase în fundul sălii, strigă deodată :

— Mişeilor !... Mai bine ne-aţi mări simbria !

Fu însă repede scos afară ca să se dezmeticească la aer.

Nina cerceta cu privirea rîndurile, pînă sus la galerie, dar prietena ei lipsea.

— Unde o fi Ketty ?

În vremea aceasta, Ketty îl consola pe neconsolatul diacon. Ferapont o feştelise. Şedea alături de ea pe burtă, cu faţa îngropată în palme. Capul uriaşului se proptea într-un ungher, iar călcîiele, în vatra de piatră. Umerii îi tresăreau. Parcă plîngea.

— Cavalerul meu !... Don Juan... d'Artagnan... Ahilla ! — înşira ea zgîlţîindu-l pe diaconul prosternat. — Nu mai plînge... Ce-i cu tine ?

— Lasă-mă, lasă-mă, că m-a apucat pîntecăraia. Mă junghie la rărunchi.

— Vai, sărăcuţule !... Drăguţul meu Athos... Bombonelul meu Porthos...

Fecioara rîdea şi sorbea din bidon lichiorul tare, cu mult alcool.

— Bea şi tu !... Bea, cavalerul meu din alte vremuri !...

Scoţînd capul de sub laviţă, diaconul bea lichior, gemea şi-i mai trăgea o duşcă. Lumînările dădeau să se stingă. În jur rătăceau umbre vrăjite. Răsună un clin-

chet ușor de zurgălăi. Clopoțelul sună de trei ori: pesemne că s-or fi săturat și telegarii cei aprigi să tot stea locului. În gîndul fecioarei pe jumătate goală, sunetele acelea erau ca o ispită dulce. Iată, prin fața ochilor ei trecea în goană o cavalcadă de cavaleri viteji; platoșele lor clincheteau, săbiile zăngăneau...

Iar acolo, în împărăția verde a taigalei, zbura, de asemenea, un călăreț, un călăreț negru... Mai aproape, tot mai aproape. Caii fornăiau și jucau pe loc, iar diaconul Ferapont sforăia.

Viteazul de pe fugarul năzdrăvan opri scurt în loc, se lăsă într-un genunchi și întinse smerit fecioarei un mănunchi de trandafiri albi. „*Milady* — șopti el sărutînd-o pe buze. — *Milady*, inima mea este la picioarele voastre."

— Iubitule — rosti în extaz Ketty. Peste chipul și peste tot trupul ei treceau valuri de patimă. Zîmbea cu ochii închiși și-l îmbrățișa cu foc pe Ferapont.

— Hai, sărută-mă, sărută-mă! — murmura ea.

Diaconul, beat turtă, bătea cu călcîiul în vatră, ridica picioarele spre tavan și mormăia:

— Lasă-mă, lasă-mă, fiica pierzaniei! Nu-mi îngăduie cinul duhovnicesc.

Fecioara ridică mîinile spre cer și începu să plîngă, să plîngă amarnic. Încercă să se ridice de jos, dar, amețită de băutură, căzu din nou.

Lumea întreagă se legăna, plutea parcă. Capul i se învîrtea. In mintea ei era un vălmășag. Lumini și avînturi se rostogoleau spăimos. Inima parcă i se dădea în scrînciob — sus-jos, sus-jos! Îi era cald, frică, își simțea sfîrșitul apropiat. Îi venise parcă ceasul morții. Totul se rostogolea, sălta, vuia. O cuprinse o greață cumplită.

— Dragul meu Ahilla, de ce mă chinuiești... Tu ai putea totul... Eu... Numai să fi vrut eu... Prostule! N-a fost decît o toană... O toană a mea... De unde știi că acum șapte ani... n-am făcut un copil?!

— Zi-i înainte, fato, zi-i mereu... Te ascult... — vuia ca din taiga glasul gros al lui Berendei din gura îngropată în stufărișul bărbii.

...Filka Şkvoren asculta. Prohor îl bruftuluia :

— Mare pramatie, mare ticălos eşti. Las' că ştiu eu cum ţi-ai bătut joc de mine de faţă cu toată lumea. Zi, eu sug sîngele poporului ? Sînt un tîlhar ? Ai ? Ce să fac acum cu tine, secătură ? Să te vîr la puşcărie ? Ştiu eu că nu ţi-e frică de puşcărie. Să-l asmut asupra ta pe lupul meu ca să-ţi rupă beregata ? Spune, diavole !... Ce să fac cu tine ? Şi eu, care voiam să te fac om !... M-am încrezut într-un nătărău. N-ai pic de obraz.

De atîta zbucium sufletesc, vlăjganul abia mai răsufla. Gîfîia. Obrajii lui pămîntii se scofîlceau tot mai mult. Ridicîndu-şi spre Prohor ochii sfredelitori cu pleoapele răsfrînte, se izbi cu pumnul uriaş în piept :

— Prohor Petrov ! De vrei, mă crezi, de nu — nu ! Fir-ai să fii !... Dă-mi orice canon ăi vrea, ca popa. Fac orice fără să crîcnesc. Să mă trăsnească sfîntul dacă...

— Să mi-l prinzi pe ţiganul acela. Îl ştii ? Da ! Să mi-l aduci încoace...

— S-a făcut !... Ţi-l prind.

Acest schimb de cuvinte avusese loc mai demult, curînd după întoarcerea lui Prohor de la Petersburg.

...E miezul nopţii. În casa Gromovilor, după reprezentaţia cu „Fata de zăpadă" şi concertul dat de artiştii localnici, balul este în toi. Lumea a început să se adune de pe la orele unsprezece. Orchestra cîntă, perechile valsează, prin toate odăile forfotesc oameni costumaţi. La mese se mănîncă *„à la fourchette"*, cu alte cuvinte : „luaţi ce vă poftеşte inima !" Toată lumea petrece, nimănui nu-i arde de somn. Numai Ketty doarme posomorîtă.

Ferapont se zbuciumă într-un vis groaznic : se face că însuşi înaltpreasfinţitul episcop goneşte cu o troică în căutarea lui şi, fiindcă nu-l găseşte, rosteşte o osîndă cumplită : — „Şi eu, vlădica, prin puterea arhierească ce mi-a fost hărăzită, poruncesc să fie caterisit fără zăbavă, ras în cap pe jumătate şi afurisit".

...În urma arhiereului goneşte un călăreţ negru fără nas. Cineva mută acul ceasornicului din miez de noapte

către dimineață. Călărețul cel negru, fără nas, trece ca vîntul, o dată, de două ori. În urma lui, cățeluşa diavolului latră voios : „Ham-ham-ham !"

Latră, cățeluşă, latră ! Întunericul se spălăceşte şi se destramă. Troica nu stă locului, zurgălăii clinchetesc.

Cînd deasupra taigalei prind a miji zorile de primăvară, cînd balul se sfîrşeşte şi oaspeții ghiftuiți de mîncare şi de băutură pornesc pe la casele lor, Ketty deschide ochii somnoroşi. În coliba din pădure e frig. Diaconul Ferapont sforăie cumplit : prin crăpătura uşii se revarsă înăuntru lumina zorilor viorii. Ketty tresare, îşi pune în grabă blana de veveriță, scoate din geantă o oglinjoară, iese afară şi dă un strigăt : în fața colibei e doar sania goală.

— Unde sînt caii ? Caii noştri ! Diacone, trezeşte-te !

Şi izbucneşte în plîns, neputincioasă. În sufletul ei e amărăciune, jignire, durere.

Aşa s-a scurs noaptea aceea zbuciumată. Luna hoinară a poposit de mult în sălaşul ei din iad. Deasupra împărăției pădurilor veşnic verzi străluceşte iar soarele.

15

Legănîndu-se încet, timpul curgea înainte. Drumurile se desfundau. Nina Iakovlevna se pregătea de plecare. Prohor nu era de loc trist la gîndul despărțirii. Se purta însă cît se poate de politicos şi de atent față de ea. Nina aprecia în felul său această schimbare, căutînd să țină falsele sentimente ale soțului ei la o distanță respectabilă.

Clopotele se tînguiau jalnic în postul mare. După petrecerea zgomotoasă din săptămîna lăsatei secului, pentru muncitori venise acum cu adevărat postul cel mare. Din porunca lui Prohor, prețurile la toate mărfurile din prăvăliile şi depozitele lui de făină fuseseră mărite, iar salariul lor mizer — în medie pînă la patru-

zeci de ruble pe lună — rămăsese același. Oamenii murmurau pe ascuns.

După ce mărfurile patronului se scumpiră, muncitorii, pe jumătate flămînzi, începură să tîrguiască de la negustorii particulari. Celor trei dughene vechi din așezarea muncitorească li se adăugară curînd tarabele unor negustori noi, grei la pungă, veniți din ținuturi îndepărtate. Aduceau mărfurile în harabale și-și instalau tarabele în taiga, în preajma fabricilor și a exploatărilor aurifere. Se iviseră și negustorii ambulanți de băuturi spirtoase. Cutreierînd taigaua, călărețul cel negru, fără nas, însoțit de cățeluța-i neagră, dădea spirt pe aur și nu-l puteai prinde, așa cum nu poți prinde vîntul.

Prohor porunci să fie alungați toți negustorii. Plini de zel, ureadnicii, care, pe lîngă simbria lor de la stat, primeau de la el bacșișuri grase de paști și de crăciun, se puseră cu toată rîvna pe treabă. Răsturnau harabalele cu mărfuri, alungau negustorii dincolo de limitele exploatărilor, iar pe cei îndărătnici îi șfichiuiau cu harapnicele. Alungați dintr-o parte, aceștia se iveau în alta. Bătuți și batjocoriți, se transformau, în virtutea împrejurărilor, din supuși credincioși ai țarului în răzvrătiți înrăiți. Vînzîndu-și mărfurile pe furiș, cu cîștig, instigau în același timp muncitorii.

— Cum de mai răbdați asemenea rînduieli, fraților? Stăpînul e un tîlhar de drumul mare, iar ureadnicii și pristavul — cozile lui de topor. Toți oamenii stăpînirii îs de aceeași teapă...

Pînă și judecătorul era sfătuit de administrația întreprinderilor. Pe lîngă locuința încălzită și luminată în contul statului, avea și bacșișuri pentru „servicii excepționale". De altfel, toți reprezentanții autorităților, de orice grad, aflați acolo pentru apărarea intereselor muncitorilor — inspectorul pentru protecția muncii, inginerul plătit de stat, judele de ocol și judecătorul de instrucție, amploiații de la poștă și telegraf, notarul, și chiar ofițerul de cazaci cu sotnia lui, care escorta transporturile de aur — toți erau, într-un fel sau altul,

cumpărați de Prohor Petrovici și toți, ținînd la posturile lor, îi treceau cu vederea fărădelegile.

În felul acesta era unsă cu iscusință osia întregului aparat de stat.

...Cu totul pe neașteptate, tulburînd luminosul iureș al primăverii, de dimineață se stîrni un vînt dinspre apus, urmat curînd de viscol. La început, viscolul tălăzui doar jos, pe pămînt, apoi vijelia aduse cu sine nori groși și, imediat după aceasta, din cer și pînă în pămînt se dezlănțui o viforniță aprigă.

Escorta, alcătuită din treizeci de cazaci călări, pornise la drum. Zece care cu aur, predat de Prohor vistieriei, se mistuiră în viscol. Pe o asemenea vreme, drumurile din taiga ascundeau mari primejdii. Caii erau însă voinici, iar cazacii — ageri, cu ochii în patru.

— La o parte, la o parte! — striga ofițerul care călărea țanțoș în fruntea convoiului, fluturîndu-și biciușca.

Carele cu fîn, înalte cît casa, ce veneau în întîmpinarea lor, se dădeau în grabă la o parte, iar țăranii holbau ochii umiți la cele zece căruțe goale.

— Încotro o porniriți, oștenilor? După pește?

— Treaba noastră... Hai, ștergeți-o mai iute!

Într-adevăr, căruțele trase de cîte doi cai păreau cu desăvîrșire goale. Doar în codîrlă era trîntită cu nepăsare o tașcă mică de piele, plumbuită, în care se afla un lingou mititel de aur, așa, ca la vreo douăzeci și cinci de puduri.

Coborau acum într-o vîlcea adîncă și pustie.

— Atenție! Scoateți armele din huse!

— Am înțeles, să trăiți!

Trecură cu bine vîlceaua. Vîntul se mai domolise.

Viforul se potolea treptat. Ketty își simțea însă inima învolburată de o furtună întocmai ca aceea din taiga, iar diaconul Ferapont, plin de amărăciune, zbuciumîndu-se în sine, căzuse în genunchi la picioarele lui Prohor și-i destăinuia necazul:

— Am plecat aseară să mă plimb de unul singur. Băusem cam mult şi am adormit în sanie, zăcînd ca un clapon tăiat. Cînd am deschis ochii dimineaţa, ia caii de unde nu-s...

Cîinele-lup rînji, iar Prohor izbucni în rîs.

— Spune-i surugiului că îi plăteşte administraţia caii. Am să telefonez — îl linişti el, şi, făcînd cu ochiul diaconului, îl întrebă : — Zi, aşa... Ai fost de unul singur ?

— Jur pe sfînta cruce...

Nu se aflase nimic despre cele întîmplate. Diaconul tăcea chitic şi nimeni, în afară de caii furaţi şi de luna argintie, nu aflase isprăvile săvîrşite de Ketty. Cu toată înfăţişarea ei tinerească, Ketty avea aproape vîrsta prietenei sale, Nina Gromova. Trăise patru ani încheiaţi în inima taigalei, fără să fi plecat o zi de acolo. Strînsă în corsetul moravurilor de pension, o dată cu venirea primăverii fata aceasta naivă şi visătoare slăbise oleacă strînsoarea corsetului şi-şi deschisese inima vînturilor noi şi îmbătătoare. Crescută în sera unor condiţii de viaţă artificiale, trebuia să mai guste şi să mai simtă multe ca s-o ajungă din urmă pe Nina în desfătările şi amărăciunile vieţii. Timpul trecea şi sîngele îi clocotea în vine. Seducător iscusit, *pan* Parczewski încercase de mai multe ori s-o împingă pe calea păcatului, spunîndu-i : „Viaţa e scurtă şi trebuie să te bucuri de darurile ei". Sărmana Ketty, sărman copil lipsit de experienţă... Ce avea să se întîmple acum cu ea ? Parczewski aprinsese în inima ei o dorinţă vicleană, apoi se făcuse nevăzut, inima lui Protasov era ocupată de o altă femeie, iar lui *mister* Cook îi degerase nasul... Dar Prohor Gromov ? Nu, nu ! Cu neputinţă ! Prohor era un om grosolan, mîrşav, şi micuţa Ketty mai curînd ar muri, s-ar arunca cu capul înainte într-o copcă decît să-şi trădeze prietena. Nu, nu, nu !

Dar să auzim ce spune jurnalul ei :

„5 februarie. Sîmbătă. Au mai rămas două săptămîni pînă la lăsata secului.

Nu pot dormi noaptea, mă simt frămîntată, apăsată de ceva. Inima îmi bate năvalnic în piept. Mă cuprinde aleanul şi plîng.

Tînjesc şi plîng, mă sting de dor,
Şi inima mi se avîntă-n zbor...

Cînd stau în pat, îmi vine să mă alint şi să visez la nesfîrşit ceva foarte, foarte înălţător. Dar deodată un foc nimicitor mă săgetează, cartea zboară cît colo, îmi îngrop faţa în perne şi le sfîşii cu dinţii. Mă zvîrcolesc în chinurile iadului. Îmi vine să zbier, să fluier, să fac nebunii. Doamne, doamne, ce-i cu mine? Sînt nebună, sau, pur şi simplu, isterică?

Seara am simţit nevoia să mă duc la *el*. Era singur şi obosit.

«Rezumatul convorbirii» :

El. A, dumneata eşti?! Îmi pare bine, foarte bine... (Mi-a sărutat mîna.)

Eu. (Aruncîndu-mă în braţele lui, am început să plîng.) Te iubesc, te iubesc, te iubesc...

El. Draga mea Ketty, ce-i cu dumneata? (Faţa i s-a lungit deodată. S-a aşezat.) De ce plîngi?

Eu. Iubeşti altă femeie...

El. Şi dacă ar fi aşa?... Totuşi cred că greşeşti.

Eu. Atunci iubeşte-mă pe mine... Nu mai pot... Sînt a ta... (Am văzut negru înaintea ochilor şi am căzut pe canapea. Cînd mi-am venit în fire, şedea lîngă mine, ţinînd în mîinile sale degetele mele reci, le săruta şi-mi netezea părul.)

El. Ştii ce, dragă Ketty? Am să-ţi dau nişte bromură. Linişteşte de minune nervii...

Eu. Îţi mulţumesc... Eşti un laş, un nemernic...

— De ce?

— Iubeşti altă femeie...

— Linişteşte-te, fetiţă dragă, linişteşte-te...

(Am izbucnit într-un rîs isteric, l-am muşcat de deget şi am început să ne hîrjonim. I-am dat un bobîrnac peste mînă.)

El. Să nu-mi ceri imposibilul. Nu pot aparţine decît unei singure femei, o dată pentru totdeauna. Dumneata nu poţi fi soţia mea, iar eu nu vreau să fiu un ticălos. (Roşu, cu ochii aprinşi, s-a sculat posomorît şi a trecut la masă. Mi-a spus de acolo :)

— Nu te mai recunosc, iubită Carmen...

— La revedere, Protasov !...

Şi am plecat.

20 februarie. Am visuri aprinse, ca să zic aşa, nude. L-am văzut în vis pe bietul uriaş, pe diaconul Ferapont. Se făcea că mă scoate pe braţe dintr-o baie caldă, mă înveleşte într-un cearceaf, mă pune pe o palmă şi mă saltă în sus ca pe un copil. Deodată, am căzut jos. Am tresărit şi m-am deşteptat. De ce nu, la urma urmei? Nu-i un bărbat bine ?... Doamne, ce plictiseală ! De-ar veni mai repede lăsata secului. Privegherea s-a terminat, bate clopotul la biserică. Doamne, curăţă-mi sufletul de toată întinarea aceasta ! Totuşi inima, inima vrea să se avînte în lumea aventurilor, în lumea basmelor.

12 martie. Ei, poftim !... Cum o să mă mai împărtăşesc acum ? ! Cum mi-aş mai putea mărturisi părintelui Alexandr păcatul ? Niciodată, niciodată ! Am să-i spun doar atît că am rămas întîmplător peste noapte în adăpostul din pădure cu un ţăran vînător... M-am plimbat cu schiurile, m-am rătăcit, am băut puţin cu el şi, fără să bag de seamă, am ameţit. De fapt, nici n-a fost nimic. Cu atît mai bine. Sînt ca şi înainte, curată în faţa lui dumnezeu şi a mea însămi. E postul cel mare, clopotele bat, streşinile picură, stăncuţele croncănesc, iar tu, sărmana mea mamă, dormi la cimitir, sub o cruce. Ajută-i fetiţei tale, ajută-mă, mamă !"

Ketty puse tocul deoparte, se închină cu evlavie şi aruncă o privire pe fereastră, în noaptea argintată de lună.

Parcă nici nu s-ar fi învolburat mai adineauri viscolul. E linişte şi pace. Codrul mohorît îi împresoară din toate părţile. Cazacii îşi isprăvesc cina. Se duc la culcare, unii în căruţe, alţii lîngă foc, pe cergile cailor.

Două santinele veghează, plimbîndu-se în jurul locului de popas. Din timp în timp, ofiţerul ridică puţin capul de pe şa :

— Santinele !

— Să trăiţi ! Sîntem la datorie.

Ofiţerul este un tinerel fără mustaţă. Va duce cu bine convoiul la destinaţie şi-şi va primi cuvenita recompensă. A aţipit şi o visează pe ibovnica pristavului, pe Nadenka cea jucăuşă care i-a dăruit un inel cu peruzea şi i-a făcut o glugă călduroasă din păr de cămilă. Da, viaţa e frumoasă... dar plină de primejdii... N-are voie să doarmă...

— Hei, santinele !

— Să trăiţi, sîntem la datorie !

Deodată ofiţeraşul îşi aduce aminte : Nadenka i-a strecurat la plecare o sticluţă de coniac, ca s-o aibă la drum.

— Băieţi, vreţi un păhăruţ ca să vă mai ţină de urît ?...

— Îngăduiţi, blagorodnicia voastră — ceru voie cazacul Fedotov şi, smulgînd sigiliul de ceară de pe gîtul sticlei, o pocni de palmă. — Noi, cazacii, ştim cum să judecăm o sticlă înfundată... Poftiţi !

Băură un păhăruţ, două. Ofiţeraşul puse în zăpadă sticla cu restul de coniac. Luna scăpătase spre marginea taigalei, gerul poznaş al zorilor se întetea tot mai mult. Coniacul îi ardea la inimă, le tulbura gîndurile, capul li se pleca de la sine în piept. Ofiţeraşul zîmbi, apoi prinse să picotească... Cei doi cazaci de pază jinduiau să se trîntească în zăpadă şi să-i tragă un pui de somn. Ce să se mai întîmple acu ? Noaptea era pe sfîrşite. N-aveau de ce să se mai teamă. Puteau să se mai încălzească şi ei oleacă. Se aşezară în preajma focului şi-şi aprinseră ţigările. Încet, subţirel, ca să nu-i trezească pe cei ce dormeau, începură să cînte amîndoi :

Hei ! Viaţă, via-a-ţă !
Legată cu a-aţă !
Azi petreci, mîine mori...

Legănaţi de cîntare, amorţiţi de frig, cazacii şi surugiii se porniră şi mai avan pe sforăit. Unul singur, Filka Şkvoren, căscă de mai multe ori în şir, apoi se prefăcu c-a adormit. Voinic, bărbos, stătea culcat într-o căruţă pe taşca cu aur. Pînă la urmă însă, la fel ca şi pe santinele, îl birui somnul cel de neînvins. Cazacii începuseră să moţăie, iar Filka tot căsca şi căsca, făcîndu-şi cruci peste gură. Mîna lui căzu deodată neputincioasă, vlăguită. Un somn adînc îi doborî şi pe cazacii de pază.

Dar iată că din pădure începură să se strecoare spre locul de popas, ca nişte tigri printre trestii, cu paşi furişaţi, nişte arătări cu mutre negre şi cu gheare ascuţite. Doi călăreţi — unul fără nas, celălalt cu barbă neagră şi părul vîlvoi ca de ţigan — se repeziră ca nişte ulii spre căruţa din margine. Acolo se şi puseseră pe treabă alţi cinci inşi. Lucrau repede, fără zgomot. Cît ai clipi, taşca de piele, plină cu aur, fu atîrnată de o prăjină tare, cu capetele puse curmeziş pe spinările a doi cai de călărie. Ţinînd bine prăjina, cei doi călăreţi porniră la trap, în pas cumpănit, spre o rîpă năpădită de lăstăriş des. De n-ar fi lătrat pe neaşteptate căţeluşa dracului, cazacii ar fi putut să-şi ia pe vecie rămas bun de la aur. Dar potaia lătră, călăreţul cel negru şi ţiganul şfichiuiră caii, iar Filka Şkvoren sări din somn şi strigă buimac :

— Săriţi, flăcăi !... Hoţii ! !

Toţi pînă la unul, în afară de ofiţer şi de santinele, se repeziră la arme şi la cai. De după copaci răpăiră cîteva focuri trase de tîlhari. Doi cazaci căzură pe spate, vînturînd din mîini, al treilea se prăbuşi cu faţa în zăpadă, al patrulea se dădu din fugă peste cap, sări în picioare, se rostogoli iar şi începu să se tîrască pe brînci, gemînd. Cazacii răspunseră printr-o salvă trasă spre peretele cel negru al taigalei. De acolo izbucniră din nou împuşcături.

— Pe ei, băieţi ! Puneţi mîna pe ei !

Călare, pe deşelate, Filka Şkvoren gonea pe urmele fugarilor. Cazacii puneau în grabă şeile pe cai. Iată, unul din ei sări în şa şi alergă în ajutorul lui Filka, dar

calul vlăjganului, înnebunit de spaimă, zvîrlea, juca pe loc, sărea de colo-colo.

— Pe ei ! Pe ei ! — răcnea Şkvoren, ajungîndu-i din urmă pe cei doi tîlhari.

Aceştia dădură bice cailor, capătul prăjinii scăpă din mîinile ţiganului şi taşca cu aur căzu pe drum. Juvăţul, aruncat cu îndemînare, din goana calului, de Filka Şkvoren, încleştă gîtul ţiganului şi-l doborî în zăpadă.

— Gata ! L-am prins !

Din pricina smuciturii puternice, căzu însă de pe cal şi Filka Şkvoren. Căţeluşa lătră de trei ori. Scăpînd de greutatea aurului, călăreţul cel negru pieri repede în pîcla zorilor. Piciorul ţiganului se agăţă o clipă în scară, apoi tîlharul se rostogoli la pămînt.

— Aha ! Te-am prins ! — strigă Filka Şkvoren, gîfîind din greu, înăbuşindu-se. Alergă spre el cu capătul arcanului într-o mînă şi cu un cuţit lat în cealaltă.

Ţiganul era la zece paşi de Filka. O clipă, şi avea să se aleagă cu beregata tăiată. Sări însă sprinten în picioare, îşi trase laţul de pe gît şi se mistui ca un fum în bezna taigalei.

Sleit de puteri din pricina nădufului, uriaşul Filka abia se mai ţinea pe picioare. Lîngă el, în zăpadă, zăceau peruca şi barba ţigănească, smulse de laţ. În urma lor răpăiau încă împuşcături. Trei cazaci veniră în goana cailor ca să-l ajute pe Şkvoren. Acesta înghiţi un pumn de zăpadă şi-şi lepădă cojocul ca să se mai răcorească, să-şi recapete răsuflarea. Apoi, cu chiu cu vai, se sui pe cal.

— După el, băieţi ! După el ! Îl prindem îndată... Of, nu mai pot !

În taiga era încă întuneric, dar iscusitul Şkvoren zărise încotro o apucase fugarul.

— Aha !... A luat-o pe poteca fiarelor... Ne scapă, ticălosul !

Cotiră în trap mai domol. Pojghiţa de zăpadă îngheţată nu era prea tare şi copitele se înfundau mereu în troienele adînci.

— Hai înapoi, băieţi, că nu-l mai prindem — spuse vlăjganul, plîngăreţ, tuşind răguşit. — S-o fi căţărat în vreun copac, diavolul. De-acu nu-l mai dibuieşti nici cu cîinii. Iacă ce întuneric e !

Totul se isprăvise. Cerul devenea din ce în ce mai alburiu. Curînd, lumina dătătoare de puteri avea să scalde din belşug drumurile. Dar pînă să răsară soarele, în taiga avea să mai mocnească o vreme negura. Aurul fusese pus la loc. Vistieria nu suferise pagube. Rusia însă pierduse cîţiva ostaşi tineri, iar în marginea pădurii, pe zăpadă, se zăreau, negre, leşurile a doi tîlhari.

Ofiţeraşul şi cele două santinele abia îşi veniseră în fire. Le venea să verse, dădeau să se scoale şi cădeau din nou la pămînt. Porucicul ştia prea bine ce-l aşteaptă. Era gata-gata să izbucnească în plîns, cu hohote, aşa cum plîng copiii.

— Nu înţeleg... ce... ce... ce-am păţit ?

— Fiţi pe pace, blagorodnicia voastră. Aurul a scăpat... Am pierdut numai şase oameni.

16

...În noaptea aceea, inginerul Protasov zăbovi mai mult la Nina. Prohor dormea cam rar acasă. Activitatea lui îl obliga să-şi petreacă noaptea de multe ori fie undeva pe o parcelă din pădure, la o fabrică, în biroul administratorului exploatării aurifere „Dostan", fie pur şi simplu în mijlocul taigalei, lîngă un foc, ca tunguşii.

— Însoţeşte-mă cel puţin pînă la vapor, Andrei.

— Nu ştiu dacă e bine s-o fac.

— Dar nu pot să plec singură !

Protasov încetă să mai măsoare în lung şi în lat covorul moale şi se uită la Nina cu o adîncă duioşie. Simţea acum un fel de supunere lăuntrică faţă de ea şi acest nou jug îl umplea de bucurie. Bucuria aceasta nu era

însă trainică, era repede înlăturată de conştiinţa răspunderii pe care o avea faţă de înalta idee revoluţionară, căreia căuta să-i închine toate puterile. Nu, mai bine să rămînă liber pînă la sfîrşit !

Nina părea să fi ghicit frămîntarea din sufletul lui.

— Stai jos, Andrei — spuse ea tulburată. — Avem multe de vorbit.

— Nina, mă tem că soţul dumitale nu va fi de acord să plecăm împreună. Simţindu-i zbuciumul lăuntric, Protasov se aşează mai departe de ea. — Navigaţia va fi reluată curînd. Avem o mulţime de treburi. Prohor Petrovici o să protesteze.

— Nici gînd. Sînt convinsă că Prohor va fi încîntat...

— Crezi ? — exclamă speriat Protasov.

— Nu cred, ci sînt absolut convinsă.

Protasov se sperie şi mai mult. Spuse :

— Ar fi minunat.

Prohor se întoarse acasă a doua zi, spre seară. Toată aşezarea aflase că în taiga fusese atacat convoiul care transporta aurul. Dis-de-dimineaţă porni într-acolo un detaşament de cazaci, în frunte cu un ofiţer mai în vîrstă, cu judecătorul de instrucţie şi cu doi ureadnici. Pristavul se ivi abia către amiază. Zicea că în noaptea aceea viforoasă urmărise pe noul teren aurifer nişte vînzători de spirt. La auzul celor întîmplate, se grăbise să ia ceva în gură, după care pornise şi el spre locul încăierării. Nadenka nu era în apele ei : se culcase în pat şi plîngea, rugîndu-se lui dumnezeu. Îi părea rău de ofiţeraş...

Trecu o săptămînă. Pristavul dezlănţuise o adevărată teroare. Prinsese în taiga trei vînzători de spirt şi doi vagabonzi pe care-i schingiuise pînă îi făcuse să mărturisească că ei atacaseră convoiul cu aur. Cazacilor li se luaseră interogatorii. Porucicul fusese dus la oraş. Închisoarea aşezării nu era încă gata, aşa că vagabonzii şi vînzătorii de spirt fuseseră expediaţi tot la oraş.

Tîrziu, la miezul nopții, Prohor bătu în ușa pristavului.

— Cine-i acolo ?

— Deschide.

Prohor intră, însoțit de lupul său. Nadenka se apucă cu mîinile de cap. Încercă să zîmbească, dar ochii ei larg deschiși se umplură îndată de o spaimă tulbure.

— Să știți că nu mă puteți ucide — spuse Prohor și se așeză în colț, la masă. — Lupul vă sfîșie pe amîndoi. Și apoi, eu însumi trag destul de bine... De altfel, în treacăt fie spus, nu mi-e frică de voi...

Și, zicînd acestea, puse revolverul la îndemînă.

Pristavul își potrivi poalele halatului și schimbă o privire cu Nadenka. Aceasta îngheță. Pristavul mustăcea.

— Iartă-mă, Prohor Petrovici... dar îmi vine să cred că ți-ai pierdut mințile.

— Cu voi nici n-ar fi de mirare — răspunse Prohor, încruntat, dar calm.

— Dorești un ceai cu coniac ?

Nadenka simți că n-o mai țin picioarele. Se așeză pe un scaun.

— Nu, mulțumesc — răspunse Prohor. — Mă tem de coniacul tău. Mi l-am adus pe al meu... — Scoase din buzunar sticla pe care ofițerul de cazaci nu apucase s-o bea pînă la fund. — Ia vino-ncoace, Nadia... — porunci el și ciocăni cu degetul în eticheta sticlei. — Vezi marca asta ?

— O văd — răspunse în șoaptă Nadenka, cu buzele albe ca varul.

— Adu două pahărele : unul pentru tine și unul pentru Feodor Stepanîci.

Mișcîndu-și picioarele ca o somnambulă, Nadenka aduse pahărelele. Lupul ședea alături de stăpînul lui. Prohor umplu cele două pahărele.

— Bea !

Nadenka închise ochii și bău fără să tresară.

— Feodor, bea și tu !

— Scutește-mă, nu pot.

— Nu i-am dat judecătorului de instrucție sticluța asta găsită la locul popasului. Nu i-am dat nici peruca, barba și pintenul tău, Feodor. Cînd te-au prins în laț, ai căzut și ți-ai agățat pintenul în scară.

Pristavul se învineți de mînie, se repezi spre Prohor cu gura schimonosită de un rînjet și izbi cu pumnul în masă. Lupul îl doborî dintr-un salt. Nadenka scoase un țipăt de spaimă. Pristavul se ridică și dispăru în odaia de alături, trîntind ușa în urma lui.

— Nu-ți fie frică, Nadejda — spuse Prohor. — Nevastă-mea pleacă pentru mai multă vreme cu Protasov. Ai să te muți numaidecît la mine și ai să fii a mea. Spune-mi, cine este țiganul?

În ochi, în fiecare fibră, în fiecare picătură de sînge a Nadenkăi se dădea o cumplită luptă lăuntrică. Se chinuia să găsească un răspuns. Tăcea.

— Ei?

Nadenka începu să dea din cap ca o smintită, strigînd:

— Nu știu! Nu știu nimic! Prohor Petrovici, drăguțule... Îngerașule!

Ochii, buzele, tot chipul ei rîdea, pe față îi curgeau lacrimi de spaimă și nădejde.

Ușa se întredeschise și prin odaie zbură, căzînd la picioarele lui Prohor, o pereche de cizme cu pinteni. Ușa se trînti la loc. În odaia alăturată, zbiera și înjura pristavul.

— Mă iubești?

Nadenka se porni și mai amarnic pe plîns, apoi începu să rîdă și se apropie de Prohor, ca oțelul atras de un magnet. Lupul își rînji colții.

— Cine-i țiganul?

— Nu mă întreba, nu mă întreba... — șopti ea, dînd speriată din mîini. — Mă omoară, mă taie... Sînt toată numai vînătăi. Scapă-mă, dragule.

— Bea!

Cutremurîndu-se toată, gheboșată de spaimă, Nadenka își birui repulsia și sorbi cu deznădejde al doilea

păhăruț de otravă. Se strîmbă toată și scuipă, bălăbănindu-și capul, cu picioarele vlăguite.

— Dragule !...

Cu toată sila pe care o simțea la atingerea ei, Prohor o ajută să ajungă la canapea. Apoi, apropiindu-se de ușa închisă, izbi în ea cu cizma :

— Feodor ! Vino încoace !

Pristavul intră țanțoș, în ținută de gală, avînd pe piept toate decorațiile și crucea Sfîntul Gheorghe. Era încredințat că văzîndu-l astfel Prohor nu va îndrăzni să aducă „o insultă uniformei".

— Cu ce vă pot fi de folos ?

— Cu nimic... Nu-mi poți fi de folos la nimic — răspunse apăsat Prohor, înăbușindu-se de mînie.

Tremura de indignare și dădea anapoda din mîini. Se lăsă greoi pe un scaun.

Pristavul stătea în picioare lîngă sobă. Chipul lui era întunecat, veninos. Se încordase ca un arc și era gata de o încăierare sălbatică.

Prohor se uita la el sugrumat de ură, nemaiputînd să rostească mult timp nici un cuvînt. El, Prohor, puternicul și neînvinsul Prohor, în fața căruia tremurau toți și toate, fusese atîta vreme, prin forța împrejurărilor, la cheremul acestui om ! Să dispui de putere, de autoritate, de avuții și... să zaci strivit sub călcîiul unui ticălos !

Se stăpîni anevoie ca să nu izbucnească într-un plîns nervos. Scrîșnind, izbi năprasnic cu pumnul în masă. Încă o clipă, și s-ar fi aruncat asupra pristavului. Ochii lui cumpliți, de care se temea chiar și lupul, îl făcură pe acesta să se retragă cît mai aproape de ușă.

— Nu ne aude nimeni. Nadenka a băut otrava asta — începu Prohor cu o voce surdă ca un mîrîit de fiară. — Am vrut să-ți spun că lucrurile nu pot merge așa mai departe. Nu, și nu ! Mă înăbuș, înțelegi, mă înăbuș groaznic. Parcă mi-ar atîrna de picioare o piatră de moară. Și pe inimă mă apasă o piatră, iar piatra aceea e piciorul tău. Aici nu mai e loc pentru amîndoi. Ori tu, ori eu. Dacă te încăpățînezi, îți fac de petrecanie.

— Nu s-ar putea cumva fără amenințări, drăguțule? — răspunse pristavul, netezindu-și mustățile. Apoi, zornăind din pinteni, se așeză impunător în jilț. — Eu nu sînt în slujba dumitale, ci, în primul rînd, în slujba maiestății sale.

Umflîndu-și obrajii buhăiți, omul stăpînirii răsuflă zgomotos.

Prohor rîse batjocoritor:

— Un ticălos, un falsificator de bani și un tîlhar de drumul mare nu poate fi slujitorul țarului.

— Cum ai zis? Cum? — se răsti pristavul, lovind cu sabia în podea și rotindu-și înspăimîntător în orbite ochii de taur.

— Să vorbim liniștit. Nu zbiera — îl povățui Prohor. — Îmi dau seama prea bine și te sfătuiesc și pe dumneata să înțelegi că pînă mai de curînd ai fi avut prilejul să mă pierzi, dacă ai fi vrut. Dar acum, cînd am aflat cine ești, n-ai să mi-o faci dumneata mie, ci eu dumitale.

— Asta n-are să se întîmple chiar așa de curînd... Ha-ha!

— Peste trei zile! — răspunse Prohor, izbind cu pumnul în masă. Lupul sări în picioare.

Pristavul rîse speriat și spuse:

— Ciudat mai ești!

Nadonka gemea și scuipa în somn. Ceasul hîrîi și bătu ora două. Viscolul scîncea, lingînd geamurile.

— Pentru atacul organizat asupra convoiului cu aur și pentru omorîrea celor șase cazaci, te așteaptă spînzurătoarea.

— Ascultă-mă, Prohor Petrovici, ai luat-o razna de tot!... Numai un om care și-a pierdut mințile își poate închipui așa ceva... Auzi vorbă: Eu, slujitorul credincios al țarului, să... Ha-ha!

Trăgînd din țigară, Prohor spuse:

— Mia de ruble care i-ai dat-o lui Parczewski era falsă. A pierdut-o la cărți, în oraș. Autoritățile locale au dresat cuvenitul proces-verbal. În prăvăliile și la administrația mea s-au descoperit o mulțime de bani

falşi. Am pierderi băneşti. Biletele de bancă false le fabrici tu, în „Casa Dracului", sus pe stîncă. Tu eşti „ţiganul". Peruca ta, pintenul şi coniacul Nadenkăi sînt la mine. Filka Şkvoren şi doi cazaci te-au recunoscut acolo, la faţa locului, ţi-au recunoscut mustaţa şi burta. Desigur, şi mutra... Pardon... Important e că tovarăşul tău de tîlhărie, cîrnul care vindea spirt, a fost prins împreună cu căţeluşa voastră şi a mărturisit totul. Dacă va fi cazul, voi telegrafia peste trei zile guvernatorului, încunoştinţîndu-l despre toate acestea. Repet însă : dacă va fi cazul...

Pristavul îşi strînse tîmplele în mîini şi începu să păşească de colo-colo prin odaie. I se tăiaseră picioarele ; pintenii lui zornăiau acum jalnic, parcă cerînd îndurare. Simţea că are să plesnească, tot încercînd să-şi stăpînească gîfîiala şi oftările deznădăjduite. Capul îi era pustiu. Inima lui Prohor fremăta de bucurie.

— Uff ! — izbucni deodată pristavul, căzînd în genunchi alături de canapeaua Nadenkăi. Ascunzîndu-şi faţa la pieptul ei, se ruga vlăguit, becisnic : — Nadiuşa !... Nadia, trezeşte-te. Prietenul meu cel mai bun vrea să mă piardă... Omul pe care l-am iubit şi l-am apărat din copilărie... Ce blestem pe capul meu !

— Ascultă-mă — îl struni Prohor, ridicîndu-se şi rezemîndu-se cu mîinile de masă. — Te-aş ruga : fără prefăcătorii, fără bocete. La mine nu se prinde. Nu-s nici domnişoară de pension, nici copil neştiutor... Ai zis că-ţi sînt prieten ? Bine. Îţi mulţumesc. Ascultă cu luare-aminte ce am să-ţi spun...

Fără să se scoale în picioare, stînd în aceeaşi poziţie, cu spatele la Prohor, pristavul îşi scoase batista, se şterse pe obraz şi-şi suflă încet nasul.

— Pînă acum... Mă auzi ? Pînă acum ţi-am dat peste cincizeci de mii de ruble. Socotesc aceşti bani cu totul îndestulători spre a răscumpăra hîrtiile compromiţătoare pentru mine, pe care le păstrezi. Aşadar, aştept să mi le dai.

Pristavul sări atît de brusc în picioare, încît răsturnă măsuţa din faţa canapelei, cu un vas de porţelan pe ea.

Se întoarse spre Prohor şi, ameninţîndu-l cu pumnii, începu să ţipe isteric şi să bată din picior :

— N-am nici un fel de hîrtii ! Şi nu ţi le dau ! Nu ţi le dau ! Minţi. N-a fost prins nici un negustor de spirt...

— Nu-mi dai hîrtiile ?

— Nu ţi le dau ! Mai bine le înghit, aşa cum a înghiţit Inokenti Gruzdev dovada aceea împotriva ta.

— Nu mi le dai ?

— Nu ţi le dau... Sînt la centrul gubernial, într-un loc sigur...

— Arată-mi caseta de fier...

— Nici gînd ! Ce, îmi faci perchiziţie ?

— Te întreb pentru ultima oară : mi le dai ?

— Nu.

— Atunci, la revedere.

Prohor îşi luă lupul de zgardă şi porni cu el spre uşă. În prag, se întoarse încă o dată şi rosti cu glas glacial :

— Aşadar, îţi dau răgaz trei zile ! Cel mai înţelept lucru ar fi să-ţi tragi un glonţ în cap. Te sfătuiesc prieteneşte : trage-ţi-l !

17

Cu patru zile înainte de plecarea Ninei, Andrei Andreevici Protasov veni la Gromov dimineaţa devreme, însoţit de inginerul Nikolai Nikolaevici Novikov, un bărbat chel, cu mustaţa căruntă. Acesta era delegatul controlului de stat pe lîngă exploatările miniere. Sosise recent din centrul gubernial pentru o inspecţie.

Luînd paltonul lui Protasov, isteaţa Nastia îi spuse :

— Prohor Petrovici nu-i în apele dumnealui. Nu ştiu dacă o să vă primească.

Se apropiară de birou. În dosul uşii de stejar se auzeau paşi grei şi tusea aspră a stăpînului casei. Inginerii

se opriră în loc cîteva clipe, sfătuindu-se dacă să intre ori ba.

— S-o lăsăm mai bine pe mîine — propuse Novikov.

Funcţionar al statului, neavînd, de fapt, aproape nici un fel de obligaţii faţă de Gromov, nu s-ar fi putut spune că se temea de Prohor Petrovici. Simţea însă totdeauna în prezenţa lui un fel de stinghereală. Vorbind cu Prohor, se putea aştepta în orice clipă ca acesta să se răstească la el ca un negustor bădăran ori să facă un gest nestăpînit, cum i se şi întîmplase de multe ori.

Vîrfurile urechilor lui Protasov se roşiră. Simţi că-l strînge gulerul vestonului. Ciocăni hotărît în uşă :

— Prohor Petrovici, avem ceva de vorbit cu dumneata.

— Poftiţi !

Înalt şi lat în umeri, puţin adus de spate, Prohor stătea în picioare dîngă masă. După discuţia cu pristavul, nu dormise toată noaptea. Era palid şi avea pungi la ochi.

— Ce doriţi ?

Protasov se aşează ostentativ, fără să mai aştepte invitaţia şi-şi aprinse ţigara, cu aerul unui om foarte sigur de sine. Novikov rămase în picioare. Gemînd ca un bătrîn, Prohor se aşează în jilţ.

— Luaţi loc, Nikolai Nikolaevici — spuse Protasov colegului său, oferindu-i un scaun.

Repezindu-şi spre spate moţul de păr căzut pe frunte, Prohor aştepta, privindu-şi oaspeţii printre gene.

— Am venit să discutăm ceva cu dumneata — spuse Protasov, deschizînd servieta şi după ce aruncă o privire în ea o închise la loc. — Se pare că discuţia va fi destul de lungă şi, poate,. nu tocmai plăcută pentru dumneata, Prohor Petrovici.

Picioarele lui Gromov se mişcară sub masă. Deodată atent, ridică sprînceana dreaptă în sus.

— Andrei Andreevici şi cu mine... — începu inginerul Novikov, dar Prohor îi tăie vorba :

— Vorbeşte, te rog, numai în numele dumitale... Doar nu pot...

— Nikolai Nikolaevici — interveni Protasov la rîndul său. — Expuneţi, vă rog, problema...

Prohor se ridică, îşi îndoi piciorul stîng şi se aşeză pe el.

— Ei, domnilor ?

Scund, adus de spate, cu capul vîrît între umeri, Novikov îşi puse pe nas nişte ochelari mari de modă veche şi scoase din servietă o hîrtie :

— Acestea sînt instrucţiunile... care, după cum ştiţi şi dumneavoastră, au fost elaborate de Departamentul Minelor, obţinînd augusta aprobare a maiestăţii sale...

— Ştiu, ştiu... Vă rog, nu lungiţi discuţia, că n-am timp.

— Scuză-mă, Prohor Petrovici — interveni Protasov foindu-se pe scaunul lui — dar chestiunea pentru care ne-am permis să te deranjăm este de o sută de ori mai importantă decît orice treabă, chiar şi decît treburile care nu suferă amînare.

— În calitatea mea de reprezentant al controlului de stat — continuă Novikov, trebuie să spun, spre marele meu regret, că aceste instrucţiuni care apără interesele muncitorilor nu sînt respectate de dumneavoastră în toate prevederile lor.

— De pildă ?

— Ca să ilustrăm prin exemple cele afirmate — spuse Protasov — va trebui să te deplasezi şi dumneata împreună cu noi la faţa locului.

În tot timpul lungului drum pînă la exploatarea „Novîi", Prohor rămase cufundat în gîndurile lui sumbre. Starea sa sufletească instabilă îi învăluia mintea într-un fel de beznă rece. Aştepta o mînă de ajutor de la cineva, dar n-o putea avea. Neînţelegerile dintre el şi Nina erau tot mai apăsătoare. Pe deasupra, ziua plecării Ninei se apropia tot mai mult. Atunci avea să rămînă singur de tot, şi gîndul acelei singurătăţi care-l aştepta era foarte neliniştitor.

— O vulpe ! O vulpe ! — strigară de alături din sanie cei doi ingineri.

Vechiul instinct al vînătorului nu se trezi însă în sufletul lui Prohor. Nici nu se clinti. Totuşi, în mintea sa i se păru că aude, ca un reflex obişnuit, împuşcătura închipuită, şi toate gîndurile lui o apucară deodată pe un alt făgaş : „O să se împuşte pristavul, sau nu ? Fără îndoială că nu. Atunci cum să procedez, ce să fac cu ticălosul acela ?" Şi Prohor hotărî repede : „O să-l ucidă Filka Şkvoren".

Drumul cînd urca, cînd cobora. Zăpada se bătătorise ; balega moale de cal o împestriţa peste tot cu pete întunecate. În vîlcele şi în rîpi, pe povîrnişul dîmburilor se rostogoleau şuvoaie tulburi.

La exploatarea „Novîi", smulsă cu un an mai înainte lui Priperentiev, începuseră încă din toamnă lucrările miniere la zi şi în subteran. Se săpaseră şanţuri şi canale de scurgere, se ridicaseră zăgazuri, se amenajaseră drumuri pentru transportarea cu roabele a nisipului şi a materialelor de susţinere. Acum, în atelierele mecanice, neterminate încă, şi la uzina electrică erau în toi lucrările de dulgherie şi fierărie. Utilajul exploatării părea în general ceva improvizat, primitiv, ieftin. Prohor nu era sigur că pînă la urmă exploatarea îi va rămîne, şi de aceea nici nu voia să investească bani în ea. Totul se făcea de mîntuială, cu gîndul de a scoate cît mai mult aur, după care să se lase totul baltă. În privinţa aceasta, Prohor era un adevărat băieş clandestin, doar că lucra pe scară mare.

Pămîntul pietros, povîrnit era brăzdat peste tot de şanţuri, gropi şi mormane de nisip rămas după spălare. Prin şanţuri se scurgea apa tulbure, argiloasă, provenită din instalaţiile de spălare. Zăpada dimprejur era murdară de nisip şi de funingine ; peste tot se vedeau grămezi de pietre, gunoaie şi excremente de om. Privelişţea era cu adevărat dezolantă. Soarele strălucitor sublinia şi mai mult mizeria condiţiilor de muncă de aci. Ici-colo se tîrau alene oameni încălţaţi cu gioarse, îmbrăcaţi în zdrenţe : săpători, vagonetari, băieşi, oameni care cărau cu roabele. Chipuri posomorîte, bolnăvicioase, fără pic de sînge în obraz... Mulţi dintre ei, ofti-

coşi, tuşeau într-una, sufocaţi. Aproape toţi sufereau crunt de reumatism.

Deasupra fiecărui puţ, în loc de macara mecanică, se înălţa o construcţie veche, antediluviană, un vîrtej vertical primitiv, acţionat cu cai, folosit pentru ridicarea din puţul minei a ciuberelor cu nisipul aurifer şi pentru coborîrea în subteran a materialelor de susţinere.

— Priveşte, Prohor Petrovici — începu Protasov pe un ton oficial, ferm, ca să-i inspire lui Prohor respectul cuvenit pentru vorbele sale. — Aceste şandramale oribile au fost construite după indicaţiile dumitale, în urma ordinelor dumitale categorice. Acum închipuieşte-ţi şi dumneata : se ridică un ciubăr cu nisip şi, în timpul acesta, vîrtejul se defectează, nu mai ţine. În chip de frînă se foloseşte o bîrnă greu de mînuit. Deci, dacă omul care lucrează la vîrtej face o greşeală, ciubărul greu, cîntărind zece puduri, cade de sus în capul muncitorului din subteran. Înţelegi? Un asemenea lucru s-a şi întîmplat...

— Este contrar dispoziţiilor legale — confirmă inginerul Novikov, făcînd o însemnare în carnetul său.

Prohor mormăi ceva pe sub mustaţă şi se posomorî.

Din atelierul mecanic ieşi, încotoşmănat în blănuri, administratorul exploatării, căutătorul de aur Foma Grigorievici Ezdakov, un bărbat cu barbă roşie, înspicată de fire cărunte, şi cu nasul coroiat. Organizator de nădejde şi mare cunoscător al taigalei şi al mineritului, descoperea aurul în chip uimitor. Avusese într-un timp exploatările sale proprii, dar fusese ruinat de muncitorii exploataţi de el la sînge, care hotărîseră să-l ucidă. Fugise într-o noapte, părăsindu-i în taigă, în voia soartei. Începuse o tragedie nemaipomenită. Era un ger de patruzeci de grade. Oamenii nu mai aveau ce mînca şi se împrăştiaseră care încotro prin taigaua nestrăbătută. Mulţi din ei muriseră îngheţaţi, numeroşi alţii fuseseră înjunghiaţi : o lovitură de cuţit hotăra cine rămîne în viaţă, şi cine va fi mîncat. Unii înnebuniseră.

Aproape toţi acei truditori anonimi pieriseră într-un fel sau altul. Ezdakov fusese arestat, judecat şi trimis la ocnă, dar aurul moştenitorilor săi obţinuse repede eliberarea lui. După alte versiuni, evadase, pur şi simplu, după ce gîtuise un temnicer.

Aceste lucruri se petrecuseră cu zece ani mai înainte. Acum Ezdakov ieşise din umbră şi se aciuise la exploatarea lui Gromov. Omul acesta cu chip de fiară tăia şi spînzura acolo. Rareori îi amenda ori îi dojenea pe muncitori. De obicei însă, îi bătea pe capete. Siluia femeile tinere şi brutaliza copiii. Să protestezi era şi zadarnic şi primejdios : ţi se făcea îndată socoteala şi erai alungat. Administraţia nu te apăra. Femeile batjocorite plîngeau noaptea şi mărturiseau totul bărbaţilor, iar aceştia, încleştînd dinţii, le băteau măr, lăsîndu-le mai mult moarte decît vii. Asta era viaţa.

Ezdakov se apropie cu paşi repezi de patron, îşi luă căciula din cap, descoperindu-şi chelia, şi-i zîmbi mieros cu toată faţa roşie, arsă de vînt. Ochii lui mari şi bulbucaţi priveau însă cu răutate şi cruzime.

— Să trăiţi, scumpul meu stăpîn, să trăiţi, înălţimea voastră, Prohor Petrovici ! Cum mai staţi cu nepreţuita dumneavoastră sănătate ?

Luă mîna lui Prohor în labele lui mari şi o scuturâ îndelung, cătînd în ochii stăpînului, linguşitor, cu devotament de cîine, ba chiar încercă s-o strîngă la piept.

Inginerii se uitau la el cu scîrbă. Ochii ipochimenului îi jucau în cap, aruncîndu-le şi lor o privire obraznică, sfidătoare.

— Foma Grigorici — începu Prohor. — Domnii ingineri m-au luat la rost...

— Hei, Prohor Petrovici, dragul meu ! — începu slugarnic Ezdakov cu glas gros, cam nazal, fluturîndu-şi mînecile lungi ale şubei de ren. — De aia sînt şi ingineri pe lumea asta, ca să ne pună beţe în roate, nouă, oamenilor de afaceri, şi să ne ducă de nas.

— Pune-ţi căciula — îi îngădui Prohor.

— Am înţeles, să trăiţi.

— Domnilor, n-aveţi nimic împotrivă ca Ezdakov să vină cu noi ?

— Prezenţa lui ca administrator al exploatării este necesară — răspunse Protasov.

— În această calitate, răspunde în faţa legii — întări Novikov.

— Legea-i ca şi oiştea, he-he ! — replică Ezdakov.— Unde o întorci, într-acolo merge. Legile se scriu din birou. Pe hîrtie toate-s bune, toate merg strună... Dar ia încearcă să lucrezi în taiga... cu ocnaşii ăştia... Pe dată te duc de rîpă, te lasă gol puşcă... Oho ! Şi încă cum !... Ăştia-s oameni cu melic, nu-i de glumit cu ei. Să nu le bagi degetul în gură, că-ţi muşcă toată mîna... Ehei, oameni buni, domnilor ingineri învăţaţi... Taigaua îşi are legile ei. Da, da... Legi aspre, dar potrivite...

— Cu legile astea poţi să înfunzi şi ocna — izbucni Protasov, scos din răbdări.

— Ocna ? He-he ! Am fost şi pe acolo, am fost... Cunosc ! Pe mine nu mă speriaţi cu d-alde astea. Taigaua îşi are legile ei, ocna — ale ei. He-he ! Aţi zis „lege" ? Legea zice : „Ia-l pe muncitor cu binişorul, caută-i în coarne". Iar ţarul zice : „Dă-mi aur cît mai mult". Şi cine-i mai sus — ţarul, ori legea ? Aud ?...

— Dacă e pus în condiţii normale, muncitorul lucrează de două ori mai bine — spuse Novikov, înfofolindu-se în blană.

— La dracu ! — strigă Ezdakov. — Credeţi-mă că muncitorul nu preţuieşte grija pe care o arătaţi faţă de el. Şi dacă ar fi să asculţi de toate regulile, spuneţi-mi, cît ar costa aurul ? Ce-ar spune măria sa împăratul, ai ? Cît despre muncitori, nici o pagubă ! Tot fiare-s, doar că n-au coadă. Dacă crapă unul, în locul lui s-au şi născut alţi douăzeci. Pe cînd aurul, hei, aurul !... Aurul e tare scump, nu prea se găseşte, pe cînd oameni, mucegaiul acesta, viermii ăştia ai lui dumnezeu, sînt cît poftiţi. Eu, unul, nu pun nici un preţ pe ei.

— Ce neobrăzare ! — mormăi Protasov. Prohor simţea însă că vorbele acelea netrebnice îl ung la inimă.

Pas cu pas, cercetînd totul, se apropiau de mina principală.

— Înainte de a coborî în galerie, trebuie să precizăm un lucru — rosti inginerul Novikov şi, scund cum era, ridică spre Prohor ochii şi nările păroase. — Aici stratul aurifer cel mai bogat se află la mare adîncime, aşa că în zona respectivă domneşte „îngheţul veşnic". Ce rezultă de aci? Că pentru a uşura munca trebuie să dezgheţi roca. Cum aţi spus? Ştiaţi acest lucru? Deci, în abataje şi în galerii ard în permanenţă focuri. Cum stăm însă cu ventilaţia? Nu există nici un fel de ventilaţie. Aceasta se face de la sine, din voia curenţilor de aer. Atunci? Atunci, în subteran e un fum îngrozitor, emanaţii de gaze toxice, iar sănătatea oamenilor e ameninţată tot timpul. Trebuie să vă anunţ că controlul de stat nu poate îngădui o asemenea stare de lucruri.

— Ce tot spuneţi? Ce tot spuneţi? — întrebă fonfăit Foma Grigorievici Ezdakov, făcînd ochi dulci inginerului. — Ce gaze, ce fum? Vi s-a părut, domnilor. Ia să vedeţi dumneavoastră în ce fumăraie stau ţăranii cînd se aburesc în băile lor fără horn... Şi n-au nici pe dracu... Dar că nici la case n-au horn aţi văzut? Şi nici că le pasă. Trăiesc şi înalţă mulţumiri domnului.

— Ţăranii n-au decît să trăiască cum le place şi să-i mulţumească lui dumnezeu, dacă doresc. Cît despre muncitori...

— Hai, lăsaţi asta — spuse Prohor. — Mai bine să coborîm în galerie.

Intrară în ghereta încălzită de lîngă gura puţului ca să-şi pună cizme lungi, impermeabile, mantale de ploaie şi pălării mari de piele.

Coborîrea era cît se poate de neplăcută. Un puţ întunecos şi umed, adînc de cincisprezece stînjeni. O scară obişnuită, din stinghii, în felul celor pe care te caţări pe acoperişuri. Prohor cobora cel din urmă. Punea mîna în silă pe treptele lunecoase, pline de noroi lipicios. Atîrnate aproape vertical, scările erau dispuse în spirală. Trecerea de la o scară la alta era foarte primej-

dioasă. Trebuia să te apuci cu mîinile de scoaba bătută zdravăn în perete. O mişcare greşită, şi te prăbuşeai în gol, piereai zdrobit.

— Staţi ! O clipă ! Ptiu, ce beznă... Nu văd nimic — bolborosi speriat Prohor.

— Puneţi mîna pe scoabă ! Încet ! Să nu cădeţi...

Pe pereţi, prin armătura şubredă, se prelingea apa. De jos adia o umezeală rece, o duhoare de oxid de carbon şi de gaze rezultate din puşcare. Prohor simţea că-i vuiesc urechile, că ameţeşte.

Coborîră în întunericul umed. Plus două grade Réaumur. Ici-colo licărea cîte un bec electric. Înotai pînă la glezne în noroi. Picioarele lunecau, se împotmoleau, se poticneau. Din straturile înconjurătoare se infiltrau adevărate şuvoaie subterane. Apa şiroia peste tot, de sus şi din părţi, cînd mai încet, cînd de-a dreptul năvalnic.

Vreo zece dulgheri cu impermeabile şi cu pălării mari trudeau amarnic cu grinzile grele, meşterind armătura. Peste ei curgea de pretutindeni apa murdară, pătrunzîndu-le în mîneci şi pe după guler. Uzi leoarcă, murdari, munceau cu dinţii încleştaţi, blestemînd şi înjurînd.

— Ce simbrie primiţi voi, băieţi ? — îi întrebă, înadins, cu glas tare, Protasov.

— O rublă şaptezeci pe zi. Fir-ar el să fie, blestematul de stăpîn ! — strigară îndîrjiţi dulgherii. — Îşi bate joc de noi.

— Şi cîte ceasuri munciţi pe zi ?

— Nu cumva ai uitat, Protasov ? — întrebă Prohor, strîmbîndu-se înciudat.

— Nu. Mi se pare însă că dumneata ai uitat — îl înţepă Protasov.

Dulgherii se opriră din lucru şi începură să murmure. Un bătrîn spătos se tînguia :

— Ne canonim aşa în udătura asta cîte unsprezece ceasuri la rînd, fără pic de odihnă... Ne îmbolnăvim, pierim... Domnule Protasov... Dumneata eşti, nu ? Spune-i stăpînului că nu mai putem.

Prohor, pe care nu-l recunoscuseră, îşi trase pălăria pe ochi şi-şi vîrî nasul în gulerul paltonului. Ar fi vrut să se ascundă chiar şi de el însuşi. Bătrînul care vorbise arăta groaznic. Obrajii lui scofîlciţi erau plini de glod, iar prin barba căruntă îi şiroia mîzga. Urechile, nasul, toată faţa, ca şi mîinile lui cu încheieturile umflate de reumatism erau pline de noroi.

Pretutindeni în jurul lor — mocirlă, întuneric, clipocit de apă, băltoace. Prohor simţea că-l străbat fiori, că-l amorţeşte frigul.

Băieşii treceau pe lîngă ei ca nişte năluci. Departe, pe o galerie îngustă din dreapta, se auzeau loviturile oţelului în piatră : tîrnăcopul muşca din filon, dobîndind pentru Prohor bogăţie şi faimă. Undeva se auzi o bubuitură, apoi o prăbuşire de pietre şi un geamăt. Un cînt tărăgănat răsună o clipă şi amuţi, curmat de un blestem. Oftări şi icnete, înjurături, vorbe crunte, îndîrjite, şi iar blesteme.

— Să plecăm de aici — spuse Prohor, nemaiputînd să reziste.

Afară, lumina soarelui îi orbi şi traseră toţi în piept, cu nesaţ, aerul curat, înviorător.

Se duseră să-şi schimbe hainele în aceeaşi gheretă din care le luaseră.

— De bună seamă, starea de lucruri nu-i tocmai acătării — începu chicotind Ezdakov. — Uneori se întîmplă însă lucruri şi mai şi... Oho, şi încă cum ! Cît despre noi, apăi abia am început să lucrăm la exploatarea asta, n-am apucat să ne rostuim... N-avem de ce să dăm în crop. Încetul cu încetul, o să se rînduiască totul.

Protasov se aplecă mohorît spre godinul încins şi-şi aprinse ţigara.

— Dacă aş fi la controlul de stat — spuse el — aş închide o asemenea exploatare sau aş propune proprietarului s-o utileze cum trebuie în termenul cel mai scurt.

— Voi fi nevoit să cer acest lucru — întări apăsat inginerul Novikov, ridicîndu-şi privirile spre Prohor.

— Hm ! — exclamă enervat Prohor. — Dar, mă rog, domnilor, ce sînteţi dumneavoastră ? Socialişti, sau slujitori credincioşi ai ţarului şi ai mei ?

Novikov se dădu înapoi şi bîigui cu gura căscată :

— Ce legătură are asta cu socialismul ? Foarte, foarte curios...

— N-am fost şi nici nu voi fi vreodată slujitorul dumitale în înţelesul propriu al cuvîntului — ripostă Protasov. — Eu slujesc o întreprindere, nu un om. Dacă nu există altă cale, ne putem despărţi oricînd.

Prohor se sperie : oameni ca Protasov nu găseai pe toate drumurile.

— Pentru dumnezeu, Andrei Andreici, linişteşte-te ! De ce te superi ? Ştii bine că te preţuiesc foarte mult — mormăi el şi îl bătu linguşitor pe umăr. Apoi se răsti la Ezdakov : — Dumneata, Foma Grigorievici, du-te şi vezi-ţi de treabă... Ce te tot învîrteşti pe aici ?

— Am înţeles, să trăiţi...

Se înserase. Hotărîră să inspecteze cît de curînd şi celelalte întreprinderi. Protasov stărui totuşi ca patronul să cunoască îndată condiţiile de trai ale muncitorilor.

— Să intrăm măcar în treacăt prin barăcile din aşezarea muncitorească.

Prohor fu nevoit să se supună.

Porniră înapoi prin zăpadă. Zurgălăii troicii clincheteau trist. În dreapta, dunga întunecată a taigalei începea să se estompeze într-o boare gălbuie. Răsărea luna. Ajunseră în aşezare pe întuneric. Iarna, barăcile şi cazărmile în care Protasov o dusese vara pe Nina aveau o înfăţişare şi mai mizeră. Lăsate într-o rînă, proptite cu bîrne, zăpada le troienise pînă sub ferestre şi chiar mai sus. Oamenii vărsau apă pe zăpadă şi o bătătoreau. Astfel se mai apărau de vîntul care pătrundea înăuntru, prin crăpăturile dintre bîrne, prost legate între ele. Pe gerul aspru de afară, în barăci era foarte frig : cizmele ude, îngheţate se lipeau de podea ; pereţii, colţurile şi tavanul erau albe de promoroacă.

Intrară într-o baracă pentru muncitori familişti. Fum şi zăpuşeală, aer îmbîcsit de emanaţii, ca într-o baie.

Deasupra vetrelor se uscau pîslari umezi, peste tot atîrnau nădragi, cămăşi şi obiele, toate ude. Aburi şi duhoare. În cuie erau agăţate bucăţi de carne împuţită, peşte urît mirositor, scrumbii. Peste toate mişunau gîndacii.

— La locul de muncă nu există încăperi încălzite — începu Protasov. — I-am spus acest lucru de cîteva ori lui Prohor Petrovici. Ieşind din mină uzi pînă la piele, muncitorii sînt nevoiţi s-o întindă pe jos pînă acasă, uneori la o depărtare de şapte verste. Pe gerurile noastre, aceasta este o lipsă de omenie. După cum vedeţi, aici se usucă toate hainele ude. Dar unde să se spele, unde să se cureţe puţin muncitorul frînt de oboseală şi atît de murdar după muncă ? Tot aici, la spălătoarele astea...

— Pentru aceasta există baie cu aburi — obiectă Prohor.

— Unde fiecăruia îi vine rîndul de două ori pe an...

— Ce ruşine, ce ruşine ! — murmură Novikov, strîngînd din umeri.

Muncitorii nu se adunaseră încă cu toţii. Unii lucrau în schimbul de noapte. Cei ce apucaseră să cineze se culcau. În baraca construită pentru patruzeci de oameni se înghesuiau cam o sută cincizeci. Înghesuiala cumplită îi silea pe mulţi să doarmă pe jos, de-a dreptul pe pămîntul rece. Tot astfel, mai aproape de vetre, dormeau şi copiii, claie peste grămadă. Răceala şi alte boli se ţineau lanţ. Printre înjurături, în baracă se auzeau tot timpul oameni tuşind, vorbind răguşit, gemînd. Parcă era într-un spital sau, mai bine zis, într-un azil de noapte mizer.

Istoviţi de munca grea, muncitorii nu se uitau nici la comisia care intrase, nici la patron. De altfel, prezenţa lui Gromov îi îndîrjea. Multora le sta pe limbă să-i zică ceva, să-i tragă o înjurătură straşnică. Nu se încumetau totuşi, căci se temeau de el. Femeile erau mai îndrăzneţe. De îndată ce Prohor se aşeză pe laviţa de lîngă o sobă, îl înconjurară şi începură să turuie care mai de care.

— Eu îs Ana Paramonova ! — strigă o femeie murdară, dară plăcută la înfăţişare. — Ezdakov al matale — dar-ar domnul să se înece într-o băltoacă ! — s-a legat de mine, mi-a poruncit să viu la el ca să-şi facă poftele, arde-l-ar să-l ardă. Apoi, cum nu m-am lăsat, l-a chemat pe omul meu la birou şi l-a dat afară.

— Pe mine mă cheamă Vasilisa Pestereva — prinse a se tîngui o femeie pirpirie, căreia îi tremurau mîinile. — Şeful de echipă m-a pus să car bîrne şi eu i-am spus că sufăr de o boală femeiască şi că nu pot. Atunci m-a pus la amendă şi mi-a strigat tot felul de măscări, m-a înjurat de neamuri şi m-a făcut de becisnică.

— Scrie acolo, domnule — se îndesă în Prohor o surată cu privirile îndrăzneţe şi sprîncenele negre. — Eu sînt Nastia Zarecinaia. Pe mine supraveghetorul m-a trimis să spăl duşumelele la burlaci. Un funcţionar de la birou a început să mă suduiască. Cică n-au nevoie de o femeie aşa de mîndră care nu lasă pe nimeni să se atingă de ea şi nu vrea să se culce cu ei... Şi toate astea — vorbesc adicătelea de spălatul pe jos — le facem fără nici o plată. Fir-ar să fie !

În noaptea aceea, Prohor dormi puţin şi zbuciumat. Se gîndea, făcea bilanţul celor văzute în timpul zilei. Simţea în suflet o adevărată prăbuşire. Trebuia să orînduiască lucrurile altfel, să-şi stăpînească pornirile, să-şi înfrîngă lăcomia nemăsurată, să se poarte cu inimă, cu căldură faţă de oameni.

Dar nu-şi ajunsese încă scopul, nu izbutise să ia cu asalt culmile vieţii. Lupta pentru cucerirea fericirii sale era şi ea încă în toi. La naiba cu mofturile astea muiereşti, cu slăbiciunea ! N-aveau decît să se amărască cu toate acestea Nina şi Protasov al ei. Numai cei puternici învinG, iar învingătorul nu e judecat, învingătorul are întotdeauna dreptate.

Aşadar, înainte, spre ţel ! Drept înainte, neîndurător. La o parte orice temeri, orice năluci, orice legi

scrise numai pentru netoți ! Prohor nu cunoaște decît o singură putere : a lui, a aurului.

În cele din urmă adormi, mîndru, întunecat și în puterea întunericului.

18

Trecură încă două zile. Inspecția se terminase. Inginerul Novikov, delegatul controlului de stat, îi înmînase lui Prohor cuvenitul proces-verbal, stăruind ca acesta să treacă fără întîrziere la înlăturarea lipsurilor constatate. Prohor îi făgăduise că va îndeplini totul întocmai, îl îmbrățișase și dăduse în cinstea lui o masă, poruncind totodată casieriei să verse cusurgiului inginer suma de cinci sute de ruble pentru modul lăudabil în care efectuase inspecția întreprinderilor Gromov. Inginerul Novikov se întoarse la centrul gubernial foarte mulțumit de toate.

Spre seară, o troică cu cai sprinteni trase la scara casei Gromovilor. Nina, Protasov și Verocika se așezară comod pe pernele moi peste care fuseseră așternute covoare. Prohor îi petrecu posomorît și oarecum derutat. Privirea lui rătăcea de la soție la fiică, apoi la Protasov.

— Drum bun ! — le ură el, ridicînd căciula.

Scuturîndu-și coamele și zurgălăii de aramă, caii o porniră din loc. Inima lui Prohor Petrovici tresări și se strînse. Simți în față suflarea rece a singurătății. Rămase încă o vreme în prag, apoi își puse căciula pe cap și, pășind încet, intră în casă. Odăile erau pustii. Nu se mai auzea pasul ușor și hotărît al Ninei, nici glasul vioi ca un ciripit al Verocikăi.

Prin ungherele întunecate se pitiseră parcă foșnete și suspine care înfiorau sufletul. Din toate părțile îl împresurau dulapuri, scaune, draperii, vechiul ornic din perete, fuste, pîslari urît mirositori, obiele ude, muncitori,

tîlhari şi vînzători de spirt, iar gîtlejul răguşit al lui Filka Şkvoren răsufla şuierător drept în faţa lui.

Cuprins de fiori, Prohor aprinse în grabă toate candelabrele şi aplicele. Toate nălucirile pieriră într-o clipită, iar lucrurile îşi reluară înfăţişarea obişnuită. Lumina era vie, salonul — elegant, iar Nina îl privea din portret cu un zîmbet blînd de rămas bun.

— Nina, Ninocika... La revedere !... Pentru mult timp...

Prohor se aşeză în fotoliul din faţa căminului şi închise ochii... Troica năzdrăvană zbura ca o pasăre, zurgălăii clincheteau, surugiul fluiera şi cînta încetişor. Nina îi zîmbea lui Protasov, Verocika dormea, legănată de aerul tare şi de lumina blîndă a lunii. Troica gonea, zbura, surugiul cînta. Protasov îi săruta mîna Ninei, iar cineva săruta mîna lui Prohor.

Tresări şi deschise ochii, oftînd adînc : lupul sărise pe genunchii lui şi, dînd din coadă, începuse să-l lingă pe obraz. Prohor îl zvîrli jos, dar se ruşină deodată, îl chemă înapoi, îl îmbrăţişă şi-şi lipi obrazul de părul lui moale.

— Lupule, prostuţule... Prietenul meu credincios... Numai tu mă iubeşti !

Lupul scheuna, îl împingea cu labele şi dădea din cap, încercînd să-l lingă din creştet pînă-n tălpi.

— Hai, stai jos... Unde-i Nina ?

— Ham ! — răspunse lupul. Prohor îşi scoase batista şi-şi suflă nasul.

— Conaşule, poftiţi la telefon — strigă Nastia, trecînd în fugă pe lîngă el. — Nu auziţi ?

— Aud.

Trecu în biroul lui.

— Alo ! Nadenka ? Tu eşti ?

— Eu. Aş putea să viu la dumneavoastră să luăm împreună o ceaşcă de ceai ? Mă plictisesc cumplit.

— Acuma nu. Sînt bolnav.

— Păcat. Sînt foarte amărîtă şi aş fi vrut să vă cer un sfat. Cum de-aţi putut s-o lăsaţi pe Nina Iakovlevna să plece cu Protasov, cu omul acela ?

— Dar ce, crezi că trebuia să-i fi dat de însoţitor pe Filka Şkvoren ?

— De ce tocmai pe el ? Puteaţi să-l trimiteţi pe Feodor Stepanîci...

— Nu s-a împuşcat încă ?

— Nici gînd. Nu poate să-şi facă seama. Nu e zi de la dumnezeu să nu se îmbete turtă. Bea şi plînge, plînge şi bea. Acuma-i plecat.

— Cînd se întoarce ?

— A zis că la noapte.

— Să-i spui, şi chiar foarte serios, că-i poruncesc să se împuşte ! Spune-i că mîine la prînz trimit la guvernator un curier cu hîrtia despre care am vorbit.

Puse receptorul în furcă.

La zece seara, în biroul lui Prohor avea loc o consfătuire cu inginerii şi tehnicienii. Dezgheţul era aşteptat de pe o zi pe alta şi anul acela părea să ameninţe revărsări mari care puteau să măture traversele aşezate în stive pe malul fluviului. Ce era de făcut ? Lucrările de reparaţie a celor două vapoare şi trei remorchere cu aburi erau terminate. În jurul navelor se spărgea gheaţa. Exista însă temerea că, la pornirea zăpoarelor, sloiurile de gheaţă ar putea să treacă peste dig spre locul de iernare şi să strivească vasele aflate acolo. Ce măsuri trebuiau luate ? N-ar trebui oare să se construiască urgent piloţi şi spargheţuri ?

Ca întotdeauna, Prohor luă repede hotărîrea :

— Anul acesta viitura n-o să fie prea mare. N-avem nevoie de spargheţuri. Îmi asum întreaga răspundere.

Cercetară planurile atelierelor care urmau să fie construite, profilurile şi traseele drumurilor noi, luate în antrepriză de la stat, a căror execuţie trebuia să înceapă intens o dată cu venirea primăverii. Se punea problema ridicării pe fluviu a unui pod de pontoane pentru a lega linia ce avea să pornească din aşezarea Gromovo cu calea ferată principală. Construirea acelei linii îl bucura mult pe Prohor : ea urma să lege toate întreprinderile lui de lumea civilizată ; pe ea aveau să se scurgă como-

rile smulse pămîntului, îmbogăţindu-l şi mai mult. Lucrările acestea, la care statul participa cu cincizeci la sută din cheltuieli, urmau să fie executate în prima urgenţă. Doi ingineri şi tehnicianul Matveev precizară că lucrările urgente cereau o muncă intensă, iar lucrătorii se mişcau alene, tărăgănau treaba şi dacă nu lipseau, pur şi simplu, de la lucru, munceau de mîntuială, dînd impresia că se organizase o grevă în stil italian.

— Ce măsuri aveţi de gînd să luaţi ? — îi întrebă Prohor.

— Cred — începu tehnicianul Matveev, privind aspru, dar, în acelaşi timp, cu licărirea unui zîmbet în ochi — cred că singura măsură care ar putea să sporească efectiv capacitatea de muncă a oamenilor...

— Stai ! — îl întrerupse Prohor, ridicînd mîna. — Pe cei mai gălăgioşi dă-i afară, iar pe cei ce-şi fac datoria plăteşte-i în acord. Ai înţeles ? Cu asta — basta. Trecem mai departe !

Problemele cele mai complicate fură amînate pentru altă consfătuire şi Prohor se duse să se culce.

La orele şapte şi jumătate îl trezi Nastia. Administraţia, uzinele şi exploatările miniere îl chemau tot timpul la telefon. În biroul lui, lîngă receptor, şedea Ilia Petrovici Sohatîh, venit dis-de-dimineaţă. Frecîndu-se în grabă din cap pînă în picioare cu zăpada adusă de Nastia, Prohor transmitea prin Ilia felurite dispoziţii :

— De ce ai venit cu noaptea în cap ? Să fi dormit şi tu azi mai tîrziu, că doar e zi de sărbătoare. Ia dă-mi cizmele !

Ilia Sohatîh se vîrî în grabă sub pat şi-i întinse cizmele, topindu-se tot într-un zîmbet, ca zahărul în apă :

— Prohor Petrovici ! Îmi iau *permiterea* să vă aduc la *conoştinţă* o veste cît se poate de veselă şi care trebuie să vă uimească.

— Nu cumva s-a găsit în minele mele vreo pepită de un pud ?

— Aş ! Ceva mai de preţ ca orice pepită ! Adicătelea, de bună seamă, în *biologhie*. Aflaţi că jumătatea

mea a binevoit să rămînă borţoasă după *ixpirarea* ălui de-al optulea an al căsniciei noastre *congiugale.*

Inginerii şi tehnicienii începură să se adune la consfătuire. Ilia Sohatîh îşi luă în grabă rămas bun şi plecă să trîmbiţeze vestea cea mare pe la toate cunoştinţele.

Fiecare reacţionă în felul său, auzind de bucuria familială a lui Ilia Petrovici. Nadenka pufni în rîs, iar Ana Inokentievna clătină din cap a dojană :

— Cum nu ţi-e ruşine să vorbeşti de aşa ceva ?

Ketty făcu o guriţă cît un degetar şi rosti :

— Felicitările mele.

Mister Cook ridică degetul şi sprîncenele :

— O ! Asta-i *furmos.* Ha-ha !...

Sluga lui, Ivan, zîmbi cu o gură cît toate zilele, mişcă din urechi ca un cal şi strînse familiar mîna fericitului viitor tată, spunînd :

— Să vă trăiască, să vă trăiască ! Dar ce e : băiat, ori fetiţă ?

Diaconul Ferapont îl strînse în braţe, mai-mai să-l înăbuşe, şi-l sărută.

— Ce spui, dragul meu ? ! Manecika, dar noi doi ce păzim ? !

Întorcîndu-se acasă, înaripat de bucurie, Ilia Sohatîh se repezi să-şi sărute nevasta, firitisind-o a douăzeci şi cincea oară pentru minunata-i zămislire.

— Măi O-vraam, măi tontălăule ! — îi strigă soaţa lui, izbucnind în hohote de rîs. — Te-am păcălit. Nu ştii că azi e întîi aprilie ?

19

Fluviul Mohorît se dezlănţui în ziua de cinci aprilie. Puhoaiele rostogolite din munţi îi sporeau înspăimîntător apele. Spinarea fluviului se încordă, se umflă, se făcu vînătă. Peste noapte, gheaţa trosni, apoi, timp de

o săptămînă, apele sale o cărară la vale, sloiuri-sloiuri, în timp ce din cer cădea lapoviţă.

Dar iată că timpul se însenină din nou, stăncuţele cu ciocuri albe se apucară de zor să-şi facă cuiburi, toate vietăţile se treziră la viaţă, se înviorară, slăvind firea. Paştele bătea la uşă. Prohor anunţase redeschiderea solemnă a navigaţiei pentru a doua zi. Trebuia doar să facă şi el ceva ca să-şi mai schimbe firul gîndurilor. Prins mereu de treburi şi de preocupări, dorul de Nina i se alinase şi viaţa îşi urma vadul dintotdeauna.

Între timp, Nina ajunsese la rîul Bolşoi Potok şi acum călătorea repede cu vaporul spre Kraisk, spre maică-sa. După ce o urcase pe vapor, Protasov aştepta cu răbdare maşinile, cazanele şi turbinele pentru utilarea uzinelor lui Gromov. Toate acestea urmau să sosească cu primul transport de mărfuri. Comenzile expediate de firmele comerciale din Petersburg pe calea ferată călătoreau acum pe apă. Protasov trebuia să organizeze transportul lor pe uscat, lucru destul de complicat, pentru care era nevoie de peste o sută de cai şi de trei camioane speciale cu o capacitate de o mie de puduri fiecare.

Pe cheiul companiei de navigaţie a negustorului Karmannikov existau ateliere de reparaţii. Protasov hotărî să le folosească. Colonia locală a deportaţilor politici număra în rîndurile ei şefi de echipă, tehnicieni şi mecanici cu experienţă. Mînă de lucru era destulă, căci debarcaderul se afla în vestita aşezare Razboi, locuită de oameni înstăriţi, care făcuseră avere prin tot felul de afaceri necurate.

Cîndva o să facem cunoştinţă mai îndeaproape cu aşezarea aceasta de tristă reputaţie. Ne vom mai abate pe aici împreună cu „şleahta" de la exploatările lui Gromov, plătită şi îmbogăţită cu bulgări de aur, care va poposi în treacăt în aşezarea Razboi. Vom da la o parte pereţii izbelor, bordeielor şi căsoaielor, ne vom cufunda laolaltă cu peştii în apele rîului Bolşoi Potok şi vom cerceta cu ochi ageri marginea taigalei ca să aflăm şi să vedem tot ce se poate vedea şi afla, să-i

numărăm pe cei uciși, să punem în cumpănă tot sîngele vărsat și prețul vieții omenești.

Deocamdată, să vedem cum se desfășoară serbarea navală organizată de Prohor.

Încă din ajun, pe malul fluviului și pe cheiuri se înjghebaseră mese de scînduri pentru o mie de oameni. În jurul locului unde avea să se dea ospățul, în vîrful unor prăjini înalte fluturau steaguri cu culorile naționale.

La orele douăsprezece fix bubui tunul. Mulțimea porni spre chei. Era o duminică însorită. În fața casei lui Prohor Petrovici se adunase un grup de douăzeci de oameni, șefi de echipă, lăcătuși, fierari și dulgheri, toți unul și unul, bărbați voinici și spătoși cum nu prea erau mulți printre muncitorii lui Gromov. Între ei se aflau diaconul Ferapont și nelipsitul Ilia Sohatîh. Bătură în fereastră și urară :

Hei, voi, slugi, săriți,
Oaspeți în casă primiți !
C-am venit din jur și loc
Gazdei să-i urăm noroc ;
La mulți ani și să trăiți !

Oaspeții fură primiți în bucătărie. Ca de obicei, Prohor ieși în întîmpinarea lor. Avea în picioare pîslari și, pe pielea goală, o blană de ren tînăr. Toți cei aflați în bucătărie strigară :

— La mulți ani, stăpîne ! Rîul s-a pornit, gheața s-a urnit, iar pe noi ne-a adus aici un vînt bun. Cu prilejul dezghețului, vă dorim noroc și sănătate.

— Mulțumesc, băieți. Mie mi-a venit apa la moară, iar vouă — votca... Poftiți în casă !

Oamenii se așezară lîngă ușă și începură să-și scoată repede „încălțările". Cizmele cumplit de murdare, pline de noroi, erau așezate în colț, lîngă vatră. Își puseseră cu toții obiele noi, de parcă s-ar fi vorbit între ei. Cele ale diaconului Ferapont erau lungi de trei coți, iar ciubotele — uriașe, de le-ar fi putut încălța și un elefant.

Slugile lui Gromov — jupîneasa, bucătăreasa şi bucătarul, dădaca, vizitiul şi cei doi grăjdari rîdeau dezaprobator.

Oaspeţii se spălară pe mîini, şi le şterseră de nădragi, îşi suflară nasul pe jos, apoi, păşind în vîrful picioarelor, îl urmară pe stăpînul casei pînă în sufragerie. Ilia Sohatîh purta ghete albastre cu şireturi galbene şi monoclu. Bărbierit şi pudrat, îşi dăduse pe chică cu pomada „Te iubesc".

Goliră două-trei păhăruţe şi înfulecară la repezeală, înecîndu-se, scrumbie, brînză şi peşte afumat. Ferapont vîrî după falcă, ca rezervă, o bucată întreagă de plătică. Afară, începu să cînte fanfara. Caii pompierilor îşi clincheteau zurgălăii, coifurile lustruite străluceau în soare. Unitatea de pompieri, cu stindardul desfăşurat, se alinia lîngă gard.

— Gata ?

— Gata ! Alaiul poate porni.

... Prohor era vesel şi prietenos. Pricina acelei voioşii neobişnuite la el trebuia căutată în întrevederea pe care o avusese cu pristavul. Cu trei zile în urmă, cînd termenul fixat de Prohor expirase, acesta se înfăţişase dinaintea lui la orele unsprezece dimineaţa, în mare ţinută, cu mănuşi de căprioară neobişnuit de curate. Întrevederea avusese loc în biroul lui Prohor. Acesta şedea la masă, socotind cu abacul, iar lupul era legat în colţ, lîngă cămin. Pristavul încuie în spatele lui uşa, furişă o privire spre lup, îşi trînti jos şapca, mănuşile, geanta şi căzu în genunchi la picioarele lui Prohor.

— Prohor Petrovici ! Te rog pe tot ce ai mai sfînt să nu mă duci la pierzanie ! Am cincizeci şi trei de ani... O să te slujesc cu dreptate şi credinţă... Numai pe dumneata, numai pe dumneata...

Prohor se sculă de la locul lui şi încercă să-l ridice de jos :

— Feodor Stepanîci, scoală-te ! Ce te-a apucat ? Scoală-te, cînd îţi spun.

Pristavul se ridică greoi, se clătină, scoase o batistă şi se şterse la ochi şi pe obraz. Faţa lui abătută, îmbătrî-

nită mult în zilele din urmă îl sperie, dar îl şi bucură pe Prohor.

— Ce zici ? Nu-i prea plăcut să te împuşti, nu ?

Pristavul clipi amărît, îşi strîmbă buzele tremurătoare, îşi scutură capul chel şi, ridicînd de jos geanta, scoase din ea, cu un suspin amarnic, un plic de mărime potrivită, închis cu cinci peceţi de ceară roşie :

— Poftim, Prohor Petrovici. Jocul s-a isprăvit. Iartă-mă, ticălos ce sînt... De acum înainte, numai cu dreptate şi credinţă...

Prohor rupse plicul cu degete tremurătoare şi începu să-i cerceteze conţinutul cu luare-aminte. Pristavul stătea în faţa lui în poziţie de drepţi, ca un soldat în faţa unui general temut. Prohor fornăia, pufnea, muşchii obrajilor îi tresăreau. Aprinse o lumînare, mai citi o dată hîrtia care scăpase pe jumătate cruţată de foc. Da, era chiar hîrtia pe care Anfisa voise s-o ducă procurorului... O arse cu o deosebită desfătare la flacăra lumînării.

— Cum de ţi-a căzut în mînă ?

— Am luat-o de la răposata Anfisa Petrovna. Îmi îngădui să vă amintesc, Prohor Petrovici, că eu am dat foc casei în care se aflau toate corpurile delicte care vă acuzau... Adică nu eu personal, ci un vagabond care, beat cum era, poate că a pierit şi el în flăcări... În chipul acesta, v-am salvat onoarea. Altminteri...

Prohor se crispă şi-l întrebă încruntat :

— În ce fel aveai de gînd să foloseşti împotriva mea această hîrtie ? Doar termenul de urmărire pentru fărădelegile bunicului meu Danilo a expirat de mult...

— Voiam s-o public în ziarele din capitală... Bineînţeles, însoţită de comentarii. S-ar fi găsit amatori să facă asemenea chestii care ar fi stîrnit vîlvă în jurul acestei hîrtii, ceea ce n-ar fi priit de loc reputaţiei dumneavoastră.

A doua hîrtie cuprindea concluziile medicului psihiatru din centrul guberniei, decedat de mult. Acesta opina că negustorul Piotr Danilîci Gromov era pe deplin nor-

mal din punct de vedere psihic şi punea la îndoială datele pe temeiul cărora comisia de examinare, convocată pentru a doua oară, avizase că un om sănătos era alienat, menţionînd că nu cunoştea motivele ce-l determinaseră pe fiul lui, Prohor Gromov, să-şi interneze părintele în ospiciu. În concluzie, medicul considera că afacerea aceea suspectă trebuia deferită parchetului.

Prohor arse cu o deosebită plăcere şi această hîrtie.

— Cum ai pus mîna pe ea ?

— Printr-o întîmplare. Soarta...

Prohor zîmbi. Ştia că pristavul are mai în fiecare oraş cîte un prieten bun, toţi potlogari ca şi el.

Al treilea document — ucigător ca o lovitură de pumnal în piept — era raportul în original al necruţătorului procuror Straşcialov care susţinuse acuzarea împotriva lui Prohor în procesul ce urmase asasinării Anfisei. Citind hîrtia, poticnindu-se cu mintea şi cu ochii la fiecare frază, Prohor tremura ca varga, scuturat de fiori, simţind cum i se răceşte spinarea, cum i se chircesc degetele de la picioare, în timp ce umbra neagră a spaimei îi întuneca obrazul. Era gata să leşine. Ca să mai prindă inimă, trase pe nări o doză bună de cocaină. Raportul secret, înaintat ministrului de Justiţie, fusese expediat de procuror prin oficiul poştal al orăşelului de provincie în care se judecase procesul. Mituit de Inokenti Filatîci, un amploiat de la poştă sustrăsese raportul, iar pristavul, la rîndul lui, îl furase de la naivul bătrîn, după ce-l îmbătase turtă. În actul acesta, procurorul Straşcialov expunea pe larg şi cu o logică implacabilă întreaga afacere. După priza de stupefiant, Prohor prinse a citi raportul ca pe un roman interesant, cu eroi plăsmuiţi de un autor talentat. Umbrele negre din jurul ochilor săi pieriră, retrăgîndu-se spre pupile. Hîrtia avea acum o nuanţă trandafirie, rîndurile băteau în auriu, păreau blînde, ba ai fi zis chiar că zîmbesc uşor. Pînă şi masa de lucru se încălzise, iar aerul din odaie era îmbibat de mireasma cetinii. Pe ultima filă a romanului, autorul afirma însă

cu tărie: „Asasinul Anfisei este Prohor Gromov". Şi deodată totul începu să se legene, să se întunece, iar masa se făcu rece ca gheaţa. Prohor rupse hîrtia, cu mişcări convulsive, strigînd:

— Ticălosul! Cum de a îndrăznit?! Cine? Eu?! Eu am omorît-o pe Anfisa?! Auzi, Feodor?! Auzi?!

Tulburat, îmbătrînit, gîrbov, semănînd cu Feodor Şaliapin în rolul lui Boris Godunov, Prohor se apropie de cămin şi aruncă în foc raportul procurorului.

„Romanul" ardea... Ardea şi numele Anfisei, scris cu negru pe un fond de aur. Slovele creşteau parcă, se făceau tot mai mari, căpătînd viaţă. Deodată, din foc îl privi chipul trist al frumoasei femei. Prohor se trase speriat înapoi, lupul îşi clănţăni colţii, iar pristavul îşi drese glasul cu înţeles. Noaptea aceea depărtată, zbuciumată, plină de spaimă reînvie în mintea lui. Prohor trecu la masă.

— Toate, toate vi le dau... Chiar şi p-asta — spuse pristavul, stînd mereu ţeapăn ca un soldat în faţa generalului.

Prohor parcurse în grabă notiţa intitulată: „Despre afacerile comune cu Prohor Petrovici Gromov". Aici nu erau pomenite decît două crime grave de care Prohor îşi amintea foarte bine. Restul era fără importanţă. Prohor vîrî notiţa în plic şi o puse bine într-un compartiment secret al casei sale de fier. Pristavul tuşi şi mai semnificativ, lăsîndu-se de pe un picior pe altul:

— De ce o ascundeţi? Ardeţi-o şi p-asta.

Prohor nu răspunse nimic.

— Cîte bancnote false ai făcut?

— Jur pe cinstea mea că nici una. Băteam la „Casa Dracului" bani de aur cu un procentaj de metal pur mai ridicat decît cel oficial. N-am făcut decît să-i vin ţarului în ajutor...

— Şi ce vrei de la mine?

— Încrederea dumneavoastră.

— Să mă slujeşti cu credinţă ca şi odinioară.

Deodată, mai înainte ca Prohor să-şi dea seama ce se întîmplă, pristavul, cu mustăţile şi cu tot trupul tremurînd, îşi trase din teacă sabia ascuţită. Prohor sări în picioare şi puse mîna pe revolver. Lupul mîrîi şi se smuci în lanţ, telefonul începu să zbîrnîie, iar prin faţa casei trecu, hurducăind în goană, o căruţă.

— Jur, jur pe sabia aceasta! — răcni ca un nebun pristavul, punînd un genunchi jos în faţa lui Prohor.— Eu, fostul ofiţer Feodor Stepanîci Ambreev, am păstrat neştirbită onoarea uniformei, onoarea armelor mele.

Căruţa trecuse, părul lui Prohor, care se zbîrlise, se culcă la loc, iar lupul se linişti. Pristavul sărută tăişul de oţel al sabiei, aburit de căldura buzelor sale:

— Prohor Petrovici! Jur să vă slujesc cu dreptate şi cu credinţă pînă la ultima suflare. Vă sînt dator, dar am bani... Un singur lucru vă implor: nu vă atingeţi de Nadenka mea... Vă rog din suflet... Şi... în general...

Pristavul se înecă şi izbucni în plîns. Uimit, lupul începu să dea din coadă.

— Am să-ţi fac o casă bună, mobilată elegant. Cît despre Nadenka, fii pe pace. Acum, du-te sănătos, Feodor.

Ştergîndu-şi lacrimile, pristavul ieşi buimac din birou, iar peste trei zile Prohor ieşea şi el în uliţă, împreună cu oaspeţii săi.

20

— Să vină patasca! Pologul! — porunci Ilia Sohatîh, cu glasul unui măscărici de curte.

Un baldachin luxos, cu ciucuri de fir se legănă pe o litieră plutind spre Prohor. Măreţ ca papa de la Roma, Prohor se sui pe tronul puterii şi autorităţii.

Gloata de gură-cască flutură căciulile, răcnind „Ura!" Omul pus de pază în vîrful „Foişorului de veghe" trase

de sfoară, Fedotîci dădu foc fitilului şi tunul bubui pentru a doua oară.

Cu coifurile sclipind în bătaia soarelui, pompierii porniră, urmaţi de baldachinul purtat pe umeri de delegaţia care venise la Prohor. După baldachin urma un detaşament de gardieni călări, în frunte cu cinci ureadnici. Înaintea lor călărea pe un armăsar înalt, primit în dar de la Prohor, pristavul Feodor Stepanîci, cu mustaţa în furculiţă şi cu ochii scînteind de bucuria fericirii regăsite. În coada alaiului venea mulţimea. Întrecînd cortegiul şi dînd chiote, pe mal alerga un pîlc de ştrengari, strigînd :

— Vine ! Vine !

Sirenele vapoarelor şi ale fabricilor îşi trimiteau în văzduh chemarea sonoră. În jur era numai larmă voioasă şi ramăt de glasuri. Stăncuţele croncăneau, iar găinile fugeau speriate. Dinspre mal şi pînă spre firul apei se aliniaseră, unul lîngă altul, trei vapoare şi patru remorchere.

Frămîntînd cu cizmele şi cu copitele glodul drumului, alaiul ajunse în cele din urmă pe mal.

Baldachinul trecu peste debarcader şi urcă pe primul vapor — „Oriol".

— Cu toată viteza, înainte ! — răsună comanda.

Spintecînd undele cu elicea, „Oriol" se depărtă de mal. După el, lovind apa cu zbaturile, porni „Nina", iar în urma ei — „Verocika" şi remorcherele. În mijlocul fluviului, flotila pavoazată aruncă ancora. Miile de oameni adunaţi pe mal holbau ochii spre „Oriol", unde se zărea mişcare. Baldachinul fu adus lîngă bord. Prohor se dădu jos din litieră, lepădă blana, căciula, pîslarii şi, gol puşcă, porunci :

— Daţi-i drumul !

Îl apucară de mîini şi de picioare, îl legănară de vreo două ori şi-l aruncară de pe puntea de sus departe în apă. Zbura prin văzduh cu picioarele răşchirate, cu părul vîlvoi, bărbos, ca diavolul izgonit din ceruri. Tunul bubui din nou. Furişînd o privire spre căsuţa albă a

părintelui Alexandr, diaconul Ferapont, care stătea lîngă balustradă, răcni din răsputeri :

În apa Mohoritului botezatu-te-ai,
Pro-o-ho-re !

Pe mal izbucniră urale furtunoase, căciulile zburară în sus, sirenele vapoarelor începură să sune, fanfara să cînte,în timp ce bubuitul a două tunuri cutremură deodată văzduhul.

— Se înecă ! — strigau cei de pe mal.

Apa era însă bucuroasă să primească în sînul ei trupul alb şi nu voia să-l înece.

În urma lui Prohor sări în apă *mister* Cook, mare sportiv şi el. Vrînd neapărat să fie eroul zilei, Ilia Sohatîh începu să se dezbrace şi el în grabă, rupîndu-şi baierele izmenelor. Se repezi de trei ori spre bord, închinîndu-se de fiecare dată şi strigînd : „Să vezi cum sar !", dar de fiecare dată se opri în loc ca în faţa unui zid. Cei de pe vapor se tăvăleau de rîs. Îmbrăcîndu-se, Ilia Petrovici spuse : „Am *rimatism* la *picere*... Mi-e frică."

Ars de atingerea apei reci ca gheaţa, Prohor se cufundă adînc, apoi ieşi la suprafaţă şi, pufnind pe nări, porni înot spre „Oriol", spintecînd apa voiniceşte cu pieptul. Roşu ca racul, îngheţat, clănţănind din dinţi, îmbrăcă blana şi-şi vîrî picioarele în pîslari.

— Vă felicit cu prilejul redeschiderii navigaţiei... Acum să petrecem.

Şi intră în cabină ca să se îmbrace.

În sunetele muzicii, vapoarele porniră în plimbare pe apă, la vale. În salon petreceau simandicoşii, iar pe punte — oaspeţii mai de rînd.

Începu şi mulţimea să petreacă. Oamenii se zbăteau, lărmuind, pentru locuri, pentru o bucată mai grasă. Cea mai aprigă gălăgie şi îmbulzeală era la mesele ortacilor de la exploatări. Dar iată că dopurile sticlelor începură să zboare în sus, iar fălcile se puseră vîrtos pe treabă. Trosneau, nu alta, tot mestecînd. O mie de fe-

riciţi petreceau la toartă, iar alte multe sute, care nu izbutiseră să răzbească spre masă, începură să strige burzuluiţi :

— Halal rînduială... De ce nu s-au pus mese pentru toţi ?

— Noi să stăm aici şi să înghiţim în sec, în timp ce alţii înfulecă ? !

Strigătele se înteţeau, privirile deveneau tot mai îndîrjite.

— Să-l întrebăm pe jupîn ce-i nedreptatea asta !

— Muncim doar toţi pe brînci de ne vătămăm măruntaiele din noi. Şi dumnealui, năpîrca îmbuibată, iată ce face ! Oamenii lui se îndoapă, iar nouă ne arată cotul...

— Ne fură şi la dugheni, şi la plată... Amenzi peste amenzi, iar simbria — o nimica toată. Se grozăveşte, ticălosul : sare în apă ca boierii şi trage cu tunul ca un ţar... Ar trebui să-l vîrîm în gura tunului !

Gardienii cu harapnice se iviră îndată printre ei :

— Împrăştiaţi-vă ! Lăsaţi gălăgia ! Acuşi vă astupăm gura.

Sosi şi pristavul călare.

— Simţiţi-vă, ce naiba, măi flăcăi ! Doar stăpînu a dat serbarea asta pentru muncitorime, pe care o cinsteşte astfel... Şi cînd colo, voi... Se poate ?

— Sărbătoarea noastră e Întîi Mai !

— Gura ! ! Care a spus vorba asta ! Ureadnik, ia să mi-l treci la catastif pe Pahomov ! Hei, ăla de colo, cum te cheamă ? Al cu barba de ţap !

Prohor ridică pentru a douăsprezecea oară cupa cu şampanie, iar tunul bubui pentru a cincizecea oară.

— În sănătatea lui Andrei Andreici Protasov care lipseşte dintre noi. Ura !

— Ur-ra ! — izbucni întreg vaporul, beat de-a binelea şi din bucătărie porni spre masă, într-un şir nesfîrşit, cegă după cegă, un şirag întreg.

Tehnicianul Matveev ridică un păhăruţ de coniac în sănătatea tuturor muncitorilor — puterea vie a între-

prinderilor, dar Prohor îi răspunse aspru, cu glas tunător :

— Poţi să-l bei singur. Dacă nu vrei, călătorie sprîncenată !

Se simţiră cu toţii stînjeniţi şi-şi muşcară limba. Numai diaconul Ferapont spuse, sughiţînd în barbă :

— Nu-i nici un păcat, fraţilor, să bem şi pentru amărîtul de muncitor. Eu mi-s fierar, cu alte vorbe — muncitor. Beau pentru fraţii mei, muncitorii !... Şi te sfătuiesc şi pe dumneatale, prietene Prohor, să închini întru a lor sănătate. Ura !

Cîrciumile şi dughenile cu băuturi spirtoase zumzăiau. Petka Polubîk, căutător de aur şi băieş clandestin, cu capul gol, îngenunchease în noroi dinaintea unei cîrciumi. Îşi băuse tot praful şi toate grăunţele de aur şi acum, cu mîinile împreunate ca la rugăciune, bătea mătănii în faţa Rastopîrihăi, cîrciumăreasa grasă care astupase cu şezutul ei mătăhălos uşa crîşmei.

— Maică preacurată, preacinstită muceniţă Rastopîrka [1], fă-ţi pomană şi dă pe daiboj robului lui dumnezeu Petruha un clondiraş de votcă pînă s-o procopsi iar... Şi încheie, cîntînd subţirel : — Dă, doamne-e-e...

— Şterge-o, beţivule. Acuşi asmut cîinii pe tine. Păgînule, satană, necredinciosule ! — zbieră la el cu glas gros Rastopîriha.

Petka Polubîk sări în picioare. Barba lui roşie şi plină de bale tremura, din gîtlej i se revărsa un puhoi de sudălmi. „Ce, crezi că eu mă milogesc de tine ? Află că nu eu, ci sufletul meu amărît se milogeşte" — îşi zicea el în gînd.

Ţuguindu-şi buzele unsuroase de smîntînă, Rastopîriha îşi ridică poalele şi se repezi spre beţivan, lipăind cu picioarele goale prin noroi.

— Încearcă numai să dai în mine !

Rastopîriha îşi făcu vînt şi-i trase o palmă zdravănă.

---

[1] Răşchirata (în limba rusă) (n. trad.).

Fără o vorbă, beţivul căzu cu capul drept într-o baltă.

Pretutindeni mişunau chefliii. Nu mai era sărbătoare, ci o îndîrjire generală. Oamenii îşi aminteau de toate cele îndurate de la stăpînul pe care nu-l aveau la inimă, îi puneau în sarcină orice împilare, orice nedreptate, chiar şi orice umbră de împilare sau nedreptate, chiar şi umbra unor lucruri care nici nu se întîmplaseră vreodată şi nici nu s-ar fi putut întîmpla. Dar o dată ce gheaţa se spărsese şi apele începuseră să se umfle, viitura avea să-şi facă voia : să se reverse peste lunci, să ia din semeţia munţilor, să spele toată spurcăciunea de pe maluri.

Petrecerea vuia, mai-mai să se audă în lumea întreagă... Sirene de vapoare, dezmăţ, răcnete, bubuituri de tun. Soarele asfinţi în spatele taigalei, peste care pluteau miros de praf de puşcă şi nouraşi de fum albăstriu.

Seara tîrziu, prin barăci şi prin cocioabe începură să se stîrnească gîlceve mari şi mici.

Dulgherul Krîşkin, un om slab de minte, cu barba ca de cîlţi, era ahtiat de petreceri. Îşi băuse la cîrciumă toţi banii, cizmele şi şapca cea nouă şi acum se întorsese acasă să ia samovaru-i turtit ca să-l bea şi pe acesta.

Luna se rostogolise pe cer şi căta acum din dreapta. S-o luăm şi noi după ea.

O baracă. Înăuntru — vreo sută cincizeci de oameni. Înainte vreme locuiseră aici numai muncitori familişti. Acum însă, de cînd lucrările luaseră avînt, se aciuiseră şi destui burlaci. De la un capăt la altul al barăcii, pe o latură, se întindea un coridor. Pe dreapta se aflau staule de vite, în care se adăposteau oamenii. În fiecare locuia cîte o familie. Pe coridor se grămădeau uneltele : tîrnăcoape, cazmale, lopeţi şi tot felul de troace. Tot aici, pe laviţe ori claie peste grămadă, pe jos, dormeau şi flăcăii cărora li se zicea „feciori". Nevestelor care găteau pentru „feciori", îi spălau şi-i cîrpeau, li se zicea „dădace". Abramiha, o muiere chioară şi pieptoasă, nevastă de miner, avea în îngrijire cinci feciori din aceştia. Îi plăteau cîte cinci ruble de căciulă pe lună. Une-

ori, cînd bărbatul lucra în schimbul de noapte, feciorii se culcau cu ea. Pentru feciori era trai pe vătrai. Dădaca o ducea destul de bine, atîta doar că păcătuia. Bărbatul băga la buzunar bani buni, dar nu era de pizmuit.

Obiceiul acesta se înrădăcinase de mult şi foarte adînc : era în acelaşi timp şi convenabil, şi murdar. Femeile erau puţine la număr pe aceste meleaguri şi la mare preţ, ca şi samurul rar. Asta dădea naştere la încăierări sîngeroase, la dezmăţ, la desfrîu. Cuvîntul „dezmăţ" sună înfricoşător. Şi totuşi nu orice femeie din taiga se temea de el. Viaţa grea pe care o ducea în întuneric, în mizerie, în acele condiţii de muncă groaznice, neomeneşti împingea femeia în prăpastie şi ea cădea la fund, pierzînd tot ce era omenesc în ea.

— A-a-a ! — răcnea, năvălind pe neaşteptate în baracă minerul Abramov, beat turtă. Scotea cu umărul din ţîţîni uşa staulului său de vite, plesnea cu nesaţ în obraz pe „feciorul" fălcos ce dormea în patul lui, îşi apuca nevasta de coadă, o înghesuia prin colţuri, îi lovea cu pîslarii murdari pe copilaşii lui care izbucneau în plîns şi urla :

— Daţi-mi toporul ! Toporul ! Acuşi vă căsăpesc pe toţi !

Luna s-a rostogolit în stînga. S-o luăm şi noi după ea.

Să fi fost acasă Nina, poate că Prohor Petrovici nu şi-ar fi îngăduit să-şi facă de cap chiar în halul acela.

Iată-i : chefliii ieşeau din casa lui Gromov, împleticindu-se şi grohăind, îmbrăţişaţi ca nişte ţărani beţi. Tîrmoceau glodul uliţei cu ghete şi pantofi subţiri, cu cizme de lac cu pinteni. La mijloc se afla Prohor în capul gol ; lăturaşul din dreapta era pristavul, cel din stînga — *mister* Cook, cu pipa stinsă în dinţi. Ilia se agăţase de gîtul lui Cook, iar diaconul Ferapont — de al pristavului. Ai fi zis că-i un urs uriaş ridicat în două labe. Şirul de beţivi umbla pe trei cărări, cînd drept înainte, cînd deodată, ca bătut de vînt, o apuca spre dreapta, se izbea de un gard şi o pornea spre şanţul din stînga.

Scoteau niște zbierete ca taurii duși la abator și răcneau un cîntec războinic :

La lupta cu dușmanul
Pornit-am cu avînt ! ! !

Deodată se prăvăliră cu toții în șanț. Gardienii care-i însoțeau descălecară în grabă și îi scoaseră din noroi, năuci, încercînd să-i domolească : — Domnilor, cinstiți boieri, părinte diacon... fiți buni și duceți-vă acasă... Ferească dumnezeu, vă mai și înecați...

Boierii, plini de terci negru, scoteau mugete nearticulate, dădeau să se încaiere și cădeau iar. Părul cîrlionțat al lui Ilia Sohatîh era totuna de noroi. Nici fața lui *mister* Cook nu se mai vedea ; doar nasul degerat și pipa îi mai ieșeau afară de sub stratul gros de glod.

Ureadnikul porunci de pe cal :

— Sidorciuk ! Mohov ! Lîskin ! Ia să mi-i apucați pe toți de mîini și de picioare și să mi-i duceți acasă. Trage-i una diaconului peste falcă. Nici nu-și mai dau seama pe ce lume sînt, diavolii...

...Un nor negru a acoperit luna. În taiga domnesc bezna și tăcerea. Dar iată o luminiță care clipește, se mișcă. E Filka Șkvoren. Hai și noi după el.

Îmbrăcat cu o haină de catifea albastră, vine de-a dreptul de la petrecere, dar capul lui e limpede. S-a prefăcut doar că e beat și a tulit-o. În carîmbul cizmei are un cuțit, în mînă ține un tîrnăcop mititel, zis „fomka“ și un felinar. Ochii vlăjganului ard ca jeraticul. Vai de cel ce i-ar ieși în cale : o dată îl pocnește la mir și-i crapă țeasta ca pe o oală de lut.

Iată, se ivește încă un felinar.

— Tu ești, Grișka ?

— Eu — răspunde Grișka Gnus, vagabondul care a luat-o în rîs pe Nina la biserică și a zvîrlit pe taler hîrtia de douăzeci și cinci de ruble.

Au ajuns la exploatarea cea nouă, toată numai gropi şi şanţuri. În jur e o noapte neagră ca păcura. Păşesc cu băgare de seamă ca să nu cadă în vreo groapă şi să se înece. Ici-colo zăpada scîrţîie sub paşii lor ca grunjii de sare. Picioarele se scufundă în mocirla lipicioasă.

— Stai ! Mi se pare că am ajuns.

Filka dă cu tîrnăcopul în lacăt, îl fărîmă şi cei doi vlăjgani coboară în mină. În mîinile lor vînjoase, tîrnăcoapele de oţel lucrează cu spor, cu înfrigurare. Peste vreo două ceasuri, Filka iese la suprafaţă. Grişka Gnus îi trimite mereu de jos nisip aurifer, ciubăr după ciubăr. Pun în lucru şi masa de concentrare. Treaba merge bine, bulgării se aleg mari. Hoţomanii tremură de frig şi de tulburare.

— E aur din ăl mai bun — spune în şoaptă Şkvoren.

— Aşa mai merge. Nu să te scremi pă daiboj sub pămînt un an de zile...

— Mă, cap sec, mă ! Ştii tu cînd am găsit vîna asta, ai ? Lunea trecută, acu-s două săptămîni. Am dat peste ea şi am şi astupat-o iute cu pietre. Da' tu ce credeai ? !

— Norocos eşti, bă, bată-te să te bată !

Din padini, din vîlcele şi de pe colnic coboară o adiere rece, vestind zorile. Lotrii plimbă în grabă peste fundul mesei de concentrare luminiţele felinarelor.

— Închină-te şi adună iute tot... Cred că avem aci mai bine de trei funturi — şopteşte Şkvoren.

Ciocnindu-se cap în cap în întuneric şi răsuflînd zgomotos, încep să-şi adune prada cu scafele şi s-o toarne într-o pungă de piele. Mîinile lor tremură, inima tresare, totul parcă se prăbuşeşte undeva în fundul pămîntului. Numai ochii ard nestins, iar în piept li se aud horcăieli, în vreme ce felinarele cu geamurile aburite pîlpîie.

Şi deodată, prin palele reci de vînt ce vin dinspre colnic, izbucneşte în întuneric glasul lui Ezdakov, aspru, batjocoritor :

— Spor la lucru ! Îs mari bulgăraşii ?

Felinarele fac „puf !" şi se mistuiesc în beznă. Ca nişte crocodili speriaţi, tîlharii dau pe brînci. Un foc

de pușcă bubuie ca tunetul, urmat de al doilea. Taigaua toată se trezește speriată și începe să lărmuiască. Rostogolindu-se ca bătaia unei tobe în munți, în slăvi și în beznă, vuietul îi asurzește pe tîlhari, scoală din somn toată suflarea — dihănii, păsări și oameni. Se aude tropăit de cai ce păşesc cu grijă ca să nu cadă în vreo groapă, răsună chiotele și strigătele de îmbărbătare ale gardienilor. Șfichiuind văzduhul, împușcăturile răpăie des, nervos, ca la război, în timpul unui neașteptat atac de noapte.

Glasul lui Foma Grigorievici Ezdakov strigă :

— Ticăloșilor ! Măi, ticăloșilor ! Așa păziți voi averea stăpînului ? !

Gonind prin beznă, un călăreț e cît pe-aci să-l calce în picioare pe Filka Șkvoren. Trece însă mai departe. Inima lui Filka se face cît un purice și i se oprește. De spaimă, cade într-o groapă adîncă cu noroi rece.

Taigaua începe să vuiască și să urle sălbatic. S-a stîrnit ploaie, furtună. Nu-ți dai seama dacă a mai rămas pe pămînt vreo suflare vie ori vremea rea a măturat totul. Filka Șkvoren a înghețat de tot în groapa lui. Haina de catifea, udă, plină de noroi e cumplit de rece. A amorțit de frig. Groapa e adîncă. Nu poți să ieși din ea. Astfel trece cam un ceas. De sus cad acum fulgi mari de zăpadă lipicioasă. Au să astupe repede mormîntul lui Filka, făcîndu-l una cu pămîntul... Groaznică moarte ! Noroiul înghețat îi ajunge pînă la gît. Nu mai are scăpare... Barba îi tremură. Cu gura strîmbă, geme :

— S-a isprăvit cu mine. Rămîi cu bine, viață. Mor !

Dar deodată, în cugetul lui pe cale de a se stinge, fulgeră o lumină orbitoare, care i se revarsă într-o clipă ca o undă în toate fibrele trupului. Scoate mîinile murdare din terciul înghețat, le șterge de căciulă, vîră în gură patru degete și șuieră atît de năprasnic, încît îi țiuie urechile.

— Tu ești, Șkvoren ?

— Eu... Of, prietene !

— Apucă-te !... Ţin-te bine !

Grişka Gnus coboară în groapă un capăt al cingătorii de mătase.

...Zăpadă, lapoviţă, vînt, noroi. Jupîneasa Nastia rîdea pînă la lacrimi, dar în inima ei era mînioasă foc : parchetul, mobila — totul era mînjit, murdărit, plin de scuipaţi şi de cioburi.

Făcuseră foc în amîndouă odăile de baie şi-i spălaseră pe toţi chefliii. Pe boieri îi îmbăiaseră cei doi grăjdari şi vizitiul. *Mister* Cook stătea culcat în cadă cu pipa între dinţi şi mormăia : „Cămaş mai aprope de trup... Fo-o-o-rte bun prouverb rius..." Scuipă şi adormi. Ilia Sohatîh era bătăios. Nu se lăsa dezbrăcat şi răcnea că nu vrea să se spele. Striga cît îl ţinea gura că nevasta lui este însărcinată şi foarte geloasă. Ce-o să zică ea dacă află că Nastia i-a scos izmenele ? Doamne fereşte !

— Nu sînt Nastia, sînt bărbat — căuta să-l înduplece vizitiul. — Poftim, uitaţi-vă mai bine. Nu-mi vedeţi barba ?

— N-nu vreau, mă, *vibreonule*, mă, mutră de harap ! Nu pune mîna pe mine, că mă culc colea, lîngă lup !

Diaconul făcu baie fără ajutorul nimănui, cîntînd psalmul regelui David :

„Spăla-mă-voi şi mă voi curăţa şi mă voi face mai alb ca zăpada..."

Îşi spălă nădragii şi rufele, atîrnîndu-le pe o frînghie ca să se usuce. Apoi intră în sufragerie gol puşcă, în chip de Hercule. Văzîndu-l, Nastia scăpă peria din mînă şi o zbughi afară ţipînd. Ferapont trase faţa de masă, toată pătată de vin, se înfăşură în ea şi se trînti pe parchet în birou, lîngă masa de lucru a stăpînului casei, bolborosind :

— N-ai nici o grijă, Manecika... Sînt aici.

21

În serile de primăvară, lui Protasov îi plăcea să se abată pe la căsuţa aceasta. Uneori rămînea aici pînă în zori. În fund locuiau proprietarii, iar în odaia din faţă — Şapoşnikov, un deportat politic care se ocupa cu împăierea animalelor. Era scund, chel şi bărbos. Pe pereţi, pe pervazurile ferestrelor şi pe masă se afla o mulţime de vietăţi mari şi mici, împăiate, iar într-un ungher îşi rînjea colţii un lup.

— Împăiezi mereu, ai ?

— Da.

— Nu te plictiseşte ?

— Ce pot să fac ? Vînătoarea este pentru mine o distracţie, iar împăiatul îmi dă putinţa să trăiesc. Altfel, în fundul acesta de ţară ar însemna, pur şi simplu, să sucomb sufleteşte.

Cînd se întîlniseră întîia oară, inginerul adusese cu el o cutie de biscuiţi şi un funt de caşcaval. La ceai, stătuseră de vorbă îndelung. Protasov se uita tot mai stăruitor la deportat, căznindu-se să-şi amintească ceva şi neizbutind să prindă firul. Deodată, Şapoşnikov începu să-i povestească despre fratele lui mai mare, care-şi găsise moartea în satul Medvedevo. Protasov îl asculta cu luare-aminte. Tot sîngele i se suise la cap. Îl întrebă :

— În ce împrejurări a murit ?

— Nu cunosc amănuntele, tovarăşe. Se zice că ar fi dat în darul beţiei, că a înnebunit şi a pierit într-un incendiu. Îmi aduc aminte că fratele meu îmi scria despre patronul dumitale, despre Gromov, încă pe vremea cînd acesta era un băieţandru. Îmi amintesc că-i prezicea lui Gromov un viitor strălucit. Mi-a mai scris şi despre o femeie cu adevărat demonică... A avut şi ea un sfîrşit foarte ciudat.

— O chema Anfisa, nu ?

— Da. Ai auzit şi dumneata ? !

— Cum de nu ! În legătură cu ea, circulă tot felul de poveşti.

— Înainte de moartea fratelui meu, am primit de la el trei scrisori, scrise una după alta. Ultimele două erau din dimineaţa şi seara aceleiaşi zile, cred că din ziua morţii sale tragice. Sînt îngrozitoare : pline de profeţii mistice şi de cuvinte exaltate. Ce s-o fi întîmplat cu el ? Mă miră foarte mult, pentru că a fost întotdeauna un om nespus de lucid şi de echilibrat. Probabil că pricina a fost viaţa din taiga, întreaga atmosferă de acolo, poate chiar şi femeia aceea. O iubea şi ar fi vrut să se însoare cu ea. Nici nu e de mirare. Poftim, priveşte-o şi dumneata...

Şapoşnikov scoase de sub patul lui de lemn, dintr-un cufăr, un portret în acuarelă, înrămat şi cu geam.

— Fratele meu mi-a trimis o fotografie a ei, iar un prieten, un pictor cunoscut, a reprodus-o.

De sub geam privea o femeie fermecătoare : un oval regulat, cozi groase aşezate cunună pe creştet, sprîncene fine, arcuite, ochi mari care te chemau, te atrăgeau de nu-ţi mai puteai desprinde privirea.

— Va să zică aşa arăta Anfisa — spuse în şoaptă Protasov şi glasul lui se frînse. — Parcă ar fi una din minunatele picturi ale lui Greuze [1] ! Pînă şi Rafael ar fi rămas înmărmurit în faţa ei...

— Într-adevăr, astfel de femei te pot scoate din minţi.

— N-are însă în ea nimic demonic. Este toată numai lumină. Răspîndeşte o aureolă de sfinţenie. O adevărată Jeanne d'Arc...

Protasov vorbea încet, cu ochii încă pironiţi asupra chipului care-l fermecase.

— Iar acesta este răposatul meu frate.

— Uimitor ! — exclamă Protasov, uitîndu-se la o fotografie mare. — Leit dumneata !

— Chiar eu cînd mă uit la această poză parcă mă

---

[1] *Greuze Jean-Baptiste* (1725–1805) – pictor francez. A excelat în portrete şi scene de gen cu caracter moralizator (n. ed.).

privesc în oglindă. Totdeauna am fost confundat cu fratele meu. Aveam chiar şi aceeaşi voce, aceleaşi apucături. Într-un cuvînt... Castor şi Pollux.

— Ciudat. Eşti ca un fel de pasăre Fenix renăscută din propria-i cenuşă.

— Hm... poate. Dacă m-aş întîlni cu Gromov, acesta ar fi uluit. Ei, şi mai am încă un document, foarte interesant... Cred c-o să te uimească, tovarăşe. Pregăteşte-te sufleteşte — spuse Şapoşnikov şi începu să scotocească în cufărul plin de cărţi făcute ferfeniţă. — Te rog, serveşte ceai, gustări... Acoperă samovarul, că scoate fum... Poftim. — Şi Şapoşnikov întinse inginerului cîteva file acoperite cu un scris mărunţel, colţuros. — Iată ciorna raportului trimis de procurorul Straşcialov ministrului de Justiţie în legătură cu asasinarea Anfisei Kozîreva. Un adevărat roman poliţist, al cărui erou este Prohor Gromov. O poveste destul de interesantă. Se vorbeşte şi de fratele meu. Ia-l. Îl citeşti cînd ai timp.

— Dar cum de ţi-a... căzut în mîini...

— Straşcialov mi-e prieten. Am fost pe vremuri colegi de universitate, iar acum vreo trei ani ne-am întîlnit din nou, de astă dată ca deportaţi.

— Cum aşa ?...

— Da, fostul procuror Straşcialov este revoluţionar... — Şapoşnikov îşi frecă vesel mîinile, chicotind în barbă. — Procuror şi... Într-adevăr, pare cam ciudat. A fost acuzator într-un proces nu chiar de-a dreptul politic, totuşi avînd oarecare contingenţe cu politica... Era vorba de un student... Firește, şi-a rostit rechizitoriul. În loc de acuzare însă, procurorul a început să critice rînduielile din ţara noastră şi dă-i şi dă-i ! Firește, a urmat o percheziţie... S-a găsit la el nişte literatură subversivă. Jandarmeria, oricum, era de mult cu ochii pe el. Asta a fost...

— Şi unde-i acum ?

— Cine ? Procurorul ? Prin împrejurimi. Intenţionează să-şi ceară mutarea aici.

Inginerul citi concluziile raportului. O roşeaţă vie îi coloră obrajii.

— Ei, drăcia dracului ! E cu neputinţă... — Protasov trînti filele pe masă. — Gromov asasin ? Nerozii, aiureli...

— Da, da, Prohor Gromov a asasinat-o pe Anfisa şi e autorul moral al morţii fratelui meu. Odată şi odată mă răfuiesc eu cu acest ticălos.

Vocea lui Şapoşnikov era acum mînioasă, ameninţătoare, dar Protasov nu-l auzea. Gîndurile lui roiau înfrigurate de colo-colo, gonind, poticnindu-se. Cute adînci îi brăzdau fruntea. În ochii lui reci se citea o mare încordare sufletească. Cîntărea argumentele pro şi contra, trăgea concluzii pripite, dar îndată le şi răsturna cu puterea raţionamentelor logice, căutînd să cuprindă în gînd întreaga viaţă a familiei Gromov, al cărui centru era pentru el Nina. Şi iar trăgea concluzii... În cele din urmă, îşi şterse fruntea asudată şi spuse :

— Nu, nu... Nu e posibil. Iartă-mă, dar procurorul dumitale aduce acuzaţii calomnioase.

— Nu cred ! — strigă Şapoşnikov cu glasul său piţigăiat şi începu să păşească repede de colo-colo prin odaie, scuturîndu-şi barba căruntă.

Lupul şi celelalte vietăţi mari şi mici îl urmăreau din ochi, curioase. Cu lăbuţele lipite de pieptu-i pufos, veveriţa umplută cu cîlţi se străduia parcă să-i spună ceva. Poate voia să povestească despre seara aceea de iarnă, atît de îndepărtată, cînd tînărul Prohor plecase de la Şapoşnikov cu o mică sălbăticiune asemănătoare, cînd îi ieşise în cale Anfisa cu care se ciorovăise şi căreia îi dăduse o palmă răsunătoare. Numai martorul cel neînsufleţit, veveriţa, rămăsese atunci singură pe zăpadă. Da, da, asta voia ea să spună. Şi încă ceva : că poate chiar în clipa aceea Anfisa, înviată din morţi, se va ivi în casă şi va destăinui lumii întregi, şi lupului şi vietăţilor celor mici, cine îi luase zilele. Dar Anfisa nu avea să se mai trezească nicicînd. Numai chipul ei frumos, zugrăvit de penelul iscusit al pictorului, străjuia mut în

căsuţă şi Protasov nu găsea în el putere să-şi ia ochii de la acel chip.

— Nu, nu cred ca procurorul Straşcialov să fi făcut afirmaţii calomnioase — spuse Şapoşnikov tulburat, gîfîind. — În orice caz, o să vină încoace şi sper să-ţi poată dovedi că Gromov al dumitale este un asasin.

Spre marea bucurie a lui Protasov, o dată cu mărfurile aşteptate, sosi şi Inokenti Filatîci. Şi împreună cu el...

— Dă-mi voie să ţi-l prezint pe Ivan Ivanovici Prohorov, rudă cu Nina Iakovlevna, comerciant, om de afaceri...

Protasov salută cu mîna la cozorocul şepcii, apoi întinse mîna oaspetelui şi-i spuse lui Inokenti Filatîci:

— Te-aş ruga să nu pleci încă. Am nevoie de dumneata aici.

Bătrînul privi necăjit într-o parte, se gîndi o clipă şi scuturîndu-şi mînecile lungi ale hainei spuse:

— Bine... Dacă e nevoie, rămîn... Atîta numai că mi s-a făcut tare dor de fii-mea, Aniuta.

Nu se putea spune însă că, în timpul din urmă, Ana Inokentievna dusese prea tare dorul tatălui ei. Prohor o ţinea într-o petrecere şi se străduia din răsputeri s-o desfete şi pe ea. Ce fire ciudată, cu adevărat de fier, avea acest Prohor Gromov! Cu puţin înainte era cît p-aci să se înece de două ori în apele umflate ale torentelor de primăvară. A treia oară i se înecase calul, iar el scăpase. Lucrările erau în toi, aşa că muncea de dimineaţă pînă seara tîrziu, dormea şi mînca pe apucate, iar dacă izbutea totuşi să se smulgă din vîltoarea treburilor îşi petrecea noaptea la Ana Inokentievna.

Nimeni, nici măcar Nadenka, ţiitoarea pristavului, nu şi-ar fi putut închipui că văduva aceea cuminte şi bisericoasă avea s-o ia razna pe calea păcatului. Pînă şi Ana Inokentievna se mira uneori cum de i se putuse întîmpla ei una ca asta. N-o fi fost însuşi diavolul amăgitorul acesta cu chipul lui Prohor care sforăia în patul ei moale, pe saltele de puf? La gîndul acesta, văduva încremenea.

În zbuciumul ei sufletesc, se gîndea să facă semnul crucii asupra celui adormit, dar deodată îi îngheța inima în piept : dacă, într-adevăr, cel culcat în patul ei era însuși satana ? Dacă, făcînd semnul crucii, el se va preschimba în vreo dihanie înfricoșătoare ? Ar înnebuni de spaimă. Nu, mai bine să-l lase în plata domnului... De s-ar întoarce taică-său mai curînd...

Lucrurile se petrecuseră foarte simplu. Era a doua zi de paști, la miezul nopții. Auzise deodată bătăi în ușă.

— Cine-i acolo ?

— Deschide, Aniuta !

— Numai o clipă ! Mă culcasem... Credeam că e tăicuțu.

Deschise ușa și, strălucitoare, cu umerii ei dalbi, intră repede în iatac să se îmbrace cuviincios.

Luară un ceai, o gustare... Noaptea de dragoste și dezmierdări trecu repede.

— Dulci sînt cozonacii tăi, Aniuta — îi spuse dimineața Prohor.

— Vai, ce păcătos ești, Prohor Petrovici. Ți-a trebuit o văduvă cinstită. Acum degeaba am ținut tot postul mare, degeaba m-am împărtășit. — Zîmbea, dar lacrimile-i curgeau șiroaie pe obrajii ei plinuți, rumeiori. — Te rog să nu mai vii pe la mine, că nu te mai primesc.

A patra zi de paști, cînd toți cozonacii fuseseră mîncați, îi spuse la plecare :

— Să mai vii. Te aștept. Am să fac încă un rînd de cozonaci, și mai dulci.

În a șasea zi după sărbători, văzîndu-se trădate de Prohor, Steoșenka și Grunia hotărîră să mînjească cu catran poarta nerușinatei văduve. Inimile lor mărinimoase de femei nu se îndurară însă să facă o asemenea rușine bunului Inokenti Filatîci și, în locul răzbunării pe care o puseseră la cale, se duseră amîndouă în vizită la Ilia Petrovici Sohatîh, unde, tot dînd de dușcă felurite lichioruri, se îmbătară turtă.

În săptămîna de după duminica Tomei, Prohor îi spuse văduvei :

— M-am săturat de tine. Rămîi sănătoasă.

Ana Inokentievna plînse nemîngîiată trei zile şi trei nopţi, ca o cucuvaie rămasă singură în scorbura ei. Tocmai atunci sosi însă o scrisoare :

„Cristos a înviat, draga mea Aniutuşka ! Am sosit şi sînt pe malul rîului Bolşoi Potok, la debarcader. M-a poprit aici Andrei Andreevici ca să-i ajut la lucru. Împreună cu mine vine şi un neam de-al Ninei Iakovlevna, Ivan Ivanovici Prohorov, care o să locuiască la noi. Pe curînd."

Viiturile se călătoriseră la vale. Fluviul Mohorît intră din nou în matcă.

Spre marea mirare a tuturor, lui *mister* Cook şi diaconului Ferapont li se năzărise să se scalde. Apa rece le biciuia trupurile şi-i alunga repede din sînul său în aerul încălzit de soare. Ilia Sohatîh încercă să-i imite, dar căpătă un guturai straşnic şi se alese cu un abces la măsea, din care pricină, pînă se încălzi vremea, umblă mereu oblojit. Spre mîngîierea lui însă, băgă de seamă că pîntecul consoartei începuse, într-adevăr, să se rotunjească.

— Îngeraşule... Porumbiţo... — o dezmierda Ilia, ţinîndu-se cu mîna de falca umflată.

Deodată se fleşcăi tot, abcesul se sparse şi fericitul viitor tată trimise la tipografia din oraş o comandă pentru invitaţii poleite pe margine : „Cu prilejul înaltpreasolemnului botez al pruncului..."

Lucrările de construire a marii turnătorii cu patru cubilouri erau pe terminate. Din clipă în clipă era aşteptată sosirea lui Protasov cu utilajul cel nou. Inginerul-mecanic Cook nu mai prididea cu treburile. Era doar specialitatea lui. Dar parcă-şi băgase dracul coada... Începuseră să se petreacă cu el lucruri foarte ciudate. Era poate urmarea băilor prea timpurii sau a sosirii năvalnice a luminoasei primăveri, sau, lucrul cel mai probabil, faptul că pierduse orice speranţă în reciprocitatea sentimentelor Ninei. În orice caz, *mister* Cook se îndrăgostise lulea de juna Ketty. Cum-necum, Cook nu mai izbutea să se trezească din somn dimineaţa. Sărma-

nul Ivan ! De atîtea necazuri şi bruftuluieli zilnice, faţa lui ca de cal se lungise şi mai mult, ca să nu mai vorbim de urechi. Poftim de-l deşteaptă pe afurisitul de *merican !* Inginerul trebuia să se scoale la şapte dimineaţa. De la şase, Ivan începea, ca din greşeală, să zăngănească vasele şi cratiţele, să strige la cîine, să trîntească uşile. *Mister* Cook se întorcea cu faţa la perete, îşi punea puişorul de pernă pe ureche, adormind şi mai dulce. La şapte fără un sfert, bocănind din cizme ca din copite, Ivan se apropia de căpătîiul lui Cook :

— Domnule *enginir !* Conaşule !

Mister Cook mormăia ceva prin somn.

— Sculaţi-vă, boierule ! Hai !

Mister Cook mîrîia şi dădea din picioare ca să fie lăsat în pace. Bietul Ivan se străduia iar şi iar să-şi facă datoria de slugă. Cînd răbdarea lui ajungea la capăt, începea să-l zgîlţîie pe *mister* Cook de umăr :

— Sculaţi-vă odată cînd vă spun ! Iar o să mă certaţi...

— Du-te la draci !

Ivan îl scutura mereu, frămîntîndu-se din şale, îşi lipea buzele de urechea stăpînului adormit şi zbiera din răsputeri. Înfuriindu-se, *mister* Cook îl apuca de ciuf şi începea să tragă, să-i zgîlţîie capul de colo-colo.

— Na, na ! Aşa trebuie tine !... Se nu revneşti la somn altuia.

Ivan se smulgea din ghearele lui şi fugea în bucătărie : îl durea, dar îi venea să şi rîdă. Bodogănea :

— Să-l ia naiba !... N-are decît să tragă la aghioase cît o pofti ! Ptiu !

La opt, boierul sărea din pat :

— Ivan ! Idiot ! De ce n-ai trezit la mine ? !

— Aoleu, boierule... Am răguşit tot zbierînd la dumneavoastră.

— Minţi, minţi... Care raguşit ? Dobitouc !

Două zile la rînd, Ivan folosise un vicleşug dibaci. După ce încerca fără nici o izbîndă toate mijloacele cu putinţă, lăsa să treacă o clipă, apoi se repezea la *mister* Cook :

— Boierule ! A venit învăţătoarea, *marmazela* Katia !
— Unde-i ? !
— Vă aşteaptă afară...

Mister Cook sărea din pat şi, cu ochii cîrpiţi de somn, înşfăca cizmele, pantalonii, vesta. O clipă de amară dezamăgire, apoi urmau bombăneala şi cearta. Dar Ivan răbda tot.

A treia oară cuvîntul magic „Katia" avu un efect cu totul neaşteptat : *mister* Cook scoase o cizmă de sub pat şi o aruncă în capul slugii, care o zbughi. Ivan rîse batjocoritor, îşi vîrî ciuful pe uşă şi spuse :

— Nu m-aţi nemerit, boierule... Aţi binevoit să spargeţi oala cu lapte. Hai, sculaţi-vă, sculaţi-vă !

La ceai, *mister* Cook vorbi prietenește cu Ivan :

— În fiecar ziuă interzi la servis. Nu pot se sufăr asta. Dacă trezeşti la mine — ai douăzeci copeici. Dacă nu — amenda.

— Prea sînteţi aprig la mînie, boierule.

— Se tragi de piciore, se dai jos din pat, se stropeşti cu apa rece. Inventă un metod, cel mai forte bun metod.

— Am înţeles, să trăiţi.

Şi Ivan inventă ceva : făcu rost de o hulubă veche cu care, fără a se afla în primejdie, îl împungea pe boier în spate, în timp ce el rămînea în bucătărie. Pînă să sară boierul din pat şi să pună mîna pe cizmă, Ivan ajungea în uliţă. Astfel fu rezolvată în chip isteţ problema care-l frămînta pe bietul servitor.

Cine putea însă să rezolve frămîntările sentimentale ale tinerei Ketty ? Iată ce-i scria ea tatălui ei :

„Tăticule dragă, n-ai putea tu cumva să-mi găseşti un serviciu undeva acolo, aproape de tine ? Îmi vine foarte greu să stau aci, în fundul acesta de ţară. Mă tem să nu fac cine ştie ce prostii."

Ce-i drept, rîndurile acestea fuseseră scrise curînd după noaptea aceea de nebunie, petrecută în pădure, în coliba vînătorilor. Atunci mai era încă zăpadă şi frig, iar acum totul înverzise împrejur şi, alături de patul ei, se afla un bucheţel de gingaşe violete, dăruit de *mister* Cook.

Ce drăguț era *mister* Cook ! Părea gata-gata s-o ceară în căsătorie. Îi și arătase carnetul lui de economii și un teanc de titluri de rentă. Avea un capital de zece mii de ruble. Ar fi trebuit să-l întrebe pe tatăl ei dacă era mult sau puțin. Ah, ce păcat că lipsea Nina !

Sărmanul *mister* Cook ! Nu știa încă bine dacă e sau nu îndrăgostit de Ketty... Ce lucru greu de înțeles, ce complicată este și dragostea ! Pentru un om a cărui minte era îmbîcsită de formule matematice, de schițe de căpriori și grinzi, de ecuații, curbe și alte nimicuri de felul acesta, dragostea părea un adevărat sfinx. Și totuși jocul de-a dragostea părea destul de pasionant. Dar dacă... Dacă Ketty consimțea să se mărite cu el ? Atunci totul era pierdut, însuși *mister* Cook era pierdut. Adio milioane visate, exploatări aurifere proprii, viață pe picior mare... Zece mii... Ha-ha ! Ce, ăsta era capital ? Ce păcat, ce păcat că lipsea Nina, zeița lui !

Dar iată că Protasov primi o scrisoare de la Nina :

„Dragul meu Andrei, nu te supăra că-ți scriu abia acum, după lunga noastră despărțire. Am o mulțime de treburi. Noroc că m-a ajutat Inokenti Filatîci care este atît de priceput. Totuși prezența dumitale mi-ar fi fost de cel mai mare folos. Acum totul s-a aranjat cît de cît. Problema moștenirii a fost oarecum rezolvată. S-a lămurit de ce anume capital lichid dispun. Sub îndrumarea dumitale, sînt acum în stare să-i țin piept lui Prohor Petrovici. Trebuie să găsim o metodă care să-l facă, cu sau fără voia lui, să redevină om. Îmi dau foarte bine seama cît de primejdios este să tot încordăm relațiile cu muncitorii. Asta ar însemna ca firma noastră să fie amenințată de faliment. Totuși, Prohor Petrovici nu vrea să înțeleagă acest lucru. Cît despre relațiile dintre el și mine, ...mai bine tac. Îți dai seama și dumneata. Aș vrea să spun un singur lucru și anume că în adîncul inimii păstrez încă un sentiment de afecțiune pentru Prohor. Știu că, citind această mărturisire, ai să zîmbești amar și ai să spui : «ce absurd !» Da, sînt de acord. De o parte — eu, bună creștină și soție credincioasă,

de cealaltă — Prohor, plin de vicii şi păcate, care se lipesc de el ca plasturii. Ce să-i faci! În viaţă există astfel de absurdităţi. Ah, era să uit lucrul cel mai important. Împreună cu Inokenti Filatîci vine şi bătrînul Ivan Ivanovici Prohorov, un unchi al meu de-al doilea. Te rog să fii drăguţ cu el. Caută să aranjezi lucrurile în aşa fel încît soţul meu să nu-l vadă, cel puţin pînă mă întorc. Altfel, Prohor ar putea să creadă că am de gînd să-i aduc, încetul cu încetul, pe cap toate neamurile. O să mai am discuţii serioase cu el cu privire la bătrînul acesta.

Acum să trecem la afaceri. În primul rînd..."

22

Protasov îşi încheie misiunea în mod strălucit. A doua zi urma să pornească spre aşezarea Gromovo un convoi de o sută cincizeci de cai care transportau utilajul.

Protasov fusese, desigur, filat, căci ureadnikul din localitate era un om isteţ. Dar nici Protasov nu era prost: după ce isprăvi treburile, pofti înadins, în auzul tuturor, pe toţi „politicii" care lucraseră la el, să vină acasă la Şapoşnikov pentru a li se face socoteala. Cu alte cuvinte, avusese cu ei numai relaţii de afaceri şi nimic mai mult. Deportaţii fură cît se poate de mulţumiţi de neaşteptata largheţe a lui Andrei Andreevici. La ceai, discutară cu aprindere situaţia muncitorilor lui Gromov. Se dezbătură propunerile: să se înainteze la Petersburg o plîngere colectivă, să se facă o grevă paşnică sau o insurecţie armată. Un tînăr cu ochi strălucitori, pe nume Kraev, strigă printre accese de tuse:

— Ia-mă pe mine în serviciu, tovarăşe Protasov. Mă fac forte ca în trei zile să organizez o grevă, însă nu o grevă paşnică, cum propui dumneata, ci una politică, cu toate consecinţele care ar decurge din ea.

— E prematur — spuse Protasov. — Am oarecare perspective de viitor. Soţia lui Gromov e o femeie admirabilă... Ea... De altfel, e prematur să vorbesc şi despre acest lucru.

— Iartă-mă, te rog — replică mînios, cu glas scîrţîitor ca de cristei, bolnăviciosul Kraev. — Ce înseamnă „prematur" ?! Nu-i niciodată prematur să striveşti şarpele...

— Mai înainte de a hotărî un asemenea pas, ar trebui cîntărite diferite elemente pe care dumneata, tovarăşe Kraev, nu le cunoşti — răspunse Protasov, parînd atacul înflăcăratului tînăr.

— Am impresia că faci un joc dublu — ripostă violent Kraev. — Ai vrea să împaci şi capra şi varza. E absurd ! Aştepţi ca un băieţandru, ca un îndrăgostit, minuni de la o femeie...

— Tacă-ţi gura, Kraev ! — se auziră două glasuri mustrătoare.

— Nu se ştie care din noi doi este mai tinerel — replică Protasov cu glas tremurător, jignit. — Ce-mi ceri dumneata, Kraev ? De altfel, nici nu ai dreptul să-mi ceri ceva.

— Poporul ţi-o cere, nu eu ! — strigă Kraev dîrdîind ca scuturat de friguri şi lovind cu micul lui pumn slab şi asudat genunchiul ascuţit. — Numai să vrei şi poţi oricînd, în orice clipă, să dai o lovitură întreprinderilor ticălosului de Gromov ! Nimic nu te împiedică să-i macini prosperitatea ! Iată ce trebuie să facă un adevărat revoluţionar ! Pe cînd dumneata ce faci ? Te-ai vîndut pe bani grei acestui escroc patentat... (Protasov tresări şi simţi că-l străbate un fior de gheaţă.) Iartă-mă, dragă tovarăşe, nu te supăra... Sînt foarte bolnav... Sînt... — îşi curmă vorba tînărul şi începu să tuşească.

Protasov se simţi nespus de stînjenit. Cuvintele aprinse ale lui Kraev îl loviseră crunt.

— M-am vîndut ? Îţi mulţumesc, îţi mulţumesc pentru vorba asta — abia izbuti el să îngaime.

Ceilalţi săriră care mai de care să-l apere pe inginer. Tuşind mereu, tînărul scutura din cap şi dădea din mîini,

crispîndu-se şi căutînd să-i zîmbească lui Protasov, pe care îl jignise atît de dureros. Andrei Andreevici făcu cîţiva paşi prin odaie şi, regăsindu-şi întreaga stăpînire de sine, spuse liniştit :

— În clipa de faţă şi în împrejurările actuale, socotesc nepotrivite orice măsuri extreme împotriva lui Gromov. În ceea ce priveşte linia mea de conduită, înţeleg să răspund de ea în alt loc.

Întorcîndu-se la locuinţa lui, Andrei Andreevici nu putu mult timp să adoarmă. Se afla încă sub impresia ciocnirii cu Kraev şi în conştiinţa lui se punea acum cu toată ascuţimea o întrebare zguduitoare la care trebuia să răspundă : revoluţionar, marxist, avea el oare, într-adevăr, dreptul să stea în fruntea marilor întreprinderi ale unui duşman al poporului, sporindu-i averea ? În cazul acesta nu apăsa oare şi pe umerii lui răspunderea pentru suferinţele clasei muncitoare ? Deci : să lucreze în continuare la Prohor Gromov, sau să se despartă de el ?

Se temea să spună „rămîn", dar şi mai mult „nu rămîn", aşa că întrebarea nu căpătă nici un răspuns şi acum atîrna ca o sabie deasupra destinului său.

Istovit de nesomn, se zvîrcoli pînă dimineaţa în patul lui. În zori, cînd noaptea de zbucium zbură de pe tărîmul acesta ca să se piardă în nefiinţă, i se păru că-i zîmbesc ochii fermecători ai Ninei : „O să lucrăm împreună, Andrei. O să ne războim amîndoi cu Prohor Petrovici."

— Da, da — bîigui Protasov înainte de a adormi, întorcîndu-şi capul greu pe perna nespus de rece.

A doua zi, la orele douăsprezece, şaptezeci şi cinci de cărăuşi se aşezară la masă sub şopron. Ciorbă grasă, caşă, plăcinte cu peşte şi cîte un pahar de votcă. Descurcăreţul Inokenti Filatîci era plin de voioşie. Îi ospăta pe ţărani ca un gospodar de nădejde. După ce toate bunătăţile fură mîncate, se opri în prag.

— V-aţi săturat, băieţi ?

— Ne-am săturat, tătucule !

— Toţi ?

— Toţi ! Mulţumim frumos.

Împodobit cu panglici, flori şi pînze roşii convoiul se încolonă. Începu să cînte muzica. Ştergîndu-şi mustăţile cu podul palmei, cărăuşii se apropiau pe rînd de Inokenti Filatîci şi bătrînul îl săruta pe fiecare de trei ori, spunîndu-i :

— Ia vezi, prietene, să-ţi dai toată osteneala !

Încîntaţi, cărăuşii se îndreptau repede spre caii lor.

— Porni-i-i-ţi !...

Fanfara cînta şi mai aprig. Convoiul porni la drum în scîrţîitul roţilor.

— Rămîi sănătos, tătucule ! — strigau cărăuşii, fluturînd căciulile.

Inokenti Filatîci Gruzdev făcea în urma lor semnul crucii şi-şi flutura de zor batista albă. În urma convoiului veneau carele cu merinde, bucătăriile de campanie şi furajele.

— Eşti, într-adevăr, un om de afaceri cu cap, frate Keşka — spuse Ivan Ivanîci Prohorov, care venise cu Gruzdev să petreacă convoiul. Încercă să zîmbească, dar nu izbuti decît să mişte din sprîncenele-i stufoase, negre odinioară, dar acum înspicate din belşug cu fire argintii.

Surugiul trase la scară şi cei doi bătrîni se suiră în droşcă.

— Am venit să-mi iau rămas bun, tovarăşe. Mîine plec — spuse Protasov.

Scuturîndu-şi barba, Şapoşnikov strînse cu căldură mîna lui Protasov. Tremura ca varga.

— Ce-i cu dumneata ? Ai friguri ?

— Mai rău, nervii... Am vrut să iau nişte picături de valeriană... Dar acum, deh... Hai să bem ceva.

Protasov se aşează. Şapoşnikov se ameţi repede. Faţa lui era răvăşită, ochii cenuşii — aprinşi.

— Adio, Protasov, adio. Cred că am să dau în patima beţiei.

— Ei, asta-i ! Ce tot spui ?

— N-ai fost niciodată deportat...

— Omul trebuie să fie tare în orice împrejurări.

Şapoşnikov abătu din mînă a deznădejde, bău un pahar de votcă, se crispă şi scuipă printre dinţi ca un beţiv nărăvit.

— Teoretic vorbind, ai dreptate — spuse el. — Practic însă, unii dintre noi fie că se alcoolizează cu totul, fie că-şi curmă zilele. Uneori se întîmplă şi mai rău: se însoară cu fete de negustori şi pornesc cu mărfuri în taiga să-i jecmănească pe tunguşi.

— Mai bine să fugi.

— De acord. Dar sînt obosit... Nu mai am putere nici să trăiesc... Şi simt că...

— Lasă, nu te mai gîndi la asta.

— Bea, Protasov.

Ciocniră şi goliră paharele. Neobişnuit cu băutura, Protasov înghiţi în silă votca proastă.

— Ascultă-mă, Şapoşnikov... Dă-mi ciorna raportului pe care l-a făcut procurorul.

— De ce?

— Îmi trebuie.

— Nu cred că vei reuşi să-l foloseşti cum trebuie.

— Mă voi ghida după împrejurări.

Şapoşnikov oftă, se crispă din nou, se scărpină după ureche şi încuviinţă:

— Ţi-l dau.

Apoi, clătinîndu-se, se apropie de fereastră. Cu mîinile la spate, se uita prin geam afară, în întuneric, cu privirile aţintite în gol. Se gheboşase. Umerii îi tremurau. Stingherit, Protasov începu să fluiere încetişor o melodie.

— Simt că şi eu în curînd... mă duc pe urmele fratelui meu — răsună de la fereastră glasul dogit al lui Şapoşnikov. — Mi-e frică totuşi... Neantul. Pieirea conştiinţei...

Protasov tăcea. Tovărăşia oamenilor beţi îi era insuportabilă. Se pregăti deci să plece.

Şapoşnikov se răsuci deodată pe călcîie, ridică pumnii şi, pierzîndu-şi echilibrul, se prăbuşi pe laviţă.

— E un ticălos, un nemernic ! — strigă el bîlbîindu-se cumplit. — Aşa să-i spui... Nu, n-am să-mi pierd mintile pînă nu-l răzbun pe fratele meu ! Iar dacă înnebunesc, o să vin la el şi nebun.

Apoi, suspinînd ca o femeie, se izbi cu ceafa de perete şi-şi acoperi faţa cu palmele. Plînsul lui întretăiat aducea cu lătratul unui cîine.

— Sînt o cîtime imaginară ! O cîtime imaginară ! — zbieră el, suflîndu-şi nasul. — Sînt rădăcina pătrată din minus unu... Dispreţuieşte-mă, Protasov... Eu nu sînt eu.

Deodată Protasov fu săgetat de un gînd ciudat : omul acesta n-o fi chiar Şapoşnikov cel cu pricina, unul din eroii romanului cu Anfisa ? Nu cumva toată povestea născocită despre fratele lui era aiureala unui nebun ? Protasov cunoştea prea bine, din spusele lui Ilia Sohatîh, toate amănuntele vieţii Gromovilor din satul Medvedevo. Ei, drăcia dracului ! Să fie oare cu putinţă ?!

Gîndul acesta îl tulbură. Cele două păhăruţe de votcă pe care le băuse îi împăienjeniseră mintea. Închise ochii şi căută să se concentreze. La dracu ! Ce absurditate !

Deodată tresări ca atins de un fier rece. Şapoşnikov îl privea de aproape. Lampa cu petrol abia dacă mai pîlpîia. Faţa lui Şapoşnikov era buimacă, udă de lacrimi, jalnică. Se căznea să zîmbească şi, ţinîndu-l pe Protasov de mînă, îl ameninţa glumeţ cu degetul.

— Ştiu la ce te gîndeşti. Prostii, ha-ha !... Prostii ! Fratele meu a pierit în flăcări. Este un adevăr tot atît de convenţional ca şi cel ce afirmă că unu împărţit la zero este egal cu infinitul...

— Convenţional ? — întrebă Protasov, privind cu teamă în ochii lui aprinşi. — Fratele dumitale se bîlbîia, dumneata te bîlbîi... E cam...

— Da, mă bîlbîi, cînd sînt băut sau tulburat... O meteahnă ereditară. Bunicul nostru a fost alcoolic, tata — la fel...

— Eşti deportat de mult ?

— Te rog, fără interogatorii. Ţi-am spus doar că... Adică... Destul, dragul meu prieten, destul, destul. — Scoase din buzunar o cîrpă şi-şi suflă nasul. — Am... am suferit... prea mult. Şi crede-mă, îmi pare rău că mă despart de dumneata. Satul nostru se cheamă Razboi [1]... Cu asta am spus tot.

Se îmbrăţişară. Lupul şi celelalte vietăţi mari şi mici îl petrecură pe Protasov cu o privire tristă.

— O clipă... — spuse Protasov, oprindu-se în prag. — Lasă-mă s-o văd încă o dată...

— Pe Anfisa ? Nu, nu.

— De ce ?

Scărpinîndu-şi şoldul cu toate degetele şi clătinîndu-se pe picioare, Şapoşnikov izbucni într-un rîs dogit :

— Sînt ge... gelos, mă înţelegi... Gelos.

Şi faţa lui împietri deodată.

Convoiul înainta pe drumul cel mai scurt, pietruit de Gromov. Cei doi bătrîni călătoreau însă pe drumul cel vechi, prin sate şi cătune, unde puteau să schimbe caii. În ziua a doua a călătoriei, zăriră de departe o trăsură împotmolită pînă la loitre în glod, cu hulubele ridicate în sus, iar la marginea drumului — un cal plin pînă la urechi de noroi, priponit de un copac. În trăsură era un om care citea ziarul. Ajunseră în dreptul lui.

— Iliuşa ! Tu eşti ?

— Eu, Inokenti Filatîci... Bine aţi venit !

— De cînd aştepţi aici ?

— De dimineaţă. Să tot fie vreo patru ceasuri. Vizitiul a plecat călare pe lăturaş să aducă oameni. Ne-am împotmolit zdravăn. Se cheamă *tioretic* că-i drum şi, cînd colo, e o adevărată mocirlă. Da' cine-i cu dumneavoastră ?

— Un prieten — răspunse Gruzdev.

Cu obrazul înfundat în gulerul surtucului de postav,

[1] Jaf, tîlhărie (în limba rusă) (n. trad.).

Ivan Ivanîci îşi arcui spre Ilia sprîncenele stufoase şi întoarse capul.

— Mă duc la debarcader. A sosit o *tiligramă*... I-a sosit lui Prohor Petrovici mobila *fason lux!* — strigă în urma călătorilor Ilia Sohatîh. — Patronul petrece la sărărie!

— Cum ai zis? Petrece? Ha-ha! Foarte bine.

Ajunseră în preajma satului Gulkina abia către seară. Sărăriile lui Gromov se aflau cam la o verstă depărtare, între două lacuri. Era zi de lucru, dar dinspre sat vîntul aducea crîmpeie de cîntece şi larmă. De-a curmezişul drumului zăcea un ţăran beat. O bătrînă cherchelită se tîra de-a lungul gardului de nuiele, vorbind de una singură. Prin faţa drumeţilor trecură în goană cîţiva viţei cu coada în vînt. În ceair trăgea să moară un bătrîn văcar care băuse peste măsură. Douăzeci de cocoşi începură să trîmbiţeze cu glasuri de beţivi. Tot văzduhul era îmbibat de duhoarea rachiului. O armonică îi zicea de mama focului şi mai multe glasuri îi ţineau isonul, fiecare în felul său, în timp ce un bas puternic copleşea totul.

— E Ferapont — ghici Inokenti Filatîci îndată ce intrară în sătucul cherchelit. — Avem un diacon nou, un prieten de-al lui Prohor Petrovici, fost fierar. Opreşte!

Sus, pe un tăpşan care cobora lin spre fluviu, zăriră o luntre mare, cu zece lopeţi. La spate se înălţa Prohor, gol puşcă, în toată splendoarea neruşinării sale. Chefuise toată noaptea şi era încă beat. Avea grumazul vînjos şi umerii plini. Trupul lui alb începuse să-şi piardă liniile zvelte şi pe sub piele se depunea treptat osînza desfrîului şi a îmbogăţirii. În mişcările lui, în glasul şi în privirea ochilor săi împăienjeniţi de beţie, buhăiţi se citea un dezmăţ sălbatic. Înconjurat de o droaie de fete şi de neveste petrecăreţe, de o ciurdă gălăgioasă de copii, se simţea în apele sale, întocmai ca Poseidon [1]

[1] Poseidon – zeul mării în mitologia greacă. Amfitridele – nimfele din aceeaşi mitologie (n. ed.).

înconjurat de amfitride. Nu-i păsa de nimeni ! Ce însemna mulţimea pentru el ? Putea s-o cumpere cu o nimica toată. Pentru cinci copeici, pentru un pahar de votcă l-ar fi urmat şi în foc. Putea s-o facă să se tîrască la picioarele lui în patru labe, să-i pupe burta de negustor. Numai să cuteze să crîcnească satul înrobit de el ! La un semn al stăpînului, starostele şi ipistatul ar ridica de prin ogrăzi toate vacile şi toţi caii oamenilor pentru neplata datoriilor. Astăzi, însă, stăpînul părea plin de bunăvoinţă, căci era beat, după cum beată era şi mulţimea care îşi făcea de cap de dimineaţă, laolaltă cu el. Hei, bieţii oameni, amară bucurie aveau şi ei !

Prohor stătea proţăpit în luntre, ţinîndu-se bine de cîrmă.

— Domle ataman ! — dădu glas diaconul care stătea tot în picioare la provă, în rubaşcă roşie şi cu nădragi căzăceşti de mătase. — Nu zăreşti nimic pe valuri ? [1]

— Nimic — răspunse grav Prohor, cercetînd, cu mîna streaşină la ochi, întinsul fluviului, apoi făcu semn ca un dirijor de orchestră.

Un cor strident de ţărani şi neveste începu să cînte, însoţit de chiote şi şuierături :

Nu zăre-e-eşti nim-ic pe valuri...
Hei, pe va-aluri !
Doar o lotcă ră-ă-ătăcită...

— Trage ! Trage vîrtos ! — porunciră ipistatul şi pristavul, ameţiţi, cu bărbile pline de bale. Opintindu-se vîrtos în funii, vreo cincizeci de neveste şi fete cherchelite trăgeau luntrea pe pajişte în jos, către apă. Cinci ţărani beţi turtă o împingeau cu toată rîvna din spate, cădeau şi-şi rupeau dinţii.

— Trăgeţi mai cu inimă, fetelor ! — le îndemna Prohor. — Aveţi de la mine cîte un galben !

Nevestele mai neruşinate întorceau capul spre Pro-

[1] Aluzie la cuvintele unui cîntec popular (n. trad.).

hor, îşi dădeau coate şi rîdeau. Fetelor le era ruşine să se întoarcă. Poate doar aşa, strecurau o privire pe sub mînă, printre degete. Tare ar fi vrut însă să se uite.

Luntrea scîrţîia din încheieturi, bărbaţii împingeau vîrtos, femeile aruncau vorbe zeflemitoare spre Prohor, care se înălţa despuiat, iar luntrea îşi lua vînt la vale.

— Te scalzi, jupîne ? — strigau nevestele.

— Mă scald cu fetele şi cu nevestele.

— Mai pune-ţi pofta-n cui ! Apa-i rece ca gheaţa.

— Vă încălzesc eu cu coniac şi cu lichior...

— Ia te uită ! Vrea să se chiorască la muieri despuiete !... Lasă, lasă că-i spunem noi nevestei matale... Aşteaptă numai...

— Stai ! ! — răcni deodată diaconul Ferapont. Toată lumea tresări şi se îndreptă din spate. — Domle ataman ! Nu vezi nimic în luntrea aia ?

— Nimic — răspunse Prohor şi dădu iar din mîini ca un dirijor. Corul zbieră :

Doar o pi-î-inză ni se-ara-ată...
Se-ara-ată !...

Ivan Ivanovici se ridicase în trăsură. Ochii îi sticleau ca gheaţa în bătaia soarelui. Din ei picurau lacrimi.

— Ăsta o fi Prohor ?

Vocea lui tremura, buzele neumbrite de mustăţi se strîmbaseră într-o grimasă.

— Da — răspunse Inokenti Filatîci. — El e.

— Ptiu ! — exclamă Ivan Ivanovici şi un scuipat de scîrbă zbură în urma luntrei lui Poseidon, care se depărta. — Mînă, surugiu !

PARTEA A ŞASEA

1

Stăruia o arşiţă cum nu se mai pomenise nicicînd pe acele meleaguri. Taigaua era uscată ca praful de puşcă. Pîndarii puşi anume se schimbau zi şi noapte în „Foişorul de veghe", iar prin codru umblau călări ţărani bătrîni sau oameni rămaşi betegi în urma accidentelor. Ei vegheau să nu se isce vreun foc. Se numeau „pojarnici" şi pentru slujba lor primeau o nimica toată.

În vreme ce pojarnicii păzeau taigaua de incendii, în masele muncitoreşti, gata să se aprindă de amarul ce mocnea în ele, „incendiatorii" alimentau revolta, căci nu mai puteau să rabde văzînd cît de asupriţi erau tovarăşii lor.

La drept vorbind, mişcarea de protest se năştea aparent de la sine, aşa cum izbucnesc pîrjolurile în pădure. Prin barăci, ceainării şi bordeie începuseră să apară „vorbitori" — flăcăi mai dezgheţaţi din rîndurile muncitorilor sau deportaţi politici care lucrau la întreprinderile lui Gromov. Mai erau şi alţii, care se abătuseră pe acolo ca vîntul prin cîmpie, cîte un Grişa Golovan sau Petea Knijnik, păsări călătoare fără adăpost.

De sărbători, muncitorii se adunau în barăci, vorbind cu năduf de traiul amar, „întorcînd pe faţă şi pe dos viaţa lor".

— Păcat că nu-i şi Grişa Golovan aici...

— Cum să nu fiu ! Aicea-s ! Bine v-am găsit, fraţilor !

Şi, de pe un pat din colţ, din întuneric, ieşi la lumină un om pocîltit, uscăţiv, cu spinarea ca o scîndură şi cu picioarele subţiri ca prăjinile.

Muncitorii rîdeau bucuroşi, strîngînd care mai de care mîna prietenului drag: „Ia o ţigară", „Na o lipie", „Hai, bea şi tu o cană de ceai", „Hei, nevestelor, ia turnaţi-i tovarăşului un pic de lapte !"

În baraca aceea locuiau săpătorii care lucrau la drumuri.

Se bea ceai cu zahăr „pe muşcate", „pe linse" şi „pe privite" şi se dezbăteau aceleaşi şi aceleaşi subiecte şi plîngeri, de care li se acrise tuturor de atîta amar de vreme.

— O fi el om de treabă Protasov, da' tot boier este. Ne-a deschis numai pofta şi pe urmă a amuţit. Ce facem acu ?

— Asta se cheamă politică de aşteptare — răspunse Grişa Golovan, ronţăind lipia uscată cu dinţii săi tineri, dar stricaţi de viaţa dusă în taiga. — Asta se mai cheamă acumulare de forţe. Ei bine, încuviinţez întru totul politica lui Protasov. Atîta timp cît nu avem o organizaţie muncitorească, nu avem fonduri de rezervă, ar fi o prostie să facem grevă. Voi o să-i prezentaţi patronului cererile voastre, iar el o să vă arate cotul. Voi o să faceţi grevă, iar lui puţin o să-i pese. Voi o să vă repeziţi la el cu pumnii, iar el o să tragă în voi cu tunul, cu armele, o să vă biciuiască cu harapnicele...

— Ho, Golovan, ho ! Aici ai cam luat-o razna ! — strigară în cor bărbaţii şi flăcăii mai aprinşi. — Dacă facem grevă, ticălosul ăla crapă după o săptămînă... Dar vorba aceea, să lucrăm cu cap, toţi laolaltă. O să fie nevoit să plătească vistieriei sumedenie de bani drept despăgubiri. Şi de n-o face, stăpînirea odată ţi-l bagă la răcoare !

— Nu mai spune ! Ha, stăpînirea ! — Şi Grişa Golovan trînti de duşumea şapca lui soioasă de student, cu paspol albastru. — Ia spuneţi-mi, drăguţilor, ce oameni

credeţi voi că sînt la vistieria aceea a stăpînirii? Unul mai tîlhar ca altul. Nu, fraţilor, mai bine astîmpăraţi-vă...

O vreme, în baracă domni tăcerea. Se auzea doar cum pufnesc pe nări, cum răsuflă zgomotos oamenii. Grişa Golovan tuşi în pumn, îşi vîrî mîinile în mînecile cămăşii de pînză ţărănească, zăbovind dinadins, vrînd parcă să pipăie starea de spirit a muncitorilor. În cele din urmă spuse, zgribulindu-se înfrigurat:

— Băieţi! Trăiţi în condiţiile unei crunte samavolnicii şi împilări. Să începem cu contractele. Nu mai vorbesc de orele de muncă, nici de simbriile voastre amărîte. Contractele sînt cît se poate de înrobitoare.

— Aşa-i, aşa-i! — strigau oamenii, îmbulzindu-se în jurul lui. — Ne-am băgat aici ca şobolanul în capcană. Ne-am pîrlit rău de tot.

— Tocmai aici e robia cea mai grea, băieţi — ridică glasul agitatorul, „vorbitorul", căutînd să domine larma. — Administraţia se obligă să plătească drumul de întoarcere acasă numai pentru acei muncitori al căror soroc de muncă s-a împlinit. Cei daţi afară pentru vreo vină n-au decît să se întoarcă acasă cum or şti. Ce te faci? Unii sînt veniţi de la trei mii sau chiar cinci mii de verste depărtare. De aceea vă temeţi cu toţii să rămîneţi fără lucru şi fără pîine în mijlocul taigalei. E drept că asta-i îngrozitor. E robia cea mai grea. Asta vă face să vă împăcaţi cu orice, să vă supuneţi la orice şi să le răbdaţi pe toate... Afurisit să fie Gromov! Dar staţi puţin, băieţi, aveţi un pic de răbdare! — Şi Grişa ameninţă aprig cu pumnii. Ochii săi arzători mai-mai să-i iasă din orbite. — Va veni ziua, băieţi, cînd noi... Adică... Haideţi să trecem acu mai departe...

Se avîntase o clipă ca un porumbel aruncat în sus de un băieţaş, dar coborîse îndată pe pămînt, ca şi cînd ar fi văzut un vultur plutind în văzduhuri. Firea lui aprinsă îl îndemna mereu pe tînărul agitator să cheme oamenii la lupta politică, la insurecţie. Dar comitetul local de grevă, adăpostit conspirativ chiar în aşezarea

muncitorească, preconiza tactica prudenței celei mai mari : la adunări să nu se permită discursuri cu caracter politic, oratorii prea înflăcărați să fie trași jos de pe butoi, iar lupta să fie treptat îndrumată pe un făgaș pur economic spre a nu da prilej poliției să treacă la represiuni înainte de vreme.

— Ar trebui să vă alegeți un șef de baracă, un staroste — propuse Grișa.

Și starostele fu ales.

— Ce trebuie să fac ? Lămurește adunarea... — se rugă alesul, Emelian Lojkin, un bătrîn încă voinic, cu nasul neobișnuit de mare.

— Ascultați, tovarăși ! — începu Grișa Golovan, ridicîndu-se în picioare. — Starostele e stăpînul barăcii, cu puteri nelimitate. El e cel care veghează ca în baracă să domnească liniștea, să nu fie bătăi, nici beții. În caz de grevă, starostele are grijă să se păstreze disciplina, veghează ca muncitorii să nu meargă pe la funcționari și să vorbească cu ei pe ascuns. O să vă dăm noi mai tîrziu instrucțiunile necesare... Deocamdată, tovarăși, fiindcă a venit vorba, să propunem delegați, cîte doi de fiecare sută de muncitori. Aceștia vor intra mai tîrziu în comitetul muncitoresc care va conduce greva.

— Așadar, tot facem grevă ?

Grișa Golovan își îndesă pe cap șapca de student, zîmbi și, după o oarecare șovăială, răspunse :

— Da !

În altă baracă lucra Petea Knijnik. Aducea a cerșetor. În mînă avea un coșuleț pentru pomeni, iar în sîn — fel de fel de cărțulii. Cu funcționarii și cu polițaii se purta slugarnic, mieros. Celor mari nici nu le trecea prin cap că Petea ar putea fi agitator.

— Fraților ! — spuse el muncitorilor dulgheri. — Nu care cumva sînt printre voi urechi de prisos ? Cum vedeți voi greva ? V-a mai vorbit careva de ea ? — Petea se așeză și-și șterse obrazul cu mîneca hainei cîrpite. — Mă frig de sete. — După ce bău apă, rîgîi ca după o masă îmbelșugată și bărbuța-i alburie, ca o co-

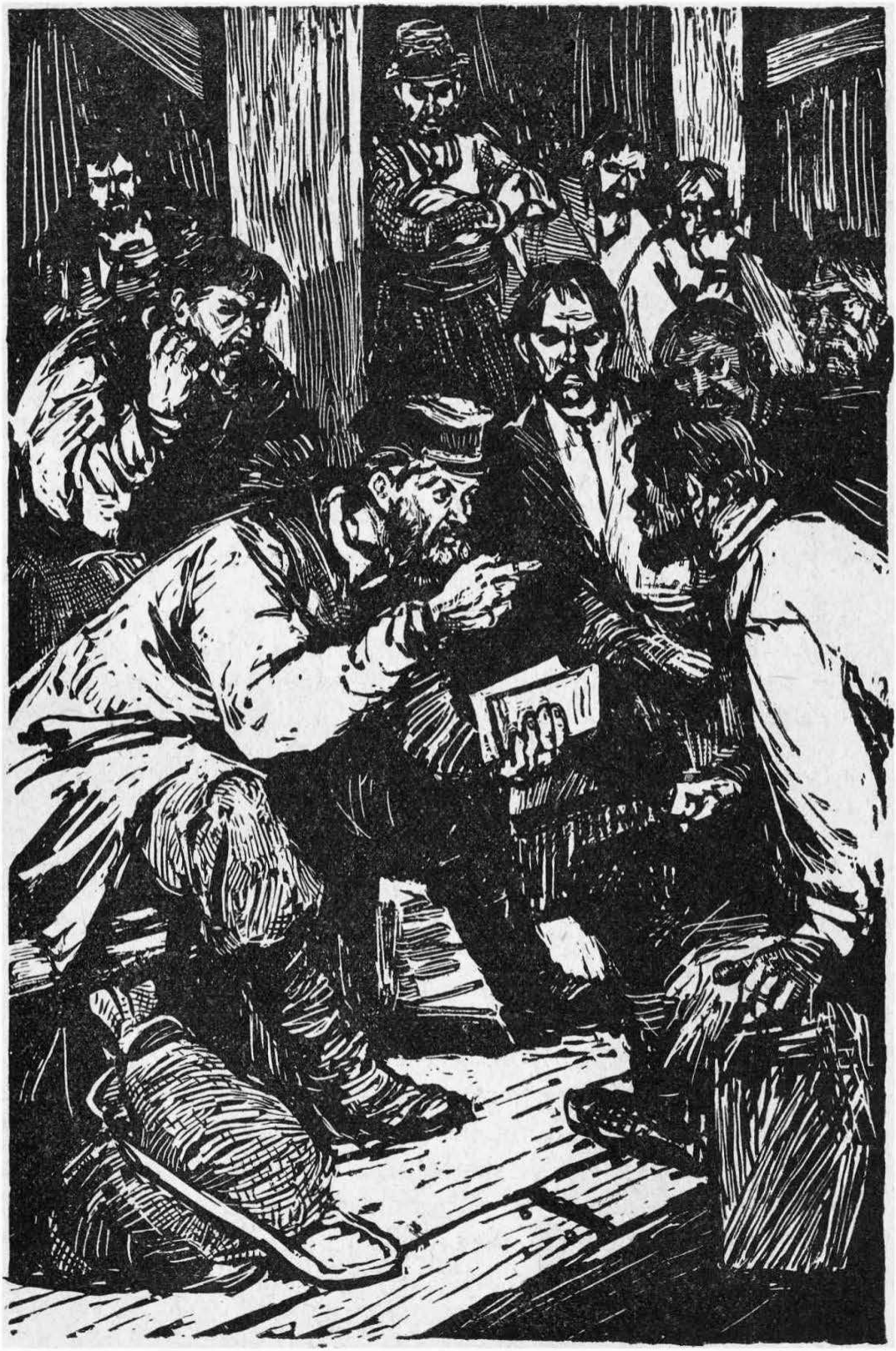

diță, îi tremură. — Și așa, măi băieți... Cum zisei... Să vă pregătiți și voi de grevă... Pare-mi-se că se coace...

Scotocind în desagă, agitatorul scoase din ea trei broșurele roșii.

— Luați-le și citiți-le. Aveți printre voi știutori de carte? Cărțuliile astea sînt foarte folositoare. Iar acum, tovarăși, să alegem un staroste al barăcii și să vedem cam ce oameni am putea propune pentru comitetul muncitoresc...

Astfel se scurgea timpul. După ce îmbuca ceva și stătea de vorbă cu oamenii, Petea își lua rămas bun și pleca.

Printre muncitorii de la uzina metalurgică acționa letonul Martîn, un bărbat de patruzeci de ani, care fusese la ocnă timp de patru ani. O activitate asemănătoare se desfășura și printre muncitorii forestieri și băieși.

Se formaseră întîi grupe de cîte cinci-zece oameni. Ele creșteau, se întăreau, prindeau tot mai mult cheag, transformîndu-se treptat în grupuri mai mari. În mintea acestor muncitori aleși se înrădăcina, încetul cu încetul, conștiința slăbiciunii lor ca indivizi și a puterii colectivului, noțiunea luptei de clasă și ura față de exploatatori.

Noaptea, în „Foișorul de veghe" stătea de pază Konstantin Farkov. Prohor avea o nemărginită încredere în el. Farkov era bătrîn, dar avea ochii ageri și nervii tari, astfel încît nu-l putea doborî somnul.

Miezul nopții. Afară bătea un vînt puternic. Turnul scîrțîia și vîrful lui se legăna ușor. Sfredelind cu privirea depărtările, Konstantin Farkov veghea cu ochii în patru, dar chiar și pentru un om deprins cu taigaua, zarea întunecată și plină de mister era de nepătruns.

„Arde undeva" — îl străfulgeră deodată un gînd. La început, parcă s-ar fi scăpărat un chibrit în beznă. Flăcăruia licărise doar în fața ochilor săi, pîlpîise o clipă și pierise. „Mi s-a năzărit" — își zise Farkov. Dar

hăt-departe, parcă iar voia să-şi aprindă cineva o ţigară. Şi nu era un singur om, ci doi, căci se aprinseră deodată două chibrituri şi, un pic mai tîrziu, un al treilea. Ducîndu-şi binoclul la ochi, Farkov privea luminiţele. „Arde undeva" — îşi zise el fără a se mai îndoi, chibzuind ce e de făcut. Chibriturile nu se stingeau. Alergînd şi înlănţuindu-se, flăcările încingeau o horă zburdalnică. — „Trebuie să fie cam la douăzeci, patruzeci, ba chiar la o sută de verste. Nu pot să-mi dau seama..." Trase de frînghie, se uită în jos, mai aşteptă oleacă şi trase din nou.

— Hei ! Ce vrei ?! — se auzi ca de sub pămînt un glas de bătrîn.

— Fedotîci, tu eşti ?

— Ba-i vaca neagră ! Cine vrei să fie ?

— Arde în taiga. M-auzi ?

— De bună seamă ! Ce zici, să trag cu tunul ?

— N-are rost... Vesteşte-l pe jupînu la *tilifon !*

Fedotîci gemu, se întoarse cu spatele în vînt, îşi făcu nevoile şi porni şontîc-şoptîc spre cămăruţa lui.

— Aleo, aleo ! Matale eşti, Prohor Petrovici ? Arde în taiga ! A văzut Farkov de sus şi mi-a poruncit să-ţi spun... — bolborosea Fedotîci buimac de somn, tuşind în receptor.

Prohor tresări şi-i strigă :

— Scoală lumea ! Trage cu tunul ! Pune mai mult praf de puşcă !

— Las' că ştiu... N-o să mă înveţi mătăluţă... Să închid *tilifonu*, ai ? Aleo ! Aleo !

Bubuitul năprasnic al tunului cutremură din temelie tot turnul. Konstantin Farkov se clătină, împungînd cu nasul înainte, apoi căzu pe şezut. O ciurdă de urşi, care se încăieraseră prin apropiere, se opriră o clipă, apoi, răcnind scurt, părăsiră ursoaica şi o luară la fugă, care încotro, crăcănaţi.

Prohor Petrovici sosi în goana calului şi urcă într-un suflet cei patruzeci de stînjeni ai turnului. Era ora două după miezul nopţii. Luminiţele din depărtare ardeau

acum mai viu, raza în care se aprindeau şi licăreau se lăţea tot mai mult.

— Nu-i nici o primejdie — spuse Prohor. — E departe.

— O fi departe, da' vezi că vîntul bate încoace şi asta nu-i a bună... Vorba aceea, fă cum crezi. E averea matale.

— Vîntul o să înceteze — răspunse Prohor, cu siguranţa lui dintotdeauna. — Mă duc să mă culc. Rămîi mai departe de pază.

Într-adevăr, spre dimineaţă vîntul se potoli. La toate întreprinderile munca îşi urma cursul obişnuit. Ziua părea că va trece în linişte. Către seară însă, vîntul cel primejdios începu să-şi facă iar de cap.

Din vîrful turnului se zăreau trîmbe de fum negru, atîrnînd deasupra locului unde izbucnise incendiul. S-ar fi zis că acolo, în zare, îşi fumau lulelele mii de ţigani strînşi roată în jurul unor focuri de vreascuri. Văzduhul se întuneca tot mai mult. Cerul îşi pierdea culoarea sa albastră, tulburîndu-se. Scăpătînd spre asfinţit, soarele arunca pe pămînt o umbră ameninţătoare, gălbuie. Vîntul sufla acum stăruitor, din plin, înteţindu-se tot mai mult. Aripile lui miroseau a ars. Legănîndu-se alene, taigaua vuia neîncetat. Întreaga fire îşi schimbase înfăţişarea. Copacii şopoteau între ei enigmatic şi trist, cîrduri de păsări treceau pe deasupra turnului înspre fluviu şi în zborul lor se simţea zăpăceala, spaima.

Prohor era mohorît, neliniştit. Se duse în turn.

Vîntul se înteţea. Turnul scîrţîia din toate încheieturile. Vîrful lui se legăna încoace şi încolo, dîndu-i ameţeli lui Farkov. Soarele asfinţise în norii de fum. Ochiul nu izbutea să desluşească pe cer stelele, atît de luminoase de obicei seara.

— Ei, ce s-aude?

Farkov îşi pironi privirea spre luminiţele care licăreau în zare şi răspunse:

— Dacă ar fi după mine, Prohor Petrov, aş zice că trebuie să iei măsuri.

— Ce anume ? Să fac şanţuri ?

— Nu cred să fie de folos şanţurile. Vezi că dacă se lăţeşte pălălaia, s-ar putea să fie nevoie de un foc de întîmpinare.

— Foc de întîmpinare ? Cum adică ?

— Am ameţit de tot — spuse Farkov, aşezîndu-se de-a dreptul pe duşumea. Apoi începu să explice metodele la care se recurgea pentru stingerea incendiilor din taiga.

— Dacă nu faci la vreme ce trebuie, poţi să pierzi tot — spuse el pufăind din lulea. — Îmi aduc aminte, o dată au ars pînă în temelii un sat mare şi două cătune. Focul s-a întins pe trei sute de verste.

— Ce vorbeşti ?!

— Crede-mă cînd îţi spun. S-ar putea întîmpla să-ţi cauţi scăpare în rîu, numai în izmene, să te vîri în apă pînă la gît. Ascultă-mă pe mine.

Fără să mai scoată o vorbă, Prohor plecă acasă. Îi telefonă pristavului, apoi lui Inokenti Filatîci. Amîndoi îi răspunseră în doi peri : „Poate c-om avea noroc" şi „Doamne fereşte". Lui Prohor îi păru rău că nu sînt acolo nici Nina, nici Protasov. Părintele Alexandr îi propuse să slujească la biserică o vecernie cu răgăciuni şi acatiste. Prohor îşi pierdu capul : nu mai ştia ce să facă.

2

O bubuitură, două, trei cutremurară taigaua, ridicîndu-i în picioare pe toţi muncitorii.

Noaptea, tîrziu. Spre apus, cerul pîlpîia învăpăiat. Încolo — beznă. Vuind, vîntul pieptăna cetina taigalei, încovoia copacii spre pămînt. În case licăreau lumini. Pe uliţe răsunau glasuri destrămate de vînt. Prohor sosi în goana calului la biroul său de vară din turn. În urma lui veni în fugă şi lupul.

Spintecînd noaptea, din turn porniră în toate direcţiile porunci telefonice. Glăsuiau în linii mari : „Să se trimită în taiga spre a combate focul trei sute de tăietori şi săpători, să se doboare copacii pe o întindere mare, să se sape şanţuri". De pe teren, Prohor primea obiecţii sfioase, sunînd cam astfel : „Să aşteptăm să se lumineze de ziuă, acum în taiga e întuneric, oamenii se pot rătăci. Ar trebui organizată alimentarea, muncitorilor să li se dea votcă pentru a fi îmbărbătaţi, căci altfel nu fac treabă." Drept răspuns, Prohor poruncea : „Fără vorbă !"

Făcură apel la oameni. Doritori se găsiră destui : de ce nu s-ar plimba prin taiga în loc să se spetească muncind ? Din diferite sectoare ce se aflau la cinci, zece, cincisprezece verste depărtare unele de altele, porniră grupuri mici de muncitori, călări şi pe jos. Înaintau prin întuneric pe drumuri şi pe cărări, cîntînd şi chiuind ca să sperie fiarele.

Prohor se sui în vîrful turnului. Pălăria îi zbură din cap, o ramură de brad, purtată de vijelie, îl şfichiui în obraz. Frunzele veştede zburau prin văzduh, răsucindu-se şi foşnind. Vîntul îl ciufulea, smulgea hainele de pe el, se strecura prin mîneci, îngheţîndu-l.

— A sosit domnul Protasov !... — izbucni din întunericul de jos, aidoma unei rachete, un glas.

— Cînd ?!

— Adineauri !

În ochii lui Prohor străluci o umbră de bucurie : îngrijorarea din sufletul lui se mai potoli.

Focul se întindea tot mai mult. Părea să fie cam la douăzeci şi cinci de verste depărtare, dar, cotind spre stînga, începuse să ameninţe moara cea nouă, două fabrici de cherestea şi sectorul plutăritului, unde se aflau stive întregi de bîrne. Covorul întunecat al taigalei se vedea de sus ca în palmă. În depărtare se revărsa încet rîul de foc. Stropii de flăcări erau zvîrliţi de vînt departe, înaintea pîrjolului, iscînd focare noi, pe care lava

de jar le ajungea curînd. Da, era nevoie de eforturi eroice, stihia oarbă a naturii putea fi biruită tot cu ajutorul unei stihii. Dacă nu se potolea vijelia, totul avea să se prefacă în scrum.

Prohor coborî scara, tropăind zgomotos cu cizmele. În barba şi în părul lui rămăseseră prinse gunoaie, frunze şi cetină. În inima lui clocotea o mînie cumplită, stîrnită de foc, de noapte şi de furtună. „Repede, să stau de vorbă cît mai repede cu Protasov..."

Închis în birou, lupul scheuna, zgîriind uşa cu ghearele. Apele fluviului vuiau, lovind în stînci.

Soarele se ridicase în slava cerului şi dogorea pămîntul. Prin văzduhul înecat în fum, părea un glob galben-roşcat de metal topit, pe cale de răcire. Zările nu se mai vedeau, spaţiul se restrînsese, depărtările pieriseră. Pretutindeni era o mare de fum. Viaţa reală nu exista decît în apropiere : case, copaci, găini, oameni ce se tîrau anevoie pe jos. Tot ce era mai departe pălea, se estompa, îşi pierdea contururile şi, cu cît se depărta mai mult, cu atît se învăluia în negura tot mai deasă a fumului.

Nemărginirea era acum mică cît o odaie.

De jur împrejur, oriunde îţi aruncai privirea de pe insuliţa aceea reală de viaţă, oriunde aruncai o piatră, şi privirea şi piatra se cufundau într-un fel de basm albăstrui care te împresura de pretutindeni. Părea că dacă vîntul ar bate mai tare, basmul s-ar spulbera îndată, s-ar mistui în nefiinţă, rămînînd doar insuliţa pustie a realităţii şi tu, omul, pe ea.

Vîntul încetă însă pe neaşteptate. Îşi îndeplinise menirea, aţîţînd flăcările, apoi se potolise. Pretutindeni domnea acum o neclintire mută. Ramurile mestecenilor atîrnau jalnice, o veveriţă ronţăia alune într-un vîrf tăcut de cedru, de unde cojile cădeau drept în jos. Musculiţele se adunaseră într-o coloană verticală, compactă, al cărei vîrf se pierdea în înălţimi. Valurile Fluviului

Mohorît se domoliseră şi ele. Într-un cuvînt, în natură domnea liniştea şi pacea.

Şi totuşi deasupra focului se năşteau de la sine vîrtejuri şi puhoaie dogorîtoare. Aprinzîndu-se, clocotind, trezeau, încetul cu încetul, văzduhul adormit, îl legănau şi-l trăgeau în vîltorile lor. Din vîrful turnului, ochiul zărea o privelişte stranie : vîrtejuri ce se învolburau deasupra incendiului pe o zi calmă, fără vînt, pălălăi de foc ce se întindeau tot mai mult, tot mai nestăpînit.

Pentru orice cunoscător al taigalei era limpede ca ziua că focul nu se va stinge. Lucrul acesta îl înţelegea şi Prohor. Încă o zi-două şi marea de flăcări, după ce va fi mistuit în calea ei casele, uzinele, morile, totul, se va avînta uşor peste Fluviul Mohorît, ducînd şi acolo pîrjolul nimicitor.

Prohor alergă la administraţie :

— Andrei Andreici ! Trebuie neapărat să-i scoatem în taiga fără întîrziere pe toţi muncitorii. La doborîrea copacilor lucrează numai trei sute de oameni... Ar trebui să iasă toţi...

Protasov nu-i răspunse numaidecît. Prohor îi observă tulburarea, dar nu o pricepu de îndată.

— Ai auzit ?

— Am auzit.

Căzîndu-i de pe nas, *pince-nez*-ul lui Protasov tremură un timp în vîrful şiretului.

...Ziua de lucru se sfîrşise. Prin ceaţa cenuşie, muncitorii ieşeau de la întreprinderi, îndreptîndu-se spre casele lor. Gardienii alergau călare de la o baracă la alta, de la un capăt la altul, chemînd muncitorii să se adune în faţa administraţiei, împreună cu nevestele şi cu copiii mai mari.

— Pentru ce ?

— Ca să stingem focul...

În barăci şi bordeie, la exploatările aurifere şi în hăţişul pădurii, oamenii se vînzoleau, lărmuiau, strigau care mai de care că nu vor ieşi să stingă focul. Întîi să se roage patronul de ei, să-i plătească. Altminteri —

cotul ! Starostii din barăci şi delegaţii îi chemau la ordine pe cei mai gălăgioşi, propunîndu-le să discute chestiunea serios.

Spre biroul din turn, spre Prohor, zburau de pretutindeni rapoarte telefonice : „Oamenii sînt obosiţi, vor să se odihnească, nu ies în taiga". Prohor se înfuria, pentru ca îndată să se simtă demoralizat.

Protasov cutreiera taigaua călare, vizitînd barăcile. Muncitorii îl întîmpinau cu urale, cu vălmăşag de glasuri, cu zarvă. Inginerul nu înţelegea ce vor. Ceru ca delegaţii lor să ia cuvîntul pe rînd. Aceştia prezentau revendicările muncitorilor. Protasov le făgăduia să vorbească serios cu patronul şi-i ruga să-şi dea silinţa, în cazul cînd Gromov ar face anumite concesii. Din mulţime izbucnea atunci o furtună de strigăte.

— Firește ! Muncim fiecare cît cinci... Ne dăm şi viaţa ! Da' ce, parcă noi nu înţelegem ?

— Atunci, băieţi, veniţi cu mine la administraţie... Luaţi cu voi ferăstraie şi topoare...

Şi Protasov pornea mai departe.

Astfel se petrecuseră lucrurile în mai multe barăci. În sectoarele mai îndepărtate acţionau în acelaşi chip tehnicianul Matveev, învăţătorul Trubin şi cîţiva „politici".

La exploatările aurifere „Dostan" şi „Novîi" lucrurile nu erau atît de limpezi. Elementele instabile, băieşii, şleahta de vagabonzi, toată adunătura de prin exploatări, amestecată cu băieşii clandestini, cu tot soiul de cuţitari, care trăiau printre ei pe ascuns, era cît se poate de îndărătnică. „Şleahta" aceea nărăvită în rele nu putea fi ţinută în frîu decît de Foma Grigorievici Ezdakov, spaima muncitorilor. Dar acesta plecase de trei zile în taiga împreună cu pristavul şi cu Farkov, spre a lupta împotriva incendiului.

— Adu-ni-l încoa pe Ezdakov, cîinele ăla ticălos, să ne răfuim cu el, arde-l-ar focul ! — zbierau mînioşi băieşii. — Nu ne ducem pînă nu-l călcăm în picioare, pînă nu-l băgăm în pămînt. Aşa să-i spui stăpînului ! Arde-l-ar catranul la ficaţi, în gură şi în călcîie !

3

Între timp se întuneca. Noaptea era tot mai aproape. Tot mai aproape era şi marea de flăcări.

În ochii lui Prohor se oglindea spaima. Timpul alerga înainte, nu mai stătea locului. Spre a veni de hac pîrjolului turbat, trebuia dată o lovitură zdrobitoare, cu puteri unite, dar nu era chip să-i urnească din loc pe muncitori.

Se frămînta în biroul său ca un leu în cuşcă, bătea cu pumnul în masă şi se răstea la Protasov ca la un băieţandru. Cu buzele strînse, Protasov tăcea încordat. Ochii lui aveau sclipiri ironice. Ştia că Prohor fusese înfrînt, că mînia lui însemna neputinţa, că muncitorii erau pe cale de a triumfa.

— Asta ce mai e ? — strigă mînios Prohor şi privirea lui aprinsă parcurse în fugă rîndurile hîrtiei întinse de Protasov. Rupse revendicările transmise în scris de muncitori şi bucăţelele de hîrtie zburară din turn ca nişte fluturi.

— Ia uite ?! Lua-i-ar toţi dracii de ticăloşi, de nemernici ! Vor să profite de încurcătura în care mă aflu... N-au pic de conştiinţă, dobitocii, vite fără coarne, nu se tem de dumnezeu ! Astea-s uneltirile dumitale, Protasov !

— Cererile muncitorilor sînt legitime şi decurg din contractele lor de muncă — răspunse Protasov, zîmbind în colţurile gurii. — Nu mai e timp de gîndit.

— Slăbeşte-mă, Protasov...

— Mîine dimineaţă sau, cel mai tîrziu seara, s-ar putea să rămîi sărac lipit pămîntului.

— Taci !

— Linişteşte-te ! — îl povăţui Protasov, pironindu-i cu ochi scînteietori chipul schimonosit de convulsii. — Linişteşte-te, Prohor Petrovici, şi judecă situaţia la rece. Trebuie să scoatem neîntîrziat toţi oamenii la treabă. Dacă ieşi la ei şi-i bruftuluieşti, nu faci decît să pui

paie peste foc. Muncitorii se vor împrăştia, iar pîrjolul va cuprinde totul. Eu sînt aici inginer-şef şi răspund în faţa conştiinţei mele de întreprinderile ce mi-au fost încredinţate. Am depus multe sforţări pentru bunul lor mers. Te sfătuiesc să-ţi pleci urechea la revendicările muncitorilor. Aceptă-le. În chipul acesta îţi vei salva întreprinderile, familia şi pe dumneata însuţi.

Prohor încleşta şi descleşta pumnii. În ochii lui, în arcuirile sprîncenelor, în jocul muşchilor feţei i se citeau pe rînd lăcomia, frica, trufia.

Protasov îşi şterse sudoarea de pe fruntea albă care contrasta cu obrajii bronzaţi de soarele primăverii.

— Prohor Petrovici, preţuiesc inteligenţa, îndrăzneala, iscusinţa cu care iei destinul de coarne...

— Îi auzi, Protasov ? Ticăloşii !... Îi auzi cum zbiară în faţa administraţiei ?! Dumneata i-ai...

— Da, sînt mii de oameni... Aşteaptă răspunsul dumitale. Starea lor de spirit e paşnică. Un singur cuvînt al dumitale îi poate linişti.

— Ştiu eu ce cuvînt ! Dar cuvîntul acesta nu poate fi rostit...

— Cuvîntul dumitale ar putea să stîrnească în rîndurile lor un mare entuziasm.

— Aha ! Vrei să mă laşi sărac lipit pămîntului, Protasov ?

— Nu. Vreau să te salvez.

Prohor dădu dintr-o dată pe gît rămăşiţa de coniac şi zvîrli şi sticla pe fereastră spre vîlvătaia care cutremura văzduhul.

— Dar dacă focul se va stinge de la sine ? Eşti sigur că va ajunge pînă aici ?

— Sînt sigur — răspunse Protasov. Dumneata eşti şi mai sigur decît mine. Vijelia se va stîrni curînd din nou. De o lună de zile timpul a fost foarte călduros. Aşadar, aştept.

Tremurînd din tot trupul, Prohor îşi vîrî în buzunar două revolvere, fluieră chemînd lupul şi-şi îndesă şapca pe cap.

— Unde sînt cazacii, unde-i pristavul ?! — strigă el. — Am să-i pun să tragă în răzvrătiţii, în nemernicii ăştia de muncitori ! Iar pe leprele de revoluţionari am să-i spînzur de copaci...

— Nu eşti guvernator general... Ceea ce spui nu este decît delirul unui dement.

— Ce-ai zis ?! — răcni Prohor şi izbi atît de năprasnic cu pumnul în masă, încît lupul, care pînă atunci dădu-se din coadă, se lipi de duşumea, iar Protasov tresări şi se dădu înapoi un pas.

— Să mergem.

— Nu te las să ieşi.

— Cum aşa ? Dumneata ? Pe mine ?!

— Faci prostii. Au să te sfîşie în bucăţi.

— Protasov ! Ar trebui să te temi de mine... Te joci de-a revoluţia ?

— Îţi cer să fi drept, şi asta pentru propria dumitale salvare...

— Eşti perfid... Eşti... Lasă-mă să ies !

— Nu... Nu pot să te las.

Prohor simţi că-i năvăleşte tot sîngele în cap.

— La o parte ! Praf te fac ! — răcni el şi dădu să se repeadă la Protasov. Lupul clănţăni din dinţi şi mîrîi. Protasov vîrî mîna în buzunar, căutînd revolverul. Prohor se dezmetici şi se opri în loc.

— Uşa e închisă — îl preveni Protasov, trăgînd cu coada ochiului spre lupul care se zbîrlise tot. — Cheia e la mine.

— Aha, sînt sechestrat ? Prea bine...

Smuci receptorul şi strigă la telefon :

— Să vină pristavul ! Să vină Filka Şkvoren ! Cazacii !

— Pristavul se află la cincisprezece verste de aici, iar cazacilor n-ai dreptul să le comanzi.

Prohor trînti receptorul şi căzu în jilţ, tremurînd de furie.

— Protasov, Andrei Andreici... Ce faci cu mine ?

— I-am dat Ninei Iakovlevna cuvîntul meu că te voi apăra de toate relele. Nu te pot lăsa să-ţi rişti

viaţa. Repet : muncitorii ar fi în stare să te sfîşie în bucăţi.

Urmă un răstimp de tăcere. Prohor răsufla greu. Simţea că viaţa clocotitoare din el, înlănţuită în clipa aceea, era pe punctul de a-l înăbuşi. Lupul lingea mîinile stăpînului său, care atîrnau fără vlagă. Prin mintea răvăşită a lui Prohor trecea în goană o troică îndrăcită, se auzeau clinchete de zurgălăi. În sania acoperită se aflau Nina şi Protasov. Faţa Ninei era luminată de fericire. Îi zîmbea lui Protasov şi-i spunea : „Te iubesc".

O durere ascuţită îşi înfipse tăişul în inima lui Prohor. Prin fereastră se vedea licărul cerului învăpăiat, se auzea glasul înnebunit a lui Farkov :

— Prohor Petrov ! Prohor ! Deschide ! Hei !...

Prohor se repezi la fereastră. Calul lui Farkov era numai spume. Protasov coborî în grabă şi deschise uşa. Urcară tustrei în vîrful turnului. O privelişte înspăimîntătoare îi zgudui pe Protasov şi pe Prohor. Văzut prin binoclu, pîrjolul părea că e aproape de tot, că nu mai există nici o salvare.

— Repede, Prohor Petrov ! Grăbeşte-te...

Scoţînd un geamăt, Prohor se repezi în jos pe scară :

— Iată ce-ai făcut, Protasov...

Porni în goană călare. În urma lui veneau Protasov şi Farkov. Umplînd tot cîmpul, mii de muncitori se adunaseră în jurul focurilor.

— Băieţi ! Oameni buni ! Copiii mei ! — strigă Prohor sugrumat. — Salvaţi avutul meu şi al vostru... Vă făgăduiesc să vă satisfac toate cererile prezentate prin şeful vostru, Protasov.

Ca un zmeu înaripat, zbura de la un pîlc la altul. Faţa lui era albă ca varul, barba neagră îi tremura.

— Băieţi ! La treabă... Repede ! — răcni Protasov de pe calul lui, străbătînd în goană tot cîmpul.

— Urra ! Urra-a !

Patru mii şi mai bine de oameni, împreună cu nevestele şi copiii mai mari, se tălăzuiră puhoi spre taiga.

Văzînd cum toată mulţimea aceea asuprită de el aleargă spre a înfrunta pîrjolul, gata să-i sară în ajutor,

inima lui Prohor se înmuie şi el izbucni în lacrimi de bucurie. Buimac, calul îl ducea după mulţime.

Fumegînd din luleaua ţigănească, diaconul Ferapont ieşi din întuneric, călare pe mărţoaga lui mitoasă şi se mistui din nou în beznă.

Prin faţa lui Prohor se perindau mereu alţi oameni, călări şi pe jos, bărbaţi şi femei, felinare. Răsunau crîmpeie de vorbe, dar el nu vedea, nu auzea nimic.

Peste trei ceasuri, cei mai iuţi de picior sosiră la locul de tăiere, unde Farkov dădea porunci în stînga şi-n dreapta, iar la un ceas după ei ajunseră acolo cu toţii. Era încă noapte. Focul lumina aici mai viu, aruncînd împrejur o lumină pîlpîitoare, şovăielnică.

Aşezarea rămăsese la aproape douăsprezece verste în urmă, iar pînă la incendiu să mai tot fi fost vreo trei. Aşadar, primejdia era încă departe. Numai din turnul înalt de patruzeci de stînjeni, pîrjolul păruse apropiat, deşi în realitate pînă la el erau cincisprezece verste. Starea de spirit a lui Prohor se schimbă brusc. Îi venea să-l ia la înjurături pe Farkov care îl alarmase fără motiv. Îi stătea pe limbă să se certe cu Protasov şi, în fundul sufletului, se dojenea aprig pentru că se speriase ca o muiere şi se făcuse de rîs în faţa muncitorilor. Da, într-adevăr, Protasov era un om perfid...

— Am pus să se taie pădurea pe o lăţime de vreo zece stînjeni, ba, pe alocuri, şi mai mult — spuse agitîndu-se bătrînul Farkov. — Tăiem o fîşie de vreo cinci verste, iaca pînă colo, hăt-departe! Înţelegi? Acu trebuie să mai înaintăm ca la vreo douăzeci de verste, să începem tăierea în parte *cealantă*... Pricepi? După ce isprăvim, dăm foc din partea asta, ca s-o luăm înaintea pîrjolului. Ăsta-i *foc de întîmpinare*. Înţelegi? Cînd cele două focuri, al nostru şi al lui dumnezeu, or ajunge faţă în faţă, atunci s-a isprăvit cu amîndouă. Înţelegi? Atunci nu mai are ce arde şi te poţi duce la culcare.

Drumul fusese lung şi greu, dar, însufleţiţi de făgăduiala neaşteptată a patronului, oamenii uitaseră de oboseală. Pe o întindere de mai multe verste, taigaua

fremăta de cîntece voioase, de strigăte, de glasul ascuţit al ferăstraielor şi de bocănitul topoarelor. Trosnind şi foşnind din ramuri, sute de copaci se prăbuşeau la pămînt. Nu se auzeau nici îndemnuri, nici sudălmi. Oamenii zoreau ameţiţi, dezlănţuiţi, înverşunaţi, încordîndu-şi muşchii din răsputeri. Fiecare muncea cît patru. Nu mai erau patru mii, ci zece, douăzeci de mii de oameni încăieraţi cu stihia oarbă a firii, punîndu-şi viaţa în cumpănă pentru Prohor.

Acesta se întuneca însă tot mai mult, căci lăcomia pusese din nou stăpînire pe sufletul lui. Ar fi dărîmat turnul care-l înşelase, l-ar fi spînzurat pe bătrînul Farkov în vîrful celui dintîi plop.

„Ce prost am fost, ce tîmpit... Cîrpă... Muiere neputincioasă."

Cerul era învăpăiat însă şi acum, scînteile se înălţau deasupra pîrjolului, iar în sufletul negru al lui Prohor pîlpîia încă luminiţa aurie a bucuriei mari, înălţătoare, pe care o trăise cu cîteva ceasuri mai înainte.

„Şi totuşi am făcut bine. Altfel s-ar fi dus toate de rîpă..."

Diaconul Ferapont şi Filka Şkvoren doborau copacii ca turbaţi. Diaconul rămăsese în pantalonii de doc şi în cizme. Cît despre anteriu, îl zvîrlise undeva şi uitase de el.

Începuse să se crape de ziuă. Spaţiul curăţat creştea văzînd cu ochii. În marginea lui, oamenii strînseseră maldăre de uscături. Pe sus, vîntul se înteţea tot mai mult.

— Trebuie să-i dăm foc! — îi strigă Farkov de departe lui Prohor.

Pe o întindere de douăzeci de verste răsunară — după cum se înţeleseseră — focuri de puşcă. Strigînd „ura", lucrătorii se repeziră spre uscături şi pălălaia se aprinse de-a lungul întregului front. Vîntul se învolbură îndată şi pe jos. Focul începu să se întindă în adîncimea taigalei. Mii de „pîrjolari" vegheau ca flăcările să n-o ia îndărăt spre curătură.

Taigaua nu apucase încă să alunge de pe gene somnul adînc. Se trezea încet, căscînd şi întinzîndu-se alene, vîrîndu-şi braţele ramurilor în coama verde a părului şi gemînd. Dar iată că focul o arse la călcîie. Taigaua holbă ochii deodată, scoase un strigăt de uimire şi zvîcni din umeri. Cuprinşi de flăcări, pinii îşi puseră peruci aurii. Focul înainta vuind şi trosnind, cu bubuituri asurzitoare ca nişte explozii ; copacii despicaţi gemeau. Deasupra pălălăilor se înălţau vălătuci groşi şi negri de fum. O dogoare de neîndurat răbufni spre mulţimea muncitorilor, care privea uimită de departe. Feţele oamenilor, luminate de flăcări, erau asudate, obosite, iar în ochii lor se citea înfiorarea stîrnită de privelişteа aceea nemaivăzută. Crîmpeiele de vorbe aduceau cu nişte aiurări.

— La noi a fost omorît Pankratiev.

— La noi au fost striviţi, în acelaşi timp, de un copac, Matriona şi un băiat al ei.

— Am găsit un bătrîn mort, ucis de un copac. Nu se ştie cine-i. Era cald încă.

Focul se depărta de curătură, afundîndu-se tot mai adînc în taiga, în întîmpinarea pîrjolului care se apropia din cealaltă parte.

4

Prohor Petrovici se urcase în vîrful turnului împreună cu Inokenti Filatîci, părintele Alexandr şi *mister* Cook. Priveau de sus cele două focuri, cele două stihii dezlănţuite, care înaintau în tăcere una spre alta, înălţîndu-se spre cer. Dogoarea celor două pojaruri aspira aerul ca un piston uriaş, cutremurînd văzduhul pe zeci de verste. Vîntul bătea tot mai aprig şi turnul scîrţîia uşor.

— Privelişte forte neobişnuit — spuse *mister* Cook, plescăind din buze. — Grandious... Formidebl !

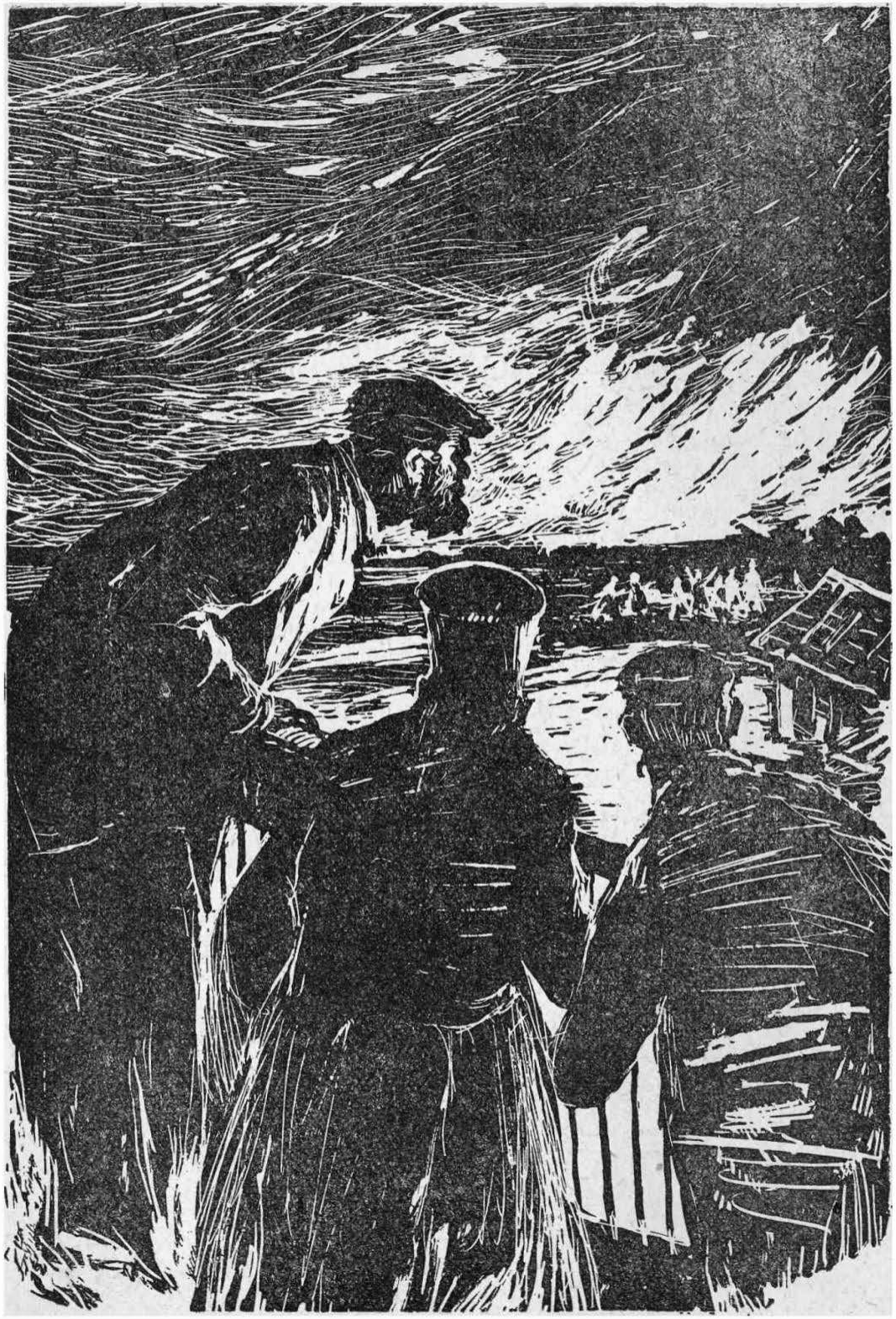

— Ai fost acolo ? — întrebă printre dinți Prohor.

— O, nu, nu... Eu nu sint erou de asemenea aventură. Eu sint un contem... Cum se zice ? Un contemplativ. Am spus bine ?

Urechile mari ale lui *mister* Cook se mișcară de atîta încordare intelectuală.

— Vedeți dumnevostră, domnilor... Ce forța mari... Chite miliard calorii se pierde degeaba...

— Da, degeaba... — mormăi Prohor.

— Îngrozitor — spuse preotul ridicînd din umerii gheboșați.

— Grandious... Formidebl, formidebl... O ! — *Mister* Cook ridică degetul drept spre cer și plescăi cu poftă ca un mîncău în fața unor ciuperci care sfîrîiau în smîntînă. — Ce înțeles are prouverb riusesc așa stupid : „Se nu stingi focul" ?

— „Să nu te joci cu focul" — îl corectă părintele Alexandr, zîmbind condescendent.

Prin vălul tulbure al fumului, care nu se împrăștiase încă, se auziră niște tunete.

— Pare-se că vine ploaia — rosti Inokenti Filatîci, netezindu-și barba albă.

— Mare ghicitor ești... — îl repezi morocănos Prohor, uitîndu-se prin binoclu spre foc.

Prin lentilele lui, văzut ca în oglindă, focul părea rece, mort. În realitate însă, lucrurile erau cu totul altfel.

Șuvița de copaci cuprinsă între cele două torente de foc, unul izbucnit de la sine, celălalt — aprins de oameni, se subția tot mai mult. Două puhoaie uriașe de flăcări se revărsau unul spre altul. Toate vietățile aflate acolo — păsări, patrupede, tîrîtoare — erau înspăimîntate cumplit : încotro să zboare, să alerge, să se tîrască ?

Turme întregi de animale, păsări care nu apucaseră să fugă, șerpi alunecoși, răsuciți în inele — toată suflarea era osîndită să moară în foc. În fîșia de pădure încă neatinsă de flăcări, lungă de vreo douăzeci de verste și lată de aproape o verstă, era o dogoare cumplită : aerul se încinsese repede și vuietul flăcărilor se învălmășea la-

olaltă cu șuierul vîrtejurilor, cu trosnetele, cu gemetele pămîntului zbuciumat. Cerul, roșu, tremura, gata-gata să strivească taigaua.

Jivinele pădurii erau năucite de vuiet, de fum și de priveliștea cerului. Înspăimîntate de moarte, pierzîndu-și instinctul de conservare, văzul și mirosul, alergau buimace de colo-colo, căutîndu-și scăparea. Făcînd salturi deznădăjduite, se repezeau în dreapta, în stînga, dar pretutindeni erau întîmpinate de dogoare, de fum, de flăcări. Cu cozile în sus, cu limbile scoase, o luau la goană de-a lungul liniei de foc, dar nu găseau scăpare, căci cele două focuri se apropiau tot mai mult unul de altul. Turbate, cu ochii injectați de sînge, cu dinții rînjiți, cu balele galbene șiroind, se ridicau, tăcute, în două labe, își înfigeau colții unele în beregata altora, horcăiau și cădeau la pămînt. Cele mai puternice sfîșiau pe cele mai slabe, se mușcau singure, sîngerau, iar blana lor aprinsă sfîrîia pe ele de vii.

O veveriță mititică, cu ochișorii ca mărgelele, cu coada stufoasă, se cățărase sus de tot, în vîrful unui copac înalt. În dreapta și în stînga ei se dezlănțuise o mare de flăcări, dar veverița părea că nu se sinchisește de ele, că zburdă nepăsătoare. Se hîrjonea spre a-și alunga spaima. Găsi un cucuruz de brad, îl prinse repede în lăbuțe și-l duse la gură. În dreapta și în stînga se tălăzuiau puhoaie de foc. „Nu mă tem, nu mă tem" — aiura parcă veverița turbată de groază. — „Nu-i decît un vis urît, un vis, un vis." „Mi-e frică !" — croncăni, lipindu-se de trunchiul cedrului, sub o ramură stufoasă, un corb bătrîn de o sută de ani, cu pene cărunte. Avea clavicula frîntă și aripa îi atîrna neputincioasă. Auzindu-l, veverița se sperie și se repezi cu capul în jos de-a lungul trunchiului. Dar pămîntul ardea. Înspăimîntată, se cățără iar în vîrf. Sus, jos, iar sus, iar jos ; alerga acum de colo-colo, tot mai repede. Deodată, amețită, căzu ghemotoc, drept în flăcări. O clipă — și totul se isprăvi.

O ursoaică își lovea ursulețul în cap cu o creangă. Țeasta ursulețului trosni și se sparse. Un bătrîn urs

hoitar îl sugrumă pe un altul, apoi, rostogolind năprasnic buturugi şi pietroaie, se vîrî în bîrlog, gîfîind din greu. Cu balele curgînd, se prăbuşi ca un om beat pe stratul gros de reptile alunecoase care foiau în bîrlog, alungate acolo de dogoare. Striviţi, şerpii şuierau şi-l muşcau înainte de a muri. Ursul urla turbat, se rostogolea de pe o rînă pe alta, răcnea şi gemea ca un om. În bîrlog năvălea fumul şi focul şi, o dată cu ele, pieirea.

Pieire, pieire tuturor ! Pieire tuturor vieţuitoarelor, tuturor gîzelor — şi ursului şi păsărilor şi chiar bufniţei celei înţelepte. Pieire corbului fără de moarte care cobeşte soarta omului ! Pieire copacilor, firicelelor de iarbă, pieire văzduhului şi întregii suflări, pieire duhorilor, pieire putreziciunii !

...Cele două armii de flăcări, întinse fiecare pe o sută de verste, porniră una spre alta la năvală, năvală, năvală !... Sus, în slăvi, urla uraganul văzduhului încins. Vulturii şi puii lor, care căutau prea tîrziu să scape de pieire, încercau să se înalţe în sus, înşurubîndu-se vertical în tării, dar se loveau de bolta dogoarei, se prăvăleau ca nişte căciuli în flăcări şi scrumul lor se zdrobea de pămînt. Temperatura era de o mie de grade, vîntul era de gradul doisprezece sau poate chiar de o sută...

Cele două ziduri de flăcări începeau să întindă unul spre celălalt bolţi de văpăi albastre, galbene, roşii şi iată că bolţile se închiseră pe toată întinderea. Deasupra taigalei vui un tunet năprasnic, pămîntul se cutremură şi cerul se zgudui. Ai fi zis că o mie de Fedotîci şchiopi au tras o salvă din toate tunurile lumii deodată.

— S-a isprăvit. S-a isprăvit... — spuseră cei din turn oftînd. Fiecare o spusese în felul său şi oftase după cum îi era inima.

— S-a isprăvit ! — strigară muncitorii aflaţi în pădure şi, adunînd morţii de prin taiga, o porniră spre casele lor.

Pe o rază de o sută de verste, flăcările îngrădiseră cu golul devastat toate întreprinderile lui Gromov, punînd capăt pîrjolului. Prohor era salvat.

Focul nimicitor ar fi bîntuit încă o săptămînă în şir şi în tot acest timp aerul ar fi fost îmbîcsit de fum. Către seară se dezlănţui însă o ploaie torenţială, însoţită de tunete. Puhoaiele de apă stinseră într-un ceas orice urmă de foc şi de fum. Nu mai rămase aprins nici un tăciune, nici un ciot.

— Ruptu-s-au zăgazurile cerurilor — rosti grav părintele Alexandr.

Norul se depărtă repede şi cerul se lumină dintr-un capăt la altul.

— Afurisitule ! Blestematule ! — strigă turbat Prohor, petrecînd din priviri norul. — Ce-ai păzit pînă acum, unde ai fost ? !

Dar norul nu se îndepărtase cu totul : bezna lui grea aşternuse pentru totdeauna o umbră pe faţa lui Prohor Gromov şi îi pătrunsese în luminile ochilor, podidindu-i sufletul cu o tristeţe de neşters.

...Dacă răsună o singură strună, celelalte, acordate cu ea, îi vor răspunde îndată. Aceasta este legea rezonanţei.

Ketty stătea acasă, singură cu dorul ei. Examenele se sfîrşiseră, venise vacanţa, primăvara bătea la uşă, furtuna mai limpezise puţin văzduhul, dar în sufletul fetei stăruia acelaşi urît, acelaşi fum, aceeaşi negură dinainte.

Miez de noapte. Lumina electrică se cernea prin muselina roşie a abajurului. Odaia părea scăldată în văpăi trandafirii. Cadrele tablourilor luceau auriu. Patul neatins stătea singuratic şi trist. Canarul din colivie se scutură, piui prin somn şi cătă cu mărgica ochiului spre Ketty.

— Bună seara, fetiţo — ciripi el, dar Ketty nu-l auzi. Canarul închise ochişorul de mărgică.

Ketty puse sare pe o bucăţică de pîine neagră, o mirosi, goli un păhăruţ de zubrovka [1], deschise larg ochii şi, cu capul uşor aplecat pe umăr, urmări dulcea moleşeală ce i se revărsa prin vine. Mestecă cojiţa sărată de pîine, apoi îşi mai turnă un păhăruţ şi-l goli.

[1] Rachiu aromatizat cu ajutorul anumitor graminee (n. ed.).

Se cam urîţise : lîngă ochi i se iviseră mici zbîrcituri, buzele îi erau acum inexpresive, pleoştite. Se obişnuise mai de mult să bea, dar o făcea pe furiş, ca să n-o afle cineva. Nici cerneala, nici hîrtia, nici tatăl ei nu ştiau nimic. Nimeni nu ştia. În inima ei se întipărea însă adînc fiece clipă a vieţii, aşa cum rămîneau întipărite undeva în nemărginire. Avea o nevroză, nervii îi erau zdruncinaţi, suferea de anemie. Aşa cel puţin îi spusese medicul.

— Trebuie să duci o altfel de viaţă, domnişoară — o sfătuise el. „Ce fel de viaţă ?" Medicul zîmbise, îşi scuturase barba şi dăduse din mîini a neputinţă, făcînd o schimă trivială.

Acum Ketty golea al cincilea pahar de rachiu şi mirosea coaja de pîine. N-ar fi trebuit să se plimbe cu *el* prin fum în taiga, să rămînă între patru ochi. „Tîmpitul ! Umblă cu capul în nori." E drept, o sărutase... Dar cum ? ! Aşa cum săruţi un mort la despărţire. Să-i fi spus măcar un cuvînt de dragoste, să-i fi vorbit despre căsătorie, să-i fi dat o cît de mică dovadă de iubire. S-o fi prins în braţe, s-o fi trîntit jos, să se fi purtat ca un golan ! Firește, Ketty i-ar fi tras o palmă. „Dar oricum, s-ar fi purtat ca un bărbat ! E cu gîndul doar la Nina, dobitocul. Un tîmpit, de o sută de ori mai tîmpit ca Ferapont ! Liftă străină !"

Mister Cook se culcase. Sughiţa cumplit. Ivan îi întinse un pahar cu apă şi-i spuse :

— Vă pomeneşte careva, boierule. Vîrîţi-vă degetul uite-aşa, în cerul gurii, apoi ziceţi : „Tu, sughiţ netot, du-te la Fedot, de la el la Iakov treci, iar apoi de tot să pleci"... O să vă treacă numaidecît...

Ketty goli al şaselea păhăruţ, scuipă într-o parte, îşi îngropă obrazul în palmele-i albe şi începu să chicotească încetişor. Lacrimile îi curgeau printre degete. Îşi scoase pieptenii şi acele din păr, le trînti jos şi căzu cu capul pe masă, plîngînd cu suspine sfîşietoare. Canarul îşi scu-

tură trupşorul galben, deschizînd mereu, printre picoteli, mărgica ochiului. Somnul plutea prin odaie în lumina trandafirie a lămpii umbrite de muselină.

...Mîna se întinse încă o dată, singură, spre scrisoarea sosită în ziua aceea. Era plăcut să citeşti din nou, înainte de a dormi, rîndurile iubitei. Protasov găsi repede acele rînduri.

„Andrei, mi-e frică nu numai s-o spun, dar s-o şi gîndesc. Mi se pare însă... că îmi eşti drag."

Inima lui Protasov fremăta, cum fremăta pesemne undeva departe şi inima Ninei.

...Diaconul se întorsese acasă fără anteriu şi Maneoika îl bombănea grunt. Diaconul se făcea că o ascultă atent, dar gîndul îi era cu totul la altceva, la noaptea aceea de iarnă petrecută cu Ketty. Îi venea să rîdă, dar se simţea şi întristat. Mai bine şi-ar fi pierdut anteriul înainte de întîmplarea aceea... Ce prost a fost, ce nătărău !

— Manecika ! Mă bate gîndul să mă răspopesc... — bolborosea el prin somn.

— Ce spui ? Cum ? Hai, dormi.

Diaconul mormăi ceva şi curînd începu să sforăie aprig.

5

Tăietorii morţi în pădure fuseseră şterşi de pe lista celor vii. Se întocmise şi cuvenitul proces-verbal. Ducîndu-şi la bun sfîrşit misiunea, muncitorii îşi dădeau seama că făcuseră o faptă vitejească şi aşteptau cu răbdare îndeplinirea jurămintelor patronului.

După ploaie şi furtună se lăsase frigul. Frig era şi în sufletul lui Prohor Gromov. Burniţa într-una. Culorile din natură se întunecaseră. Întuneric era şi în Prohor Gromov. Lăcomia lui nepotolită îi şoptise şi de astă dată cum să tragă foloase din nenorocirea lui.

Vorbeau între patru ochi, în mare taină, în biroul lui :

— Ai aici adresele creditorilor mei, ale diferitelor uzine şi firme. Pleacă mîine dis-de-dimineaţă la Petersburg. Găseşti acolo oamenii de care ai nevoie. Publici informaţii în două-trei ziare. Oferi cîte douăzeci şi cinci de copeici pentru o rublă. Ai înţeles ?

— Am înţeles. Aşa negustor mai zic şi eu ! — Şi Inokenti Filatîci zîmbi larg, arătîndu-şi dantura albă. — Am făcut şi eu de două ori treaba asta.

— Poftim deocamdată un cec de douăzeci şi cinci de mii de ruble. Dacă izbuteşti, trimit comercianţilor alte cecuri. Dar ia aminte ! — Încruntat, Prohor îl ameninţă cu degetul : — Nu muşti pe nimeni de nas, nu nimereşti la puşcărie. Într-un cuvînt, să te porţi serios, ca un om de afaceri...

— Vai de mine ! — protestă bătrînul abătînd din mîini. — Se poate oare, cînd am o asemenea însărcinare ?... Îţi dau cuvîntul meu de negustor... Jur pe sfînta icoană !

Şi, întinzîndu-şi repede batista pe catifeaua scaunului, bătrînul se sui pe ea cu cizmele murdare şi sărută cucernic icoana.

Prohor porunci ca lefurile muncitorilor să fie plătite nu cu bonuri, ci cu bani peşin. Administraţia împărţi oamenilor o sută de mii de ruble.

Văzîndu-se deodată cu bani, muncitorii dădură buzna la negustorii particulari care aveau de toate şi vindeau mult mai ieftin decît stăpînul. A doua zi, din porunca lui Prohor, pristavul închise toate dughenele particulare, iar pe negustori, prietenii lui, cu care chefuise pînă mai ieri, începu să-i alunge cu de-a sila din raza exploatărilor. Pe cei care se opuneau îi băga la răcoare.

Muncitorii înţeleseră că deşi una din revendicările lor fusese satisfăcută, Prohor îi silea din nou să cumpere din prăvăliile lui, astfel ca banii plătiţi de administraţie să se întoarcă tot în buzunarul lui. Posomorîţi, oamenii murmurau, aşteptînd să vadă ce va urma.

Ceea ce urmă fu o înlănţuire inevitabilă de întîmplări provocate de îndărătnicia lui Prohor Gromov şi el însuşi avea să sufere consecinţele acestor întîmplări.

La drept vorbind, un ochi neiniţiat ar fi putut să treacă nepăsător peste aceste evenimente, care, luate fiecare în parte, păreau firești şi mărunte. Pentru un om fără experienţă evenimentele acestea păreau întîmplătoare. În realitate însă, legea de fier a luptei dintre cele două forţe antagoniste le înlănţuia pe toate inevitabil. Iar odată înlănţuite... Dar să aşteptăm verdictul vremii.

S-ar părea că întreaga viaţă, toate aspectele vieţii lui Prohor Gromov fuseseră propria lui operă, că nu erau nicidecum întîmplătoare, la fel ca şi acţiunile tuturor celorlalţi, de la Nina pînă la Şkvoren şi pînă la cîinelelup, căci toţi îşi legaseră soarta de cea a lui Prohor Gromov, iar el, Prohor, dicta totul. Acest lucru e verosimil întrucît fenomenele întregului univers sînt o împletire de cauze şi efecte.

Astfel, Ana Inokentievna, văduva cea dolofană, a consimţit să se căsătorească cu Ivan Ivanîci Prohorov, un om bătrîn. Iată, deci, un prim efect, cauza fiind Prohor Petrovici. Prohor îşi făcuse pofta cu ea, îi aţîţase simţurile pentru ca apoi s-o jignească. Şi femeia se răzbună femeieşte : „Las' că-ţi arăt eu ţie : mă mărit, fie şi cu un bătrîn. Mă mărit ca să-ţi fac în ciudă !" Îi era lehamite de toate şi voia să-şi schimbe decorul vieţii, să înceapă un spectacol nou. Poate că nu s-ar fi măritat, dar stăruise mult tatăl ei : „Mărită-te neapărat. Să-i facem pe plac lui Ivan Ivanîci. De ce ? Asta ai s-o afli tu curînd."

Ivan Ivanîci n-a vrut ca părintele Alexandr să oficieze cununia. Nu dorea ca gura lumii să aibă ce trăncăni. Se duse deci în satul Medvedevo. Dacă n-ar fi murit Anfisa, n-ar fi plîns amar bătrînul pe mormîntul ei, ba poate chiar c-ar fi luat-o de nevastă. Iar dacă Prohor nu şi-ar fi băgat tatăl în balamuc, Ivan Ivanîci nu s-ar fi ascuns şi nu şi-ar fi spus Ivan Ivanîci, ci Piotr Danilîci Gromov, aşa cum se numise o viaţă întreagă. Iar dacă

Piotr Danilîci n-ar fi fost nevoit să-şi zică Ivan Ivanîci, noua lui soţie, Ana Inokentievna Gromova, aflînd abia a doua zi după cununie cine este bărbatul ei, n-ar fi plîns în hohote, dîndu-se cu capul de pereţi, n-ar fi strigat ca o smintită, înspăimîntată de păcatul incestului: „Vai, ce ruşine pe capul meu, ce ruşine mare!" Lăsată grea de fiul celui care din ajun îi era soţ, simţea că se cufundase într-o beznă adîncă fără ieşire. Gîndul îi era la ştreang.

Dar lucrurile nici nu s-ar fi putut orîndui altfel, şi aceasta pentru că Prohor al nostru se născuse din Piotr Danilîci, un beţiv şi un desfrînat, el însuşi fiul lui moş Danilo, un tîlhar de drumul mare.

Copacul, craca şi rodul — toate se trăgeau dintr-o rădăcină, toate crescuseră din acelaşi pămînt adăpat de sînge omenesc.

Legea de nezdruncinat după care se înlănţuiau aceste cauze şi efecte se simţea şi dincolo, la Prohor.

De curînd sosise la întreprinderile Gromov rotmistrul de jandarmi Karl Karlovici von Pfeffer. Împreună cu el, în ajutorul jandarmilor Preatkin şi Ogleadkin, venise şi subofiţerul Popolzaev. Totodată fusese trimisă şi o companie de soldaţi „pentru ca la nevoie ordinea şi liniştea să fie menţinute cu forţa armelor". Compania avea doi ofiţeri: unul gras şi mai în vîrstă, fără mustaţă — Usaciov; celălalt tînăr, cu mustăţi mari de cazac zaporojean — Igor Borzeatnikov.

Acesta se va căsători probabil cu Ketty. Cel puţin aşa plănuieşte autorul. La drept vorbind, nici el nu ştie ce se va întîmpla pînă la urmă. Poate că Ketty va înnebuni sau poate că *mister* Cook, ajutat de Ivan, servitorul lui, şi de Filka Şkvoren, o va răpi din faţa altarului şi o va duce departe, în Lumea Nouă, în Statele Unite ale Americii. S-ar putea însă şi ca ea să se otrăvească.

— Vai, ce nenorocire, ce nenorocire! — exclamă afectat Parczewski, clătinînd compătimitor din cap. — Te rog să mă ierţi, dragul meu Inokenti Filatîci, dacă ai

să te plictisești puțin. Voi scrie foarte repede. Am înțeles totul din cele ce mi-ai spus. Servești puțin coniac sau votcă ?

— Nici gînd, stimabile... Nu beau — scutură energic din barbă bătrînul. — Dacă vrei, o limonadă.

— Poftim apă minerală.

Wladyslaw Vikentievici își instală comod la o măsuță din fața canapelei musafirul a cărui vizită era promițătoare de cîștig, apoi trecu la biroul său și-și duse vîrful creionului la fruntea albă, concentrîndu-se.

— A ars și uzina metalurgică ?

— Și.

— Dar casa cea nouă a lui Prohor Petrovici, fabricile de cherestea, moara ?

— Au ars și casa nouă și moara, iar fabrica cea veche de cherestea a fost mistuită pînă în temelii, cu traverse și cu scînduri cu tot... Vai, vai, vai ! Mare jale ! Ce pagubă îngrozitoare !

Bătrînul lăcrimă chiar și-și șterse ochii cu batista.

Zîmbind mefistofelic, Wladyslaw Vikentievici își zise în sinea sa : „Aha !" Creionul se dezlipi de frunte și, dintr-o săritură, ajunse pe cîmpul alb al hîrtiei. Fugărindu-se unul pe altul, rîndurile se așterneau repede, repede. Bătrînul se văzu nevoit să răsfoiască o oră încheiată niște albume ispititoare cu femei despuiate. În timpul acesta articolul fu ticluit. Parczewski era radios. Trebuia să-l multiplice și să-l trimită chiar în ziua aceea la diferite ziare. Avea relații pretutindeni, căci nu degeaba era nepotul guvernatorului. Doar prin protecția unchiului era el acum funcționar la Ministerul Comunicațiilor.

Bătrînul ascultă cu luare-aminte articolul, plescăind cînd și cînd din limbă. Se vorbea în el de o catastrofă, un incendiu pustiitor în taiga care, „pare-se", ar fi nimicit toate întreprinderile milionarului P. P. Gromov. Cele mai multe dintre întreprinderi nu fuseseră asigurate. „Se părea" că firma Gromov era amenințată de faliment.

Articolul era scris serios, convingător, cita cifre umflate, lăsînd impresia unei corespondențe primite de

la fața locului. Era iscălit: „Un martor ocular din taiga".

— Strașnic... Bine l-ai mai adus din condei! — plescăi admirativ bătrînul.

— Ehei, eu... Da' ce să mai vorbesc... — se lăudă Parczewski și fața lui parcă se despărți în două. Buzele răsfrînte și obrajii zîmbeau ca și cînd ar fi vrut să spună: „Pe mine nu mă duci, am prins șpilul", în timp ce ochii priveau gravi, autoritari, parcă spunînd: „Dă bișțarii încoace".

— Acușica se cuvine să învîrtim lucrurile în chipul următor — rosti bătrînul ghicind gîndurile străvezii ale lui Parczewski și-și frecă mulțumit mîinile. — Trebuie să-i chemăm pe toți creditorii la o ceașcă de ceai și să le propunem un tîrg: oferim atîtea copeici de fiecare rublă. Dumneata, dragul meu Wladyslaw Vikentievici, ai să ajuți un biet bătrîn. Vorbește cu unii personal, mai cu seamă cu fabricanții. O să ai și dumneata unu la sută din cîștig, stimabile. Și apoi, Prohor Petrovici n-are să te uite niciodată.

— Cam la ce valoare trebuie să apreciem afacerea?

— Eu unul cred c-o să fie ca la o jumătate de milion...

— Atunci comisionul e cam mic. Dă-mi trei la sută.

— Vai de mine! Cincisprezece mii de ruble? Ai pretenții cam mari...

— Este o afacere oarecum riscantă... Pare-mi-se că pentru asemenea matrapazlîcuri poți să nimerești și la pușcărie. Dar la o adică... să sperăm în acest „pare-se"...

— În „pare-se"? Firește!...

Și ochii mici, de cotcar ai bătrînului, clipiră cu tîlc spre Parczewski, pierzîndu-se în zbîrciturile vesele ale obrazului ca într-o bulboană.

— Nina Iakovlevna ce mai face? E acasă?

— Acasă — minți bătrînul. Se plesni cu palma peste frunte și-și arcui sprîncenele: — Vai, vai, vai, ce bătrîn nerod sînt!... Ce zăpăcit... Am și uitat să-ți transmit complimente de la Nina Iakovlevna... Vai, vai, vai! — se jeluia bătrînul, jucînd teatru. — La plecare, m-a chemat și mi-a spus: „Să mi-l găsești neapărat pe scumpul

Wladyslaw Vikentievici...“ Mi-a dat și adresa dumitale: Nevski colț cu Znamenskaia...

— Dar de unde a...

— Ei, ce mai tura-vura... Vorba ceea... glasul inimii. Să știi că eu nu umblu cu baliverne...

De rîndul acesta, chipeșul Parczewski, cu profil trufaș, jubila.

— Dragul meu Inokenti Filatîci!

— „Și spune-i, zice dumneaei, că nu l-am uitat și poate că mă gîndesc la el zi și noapte...“

— E-xa-ge-rezi! — îl întrerupse radios Parczewski, gesticulînd expansiv. — Nu ți-a spus cumva: „pare-mi-se că mă gîndesc“ și „pare-mi-se că nu l-am uitat?“

Bătrînul izbucni și el în rîs, dar îndată redeveni grav.

— Crede-mă că Nina Iakovlevna îți duce dorul, da, da — spuse el. — Mi-am dat seama de mult. Ei, la revedere, dragul meu! Pe mîine. Vezi să-ți dai toată osteneala...

— Avansează-mi vreo mie cinci sute de ruble.

— Pentru ce?

— Îmi trebuie. Să-i sfănțuiesc pe ziariști ca nu cumva să mi-l elimine din text pe „pare-se“. Dar pentru cheltuieli personale în legătură cu afacerea asta a noastră crezi că n-am nevoie?

Bătrînul mai stătu nițel pe gînduri, apoi numără banii, scuipîndu-și în buricul degetelor, și-i dădu lui Parczewski adresele creditorilor.

Își făcură cu ochiul și se despărțiră. Afară burnița des, ca la Petersburg. Asfaltul ud strălucea aidoma unei oglinzi.

6

— Permiteți-mi să mă prezint: rotmistrul von Pfeffer.

Prohor făcu o grimasă. Se priviră încordați, zîmbind ușor amîndoi: Prohor — ironic, rotmistrul — puțintel slugarnic. Era un blond înalt cu ochii albaștri și favoriți.

Purta o sabie lungă ce se tîra pe rotița tecii, sfîrîind pe parchet.

— Excelența sa intenționează să treacă în persoană pe la dumneavoastră.

— În ce scop ?

— Se interesează de situație.

— Am avut aici un incendiu. Luați loc, vă rog.

— Da... Pot să spun că fumul acestui incendiu s-a răspîndit în toată gubernia. A ajuns pînă și la noi — glăsui ofițerul, cam în doi peri.

— Focul acesta mă costă mai bine de trei sute de mii de ruble.

— Nu mai spuneți ? !

Rotița sfîrîi pe parchet.

— Am fost nevoit să fac mari concesii acestor dobitoci de muncitori. Grea pierdere, lua-i-ar dracu pe toți !

— Mda... Într-adevăr, e cam...

Afară era o seară caldă. Masa pentru ceai fusese pusă pe veranda care dădea în grădină. Întreaga fire înverzea. Grădinarul trebăluia pe lîngă tufele de zmeură : le săpa, ajutat de cei doi jandarmi, Preatkin și Ogleadkin, care îl însoțiseră pe rotmistru. Subofițerul Popolzaev rămăsese la bucătărie. Karl Karlovici se temea să umble singur prin locurile acelea încă necunoscute pentru el și atît de sălbatice. Prohor Petrovici servea el însuși ceaiul. Deasupra capetelor lor țiuiau subțirel țînțari mici, dar răi. Karl Karlovici îi alunga cu fumul țigării sale de foi.

Deodată vîntul aduse din depărtare un crîmpei din cîntarea bisericească „Întru mulți ani". Glasul răsuna tot mai tare, tot mai gros. Karl Karlovici își opri pe loc lingurița cu care amesteca ceaiul.

— Ce-o mai fi și asta ?

— Diaconul... Cred că se scaldă. Să tot fie la trei verste de aici...

— Aha ! Diaconul... Ferapont, dacă nu mă-nșel ? Fost fierar ?

— Întocmai... Dar cum de...

Karl Karlovici suflă fumul de țigară, întîi pe la un

colț, apoi pe la celălalt al buzelor neumbrite de mustăți și spuse :

— Avem și noi informațiile noastre... Mda, stimate domn...

Vîntul aducea spre ei glasul cîntărețului, tot mai puternic, mai înalt, mai tunător :

— Pentru milostivul... robul lui dumnezeu Pro-o-o-hor... Gro-o-mov !...

— Într-adevăr, are un glas fenomenal.

Rotmistrul se plimba pe verandă, zornăind din pinteni și zvîcnind din umărul stîng.

— Da... E opera soției mele... Eu... știți... Nu prea sînt...

— Nu credeți în dumnezeu ? — întrebă vizitatorul, făcîndu-i cu ochiul.

— Nu... dar... știți... sînt prea ocupat...

— Dar Protasov, stimate domn ? Cam în ce ape...

— Este un om admirabil...

— Da, un om admirabil. Se înțelege bine cu muncitorii, nu-i așa ? Și, în treacăt fie zis...

Prohor Petrovici se cam fîstîci. Cugeta bine asupra răspunsurilor, temîndu-se ca nu cumva interlocutorul să-i întindă vreo cursă meșteșugită.

— Da, se înțelege bine cu oamenii — răspunse el. — Dacă n-ar fi știut cum să-i ia pe muncitori... De mult m-aș fi descotorosit de el.

— Înțeleg — spuse cu tîlc rotmistrul, arcuindu-și sprînceana dreaptă, bălaie.

Prohor îi dărui o casetă cu havane.

— Mulțumesc, mulțumesc... Ei, cum s-ar zice... *Dumneavoastră* sînteți una cu *noi*, iar *noi* — una cu *dumneavoastră*.

Acestea fiind zise, Karl Karlîci se retrase, ciocnindu-și tocurile și clinchetind din pinteni.

Peste puțin au început perchezițiile. Au fost găsite broșuri, liste de subscripție, literatură „subversivă". S-au operat arestări. Prohor pusese în acest scop la dispoziție o încăpere specială. Adunau în ea vreo zece oameni și apoi îi duceau de acolo.

Tehnicianul Matveev, doi sau trei lucrători, şeful de echipă de la artificieri, starostele barăcii numărul cinci, bătrînul Axeonov au fost supuşi la interogatorii, de altfel ca şi Nadenka, aceasta însă numai de ochii lumii.

La interogatoriu, ofiţerul de jandarmi se purta cu duhul blîndeţii, căutînd să dea de iţele răzvrătirii şi-i uimea pe toţi, dovedind că posedă date extrem de amănunţite în ceea ce privea condiţiile locale de viaţă şi starea de spirit a muncitorilor. Cunoştea pe toţi turbulenţii, pe toţi „vorbitorii", şi pe Grişa Golovan, şi pe Petea Knijnik. Într-un cuvînt, dăduse de multe iţe.

Învăţîndu-se minte, „vorbitorii" acţionau cu mai multă prudenţă, recurgînd acum la felurite vicleşuguri. Petea îşi răsese barba şi se angajase cu acte false la lucrările de construire a drumurilor: lega snopuri de nuiele, ascuţea pari şi tăcea chitic.

Într-o zi, tehnicianul Matveev îl luă pe Protasov de o parte, în hăţiş. Se plimbară îndelung pe mal, discutînd.

— Da, cred că am pierdut momentul prielnic pentru grevă — spuse la despărţire Protasov.

— De ce?! — se împotrivi Matveev. — Nicidecum. Trebuie numai să ţinem seama de starea de spirit a muncitorilor şi să nu le tăiem avîntul. Dacă-i vorba să luptăm, vom lupta...

Protasov făcu o grimasă.

Descendent al unui neam de baroni de pe malurile Balticei, Karl Karlîci era trup şi suflet devotat monarhiei. Locuia alături de biserică, într-o casă construită de curînd, la etaj. La parter erau cartiruite două plutoane de soldaţi. Ofiţerul îşi primea solda de la stat, iar pentru servicii deosebite era gratificat şi de Prohor Gromov. Făcuse vizite lui *mister* Cook, inginerilor familişti, judecătorului, părintelui Alexandr şi pristavului.

Nadenka se topea şi alta nu: chipeş mai era rotmistrul! Vizita lui fusese însă de scurtă durată. Umpluseră paharele cu vin, ciocniseră şi băuseră. Karl Karlîci spusese totuşi:

— Îmi pun mari speranţe în dumneata, Nadejda... Pe-

trovna, dacă nu mă-nșel? Înțelegi dumneata, avem de-a face cu hidra răzvrătirii. Trebuie să-i strîngem în chingi pe cei ce... Da.

Vizitîndu-l pe părintele Alexandr, îi ceru binecuvîntarea.

— Sînteți ortodox?

— Nu, protestant...

— Vrednic de toată lauda — spuse preotul, și Karl Karlîci nu pricepu dacă vrednic de laudă era faptul că e protestant sau că dorește să fie binecuvîntat de un simplu preot ortodox.

— Cum o mai duceți pe aici? În ce ape se scaldă funcționarii și muncitorii?

— Scuzați-mă, domnule colonel...

— Pardon, deocamdată nu sînt decît rotmistru...

— Mă scuzați, Karl Karlîci... Eu nu prea ies în lume, trăiesc foarte retras... și nu știu ce se întîmplă.

— Cum se poate, părinte? Dar, de pildă, la spovedanie nu aflați nimic? Pesemne că se spovedesc și ei, iar dumneavoastră cred că le puneți întrebări, nu? „Îl respecți pe împărat? Te supui orînduirii existente?"... Și așa mai departe...

— Dar vedeți că... — bîigui stingherit preotul.

— Nu, nu! — exclamă jandarmul. — Nu m-ați înțeles bine. Nu vorbesc, desigur, de cineva anume, de Piotr sau de Sidor. Vorbesc în genere. Ce părere aveți despre starea de spirit care domnește aici?

Părintele Alexandr oftă încurcat: ochii lui mici alergau neliniștiți de colo-colo pe sub sprîncenele roșcate, neștiind unde să se oprească. Anteriul de mătase parcă se pleoștise pe el.

— Ei, ce ziceți? — stărui jandarmul, privindu-și de departe unghiile lustruite.

— Vă rog să mă scuzați, Karl Karlîci... Mi se părea însă că ați poftit la mine...

— Vai de mine! Firește! — Mîinile jandarmului abătură în lături. — Ar fi absurd, ridicol, să vă închipuiți că vă iau un interogatoriu. Cîtuși de puțin — se grăbi

el să protesteze. — Sînt musafirul dumneavoastră şi nimic mai mult.

— Îmi pare bine, îmi pare foarte, foarte bine... Un păhăruţ de *Lafite?* Vă rog.

Ciocniră şi goliră paharele. Anteriul de mătase foşnea.

— Da, într-adevăr, în lumea întreagă bate vîntul ateismului, al cugetării libere. Nu vă pot ascunde dumneavoastră, unui reprezentant al autorităţilor, că pînă şi aici ajung uşoare răbufniri ale acestui vînt.

Faţa îngrijită, uşor pudrată a jandarmului privi gravă, zîmbi, apoi redeveni din nou gravă. Pintenii zornăiră uşor sub fotoliu. Părintele Alexandr priză tabac.

— Între noi fie vorba, părinte, lucrurile nu merg prea strălucit în ţara noastră. Prin Rusia colindă numeroşi instigatori care agită spiritele. În fabrici domneşte o atmosferă care cam aduce a răzvrătire... Aduce de-a binelea...

— O, doamne! — murmură părintele Alexandr, făcîndu-şi semnul crucii. — Apără şi miluieşte marea noastră împărăţie. Mîntuieşte, doamne, poporul tău.

Părintele Alexandr strănută, iar jandarmul îşi suflă în locul lui nasul în batista de olandă.

— Drept să vă spun, e foarte, foarte greu. Grea slujbă am. Şi grea, şi primejdioasă. M-am gîndit să mă las păgubaş. Dar... am copii...

— Da, slujba dumneavoastră este foarte, foarte...

— Poftim? — Rotmistrul oftă. O clipă, un simţămînt omenesc îi înceţoşă privirea, dar îndată umărul lui stîng zvîcni şi începu să tresară convulsiv, făcînd să strălucească argintul epoletului. — În genere, preastimate părinte Alexandr, vă rog să nu atingeţi în remarcabilele dumneavoastră predici subiecte prea delicate. Vă rog... De pildă, tema relaţiilor dintre muncă şi capital, dintre patroni şi muncitori. Bineînţeles, între noi doi... Ştiţi că în evanghelie se spune deschis: „Vai de bogat" şi „Să împărţi totul la săraci". Este o ispită. Vedeţi, între noi doi... Dar, la drept vorbind, ceea ce acum două mii de ani era adevărat, acum...

Jandarmul se poticni și începu din nou să-și cerceteze unghiile. Revoltat de vorbele ușuratice ale rotmistrului, preotul își puse în gînd să înceapă cu el o dispută, dar inima îi cam zvîcnea în piept.

...*Mister* Cook se temea îngrozitor de jandarmi. I se părea că aceștia intră în casele oamenilor numai ca să percheziționeze și să aresteze, ba chiar să și împuște pe loc. Nici prin gînd nu i-ar fi trecut că rotmistrul i-ar putea face, pur și simplu, o vizită. Din întîmplare însă, von Pfeffer veni mai întîi la el, deoarece casele lor erau foarte aproape una de alta. Ca un făcut, nu mai departe decît în ajun avuseseră loc cîteva percheziții și arestări. *Mister* Cook era tare fricos. Fiind duminică, ședea la masă și citea biblia în englezește, primită în dar de la maică-sa. O citea, dar nu înțelegea nimic, căci mintea îi era răvășită. „O, nu! Ofițerul de jandarmi n-a venit degeaba — își zicea el. — Sînt cetățean străin... S-ar putea să mă considere spion și să mă trimită la ocnă, tam-nesam, fără nici o judecată. Cunosc prea bine rînduielile astea rusești. O țară sălbatică. Brrr!"

Ca să-și mai schimbe șirul gîndurilor, trase o dușcă zdravănă de coniac.

Deodată, în odaie dădu buzna Ivan.

— Au venit jandării, conașule!

Mister Cook avu impresia că, după ce-i dăduse această veste, servitorul lui sărise pe fereastră, în stradă. Biblia îi căzu jos.

În prag apăru, marțial, Karl Karlîci. Pintenii îi zornăiau, iar sabia i se lovea de parchet. *Mister* Cook sări în picioare, ridicînd mîinile în sus ca în fața unui bandit. Pipa stinsă îi căzu din gură.

— Permiteți-mi să mă prezint.

— *Hallo, hallo* [1] — bîigui buimac *mister* Cook. Maxilarul lui inferior tresări. Uitase într-o clipă toată rusească lui: — Eu sint asta, asta... — îngăima el, punînd

[1] Expresie de politețe, în întîmpinarea cuiva (în limba engleză) (n. trad.).

mîna pe rulourile de proiecte. — Sint inginer... Politic nu fac... Revoluţie nu nevoie. Nu, nu ! Maiestatea sa ţar... *Hallo !*

Jandarmul zîmbi : înţelesese tot. *Mister* Cook îşi şterse buzele băloase, venindu-şi încetul cu încetul în fire. Curînd, la al treilea păhărut de coniac, conversaţia se înfiripă într-o englezească pe jumătate curată.

— Ivan ! Dobitouc !... Idiot ! Adu cafe la domn baron...

...Iată-l pe von Pfeffer şi la Protasov. Vizită de curtoazie şi un fel de interogatoriu. Îşi strînseră mîinile. Protasov era în aparenţă calm, deşi degetul mic de la mîna stîngă îi zvîcnea convulsiv. Se aşezară.

— Te rog să mă scuzi, Andrei Andreici. Am venit la dumneata fără ceremonie. Dacă nu te deranjează, aş bea un ceai. Acasă, drept să-ţi spun, mă plictisesc cumplit. Sînt singur.

Angelica se ivi cu moţul frizat. Îşi schimbă de două ori rochia. Deh, chipeş musafir... Mai cu seamă buzele şi favoriţii lui erau tare nurlii.

Atît oaspetele, cît şi gazda conversară îndelung pe ocolite. Ştiau prea bine amîndoi despre ce are să fie vorba şi pe ce plan se vor desfăşura discuţiile. Era seară. Samovarul îşi cînta melodia tristă, monotonă. Auzindu-i ţiuitul jalnic, Protasov se simţea şi el melancolic. Îşi aduse aminte de Nina şi de cuvintele din scrisoarea ei : „Mi se pare însă... că îmi eşti drag". Samovarul amuţi. Imaginea Ninei, răsărită în minte într-o clipă atît de nepotrivită, se spulberă. Rotmistrul îşi frecă mîinile, întoarse inelul de pe deget cu piatra în sus şi spuse pe un ton cald, confidenţial, ca unui prieten vechi :

— Dumneata, dragul meu Andrei Andreici, eşti un om de anvergură europeană. Cred că ar trebui să şi gîndeşti ca un european. Cunoşti, desigur, mai bine decît mine doctrina lui Karl Marx. Ce părere ai despre ea ? Este o utopie ! Nu poate găsi teren prielnic aici. Vorbesc de ţara

noastră, o țară de mujici. De bună seamă, aș putea să-ți amintesc multe... Însă...

— Și, mă rog, ce anume ?

Protasov căuta să ghicească din ce parte anume i se va întinde capcana.

— Totuși voi amîna... măsurile pe care aș fi putut să le iau fără întîrziere.

Protasov se foi pe scaun.

— Să zicem, de pildă, că... e miezul nopții. Afară plouă. Data cînd se petrece acest lucru am să ți-o spun ulterior. Te caută un muncitor. Cine anume ? Ți-o spun mai tîrziu. Ai o lanternă electrică. Se aprinde și se stinge. Parcă ar clipi... Urmează un drum prin pădure spre o baracă părăsită. Tehnicianul Matveev, muncitori, conferințe... Ei ? Ce părere ai despre asta ?

— Este un interogatoriu ?

— Da, un interogatoriu.

Pleoapele lui Protasov, lăsate în jos, tresăriră. Simți că i se usucă gura. Prin minte îi trecu fulgerător un gînd neplăcut : „Un provocator". Își aduse aminte că în noaptea aceea se întîlnise cu doi călăreți : Nadenka și încă cineva. Îi era scîrbă.

— Mă disprețuiești, desigur, nu-i așa ? — murmură insinuant rotmistrul și oftă. — Îmi permiți să-mi desprind sabia, să mă fac mai lejer ? Da ?

Își puse sabia în colț, lîngă soba de teracotă, zăbovi un pic acolo, aplecîndu-se ca să-și tragă un ciorap și cercetînd în același timp cu luare-aminte soba, încheieturile plăcilor de faianță și orice zgîrietură. Apoi începu să se plimbe prin odaie. Tăceau amîndoi. O tăcere grea, vrăjmașă. Protasov fuma. Țigaretul de chihlimbar îi zvîcnea în dinți. Deodată jandarmul i se adresă cu intonații părintești în glas :

— Andrei Andreici, dragul meu... Te implor, lasă-te de toate acestea. Liniștește-mi cugetul. Ce ți-a venit ? Doar ai un salariu de douăzeci și cinci de mii de ruble ! Îți dai seama ce înseamnă asta ? — exclamă el, făcînd un gest larg. — Un salariu de ministru... Eu n-am decît

patru mii şi mă simt cît se poate de fericit. Nici prin gînd nu mi-ar trece să mă joc de-a revoluţia. Fir-ar să fie...

Protasov zîmbi, dar inima i se strînse dureros. „Întinde bine curse, ticălosul" — îşi zise el. Degetul cel mic de la mînă îi zvîcni. Se cutremură din cap pînă în picioare de repulsie de parcă ar fi văzut un şarpe.

— Dragul meu Andrei Andreici, crezi dumneata că nu mă doare şi pe mine inima? Te asigur că da... Şi încă cum! Nu sînt oare şi eu un patriot, un fiu al nefericitei noastre Rusii? Ţara noastră se zbate în întuneric, este lipsită de drepturi. E un adevăr... Orice nătărău îşi poate da seama de acest lucru. Ţarul a căzut sub o influenţă nefastă, Rusia se află pe calea pieirii. În ce fel, cum am putea să-i venim într-ajutor?! Îmi vei spune că pe calea revoluţiei. Nu-i aşa? — încercă el să întindă o primă cursă.

— Nu, n-am de loc intenţia să afirm aşa ceva.

— Ei da, fireşte! — Jandarmul zvîcni dezamăgit din umărul stîng, îşi vîrî mîinile în buzunarul pantalonilor şi, păşind de colo-colo, începu să fredoneze o melodie săltăreaţă din opereta „Barbă albastră". — Îmi pare foarte, foarte rău... Da, da. Nu vrei să fii sincer cu mine. Păcat.

Protasov se ridică în picioare, îndemnat de un imbold nestăvilit.

— Dumneata, domnule rotmistru, cunoşti condiţiile în care trăiesc muncitorii noştri aici, aici la noi?

— În parte, da — răspunse von Pfeffer, îngustîndu-şi pleoapele şi scuturînd din cap.

— Şi ce părere ai?

— He-he! Un interogatoriu?

— Nu. Vreau pur şi simplu să cunosc părerea dumitale, domnule rotmistru...

— Linişteşte-te, stimate Andrei Andreici. Îţi dai seama şi dumneata că n-am venit aici în acest scop. Pentru asta există un organ special de control, a cărui datorie e să apere interesele muncitorilor...

— Dar poate că dumneata... ai izbuti cumva...

— Nu, domnul meu. Nu am de gînd să-l bat la cap pe domnul Gromov. De altfel, guvernatorul intenţionează să vină într-aci personal. Dar dumneata ce ai vrea ? Ce mai vor lucrătorii ? Nu cumva vor... să-i ia mama dracului ! Da, da !

Imboldul lăuntric slăbise. Ocărîndu-se singur în gînd, Protasov se aşeză încet la loc. Se uitară o clipă unul la altul, cu ochi scînteietori, ca un îmblînzitor şi un tigru.

— Da, da — repetă jandarmul, măsurîndu-l pe Protasov cu o privire apăsătoare şi întoarse privirile spre sobă. Era rece. În ea se afla ascunsă literatura „subversivă". Inima lui Protasov se făcu cît un purice. Urmărea din ochi, speriat, mişcările inamicului. Soba păru că se leagănă şi sare în sus. Pe buzele rotmistrului flutură un zîmbet sarcastic.

— Da, da — făcu el, apropiindu-se încet de sobă. Se aplecă, căută cu privirea cele două găurele abia vizibile dintre plăcile de teracotă şi le zgîrie uşurel cu unghia. Soba şi întreaga încăpere se încălziră îndată. Protasov nu mai putea de căldură, cămaşa se mişca singură pe spinarea lui.

— Astea-s găurele ?

— Aşa se pare — răspunse răstit Protasov.

Rotmistrul bău repede ceaiul răcit din pahar.

— Da, domnul meu ! — strigă el şi lovi cu paharul în masă.

Protasov se crispă. Simţea că-i sare ţandăra.

— Trebuie luate măsuri ! Şi încă foarte aspre, foarte drastice. Altfel se năruie, se duce de rîpă totul. Trăim timpuri de grea cumpănă. Da.

— Aşa e — rosti Protasov, ştergîndu-şi fruntea asudată cu mîneca hainei. — Şi eu sînt un partizan fervent al disciplinei. Cred însă că revendicările legitime ale muncitorilor...

— Cum ai spus ? Revendicări ?! — Rotmistrul îşi vîrî degetele pe după gulerul strîmt al vestonului şi trase de el. — Un muncitor nu poate să vină decît cu o rugăminte ! La revedere, stimate domn.

Cu o expresie de politeţe rece, ofiţerul îşi prinse sabia, chibzuind la iuţeală dacă e sau nu cazul să-i dea mîna lui Protasov. Dar dacă Protasov îi face figura şi nu-i întinde mîna ?

— Mulţumesc pentru ceai — spuse el.

Făcu doi paşi prin odaie şi se întoarse. Ciocănind cu unghia trandafirie soba de teracotă în locul unde erau găurelele, luă prietenește mîinile lui Protasov într-ale lui şi-i şopti la ureche :

— Dragul meu, arde-le pentru numele lui dumnezeu. Distruge-le. Dacă va trebui să fac o percheziţie ? Mi-ar părea foarte, foarte rău să... M-ai înţeles ?

Masca de politeţe rece îi dispăruse, expresia feţei lui era acum realmente tristă, iar în privirile sale desluşeai o sinceritate teatrală, fătarnică.

— La revedere, dragul meu Andrei Andreici ! — urmă el şi-i scutură îndelung şi călduros mîna. Roşu şi tulburat, Protasov îşi pierduse capul. Nu mai ştia ce să spună.

Închise uşa biroului, îşi şterse scîrbit mîinile cu apă de colonie, scoase cu un cîrlig de fier placa de teracotă din locul ei şi arse imediat tot ce era ascuns în sobă. Apoi, toată noaptea se zvîrcoli în pat fără să poată adormi. În dreapta avea douăzeci şi cinci de mii de ruble şi pe Nina, în stînga — masele muncitoreşti, mesajul înaintaşilor, jertfirea de sine. Oh !

Dimineaţa, Protasov anunţă că este bolnav şi chemă doctorul.

7

Pe drumul care ducea spre taiga trecu o cavalcadă, stîrnind nori de praf. În frunte, pe un armăsar înalt, călărea Ketty. N-avea costum de amazoană, dar încălecase bărbăteşte. Îşi pusese pantalonii lui *mister* Cook, prea largi pentru ea. În cap avea o pălăriuţă nu tocmai prezentabilă. Voalul îi flutura în vînt. Alături de Ketty

călărea bravul ofițer Igor Borzeatnikov. În urma lor venea *mister* Cook, cu pipa în dinți, cu o scurtă de antilopă, iar după el Ivan, cu mănuși albe, purtînd melonul lui *mister* Cook. Ținea picioarele lui lungi întinse aproape orizontal. Altfel nici nu era chip, căci în dreapta și în stînga șeii atîrnau două coșuri uriașe, pline cu mîncare și băutură.

Perechea următoare o alcătuiau frumoasa Nadenka, care îmbrăcase pantalonii pristavului, albaștri, cu vipușcă roșie (deși era durdulie și rotunjoară în șolduri, totul se pierdea în nădragii nemăsurat de largi ai țiitorului ei) și căpitanul Usaciov, cu picioare scurte și fără mustață. Era greoi, cu umeri înguști, pîntecos, cu șezutul mare și cu grumazul gras, răsfrînt. Pîntecul i se sprijinea în oblîncul șeii. Părea că grăsanul nu stă așezat, ci pe brînci, prăvălit pe gleabănul calului, mai-mai să cadă de-a berbeleacul peste capul lui, drept în colbul drumului.

— Te cam scutură, ai ? — chicoti în pumn Nadenka cea rea de limbă.

— Nu-i nimic — gîfîi căpitanul. — Osînza asta a mea e moștenită... Nu mănînc aproape nimic și tot mă-ngraș... Și să știi că nu-s de loc bătrîn.

— Oamenii grași sînt totdeauna foarte buni — îi făcu un compliment Nadenka.

— *Merci... Grand merci.* — Căpitanul Usaciov își holbă ochii de broscoi și se îndreptă din șale. Burta îl trăgea însă înainte și căpitanul căzu iar pe brînci.

Perechea din urmă o alcătuiau inginerul Andrievski cu soția lui, care cînta frumos, avînd o voce de contralto. Erau amîndoi chipeși.

În urmă de tot, în coada alaiului, venea Ilia Sohatîh, care își bătea de zor iapa. Aceasta se învîrtea și juca în loc. Pînă la urmă, se aprinse și porni în goană înapoi spre casă de parcă i s-ar fi vîrît undeva un ardei iute. Ajuns în grajd, Ilia o plesni peste bot. Intrînd în casă, îi spuse neveste-si :

— Am găsit *endicat* să-i las în plata domnului cu

pecnicul lor cu tot. Numai un terchea-berchea îşi lasă singură soaţa grea, iar eu sînt un om destul de *ţilivizat*, ca să nu zic mai mult. Opt şi cu-a brînzei nouă !

Închinară în primul rînd pentru ţar şi pentru toată familia imperială. Seara, aprinseră focuri în poiană. Îmbătîndu-se, Ivan îşi pierdu mănuşile şi presără din belşug zahăr în loc de sare peste omleta din patruzeci de ouă. La urmă, băură în cinstea fermecătoarelor doamne prezente — Ketty, Nadenka, Adelaida Mardarievna şi în cinstea tuturor femeilor.

— Ce ne-am face dacă n-ar exista femei pe lumea asta ? Nu ne-ar rămîne decît să ne împuşcăm, să ne spînzurăm...

— Atunci n-am exista nici noi.

— Femeia trăieşte prin sentimente, iar bărbatul — prin inteligenţă...

— Şi ce este oare mai de preţ, ce este mai frumos : raţiunea, sau sentimentul ?

— Sentimentul, sentimentul, sentimentul ! — strigă aprinsă oacheşa Ketty. Vinul i se suise la cap. Bău „Bruderschaft" cu Igor Borzeatnikov şi se sărută de zor cu el în văzul celorlalţi.

— Bis, bis, bis... Mai cu foc !

Ţipînd, Ketty căzu în braţele tînărului ofiţer cu mustăţi de cazac.

— O, da ! O, da ! — încuviinţă *mister* Cook, scuipînd printre dinţi, ameţit şi gelos, oftînd amărît, plin de disperare.

Pîntecosul Usaciov gemu, gustă din omleta îndulcită şi scuipă.

— Ivan ! Marlan ! Adă aici cel mai biun... Cel mai biun ! — strigă americanul.

Dar Ivan dormea dus sub o tufă, cu braţele şi picioarele răşchirate, năpădit de ţînţari.

— Ai fi în stare să împuşti oameni ? — întrebă Nadenka chicotind şi lingîndu-şi buzele. — Să tragi în mulţime : pac-pac !

— Pac-pac! Chiar așa — răspunse căpitanul Usaciov, culcat pe spate, holbîndu-și ochii de broscoi. Proptindu-se în șezutul gras și în tocuri pe iarba din poiană, se tîrî ca o dihanie pînă la Nadenka. — Să secer dintr-o dată douăzeci, treizeci de inși. Pac-pac! Așa s-ar isprăvi iute cu hidra răzvrătirii — spuse el răgușit, cuprinzînd delicat cu brațul stîng mijlocul Nadenkăi.

— Vai de mine, dar e păcat! Păcat! — țipă Nadenka, arcuindu-și bustul durduliu și dînd la o parte mîna asudată a căpitanului. — Vai, mă gîdil rău... Strengar mai ești! Să știi că e mare păcat să tragi în oameni.

— Păcat, nepăcat, e ordinul stăpînirii... O dată ce ai depus jurămîntul... Pac-pac! — mormăi căpitanul. Și, pupînd-o pe micul ei neg, îi șopti la ureche:

— Hai oleacă mai încolo...

— Ce să facem mai încolo?

— Așa...

— Vai! Să știi că e păcat! Așa gras cum ești, zău... Și așa de crud.

Adelaida Mardarievna începu să cînte cu frumosul ei glas de contralto un cîntec țigănesc trist. Bărbatul ei o acompania cu vocea-i de bariton. Cîntecul era plin de alean, de jale adîncă. Ketty își simți buzele tresărind. Inima începu să-i bată mai viu în piept. Își aduse aminte de maică-sa, care murise de mult, de anii adolescenței, de tatăl ei, părăsit, rămas atît de singur, și simți că-i pare rău de viața ei irosită.

Cook își strîmbă buzele, își suflă nasul și începu să scîncească prosteşte, ca un țînc, făcînd spume la gură.

— Mulțumesc fur — furmos... *Grand merci* riusesc.

Beat turtă, uitase toate limbile, chiar și englezeasca lui. Pipa i se stinsese. Nu mai era în stare s-o aprindă și nici tutun nu mai avea. Cîntecul răsuna mereu, tot mai melancolic, tot mai deznădăjduit, mai îndurerat. Ketty și porucicul se îmbrățișară din nou.

— Van! Diot! Unde cal meu?! *Allez* acasă!...

Deodată americanul sări în picioare ca turbat şi îi despărţi pe Ketty şi pe Igor, zbierînd şi ameninţînd cu pumnii :

— Care se bat cu mine ? Pept la pept ! Pac-pac ! Face box ! Box ! Pumni la mutra ! Ketty, la reveder ! Dumneata eşti femeie stricat, stricat de tot...

Apoi porni spre taiga, împleticindu-se. Un pas înapoi, unul în dreapta, altul în stînga. Umbla pe trei cărări, lovindu-se de copaci cînd cu umărul, cînd cu spatele. În cele din urmă, căzu jos şi îngăimă :

— Rog chintaţi mai departe... Mie pleace... Forte, forte mult pleace... asculte cal ţiganesc... Troica... Forte, forte rar, dar niciodat...

Ameţită de-a binelea, speriată, Ketty îşi trecu peste obraz degetele reci. Ochii ei negri se deschiseră larg. Nu înţelegea ce se petrece cu ea. Se uita la ceilalţi cu priviri rătăcite. Făcea sforţări cumplite să se trezească din coşmar, dar întreaga ei fiinţă parcă împietrise. O cuprinse spaima. Rîzînd în hohote sălbatice, căzu pe genunchii lui Igor Borzeatnikov şi strigă :

— Nu înţeleg... Sînt beată ! Ce scîrbos. De ce, de ce ?!

Încurajat de prezenţa baionetelor şi a jandarmilor, Prohor Petrovici începu să atragă ca un magnet, de parcă le-ar fi prins cu arcanul, evenimentele ce aveau să-i fie fatale. Se cuvine să spunem însă că acele evenimente se iscau de la sine.

Bătrînul Piotr Danilîci Gromov se întoarse din satul Medvedevo împreună cu tînăra sa soţie. Rămasă grea cu Prohor, Ana Inokentievna trecea prin clipe de mare zbucium sufletesc.

Avea să vină cîndva ziua cînd Piotr Danilîci, dînd ochii cu Prohor, îi va împlînta drept în inimă cuţitul ivirii sale neaşteptate. Avea să vină şi clipa cînd Ana Inokentievna îl va vesti pe bărbatul ei că pruncul născut de ea nu-i este fiu, ci nepot. Atunci îl va aduce plocon lui Prohor şi-i va spune : „Iată-ţi fiul şi fratele". Va face negreşit acest lucru, neapărat în prezenţa Ninei

şi a unui martor străin. Apoi va izbucni în hohote de plîns, ca s-o audă lumea întreagă şi se va arunca de pe o stîncă în fluviu.

Acestea erau gîndurile care o frămîntau, în timp ce, adînc jignită în mîndria ei, se apropia de casă. Dar gîndurile acestea nu prea aveau sorţi să fie aduse la îndeplinire, căci între pornirea de răzbunare a acestei femei şi sorocul răfuielii aşteptate de ea avea să se petreacă o întîmplare cumplită ce-i va doborî pe mulţi la pămînt şi va închide pe veci ochii multora.

Nina Iakovlevna se pregătea să pornească la drum spre a se întoarce la soţul ei. Dorul ei se îndrepta parcă în două direcţii : un dor uşor, de suprafaţă, şi un altul, mai adînc. Verocika se îmbolnăvise de pojar şi-i întîrzia plecarea. Cum va fi revederea ei cu Protasov, cu soţul ei, cu taigaua ? Îi era frică de noul său sentiment pentru Protasov. Inginerul se temea şi el mai mult ca de orice ca, la o eventuală percheziţie, să nu i se ia hîrtia procurorului, pe care i-o dăduse Şapoşnikov.

Între timp, autorul acestui document, fostul procuror Straşcialov, acum deportat politic, avea de gînd să vină în vizită la Şapoşnikov.

Prohor Petrovici visa şi el să plece undeva, dar nu ştia încotro. Sufletul lui se zbuciuma însă fără odihnă : încolo-încoace, încolo-încoace. Să plece la Petersburg, în întîmpinarea soţiei sale, în Belgia sau să intre în fundul mormîntului ? Nu ştia nici el încotro s-o apuce. Mai probabil ca orice era că va rămîne acasă.

Ministrul-adjunct, care-i înlesnise dobîndirea terenului aurifer, zburase din postul său. La Petersburg, roata Fortunei se învîrtea mereu, iar marii demnitari se răsturnau ca într-un caleidoscop. Cartofor, beţiv şi scandalagiu, porucicul Priperentiev fusese şi el scos din armată. Pe deasupra, ameninţat să fie trimis în judecată, fusese salvat de o doamnă influentă, şi anume de baroneasa Zamojska. Aflînd că ministrul-adjunct fusese înlocuit, Priperentiev începu să viseze la taiga şi la exploatarea sa auriferă. Pe scurt, se pregătea să-i joace lui Prohor Gromov o festă usturătoare.

8

Lupii sau oamenii de soiul lui Prohor sînt exact acelaşi lucru. Lupul este o fiară pe care oamenii o vînează, nu de dragul blănii şi nici al cărnii, ci pentru că este dăunător.

În schimb, oamenii de teapa lui Prohor Gromov huzureau nestingheriţi de nimeni. Legea care apăra turma omenească de cei asemenea lui avea ocolişuri, portiţe, „chichiţe", era neputincioasă. Nu fusese ticluită pentru apărarea celui slab, ci pentru încurajarea samavolniciei, a forţei brutale şi a răutăţii.

Iată de ce în lumea întreagă domnesc feluriţi Prohori Gromovi care au cumpărat şi legile, şi dreptatea.

Da, Prohor Petrovici era un individ fără scrupule, un exploatator prădalnic, un afacerist care nu urmărea decît propriul său profit. Iată însă că furtuna se stîrni, se înteţi, crescu, năvăli asupra lui Prohor, aţîţă focul, Curînd, viaţa lui Prohor avea să fie cuprinsă în întregime de flăcări.

Pălălăile erau aproape. Prohor Petrovici nu le vedea însă destul de limpede, căci turnul năzuinţelor sale era cu mult prea scund.

Dis-de-dimineaţă veniră la Prohor trei muncitori trimişi de starostii de baracă. Erau doi oameni mai în vîrstă şi un flăcău. Făcură o plecăciune în faţa lui şi-i spuseră că-i trimiseseră muncitorii de la toate întreprinderile Gromov. Aceştia îndrăzneau să amintească patronului că făgăduise să îmbunătăţească aprovizionarea şi să scadă preţurile alimentelor. Asta era una la mînă. În al doilea rînd, trebuia să le mărească salariile cu treizeci la sută. În al treilea...

— Afară ! Am să fac ce vreau şi cînd vreau. Afară, pînă nu vă plesnesc ! — răcni Prohor.

Bătrînii şi flăcăul abia nimeriseră uşa. În cursul nopţii, fură arestaţi.

Printre muncitori se ridicară glasuri îndrăzneţe de

protest. Cei aprigi fierbeau, cei călduți începeau să dea în clocot și ei, cei reci aduceau argumente împotrivă, încercînd să-i domolească.

— Măi băieți, ia vedeți să nu iasă cu... Au adus soldați... Nu care cumva...

— Ei și ce c-au adus soldați ? Ce, o să tragă ei în frații lor ?... Da' ce, îs turci ?...

Seara tîrziu, cei aprigi porniră gloată spre casa rotmistrului Karl Karlîci von Pfeffer. Ajunși acolo, își suflară nasul, se uitară unii la alții și începură :

— Domle ofițer, cum îți zice... Nu-ți fie teamă... Deschide fereastra. Vrem, vorba ceea, să te rugăm cu frumosu...

Ieșind în cerdac, jandarmul Popolzaev le strigă :

— Hei, care sînteți acolo ! Împrăștiați-vă ! Domnul rotmistru nu-i aici.

— N-are nimic... Îl așteptăm.

— A plecat la oraș.

— Minți, cîrtiță jugănită, minți ! Era aici după-amiază. E acasă... Minți !

Un glas ascuțit strigă :

— Fraților, hai să-l căutăm prin odăi !

Gloata de vreo trei sute de oameni dădu năvală spre casă.

Pe ușa acesteia țîșni o mulțime de soldați desculți și neîncinși, în frunte cu Ogleadkin și Preatkin. Ofițerii lipseau.

— Ce v-a apucat ? ! — răcniră cei doi jandarmi.

— Apăi noi am venit la dumnealui, la ăsta... ca să ne facă dreptate. I-au ridicatără pe delegații noștri. Ei n-au nici o vină. Unde-i boierul jăndar ? Aduceți-ni-l aici. Vrem să-l rugăm cu frumosu... Am fost nedreptățiți !

Sus, la etaj, se stinse lumina, și rotmistrul apăru la fereastra deschisă. Popolzaev îl salută ostășește, cu mîna la cozoroc.

— Iacătă-l ! — strigară muncitorii, dîndu-se înapoi

mai spre drum ca să-l vadă mai bine pe „boierul jăndar". Se descoperiră .

— Domle ofiţer, am venit la dumneavoastră...

— Ce vreţi, fraţilor ?

Începură să-şi strige care mai de care păsurile şi amarul. Rotmistrul era alb ca varul. Nu-i întrerupse. Îşi aprinse o ţigară. Mulţimea amuţi.

— Ascultaţi-mă, oameni buni. Dacă vreţi să vă înţelegeţi cu mine, să vorbim cu binişorul.

— Aşa, aşa ! — strigară oamenii, scărpinîndu-se şi dînd din coate. — Tocmai de aceea am şi venit la matale. Să vorbim cu binele, omeneşte. Cum s-ar zice...

— Fraţilor ! Aflaţi că mai-marele guberniei mi-a dat puteri mari. Am la dispoziţie forţă armată. De bună seamă însă că n-am să mă folosesc de ea. Credeţi-mă, oameni buni, că vă iubesc ca pe copiii mei... — Aci rotmistrul se strîmbă a scîrbă. — Dar să ne înţelegem : dacă sînteţi lepre, zurbagii, dacă nu vă potoliţi, voi fi nevoit...

— Ce zurbagii ? Ce vorbeşti ! Sîntem oameni aşezaţi... Atîta numai vă rugăm : luaţi-l de la noi pe Ezdakov ! Altminteri, îi sucim gîtul ! Nu sîntem zurbagii... Noi... Să le dai drumul la oamenii noştri... Atunci plecăm şi noi acasă.

— Nu pot. Le dau drumul mai tîrziu ! — se răsti rotmistrul. Zvîcni din umărul stîng şi închise fereastra.

Ofiţerii traversau în grabă drumul. Cel mai mare în grad, pîntecosul Usaciov, comandă gîfîind :

— Companie ! Adunarea în curte ! Alinierea ! Arma în cumpănire !

Peste cîteva clipe, în faţa casei nu mai era nimeni. Muncitorii se îndepărtau repede. Doar în colbul drumului rămăsese o pungă roşie de tutun şi trei broaşte călcate în picioare.

Noaptea se operară arestări. Fură ridicaţi patru „instigatori". Rotmistrul expedie guvernatorului o telegramă cifrată.

Între timp, Prohor Petrovici își încheia bilanțul semestrial. Acesta se solda cu beneficii mari. Prohor Petrovici muncea de obicei pe nerăsuflate, pînă ce cădea istovit.

S-au făcut calcule timp de trei zile și trei nopți, fără întrerupere. În cele din urmă, contabilul, un bărbat chel și greoi, năucit de tot, începu să vorbească aiurea. Aproape că nu mai vedea. Ca să reziste, Prohor recurgea la coniac și la dușuri reci, iar contabilul — la tutun și băutură. Amîndoi fumegau ca niște hornuri: de atîta fumăraie, lupul strănuta mereu și-și rînjea colții. Spre sfîrșitul celei de a treia nopți, Ilarion Isaakovici Kreșcenski, contabilul, își propti nasul în cartea mare.

— Gromov Petrovici — bîigui el, deschizînd anevoie ochii tulburi. — Îndură-te... Nu mai pot... Îmi joacă pe dinaintea ochilor... Văd numai cinciuri, cinciuri și zerouri... Mă culc...

— Zi, te-au lăsat balamalele? — zîmbi Prohor. — Fie, culcă-te, lua-te-ar dracu să te ia! Stai puțin... Unde e debitul? Ai făcut socoteala?

— Debitul... Nu... Soldul! Trei mili... trei trili...

Contabilul suflă zgomotos pe nări, gemu, se întoarse pe canapeaua lui cu fața la perete și adormi.

Prohor era și el năucit de atîta coniac, nesomn și socoteli. Înnebunindu-l, pe dinaintea lui jucau cifre, plusuri și minusuri, minusuri și plusuri. Se temu că-și pierde mințile. Chemă doi socotitori și pe *mister* Cook. Și iată că în cele din urmă, împreună cu contabilul Kreșcenski, care se trezi ceva mai limpede la minte, isprăviră construcția marelui turn al evidenței contabile. Atît Prohor, cît și ceilalți patru scoaseră o exclamație de uimire: în decurs de nouă ani fuseseră investite treizeci și trei de milioane.

— Formidabil! Formidabil! — exclamă *mister* Cook plin de încîntare. Avea un plasture lipit pe nas, o amintire de la picnicul pe care-l făcuse cu Ketty și cu ofițerii.

Prohor dădu fiecăruia cîte o sută de ruble, iar contabilului — două. Fură cu toţii mulţumiţi. Cel mai mulţumit era, însă, desigur Prohor Petrovici Gromov, căci în anul acela avea să realizeze un profit de aproape două milioane. Două milioane! Cu alte cuvinte, cinci mii cinci sute de ruble pe zi. Aceasta înseamnă că fiecare muncitor arunca zi de zi în căciula lui cîte o rublă şi mai bine, el rămînînd cu o nimica toată.

Prohor Gromov nici nu se gîndea însă la asta : muncitorul era un instrument de îmbogăţire şi acest lucru fusese consfinţit de viaţa însăşi. Totuşi, succesul crescînd al afacerilor sale nu-i mai aducea bucuria dinainte. În casa lui se căscase o prăpastie adîncă pe care n-avea cum să o mai astupe.

— Nina, Nina — ofta în miez de noapte Prohor. — Oare într-adevăr ai să mi-l preferi pe Protasov ?

Dorul de soţia lui se trezea acum în el din ce în ce mai sfredelitor. Îşi dădea seama că nu-i era indiferentă cum crezuse încă pînă de curînd, că femeia aceasta era pentru el bunul cel mai de preţ din viaţă. O iubea, da, da. De ce însă devenise ea atît de bisericoasă, de ce s-o fi cufundat pînă la gît în credinţă, în creştinismul acesta, religia contemplatorilor smeriţi şi nu a făuritorilor vieţii ? De ce îi pune piedici ? Dar acea filantropie a ei, acel sentimentalism ? Ciudat... Dacă ea îl socotea într-adevăr pe ateul Protasov drept prieten, cum de nu putuse el pînă atunci să-i scoată din cap toate bazaconiile acelea prosteşti ? Ciudat, foarte ciudat...

Deodată, firul gîndurilor lui se rupse şi în minte îi încolţiră două întrebări pline de spaimă : să fie adevărat că el, Prohor, se lepădase de dumnezeu, îşi pierduse credinţa ? Să fie adevărat că Nina îl iubea pe Protasov ? A doua spaimă, cea mai puternică, gelozia, stinse fulgerător în el strîngerea de inimă pe care o simţea la gîndul că-şi pierduse credinţa. I se împlîntase un cuţit în inimă. Mintea i se aprinse, în întuneric răsăriră imagini groaznice născocite de închipuirea lui : Nina sedusă de Protasov, scene voluptoase de adulter...

Scrîşni din dinţi. Îl ura de moarte pe Protasov. Zbuciumîndu-se cumplit, îşi jură să-l împuşte pe acest Don Juan cu chipiu de inginer : numai să afle el că are legături amoroase cu Nina. Glasul rece al raţiunii îl potoli însă numaidecît. Nu existau dovezi temeinice că Nina îl înşela : soţia lui îi era credincioasă. Protasov, motorul principal al unui uriaş mecanism, era un om de neînlocuit. Răpunîndu-l, ar fi însemnat să-şi răpună toate întreprinderile. Totuşi, Prohor nu ştia încă la ce ţinea mai mult : la Nina care, la o adică, putea fi înlocuită de o altă soţie, sau la întreprinderile lui, cărora le închinase toată vlaga, toată fiinţa lui ?

Astfel, în timpul nopţilor de nesomn, se studia cu o atenţie încordată, ca un observator din afară. E drept că nu ajungea la agerimea dezlegărilor, nu făcea decît să sondeze, să-şi revizuiască conştiinţa zdruncinată, prăvălindu-se în prăpastia contradicţiilor ce se zămisleau în el.

Unde trebuia căutată pricina boalei sale sufleteşti ? Nina să fi fost oare ? Nu. „Soţia, cîndva, şi-o afla alinare, chiar bunul prieten l-o şterge din gînd.“ [1] Ducă-se învîrtindu-se ! S-o ia dracu ! Protasov ? Nu. La urma urmei, Prohor se putea despărţi şi de el. N-avea decît să-şi găsească un alt ajutor. Dar atunci unde se produsese acea fisură din pricina căreia risca să se năruie tot resortul lumii sale lăuntrice ? Să fie de vină alcoolismul, cocaina, morfina, tutunul ? Folosea însă rareori acele narcotice interzise, numai la mare nevoie. Atunci, ce să fie ? Beţiile ? „Ei drăcie, trebuie să mă las... Ajung un alcoolic. Nici nu-i de mirare : şi taicămeu e alcoolic, iar bunicul a fost... un tîlhar.“ Cuvîntul „tîlhar“ îl umplea de fiori. Simţea că-i îngheaţă sîngele în vine. Prin faţa ochilor lui speriaţi începea să defileze trecutul întunecat, îngrozitor. „Să-l alung, să-l alung... numaidecît“ — îi veni să strige lui Prohor şi,

[1] Distih din poezia „Gîndind la războiul cu a lui grozăvie“ de N. A. Nekrasov, vezi Opere alese, vol. I, pag. 105, „Cartea Rusă“ 1955, traducere de Miron Radu Paraschivescu. (N. ed.)

vrînd să împiedice trecutul de a învia, de a ieşi la lumină, sări din pat (sări şi lupul), se repezi spre masa de lucru şi scoase din sertar borcănelul cu cocaină. „Trebuie să-l arunc numaidecît în closet...“ Zăbovi cîteva clipe, cu ochii pironiţi spre o nălucă verzuie, fosforescentă — să fi fost Sinilga, sau Anfisa ? — care plutea prin faţa ochilor săi aprinşi, apoi îşi umplu frenetic amîndouă nările cu cocaină. Se întoarse în pat cu ochii închişi ca să nu mai vadă nălucile. Se culcă. Treptat, totuşi destul de repede, conştiinţa lui lunecă spre alte sfere. Curînd totul dispăru, estompat de himera faimei, de mulţimea cifrelor încîlcite, de clinchetul aurului. Abia spre dimineaţă veni şi somnul, un somn întunecat, greu.

Uneori, cu sufletul sfîşiat, Prohor se oprea în toiul nopţii în faţa icoanei.

— Doamne, ajută-mă ! Milostiveşte-te de mine, păcătosul !

Dar noianul de cifre şi clinchetul aurului întunecau tot înţelesul acestei rugăciuni reci, fără suflet. „Ar trebui să mă duc la părintele Alexandr, să vorbesc cu el. E un om înţelept — îşi zicea Prohor. — Nina îmi reproşează că mă port ca un tiran... faţă de muncitori... Dar ce mai vor, ce le lipseşte diavolilor ălora ?! Fără mine, ar crăpa de foame. Hrănesc şi îmbrac cinci mii de oameni, plus muierile şi plozii lor. Nici asta nu le ajunge ?! Dobitocii dracului ! Doar nu pot să le dau totul. Fie, sînt un exploatator, un tiran. Vedem noi care pe care. Ajută-mă, doamne !“

Deodată însă, starea lui sufletească se schimbă.

— Ştiu eu unde-i buba. Nu-i de vină nici Nina, nici Anfisa, ci voi, ticăloşilor... — şopti el încruntat, ameninţînd bezna cu degetul. — Voi mă hăituiţi ca pe o fiară, voi şi cu Protasov al vostru. Vreţi să mă încolţiţi, să mă aduceţi la sapă de lemn ! Bine, bine, vă arăt eu vouă !

În întuneric răsună vocea mustrătoare a Ninei, scrisorile ei înviară şi prinseră glas. Prohor îşi trase pla-

puma peste cap şi îşi astupă urechile. Zadarnic însă, căci vocea Ninei răsuna chiar în cugetul lui.

Într-o zi, după ce făcu ocolul întreprinderilor sale, se întoarse doborît sufleteşte. Seara tîrziu se îndreptă spre casa preotului. Zăbovi un timp în faţa porţii închise, apoi făcu calea întoarsă. Bău de unul singur, iar dimineaţa îi trimise Ninei o telegramă.

În aceeaşi dimineaţă, veni la el Protasov. Era o zi de sărbătoare. Prohor se sculase tîrziu. Discutară despre treburi. Protasov îl puse la curent cu situaţia.

Prohor observă că inginerul o făcea fără însufleţirea lui obişnuită, ca şi cum ar fi vorbit de lucruri care nu-l interesau cîtuşi de puţin. „Parcă-l văd că-mi trînteşte îndată ceva despre muncitori, că începe să sporovăiască despre aiurelile lui socialiste... Un idiot erudit"...

Inginerul Protasov puse cu grijă în servietă planurile şi situaţiile şi-şi încreţi fruntea inteligentă.

— Prohor Petrovici... — începu el în silă. — De fapt, am venit la dumneata...

— Ştiu — îl întrerupse Prohor, încruntîndu-şi şi el fruntea-i înaltă, inteligentă. — Ce vor de la mine?

— Îndeplinirea tuturor celor făgăduite, punct cu punct. Atît.

— Hm! Destul de puţin... Dar n-or vrea cumva...

Se opri însă, rezervînd ceea ce voia să spună pentru mai tîrziu.

Protasov se simţi jignit. Se uita pe fereastră, jucîndu-se cu *pince-nez*-ul. Părul lui scurt şi negru, înspicat cu fire argintii, se zbîrlise.

— Ţin să-ţi reamintesc împrejurările în care au fost făcute aceste făgăduieli — începu el rece, însă cuviincios.

— Le cunosc mai bine decît dumneata şi, în treacăt fie zis, Andrei Andreici, cu toată stima pe care o am pentru dumneata...

— Ai fost salvat de muncitori...

— Nicidecum... Rodul ostenelilor mele şi averea mea au fost salvate de providenţă, care a trimis ploaia.

Documentul procurorului, pe care-l avea în buzunarul de la piept al hainei sale de pichet, îl ardea pe Protasov. Se străduia însă să se stăpînească.

Tăcură un timp. Prohor simţea că-i e foame. Spuse :

— Vor să le reduc orele de muncă. Asta vor. Dar la ce bun ? Dacă le dai zece ore, vor cere opt, dacă le dai opt, vor cere şase...

— Idealul vieţii omeneşti este odihna.

— Viaţa înseamnă muncă !

— Nu trebuie să transformăm această viaţă în muncă silnică.

Prohor ridică spre Protasov ochii săi mari, severi şi spuse :

— Trebuie să facem lumea mai frumoasă, să construim, nu să ne petrecem viaţa în trîndăvie. Dacă pentru asta e nevoie de muncă silnică, apoi muncă silnică să fie !

Era vădit tulburat. Stăpînindu-se totuşi, căutînd să pară calm, întrebă :

— Şi cît m-ar costa aceste cereri neobrăzate ? Fă o socoteală şi raportează-mi.

Se ridică şi întinse mîna lui Protasov.

— O clipă ! — spuse Protasov şi scoase din servietă hîrtia cu calculul gata făcut. — Satisfacerea revendicărilor materiale ale muncitorilor ar necesita o sumă ce ar depăşi cu puţin patru sute de mii de ruble pe an... Prin aceasta s-ar asigura îmbunătăţirea alimentaţiei şi mărirea salariilor. Avînd în vedere că rulăm cîteva milioane, cifra aceasta nu e mare lucru.

— Ai înnebunit de-a binelea ?! Zici că patru sute de mii nu sînt mare lucru ?! — Prohor se dădu un pas îndărăt. Ochii lui holbaţi jucau în orbite, vrînd parcă să-l înghită pe Protasov. — Şi cine ţi-a dat dumitale dreptul de a dispune de punga mea ?

— Prohor Petrovici — spuse rugător Protasov, împreunîndu-şi mîinile la piept. — Crede-mă că oamenii îşi vor îndoi eforturile şi vei ieşi în cîştig. Crede-mă !

Prohor apucă un jilţ de spătar şi-l împinse înainte şi înapoi.

— Nu, Andrei Andreici... Nu voi înfăptui nici un fel de reforme. Ai înţeles? Nu şi nu!

— Atunci îţi calci cuvîntul dat?

— Da, îl calc — răspunse răguşit Prohor, simţind un nod în gît.

Obrajii lui Protasov se învăpăiară. Mîinile îi căzură de pe piept. Se aşeză picior peste picior şi, privind în pămînt, spuse:

— Englezii au o expresie: orbire morală sau demenţa simţului moral. E aplicabilă şi în cazul dumitale. Eşti un om orbit moral. Ai auzit, Prohor Petrovici? — Protasov ridică fruntea. Glasul lui suna acum aspru, necruţător: — Nu mai ştii să faci nici o deosebire între dreptate şi ticăloşie.

Se ridică repede, ca aruncat de un resort.

Prohor împinse jilţul la o parte, se apropie de masă şi începu să scotocească prin hîrtii, să mute dintr-un loc în altul *presse-papier*-ul, creioanele şi tocurile. După automatismul mişcărilor lui, Protasov înţelese că era foarte tulburat.

— Ah! M-am săturat de toate acestea! Da, da... Sînt un ticălos, un om lovit de orbire morală. Îţi mulţumesc... — Îşi strînse tîmplele între palme, luă expresia unei biete victime şi se aşeză fără vlagă pe pervazul ferestrei. — Nimeni, nimeni nu vrea să mă înţeleagă! Aici e tragedia. Pînă la urmă am să las baltă totul şi am să plec unde oi vedea cu ochii — spuse el îngîndurat, încet. — Nina Iakovlevna se întoarce curînd, aşa că ai să lucrezi cu ea. Eu am să plec...

Scoase batista şi-şi suflă nasul.

Gîndul că ar putea să plece îi scăpase lui Prohor pe neaşteptate, cuvintele zburaseră de pe buzele lui ca o pasăre dintr-o scorbură. Tresări chiar în sinea lui. Gîndul acela îl speriase şi-l uimise, dar, în acelaşi timp, se şi întipărise adînc în cugetul său. Se gîndea foarte serios: „Şi ce-ar fi dacă aş lăsa totul baltă şi aş pleca? Sînt atît de obosit..."

Dar şi Protasov venise la el tot cu gîndul de a pleca,

de a-şi cere demisia. Nu mai aveau ce vorbi. Prohor rămase dur ca piatra.

Protasov scoase din servietă o foaie de hîrtie împăturită în patru.

— Poftim cererea mea de demisie, Prohor Petrovici. Plec şi eu.

Uimit, Prohor se ridică, se apropie încet de Protasov şi-i spuse cu un zîmbet forţat :

— Şi tu, Brutus ?!

— Date fiind împrejurările de faţă, nu mă mai simt în măsură să rămîn în serviciul dumitale, Prohor Petrovici.

Prohor oftă şi spuse :

— Da, Protasov... Şi eu care intenţionam să plec pentru mai multă vreme şi să las toată administraţia pe seama dumitale... Gîndeşte-te bine... Rămîi... Vei primi patruzeci de mii de ruble.

— Iartă-mă, dar nu pot... Nu mă vînd nici pentru o sută de mii !

— Vrei să distrugi tot ce s-a făcut, Andrei Andreici ? Deci n-ai fost sincer cînd ai spus că ţii la munca dumitale ?

— Ba am fost sincer. Îmi iubesc munca. Dar te rog să mă ierţi... Nu pot să mai lucrez cu un gentleman pentru care nu mai am nici o stimă.

Doi oameni care nu se puteau înţelege stăteau faţă în faţă. De fapt, aveau aceeaşi fire, dar concepţiile lor morale se situau pe două planuri diferite, întocmai ca bisturiul chirurgului şi jungherul tîlharului.

În surtuc albastru de negustor rus, spătos, înalt, Prohor îl sfredelea cu privirea pe Protasov, care stătea în faţa lui, cu capul aplecat, uşor adus de spate, de statură mijlocie, dar îndesat. Inginerul îşi ridică spre Prohor ochii negri şi sclipitori pe faţa bine bărbierită, arsă de soare. Prohor îşi lăsase barba mare, iar părul lui lung, rotunjit, era şi el neîngrijit. Nu mai dădea nici o atenţie înfăţişării sale şi părea un negustor petrecăreţ care suceşte capul fetelor sau un vizitiu chipeş al vreunui grangur. Pe faţa lui energică, expresivă, cu nas

mare şi ochi de vultur, se întipărise urma unui puternic zbucium sufletesc. Chipul lui Protasov, sculptat parcă în fildeş de dalta unui maestru, purta pecetea emoţiilor stăpînite şi a superiorităţii sale morale.

— Înainte de a ne despărţi, ţin să te previn, domnule Gromov, că muncitorii îşi vor cere drepturile pe toate căile legale... inclusiv prin declararea grevei. La revedere !

Prohor îi strigă din urmă :

— Transmite muncitorilor dumitale că, dacă se răzvrătesc şi fac grevă, vor fi întîmpinaţi cu baioneta !

9

Nu putea să adoarmă. Aproape că se luminase de ziuă. Deodată, izbucni un glas :

— Ursul ! Ursul ! Săriţi, oameni buni !

Striga Ferapont.

Prohor se încălţă în pripă, îşi aruncă haina pe spate — de pantaloni nu mai avu timp — înşfăcă puşca şi, repezindu-se afară în uliţă, alergă în direcţia de unde se auzeau strigătele. Lîngă căsuţa diaconului, taigaua deasă înainta în aşezare ca o pană de lemn. De-a lungul uliţei, de la taiga spre şcoală, legănîndu-se pe picioare şi stîrnind praful, se îndepărta fără grabă un urs. În urma lui alerga Ferapont, desculţ, numai în izmene şi cămaşă, fără cingătoare. Ţinea în mînă un baros.

— Trage în el ! Împuşcă-l ! — zbieră el, bucurîndu-se la vederea lui Prohor.

Zărind încă un om, ursul se opri, îşi pleoşti urechile şi adulmecă în văzduh. Prohor ochi din goană şi trase, ţintind spata stîngă a animalului. Ursul scoase un răcnet, făcu un salt şi o întinse în goană spre taiga printr-o ulicioară. Oamenii alergau după el.

— L-ai nimerit ! — strigă diaconul. — Acuşi se prăbuşeşte...

Se ţineau după urma însîngerată, fără să-şi scape prada din ochi. Ajuns pe malul rîuleţului, ursul se întoarse deodată cu faţa la urmăritori. Prohor duse puşca la ochi şi trase. Ursul răcni din nou, făcu un salt şi se aruncă în apă.

— Ptiu, drăcia dracului — scuipă Prohor. — E încărcată cu alice. Am greşit arma.

— Văleu ! — răcni diaconul atît de năprasnic, încît vui taigaua. În faţa lui răsărise ca din pămînt un alt urs, bătrîn, cu blana căruntă. Prohor se cam sperie şi o luă la fugă înapoi, iar diaconul Ferapont căută adăpost în spatele unui cedru atît de gros, că-l puteau cuprinde doi inşi în braţe. Ursul se luă după el şi amîndoi începură să se învîrtească în jurul copacului. Ursul era greoi, iar diaconul — sprinten. Se învîrteau cînd spre dreapta, cînd spre stînga. Ursul se înfurie şi răcni o dată la diacon. Acesta se umflă şi el în foale şi urlă la urs. Asurzit, ursul se trase înapoi, cu părul zbîrlit pe spinare. Sătul de atîta alergătură, se ridică în două labe, îşi lipi burta de copac, întinse labele şi, învîrtindu-se în jurul cedrului, încercă să-şi prindă duşmanul. Diaconul aruncă barosul şi prinse labele animalului ca în cleşte. Ursul se smuci, dar în zadar. Ghearele lui se răşchiraseră. Începu să urle de durere.

— Prohor ! Prohor ! — strigă diaconul. — Atinge-l !

Împreună cu Prohor se apropiau acum în goană şi alţi oameni care se treziseră între timp. Ilia Sohatîh era înarmat cu o stinghie ruptă dintr-un gard, iar Konstantin Farkov — cu un topor. Li se alăturaseră încă vreo cinci inşi.

— Trăsneşte-l cu barosul la moacă ! — îi strigă diaconul lui Prohor. — Mă lasă puterile...

Ursul se smucea mereu, dar nu putea să scape din strînsoare. Oamenii se minunau : îmbrăţişînd din două părţi copacul, faţă în faţă stăteau o fiară şi un om. Cît ai clipi din ochi, Prohor înşfăcă barosul. Urlînd înspăimîntător, ursul căscă spre el o gură înfricoşătoare. Barosul trăsni în ţeasta fiarei. Ursul horcăi şi se prăvăli

la pămînt. Diaconul abia izbuti să-şi descleşteze mîinile: unghiile i se înnegriseră şi de sub ele curgea sînge.

Izbînda aceasta nocturnă împotriva unei fiare nu-i aduse totuşi lui Prohor liniştea sufletească mult dorită. Plecă pe şantier ursuz, posomorît, ocărî inginerii şi tehnicienii, porunci să fie amendaţi cinci muncitori care nu-şi scoseseră şapca în faţa lui şi-i concedie de la cancelarie pe doi deportaţi politici.

— De vreme ce pentru voi sînt un exploatator, faceţi bine şi luaţi-vă catrafusele.

Lipsa conducerii experimentate a inginerului Protasov începu să se simtă de îndată. Ceilalţi ingineri nu aveau iniţiativă sau se temeau de răspundere, iar şefii de lucrări i se adresau lui Prohor pentru orice fleac. Se isca astfel o zarvă şi o zăpăceală inutilă, iar aceasta îl enerva pe Prohor, care era obosit. Nu ştia cui să încredinţeze conducerea întreprinderilor sale. Hotărîse să conducă el însuşi toate lucrările. Erau în dîrdoră. Atît lucrările lui proprii, cît, mai cu seamă, cele luate în antrepriză, trebuiau duse la bun sfîrşit, şi aceasta neapărat în termen. Ce păcat că inginerul Protasov părăsise lucrările tocmai acum, în toiul lor. Un mîrlan, un slugoi obraznic, un individ căruia i se suise învăţătura la cap!

Trimise o telegramă urgentă Ninei:

„Protasov a plecat. Lucrările suferă. Mîine soseşte la debarcader. Are vapor peste trei zile. Caută să-l convingi să se întoarcă în orice condiţii."

Inokenti Filatîci Gruzdev ducea la Petersburg viaţa cea mai cuminte cu putinţă. Începînd să pună în executare escrocheria plănuită, se ducea cu mare osîrdie la biserică, unde aprindea lumînări groase şi se ruga în genunchi, cerînd lui dumnezeu să-i dăruiască înţelepciunea şarpelui spre a-i putea păcăli pe barosani şi să nu-l osîndească pentru faptele lui, căci el, robul lui dumnezeu, Inokenti, nu făcea decît să îndeplinească porunca celui ce-l trimisese. În ajunul „ceaiului", cucer-

nicul bătrîn dădu un acatist sfinţilor Cosma şi Damian, cei neiubitori de arginţi, iar în timpul slujbei căută să cadă la o cuvioasă învoială cu cei doi sfinţi, făgăduindu-le „pe cuvînt" că dacă potlogăria pusă la cale va izbîndi, are să facă danie din banii lui cinci sute de ruble în folosul Societăţii Palestiniene [1]. Cît despre nădejdea de a-i smulge lui Prohor pe puţin douăzeci şi cinci de mii de ruble drept comision, tăinuise acest gînd în rugăciunea sa, păcătosul de el.

Oamenii de afaceri au un fler grozav, astfel că ştirea publicată în ziare căzu sub ochii unora din creditorii lui Prohor Gromov şi-i sperie nespus.

Pe adresa lui Prohor, în taiga, prinseră îndată să zboare telegrame urgente din partea creditorilor. Toate începeau cam aşa :

„Îngrijorat de ştirea apărută în ziare privind nenorocirea ce s-a abătut asupra Dvs..." etc., etc.

Prohor ticluia personal toate răspunsurile, dar nu le expedia de la oficiul telegrafic al aşezării, ci le trimitea printr-un curier în centrul judeţean, aceasta spre a evita o publicitate dăunătoare.

Toate telegramele lui sunau astfel :

„După nenorocirea care l-a lovit, Prohor Petrovici Gromov s-a îmbolnăvit grav şi mi-a încredinţat mie întreaga administraţie. Telegrama dumneavoastră i-o voi preda după însănătoşire. Ezdakov, împuternicit provizoriu cu administraţia întreprinderilor."

Între Prohor şi Inokenti Filatîci avea loc un viu schimb de telegrame redactate după un cod convenţional.

Bătrînul se întîlnea zilnic cu inginerul Parczewski. Îşi împărtăşeau impresiile. Într-o zi, Parczewski spuse :

— Cu negustorul Saharov a mers foarte greu. A în-

[1] Societate întemeiată în 1882 sub patronajul ţarului şi a familiei imperiale, al cărei scop era propaganda religioasă şi aşa-zisa susţinere a intereselor bisericii ortodoxe în Palestina. (N. ed.)

ceput să bată din picior şi să strige la mine : „Pungaşilor, ticăloşilor ! La puşcărie cu voi, la ocnă !“ — „Vai de mine, zic eu, Semion Parfenîci. De vină sînt, ca să zic aşa, elementele oarbe ale naturii, judecata lui dumnezeu“. Şi ştii ceva, Inokenti Filatîci ? Are să ni-l trimită pe avocatul Arzamasov, cunoscutul om de afaceri. Ce ne facem ? Ar trebui să-i astupăm gura cu o sumă bunicică.

— Cît anume ?

— Cred că la vreo cincizeci de mii de ruble.

Inokenti Filatîci sări în sus şi începu să alerge prin odaie, fluturîndu-şi în mers pulpanele lungi ale gheroculuí.

— Auzi vorbă ! Cincizeci de mii ! Cum de ţi-a trecut prin minte aşa ceva, tinere ?! Ai ? Păi pentru isprava asta patronul ne face una cu pămîntul. Nu, nu se prinde, drăguţule ! — ridică glasul bătrînul. — Nu sîntem nici noi ageamii... Da, da...

— Ştiu eu ? Poate că s-o mulţumi şi cu douăzeci de mii...

— Nici un sfanţ ! Cotul şi pişcotul, stimate domn !

„Ceaiul“ avu loc la hotelul „Mariinskaia“, într-un apartament somptuos, închiriat special în acest scop de Inokenti Filatîci.

Se adunară cinci negustori, doi reprezentanţi ai unor firme comerciale, un director-adjunct de la o mare uzină şi avocatul Arzamasov, un bătrînel foarte puţin arătos, bărbierit, chel, cu ochelari mari în ramă de baga şi cu buzele pungă.

Hotărîră ca discuţiile să fie conduse de negustorul Reabinin. Acest om instruit era slab ca o scîndură şi purta o barbă neagră, îngustă. Faţa lui avea o paloare bolnăvicioasă.

Avocatul Arzamasov îi ceru lui Inokenti Filatîci să prezinte mandatul care-l împuternicea să ducă tratative în numele patronului său, îl citi, îl înapoie lui Gruzdev, apoi i se adresă lui Parczewski :

— Îmi permiteţi să vă întreb cine sînteţi ?

— Inginerul Parczewski. Am lucrat cîţiva ani la întreprinderile Gromov. Sînt invitat aici în calitate de consultant.

Negustorul Reabinin puse în faţa sa pe masă un ceas de aur cu iniţialele lui bătute în briliante, îşi drese glasul şi deschise consfătuirea. În timp ce se citi ştirea apărută în ziare, Inokenti Filatîci şi Parczewski stătură ca pe ghimpi. Bătrînul îşi ţinea respiraţia, iar Parczewski îl sfredelea cu privirile pe cel care citea. Expresia „se pare că", folosită de două ori în articol, trecu neobservată. Leoarcă de sudoare, Inokenti Filatîci călcă cu tîlc piciorul lui Parczewski şi-şi făcu pe furiş semnul crucii peste pîntec. Parczewski îşi întoarse spre stînga şi spre dreapta nasul acvilin, privind printre gene.

— Ar putea domnul Gruzdev să confirme exactitatea celor relatate ? — întrebă cu o voce inexpresivă negustorul cel palid, după care îşi aruncă în gură o pastilă de bicarbonat şi luă o înghiţitură de apă minerală.

— Mai mult sau mai puţin — răspunse Inokenti Filatîci.

— V-aş ruga să vă formulaţi mai precis răspunsul — insistă conducătorul dezbaterilor, rîgîind discret în batistă.

Bătrînul se scărpină sub mustaţa stîngă, îşi îndreptă ochelarii pe nas şi spuse :

— Trebuie să vă aduc la cunoştinţă, domnilor, că am fost nevoit să plec urgent de la faţa locului. Să zicem că azi a izbucnit focul, iar a doua zi am şi pornit la drum. Poate că ştirea amintită conţine amănunte nu tocmai exacte, poate că anumite împrejurări au fost scăpate din vedere. Patronul nu mi-a putut povesti lucrurile ca lumea. — Bătrînul făcu o pauză şi glasul lui tremură, căpătînd inflexiuni dramatice. — Dînsul, adică Prohor Petrovici, trage să moară în urma şocului pe care l-a suferit.

Aceste ultime cuvinte produseră consternare. Înmărmuriră cu toţii pe locurile lor, uitîndu-se unii la alţii. Bătrînul îşi şterse ochii cu batista. Tăceau stînjeniţi. Îşi

amestecau ceaiul cu linguriţa şi se gîndeau : „Te pomeneşti că moare ! Atunci bănuţii noştri s-au dus pe apa sîmbetei... Aleluia."

— Siberia e departe şi e greu de controlat cum stau lucrurile — spuse posomorît conducătorul discuţiilor, tuşind şi răsucindu-şi bărbuţa neagră. — În ceea ce priveşte însă boala lui Gromov, nu există nici o îndoială. Am primit o telegramă.

— Şi eu !

— Şi eu...

Parczewski îşi nota ceva în carneţel. Aprinzînd o ţigară, negustorul cel palid îl întrebă pe bătrîn :

— Gromov se socoteşte solvabil ?

— Da, mai mult sau mai puţin.

— Vorbiţi mai precis — îl rugă Reabinin.

— Foarte precis. Sînt împuternicit să refac poliţele şi să plătesc datoriile în bani lichizi. Am fost însărcinat să vă propun cîte douăzeci şi cinci de copeici pentru fiecare rublă.

Scaunele se mişcară iar. Aerul sumbru al negustorilor se risipi îndată. Crezuseră, naiba ştie de ce, că nu li se va oferi mai mult de zece copeici pentru o rublă. Totuşi, protestară aprinşi, mai mult de formă :

— Cu neputinţă... E strigător la cer !... Revoltător ! Hai să zicem, pardon, adică eu, că aş accepta de pildă să scad douăzeci şi cinci de copeici la rublă. Ar mai merge. Dar să ni se dea numai douăzeci şi cinci de copeici ?! Asta nu ! Protestăm poliţele, cerem darea lui în judecată, inventarierea averii şi scoaterea la licitaţie...

— Vai de mine, dragii mei — începu tărăgănat Inokenti Filatîci, suflîndu-şi nasul şi clipind cu ochii săi mici şi lăcrimoşi. — Uşor de zis, licitaţie. Dar cine o să se ducă acolo, la dracu-n praznic ? Cine o să părăsească încîntătoarea capitală ? Astea-s închipuiri, numai şi numai închipuiri.

Semion Parfenîci Saharov, negustor de modă veche, voinic ca un ren, cu barba albă pînă la brîu şi cizme

elegante cu carîmbi bombați, se ridică greoi de la masă. În anul acela Rusia fusese bîntuită de foamete, și Saharov suferise pagube grele din pricina opririi celor trei mori mecanice pe care le avea. Era tare abătut și cătrănit. Încleștîndu-și pumnul cărnos, zbieră :

— Sînteți niște pungași, și voi și Gromov al vostru ! Umblați într-una cu fofîrlica ! Nemernicilor ! La pușcărie cu voi, ticăloșilor !

— Semion Parfenîci ! Liniștește-te... — strigă la el subțirel conducătorul discuțiilor, care desenase pînă în clipa aceea o femeie goală. Ceilalți zîmbiră. — Printre noi nu se află nici pungași, nici nemernici... Stai jos...

Și Reabinin începu să tușească.

— Cer cuvîntul — spuse Parczewski, ridicîndu-se emoționat. În ochii lui ardea viclenia vulpii care e gata să se repeadă cu agerime și să înhațe o bucată grasă. — Știți dumneavoastră, domnilor, cine este Prohor Gromov ? — începu el cu gesturi emfatice de cabotin. — Prohor Gromov este un mare geniu al afacerilor. Nu putem decît să admirăm marea lui energie, inteligența lui, voința lui de neînfrînt. Dacă într-un moment atît de greu pentru el, îi veți acorda sprijinul dumneavoastră, veți primi totul înapoi și veți lucra cu el ani mulți, avînd beneficii reciproce din această tovărășie. Dacă însă îl veți distruge, veți pierde totul. Ce este mai avantajos pentru dumneavoastră ? Să distrugeți un mare industriaș, să compromiteți o întreprindere uriașă cu care se poate mîndri întreaga Rusie, sau să-i dați din nou aripi acestui geniu ca să se avînte iar și să făurească din cenușă o industrie de o putere și o amploare neasemuită ? Răspunsul nu poate fi decît unul singur. Pînă și niște nebuni, niște debili mintali n-ar spune altceva. Acest răspuns este : Da, sîntem de acord ! Nădăjduiesc, domnilor, că am onoarea de a avea în fața mea elita capitalului rusesc, oameni înzestrați cu o inteligență vie și conduși de un spirit practic neatrofiat. — Roșu, emoționat, Parczewski sorbi din ceaiul rece. — Și acum, dați-mi voie, domnilor, să vă arăt în cifre ce a creat din nimic geniul lui Prohor Gromov...

Peste cîteva zile, Prohor Petrovici primi din partea lui Inokenti Filatîci următoarea telegramă :

„S-a făcut. Douăzeci şi cinci la sută. Pornesc spre Moscova, spre Nijni. Amănunte scrisoare. Bătrînul."

10

Pagubele suferite de Prohor Petrovici în urma incendiului se cifrau la vreo patruzeci de mii de ruble. În schimb, „ceaiul" cu pricina îi adusese un cîştig de aproape o jumătate de milion.

Matrapazlîcul acesta lăsă însă urme în cugetul său : banii cîştigaţi prin înşelăciune îl neliniştea cumplit. Îl cuprinse deodată o ruşine arzătoare. Expedie o telegramă bătrînului :

„Întoarce-te neîntîrziat. Lasă Moscova şi Nijni."

Se simţea stînjenit, cît se poate de stînjenit... De ce făcuse isprava asta ? Ce-l apucase aşa, deodată ? Pesemne că diavolul îi şoptise gîndul acela. Numai de n-ar afla Nina... Şi totuşi... Afacerea fusese încheiată, negustorii — jefuiţi, iar banii cîştigaţi în chip necinstit se aflau în buzunarul lui.

Pristavul fusese înştiinţat că băieşii de la exploatarea auriferă „Novîi" începuseră să cîrtească, „să facă urît". Porni la faţa locului însoţit de doi ureadnici. Băieşii, toţi golani unul şi unul, lărmuiau şi-şi făceau de cap fără pic de sfială. Pristavul vorbi cu ei din pridvorul administraţiei. Se adunaseră cam vreo cinci sute de oameni zdrenţuiţi, murdari, bărboşi, cu laţe. Strigau care mai de care :

— De ce nu şi-a ţinut jupînul făgăduielile ? Noi am stins focul şi i-am scăpat avutul. El ne-a făgăduit marea cu sarea. Şi cînd colo — ioc. Ne duce de nas numai, iar

cînd e vorba de dat — cotul ! Dar-ar holera în el, afurisitul dracului ! Dar pe Ezdakov, administratoru nostru, de ce nu l-a dat afară ?! E un căpcăun. Ne suge sîngele, ne bate... Să-i facă vînt, crucea lui de ticălos !

Din clădirea administrației ieși Foma Grigorievici Ezdakov în persoană. Îl dădu la o parte pe pristav și începu să zbiere fonfăit la oameni :

— Vor-rba ! Vă arăt eu vouă ! Cînd încalec eu pe un cal, nu mai rămîne din el decît coama și coada... Pe voi vă fac una cu pămîntul !

Pentru o clipă, oamenii se strînseră unii în alții și se mai domoliră. Se auziră doar strigăte răzlețe, pe furiș :

— Dar-ar damblaua în tine ! Lipitoareo... Păianjen ce ești !

— Vor-rba !

Barba mare a lui Ezdakov, roșie, cu fire cărunte, începu să tresară de mînie, ochii lui trufași ieșiră din orbite. Părea un taur furios.

— Ocnașilor ! Șuților ! Tîlharilor ! — îi amenință el cu pumnii.

— Da' tu ce ești ?

— Și eu sînt tot ocnaș ! Da, ocnaș, tîlhar. La opt inși le-am făcut seama. Am în fiecare buzunar cîte două revolvere... Iată, priviți-le ! — Scoase din sîn un revolver și trase într-o cioară care trecea în zbor. — Poftim ! Ridicați-o. Înaintea mea nu crîcnește nimeni... Să îndrăznească numai careva, că îi și reped un glonț în cap ! Nu mi-e frică de voi ! Nu mi-e frică, nu mi-e frică ! — strigă el ca turbat, bătînd din picioare.

Oamenii puseră mîna pe pietre. Pristavul îl trase de haină pe Ezdakov :

— Ezdakov... Foma Grigorici... Liniștește-te, că îmi strici toată socoteala...

Și, opintindu-se, îl împinse înăuntru cu burta.

— Vedeți, blagorodnicia voastră ?! — strigă mulțimea. — Ați văzut ce fiară sălbatică e ?

— Copăcel, copăcel, băieți — încercă să-i domolească pristavul, pufnind și gîfîind. — Le descurcăm noi pe toate, cercetăm totul !...

— Luaţi-l de aici pe Ezdakov ! Să plece Ezdakov !...

— Bine, băieţi, o să plece. Vedeţi că patronul este acum cam suferind. A avut fel de fel de neplăceri. Voi să nu-i ascultaţi pe ăi de şuşotesc prin colţuri. Îi prindem noi pe toţi. Domnul rotmistru e om aspru. Unde mai pui că sînt aici şi soldaţi... Ferească sfîntul ! Vă previn, băieţi... Voi să lucraţi ca lumea şi totul are să fie bine...

— Vrem să trimitem o jalbă guvernatorului. Ministrului ! Ţarului ! Am intrat în anul morţii...

— Trimiteţi-o, băieţi, trimiteţi-o... Totul să meargă pe cale legală... Fără tulburări...

Îndrumaţi pe ascuns de comitetul de grevă, oamenii se adunau grupuri-grupuri la exploatarea auriferă „Dostan", la gatere, la uzine şi la alte întreprinderi. Erau nemulţumiţi că patronul nu se ţinuse de cuvînt, iar traiul devenea tot mai greu. Pînă la urmă îşi spuseră : „Dacă nimeni nu vrea să ne ajute, de ce n-am încerca să ne ajutăm singuri ?"

Prohor Petrovici nu se sinchisea însă de nimic. Inginerii, tehnicienii şi mecanicii îi raportau din toate părţile că se munceşte tot mai prost, că pretutindeni sînt rebuturi, că utilajul se deteriorează intenţionat, că pedepsele disciplinare şi amenzile nu-i mai sperie pe muncitori. Drept răspuns la rapoarte, Prohor Petrovici imputa toate rebuturile controlului tehnic, nu admitea nici un fel de obiecţii şi se înfuria.

— Nu vă supăraţi, Prohor Petrovici, dar faţă de starea de spirit care domneşte printre muncitori, nu mai putem răspunde de bunul mers al lucrărilor... Credem că ar fi bine ca în relaţiile cu oamenii...

— Ce face ?! Vreţi şi voi să mă învăţaţi cum să mă port ?

Inginerii plecau nedumeriţi, ridicînd din umeri.

După o înţelegere prealabilă între ei, judecătorul de ocol, pristavul, rotmistrul von Pfeffer şi inginerul de mine Abrosimov, care îl înlocuise pe Protasov, avură cu Prohor Petrovici o convorbire serioasă :

— Părerea noastră este că, faţă de actuala stare de

spirit a muncitorilor, pentru ca lucrurile să reintre în normal ar fi de ajuns să vă îndepliniţi făgăduiala dată.

— Nu pot îndeplini în întregime cele făgăduite. În clipa aceea eram cuprins de panică şi le-am promis prea multe. Mi-a ars fabrica de cherestea, au ars o mulţime de traverse. Am avut pagube foarte mari. În general, afacerile...

Prohor nu sfîrşi fraza.

— Prohor Petrovici ! Faţă de atmosfera creată, e foarte greu să menţinem ordinea.

— Bine, bine. Pînă acum am socotit însă că autorităţile care dispun de forţă pentru a menţine ordinea nu trebuie să transpună această problemă pe un asemenea plan. Condiţiile sînt condiţii, iar autoritatea trebuie să rămînă autoritate.

— Pentru a folosi forţa, autoritatea trebuie să aibă temei moral, fie chiar şi iluzoriu. Noi nu vedem un asemenea temei. Dimpotrivă, sîntem înclinaţi să credem că dumneavoastră nu îndepliniţi nici pe departe toate cerinţele controlului de stat.

— Prin ce aţi putea dovedi acest lucru ?

— Îl dovedesc — spuse rotmistrul, ridicîndu-şi capul fin de aristocrat — prin copia unui proces-verbal încheiat în urma inspecţiei făcute la întreprinderea dumneavoastră de către un inginer al statului în prezenţa inginerului Protasov, salariatul dumneavoastră.

— Multe din lipsurile vechi au fost înlăturate.

— De pildă ? Nu prea se vede — ripostă rotmistrul de jandarmi, continuînd să facă pe liberalul.

— Sînteţi venit de curînd şi nu cunoaşteţi situaţia. După ce vă mai familiarizaţi, o să vedeţi şi singur cum stau lucrurile. În orice caz, ce doriţi de la mine ? V-am mai spus-o, domnilor, că voi căuta să-l îndepărtez pe Ezdakov. Cît despre reducerea zilei de muncă, lucrul acesta îmi este cu neputinţă. Sînt de acord să măresc salariile tuturor muncitorilor cu cinci la sută, unora chiar cu zece la sută, nu însă să le acord o sporire generală de treizeci la sută cum mi-o cer ei.

— Dar alimentaţia ?

— V-am mai spus, domnilor, că am dat dispoziţii ca alimentaţia să fie îmbunătăţită, iar preţurile la toate articolele alimentare — reduse. — V-am mai spus acest lucru.

— Scuzaţi-ne, Prohor Petrovici, dar nu ni l-aţi spus.

— Atunci vă spun acum.

Urmară patru zîmbete, exprimînd satisfacţie unanimă, apoi strîngeri de mînă aproape amicale.

Dar zîmbetele se şterseră de pe feţe chiar a doua zi, şi în curînd pe chipurile multor oameni se aşternură măşti tragice.

Un hambar uriaş, o tejghea murdară, plină de carne împuţită, carne sărată în hîrdaie mari, duhoare de hoit, căldură, roiuri de muşte verzi. Şorţurile vînzătorilor cu topoare în mînă erau înfiorător de murdare. Muncitorii, femeile şi copiii se îmbulzeau cu coşuri, saci şi traiste. Femeile îşi astupau nasul cu un colţ al basmalei. Multora le venea greaţă de duhoare. Cîinii se învîrteau de colo-colo. Unul fu blagoslovit zdravăn cu un picior. Cerul era acoperit de nori scămoşaţi. Taigaua vuia.

— Uf, ce pute !... Ce duhoare... D-apăi carnea asta nici cîinii n-o mănîncă.

— Dacă nu-ţi place, nu lua. Crezi că noi am ţinut-o să se împută ? Năroado ! Altul la rînd ! Mă, tu, ăla cu barba roşie şi cu coşniţă, ia vino încoace !

— Stai mă, un'te bagi ? — îl împingea femeia la o parte pe cel cu barba roşie. — E rîndul meu ! Dă-mi mie întîi, ticălosule, tîlharule !

— Ce te răţoieşti la mine ?! — se aprinse vînzătorul. — Tîmpita dracului... Vită încălţată...

— Cine se răţoieşte ? Tu te răţoieşti la oameni...

Toată lumea ţipa, striga, suduia de mama focului, lărmuia.

— Ne dă carne împuţită...

— Mortăciuni...

— Uitaţi-vă, uitaţi-vă colea ! — strigau vînzătorii, arătînd cu degetul pe perete : — Uite zapisca de primire... Cine a semnat-o ? Tot oameni de-ai voştri, iar

marfa a adus-o Ivan Sterveakov, administratorul. Noi n-avem nici o vină.

Deodată în prăvălie dădu buzna un om cu opinci din curmei de tei, urmat de două neveste. Ţăranul trînti jos traista udă cu carnea sărată şi răcni asurzitor, bătînd din picioare :

— Ticăloşilor !... Păgînilor !... Ce i-aţi pus băiatului meu în sac ?! Ai ? Ce i-aţi pus ?!

Femeile ţipau şi ele amîndouă :

— Să vină stăpînul ! Să vină poliţaii ! Ptiu, blestemaţilor !

— Oameni buni ! — zbieră omul. — Cinstiţi creştini, ia priviţi ce ne dă stăpînu de mîncare ! — şi scutură mînios sacul. Împreună cu carnea fleşcăită, căzu jos şi un anumit mădular de mînz. — Asta cum se cheamă ? Ai ?

Într-o clipită, hîrdaiele cu carnea sărată fură răsturnate, căpăţînile de vacă zburară în uliţă, iar cei cinci vînzători, lăsîndu-şi toporiştele, o luară la goană spre taiga. Ţipete, înjurături, blesteme, fluierături de poliţai.

Sosiţi în fugă, ureadnikul, doi vardişti şi pristavul căutau să potolească spiritele :

— Mai încet, flăcăi, ho, mai încet ! Ce s-a întîmplat, leprelor ?! — strigă pristavul.

— Ia nu ne mai sudui ! — se stropşiră la el oamenii. — Uită-te mai bine ce ni se dă de mîncare.

Pristavul privi cu scîrbă mădularul şi scuipă printre dinţi :

— Mda...

— Să se scrie pe hîrtie ! Vinovaţii să fie pedepsiţi.

Dădură buzna în casa cazacilor. Mulţimea era aprinsă. Vînzătorii, care fugiseră în taiga, se întorceau. Veni la faţa locului şi Ivan Sterveakov, slujbaşul cu aprovizionarea, un bărbat stacojiu, cu mustaţă roşcată.

— Scîrboşenia asta a nimerit din greşeală în putina cu carne — spuse el cu glas tremurător. — Nu poţi să le vezi pe toate, fraţilor... Vedeţi că eu sînt singur, iar voi — mii. Trebuie să vă dau de mîncare la toţi. Nu mă pot rupe în patru...

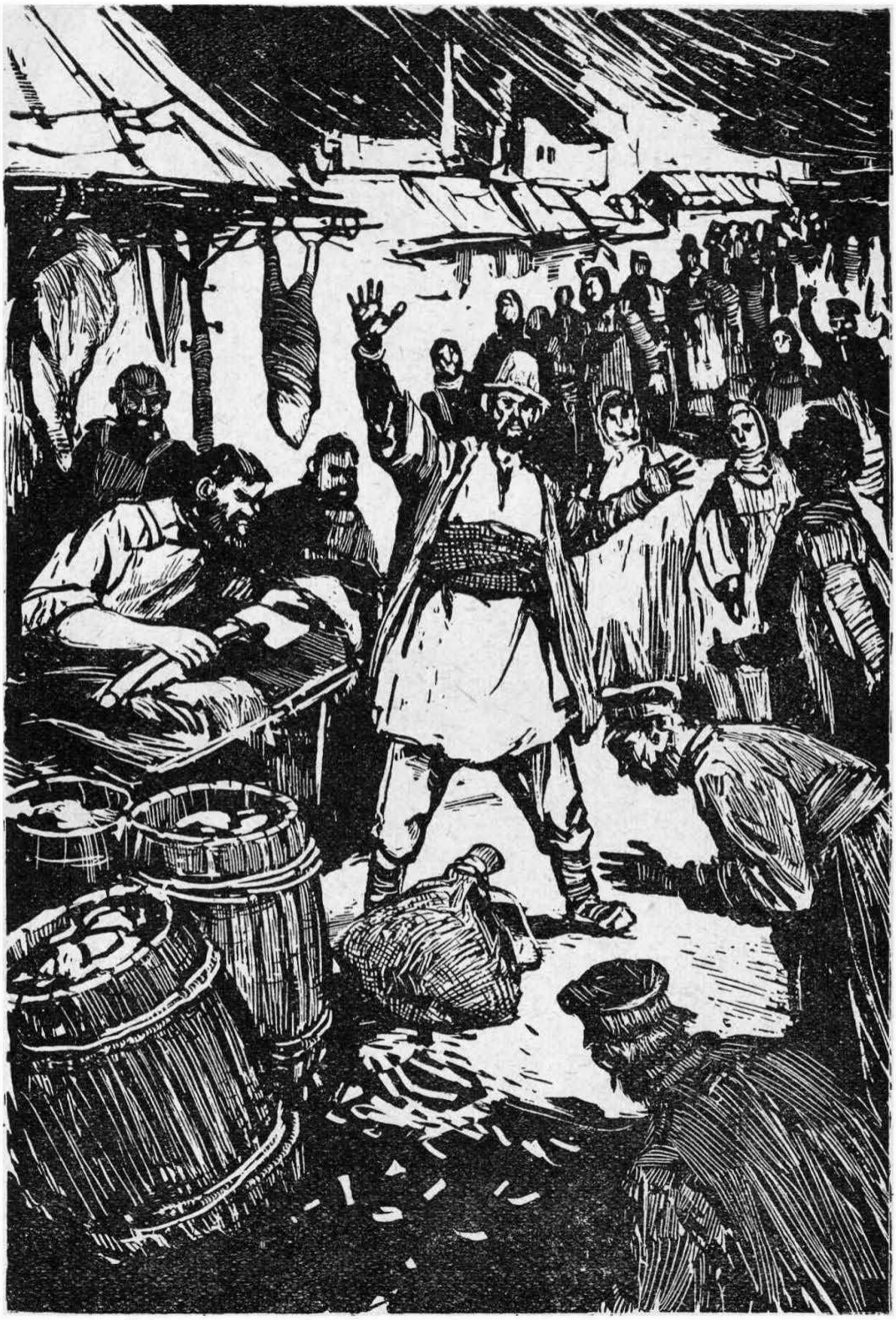

— Ia vezi să nu te rupem noi bucăţele, dihanie ce eşti !...

Se încheie cuvenitul proces-verbal. Lîngă casa cazacilor se strînsese o mulţime de vreo două sute de oameni. Se înghesuiau la uşă, căutînd să vadă ce se petrece înăuntru.

Deodată, din uliţă răsună un strigăt :

— Împrăştiaţi-vă, că vă arestez !

Rotmistrul von Pfeffer înjura ca un surugiu, bătînd ca turbat din picioare.

— Domnule ofiţer, scriu procestul-verbal... Prea ne hrăneşte prost stăpînu. Vedeţi şi dumneavoastră despre ce e vorba...

— Gura ! Împrăştiaţi-vă ! Vă împuşc pe toţi ! Hei, gardieni !

Muncitorii se retraseră.

Rotmistrul trimise guvernatorului general o telegramă :

„Muncitorii se strîng în număr mare, se dedau la provocări. La nevoie, intenţionez să operez arestări în masă.“

Vestea despre această întîmplare scandaloasă se răspîndi în toată regiunea. A doua zi, la exploatarea „Dostan“ nu ieşi nimeni la lucru, iar în ziua următoare greva fu declarată şi la exploatarea „Novîi“.

La întreprinderile lui Gromov, împrăştiate pe o suprafaţă de o mie de kilometri pătraţi, începură să vină călare şi pe jos, străbătînd taigaua, necunoscuţi ca Grişa Golovan, Martîn sau Potea Knijnik. Răsăreau cînd într-un loc, cînd într-altul, îndemnîndu-i pretutindeni pe muncitori la grevă şi sfătuindu-i insistent să fie prudenţi şi să aştepte instrucţiuni din partea comitetului muncitoresc de grevă.

— Da' unde o mai fi şi comitetul ăla ? — întrebau muncitorii. — Am vrea barem să-l vedem...

— Asta nu putem să v-o spunem deocamdată — le răspundea letonul Martîn. — Trebuie să înţelegeţi şi

voi, tovarăşi, că acum sînt vremuri primejdioase. Cînd o să fie însă nevoie, comitetul muncitoresc o să vă cheme el...

Declarară grevă cinci sute de tăietori de lemne şi toţi cei de la fabricile de cherestea.

Prohor Petrovici trimise oameni prin sate, la o sută cincizeci şi două sute de kilometri, să angajeze mînă de lucru. Ţăranii însă începeau tocmai atunci secerişul, astfel că nu se angajau decît cei ce nu aveau ceva mai bun de făcut.

Pristavul, ureadnikul şi cei din conducerea întreprinderilor se duceau la grevişti şi îi sfătuiau „să se lase de prostii", să nu asculte de instigatori.

— Am ajuns la capătul răbdării — răspundeau oamenii. — Muncim bucuroşi, dar mai întîi administraţia să ne încuviinţeze cererile.

— Cererile sau rugăminţile?

— Cererile! — strigară din mulţime lăcătuşul Vasiliev şi Domojirov.

— Atunci puneţi-le pe hîrtie.

— Ca să le punem pe hîrtie trebuie mai întîi să ne sfătuim, iar pe noi nu ne lasă să ne adunăm, ne împrăştie.

După ce discută cu Prohor şi ceru instrucţiuni de la autorităţile guberniale, rotmistrul dădu voie muncitorilor să se adune la „Casa poporului".

11

Greva a ţinut o săptămînă încheiată aproape la toate întreprinderile. Foarte abătut, Prohor făcea bilanţul pagubelor. Din cauză că muncitorii nu ieşiseră la lucru, pierduse aproximativ două sute de mii de ruble. Dar nu era nimic! Escrocheria aranjată de Inokenti Filatîci la Petersburg acoperea pierderile cu vîrf şi îndesat. Prohor se temea însă ca nu cumva muncitorii să deterioreze instalaţiile uzinelor, utilajul minelor, să provoace in-

cendii. Dar dacă greva se prelungea ? Atunci tot mecanismul complicat al întreprinderilor lui era amenințat de o adevărată catastrofă... Era trist și îmbătrînit. Slăbea. Simțea lipsa Ninei, dar mai ales a lui Andrei Andreevici Protasov.

Casa lui parcă era o cetate : în grădină și în uliță pusese cîte un tun. Ureadnikul și gardienii, înarmați pînă în dinți, vegheau zi și noapte.

Era mohorît. Nu se ducea nicăieri.

— Stimate Prohor Petrovici — îi spunea rotmistrul Karl Karlîci, izmenindu-se, mișcîndu-și favoriții roșcați și zornăindu-și pintenii de argint. — Aici, în conflictul acesta dintre dumneavoastră și muncitori trebuie să dau dovadă de o prezență de spirit și de o iscusință cu adevărat extraordinare. Am fost nedreptățit de șefi. Ar fi trebuit să fiu de mult colonel. Și sînt hotărît... Da, da, sînt hotărît să mă evidențiez. Sau pun capăt grevei, sau îmi las oasele aici !

Clipea emoționat, favoriții îi tremurau, iar sabia îi hîrșîia rău prevestitor pe parchet.

Guvernatorul general aproape că nu se amestecase în daravera aceea. Rolul important îl avuseseră guvernatorul guberniei și Departamentul Poliției din Petersburg. Printr-un ordin primit recent, rotmistrul von Pfeffer fusese numit comandant al întregii polițiii locale, avînd în subordine și unitățile militare.

Puhoiul de muncitori se revărsa nestingherit în „Casa poporului". Clădirea era înțesată de oameni. Ureadnikul Lopatkin își legase calul de un copac și, dînd înverșunat din coate, încerca să-și croiască drum prin mulțime spre intrare. Dar masa compactă de oameni înfierbîntați, profitînd de ocazie, începu să-l împingă, să-l strivească, să-l înghiontească pe dedesubt în pîntece și în coaste, așa, ca din greșeală, cu totul neintenționat. Lopatkin înjură cît înjură, apoi o luă din loc.

Adunarea s-a prelungit pînă seara tîrziu și a fost gălăgioasă, fără ca ordinea să fie totuși tulburată. Printre cei de față se afla și Konstantin Farkov. Bătrînului

îi era milă de Prohor ca om. Pînă la urmă, hotărîse însă să lupte pentru dreptate, laolaltă cu ceilalţi. Luînd cuvîntul, membrii comitetului de grevă cerură muncitorilor să nu vorbească împotriva poliţiei, a reprezentanţilor administraţiei lui Gromov şi nici chiar împotriva acestuia.

— Iată de ce vă cerem acest lucru, tovarăşi — spuse letonul Martîn ridicîndu-se de la masa aşezată pe scenă. Nu-l recunoscuse nimeni : îşi pusese barbă neagră şi ochelari fumurii. Ceilalţi membri ai comitetului îşi schimbaseră şi ei înfăţişarea. — Deocamdată — continuă el — greva noastră are un caracter economic, adică încercăm să ne îmbunătăţim situaţia pe cale paşnică, fără a încorda relaţiile noastre cu patronul. Pînă una-alta, nu formulăm revendicări politice. M-aţi înţeles, tovarăşi ?

Cererile muncitorilor cuprindeau optsprezece puncte. Cele mai importante dintre acestea erau : mărirea salariilor cu treizeci la sută ; reducerea zilei de muncă la opt ore pentru mineri şi la nouă ore pentru toate celelalte întreprinderi ; respectarea strictă a zilelor de odihnă ; alimente de bună calitate ; îndepărtarea unor funcţionari şi, în primul rînd, a lui Ezdakov ; problema locuinţelor şi a asistenţei medicale ; atitudinea cuviincioasă faţă de muncitori, achitarea salariilor în bani, nu în bonuri, şi aşa mai departe.

Cererile muncitorilor erau legitime şi aproape toate priveau respectarea normelor obligatorii prescrise de regulamentul oficial şi călcate în picioare de Prohor Petrovici.

În sfîrşit, muncitorii cereau insistent să se închidă neîntîrziat toate debitele de băuturi spirtoase şi toate cîrciumile.

Hîrtia fu înmînată pristavului ca s-o transmită lui Gromov.

Prohor Petrovici convocă o consfătuire, la care continuă să se încăpăţîneze ca şi mai înainte. Toate argumentele justificate ale inginerilor şi ale celor din conducere se ciocneau de zidul nezdruncinat al îndărătniciei

sale. Nu voia să vadă în muncitori decît pe dușmanii săi de moarte. Părea surd și orb, iar inima i se împietrise de tot. Se afla sub influența fostului ocnaș Foma Grigorievici Ezdakov. Acesta era acum mîna lui dreaptă, deși muncitorii îi cereau să-l alunge. Prohor făcea parcă înadins, aţîţînd spiritele, zădărînd mulțimea.

În urma consfătuirii, hotărî să facă mici concesii, respingînd însă punctele principale.

A doua zi, de dimineață, pe toate barăcile apăru un anunț semnat de rotmistrul de jandarmi.

„Dintre cererile muncitorilor, unele nu pot fi îndeplinite, iar altele sînt neîntemeiate și deci — nelegitime. În afară de punctele cutare și cutare, administrația nu poate satisface cererile grevi știlor. Administrația îi invită pe muncitori să se prezinte la lucru în termen de trei zile de la data publicării prezentei. În caz contrar, toți muncitorii, fără excepție, vor fi concediați, exploatările — închise, iar galeriile — inundate. De asemenea, se va sista distribuirea alimentelor către cei concediați."

Anunțul acesta îi ului ca o lovitură pe muncitori. O dată concediați, ce se vor face ei și familiile lor ? Doar, socotind cu copiii laolaltă, erau acolo aproape zece mii de oameni. Ca să ajungă pînă la calea ferată sau pînă la port le-ar trebui o lună de zile. Dar banii de unde să-i ia ? Nu le mai rămînea oare altceva decît să moară în taiga sau să cadă iar în ghearele lui Gromov ?

Trimiseră o telegramă explicativă guvernatorului. În urma ordinelor acestuia, dispozițiile administrației fură anulate, iar patronului i se propuse să înceapă din nou tratative cu oamenii, fără a agrava desfășurarea grevei.

Seara, de la reședința gubernială sosi un procuror, consilierul de stat Cernoșvarț.

Așadar, spre a-l apăra pe melancolicul Prohor de mulțimea celor cinci mii de muncitori „obraznici" sosiseră reprezentanții a trei ministere : Justiției, Interne și Război. Veniseră cu dreptatea lor întemeiată pe violență. De fapt, veniseră întru îndeplinirea celor dictate de momentul istoric respectiv. Nici n-ar fi putut veni spre a aduce bucurie miilor de muncitori și a pune frîu

lăcomiei lui Prohor. Chiar dacă ar fi vrut să facă acest lucru, n-ar fi fost în stare, căci nu erau decît niște umili preoți ai atotputernicului Moloh.

Greviștii se bucurară totuși de sosirea procurorului. În naivitatea lor, vedeau în persoana lui un reprezentant suprem al autorității de stat. De el trebuia să se teamă pînă și rotmistrul de jandarmi. Lui aveau să-i înmîneze o jalbă lungă în care să-și expună pe larg toate plîngerile împotriva rînduielilor existente.

Pentru a duce procurorului această jalbă au fost aleși doisprezece delegați, printre care și Konstantin Farkov, Domojirov și Vasiliev. Cernoșvarț nu voi să-i asculte pe delegați.

— Probabil că sînteți agitatori — le spuse el plin de dispreț.

Jigniți, oamenii începură să se jure pe tot ce au mai sfînt :

— Am fost aleși de muncitori, de masele muncitorești.

— Nu vă cred — spuse Cernoșvarț. — Să-mi confirme însăși mulțimea că nu sînteți agitatori, ci delegați.

Aflînd acest lucru, muncitorii se apucară să scrie „memorii și petiții cu simț de răspundere". Se strîngeau pîlcuri ca graurii în preajma plecării spre țările calde, umblau grupuri-grupuri dintr-o baracă în alta, se adunau în număr mare pe malul rîului și, în cele din urmă, se apucară să întocmească cu toții o cerere adresată procurorului. Muncitorul Piotr Domojirov se așezase lîngă o ladă răsturnată, cu hîrtia și cerneala dinainte. Stătură un ceas, ba chiar două să-și scrie jalba. Erau posomorîți, abătuți. Cînd și cînd se auzea cîte o glumă tristă, pipărată.

— Scrie acolo că varza-i putredă. Scrie că ne dau pîine din făină necernută. Într-o zi, am găsit un șoarece în pîine... Așa ne-o vinde, cu tot felul de gunoaie și paie ! S-a nimerit chiar o bucată de balegă...

— S-au păstrat bucățile alea ?

— Cum de nu ! Le-am păstrat pe toate... Avem și procesul-verbal.

— Scrie colea că-i carnea împuţită, de nemîncat, de la vite bolnave. De aşa mîncare ne apucă pîntecăraia, iar prin barăci, cînd o găteşte, duhneşte de te apucă greaţa. Aşa să scrii !

Mult timp le-a trebuit pînă să-şi scrie jalba. Piotr Domojirov era leoarcă de năduşeală, degetele îi amorţiseră, iar slovele mărunţele, înşirate ca pe o aţă, îi jucau pe dinaintea ochilor.

— Aveţi aici optzeci şi două de jalbe din partea femeilor — spuse o tînără muncitoare, punînd în faţa lui Domojirov un teanc de hîrtii scrise şi apăsîndu-le cu o piatră. — Sînt strînse în ele toate lacrimile, toate suferinţele noastre.

Vremea se tîra agale, anevoie. Printre oameni domnea o ordine exemplară. Beţiile încetaseră ca prin farmec. Nu se mai auzeau nici înjurăturile murdare de altădată. Avînd prezente în minte recomandările comitetului de grevă, muncitorii erau cu ochii în patru unii asupra altora şi vegheau la păstrarea avutului lui Gromov. Pentru a împiedica jaful, la toate exploatările şi toate întreprinderile postaseră pichete de-ale lor. Funcţionărimea era uimită de această ordine neaşteptată, nemaivăzută nicicînd. Se temuseră aproape toţi că greva va aduce cu ea incendieri şi devastări, beţii şi dezmăţ. Cînd colo, mulţimea aceea de mii de oameni, pe jumătate analfabeţi, printre care sute de infractori şi turbulenţi cunoscuţi, se ferecase conştient în lanţurile disciplinei.

Ca să se apere mai bine de ispită, mulţi dintre muncitori vărsau damigene întregi de votcă, rîzînd şi glumind :

— Nu mai beau cît oi trăi. Băutura nu te ajută la lucru...

Luptau pentru dreptate, pentru drepturile lor, săvîrşeau un fel de rit sacru. Iar viaţa îşi urma cursul pregătind evenimentele ce aveau să urmeze.

Fluviul Mohorît curgea domol, formînd însă lîngă

cele două maluri potrivnice ale taberelor învrăjbite două ostroave — unul pentru Prohor, celălalt pentru grevişti.

Nina îl bombarda pe Protasov cu telegrame. Inokenti Filatîci urma să se înapoieze din călătoria sa încununată de succes. Tot sub numele de Ivan Ivanîci, se întoarse împreună cu soţia lui şi Piotr Danilîci Gromov. Se instală pe ascuns în căsuţa cea nouă, construită de Nina la vreo cinci verste de aşezare, într-o pădurice de cedri, pe malul unui rîuleţ. Împreună cu Piotr Danilîci, venise în vizită la fiică-sa, la Manecika, şi bătrînul preot din Medvedevo, părintele Ipat.

Neavînd ce face, funcţionarii se distrau şi ei cum puteau, organizînd picnicuri şi chefuri. Ketty se încurcase rău cu porucicul Borzeatnikov: se plimbau mereu prin pădure, întorcîndu-se cu obrajii umflaţi de pişcăturile ţînţarilor. Legănîndu-se tacticos, cu mîinile la spate, părintele Ipat, scund şi rotofei, vizita împrejurimile şi contempla locurile acelea necunoscute...

Diaconul Ferapont era acum nedespărţit de Manecika: se duceau împreună la vînătoare, de unde veneau cu o pradă bogată şi cu tot soiul de poame sălbatice. Cînd diaconul trăgea cu puşca, Manecika închidea ochii şi-şi astupa urechile.

Într-o zi, pe înserat, se întîlniră pe malul gîrlei cu Ketty. Fata se făcea că citeşte o carte, dar se tot uita împrejur. Borziatnikov întîrzia. Pesemne că era reţinut acasă de cine ştie ce treburi.

— Bună seara...

Manecika nu părea tocmai încîntată de această întîlnire: era geloasă pe tînăra învăţătoare.

— Nu ţi-e frică de urşi? — tună diaconul.

— Vai de mine! Sîntem aproape de casă. Aici nu e taiga, ci doar pajişti şi zăvoaie de cedri. Mergeţi spre casă? Viu şi eu. Ştiţi, sînt puţin cam...

Şi Ketty rîse, arătînd o sticlă.

Manecika strîmbă din nas. Porniră pe o potecuţă. Ketty nu se ţinea tocmai bine pe picioare.

— Mi se pare că o să-l scot curînd din inimă pe filfizonul acesta de Borzeatnikov. N-are nici un chichi-

rez. Parcă-i un clondir gol. Ce plictiseală, doamne, ce plictiseală de moarte ! N-ai cu cine să schimbi o vorbă.

— Da — spuse diaconul. — Mă mir chiar că te ai aşa bine cu el. Păi ăsta a venit să omoare oamenii.

— Ce vorbeşti ?!... Crezi că-i cu putinţă ?

— Fără doar şi poate...

— Nu cred, Ferapont.

Manecika se răsti la ea :

— Pentru dumneata nu-i Ferapont, ci părintele diacon !

— Bine, am luat notă. — Şi Ketty izbucni din nou într-un rîs amar, cam strident. — De s-ar întoarce mai repede Nina... Înnebunesc aici. Uneori mă cuprinde groaza... Manecika, ia-mă la dumneata în gazdă.

Manecika ridică din umeri.

Diaconul era încărcat cu saci şi cu arme, ca o cămilă. În drum, dădură de pîrăul revărsat peste albia pietroasă. Diaconul o ridică pe Manecika pe braţul stîng, iar pe Ketty — pe cel drept. Dînd cochet din picioruşele-i scurte, Manecika îşi cuprinse bărbatul de gît cu o duioşie ostentativă. În comparaţie cu făptura impunătoare a diaconului, părea o fetiţă, iar Ketty — cel mult o codană. Trebuiau să facă astfel prin apă vreo cincizeci de paşi.

— Ţineţi-vă amîndouă de gîtul meu — spuse diaconul.

Ketty zîmbi, îl cuprinse de gît într-un fel deosebit şi-i şopti în ureche, duhnind a vin :

— Drăguţul şi micuţul meu Ferapont, Ahilla...

Manecika se zbîrli toată ca o mîţă şi o scuipă pe Ketty în faţă. Aceasta izbucni într-un rîs plin de furie şi-i răspunse cu aceeaşi monedă. Se luară de păr. Diaconul îşi pierdu echilibrul şi alunecă, strigînd : „Ce v-a apucat, năroadelor !...“ Căzură grămadă în apă.

— Ce-o fi acolo ? — întrebă rotmistrul von Pfeffer din şa, arătînd cu binoclul spre grupul care se bălăcea în gîrlă.

Scrutînd depărtarea cu mîna streaşină la ochi, Preatkin şi Ogleadkin îi raportară :

— Trebuie să fie niște muncitori beți care se bat, blagorodnicia voastră...

Foarte mulțumit de acest răspuns, rotmistrul porni în galop mai departe pe malul rîului, urmat de cîțiva călăreți: jandarmi, gardieni, judecătorul și porucicul Borzeatnikov. Trebuia să ajungă pe lumină la atelierele mecanice și la exploatarea „Dostan". În drum, rupeau peste tot *„Chemările muncitorilor către muncitori"*, afișate pretutindeni.

12

— Așadar, nu vreți să veniți la lucru?

— Nu vrem, părinte. Prea sîntem nedreptățiți! E rău de noi și așa și așa. Poate-poate că s-o îndura cel de sus, ne-o face și nouă dreptate, iar asupritorilor noștri — grabnică judecată.

Părintele Alexandr se afla în baraca dulgherilor familiști. Se gîndi un timp, priză tabac și spuse:

— La urma urmei, faceți cum credeți...

Drept răspuns, dulgherii bărboși, mîndri de sine, se scărpinară pe spinare și mai jos.

— Eu am venit la voi pentru altceva... Sîntem în preajma unei sărbători împărătești. După cum știți, în zilele acestea se obișnuiește, în fiecare an, să se facă curățenie mare în sfîntul lăcaș, să se spele zugrăvelile ce împodobesc bolțile și pereții. Pentru asta îmi trebuie niște schele. Aș avea nevoie de vreo cinci dulgheri și de vreo zece femei, ca să spele pe jos.

— Nici o grijă, părinte. Îți facem noi totul fără plată, ca să-i fim pe plac celui de sus — îi răspunseră pline de rîvnă femeile.

A doua zi, de dimineață porni spre biserică un grup de dulgheri și de femei. Două arteluri mari, fiecare cam de o sută de oameni, veniseră cu sculele necesare și cu vopsea ca să facă reparații la „Casa poporului" și la

şcoală. Muncitorii făceau acest lucru din proprie iniţiativă, întrucît considerau că cele două clădiri le sînt folositoare. Desculţ, cu nădragii suflecaţi, Konstantin Farkov vopsea împreună cu alţii acoperişul şcolii. Un alt grup de muncitori călăfătuia pereţii de bîrne, iar femeile spălau geamurile, duşumelele şi uşile.

Preoţii erau amîndoi la biserică. Acolo roboteau nişte femei cu poalele ridicate în brîu şi cinci dulgheri bătrîni. Părintele Alexandr le spuse :

— Aţi făcut lună sfîntul lăcaş, dar şi în locuinţele voastre e curat acum.

— Straşnic... — întări bătrînul preot Ipat.

— Părinte ! — strigară femeile ştergîndu-şi lacrimile. — De cînd ne ştim, n-am trăit aşa, omeneşte, în pace şi curăţenie ca acum. Nici nu ne vine să credem.

— Şi cînd sfîrşiţi cu greva voastră ?

— Iaca, părinte, acu vrem să dăm o jalbă procurorului... Să vedem ce o spune şi dînsul — ziseră dulgherii. — Altundeva n-avem încotro să ne ducem. Cel mult în mormînt, să le ţinem de urît viermilor...

— Mai bine v-aţi gîndi că ar cam fi vremea să vă duceţi la lucru. Ar trebui să înţelegeţi şi păsul stăpînului.

— Of, părinte ! — strigară care mai de care dulgherii şi femeile. — Dac-ai şti, sfinţia ta, cum şi-au rîs de noi anticriştii aceia, ai vorbi altfel. Multe am îndurat noi în tăcere, că ne temeam să ne plîngem : ni-era că ne dă afară... Dar sfinţiei tale ar trebui să-ţi fie milă de noi.

— Chiar că mi-e milă, dragii mei — răspunse părintele Alexandr, prizînd tabac şi încruntîndu-şi privirile pătrunzătoare pe sub sprîncenele-i dese. — Sînt însă duşmanul silniciei, dintr-o parte ca şi din cealaltă. Trebuie să sfîrşiţi dihonia asta pe cale paşnică.

— Nici nu vrem să umblăm cu silnicie. Numai stăpînul umblă cu d-alde astea. Lui să-i vorbeşti aşa, părinte. Fă-l să înţeleagă, afurisitul de el.

— Aşa, aşa, aşa — încuviinţă părintele Ipat.

După-masă, cei doi preoți, cu anterie noi, cu potcapuri albastre și cu toiege de protoiereu, porniră tacticos spre casa lui Prohor Petrovici. Părintele Alexandr hotărîse să-l ia la rost:

— Izbi-voi cu ăst toiag în dușumea și striga-voi: „Păgînule! Apostatule! Ai uitat de poruncile lui Cristos? Pînă cînd vrei să-ți chinui turma? Pînă cînd, fiu al satanei?!"

— Așa, așa, că bine-i zici... — încuviință pîntecosul părinte Ipat, holbîndu-și ochii din pricina nădufului. — Așa să-i spui, Alexandr Kuzmici. O să fiu și eu alături de dumneata, o să lovesc și eu cu toiagul, dar nu în dușumea, ci în el. O să-i dau vreo două după ceafă! I-arăt eu lui... Îl știu de cînd era un țînc, un mucos. Sărea gardul la mine în livadă să-mi fure mere. Neobrăzatul, pezevenghiul!

Prohor se pitise la fereastră, după draperiile violete. La chemarea lungă, repetată de trei ori, a soneriei de la intrare, ieși în cele din urmă jupîneasa:

— Cu plecăciune, sfințiile voastre! — Îi jucau ochii în cap. Își mușca buzele și se îmbujorase toată. — Prohor Petrovici este cam suferind. S-a culcat mai demult și mi-a poruncit să nu fie tulburat de nimeni.

— Spune-i domnului Gromov că după ce se va trezi de-a binelea... Zic după ce se va trezi și nu după ce se va deștepta... Spune-i că au venit la dumnealui doi păstori duhovnicești ca să-l mustre. Dacă nu a binevoit să-i primească, să răspundă în fața domnului. Iar binecuvîntarea noastră n-o va primi!

Impunător, cu fruntea sus, părintele Alexandr pufni supărat pe nările-i păroase și începu să coboare treptele scării, lovindu-le cu toiagul.

— Neobrăzatul, pezevenghiul! — bodogănea părintele Ipat, venind în urma lui. — Îmi fura mere... mustoase, albe. Potlogarul!

Ascuns în urma draperiilor violete, Prohor îi urmărea cu privirile de la fereastră.

Ajuns încă pe lumină la atelierele de reparaţii şi la exploatarea „Dostan", rotmistrul von Pfeffer se apucă să studieze situaţia într-un chip destul de original : însoţit de haita lui, trecea de la o baracă la alta, de la o casă la alta, intra prin dormitoare, prin bordeie şi pretutindeni bătea din picior, ameninţa cu sabia şi striga :

— Dacă nu ieşiţi la lucru, am să vin cu soldaţii, am să vă împuşc pe toţi, n-am să vă cruţ nici muierile, nici plozii ăştia cu picioarele strîmbe !

— Da' ce sîntem noi, lupi turbaţi, ca să trageţi în noi ? Sîntem şi noi oameni, domnule ofiţer. Vrem să ni se facă dreptate. Nici că se poate oameni mai aşezaţi ca noi — îi răspundeau paşnic, stăpînindu-şi cu greu mînia, muncitorii, atît cei domoli, cît şi cei călduţi. Cei mai aprinşi însă, îndată ce rotmistrul se depărta puţin de baraca lor, chiuiau strengăreşte în urma lui :

— Iu-huuu... Da' ardeiat mai eşti !

Prichindeii începeau şi ei să fluiere şi să chiuie. Verde la faţă, rotmistrul se împiedica în sabia lui lungă.

Seara, reprezentanţii autorităţilor şi gardienii se făcură nevăzuţi, iar la miezul nopţii judecătorul de ocol şi rotmistrul, însoţiţi de jandarmi, ureadnici şi gardieni, se furişară spre baraca burlacilor, încercuită de soldaţii sosiţi mai înainte. Cîinii începură să latre răguşit, speriaţi. Cerul era acoperit de nori negri. În întîmpinarea lor ieşi un paznic cu felinarul în mînă :

— Cine-i acolo ?

— Oameni buni.

Speriat la vederea unor asemenea „oameni buni", paznicul se dădu îndărăt şi-şi scoase căciula.

— Domojirov, Vasiliev, Semionov, Markov şi Krasnobaev sînt acasă ?

— Or fi. Cred că dorm. Nu ştiu, adicătelea.

În baracă domnea liniştea. Oamenii sforăiau. Lumină nu era, uzina electrică fiind şi ea în grevă.

...Întuneric era şi acolo, departe, în satul Razboi. Ieşiră în uliţă. Lupul cel împăiat îşi rînjea spre ei gura roşie într-o strîmbătură ciudată ; vietăţile cele mici

zîmbeau. Cerul mohorît atîrna jos, strivind parcă pămîntul. Împrejur era liniște. Luminile se stinseseră de mult prin case.

— Ce beznă — spuse Protasov.

— Da, e cam întuneric — încuviință Șapoșnikov, care ieșise să-l petreacă cu un felinar meșterit de el. — Vezi că e noroi aici, ia-o mai pe dreapta.

Pășeau în tăcere. Protasov auzea suspinele tulburate ale însoțitorului său. Se gîndea la Nina și la telegrama ei primită în ajun :

„Verocika între viață și moarte. Sînt desperată, nu știu ce să fac. Treci peste orice și întoarce-te la serviciu de dragul meu.“

— Mi-e teamă îndeosebi — rosti el — ca nu cumva muncitorii să interpreteze plecarea mea ca o lașitate. Să nu spună : „A fugit chiar în ajunul grevei“. Sînt ferm hotărît să mă întorc. Ce părere ai, Șapoșnikov ?

...Felinarul porni înainte, legănîndu-se. Deșteptat din somn, Piotr Domojirov sări în picioare. Pe laviță, sub cămașa lepădată, sub nădragi zăcea un teanc de „memorii“.

— Ești arestat ! Îmbracă-te.

Zvîrlindu-și raza în obrazul oamenilor adormiți, felinarul porni mai departe de-a lungul unui șir de paturi așezate unele peste altele. Muncitorul Vasiliev lipsea. Dispăruse. Fură arestați cinci inși.

— Pentru ce ne luați ? Ce-am făcut ? — strigau ei.

— Ce-i acolo, ce-i ? Pe cine-l ia ?

Oamenii se ridicau în capul oaselor, se scărpinau somnoroși pe trupul bășicat de ploșnițe, căutau buimaci spre luminița plutitoare a felinarului și ciuleau urechea să prindă zornăitul pintenilor ce se depărtau.

— Hei, staroste ! Ce s-a întîmplat ?

— Au ridicat niște oameni de-ai noștri.

Într-o altă baracă fură arestați patru inși și, printre ei, Grișa Golovan, care înnoptase întîmplător acolo. Autoritățile căutară stăruitor, dar zadarnic hectograful și manifestele intitulate *„Chemarea muncitorilor către*

muncitori". Nu-l găsiră nici pe letonul Martîn, nici pe alți numeroși muncitori trecuți pe lista celor ce trebuiau arestați. Baronul von Pfeffer era furios. Treziți din somn, muncitorii strigau din toate colțurile :

— De ce intrați peste noi la miezul nopții și încă însoțiți de soldați ? Noi sîntem în grevă pașnică, nu facem nimănui nici un rău. Să ne fi chemat ziua în amiaza mare, veneam noi și singuri...

Dintr-o baracă a exploatării „Dostan" fură ridicați trei inși : studentul Lohov, deportat politic, și doi țărani din Rusia, familiști. Se crăpa de ziuă. Mulți dintre muncitori se treziseră și acum își făceau ceaiul. Vorbeau tare și rîdeau de rotmistru și de soldați.

Îmbrăcat cu o rubașcă roșie, mai lungă de genunchi, un băieș bărbos strigă batjocoritor din uliță spre cei din baracă :

— Hei, voi, muierilor, țîncilor, băieșilor ! Ieșiți cu toții afară ! Să vă ia pe toți...

— Gura, canalie ! — se răsti la el rotmistrul, zăngănindu-și sabia.

— Auzi-l, ticălosul, ce zice ! Și bunică-sa a fost o poamă de n-avea pereche ! O știu eu...

Mulțimea rîdea. Mirosea a tărăboi. Mușcîndu-și pînă la sînge buzele, rotmistrul tăcea chitic, căci se temea de o răzvrătire a adunăturii de golani de la exploatări.

Doisprezece inși fură trimiși sub escortă la pușcărie spre orașul aflat la patru sute de verste depărtare.

Guvernatorului și Departamentului Poliției fură expediate următoarele telegrame :

„*Arestat aproape întreg comitetul de grevă. N-au fost incidente. Muncitorii în expectativă.*"

Dis-de-dimineață, printre muncitori se stîrni o vie frămîntare. Vestea arestărilor îi pusese în fierbere pe toți. Oamenii se strîngeau grupuri-grupuri, exprimîndu-și indignarea. Vorbeau despre mîncarea neîndestulătoare (răbdau de foame) și spuneau că trebuie să ceară din nou, cu tărie, toți banii pentru care munciseră. Administrația nu aprobase nici mărirea tainului, nici

plata salariului. Patronul nu-şi ţinuse făgăduiala dată, nu voia să facă nici un fel de concesii, nu înţelegea nici măcar să îndeplinească clauzele contractului şi instrucţiunile oficiale. Era un ticălos, o fiară.

— Fraţilor! Trebuie să-i slobozim pe ai noştri.

Trei sute de capete înfierbîntate porniră spre administraţie ca să ceară, în primul rînd, punerea în libertate a celor arestaţi. În mijlocul lor mergea Filka Şkvoren, nădăjduind că o să se stîrnească dandanaua şi o să aibă prilej de jaf. Pe malul celălalt al fluviului, la capătul podului, în întîmpinarea mulţimii se apropia în goană porucicul Borzeatnikov.

— Opriţi-vă, opriţi-vă! — striga el, bălăbănindu-şi sabia.

— Trebuie să stăm de vorbă — strigară oamenii oprindu-se. — Vor să ne lase pe drumuri, tainul nu ni-l dau... Noi...

— Împrăşti-a-aţi-vă!... Ordon soldaţilor să tragă!

Şi, stîrnind un nor de praf, ofiţerul o luă în galop îndărăt.

— Nu vă speriaţi, fraţilor, nu vă speriaţi! — se auziră strigăte din mulţime. — Cum o să tragă soldaţii în fraţii lor?

Soldaţii luau însă armele în cumpănire. Buimaci, oamenii se opriră şi făcură cale întoarsă, înjurînd mînioşi.

Pe înserate, conform dispoziţiilor date de judecător, începură să-i scoată cu forţa din cele patru barăci pe muncitorii care apucaseră să-şi încaseze toată simbria. Evacuarea se făcea sub conducerea directă a pristavului. Catrafusele oamenilor — cizme, lădiţe, haine — erau aruncate în uliţă. Cei evacuaţi erau înhăţaţi de gulerul hainei şi îmbrînciţi afară. Oamenii oftau, răcneau şi blestemau. Văzînd această samavolnicie, ceilalţi muncitori se îndîrjeau tot mai mult. Soldaţii şi gardienii îi ameninţau însă cu harapnicele şi cu baionetele.

— Băieţi, trebuie să ne plîngem guvernatorului sau poate chiar guvernatorului general...

Cei cîţiva conducători ai mişcării, care scăpaseră nearestaţi, trimiseră telegrame urgente guvernatorului şi

la Petersburg. Se plîngeau că arestarea delegaţilor punea numai paie peste foc, că oamenii îşi pierdeau răbdarea, că evacuarea forţată a muncitorilor într-o aşezare unde nu existau alte posibilităţi de cazare era o măsură criminală care putea duce la o răscoală a celor înfometaţi şi la alte nenorociri.

Mai jos sînt reproduse fragmente din lunga telegramă a guvernatorului, alarmat, adresată procurorului Cernoşvarţ :

„Dacă socotiţi posibil, eliberaţi-i pe cei arestaţi. Interzic evacuările pînă la lichidarea totală a grevei. In cazul repetării acestor evacuări forţate, pristavul va fi trimis în judecată. Recomand insistent să obţineţi de la industriaşul Gromov satisfacerea tuturor revendicărilor legitime ale muncitorilor.“

Aflînd de această telegramă, Prohor se sfătuise, fără ştirea procurorului, cu Ezdakov, pristavul, judecătorul şi cu rotmistrul de jandarmi. Ca urmare a acestei consfătuiri, fu expediată la Petersburg, către Ministerul de Interne o telegramă semnată de toţi cei prezenţi :

„Măsurile şovăitoare şi confuze ale guvernatorului ne slăbesc poziţiile, oferind muncitorilor o bază pentru continuarea şantajului. Ele prelungesc greva, pricinuiesc pagube foarte mari şi subminează prestigiul autorităţilor. Solicităm a se da rotmistrului von Pfeffer dezlegare pentru lichidarea totală a comitetului de grevă şi pentru continuarea arestărilor.“

Telegrama şi-a atins scopul. Sub presiunea Petersburgului, guvernatorul îi telegrafie procurorului Cernoşvarţ şi rotmistrului de jandarmi că el, guvernatorul, nu avea intenţia să le facă dificultăţi în ceea ce privea continuarea arestărilor şi luarea altor măsuri judicioase în vederea lichidării grevei.

Rotmistrul jubila : îşi freca mîinile, prevăzînd lichidarea neîntîrziată a grevei şi o recompensă grasă din partea lui Gromov. De altfel, primise el şi pînă atunci destule recompense. Astfel, ordonase jandarmului care îi escorta pe cei arestaţi să expedieze din centrul jude-

ţean un mandat de trei mii de ruble baronesei von Pfeffer.

Zornăindu-şi triumfător pintenii, îşi umfla pieptii vestonului căptuşit cu vată. Procurorul, mirat de telegramele contradictorii trimise de guvernator, bănuia că Prohor Gromov şi acoliţii lui duceau pe furiş o politică „urîtă", cu ajutorul Petersburgului. Asta îl scotea din sărite.

În timpul acesta, situaţia muncitorilor era jalnică: mulţi dintre ei sufereau de lipsa alimentelor pe care nu aveau de unde şi nici cu ce bani să şi le procure. Unii flămînzeau de-a binelea.

Într-o zi, Ketty se pomeni cu doi prichindei — Katia şi Mitea, elevi de ai ei.

— Domnişoară! Ne-au trimis la matale tăticu şi mămica... Nu mai avem bani şi ne e foame... N-am mai mîncat de trei zile.

Ketty se duse cu ei la casa de economii, scoase ultimii ei bănuţi şi-i dădu copiilor.

Îi scrise Ninei:

„Nu cred că ai inimă. Te prefaci numai că ţii la oameni. De fapt, viaţa Verocikăi îţi este mai scumpă decît vieţile miilor de muncitori şi ale copiilor lor. Eşti o egoistă, o femelă! Iartă-mi aceste cuvinte aspre. Îl înţeleg acum pe Protasov, înţeleg şi apreciez felul lui de a gîndi. Este un om în adevăratul înţeles al cuvîntului! Iar tu şi cu bestia de Prohor al tău sînteţi din acelaşi aluat. Nu mai pot să trăiesc aici, mă înăbuş în atmosfera aceasta de samavolnicie. Ajut opt familii care flămînzesc, am dat tot ce am avut. Nu mi-a rămas decît canarul. Aş fi gata să le dau şi viaţa mea, dar nu ştiu cum s-o fac. Pensionul ne-a aruncat în plină vîltoare a vieţii ca pe nişte căţeluşi orbi şi proşti. Abia acum încep să înţeleg ce menire, ce datorie are omul cît trăieşte. Sînt o tîmpită, o beţivă şi o destrăbălată. Blestemată fie taigaua şi lăcomia voastră! Iartă-mă, Nina, iartă-mă buna şi draga mea prietenă. Iartă-mă pe mine, desfrînata şi beţiva ce sînt. S-a dus pe copcă Ketty a ta! Adio. Nu mai pot."

Tocul şi călimara zburară cît colo. Scrisoarea fu ruptă în bucăţele. Canarul îşi deschise mărgica ochiului adormit şi ciripi, vrînd parcă să spună:

— Ce-i cu tine, fetiţo?

Ketty plîngea cu lacrimi amare, pline de mînie şi deznădejde.

13

Zbîrnîi telefonul.

— Domnul procuror vă roagă să poftiţi pînă la dînsul.

— Spuneţi-i procurorului că nu mă simt bine şi-l rog să vină dumnealui la mine. Îi trimit îndată calul.

Scund dar spătos, părînd un marinar în retragere, procurorul Cernoşvarţ păşi greoi spre biroul lui Prohor Petrovici. Un chip ofilit, pămîntiu, pungi mari sub ochi, zbîrcituri. Toată făptura lui trăda enervarea, mînia. Întinse mîna fără vlagă, se aşeză şi-şi îndreptă ameninţător asupra lui Prohor ochii mari care-şi pierduseră strălucirea. Prohor nu se sperie. Încreţi fruntea şi-l străpunse cu privirea. Procurorul încercă şi el să se încrunte, dar tresări deodată sub căutătura grea a acestui om bărbos şi întoarse ochii.

— La dispoziţia dumneavoastră — aproape că strigă Prohor, mulţumit de el, vrînd să-l intimideze de-a binelea pe acest funcţionar al statului.

— Mda! Iată despre ce e vorba... — începu cu glas gros procurorul, într-adevăr puţin intimidat. — Conform directivelor primite de la forurile care m-au trimis aici, ca şi în interesul muncitorilor, în parte şi în interesul dumneavoastră, preaonorate domn, trebuie să vă aduc la cunoştinţă următoarele...

Procurorul se strîmbă, duse repede mîna la obrazul ofilit, umflat, şi plescăi din buze.

— Vă dor măselele?

— Da, o afurisită de măsea ! Am o carie.

— Doriţi puţin coniac ? Ia durerea cu mîna.

— Nu, mulţumesc. M-am lăsat de băutură... Am aorta mărită, înţelegeţi... O boală gravă. Mi s-a interzis cu cea mai mare stricteţe. Au, fir-ar să fie !

— Încercaţi să treceţi peste aceste oprelişti — spuse ironic Prohor. — Dacă ar fi să te limitezi numai la lucrurile îngăduite, rişti să devii o nulitate, iar viaţa să ţi se transforme într-o închisoare, în care n-ai voie să te bucuri de nimic. Mie îmi place să-mi îngădui eu însumi ceea ce socot de cuviinţă ori să-mi interzic ceea ce cred că trebuie interzis.

— Să-mi fie cu iertare, dar logica dumneavoastră este cît se poate de simplistă. Este logica oamenilor care vor să treacă cu capul prin perete. Tocmai pe tema asta sînt dator să vorbesc cu dumneavoastră, domnul meu. Trebuie să vă spun cu această ocazie că mă simt oarecum jenat să discut aceste lucruri în biroul dumneavoastră şi nu...

— Scuzaţi-mă, domnule procuror, dar v-am comunicat telefonic prin funcţionarul dumneavoastră că sînt bolnav...

— A, da ! Nu v-a dat voie medicul să ieşiţi. Dar dacă e să vă puneţi în practică teoria, nu se putea oare să treceţi peste această opreliştе ? Lucrul este cît se poate de clar : faceţi numai ceea ce vă convine. Aşadar, iată despre ce...

Procurorul duse din nou mîna la obraz şi începu să alerge prin odaie, şchiopătînd pe piciorul drept.

Prohor turnă dintr-o carafă de cristal coniac superior în două păhăruţe de argint şi scoase dintr-un dulăpior lămîie tăiată în felii subţiri. Plăcîndu-i băutura, procurorul simţi că-i lasă gura apă.

— Serviţi, vă rog... Vasili Vasilievici, dacă nu mă-nşel ?

Procurorul se crispă cumplit, gemu, dădu desperat din mîini şi goli păhăruţul de argint.

Prohor se uită la el îndrăzneţ, obraznic :

— Vă mai uşurează ?

— Nu știu. Pare-se că da.

Urmă o pauză.

— Așadar, vă vorbesc cu totul și cu totul oficial... La întreprinderile dumneavoastră, domnul meu, s-a constatat o totală nerespectare a instrucțiunilor oficiale din douăsprezece iunie o mie nouă sute trei. Le cunoașteți ? Poftim... — Și, scoțînd din buzunarul vestonului o cărțulie groscioară, procurorul o flutură prin aer. — Mda !... Iată, aci scrie că locuințele muncitorilor trebuie să fie luminoase și uscate, iar cercevelele ferestrelor — neapărat duble și așa mai departe, și așa mai departe... Și ce vedem aici, la dumneavoastră ? Adevărate morminte, nu locuințe. Cine v-a autorizat să construiți în felul acesta ?

— Eu.

— Pentru asta veți fi tras la răspundere. Oamenii nu sînt vite. Insist ca toate barăcile să fie reamenajate. Mă auziți, domnul meu ? Insist...

Prohor zîmbi pe sub mustață, umplu din nou păhărușele și spuse :

— Nu pot face totul dintr-o dată.

— Muncitorii n-au carnete de salarizare. Oamenii nu știu cît cîștigă. Unde sînt aceste carnete ?

Prohor se încruntă, dar îndată zîmbi dulceag și spuse, schițînd un ușor gest de amabilitate :

— Vasili Vasilici, serviți-vă.

Cu mîna la falcă, procurorul gemu și-și goli paharul. Fața lui, pînă atunci pămîntie, se îmbujoră, iar ochii căpătară strălucire.

O pauză mai lungă. Prohor se plimba prin birou.

— Carnetele de salarizare sînt la administrație. E o scăpare din partea noastră. Am dat repetate dispoziții. Am să iau măsuri ca să fie împărțite muncitorilor.

— Vă rog, Prohor Petrovici — spuse procurorul cu vocea lui de bas, de data aceasta mai moale.

Urmă din nou o tăcere.

— Își face efectul ?

— Da — spuse procurorul, încruntînd vulturește sprîncenele groase. Semăna acum cu Bismarck.

Prohor umplu din nou paharele.

— Vă ascult cu cea mai mare atenţie, Vasili Vasilici.

— Da ! — continuă procurorul, ridicînd ameninţător un deget şi arcuindu-şi sprîncenele. — Nu sînteţi un rege bun în regatul dumneavoastră... Vă rog să mă iertaţi pentru felul în care mă exprim. Supuşii gem sub călcîiul satrapilor dumneavoastră, precum şi sub propriul dumneavoastră călcîi. Ştiu... Sînteţi...

— Vă rog să mă scuzaţi, domnule procuror, dar dacă ar fi să le îngădui orice supuşilor mei, aş deveni eu însumi un supus nevrednic al maiestăţii sale împăratului. Îndrăznesc să cred însă că aduc şi eu, cît de cît, un folos oarecare patriei noastre...

— Da-da ! Desigur. Lucrul acesta nu-l neagă nimeni. Încălcaţi însă instrucţiunile oficiale în materie de folosire a muncii salariate. La dumneavoastră, munca n-are nici un preţ, ziua de lucru este exagerat de lungă, condiţiile în care locuiesc oamenii — din cale-afară de proaste, muncitorii sînt înşelaţi la socoteală şi la cîntar, primesc alimente alterate şi... iertaţi-mă... există şi un ce... un ce... Scuzaţi-mă, un ce inexprimabil... Asta... asta...

În clipa aceea, procurorul simţi o nevoie irezistibilă de a bea. Îşi duse mîna la falcă :

— Afurisită măsea !

— Serviţi-vă.

Procurorul gemu, dădu pe gît coniacul şi luă o feliuţă de lămîie. Apoi începu să cerceteze cu mult interes un tablou de Şişkin şi ornicul mare, de pe vremea împărătesei Elizaveta.

— Da ! — exclamă el deodată, apropiindu-se de Prohor şi amenînţîndu-l cu degetul îndoit cîrlig. — Insist asupra acestui lucru. Da, da, da... Trebuie să faceţi concesii numaidecît, să măriţi salariile muncitorilor cu douăzeci şi cinci la sută, să-l concediaţi pe Ezdakov, să reorganizaţi întreaga administraţie, să-l rechemaţi pe Protasov. Da, da, da, stimate domn ! Vă rog să nu

obiectați nimic. Și toate acestea trebuie să le faceți chiar mîine, mîine !

Prohor îi rîse în față, turnă din nou coniac și spuse :

— Vasili Vasilici, constat că dumneavoastră dispuneți foarte ușor, într-un chip naiv, ba chiar ridicol, de banii și afacerile mele. Îngăduiți-mi însă să vă întreb, domnule procuror, cine a agonisit acești bani : dumneavoastră sau eu ?

— De bună seamă, dumneavoastră. Dar la asta au contribuit și muncitorii. Poate chiar în proporție de șaptezeci la sută.

— Așa-a-a ? Ei bine, în cazul acesta, firește... Încă un păhăruț.

Băură amîndoi. Prohor turnă din nou coniac.

— Face bine ?

— Da — spuse procurorul. — Nu mă mai doare.

Ochii i se împăienjeniseră, nasul îi atîrna parcă peste buza de sus.

O pauză lungă. Procurorul începu să moțăie.

— Vasili Vasilici ! Dragul meu... — Vocea lui Prohor era acum mai aspră. Procurorul întredeschise ochii. — Am oameni sus-puși, chiar foarte sus-puși la Petersburg. Printre membrii Dumei de stat și chiar printre miniștri. — Aci procurorul deschise ochii ceva mai mult. — Nu uitați că sînt unul dintre cei mai mari capitaliști din Rusia. Tocmai de aceea, dragul meu, ar fi bine să nu ne certăm. Voi concedia jumătate din muncitori și voi păstra cealaltă jumătate. Zilele acestea trebuie să sosească un lot nou de patru sute de oameni, așa că peste o săptămînă voi avea surplus de mînă de lucru. Avem destui flămînzi în țară, să ne tot ajungă o viață întreagă. Nu renunț însă la principiile mele. Le dau minimum și iau de la ei maximum. Și apoi, dacă cedez azi, voi fi nevoit să cedez și mîine și poimîine... Dacă le dai numai un deget, ăștia îți apucă îndată toată mîna !

— Da ! Vă înțeleg perfect — încuviință procurorul,

trezit de-a binelea şi goli al cincilea păhăruţ de coniac, de data aceasta fără nici o invitaţie. — Da... Sînt însă dator să procedez conform instrucţiunilor guvernatorului. În treacăt fie zis... în treacăt fie zis... aceasta este dispoziţia excelenţei sale ! Poftim ? Domnia sa doreşte ca greva să ia sfîrşit pe cale paşnică. Poftim ?

Prohor deschise sertarul din mijloc al biroului.

— Îi voi prezenta excelenţei sale cele mai amănunţite explicaţii. Sînt convins că mă va înţelege. Poftiţi, pentru dumneavoastră.

Prohor Petrovici întinse procurorului un plic sigilat cu cinci peceţi de ceară roşie.

— Ce-i asta ?

— Zece mii de ruble.

Procurorul se învineţi, holbă ochii, zvîcni din cap ca lovit de dambla, luă plicul şi-l zvîrli drept în faţa lui Prohor :

— Cum ai îndrăznit ? Un şperţ ?! Încercare de mituire ?! Am să dau ordin să te aresteze. Imediat ! Fără întîrziere !

Porni cu paşi apăsaţi spre ieşire, îşi luă de lîngă cămin bastonul noduros şi ieşi trîntind uşa.

Prohor simţi că-i joacă totul pe dinaintea ochilor.

Din ordinul procurorului, evacuarea muncitorilor fusese oprită. Pristavul nu mai ştia ce să facă. Judecătorul îşi pierduse şi el capul. Pristavul se dusese la el să se sfătuiască şi amîndoi se îmbătaseră turtă. Muncitorii hotărîseră să se ducă cu toţii la procuror.

Prohor nu se temea că va fi arestat, socotind absolut exclusă o astfel de eventualitate. „Procurorul e un tîmpit — îşi zicea el. — Numai coniacul are efect asupra lui ; cu mita nu faci nimic." Scoase din făgaşul lor obişnuit, mintea şi inima lui Prohor aveau nevoie de emoţii puternice.

Porni spre Nadenka. Pristavul nu era acasă. Stătură de vorbă pînă seara tîrziu, vorbind încet, cu pauze, ca să chibzuiască totul bine. Dspre ce anume au vorbit,

asta n-o putea şti pesemne decît lupul. Prohor îi dădea instrucţiuni Nadenkăi. Ea clătina doar din cap în semn că a înţeles.

— Ai priceput ?

— Da... Chiar aşa voi face.

Noaptea, s-au operat, cu participarea rotmistrului, noi arestări în aşezare şi în barăci. De rîndul acesta fu prins şi Petea Knijnik.

În aceeaşi noapte, din ordinul lui Cernoşvarţ, a fost ridicat şi Foma Grigorievici Ezdakov. Procurorul iscălise mandatul de arestare şi pentru Ivan Sterveakov, administratorul cu mustaţă roşie, însărcinat cu aprovizionarea. Temîndu-se de răzbunarea muncitorilor, Sterveakov fugise însă în taiga cu trei zile mai înainte.

În zorii zilei, oamenii aflară vestea arestării duşmanului lor de moarte Fomka Ezdakov şi a percheziţiei făcute acasă la Ivan Sterveakov, coţcar şi pungaş fără pereche. Nemaiavînd nici o legătură cu comitetul de grevă, muncitorii îşi închipuiră în naivitatea lor că procurorul era în întregime de partea lor.

— Fraţilor ! Procurorul ţine cu noi.

Aşa credea şi Nadenka, care intră în acţiune. Avea la toate exploatările oameni de ai ei care ştiau ce au de făcut. Nadenka căzuse în mrejele trainice ale lui Prohor Petrovici. Înfluenţa lui nefastă domnea pretutindeni. În puterea ei cădea orice om prins pe drumul vieţii sale, de laţul său. Astfel, Andrei Andreevici Protasov era pe cale de a se întoarce în aşezare ; fostul procuror Straşcialov, acum deportat politic, fusese trimis sub escortă în satul Razboi, în vecinătatea lui Şapoşnikov ; Nina pornise spre casă împreună cu Verocika ; porucicul Priperentiev, care cîştigase la Petersburg bani mulţi, plănuia să dezlănţuie, cu ajutorul mitei, o ofensivă împotriva exploatării aurifere a lui Prohor ; nefericitul Wladyslaw Vikentievici Parczewski, îndrăgostit şi acum de Nina, visa să intre din nou în serviciul lui Prohor. Toţi oamenii aceştia îşi aveau soarta legată, într-un fel sau altul, de aceea a lui Prohor.

— ... Umblă tot felul de zvonuri îngrijorătoare — se plîngea părintele Alexandr părintelui Ipat, ieşind din casă şi ducîndu-şi mîna la cap. — Mulţimea vine paşnic încoace... Mi-e frică... Nu ştiu ce să fac.

— Să priveşti cu smerenie... Nu putem, nevolnicii de noi, să-i înfruntăm pe puternicii lumii acesteia — răspunse, clătinînd din cap rotofeiul părinte Ipat.

— ... N-ar fi rău să tragem cîteva salve — îşi dădu cu părerea Borzeatnikov.

— Fireşte — răspunse burduhosul Usaciov. — Pare-mi-se că ai oarecare experienţă în materie.

— Eu personal nu, dar rotmistrul are. A acţionat în ziua de nouă ianuarie la Petersburg.

— N-ai să îngădui ! N-ai să îndrăzneşti ! — strigă în receptor Ketty.

— Linişteşte-te, dragă Ketty — îi răspunse încet Borzeatnikov. — Totul va decurge aşa cum trebuie.

... Rotmistrul de jandarmi primi dis-de-dimineaţă, din patru puncte diferite, încă patru telefoane, toate alarmante.

— Muncitorii din sectorul nostru se pregătesc să vină azi în aşezare ca să prezinte o cerere procurorului. Să nu vă încredeţi în ei, domnule rotmistru. Aştia vin cu intenţia să-i dezarmeze pe soldaţi, să-i omoare pe şefi, să se dedea la jafuri şi la devastări.

Aproape aceeaşi ştire, cuvînt cu cuvînt, fu repetată la telefon şi din alte trei locuri. Vorbeau patru glasuri mîrşave, patru provocatori. Aceste cuvinte le fuseseră dictate de Nadenka, iar ei i le dictase Prohor Petrovici. Baronul o cam sfeclise. Îl apucă pîntecăraia. Le spuse soldaţilor :

— Băieţi, fiţi cu ochii în patru. Sînt informat că

muncitorii au de gînd să vină încoace ca să vă dezarmeze, să vă sfîşie în bucăţi.

Procurorul se îmbolnăvise grav. Aorta lui îi ameninţa serios viaţa. Ciocnirea pe care o avusese în ajun cu Prohor şi coniacul băut îşi făcuseră efectul. Doctorul veghea la căpătîiul lui. Von Pfeffer îşi expuse argumentele. Gesticulînd şi sufocîndu-se, procurorul îi spuse :

— Domnule rotmistru, v-aţi pierdut capul. Puteţi să-i opriţi pe muncitori şi în alt fel, nu numai cu gloanţe. Vă declar că mă opun... Dacă însă posedaţi dovezi incontestabile şi aţi fost învestit cu puteri depline poate chiar de Petersburg...

— Poftim telegrama...

— In cazul acesta, acţionaţi, fireşte, pe riscul şi răspunderea dumneavoastră... Cît despre mine, sînt foarte, foarte bolnav. Mă spăl pe mîini...

... Chemîndu-l deoparte pe medic, rotmistrul de jandarmi îl întrebă :

— Ia spuneţi-mi, Ipolit Ipolitîci, cum staţi cu pansamentele ? Vă recomand să puneţi totul la punct de urgenţă : paturile, sala de operaţii, personalul medical... Mîine să fie gata...

— Am înţeles. Daţi-mi însă voie să vă întreb în ce scop ?

— Pentru orice eventualitate. Cine ştie ce poate surveni... La revedere.

Seara tîrziu, Ipolit Ipolitîci intră în biroul lui Gromov. Patronul era palid. Nu mai luase în gură nici o picătură de alcool de trei zile. Trăia într-o încordare cumplită. Îndărătnicia greviştilor îl făcea să turbeze de furie.

— Prohor Petrovici — începu doctorul. — Ştiţi că se pregăteşte o vărsare de sînge ? M-am întîlnit azi cu von Pfeffer...

Şi medicul îi relată tulburat recomandările pe care i le făcuse jandarmul.

— Ei şi ? — întrebă încruntat Prohor.

— Prohor Petrovici, am venit să vă implor să împiedicaţi această vărsare de sînge. Totul depinde de dumneavoastră. Ar fi îngrozitor, Prohor Petrovici.

Prohor se aprinse, se ridică în picioare şi se răsti la el :

— N-ai vrea cumva să fii numit dumneata comandant al unităţilor militare, în locul rotmistrului ? Nu ? Atunci, te rog să taci. Da, da ! Te rog foarte mult. Ştim noi ce avem de făcut. Legile sînt de partea noastră !

Medicul oftă, îşi potrivi ochelarii fumurii pe nas şi, înfruntînd mojicia patronului, spuse :

— Ce păcat că nu e aici Nina Iakovlevna. Sînt convins că dacă dînsa era acasă...

— Ha ! Eşti convins ? Iar eu, Prohor Gromov, îţi spun că dacă Nina Iakovlevna ar fi îndrăznit să se amestece, aş fi bătut-o cu harapnicul şi aş fi dat poruncă să fie închisă. Du-te, fă ce ţi-a spus baronul şi nu-ţi mai vîrî nasul unde nu-ţi fierbe oala. La revedere...

Rămas singur, Prohor stătu încremenit o oră încheiată. Gîndurile, unul mai sumbru ca celălalt, îl copleşeau. Telefonul zbîrnîia într-una, dar el nu răspundea. Dăduse ordin să nu fie primit nimeni. Nu izbuti să închidă ochii toată noaptea.

În timpul nopţii, rotmistrul de jandarmi, însoţit de judecătorul de ocol, făcu numeroase arestări printre delegaţii aleşi de muncitori şi printre membrii comitetului de grevă care scăpaseră pînă atunci.

Dimineaţa, vestea lichidării organizaţiilor muncitoreşti făcu mare vîlvă. În barăci şi case, în taiga, la fabrici şi exploatări, muncitorii începură să se adune în grabă. Adunările erau gălăgioase. Mulţimea agitată îşi exprima indignarea.

— Protasov lipseşte, Abrosimov este o cîrpă, iar patronul — o fiară sălbatică. Haideţi, băieţi, la procuror !... Să dea drumul delegaţilor noştri. Ce vină au ei ? Hai !

— Poliţaii sînt de vină ! Boierul jăndar, poliţaiul !

Pe ei, băieţi ! — zbierau cît puteau băieşii. Alţii însă îi opreau :

— Băieţi ! Dintîi trebuie să cerem banii munciţi de noi şi tainul. Dacă nu ni le dă, facem praf toate magaziile ! Destul am fost mieluşei. Cazacii şi gardienii n-or să tragă în noi, iar pe ostaşii de i-au adus îi facem fărîme.

La cinci dimineaţa, muncitorii de la exploatarea „Novîi", o mulţime ca la o mie de oameni, porniră spre exploatarea „Dostan". Acolo se şi strînseseră şi lărmuiau băieşii de la exploatările „Vesiolenki", „Bogatîi" şi „Nahodka". Începură să vină şi muncitorii de la atelierele mecanice şi de la cele trei fabrici de cherestea. Oamenii adunaţi hotărîră să se ducă cu toţii la procuror şi să-l asigure personal şi paşnic că printre muncitori nu se aflau instigatori la grevă, că fiecare din ei făcea grevă pe socoteala, pe riscul şi pe răspunderea sa şi, de aceea, să li se dea numaidecît drumul tuturor tovarăşilor arestaţi.

La zece dimineaţa mulţimea purcese spre administraţia centrală din aşezarea Gromovo, avînd ca unic scop să înmîneze procurorului o „jalbă", un „memoriu", precum şi vreo patru sute de petiţii individuale.

În drum, i se alăturau săpători, tăietori de lemne, muncitori de la mori, de la fabrica de impregnare a traverselor şi de la curături. Mulţimea creştea mereu.

În dimineaţa aceea, inginerul Abrosimov venise la patron timid şi alarmat. Prohor avea ochii umflaţi şi faţa pămîntie. Îşi primi cu multă răceală subalternul :

— Ai venit să-mi dai sfaturi ? Da' ce v-a apucat pe toţi ?! Ba vine unul, ba altul... Ptiu !

— Daţi-mi voie, Prohor Petrovici, nici n-am apucat să deschid gura şi m-aţi şi... Să ştiţi însă că situaţia... e foarte gravă. Muncitorii au pornit încoace în masă.

— Puţin îmi pasă de ei ! — strigă Prohor şi ochii lui tulburi de nesomn scăpărară.

— E cam primejdios să vă jucaţi cu focul, Prohor Petrovici. In plus, daţi-mi voie să vă aduc la cunoştinţă

că alaltăieri dimineaţa am intrat, cu riscul vieţii, în şapte barăci şi le-am spus oamenilor : „Băieţi, ieşiţi la lucru şi vă dau cuvîntul meu că am să stărui pentru voi pe lîngă patron ca să vă aprobe, încetul cu încetul, toate cererile..."

— Să-şi pună pofta-n cui ! — strigă Prohor. Glasul lui era răguşit, ochii îi jucau în cap. — Îţi poruncesc să te duci numaidecît în toate barăcile şi să le spui muncitorilor : „Ticălosul de patron n-are de gînd să facă nici un fel de concesii !... Ticălosul de patron scuipă pe cererile voastre !" Ai înţeles, Abrosimov ? Numai să îndrăznească nemernicii să se răzvrătească făţiş ! Să încerce numai ! Au să vadă ei atunci pe dracu. Am să trag în ei cu mîna mea, cu tunurile am să trag ! Praf îi fac... Nu mă cunoşti încă, Abrosimov...

Muşcîndu-şi buzele tremurătoare, Abrosimov se retrase abătut la fereastră. Însoţit de escorta lui, baronul von Pfeffer se oprise la scară. Intră în birou zornăind din pinteni, marţial, brav. Era însă palid la faţă şi cu favoriţii zbîrliţi.

— Vin încoace ?

— Vin, Prohor Petrovici. Am ordonat ca toate subunităţile să fie concentrate pe deal, lîngă stive.

Abrosimov vedea de la fereastră soldaţi alergînd cu arma în mînă, un pîlc de gardieni trecînd la trap, vedea cum fug pe uliţă copii şi căţei, cum trec repede neveste şi bătrîni.

— Dragul meu Karl Karlîci — începu Prohor pe un ton de protest, dar şi cu inflexiuni plîngăreţe în glas, încleştîndu-şi degetele mîinilor. — Toţi mă bat la cap, unii după alţii... Ieri a venit chiar şi părintele Alexandr. Parcă s-ar fi înţeles cu toţii să mă îndemne : „Fă concesii, fă concesii !" Dar înţelegeţi odată, voi, sfetnici înţelepţi, că nu pot, nu pot ! Ar însemna să-mi compromit toate planurile. Dacă cedez acum, n-am să mai fiu eu stăpînul, ci ei. Şi atunci sînt pierdut. Înţelegi ? Pierdut !

— Stimate Prohor Petrovici — îl întrerupse nerăbdător rotmistrul. — Tratativele dintre noi doi s-au în-

cheiat. A venit momentul să acţionăm. Am primit din partea guvernului dezlegare pentru folosirea forţei armate...

— Atunci treci la acţiune, Karl Karlîci. Treci numaidecît la acţiune...

— Da ! Dar trebuie să vă previn că sînt peste patru mii de oameni, că s-au înarmat, iar eu n-am la dispoziţie decît nouăzeci şi şapte de soldaţi.

— Şi te temi, ai ?

— Nu, nu ! Desigur că nu ! — răspunse rotmistrul, ferindu-şi privirea şi făcînd un pas îndărăt. — Trebuie însă să vă spun deschis că dacă, doamne fereşte... Mă înţelegeţi ? Atunci nimeni dintre noi nu scapă cu viaţa, iar dumneavoastră veţi fi prima victimă.

Cutele de deasupra sprîncenelor lui Prohor se adînciră brusc. Inginerul Abrosimov tremura încă la fereastră. Apreciind efectul cuvintelor sale asupra lui Prohor Gromov, baronul von Pfeffer tuşi nervos în chipiu şi zornăi solemn din pinteni :

— Aşadar, Prohor Petrovici, aveţi cuvîntul ! Nu înţelegeţi să faceţi muncitorilor nici o concesie ?

Urmă o tăcere întretăiată doar de răsuflarea lor agitată. Abrosimov dădu să facă o mişcare spre patronul lui. Între sprîncenele încruntate ale lui Prohor se crestă o cută verticală. Răspunse răstit :

— Nu !

— În cazul acesta... Să mergem, domnule Abrosimov. Sîntem aşteptaţi.

După o clipă, troica porni în clinchetul zurgălăilor spre „cîmpul de luptă". Pufnind zgomotos pe nări, cu binoclul în mînă, Prohor se apropie de fereastră. Afară, în liniştea aceea ciudată, se revărsa lumina soarelui şi clinchetul enervant al zurgălăilor. De la fereastră nu se vedeau nici dealul pe care erau aliniaţi soldaţii, nici drumul pe care înainta mulţimea de muncitori.

Sună feciorul şi-i porunci să înhame cît mai repede roibii la trăsură, să pună şaua pe armăsar, iar în desagă „ceva de-ale gurii". Scoase în grabă din casa de bani caseta de fier cu briliantele Ninei, o vîrî în taşca

de vînătoare împreună cu cinci pepite mari de aur şi încuie din nou casa, după care se repezi în pod. Ieşind prin lucarnă pe acoperiş, se ascunse în dosul hornului şi începu să privească prin binoclu. Ochii i se deschiseră mari, apoi se micşorară : inima i se strînse de spaimă...

...Aşezarea era străbătută de un rîuleţ care se vărsa mai la vale în Fluviul Mohorît.

Rîuleţul era tăiat de un pod, peste care trecea drumul larg ce venea din taiga. Pe acest drum urma să se arate curînd mulţimea de aproape patru mii de muncitori. Soldaţii înarmaţi se aliniaseră dincoace de rîuleţ, cam la o jumătate de kilometru de pod, pe un tăpşan povîrnit, stăvilind drumul spre centrul aşezării. Erau comandaţi de grăsunul Usaciov şi de mustăciosul Borzeatnikov. În spatele soldaţilor, pe tăpşan, stăteau în grup rotmistrul Karl Karlîci von Pfeffer, pristavul, judecătorul şi inginerul Abrosimov. La dispoziţia lor, gata să se repeadă în mulţime, se aţineau gardienii călări şi jandarmii. De sus, de pe tăpşan, se vedeau bine podul, drumul şi tot cîmpul. De o parte şi de cealaltă a drumului, între pod şi locul unde luaseră poziţie soldaţii, stive întregi de traverse, înalte cît un stat de om, se întindeau cam pe o sută de stînjeni, alcătuind un culoar îngust. Trecînd podul, mulţimea trebuia negreşit să intre în acest culoar ca într-o cursă.

Soarele strălucea voios pe cer. Gloata nesfîrşită ieşise din taiga, revărsîndu-se peste tot drumul. Doar coada mai rămăsese în pădure. Aproape toţi oamenii erau îmbrăcaţi în straie de sărbătoare. Mulţi aveau în mînă boceeluţe cu mîncare. Cît ţinuse drumul prin pădure, cîntaseră din armonici. Chipurile lor erau luminate de nădejde : totul avea să se aranjeze îndată spre mulţumirea tuturor ; vor sta de vorbă cu procurorul, vor mai ceda cîte ceva patronului care şi el va fi mai îngăduitor şi atunci, a doua zi, cu voia lui dumnezeu, vor ieşi la lucru.

În frunte păşea, bătrîn, înalt, Konstantin Farkov, cu rubaşcă roşie şi cizme unse cu dohot. De la gît, i se întindea peste piept lănţucul de argint al ceasului. Mergeau în rînduială, liniştiţi, voioşi.

— Opriţi-i, opriţi-i ! — strigă deodată rotmistrul von Pfeffer, schimbîndu-se la faţă. Trei jandarmi însoţiţi de gardieni porniră în galop spre mulţime. Aceasta era încă departe, la o verstă. Călăreţii trecură în goană podul şi se apropiară de gloată.

— Staţi ! Staţi pe loc !...

— Da' de ce ? Venim liniştiţi. Mergem la procuror.

— Opriţi-vă ! Opriţi-vă !

Ca un dulău care se repede la turma de oi, spre mulţime venea în goana calului porucicul Borzeatnikov. Chipiul şi-l pusese voiniceşte pe o ureche, iar în ochi avea licăriri de nebunie. Înaintea sa vedea nu mulţimea de oameni paşnici, ci un duşman din cei mai vicleni, însetat de sîngele lui.

— Staţi pe loc, ticăloşilor ! Opriţi-vă !... Altfel tragem...

— Ticălos eşti tu... Ce, ai căpiat ? De ce să tragi în noi ?

— Împrăştiaţi-vă ! Împrăştiaţi-vă !

Deodată, din taiga ieşi în goană o trăsură. Cei trei cai erau numai spume. Inginerul Protasov sări din trăsură şi se îndreptă în fugă spre grupul de reprezentanţi ai autorităţilor. Toţi muşchii feţei îi tresăreau, sîngele îi zvîcnea în tîmple.

— Ce se petrece aici, domnilor ?!

— Dar dumneata cine eşti ?

— Nu mă recunoşti, domnule rotmistru ? Sînt inginerul Protasov.

— Ah, pardon ! Dar ce legătură ai dumneata cu toate acestea ? Doar ţi-ai dat demisia...

— M-am întors. Poftim telegrama prin care am fost chemat înapoi de Prohor Petrovici. Am să stau de vorbă cu muncitorii, să-i liniştesc. Oamenii au încredere în mine.

— Vremea tratativelor a trecut. Adică poftim, încearcă... Tot voi tulburaţi apele... Dracu să vă ia pe toţi !

Cuvintele acestea din urmă fuseseră aruncate însă în spatele lui Protasov, care nu le auzi. Alerga greoi şi stîngaci, dînd din coate, spre mulţime, al cărei cap începuse să se arate din culoarul dintre stive, în timp ce coada se mai tîra încă peste pod.

— Băieţi !! Tovarăşi ! — strigă gîfîind Protasov. — Opriţi-vă ! Staţi pe loc ! Mergeţi la moarte ! Au să vă întîmpine cu gloanţe.

— Opre-e-şte ! — răcni din răsputeri şi Farkov, întorcîndu-se cu faţa spre muncitori şi gesticulînd : — Stai pe loc ! Stai !

Dar mulţimea, care nu vedea şi nu auzea nimic în culoarul dintre stive, se tălăzuia mereu înainte, dînd peste cei din faţă, împinsă de la spate de coada surdă şi oarbă care se îmbulzea în culoar.

— Opre-eşte ! Opreşte ! Stai !

— Opriţi-vă, băieţi ! Domnul Protasov e cu noi. Protasov s-a întors ! Vrea să vă vorbească !

Pe deal, lîngă biserică, se adunase un pîlc de gură-cască. Pe povîrniş, înspre soldaţi şi mulţime alergau copilandri şi cîini. Cei doi preoţi, cu toiegele în mîinile tremurătoare, priveau şi ei de pe deal.

Mulţi dintre muncitori se şi căţăraseră pe stive şi strigau din răsputeri :

— Staţi ! Staţi ! Nu vă înghesuiţi !

O parte din oameni, care apucaseră să iasă la vreo treizeci de stînjeni din culoar, se revărsară larg şi se opriră locului. În faţa lor, împins de puhoi, se afla Protasov. Fumătorii îşi scoaseră pungile de tutun şi începură să răsucească ţigări. Ca să scape de un eventual bucluc, cîteva zeci de muncitori cotiseră pe un drum lăturalnic ce ducea spre administraţie. Mai tîrziu s-a văzut că tocmai acest grup de muncitori însufleţiţi de intenţii paşnice a fost cauza învălmăşelii care s-a produs.

Goarnele soldaţilor dădură încet un semnal. Din pricina gălăgiei şi a strigătelor, mulţimea nu auzi însă acest avertisment.

— Nu vedeţi, oameni buni, că vă duceţi la moarte? Soldaţii au să tragă în voi! — strigă Protasov. Pe faţa lui emoţionată, năduşeala curgea şiroaie, iar buzele şi glasul îi tremurau.

— Tovarăşe Protasov! Andrei Andreici! Boierule! — Muncitorii îl înconjurară roată, gîfîind, scoţînd pe nări şi pe gură nori de fum. — Am venit cu gînd paşnic! Sîntem în grevă... Ne ducem la domnul procuror să ne vărsăm focul...

— Unde sînt delegaţii voştri? Aduceţi încoace cererea! — strigă Protasov.

— Hei, delegaţilor!... Veniţi la domnul Protasov!...

În vremea aceasta, sus, pe dîmb, un soldat cu fruntea îngustă behăi fricos, trăgînd cu coada ochilor spre pîlcul de muncitori care porniseră pe drumul lăturalnic.

— Fraţilor! Aştia vor să ne învăluie...

Peste rîndul de soldaţi trecu îndată un freamăt.

— Ia uite, ia uite! Chiar că vor să ne cadă în spate... — prinseră a şopti între ei soldaţii, zgribulindu-se speriaţi. Teama li se cuibărise în suflet întocmai ca la război, înainte de începerea luptei.

Baronul von Pfeffer îşi luă binoclul de la ochii sticloşi, cu sclipiri reci. Răbufnind din culoar, mulţimea creştea repede împrejurul lui Farkov şi a lui Protasov.

— Domnule rotmistru — raportă Usaciov, săltîndu-şi pîntecul şi ducînd mîna la cozorocul uriaş care-i atîrna peste nas. — Inamicul este aproape. Să nu mai pierdem nici o clipă!

Rotmistrul era alb ca varul, buzele îi tremurau, degetele mîinilor i se chirceau. În şoaptele speriate ale soldaţilor, în gîfîiala îndîrjită a lui Usaciov, în bătăile speriate ale propriei sale inimi i se părea că aude un glas diabolic în pîlnia unui receptor telefonic: „Nu vă încredeţi în muncitori, vin ca să-i ucidă pe şefi...“ Şi ochii lui larg deschişi vedeau lucruri care nu existau

aidoma, vedeau o mulțime înfuriată ce se repede spre el. O clipă — și va fi sfîșiat.

— Aleargă spre noi!

Baronul își încleștă fălcile, se clătină și închise ochii.

— Domnule rotmistru, vă rog să-mi încredințați imediat comanda... Vom fi dați peste cap!

Rotmistrul deschise ochii și luă o înfățișare semeață. „Las' că le arăt eu netrebnicilor..." Apoi flutură înfrigurat batista.

Îndreptîndu-și ținuta, pîntecosul Usaciov se răsuci marțial spre soldați și comandă cu glas răgușit:

— Pe plutoane, în salve...

Holbînd ochii injectați de sînge, Borzeatnikov păși buimac prin spatele siruiui de soldați, amenințînd cu revolverul:

— Ochiți bine! Care o trage pe alături, îl împușc pe loc...

— Foc!

În jur se răspîndi un fum înecăcios. Gloanțele șfichiuiră în jerbă mulțimea.

Auzind împușcăturile, Protasov se întoarse fulgerător, fluturîndu-și în aer batista și chipiul alb, apoi căzu brusc în genunchi în pulberea drumului, strigînd deznădăjduit:

— Ce faceți?!

Încă o salvă.

Cîțiva oameni căzură la pămînt. Ucis pe loc, Konstantin Farkov se prăbuși peste Protasov, trîntindu-l. Mulțimea înmărmuri. Oamenii se străduiau să-și adune gîndurile și nu izbuteau să înțeleagă ce se întîmplă. Dar iată că cineva strigă sfîșietor, cu mare amărăciune în glas:

— Ne împușcă! Fraților, trag în noi!...

Împușcăturile răpăiau, oamenii cădeau secerați. Prin mulțime trecu freamătul morții. Oamenii se cutremurară.

— La pămînt, culcați!

Cei din față se aruncară pe burtă, lungindu-se la pămînt, ca iarba cîmpului retezată de coasă. Ceilalți se

îmbulzeau încă în culoar, în timp ce coada mulțimii cobora de pe pod. Nu știau încă ce se petrece în față. Din pricina larmei nu auziseră nici împușcăturile, nici gemetele. Sute de inși se cățărau pe stive, vrînd să vadă ce se întîmplă.

— Hei ! Ce se petrece ? — strigau ei celor din față.

Dintr-acolo se auzeau numai țipete și strigăte. Cineva se văita neîncetat cu glas ascuțit :

— Omorîți-mă... Omorîți-mă odată !

— Soldații încarcă iar armele ! Trag !

— Frații lor ! Care ați scăpat cu viață — fugiți !

Și, înspăimîntați, oamenii o rupseră la fugă, unii îndărăt, alții în lături.

— Pluton, foc !

Oamenii fugeau și cădeau. Strîmbîndu-și gura umbrită de mustăți, porucicul Borzeatnikov vîra mereu, cu mișcări convulsive, în revolverul încins alte și alte cartușe. De la înălțimea postului de comandă, situația părea amenințătoare.

— Au fost puși pe fugă ! Dau înapoi ! — se auzea în rîndurile soldaților.

Atît pe călăi, cît și pe muncitorii care fugeau, pe toți îi apucase o spaimă animalică în fața morții.

— Pluton, foc ! Pluton, foc !

Împușcăturile răpăiau acum răzlețe, învălmășite. Gloanțele îi ajungeau din urmă pe oamenii care fugeau, îi nimereau la întîmplare în spate, răscoleau colbul drumului.

Focul continua cu mici întreruperi.

Adînc zguduit, Protasov plîngea în hohote ca și ceilalți, culcați alături de el.

O strîmbătură de revoltă aprinsă și de spaimă umilitoare îi schimonosea fața. Zăcea neputincios, întins la pămînt. Peste picioarele lui se tîra pe brînci zidarul Fediukov, lovit în piept. Un altul se alesese cu un glonte în cot, un al treilea — în umăr.

În jur se auzeau gemete, țipete, urlete înfiorătoare.

Focul se domoli. Cei vii se ridicară de jos, unii rupînd-o la fugă fără să se mai uite înapoi, alții pornind

şontîc-şontîc spre casă. De spaimă, nu-i mai ţineau picioarele... Morţii zăceau cuminţi, cu faţa îngropată în pulberea drumului ori căţînd spre înălţimi cu ochii muţi, sticloşi. Răniţii se zvîrcoleau pradă durerii. De atîta sînge vărsat, praful drumului se prefăcuse în noroi, ca la abator.

Protasov se ridică anevoie : nu putea însă să meargă. Cineva îl ducea, ţinîndu-l strîns îmbrăţişat. Apoi se apropie de el Ketty şi-l apucă de braţ. Sălbăticită, cu părul zbîrlit, plîngea în hohote, ameninţa cu pumnul, striga ocări fără şir şi scuipa. Protasov nu înţelegea nimic din cele ce se petreceau în juru-i. Tremura ca varga.

Frînt, mai mult mort decît viu, cu gura căscată şi ochii holbaţi, la locul măcelului sosi în trăsură procurorul. Era însoţit de medic. Doctorul scoase din mica lui trusă o seringă cu ulei camforat pentru procuror.

Pe pămînt zăceau grămezi de morţi şi de răniţi. Împrejur domnea liniştea şi jalea.

15

Inspăimîntaţi de moarte, muncitorii fugeau înnebuniţi prin taiga. Pierzîndu-şi minţile, mulţi cădeau la pămînt, sleiţi de puteri. Nici unul dintre cei călări n-ar fi putut răspunde ce cal călărea şi de unde-l luase. Totul era tulbure, totul era un vălmăşag.

Taigaua, lumina soarelui şi văzduhul — totul dimprejur părea duşmănos, totul părea a fi fost al duşmanilor.

Adunîndu-se pîlcuri, oamenii se întrebau cu obidă unii pe alţii :

— Pentru ce ? Ce le-am făcut ? Barem să fi spart un geam de trei copeici ori să fi rupt o sîrmă...

Şi plîngeau cu toţii.

Adunau morţii şi răniţii şi-i culcau în căruţe. Pe cei vii îi duceau la spital, iar pe morţi — într-o groapă de lîngă baia cu aburi.

Cel dintîi sosi în goana calului la barăci săpătorul Kuvalnin. Rostogolindu-se de pe cal, îşi adună în pumn barba şi începu să răcnească în neştire :

— Ce mai staţi ? ! Ce aşteptaţi ? Duceţi-vă de adunaţi morţii.

Din barăci năvăliră afară bătrîni, neveste, copii.

— Maria ! Du-te fuga — strigă fonf Kuvaldin, cu glasul lui dogit. — Mitri al tău sîngerează pe cîmp. L-am văzut cum zăcea lîngă mine. Fugi, femeie !

Maria înmărmuri. Tot sîngele îi pieri din obraz. Răcnind sfîşietor, înfricoşat, se năpusti spre taiga. În urma ei alergau băiatul lor şi bătrîna ei mamă.

Abia dimineaţa îl găsi printre leşuri, culcat într-o căruţă. Ochiul drept al mortului nu era închis.

— Trăieşte ! — ţipă Maria ca nebună. — Mitri, Mitri, scoală ! — Îi săltă capul şi-i luă şapca : tîmpla îi era mînjită cu creier. Glontele căzu afară din rană.

Maria zîmbi într-un chip ciudat, apoi începu să plîngă încet. Trei zile umblă speriată, cu mintea rătăcită. A patra zi se aruncă în fluviu de pe o stîncă.

La locul carnagiului se adună o mulţime de lume, copii, femei şi bătrîni.

Plîngeau cu toţii amarnic, neogoit.

Îi adunară pe morţi toată seara, pînă noaptea tîrziu. Cadavrul lui Konstantin Farkov fu luat de fiul lui, pe spinarea calului.

În toată aşezarea, în case şi cocioabe, în barăci, bordeie şi colibe, pretutindeni domnea o tristeţe mohorîtă, grea, ca de plumb. Părea că o molimă cumplită se abătuse peste întregul ţinut, peste întreaga lume.

Întuneric, linişte. Lumea plecase. De pe locul măcelului nu fuseseră încă adunaţi toţi morţii. Prov, lăcătuşul cel cu mulţi copii, care vorbise cîndva cu Nina, în baracă, se ridică cu greu în coate, şi, proptindu-se cu umărul zdrobit de două leşuri trîntite unul peste altul, gemu : „Mor, mor !...“

Tocmai treceau pe acolo doi gardieni. Prov se rugă de ei :

— Oameni buni, daţi-mi o cîrpuliţă ori o batistă ca să-mi leg rana...

Un gardian bărbos, cu faţa ciupită de vărsat, care se uita la morţi la lumina felinarului, se lăsă pe vine lîngă unul din ei şi se căzni să-i desfacă repede pumnul încleştat.

— Stai, cîine ce eşti... Mai trăiesc încă — horcăi rănitul. — Dintîi să mor şi pe urmă ai să-mi iei inelul...

După a doua salvă, cînd numeroşi muncitori căzuseră la pămînt, părintele Ipat strigase deodată: „Omoară oamenii!", se clătinase şi căzuse jos, lovit de dambla. Îi paralizase toată partea dreaptă şi nu mai putea vorbi.

Acum zăcea acasă, în pat. Mugea, se zvîrcolea şi plîngea. Manecika îşi ieşise din minţi. Diaconul Ferapont se înnegrise ca noaptea. În inima lui clocotea mînia împotriva tuturor şi, amestecată cu mila, mînia împotriva lui Prohor.

Lîngă groapa unde fuseseră îngrămădiţi morţii, seara şi toată noaptea au domnit o spaimă şi o jale apăsătoare, grea.

Judecătorul luase măsuri pentru ca morţii să fie examinaţi în prezenţa martorilor. S-a stabilit cine şi unde a fost împuşcat, s-au făcut identificări şi s-au alcătuit procese-verbale. Cercetările erau conduse de judecător şi de medic. Rudele asasinaţilor îi căutau pe ai lor, păşind peste cadavre. Se aruncau ca nebunii peste trupurile neînsufleţite ale celor dragi, căznindu-se să-i încălzească, să-i învie prin mîngîieri, prin lacrimi, prin răsuflarea lor caldă. Tînguielile lor se împlîntau ca nişte cuţite în orice inimă vie. Gemetele zburau spre toate colţurile taigalei. Veveriţele din codru se speriau de ele, urşii îşi pleoşteau urechile, iar buhaiul de baltă scheuna jalnic. Însuşi întunericul se cutremura şi stingea stelele.

Părintele Alexandr însemna în jurnalul său întîmplările sîngeroase ale zilei. Bucătăreasa îi aduse un ordin din partea rotmistrului de jandarmi.

„În numele legii, vă interzic să oficiaţi în biserică

slujba de îngropăciune pentru muncitorii morţi sau să-i înmormîntaţi în curtea bisericii ori în cimitir. Se vor săpa pentru ei gropi alături de gheţărie, unde veţi citi, fără nici un fel de solemnitate, rugăciunile de înmormîntare pentru răzvrătiţii ce şi-au primit cuvenita pedeapsă."

Părintele Alexandr tuşi mînios şi ocărî pentru prima oară în viaţa lui :

— Spurcăciunea dracului ! Păgîn afurisit ! O s-aştepţi tu mult şi bine să-ţi fac pe plac !

Adînc tulburat, cuprins de un tremur nervos, se sculă şi porni grăbit în miez de noapte, spre spital, să-i îmbărbăteze pe cei ce trăgeau să moară.

În timpul nopţii, baronul raportă telegrafic guvernatorului şi la Petersburg. Una din telegrame suna astfel :

„...Către orele patru după-amiază, muncitorii de la întreprinderile Gromov, în număr de patru mii de oameni, înarmaţi cu răngi de fier, pari şi cărămizi, au pornit asupra aşezării. Mulţimea intenţiona să înfrîngă forţa armată, să ajungă stăpînă pe situaţie şi să înceapă extracţia ilicită a aurului. Deşi i-am somat să se oprească, muncitorii au continuat să înainteze asupra unităţii militare, apropiindu-se la o sută şaizeci de paşi. Datorită acestui fapt, am fost nevoit să încredinţez comanda comandantului subunităţii care a deschis focul asupra mulţimii. După primele salve, mulţimea a vrut să se arunce asupra trupei, strigînd „Ura", dar focul dezlănţuit de soldaţi a pus-o pe fugă. Au fost ucişi 125 şi răniţi — 170 de oameni. Mai sînt însă şi alţi răniţi care au fost ridicaţi de gloată."

Ureadnicii, gardienii şi pristavul, întreaga haită, întărită de cazaci, dădea tîrcoale barăcilor şi forfotea prin taiga, încercînd să-i prindă pe cei bănuiţi de a fi fost instigatori. Înhăţară treizeci de inşi, bănuiţi pe drept sau pe nedrept, şi, în aceeaşi noapte, îi trimiseră la închisoare. Profitînd de zăpăceala generală, unii dintre deportaţii politici dispărură fără urmă.

Însoţită de vizitiu, Ana Inokentievna plecă în grabă spre aşezarea Gromovo ca să înnopteze la tatăl ei. I se părea că bărbatul său îşi pierduse din nou minţile. Într-adevăr, cînd vestea măcelului ajunse la ei, Piotr Danilîci, nebărbierit de un car de vreme, cărunt, deschise larg fereastra spre taigaua pustie care împresura casa cea nouă şi un ceas încheiat strigă în vînt pînă răguşi crunt :

— Oameni buni ! Muncitori ! Fiul meu e un nelegiuit... E un Iuda. Nu vă supuneţi lui ! Eu sînt stăpînul vostru. Vă dau bani cît poftiţi. Ce-i al meu e şi al vostru. Ur-ra, flăcăi, ur-ra !

Noaptea, fu expediată o telegramă fulger :

„În noaptea de joi, la orele două treizeci şi două minute, procurorul Cernoşvarţ a decedat subit. Rotmistru von Pfeffer."

Frînt de oboseală, clătinîndu-se pe picioare, părintele Alexandr se întoarse de la spital abia în zori. Se tîrî anevoie pînă la pat. Veşmintele şi mîinile lui pline de sînge o înspăimîntară pe bătrîna bucătăreasă.

Rotmistrul petrecu noaptea la „Casa poporului", păzit de soldaţi.

Ketty şi tehnicianul Matveev rămaseră peste noapte lîngă Protasov.

În preajma spitalului, pe pajişte, dormeau claie peste grămadă, şedeau în capul oaselor ori rătăceau de colo-colo bătrîni, femei şi copii — rudele răniţilor. Morţii erau duşi de la spital la biserică, deschisă de preot după o discuţie aprinsă cu baronul.

La ceasurile zece dimineaţa, bravul ofiţer Borzeatnikov bătu în uşă la Ketty. Mecanicul, la care tînăra stătea în gazdă, îi spuse că domnişoara plecase de cu seară şi nu se întorsese încă. Pare-se că se afla la inginerul Protasov care zăcea bolnav. În ajun, o văzuse sprijinindu-l de braţ. Aproape sigur că era acolo. Acum e... Ştie şi domnul porucic... Cum să spună...

Borzeatnikov sună la uşa lui Protasov. Fereastra se deschise zgomotos :

— Ce doreşti dumneata ?

— Mă iertaţi... Nu cumva Ekaterina Lvovna se află la dumneavoastră ?

— Du-te dracului ! — îi strigă Protasov şi închise fereastra.

Uluit, Borzeatnikov se învăpăie, bătu din picior, scuipă într-o parte şi se duse glonţ la „Casa poporului".

— Înţelegi, e scandalos... Mă înţelegi, onoarea uniformei ! Insultă adusă armatei !... — striga el, împroşcîndu-l cu scuipat pe Usaciov care tocmai îşi strîngea pîntecul în corset.

Ascultînd tînguiala camaradului său, Usaciov gemea şi gîfîia.

— Hm ! Îl provoc la duel ! Te rog să-mi fii martor.

— Lasă prostiile... Cine se mai bate azi în duel ? Te pomeneşti că pîrlitul ăsta de civil nici nu ştie să tragă...

— Bine, bine, dar am fost insultat !... Onoarea uniformei !...

— Lasă prostiile.

— În orice caz, am să-l pălmuiesc în public.

— Hai, încetează — spuse tărăgănat pîntecosul Usaciov.

— Şi pe urmă îl scuip... Da, da ! Îl scuip drept în ochi.

Sosi şi baronul von Pfeffer. Cei doi ofiţeri tăcură. Von Pfeffer făcea pe marţialul, pozînd ca Napoleon după bătălia de la Austerlitz, dar ochii lui căzuţi în fundul capului erau încercănaţi de umbrele spaimei, iar favoriţii îi tremurau şi se zbîrleau.

— Ce mizerie, domnilor, ce mizerie ! Doctoraşul acesta păcătos nu vrea să îmbălsămeze trupul procurorului : zice că n-are cu ce. Ba-i lipseşte una, ba alta. Ce pustietate ! Oricum, dar răposatul Cernoşvarţ are o soţie, copii, o mamă... Este nepermis !... Asta... asta se numeşte... La dracu !

Salută cu o mînă la cozoroc şi se întoarse repede spre uşă, zornăind din pinteni. Deodată se opri în loc.

— Ştiţi ceva, domnilor? Îmi pare foarte, foarte rău că nu l-am arestat la timp pe acest... Cum îi zice?... Aha! Pe acest Protasov — aruncă el peste umăr spre ofiţeri. — Aflaţi, domnilor, că el e cel care i-a aţîţat pe muncitori, el e capul răutăţilor... Rău, rău îmi pare că...

— Şi mie îmi pare rău, domnule baron — spuse Usaciov, în vreme ce umerii şi burta îi tresăltau într-un rîs tăcut. — Îmi pare chiar foarte rău că nu l-a muşcat şi pe el oleacă un glonte de-al nostru...

Baronul le făcu cu ochiul, salută şi ieşi, împieptoşat. Îndată însă ce rămase singur, masca aceea semeaţă îi căzu. La drept vorbind, era foarte abătut. Îl obsedau presimţiri negre. I se părea că din toate colţurile îl urmăreau ochi vrăjmaşi. Jandarmii travestiţi în muncitori îi raportaseră că unii dintre grevişti ameninţaseră că-l vor ucide. Socotindu-se osîndit, îi mai trimisese nevestei sale încă un mandat de două mii de ruble.

La uzina metalurgică, turnătorii, ajutaţi de diaconul Ferapont, meştereau un sicriu de plumb pentru procuror. Prin barăci, bordeie şi colibe se înjghebau cu chiu, cu vai coşciuge de lemn. Asudînd şi plîngînd, feciorul lui Konstantin Farkov scobea un trunchi de cedru ca să-i facă o raclă lui tătîne-său.

Părintele Alexandr se zvîrcoli în pat vreo trei ceasuri, neputînd să adoarmă. Se sculă, se mai învioră puţin cu un ceai tare şi, ca să nu uite, notă în jurnalul său impresiile din noaptea aceea:

„M-am dus noaptea la spital. Acolo m-au întîmpinat ţipetele sfîşietoare ale soţiilor şi rudelor celor răniţi. Oamenii mă rugau să dau muribunzilor ultima mîngîiere. Împrejur, pe paturi şi pe jos, răniţii zăceau claie peste grămadă. Podeaua, roşie de sînge, era presărată din loc în loc cu fîn care a servit drept aşternut victimelor. Pansamentele, făcute pare-se de cu seară, erau de nerecunoscut. Mulţi răniţi se legaseră cu fîşii rupte din haine. Salonul răsuna de gemetele muribunzilor: «De ce, de ce?» Ici-colo vedeai despărţiri zguduitoare, se auzeau ultimele dorinţe ce urmau să fie transmise

departe, acasă : unul cerea rudei sale să-i plătească datoriile ce le mai avea în sat, un altul — să-i dreagă gardul, acoperişul şi aşa mai departe.

După ce mi-am pregătit cele de trebuinţă, m-am gîndit că e mai bine să-i spovedesc întîi pe toţi, iar apoi să-i împărtăşesc cu sfintele taine, întrucît îşi dădeau sufletul chiar sub ochii mei. Tîrîndu-mă cu greu prin băltoacele de sînge, abia dacă izbuteam să sfîrşesc cu sfîntul maslu la unul, cînd mă şi trăgeau de anteriu spre un altul care trăgea să moară. După ce i-am spovedit pe cei o sută douăzeci de răniţi, am început să-i împărtăşesc.

Apoi i-am întrebat despre cele întîmplate. Toţi cei aflaţi acolo mi-au declarat, pînă la unul, că veneau numai şi numai pentru a înmîna o jalbă domnului procuror şi spuneau că nu înţeleg de ce se trăsese în ei : doar nu aveau asupră-le decît ţigări şi chibrituri. Aceasta o spuneau şi cei care mureau chiar sub ochii mei. *Cei ce sînt în pragul morţii nu mint.*"

La orele unsprezece începu slujba de îngropăciune. În biserică nu era îngăduit să intre decît rudele victimelor. La dreapta, în faţa altarului, se afla baronul von Pfeffer, înconjurat de reprezentanţii autorităţilor, jandarmi şi ureadnici. În stînga erau aliniate cele douăzeci şi două de sicrie albe cu oamenii morţi la spital. În ectenii şi rugăciuni, atît preotul cît şi diaconul foloseau expresia „cei ucişi". Rotmistrul se crispa şi clătina din cap ; favoriţii îi tremurau. Cînd diaconul trecu cu cădelniţa prin faţa lui, jandarmul îi făcu semn cu degetul şi-i spuse cu jumătate glas :

— Spune-i popii că-i interzic să mai rostească cuvîntul „ucişi". Îi propun formula „executaţi".

— Cum aţi zis ? N-aud — ripostă încruntat Ferapont. — De atîtea împuşcături, am rămas surd de amîndouă urechile.

Baronul roşi, le făcu semn cu degetul lui Preatkin şi lui Ogleadkin şi, însoţit de ei, ieşi din biserică.

Seara şi toată noaptea, la cimitir s-a muncit la săparea unor mari gropi comune. Acolo unde cazmalele dă-

deau de pămîntul veşnic îngheţat, intrau în acţiune tîrnăcoapele. Dar lutul, cremene, se fărîma mărunt ca pietrişul. Fură nevoiţi să ardă uscături şi lemne pe toată întinderea gropii.

Noaptea era caldă, alburie. Fum, umbre grăbite de oameni gîrboviţi de durerile vieţii, vorbe mohorîte.

— A început anapoda şi tot anapoda o să se sfîrşească. Nu ne alegem cu nimic.

— Stai oleacă, nu te pripi. O să le descurce pe toate boierul Protasov.

— Şi ce poate să facă el de unul singur ?

— Ce păcat, fraţilor, că a murit procurorul... Părea om de treabă...

— Toţi îs de treabă cînd dau ortul popii.

Tăcere prelungită, întreruptă doar de răsuflări întretăiate.

— Iată, acu săpăm morminte...

— Da, săpăm morminte...

— Adînci şi mari...

— Da, mari...

— Şi pentru cine le săpăm ? !

Oamenii oftau, îşi suflau nasul, clipeau cu ochii umezi, se lăsau jos ca să aprindă o ţigară. Din gropile săpate, se ridicau şuviţe de abur vioriu. Noaptea era alburie. La răsărit mijeau zorile.

Unde era oare patronul în clipele acelea ? Unde era Prohor Petrovici Gromov ? Cînd începuse măcelul, l-am lăsat pe acoperişul casei, cu binoclul în mînă.

Binoclul apropia de ochii lui o priveliştе înspăimîntătoare. Vedea pentru întîia oară în viaţa lui o mulţime atît de compactă, atît de uriaşă. Închipuirea lui înfierbîntată vedea nu patru ori cinci mii de oameni, ci de patru ori pe atît. De unde s-or fi strîns atîţia ? Îşi dădea seama acum că lanţul de soldaţi de pe dîmb era egal cu zero, o nimica toată în comparaţie cu mulţimea aceea ameninţătoare.

Gloata se revărsa pe drum ca un puhoi. Capul ei trecu peste pod, străbătu intervalul dintre stive şi ieşi în cîmp

deschis, la o verstă de Prohor. Încă puţin şi avea să dea peste cap, să calce în picioare, să nimicească totul.

Deodată se auzi răpăitul unei tobe, apoi glasul de aramă al goarnei spintecă văzduhul. Soldaţii intraseră în acţiune. Prohor Petrovici simţi că-l străbat fiori reci, că i se taie răsuflarea.

Binoclul prinse în obiectiv o trăsură cu trei cai care ţîşnise din pădure pe drum. Un om într-un veston alb coborî repede din ea, urcă în fugă dîmbul pe care se aflau reprezentanţii autorităţilor, apoi coborî, tot în fugă, spre mulţime... Era Protasov !

— Andrei Andreici, dragă prietene ! — strigă în gol, cuprins de spaimă, Prohor. — Salvatorul meu...

Deodată detună o salvă. Binoclul tresări în mîinile lui Prohor. Protasov căzu şi, o dată cu el, căzură la pămînt şi rîndurile din faţă ale mulţimii. „Aşa, drăguţilor ! Răzmeriţă v-a trebuit !" Ochii lui Prohor Petrovici se deschiseră mari. În ei străluceau ferocitatea şi demenţa. Încă o salvă, încă şi încă una. Lui Prohor i se părea acum că mulţimea se năpusteşte cu strigăte de mînie spre casa lui. Altă salvă...

— Trageţi, trageţi în ticăloşii de ei ! — urlă el ca scos din minţi, tremurînd ca varga. — Trageţi !

Deodată însă îşi simţi inima încleştată de spaimă, răsuflarea i se tăie, iar binoclul îi scăpă din mîini şi se rostogoli pe acoperiş. Pierzîndu-şi capul, coborî valvîrtej în curte. „Doamne, ce mă fac ?! Vin încoace... Au să mă sfîşie în bucăţi" — bîiguia el. Înşfăcă un suman rupt, aruncat lîngă grajd, îl trase repede pe mîneci, sări pe calul înşeuat şi porni ca vîntul spre taiga, prin curţile din dos, prin grădinile de zarzavat, prin luncă, cu capul gol, cu spaima în ochi.

Peste tot răsunau acum strigăte, larmă, împuşcături, trosnind de parcă cineva ar fi rupt surcele chiar la urechea lui. Pe uliţă şi pe ulicioare, de-a lungul grădinilor de zarzavat şi peste cîmp fugeau oameni, treceau în goană călăreţi. Stăncuţe speriate se roteau în văzduh. Undeva suna o goarnă, răpăia toba şi se auzeau strigăte, strigăte multe, unele depărtate ca vuietul unei cascade,

altele apropiate, înspăimîntătoare. I se făcuse părul măciucă, îl săgetau fiori reci. „Dacă mă prind, mă omoară...“ Ajunse într-o clipă în taiga, dar şi acolo auzea numai ţipete, gemete şi blesteme. Croindu-şi mereu calul cu biciuşca, goni dintîi prin curătură, apoi coti într-o parte, pe o potecă. Movile şi mlaştini, rîpi şi pîraie. Calul sforăia plin de spume şi-şi ducea călăreţul înainte, tot înainte.

Se întuneca repede. Curînd se înnoptă. Prohor străbătuse ca la vreo cincizeci de verste. Calul era numai spume, iar el însuşi — numai spaimă... Vîntul foşnea prin vîrfurile copacilor, legănîndu-i şi plecîndu-i spre pămînt. Rafalele de vînt ca şi tropotul greu al calului stîrneau în taiga tot felul de zgomote şi trosnete, iar urechea lui Prohor părea că desluşeşte în ele focuri de puşcă şi strigăte.

— Ce nerozie — mormăi el, uitîndu-se speriat împrejur şi simţind că-l scutură frigurile. — Ce neghiob am fost... N-am luat cu mine nici aur, nici giuvaere... Am rămas sărac lipit pămîntului. Au să jefuiască totul acolo, au să pună foc la toate.

Dădu peste un mic iaz de pădure. Bolnav şi frînt de oboseală, descălecă, aprinse un foc din uscături şi se culcă. Nu ştia nici el dacă adormise ori ba. De focul lui se apropiau cînd Protasov, cînd Nina şi Verocika, cînd Filka Şkvoren. Stăteau de vorbă cu el, apoi deodată se opreau în mijlocul cuvîntului, săreau în picioare şi se mistuiau în întuneric, strigînd: „Fugi, Prohor! Fugi, că vin muncitorii! Du-te de te spală, căci mîinile şi faţa ţi-s pline de sînge.“ Astfel se scurse noaptea, o noapte de vedenii şi delir.

Îl trezi cineva. Deschise cu greu ochii. Se făcuse ziuă.

— Scoală-te! Ce caţi aici? Cine eşti?

— Sînt băieş. Am lucrat la exploatările lui Gromov — răspunse el bătrînei uscăţive şi zbîrcite care-l deşteptase. — Am fugit de răzmeriţă... Muncitorii lui Gromov s-au răzvrătit, iar eu am băgat-o pe mînecă şi am tulit-o. Numai că m-am îmbolnăvit pe drum. M-au prins frigu-

rile. Sînt bolnav şi acum... Mă doare capul şi toate mădularele. Cred că am fierbinţeli... Mi-e sete.

Bătrîna îl duse în bordeiul ei.

— Sîntem dohotari, facem catran, eu şi cu nepotul meu — spuse ea fonf. — Moşul meu a murit, l-a omorît un urs. L-am îngropat uite colea, în groapa aceea. Of, of, of! Vai şi-amar... Nepotu meu a plecat de şase zile la *aministrăţie*, la aşezarea ceea a lui Gromov, n-ar mai fi! S-a dus după pîine, da, după pîine. Cu un stăpîn ca al nostru, care dă carne împuţită la creştini, crăpăm de foame. De aceea s-au şi răsculat oamenii... Pe Proşka Gromov nu-l are nimeni la inimă, asta ţi-o spun eu, drumeţule. Adicătelea, ştii şi matale, de vreme ce robo-teşti la el... Va să zică e răzmeriţă? Bogdaproste! Poate i-or face seama netrebnicului de Proşka Gromov... Aju-tă-le, maică precistă, sfîntă fecioară.

Şi bătrîna începu să se închine de zor.

Bolnav cum era, Prohor gemea, turbînd de mînie, şi doar îşi sticlea în tăcere ochii spre bătrînă. Zăcu la ea două zile. Noaptea, aiura. Slăbise mult. Bătrîna îl în-grijea după priceperea ei, dîndu-i să bea votcă dreasă cu sunătoare şi ceai de zmeură uscată. A treia zi, sosi călare pe un ren şi nepotul bătrînei, Pavluha, un flăcău ciupit de vărsat, cu vederea cam slabă. Îi dădu mohorît bineţe necunoscutului şi-i spuse bătrînei:

— Bunico Daria, s-a întîmplat o mare nenorocire... Ne-a lovit grea năpastă... L-au împuşcat pe tata...

Căscă gura mare ca un peşte, vrînd parcă să tragă mai mult aer în piept. Faţa i se încreţi toată. Ruşinîn-du-se de oaspetele necunoscut, se dădu mai la o parte, lîngă un pin, îşi lipi obrazul de el şi începu să plîngă în hohote, acoperindu-şi ochii cu palma. Bătrînei i se muiară picioarele. Scoase un ţipăt, căzu pe muşchi şi începu să se tînguie. Plîngeau acum amarnic amîndoi.

Prohor nu se simţea în apele lui. Clătinîndu-se, se îndreptă către calul său care se plimba pe malul celă-lalt al iazului liniştit. La prînz, se aşezară tustrei tăcuţi şi mohorîţi în jurul focului. Bătrîna îşi ştergea mereu

lacrimile cu mîneca, iar flăcăul ofta. Pesemne că-i rămînea mîncarea în gît. Prohor era nerăbdător să afle ce se mai petrecuse în aşezare. Îl rugă pe tînăr să-i povestească.

— Mare vărsare de sînge s-a făcut acolo, la Gromov — începu acesta posomorît, buimac. — Trebuie să fie la vreo cinci sute de oameni morţi şi schilodiţi.

— Şi din vina cui ? ! — strigă mînioasă bătrîna. — Numai nemernicul de stăpîn e vinovat ! E o fiară sălbatică cu chip de om !

— I-au împuşcat pe cei doi Fokini, tatăl şi fiul — mormăi flăcăul — pe Harlamov, pe Serghei Kumuşkin, toţi cunoscuţi de-ai noştri. Pe bătrînul Farkov...

— Pe Farkov ? Konstantin Farkov ? — întrebă Prohor cu glas tremurător.

— Ei da, pe el...

— Păcatul ăsta nu i s-o ierta lui Gromov cît o trăi. Ucigaş blestemat ! Mi-a omorît feciorul... Băiatul meu...

Glasul bătrînei se frînse, lacrimile îi porniră şiroaie. Flăcăul scăpă lingura din mînă, suspină şi-şi întoarse faţa.

Calul necheza nerăbdător, ţîrţarii ţiuiau, fumul se ridica spre slăvi. În jur domnea o linişte mohorîtă, tristă.

— Las' că-i fac oamenii de petrecanie lui Gromov — mormăi cu încredinţare, îndîrjit, flăcăul. — Cum îl găsesc, cum îi fac seama. A fugit de acolo.

— Şi pentru ce să-l omoare ? — se oţărî Prohor. — Doar n-o să-l judecăm noi, tu şi cu mine. Ştie el ce face. Şi apoi, n-a tras el în muncitori, ci soldaţii...

— D-apăi tot el, ticălosul, i-a cumpărat şi pe soldaţi ! Cine altul ? ! — strigă din nou bătrîna, scuturînd mînioasă din cap. — El, cîinele de Proşka, a cumpărat toate legile de pe pămînt şi le-a stors sufletul creştinilor, arde-l-ar focul cel veşnic să-l ardă, afurisitul dracului ! Păi cum altfel ? ! Aşa-i ! Judecă şi matale, drumeţule. Of-of-of !...

Pe Prohor îl treceau năduşelile. Începuse să-l copleşească ruşinea.

— Dar inginerul Protasov ? Ce-o fi cu el ? A murit ?

— Nu — răspunse flăcăul, cu gîndul aiurea, chibzuind că a doua zi va trebui să pornească o dată cu zorile, împreună cu bătrîna, ca să-l îngroape pe taică-său. — Oamenii ziceau că domnul Protasov umblă să-i scoată pe oameni la lucru.

— Dar averea lui Gromov n-au nimicit-o ? — întrebă sfios Prohor Petrovici, ţinîndu-şi răsuflarea.

— Lumea zice că totu-i precum a fost.

Flăcăul se sculă, se închină larg cu faţa spre răsărit şi se îndreptă spre bordei.

Bătrîna îşi cuprinse genunchii cu mîinile slabe, îşi lăsă bărbia în piept şi rămase astfel, privind în pămînt, fără să clipească, nemişcată şi neagră ca un tăciune. Prohor trecu pe malul celălalt al iazului. Bucuros că-i scăpase întreaga avere, dar lovit de cuvintele bătrînei ca de nişte lovituri de bici, posomorît şi plin de zbucium, rămase pe mal, pînă ce se întunecă, pradă unor gînduri şi simţăminte chinuitoare.

Soarele asfinţise. La picioarele fugarului unduiau apele iazului, în jur domnea liniştea, iar în inimă — spaima. Astfel se scurgeau un ceas după altul, ceasuri de grea cumpănă.

Se năştea o mare întrebare : ce să facă ? Nu se putea întoarce acum acasă... Îl durea sufletul, avea nevoie de linişte şi uitare. Acolo, în aşezare, erau gemete, sînge şi vrajbă, îl aşteptau o mie de necazuri care aveau să-l înnebunească. Da, da. Trebuia să fugă departe de toate acestea, să uite, să trăiască singur în mijlocul naturii. După ce se mai linişti puţin, se întoarse cu gîndul la treburile lui. Într-adevăr, situaţia sa fusese zdruncinată din temelii de blestemata aceea de grevă ! Dar acolo se afla acum Andrei Andreevici Protasov. Nina urma să se întoarcă curînd şi totul avea să se orînduiască în scurt timp. Peste o săptămînă, două se va întoarce şi el, şi atunci se va zbate ca un taur, va acoperi cu vîrf şi îndesat toate pierderile, îşi va ridica din nou în picioare întreaga viaţă, strunind-o ca pe un armăsar sălbatic de stepă !

În ochii lui Prohor Petrovici se aprinseră lucirile reci dinainte. Își puse mîinile în șold, încruntă sprîncenele și scuipă semeț în iaz :

— Ei bine, fir-ați voi ai dracului ! O să vă mai arăt eu ce pot.

Dar asta fusese doar o amăgire, doar vorbe goale, lăudăroșenie. Îndată ce întunericul pogorî pe pămînt, simți că-l cuprinde o sfîrșeală. Deși vedeniile cele înspăimîntătoare nu se mai arătau, iar glasurile tăceau, Prohor era abătut, plin de zbucium și de o tristețe copleșitoare. Nu-i mai venea nici să gîndească. Ar fi vrut să se întindă pe pămînt, să închidă ochii și să rămînă așa pe vecie. Se culcă și-și coborî pleoapele peste ochii obosiți. Inima lui bătea neregulat, chinuită, apăsată de o povară tot mai grea. Sufletul îi era copleșit de o jale nelămurită care i se împrăștia în tot trupul, stîrnind în el o durere aproape fizică, otrăvindu-i cu o tristețe grea fiece părticică a ființei sale. Gemu prelung. Jalea îl învăluia ca un întuneric nevăzut și-i sfîșia inima ca o pînză de ferăstrău, cu scrîșnete lăuntrice. Întunericul și scrîșnetele acestea parcă veneau dinlăuntrul său și-i străpungeau toate mădularele, îi sfredeleau inima și mintea. Stătea cu ochii închiși și i se părea că cineva îl jupoaie pe îndelete și, ca să-i mai aline suferința, îl gîdilă ici și colo. Îi venea să strige de durere, dar nu-și putea stăpîni rîsul. Îi venea să rîdă de gîdilat, dar inima îl durea prea crunt. Îi venea să urle ca un cîine ce trage să moară, să zgîrie pămîntul cu ghearele, să-și muște limba pînă la sînge, să strige după ajutor.

— Uff ! Ce chin, ce chin ! Îmi vine să mă împușc...

Leoarcă de nădușeală, bolnav, sleit de puteri, se tîrî anevoie lîngă foc, spre oameni. Cei doi se pregăteau de culcare.

— N-aveți oleacă de votcă ? Plătesc bine... — spuse el mohorît. — Tare mi-e urît.

— N-avem votcă — răspunse dușmănos Pavluha. — Crezi că de votcă ne arde nouă acum, străine...

Bătrîna își strînse buzele uscate, brăzdate de zbîrcituri, se uită țintă la fața mohorîtă a lui Prohor și-i spuse:

— Urîtul, zici ? Urîtul nu vine peste om de pomană. Ai fi făcut multe păcate, de aceea te-o fi cuprins urîtul. Du-te, drăguțule, la cei doi cuvioși părinți care sălășluiesc într-un schitulet la vreo treizeci ori patruzeci de verste de aici. Ei or să-ți ia piatra de pe suflet... Du-le și de la noi danie o ulcică de miere. Să fie pentru pomenirea sufletului răposatului rob al lui dumnezeu Stepan cel ucis, fecioru-meu și tatăl lui Pavluha... O-of, of, of !... Off, doamne !...

— Tușico — îngăimă Prohor, doborît, stors de vlagă, ciudat la înfățișare, privind rătăcit cu ochii lui negri bulbucați. — Tușico, lăsați-mă să mă culc la mijloc, cu matale de o parte și Pavluha de cealaltă... Mi-e frică.

Flăcăul cel posomorît se apucă să aprindă focul ca să fie apărați de țînțari și de fiare.

Era o zi luminoasă, însorită.

De dimineață se simțiră cu toții parcă transportați într-o altă lume, în sfera unor stări sufletești ce nu pot fi redate în cuvinte.

În ziua aceea urma să se facă înmormîntarea victimelor. Nu era sărbătoare, ci altceva, ceva mai presus de sărbătoare !

Pretutindeni domnea o atmosferă de înălțare morală. Nimeni nu vorbea tare, în toate privirile se citea o iubire frățească.

Ura aprigă față de stăpînul ucigaș și de călăii care vărsaseră atîta sînge clocotea mocnit, înecată în valul necuprins al durerii. Și ura aceasta cumplită n-avea să se stingă nicicînd !

Pășeau acum repede cu toții, peste cîmp și prin taiga, îndreptîndu-se spre mormintele săpate pentru victime, morminte ce înfiorau sufletul...

Pajiștea din fața gropilor era plină de sicrie din scînduri nevopsite. Sosi părintele Alexandr cu ajutoarele sale. Se iviră pe rînd și reprezentanții autorităților. Rotmistrul și cei doi ofițeri lipseau. Se temeau încă și acum de răscoală și-și țineau soldații gata de luptă. În spatele mulțimii, pe dîmb, se zărea un detașament mare de

gardieni călări. Pristavul era lîngă morminte, în mare ţinută, cu capul pleşuv descoperit şi cu mustăţile zbîrlite.

Ketty, în negru din cap pînă-n picioare, se afla alături de Protasov. Era de nerecunoscut. Obrajii ei îşi pierduseră culoarea, faţa i se ascuţise, iar ochii mari, speriaţi ardeau febril.

Începu slujba. Ceaprazurile albe de pe odăjdiile negre ale feţelor bisericeşti străluceau în soare. Diaconul Ferapont sufla ca din foale în cădelniţa din care se ridica fumul înmiresmat de tămîie şi zburau tăciunii. De data aceasta era stîngaci, greoi, parcă frînt de durere. Gemete stăpînite şi cîte un ţipăt de jale al femeilor întrerupeau cînd şi cînd slujba. Vasiutka, un prichindel pîntecos, fugi pînă la marginea gropii celei mai apropiate şi se uită înăuntru. Maică-sa se repezi după el şi-l apucă de mînă.

— Mămico, de ce nu-i nimeni înăuntru? E numa o broască.

Plînsetele se înteţeau. Totul juca pe dinaintea ochilor. Bărbile bărbaţilor tremurau. Corul cînta răsunător, solemn.

— Doamne miluieşte, doamne miluieşte... — mormăia ca într-un vis urît Inokenti Filatîci.

Diaconul Ferapont se apropie de coşciuge, cădelniţă, îşi drese glasul şi intonă „Veşnica pomenire".

Protasov îi asculta glasul fără seamăn. Dar astăzi glasul uriaşului tremura, părea că se frînge.

— În veci fie pomeniţi fraţii noştri întru Cristos, cei ucişi... Ve-e-eşnica lor...

Dar nu isprăvi, glasul i se poticni, buzele i se strîmbară dureros. Scăpă cădelniţa din mînă şi începu să plîngă. Plînsul acesta neaşteptat îi zgudui pe toţi cei de faţă. Luîndu-şi capul între mîini, diaconul se încovoie şi, legănîndu-şi umerii, izbucni în hohote, întrerupte, ca un rîs de nebun. Deodată, din toate părţile, mii de gemete, de ţipete jalnice, de hohote răspunseră plînsului sfîşietor al uriaşului.

— Nu mai pot, nu mai pot... — bîiguia diaconul şi mîinile lui întinse în lături tremurau.

Părea că lumea întreagă, plină de deznădejdea tuturor, se înnegrise deodată ca funinginea şi începuse să se legene.

Ketty scoase un ţipăt şi căzu leşinată. O duseră de acolo pe braţe. Oamenii se lăsau în genunchi, se prăvăleau ca morţi la pămînt şi plînsul lor neogoit era tot mai amar, tot mai nestăvilit.

Oricît se căznise Protasov să rămînă în afara nevrozei, nu izbuti totuşi : nervii încordaţi la culme vibrară deodată atît de străpungător, încît echilibrul lui sufletesc, întins la maximum, plesni. Se crispă şi scoase din buzunar o batistă albă.

— Mămicuţo ! — strigă ascuţit Vasiutka. — Broasca-i neagră-ă !

Iată însă că nişte mîini întinseră diaconului cădelniţa şi „Veşnica pomenire" vui năprasnic, ca bubuitura unui tun.

Coborîră în fiecare groapă cîte douăzeci şi cinci de coşciuge pe care le aşezară alături, în formă de cruce, pe trei caturi.

Apoi totul fu acoperit cu ţărînă.

În aceeaşi seară, rămăşiţele pămînteşti ale procurorului porniră la drum în sicriul lui din tablă de plumb.

16

Protasov veni printre oameni dis-de-dimineaţă. Trecea de la o exploatare la alta, spunînd pretutindeni :

— Băieţi, chiar de poimîine trebuie să începeţi cu toţii lucrul. Cei care nu vor să muncească vor fi concediaţi. Am fost împuternicit de patron să vă urc salariile cu cincisprezece la sută. Am dat dispoziţii ca de azi înainte ziua de lucru la munca grea să fie de nouă ore. Tot după dispoziţiile mele, aprovizionarea va trece în mîinile voastre. Instrucţiunile controlului de stat vor fi de acum înainte riguros respectate de mine : aceasta intră în con-

dițiile noului meu contract cu patronul, pe baza căruia m-am și întors aici. Vă voi despăgubi pentru zilele de grevă, pe răspunderea mea. Nina Iakovlevna se va întoarce curînd. Mi se pare că trebuie să sosească și o comisie de inspecție din Petersburg. Veniți cu toții mîine la adunarea generală, încuviințată de autorități.

Cu toată atmosfera cernită din zilele acelea, muncitorii l-au întîmpinat pe Protasov cu o mare bucurie. Adunarea a avut loc la „Casa poporului" sub președinția lui Protasov și s-a bucurat de o largă participare. Alături de inginerul-șef, la masă au luat loc tehnicianul Matveev și cîțiva delegați, printre care și muncitorii Vasiliev, Ivan Kablukov, Martîn și alții care se făcuseră nevăzuți pentru un timp. Soldații au fost mutați de acolo în clădirea școlii, iar rotmistrul stătea închis în locuința lui.

Adevărul este însă că, în timp ce se ținea adunarea, rotmistrul von Pfeffer făcea în apartamentul lui Protasov o percheziție secretă. Angelica fusese încuiată în bucătărie. O amenințaseră cu toată strășnicia că dacă va îndrăzni să sufle numai o vorbă despre percheziție fie stăpînului său, fie altcuiva, va fi imediat arestată.

Clănțănind din dinți și repetînd mereu: „Nu știu nimic, nu știu nimic", Nadenka fu silită să arate ascunzătoarea din sobă. Se blestema acum în gînd pentru faptul că scăpase cîndva o vorbă față de Parczewski despre această ascunzătoare. Parczewski o spusese Steoșenkăi, aceasta la rîndul ei soției lui Ilia Petrovici Sohatîh care, prin bărbatul ei, dăduse în vileag cele aflate lui Preatkin și lui Ogleadkin. Cît despre Nadenka, ea aflase taina lui Protasov prin Angelica. Într-o noapte, în biroul lui Protasov căzuse ceva cu zgomot. Angelica se repezise înăuntru: „Ce s-a întîmplat, conașule?!" „Iată, a căzut o placă de la sobă... Trebuie s-o punem la loc" — i-a răspuns inginerul. De atunci s-au scornit palavrele acelea muierești.

Nadenka trase deoparte paravanul de mătase japoneză. Bravul Preatkin vîrî în găurele niște cîrlige, placa

cedă şi ascunzătoarea ieşi la iveală. Dacă Protasov ar fi fost de faţă, sprînceana lui dreaptă s-ar fi ridicat într-un zîmbet sarcastic : „*Tout-beau, tout-beau, pille!*"[1]

Baronul înşfăcă lacom un sul gros de hîrtie, întocmai cum un dulău hămesit de foame înhaţă halca de carne zvîrlită.

În sul erau cîteva sute de petiţii de-ale muncitorilor. Şi apoi... Rotmistrul văzu negru înaintea ochilor :

„Copia memoriului trimis ministrului Afacerilor Interne şi preşedintelui Dumei de stat cu privire la masacrarea neprovocată a mulţimii de muncitori paşnici de la întreprinderile lui P. P. Gromov din ziua de... luna... anul..."

— Pînă una-alta, căutaţi în dulap, băieţi — porunci baronul, căruia îi tremurau favoriţii. Apoi, sfredelind hîrtia cu priviri sticloase, se adînci în cuprinsul ei de parcă s-ar fi aruncat într-o copcă. O vînă albastră i se umflă pe frunte. Gîtul i se roşi, făcîndu-se pete-pete, ca o blană de panteră, buzele subţiri, muşcate aproape pînă la sînge, îi tresăreau, iar portţigaretul cu ţigara stinsă juca între degetele lui îngrijite, îngheţate deodată. Dîrdîia. Încercă să copieze hîrtia, dar nu reuşi : peniţa stropea, făcea pete, sărea şi se poticnea.

— Popolzaev ! Fă o copie !

— Am înţeles, să trăiţi.

Cu logica lui de fier, Protasov spulbera cu desăvîrşire în memoriul său pălăvrăgeala mîrşavă a rotmistrului de jandarmi care căuta să se justifice. Protasov îl învinuia pe baron de lipsă de tact, de laşitate şi cruzime nejustificată. De dragul echităţii însă, îşi căpăta şi Prohor Petrovici partea lui. La drept vorbind, atacul principal era îndreptat împotriva lui Prohor : „Toate argumentele mele în sprijinul cererilor insistente de a îmbunătăţi condiţiile de trai ale muncitorilor se izbeau de îndărătnicia proprietarului întreprinderilor. Convingîndu-mă de zădărnicia stăruinţelor mele, am fost nevoit

[1] *Tout-beau, pille* – porunci care se dau ciinilor de vînătoare (în limba franceză). Stai, nu te atinge ! Pe el ! (n. trad.)

să-mi părăsesc postul." Şi mai departe : „Am adus de nenumărate ori la cunoştinţa Departamentului Minelor că Gromov nu respectă instrucţiunile oficiale".

Zornăind sfios din pinteni, rotmistrul păşea în lung şi în lat prin birou ca o marionetă. Ochii lui se opreau la dulapul cu cărţi, la masa de lucru şi la umerii voinici ai jandarmilor, dar nu vedeau nimic. Se întreba ce impresie o fi produs la Petersburg memoriul lui Protasov. Firește că acum nu-i mai ardea de percheziţie.

— Gata ? L-ai copiat ? Întindeţi-o, băieţi !

Totul fu aşezat la loc, exact cum fusese mai înainte. Angelica şi Nadenka primiră cele mai stricte porunci să nu spună nimănui nimic. Cu asta, totul luă sfîrşit.

„Fir-ar a dracului de treabă !... Ce păcat că nu l-am arestat la timp pe ticălosul ăsta ! Mare dobitoc am fost, un tîmpit, un imbecil !" — se ocăra în gînd baronul.

Sabia se tîra în urmă-i, hîrşîind pe caldarîm şi ţinîndu-i isonul : „Fir-ar să... hîrş, hîrş, hîrş... Fir-ar să fie..."

... Două sute, trei sute, patru sute douăzeci...

— Tovarăşi muncitori ! — luă cuvîntul, ridicîndu-se, Protasov. — Peste patru sute de oameni din rîndurile voastre doresc să părăsească fără întîrziere lucrul. S-ar putea ca numărul lor să ajungă la cinci sau la şase sute. Nu e bine ! Gîndiţi-vă, tovarăşi : ar trebui ca la sosirea comisiei de inspecţie trimise de guvern să fiţi cu toţii de faţă, ca unii care aţi fost martori ai sîngeroasei represiuni. Trebuie să smulgem răul din rădăcină pentru ca acei ce au călcat primii îndatoririle contractuale faţă de voi, cei ce au nesocotit legea să nu mai aibă nici o portiţă de scăpare. Mai înainte de a-mi da răspunsul vostru definitiv, vă rog, tovarăşi, să cîntăriţi totul bine şi să vă gîndiţi la toate...

... Rotiţa sabiei tot hîrşîi pînă acasă ; pintenii clincheteau acum pe trepte — tinc, tinc, tinc ! Printr-un ordin telegrafic care-i fu înmînat îndată ce sosi, guvernatorul îi lua comanda poliţiei locale şi a unităţilor militare. Baronul se strîmbă înciudat : pe faţă i se zugrăvi

expresia unei ofense mortale. Arăta acum bătrîn şi veninos.

— E nemaipomenit, e revoltător ! ! Să mă nedreptăţească astfel, în loc să mă înainteze în grad ! Ramolitul ăsta de guvernator îmi compromite întreaga carieră, mă distruge. Şi pentru ce ?... Porc bătrîn şi ştirb !... Tumoare hemoroidală !

De aprins ce era, îşi vîrî ţigara în gură cu capătul necartonat şi scuipă. „Astea-s intrigile lui Protasov. El, numai el e de vină, sînt convins. Tîmpitul de guvernator îl cunoaşte personal şi-l apreciază... Îi arăt eu lui ! Dar canalia de Protasov are legături foarte mari la Petersburg... Da, da... Stau prost al dracului."

Se apucă să recitească propriul său memoriu şi să-l compare cu cel trimis de Protasov. Ba îl apucau căldurile, ba îl lua cu frig. Da, cariera lui era compromisă. Abătut, umilit, răpus, rotmistrul se culcă pe canapea, clipi, apoi sări iar în picioare, se repezi spre lavoarul de marmoră şi salută, lovindu-şi călcîiele :

— Dar, dragul meu Andrei Andreici — rosti plîngăreţ şi slugarnic Karl Karlîci von Pfeffer cu ochii la robinetul lavoarului şi scuturîndu-şi mîinile împreunate. — Crede-mă că n-aş fi îndrăznit niciodată... niciodată... Însă... m-am speriat. M-am speriat ca un laş. Erau foarte mulţi, înţelegi ? Iar eu mă tem cumplit de gloată. Apoi, mai era şi răspunderea pentru unitatea militară ce mi-a fost încredinţată. Ce părere ai ? N-ai putea să mă înţelegi, omeneşte vorbind... Omeneşte ? Excelenţă, domnule guvernator ! Excelenţă ! Vreţi să mă daţi în judecată... Prea bine. Prea bine. Dar am avut dreptate, de o mie de ori dreptate ! Domnilor miniştri, excelenţe, oare nu dumneavoastră aţi fost cei care m-aţi pus pe mine, un biet pion, un flecuşteţ, să apăr legile ţării ? Răspundeţi : da ori ba ? De ce nu mă iertaţi ? Dumneavoastră mi-aţi încredinţat puterea, iar eu am tras în răzvrătiţi, am apărat ordinea constituită. Aşa e sau nu ? Da ori ba ? Conform jurămîntului prestat maiestăţii sale, am apărat cu onoare puterea capitalului de atacul

unor mîrlani dezlănțuiți... Și unde este acuma omul pe care l-am apărat ? Unde este patronul Gromov ? M-a părăsit, a dat bir cu fugiții... Poate că este la Petersburg, sau, mai știi, poate că atîrnă undeva, într-un vîrf de mesteacăn. Unde-i, unde-i el acum ?

Tocurile baronului băteau podeaua, iar pintenii zornăiau.

— Sînt aici, boierule — dădu glas jupîneasa, cu șorț scrobit, cu volănașe, intrînd în odaie. — Sînt aici...

— N-am nevoie... Poți pleca.

... Muncitorii porniră cu toții spre locuințele lor. Protasov se întoarse acasă la șapte seara. Angelica avea ochii plînși, dar el nu observă nimic. În odăi, totul părea să fie în cea mai deplină ordine, doar atît că mirosea ușor a parfumul ieftin al Nadenkăi și a vacs.

Peste două ceasuri, la orele nouă fix, la locuința lui Protasov se adunară reprezentanții administrației și întregul personal tehnic. Începu ședința. Protasov dădea dispoziții ca un om învestit cu depline puteri, de parcă el ar fi fost stăpîn acolo. Ceilalți îl priveau curioși și nedumeriți, socotind însă deplasat să-i pună deschis vreo întrebare. Asta cu atît mai mult, cu cît Andrei Andreevici Protasov îi înștiință-se la începutul ședinței :

— Am fost învestit cu depline puteri din partea lui Prohor Petrovici care m-a autorizat să-i conduc treburile așa cum voi crede de cuviință. *Mister* Cook ! Vă rog să prezentați darea de seamă privind reutilarea transmisiei de la atelierele mecanice numărul doi. Aveți cuvîntul.

— O, da !

Mister Cook sorbi o înghițitură de apă, își pipăi gulerul înalt și-și începu raportul.

În zorii zilei, Protasov primi din partea muncitorilor răspunsul pe care-l dorea și astfel, către prînz, lucrul fu reluat pe întregul front.

În locul lui Foma Ezdakov, care fusese îndepărtat, exploatarea „Novîi" era condusă acum de inginerul Abrosimov, un om priceput și cu experiență. În ajutorul

lui fusese chemat de la Petersburg fostul student Alexandr Obrazţov, care între timp îşi terminase studiile. Muncitorii se bucuraseră mult auzind că a fost chemat, dar mai mult decît toţi s-a bucurat soţia lui Ilia Sohatîh, Fevronia Sidorovna, care era însărcinată. „Ah, Alexandr... Saşa vine curînd !" Îi spuse soţului său :

— Dacă nasc un băiat, îl botezăm Alexandr.

— În cinstea cui ?

— În cinstea părintelui.

— Eu, eu îi sînt părinte ! Pe mine mă cheamă Ilia şi nu semăn nici un pic cu Alexandr.

— În cinstea părintelui Alexandr, a preotului — o drese Fevronia Sidorovna, drept răspuns la izbucnirea de gelozie a soţului ei.

Totul mergea bine în aparenţă. Oamenii lucrau cu o întreită rîvnă. Se muncea cu spor. Îşi ziceau însă cu toţii în gînd : „Nu se poate să nu se mai întîmple vreun bucluc, nu se poate să nu-şi mai vîre dracu coada". Presimţeau ceva cu toţii. Lipsa lui Prohor Gromov şi a Ninei Iakovlevna îi neliniştea pe toţi.

Bucuria pierise din viaţa lor, cîntecele amuţiseră. Tînjeau. Poate că umbrele morţilor rătăceau printre ei sau poate că se pregătea undeva o nouă fărădelege, o nouă samavolnicie. Oamenii se duceau zi de zi la cimitir. Femei tăcute, cu inimi nefăţarnice, curate puneau cununi pe morminte şi se rugau. În fapt de noapte, cîinii începeau să urle, cucuvaia ţipa prin apropiere, iar buhaiul de baltă gemea undeva prin mlaştini.

Şi, deodată, tensiunea se descărcă, scăpărînd ca un fulger.

... Era seară. Din casa spoită în albastru a Steoşenkăi, izbind cu pumnii în uşa din faţă, Grunia ţîşni afară, ţipînd ca din gură de şarpe. În aceeaşi clipă se dădură de perete şi cercevelele ferestrei, iar Steoşenka, înnebunită, cu fusta fluturînd pe ea, sări în uliţă, tînguindu-se înspăimîntător : „Au, au, au !" În casă horcăia cineva.

Unei bătrîne, care tocmai trecea pe acolo, i se păruse că Steoşenka avea beregata tăiată, că sîngele curgea

șiroaie pe gîtul ei alb. Alergînd la trap ca un cal de-a lungul uliței, bătrîna începu să strige înfricoșată :

— Săriți oameni buni ! Săriți ! Prohor Gromov și-a tăiat țiitoarea... Văleu, văleu ! I-a retezat beregata.

— Gromov e aici ? — întrebau trecătorii.

— Aici e, spurcatu... Unde vreți să fie ? — mormăi bătrîna și fugi mai departe.

Un ofițer, care trecea întîmplător pe acolo, străbătu din două sărituri drumul și năvăli, cu sabia scoasă, în căsuța albastră din care izbucniseră strigătele.

Poștașul venea repede de la poștă prin mijlocul drumului. Gîfîia. După el se ținea un cîine cu trei picioare.

— Pentru cine-i telegrama ? De la cine ? — întrebau muncitorii. Așteptau încă vești de seamă din Petersburg în legătură cu represiunea. — Ce scrie în telegrama aceea ? Ia spune, măi frate !

— Nu știu ! E grabnică. Pentru inginerul Protasov...

Dulăul cel cu trei picioare și cu o ureche ciuntită se opri în fața casei în care locuia Ketty, se așeză, își pleoști urechea, scoase un urlet, apoi lătră și porni mai departe.

Protasov citi :

„Sosesc peste cinci zile. Trimiteți trăsura la debarcader.

Nina.“

Vestea măcelului se răspîndi în întreaga țară. *Cinci sute de mii* de muncitori de la Petersburg și din alte orașe declarară în semn de protest grevă de o zi și nu se prezentară la lucru. În cele două capitale, greva ținu cinci zile.

În Duma de stat feluriți oratori făcură multă zarvă fără rost. Adresară interpelări chiar și ministrului Makarov. Dar ministrul, ca totdeauna, ieși basma curată : „Așa a fost și așa va fi“.

Pentru toți cei ce pricepeau însă rostul lucrurilor (firește, în afară de guvernanți), nu mai încăpea nici o îndoială că mișcarea muncitorească din Rusia era în

plină creştere. Grevele de protest nu erau decît un început, o primă manifestare a conştiinţei maselor organizate. Începu apoi o serie întreagă de greve pe toată întinderea teritoriului Rusiei — de la Petersburg şi Moscova pînă în Ural şi din Caucaz pînă în Polonia. În majoritatea cazurilor, ele erau de lungă durată, unele ţinînd cîte o lună, două sau chiar trei. Lozincile economice ale grevelor se preschimbară în revendicări cu un pronunţat caracter politic. În oraşele mari grevele cuprinseră pe muncitorii constructori, pe meseriaşi şi alţi oameni ai muncii. Încetul cu încetul, ele se transformau într-o mişcare a întregului popor muncitor.

Conflictul acut dintre muncă şi capital se înteţea. Pretutindeni muncitorii erau tot mai combativi, ridicau steagul luptelor — semnul revoluţiei.

Aşadar, fraza aceasta: „Aşa a fost şi aşa va fi", n-avea decît justificarea precară a miopiei istorice. Era şi de înţeles: miniştrii proşti sînt adesea şi profeţi foarte proşti.

17

Soarele străluceşte orbitor. Focul fumegă, alungînd ţînţarii. Împrejur se întinde pădurea de cedri. Lumina soarelui licăreşte printre frunze. În vîrfurile copacilor, printre crengi, veveriţele jucăuşe sar ca nişte purici, alegînd alunele mai mari. Pe buturugi şi pe cioturi, bucuroşi de soare, fluieră, chemîndu-se una pe alta, nişte veveriţe siberiene, mititele cît pisoiaşii.

Ketty şi Borzeatnikov stau în tête-à-tête. Adică nu, un pic mai încolo, într-o bluziţă albastră, este şi Nadenka cea frumuşică cu burtosul Usaciov. Scuturîndu-şi cochet capul tont, ea îi spune:

— Bărbatul meu e gras, dar dumneata eşti şi mai şi. Ia mai lasă-mă, că nu-mi placi. Mă duc singură în pădure să culeg floricele.

Lîngă focul ce fumegă din belşug stau doi cai de călărie. Iapa deshămată de la droşcă îşi face vînt cu coada.

Ketty rîde aţîţător. Ketty este astăzi peste măsură de veselă.

— Mai bea, Ketty, hai, bea — o îndeamnă rumenul Borzeatnikov, întinzînd spre buzele ei palide un pahar cu lichior. Ochii lui uşor împăienjeniţi scînteiază de patimă, mustăţile chinezeşti îi atîrnă pe oală, epoleţii de fir strălucesc pe umerii lui. — Hai, dă-l de duşcă şi p-ăsta...

— Ha-ha-ha ! Nu, nu mai pot. Pentru astăzi e de ajuns. Şi pe urmă ce-a mai fost ? Bătrîna fugea, fetele ţipau... Ha-ha-ha ! Dumneata ai dat buzna în casă cu sabia scoasă ca un viteaz şi... şi... Ce-ai văzut acolo ?

— Am văzut...

Păhăruţul îşi arată fundul, Borzeatnikov îşi suge vîrful mustăţii ude de băutură, tuşeşte şi face o mină tragică.

Ketty strînge din umeri. Îi aruncă priviri vrăjmaşe, sfredelitoare, uneori pline de o ură cumplită, alteori rîde molipsitor.

— Şi pe urmă ? Ha-ha !...

— Am văzut... — şopteşte cavernos ofiţeraşul ca şi cînd ar vrea s-o sperie, ridicînd sprîncenele groase.

Ketty rîde. E un rîs agitat, nervos. Ai zice că încă puţin şi rîsul acesta se va frînge, se va preschimba în hohote de plîns. Borzeatnikov holbează la ea ochii speriaţi, nedumeriţi. Povestirea nu e chiar atît de caraghioasă, dar Ketty se prăpădeşte de rîs... Burduhosul Usaciov, care a adormit cu mîinile sub cap, e trezit de rîsul ei, mormăie ceva printre buze, se ridică greoi în patru labe, apoi, tot atît de greoi, în picioare, se întinde ca după somn de-i trosnesc încheieturile umerilor, cască, se scuză zicînd „pardon“ şi pleacă „la vînătoare“ după Nadenka. Aceasta tocmai se întoarce în fugă din pădure :

— Vai, sînt nişte golani acolo ! Golani !

— Unde ?

— Acolo ! Patru inşi.

Străbătînd poienița în care a poposit societatea noastră, trece fără grabă, călare, un om voinic. Are în spate doi desagi şi o puşcă (a cărei ţeavă e înfundată cu cîlţi), iar în mînă ţine un cnut greu. Bărbos, fără nas, trage cu coada ochiului spre cei din poiană, îşi şfichiuieşte calul cu cnutul şi se mistuie în taiga, urmat în fugă de o căţelușă.

— Stai ! — îi strigă din urmă Borzeatnikov, ajungîndu-l în goana calului.

Necunoscutul îşi struneşte calul, se întoarce spre Borzeatnikov, strigă la rîndul lui fonfăit : „Stai !", iar căţelușa cea neagră latră mînioasă.

Cei doi călăreţi, opriţi în loc, se află la vreo şaizeci de paşi unul de altul, într-o rarişte. Rădăcinile cedrilor seculari sînt înfipte în pămînt ca nişte degete uriaşe. În jur — covorul de muşchi, jocul zglobiu al razelor soarelui printre ramuri, mireasma ameţitoare de răşină.

— Ce vrei ? Spirt ? — întreabă chicotind cîrnul şi scuipă într-o parte. — Eu dau spirt numai pe aur, iară matale, după cum văd, în afară de mustaţă, n-ai nici un chior. Şi mai zici că eşti boier...

— Te împuşc !

— Poftim, încearcă...

— Ticălosule ! Faci negustorie pe sub mînă cu spirt ! Ocnaşule !

— Tu eşti năpîrca aia care a tras în muncitori şi ne-a spurcat taigaua ?

Furios, Borzeatnikov scoate revolverul :

— Ţi-l descarc în cap, nemernicule !

Calul joacă sub el.

— Fă-ţi cruce, ucigaşule ! — răcneşte la rîndu-i găliganul cel cîrn şi, vrînd să-l sperie pe ofiţer, duce puşca la ochi.

Vînturînd din coate, ofiţeraşul Borzeatnikov dă pinteni calului, se apleacă pe coama lui şi, trăgînd în aer, sare speriat cu calul, întîi într-o parte, apoi o ia îndărăt, spre foc. Horcăind de furie, căţelușa se repede să-i muşte calul de bot. În întîmpinarea lui, vine în goană

Usaciov, cu burta tresăltînd. Un glonț tras de hoinar șuieră prin aer, lăsîndu-și urma pe o cetină ce se scutură. În depărtare, vuiesc hohote de rîs obraznice și patru glasuri strigă „Huo!" Apoi, amuțește totul.

— Fricoșilor! Fricoșilor! — le strigă disprețuitoare de departe ciudata Ketty.

— Pardon, *mademoiselle*... N-a fost frică, ci cumințenie — se apără Borzeatnikov, sărind asudat de pe cal. Ochii îi joacă în cap. — Vagabondul avea pușcă... Și cu o pușcă, chiar de vînătoare, poți să ucizi un om de la o jumătate de verstă. Iar revolverul... deh...

— Nu, nu și nu! — Mînioasă, ciufulită, Ketty sare în picioare ca aruncată de un arc. — Nu e nimic de capul vostru... Ha! Știți să trageți numai în muncitori!... În muncitori! Și încă cu mîinile altora.

Se înăbușă. În ochii ei zbuciumați scapără ura.

— Pardon... — Și ochii ofițerilor amețiți se înăspresc și ei. — Cine nu știe să tragă? Noi?!

— Da, voi... Adică... Ha-ha-ha!

— Volodea, ia aruncă o sticlă în sus!

Usaciov icnește și aruncă o sticlă. Borzeatnikov trage — pac! — și n-o nimerește.

— *Encore, encore!*[1] Încă una... — se roagă Borzeatnikov, întinzînd pripit prietenului său altă sticlă. E foarte atîțat de vin și dorește arzător să-l admire Ketty.

Nadenka se pitește după o tufă și se roagă de acolo:

— Astîmpărați-vă! Mi-e frică. Hai acasă.

— Îndată, îndată... Hai, Volodea! Arunc-o!

„Pac!" A doua sticlă zboară în țăndări.

Ketty privește, dreaptă, cu capul dat pe spate.

— Ascultă-mă... Cum te cheamă... Domnule căpitan! Nu mă așteptam... Zău... Bravo! — Nările tinerei Ketty tremură, palmele ei asudă deodată. — Dar ia spune-mi, ai putea s-o înveți și pe Ketty a dumitale să tragă tot atît de bine? A vrut să mă învețe și diaconul, dar e un profesor prost...

— La porunca dumitale, scumpă, neprețuită Ketty!

---

[1] Încă, încă (în limba franceză) (n. trad.).

Pintenii zornăie, Borzeatnikov se luminează la față și, ducîndu-și mîna la inimă, se apleacă foarte politicos în fața ei.

Între timp, Nadenka a înhămat iapa la trăsură și acum îi cheamă stăruitor :

— Hai să plecăm ! Lăsați fleacurile !

Ketty păşeşte de colo-colo grăbită — trei paşi înainte, trei înapoi, zvîcnind ba dintr-un umăr, ba din altul și gheboşîndu-se. Îşi freacă apăsat fruntea, vrînd parcă să se concentreze. În ochii ei negri arde o patimă sălbatică, buzele uscate îi sînt încleştate, fața — numai pete. Nu e în apele ei.

— Ce ai, draga mea Ketty ? Eşti bolnavă ?

— Nu mă simt tocmai bine.

— Uite, îmi pun chipiul pe brăduțul ăsta...

— Astîmpărați-vă, hai... Nu mai trageți ! — strigă de departe Nadenka.

— Găureşte-mi-l cu un glonț ca să-mi rămînă o amintire. Ia revolverul în mînuță.

Rece ca gheața, Ketty ia revolverul cu degetele țepene.

— Aşa... Iau revolverul — rosteşte ea fără să-şi audă glasul.

— Pardon, pardon. Acum e bine. Hai... Piciorul drept înainte... Te întorci în semiprofil față de țintă. Umărul drept înainte ! Perfect... Mîna stîngă la spate. Fii calmă ! Trage ! Foc !

Degetul apasă pe trăgaci. Foc ! Borzeatnikov zvîcneşte înainte și se prăbuşeşte la pămînt. Usaciov scoate un strigăt de spaimă. Degetul mai apasă o dată pe trăgaci și Usaciov se întinde din goană la pămînt. Nadenka țipă subțirel.

— Să-i spui lui Protasov... — strigă Ketty, dar glasul ei seamănă mai curînd cu un geamăt : — Să-i spui că eu...

Degetul grăsanului apasă pe trăgaci. Glontele îi străpunge tîmpla. Ketty cade pe spate. Ochii ei mari, umezi privesc larg deschişi cerul. În slăvi domneşte tăcerea. Dinții îi strălucesc într-un zîmbet de uimire.

Brațele îi sînt larg date în lături. Deodată, degetele ei albe se înfig în pămînt, adunînd o mînă de cetină. O convulsie, apoi tot trupul tresare. Departe, șuieră o veveriță. Capul tinerei Ketty se apleacă spre dreapta, către pămînt. Din tîmpla găurită, sîngele picură încetișor pe cetină. Zîmbetul piere; doar dinții rînjesc înspăimîntător. Umbra neființei îi învăluie treptat privirea zbuciumată.

— Iată... unde am ajuns... — bîiguie pîntecosul Usaciov, călăul. Încearcă să se ridice în genunchi, dar cade înapoi.

Acasă la Ketty, aștepta pe masă o scrisoare recomandată.

„Draga mea fetiță — îi scria tatăl ei, comandant de regiment. — Mă grăbesc să-ți comunic o veste bună. Pe ziua de 15 august iau un concediu de două luni. Vino încoace, să plecăm împreună în Caucaz și în Crimeea. E posibil să primesc avans o treime din soldă, și atunci am putea să dăm o raită și prin străinătate. Lichidează acolo cu toate..."

Protasov citi scrisoarea. Tot el o puse în sicriu, sub căpătîiul tinerei Ketty.

Peste cîteva zile sosi și Nina Iakovlevna. Împodobi mormîntul proaspăt al prietenei sale cu o cunună de trandafiri. Stînd în genunchi lîngă mormînt, Verocika spunea:

— De ce a făcut asta? Era așa de drăguță... Nu se poate. Nu-i adevărat. Eu cred că s-a măritat și a plecat la Moscova.

Nina adusese cu ea un medic, Dobromîslov, un chirurg tînăr, dar priceput. Era însoțit de două felcerițe. Personalul spitalului crescu. Lui Usaciov îi prinse bine rana căpătată. Glonțul se înnămolise între intestinele lui înecate în osînză. Bun chirurg, Dobromîslov îl extrase, îndepărtînd totodată, cu multă îndemînare, pe ici pe acolo grăsimea de prisos, aproape cinci kilograme.

Usaciov era acum pe cale de însănătoşire. Se întremau de asemenea şi şaptezeci şi trei din muncitorii schilodiţi de el.

Toţi tăietorii fuseseră luaţi de la tăierea copacilor şi puşi să construiască în grabă douăzeci de barăci spaţioase. Aprovizionarea cu alimente, încredinţată acum muncitorilor, se organiza tot mai mulţumitor.

Zguduită de cele petrecute, Nina citea şi recitea scrisoarea pe care o lăsase Prohor Petrovici.

Toată lumea, fără excepţie, chiar şi Protasov, o asigurase cu jurămînt că Prohor Petrovici nu era cîtuşi de puţin răspunzător de masacru şi că răspunderea acelei represiuni sîngeroase apăsa în întregime asupra rotmistrului de jandarmi.

Nina nu-i crezu decît pe jumătate. Zbuciumul ei sufletesc era tot atît de puternic ca şi mai înainte.

Ager, Protasov îşi dăduse îndată seama, atunci cînd îi ieşise în întîmpinare la debarcader, că Nina căuta să ridice în jurul ei o stavilă, să se apere printr-un fel de rezervă inexplicabilă. După scrisorile afectuoase, îi spunea acum „dumneata", nu-i zîmbea, iar în ochi i se citea o amărăciune şi o răceală nespuse.

Se scurseră astfel zece zile. Şi iată că Nina trecu pentru a doua oară la atac :

— Andrei Andreici, spune-mi în sfîrşit, cu mîna pe inimă : în ce măsură e pătat soţul meu de sîngele muncitorilor ?

Văzînd-o că se frămîntă încă, Protasov minţi din nou :

— Te rog să mă crezi... S-a tras în lipsa lui Prohor Petrovici. El nu mai era aici în clipa aceea. Nu e pătat de sîngele lor, bineînţeles dacă facem abstracţie de motivele iniţiale.

Nina era absolut încredinţată că Prohor Petrovici suferea de „ciudata lui obsesie", că era pur şi simplu un om nefericit.

Şi acum, recitindu-i scrisoarea, Nina plîngea.

„Draga mea Nina ! În viaţă sînt clipe cînd soarta te pocneşte o dată în cap de te năuceşte şi începi să te

clatini pe picioare. Aşa am păţit-o şi eu. Toate s-au adunat şi s-au prăbuşit deodată peste mine. Incendiul, răzvrătirea muncitorilor, moartea lui Iakov Nazarîci, plecarea ta şi a Verocikăi. S-a mai adăugat şi vechea mea boală. M-am simţit dintr-o dată doborît, copleşit. Mă simţeam rău, voiam să mă îmbăt şi nu izbuteam. Parcă nu-mi mai simţeam capul. Un timp, mîna căuta fără voia mea arma: mă trăgea să mi-o descarc în gură, să-mi zbor creierii. Mi-am adus însă aminte de tine şi de Verocika şi m-am hotărît să plec. Aş vrea să-mi găsesc un echilibru oarecare, să fac puţină rînduială în sufletul meu. Dacă nu mor, mă întorc la tine alt om. Poate că voi fi o cîrpă netrebnică, o mediocritate lipsită de orice voinţă. Desigur, îmi vine foarte greu, înţelegi şi tu. În orice caz, să nu fii îngrijorată de soarta mea şi să nu mă cauţi. Lucrările le las pe seama ta. Procedează cum crezi. Numai să nu te ruinezi de tot. Ar fi o ruşine şi ar însemna sfîrşitul. Atunci, chiar că n-ai mai putea să ai nici o pretenţie, iar mie nu mi-ar rămîne decît să mă împuşc. Alungă-i pe toţi ticăloşii de lîngă tine, mai cu seamă pe Nadenka..."

Scrisoarea fusese scrisă, desigur, la intervale, cînd cu cerneală, cînd cu creionul.

Un simţămînt stăruitor ca o obsesie, născut în sufletul lui Protasov faţă de Prohor, îl îndemna mereu pe inginer să-i arate Ninei ciudatul document al fostului procuror Straşcialov, acuzatorul lui Prohor. Rezistă însă acestei ispite. Nu-şi putea da seama încă în ce fel ar primi Nina acest document, nu voia s-o supună unei noi emoţii, nici să zdruncine prietenia care se legase din nou între ei.

Ca o cioară atinsă de glonţ, baronul von Pfeffer se temea acum şi de umbra lui. Primea anonime ameninţătoare. Bănuia că veneau din partea deportaţilor politici care fugiseră. Toată viaţa părea că s-a scurs din trupul lui. Începuse să îmbătrînească văzînd cu ochii. Noaptea nu visa decît muncitori, execuţii şi incendii.

Primise de la Petersburg ordinul de a se prezenta în-

dată în capitală la Departamentul Poliției, dar se temea să-i dea urmare.

— Mă vor omorî pe drum... ca pe un biet iepure. Știu... Presimt acest lucru...

Nimeni nu-i venea în ajutor, nici nu voia să-l ajute. Însăși viața părea să-și fi întors fața de la el: trăia într-un fel de vid, înconjurat de o indiferență ostilă. Prevedea că în capitală (dacă va izbuti să ajungă pînă acolo!) îl așteptau mari neplăceri. Nu mai avea vlagă în el, se moleșise de tot, se topise ca zăpada de primăvară în bătaia soarelui. Trebuia totuși să plece.

În sfîrșit, plecă. Aerul din taiga parcă se purifică deodată.

Părintele Ipat începuse să se întremeze repede. Era acum în vizită la Piotr Danilîci și stătea mult timp la soare împreună cu acesta. Piotr Danilîci, care după ieșirea din ospiciu lăsase să-i crească barba și părul, vorbea, vorbea într-una. Părintele Ipat îl asculta atent, dădea din cap și molfăia din buze. Nu putea însă să rostească cuvintele deslușit, astfel încît în loc de „strașnic" ieșea „sa-aș-ni", iar în loc de vorbe — un fel de mugete. Auzindu-l, lui Piotr Danilîci îi venea să rîdă. Îl bătea prietenește pe spatele-i încovoiat, vînjos încă și-i spunea:

— Hei, părinte! Îți mai amintești?

— Sa-aș-ni! — pufnea în rîs și părintele Ipat și-n ochii lui rotunzi ca de cucuvaie se iveau lacrimi.

În cele din urmă, Inokenti Filatîci ascultă plînsul amar al fiicei sale și stărui, între patru ochi, pe lîngă chirurgul Dobromîslov să-i facă un raclaj. Om cu vederi largi, neplecîndu-și urechea la buchea legii, medicul ușură în chipul cel mai discret pîntecul femeii.

Sub influența binefăcătoare a medicului se vindecară și picioarele lui Ilia Petrovici Sohatîh. Acesta puse la cale o petrecere „în cinstea pieirii *rumatismelor*", se îmbătă, începu să joace, trase jos fața de masă cu toate bunătățile și fu chelfănit zdravăn de soața lui în văzul tuturor oaspeților.

Curînd sosi şi nou-nouţul inginer Alexandr Obrazţov. Nutrea gîndul tainic de a se căsători cu Ketty. Nu ştia că aceasta fusese ucisă între timp.

În urma lui, îşi făcu apariţia dinaintea Ninei şi seducătorul Wladyslaw Vikentievici Parczewski.

18

Ieşind dintr-o baie de aburi încinsă, amatorii de senzaţii tari se tăvălesc goi puşcă prin zăpadă. La drept vorbind, cam acelaşi lucru l-a făcut şi Prohor Petrovici Gromov. De la munca încordată la inactivitatea contemplativă, de la bogăţie la sărăcie. Schimbarea aceasta bruscă de decor îi orbi sufletul, întocmai ca lumina fulgerului care orbeşte ochii după întunericul adînc.

— ...Uită-te la noi : am ajuns în zdrenţe, eu şi fratele, legat cu juruinţa tăcerii. Praf s-a ales din toate, praf şi pulbere... Şezi colea pe buturugă şi povesteşte.

Prohor stătea în picioare dinaintea pustnicilor, cu capul în piept, cu mîinile lipite de trup, cu ochii în pămînt.

— Iată... Am venit... să trudesc aici, la cuvioşiile voastre. Mi-a vorbit de cuvioşiile voastre taică-meu. S-a abătut şi el cîndva pe aici. Mi-e sufletul mîhnit... — rosti el anevoie, cu glas adînc, smulgîndu-şi parcă cu greu fiecare cuvînt din inimă.

— Aşază-te. Nu-i de nici un folos să stai în picioare. Iată, fratele... se chinuie. Pesemne că i-a sosit ceasul morţii. Îl cunosc pe taică-tău, îl cunosc, cum de nu. Îmi amintesc c-a fost pe aici. Pornise în căutarea ta pe vremea cînd erai încă flăcău. Acu ţi-a crescut barba. E mult de atunci. Mîţele noastre au murit, vezi, n-au mai rămas din ele decît blăniţele, da' ochii parcă ar fi vii. Poate că mai văd încă... Ştiu eu ce văd ele...

Prohor locuia acum la acei pustnici paşnici şi necunoscători într-ale vieţii. În locul împăcării pe care o căutase, mintea lui rătăcea însă aiurea. Gîndurile armonioase, abia născute, i se spulberau, resorturile sale lăuntrice se frîngeau, sufletul i se întuneca, trupul începu să piardă din puteri.

Zi şi noapte îl apăsa teama fiarei prădalnice că altă fiară îi va înşfăca bogata pradă. Se putea ca Nina să risipească totul. Femeia aceasta care — cum gîndea el mărginit — umbla după cai verzi pe pereţi, avea să irosească totul de dragul unor visări deşarte şi, în această operă, va fi ajutată de inginerul Protasov în care se întrupase geniul rău al lui Prohor.

De ce oare fugise de acolo? De dorinţa lui trufaşă de a cuceri ceea ce era de necucerit, de a pune stăpînire pe bogăţii care zăcuseră tăinuite milioane de ani? Ce căuta el aici şi ce ajutor îi puteau da aceşti „oameni ai lui dumnezeu", aceşti bătrîni nevolnici care-şi pierduseră pînă şi chipul şi asemănarea cu omul? Era un nătărău, un bicisnic care o luase razna, o muiere superstiţioasă, un vultur care-şi pierduse vlaga şi se lăsase jumulit de ciori!

Astfel gîndea Prohor în trufia lui, înjosindu-se şi rîzînd de el însuşi. Totuşi rămînea mai departe la pustnici, reţinut, în pofida voinţei sale, de o putere necunoscută.

Împrejur, cît vedeai cu ochii, se întindea taigaua de netrecut. În loc de drum bătătorit — doar poteci de urs. Lîngă colibă — o biată tarla de zarzavat, iar mai aproape de pîrău — o curătură mititică, unde bătrînii semănaseră secară, un petic de hrişcă şi mazăre.

Prohor lucra pe tarlaua de zarzavat, împreună cu pustnicul Nazari. Bătrînul era spătos, oacheş, înalt şi drept ca un stîlp.

— Ce faci? Dai o dată cu sapa şi te opreşti! Ia să nu mai stai pe gînduri şi să dai zor la treabă... — îl strunea el pe Prohor cu glasu-i gros şi aspru.

Prohor era acolo de zece zile. Căra apă, tăia lemne,

mînca posmagi negri şi cartofi. N-aveau nici ceai, nici lapte, beau numai fiertură de badan.

— Văd că te copleşesc gîndurile cele lumeşti. Curmă-le, alungă-le. Altminteri, te sleieşti.

Ziua era călduroasă. Năduşeala curgea şiroaie de pe trupul lui Prohor, iar ţînţarii îl sîcîiau cumplit.

— Doamne ajută — rosti pustnicul Anani, mărunţel şi cocîrjat, ieşind încetişor din chilie şi plutind ca un nor neguros. Avea capul mare şi trupul pipernicit, o bărbuţă căruntă, ascuţită, ţeasta gălbuie, pleşuvă, şi ochi albaştri ascunşi între pleoape. Umbla desculţ, cu un fel de halat alb pe el.

— Te-ai sculat din pat? Te-ai făcut bine, cuvioşia ta? — îl întrebă Prohor.

— M-am sculat, drăguţule — răspunse subţirel pîrpiriul Anani, închinîndu-se cu mîna-i uscăţivă. — Îs gîrbov de bătrîn şi ochii mei abia de mai văd. Am zăcut nevolnic vreme de douăsprezece zile. Nu mai pot munci, mi-e trupul tare vlăguit. Îs bătrîn rău. Am o sută de ani.

Aşezîndu-se pe un răzor, duse mîna streaşină la ochi şi-l privi pe Prohor în faţă cu un zîmbet blajin.

— Am trudit toată viaţa, pînă la adînci bătrîneţi — spuse el. — Dar tu?

— Eu?... Şi eu... tot aşa — bîigui Prohor. — Am muncit toată...

— Hm! — făcu mărunţelul Anani şi-şi lăsă capul în piept. Soarele lucea voios pe ţeasta lui gălbuie. Ridicîndu-şi iar faţa scofîlcită, zîmbi mai larg, descoperind un şirag de dinţi mărunţei şi albi. Da' pe cine ai slujit tu muncind, drăguţule? Duhul ori pîntecele?

Prohor tăcea, cu ochii în jos. Pe pămînt se tîra o rîmă grasă, trandafirie, cu dungi sure. Prohor o tăie în două cu lopata.

Nu-i plăcea că pustnicii îl descos atîta. Simţea crescîndu-i în suflet o îndîrjire împotriva lui însuşi, împotriva acestor bătrîni, după cum credea el, mărginiţi la minte.

Seara tîrziu. Beau toţi trei ceai de badan amar. Prohor flămînzea. De posmagii uscaţi şi de cartofi îi era lehamite. Dar şi ăştia erau acum pe sponci : cîte patru de căciulă. Înghiţind în sec, se uita cu coada ochiului spre Nazari cel îndărătnic : „Nu mănîncă nimic, nerodul, se satură cu aer". Îşi aminti de cea dintîi masă pe care o luase împreună cu schimnicii.

— Iată, preacinstiţi părinţi, v-am adus cîte ceva. Primiţi dania mea — le spusese atunci Prohor, scoţînd din sacul plin felurite merinde : brînză, salam, icre şi cutii cu conserve.

— N-avem nevoie. Ne-am lepădat de toate astea de mulţi ani — răspunsese Nazari, fără să stea o clipă pe gînduri.

— N-am nevoie nici eu. Vi le-am adus dumneavoastră.

— Atunci aruncă-le pe foc şi nu ne duce în ispită — mormăise Nazari, dînd dovadă de mare tărie sufletească.

Totul fusese aruncat în rîu pentru a fi mîncat de peşti.

În seara aceea, însă, Prohor se dăduse la fund în apă, scosese din bulboană o cutie de sardele şi acum le mînca cu cartofi, lingîndu-se pe degete. Nazari privi cu ochi scînteietori spre gustarea cea aleasă, se întunecă la faţă şi, gheboşîndu-se, ieşi repede afară. Înfulecînd cu poftă, zîmbind în sine, Prohor îl asculta pe bătrîn cum bombăneşte burzuluit şi scuipă, acolo, afară. Ghemuit în aşternutul său, Anani trase pe nări mirosul îmbietor, apoi, cuprins de zbucium, se ridică în coate. Plăpînd şi cu capul mare ca de copil rahitic, nu-şi mai lua ochii de la gura lui Prohor :

— Ce mînci acolo, fiule ?

— Peşte. Sardele.

— E sărat ?

— Sărat.

— Cu piper ?

— Cu piper şi cu foi de dafin.

Lui Anani îi lăsa gura apă. Căzu pe spate, apoi se întoarse cu faţa la perete, gemînd şi tînguindu-se ca un bolnav.

Prohor puse trei sardele pe un cartof, iar cartoful pe un posmag, se ridică în picioare, dînd cu capul de tavanul scund din care se scutură funingine, şi ieşi afară. Nazari stătea pe o buturugă, cu coatele în palme, uitîndu-se în zarea liniştită unde curgea fluviul.

— Poftim, părinte Nazari. Mănîncă şi cuvioşia ta puţin peşte, că n-o fi păcat : peşte mînca doar şi domnul nostru Isus Hristos.

Şi-i vîrî sub nas gustarea ispititoare.

Pustnicul se încruntă şi înghiţi în sec, cu ochii la sardele. Sub imboldul ispitei, mîna i se ridică şovăitoare, dar deodată, cutremurîndu-se din tot trupul, de parcă ar fi fost curentat, sări în picioare, smulse gustarea din mîna lui Prohor, o aruncă la pămînt şi o călcă mînios cu încălţările lui rupte. Prohor se trase un pas înapoi. Nazari se răsti la el :

— Piei, satană, nu mă ispiti ! Nu calc în picioare pîinea cea sfîntă, ci păcatul şi ispita... Piei din ochii mei...

Uitîndu-se poznaş la spatele cocîrjat al bătrînului care se depărta, Prohor se dojeni în sine : „Halal să-mi fie ! Neghiob mai sînt... Parc-aş fi un ţingău, un mucos ! De ce l-am supărat ?“

Întunericul jilav şi înmiresmat pogora încet pe pămînt. Dormeau în bordei ca să nu-i înţepe ţînţarii roşcaţi. Uşa era deschisă. În prag, afară, aprinseseră un foc din lemne putrede ca să alunge ţînţarii din taiga.

Anani sforăia uşor în colţul lui, pe laviţa scundă, înjghebată ca vai de ea. Peste scînduri, era aşternut un strat de crengi stufoase de cedru, tăiate mărunt, iar deasupra — o velinţă. În colţul dinspre răsărit, în faţa unei icoane înnegrite, fără urmă de chip pe ea, ardea candela. În jur domnea o beznă de mormînt ; tavanul şi pereţii erau căptuşiţi de un strat de funingine grasă, catifelată : bordeiul nu avea hogeac.

Prohor se culcase la perete pe o laviță, punîndu-și căpătîi sumanul zdrențuit cu care venise îmbrăcat; sub haină avea revolverul și o cutie cu cartușe.

Trăgea cu ochiul spre ușa deschisă. Prin ea, ca într-o cadră, se vedea un petec de lume, cu taigaua adormită și un colț de cer înstelat. Fumul se înălța alene.

Ieși afară să tragă un fum. Norii ascunseseră lumina stelelor. În bezna și mai neagră ca înainte, lumea devenise strîmtă cît bordeiul, iar bordeiul — larg cît lumea. Licărirea candelei deschidea în el zări noi. În zările acelea părelnice i se arătau lui Prohor exploatări, uzine și fabrici. Acolo erau lupul, Steoșenka, părintele Alexandr, Anfisa, Sinilga, Protasov... Erau Filka Șkvoren și pristavul, aurul cu clinchetul și strălucirea lui, turnul cel semeț „Foișorul de veghe", înfipt în tăriile fără de sfîrșit...

Și, deodată, în conștiința lui Prohor răsunară iar salve îndepărtate, șuierat de gloanțe, gemete și strigăte de oameni împușcați...

„Iar a început!" Zvîcni speriat din umeri și intră în bordei. Se culcă. Sufletul îi era îngrețoșat și plin de zbucium. Își spunea posomorît: „De ce oare am venit aici? Ca să mă odihnesc, să mă căiesc de păcate, să prind puteri noi și să fac o cotitură în viață. Să mă schimb poate, să mă fac alt om... Dar ce fel de om? Dracu știe... Ar trebui să stau de vorbă cu bătrînii, să-mi deschid smerit sufletul în fața lor; poate m-or ușura cît de cît."

Stăteau tustrei culcați, fără să scoată o vorbă. În cele din urmă, Prohor tuși.

— Nu dormi?

— Nu.

— Nici eu nu dorm, fraților întru schimnicie — se împleti în convorbire ca un mic șuvoi de apă, glasul subțirel al lui Anani. — Dusu-s-a somnul cel scîrbavnic.

— Aș vrea, preacinstiți părinți, să vorbesc cu dumneavoastră un lucru de mare însemnătate pentru mine...

Glasul adînc al lui Nazari îi curmă vorba:

— Nu-i de însemnătate ceea ce-i de seamă, ci-i de seamă lucrul cel ce nu-i de însemnătate.

— Nu pricep. Lămureşte-mă, părinte.

— Apăi să vezi, fiule : tu pui mare preţ pe felurite deşertăciuni — să zicem, slava, bogăţia, mărirea, şi nu pui preţ tocmai pe lucrul care-i cel mai însemnat în viaţă. Îi porţi tu oare de grijă aproapelui tău, nu-l asupreşti cumva, îi faci bine ? Iacă, acesta-i lucrul cel mai însemnat pe pămînt... Umbli oare pe calea cea dreaptă şi cu opaiţul aprins în mînă, ori te strecori prin viaţă ca un şarpe tîrîtor, muşcînd pe oricine-ţi iese în cale ? !

Glasul bătrînului era poruncitor, răsunînd cu putere, aspru în liniştea nopţii, în lumina blîndă a candelei.

Prohor simţi deodată că-i ard obrajii, că i se suie tot sîngele la cap.

— Vorbeşti prostii, moşnege ! — se răsti el. De altfel, ce ştii dumneata... Aşa te duce capul. Pare-mi-se că eu sînt mai înţelept ca dumneavoastră, cuvioşi pustnici.

Drept răspuns, Nazari suspină adînc, din rărunchi, iar Anani cel plăpînd se ridică în coate şi psalmodie din glasu-i subţirel ca dintr-un fluier :

— Asta se cheamă semeţie... Trufie diavolească...

Coatele lui îşi pierdură punctul de reazim şi bătrînul se culcă din nou, făcîndu-se ghem ca o pisică.

Candela se stinse. Lumea din colibă şi lumea din afară se contopiră. Totul nu mai era decît o lume nesfîrşit de mică, cît un mormînt de rîmă.

— Nu ai harul smereniei — mormăi Nazari.

Afară, bezna începu să se destrame. O cucuvaie ţipa cînd şi cînd cu glas adînc ; ploaia cădea cu picuri mari pe acoperişul noduros. Undeva, la marginea pămîntului încă întunecat, începeau să mijească zorile.

Se scurseră astfel două săptămîni. Prohor se săturase pînă în gît. Spiritul său întreprinzător, muşchii, sîngele năvalnic îi cereau să facă ceva mereu, să făurească, iar el umbla mohorît prin taiga, tăia lemne şi săpa răzoare, ca un om de rînd, neştiutor de carte.

În lipsă de altceva mai bun, ascultase poveţele bătrînilor, cercetîndu-şi în gînd întreaga viaţă. Nu se căia însă de nimic. Ba, dimpotrivă : îşi cerceta trecutul şi în minte îi răsăreau numai chipuri de fete şi neveste, numai petreceri, şi, printre toate — Anfisa. În loc să suspine îndurerat, se simţea copleşit de pofte trupeşti, aşa cum o pătiseră bătrînii pustnici la văzul sardelelor. În gîndul lui răsărea tot mai des, tot mai limpede chipul iubit al Anfisei. Inima lui era mereu tristă, mohorîtă, mereu căuta alte căi, alte ieşiri, dar nu le putea găsi, căci nici un drum nu duce spre cele ce nu se mai întorc, iar o dată cu Anfisa fusese înmormîntat ceea ce nu se mai întoarce...

— Anfisa, iubita mea... Răspunde-mi ! Iartă-mă, păcătosul de mine ! — striga el adesea în taină către ea şi sufletul i se înfiora.

Oricît se străduia să se umilească, să se arate smerit, nu izbutea să facă lucrul acesta cu sinceritate, din toată inima. Totul era un joc, o prefăcătorie, şi-i era silă de jocul acesta.

Simţea în sufletul său o dedublare. Fiara din el era tot timpul ridicată în două labe, la pîndă, iar el nu avea destulă tărie ca s-o sugrume.

Într-o zi, cutreierînd prin taiga, împuşcase cu un foc de revolver un pui de ren, care nu simţise primejdia. Prăjise la foc bucăţile cele mai bune, departe de bordeiul bătrînilor, înfulecase pe săturate, apoi, afumînd bine carnea, o ascunsese în scorbura unui pin bătrîn, ca să n-o găsească fiarele. De atunci, se ducea acolo pe furiş în fiecare zi ca să mănînce carne, să mai prindă puteri. Bătrînul Nazari, cu mirosul lui ascuţit, îi spuse însă într-o zi, cu un aer deosebit de grav, adulmecînd în văzduh :

— Nu-i sluji trupului, ci suflării celei vii ce sălăşluieşte într-însul.

— Ce vrei să spui ? Nu înţeleg. — Prohor rîgîi şi ridică mirat sprîncenele... — Îmi place şi o suflare, atunci cînd aduce miros plăcut de bucate.

Pustnicul clătină din cap cu milă și gînd de povață, străpungîndu-l pe Prohor cu o privire aspră.

— Trupul omului e pe dinăuntru ca și o latrină. Înțelesu-m-ai, fiule tont și îndărătnic?

Prohor își acoperi gura cu șapca și rîgîi din nou.

— Ei vezi? — Bătrînul se așează pe o buturugă și în barbă-i jucă un zîmbet. — Cel ce trăiește în lume își îndoapă zi de zi pîntecele cu stîrv și mortăciune. Tu nu face așa ceva, iar dacă nu te poți lepăda de aceste năravuri, pleacă de la noi. Barem să fi mestecat ceva usturoi sălbatic, băiete. Ptiu! Și pustnicul îl izbi cu toiagul privirii. — Ne cheamă fratele Anani. Bolește sărmanul. Să mergem.

Blîndul Anani stătea covrigat pe laviță. Le zîmbi și spuse:

— Tare mai sufăr!

Apoi gemu încetișor.

Nazari își ținea capul în piept, asculta și ofta.

— Tare mai sufăr — îngăimă iară Anani, ridicîndu-se în coate. Prohor și Nazari îl ajutară să se scoale în capul oaselor. — Nu știu încotro merg, dar simt că am să plec dintre voi în scurtă vreme...

Soarele privea prin ferestruică, polcind țeasta galbenă a pustnicului. Ochii lui mici, alburii clipeau înduioșați. Se silea să zîmbească. Nazari se așează alături de el, îl luă de mînă și, încrețindu-și fața, împunse înainte cu capul.

— Unde vrei să pleci, frate? — Glasul oacheșului Nazari era acum firav, jalnic, dogit. — De ce vrei să pleci? Eu cum rămîn? Cheamă atunci și pentru mine moartea cea milostivă.

Obrajii galbeni, scofîlciți ai lui Nazari zvîcneau. Stînd alături, Prohor le asculta vorbele serbede, cîntărind cu o nelegiuită batjocură tîlcul cuvintelor lor. Nu-i era cîtuși de puțin milă de bătrînii pustnici.

— Nu mai pierdeți vremea de pomană, ci săpați-mi mormîntul.

Anani se închină și se culcă binișor la loc. Cei doi luară cîte un hîrleț și ieșiră afară.

Săpară mormîntul pe locul ales de Anani, sub trei pini înalți.

— De mult și-a ales fratele locul acesta pentru veșnica lui odihnă.

Săpară toată ziua într-o tăcere apăsătoare. Deasupra era nisip, iar dedesubt — înghețul veșnic. Din groapă adia o răceală înfiorătoare. De oboseală, Nazari abia mai putea să-și îndrepte șalele. Prohor se duse la pîrău să bea apă. Cînd se întoarse, mărunțelul și gîrbovul Anani ședea pe marginea mormîntului său, cu un toiag răsucit în mîna-i descărnată. Se uita în mormînt și îngăima subțirel, abia auzit :

— Ei, acu lăcașul meu de vecinică odihnă o să fie acătării... Să mă culcați în el cu fața la răsărit. Vreau să văd și prin pămînt sfîntul soare.

Prohor găsise la pustnici cîteva ceasloave groase, înnegrite de funingine. Așezîndu-se sub un cedru umbros din taiga, deschise unul din ele.

„O, tu, sihăstrie, lăcașul poveților cerești în care doar dumnezeu este atoateînvățătorul ! O, tu, sihăstrie, rai dulce în care florile înmiresmate ale iubirii cînd ard ca flacările, cînd scînteiază curate ca neaua, pogorînd liniștea și pacea. O, sihăstrie, desfătarea sufletului dreptilor, raiul dulcetii nesfîrșite !"

Ca să-și lămurească mai bine înțelesul acestor rînduri, Prohor le citi de trei ori. Omului cu simțul practic al vieții, elogiul acesta al sihăstriei în care își tîrau zilele cei doi pustnici i se părea o aiurare, o neghiobie. Ce era sihăstria ? Un refugiu pentru trîntori și pentru schilozi, nicidecum pentru oameni ca el. Trebuia să-și ia tălpășița cît mai repede, înainte ca mintea și trupul lui să se moleșească de tot. Să fugă...

Nazari, care se apropiase tiptil, aruncă o privire în ceaslov, peste umărul lui Prohor.

— O, cîtă înțelepciune e aici ! — rosti el cu glas tunător. — Priceput-ai oare, fiule, tîlcul ăstor cuge-

tări?... Cată în cartea aceasta înţelesul cel tăinuit, pleacă spre ea urechea sufletului tău, căci numai atunci ai să pricepi...

Se aşeză la picioarele lui Prohor, lîngă buturugă, pe cetina scuturată din copaci. Iritat, Prohor pufnea pe nări.

— Nu se lipeşte de mine credinţa.

— Nu că nu se lipeşte, dar sufletul tău nu cunoaşte smerenia. „Cînd porţi smerenia în suflet, îl ai şi pe dumnezeu alături." Aşa a grăit sfîntul nostru părinte Serafim.

— Dar ce să mă fac dacă nu cred?! — spuse Prohor, simţindu-se deodată copleşit de o adîncă amărăciune. — Am venit la voi ca să mă fac alt om, şi iată... Parcă... sînt şi mai păcătos...

— Roagă-te.

— Nu mă pot ruga! Fac semnul crucii, dar gîndul mi-e numai la muieri...

Bătrînul se ridică şi-i spuse, îmblînzindu-şi glasul:

— Nu-ţi fie frică de astă deşertăciune a gîndului. În tine mocneşte cel viclean, mocneşte pizma lui.

— Vorbe, vorbe goale... Toate-s numai baliverne, aiureli! Netot am fost cînd am venit la netoţii de voi. — Ca întotdeauna, era grosolan, aprins şi vorbea fără ocol. — Dacă vi s-a făcut de sfinţenie, apăi trebuia să rămîneţi în lume ca să mîntuiţi şi pe alţii. Cînd colo, vă mîntuiţi numai pe voi. Am crezut că sînteţi deasupra celorlalţi oameni, că într-o clipire şuiţi să-i luaţi omului piatra de pe suflet. Văd acum că sînteţi tot atît de săraci cu duhul ca orice om. Sînteţi nişte bieţi viermi...

Se mai canoni astfel încă două zile. Şi deodată, cu totul pe neaşteptate şi fără nici un fel de legătură cu prezentul, îi răsări în minte trecutul lui îndepărtat. Gîndul la Anfisa, mai viu ca oricînd, puse stăpînire pe el. Oriunde se ducea şi orice făcea, chipul ei îl urmărea pretutindeni. Vrînd să se înfrîngă prin trudă istovitoare, munci de unul singur în pădure, scoţînd buturugi din pămînt. Într-o zi, auzi un glas strigîndu-l:

„Bună ziua, Prohor!" Simți fiori reci în spate și se întoarse. Printre copaci, învăluită în ceață, îl privea Anfisa. Prohor scoase un strigăt și ceața se împrăștie. O rupse la fugă drept înainte, făcîndu-și drum prin bălți ca un mistreț.

Vedeniile îl chinuiră trei zile de-a rîndul. Se temea să nu înnebunească. Își zicea cu spaimă: „Mi se întunecă mintea". Anfisa se apropia de el în miez de noapte, cu pasul ei viu, pămîntesc, îi potrivea ramurile de la căpătîi, se așeza alături, drăgăstoasă, caldă, îi vorbea. Trezindu-se din somnu-i greu, Prohor nu-și mai putea aminti însă nimic din ciudatele ei cuvinte.

Era furios pe el, pe pustnici, pe evlavia lor. Nu se dumirea de loc ce se petrece cu el. Nu putea totuși să plece cu sufletul pustiit, fără să-și fi lepădat acolo povara fărădelegilor ce-l apăsau... Trebuia să facă ceva. Poate să-i omoare pe pustnici, acești viermi ai pămîntului?... Dracu știe ce trebuia să facă! Îl durea sufletul, inima-i trezită la viață tînjea după Anfisa. Totul se isprăvise însă! Ceea ce a fost nu se va mai întoarce... Și apoi, n-avea nici un chef să se înapoieze într-o casă care nu-i mai era dragă, unde era sînge, unde se aflau soția și dușmanii lui. Dar ce putea face în zbuciumul lui? Nu-și găsise liniștea nici aici... Trebuia să fugă, să fugă în lumea largă, să se ducă în satul Medvedevo, la mormîntul Anfisei? Ori, dacă sufletul lui n-o să mai poată îndura chinul, să-și pună ștreangul de gît, să se spînzure de o cracă...

Cu părul lung și fața năpădită de barbă, murdar, zdrențăros, Prohor arăta ca un tîlhar primejdios, ca un vagabond. Într-o zi, pe cînd sta de vorbă cu Nazari, nu-l mai răbdă inima.

— Plec de la voi. Sînteți niște potlogari. Îi făgăduiți omului ce nu aveți. Rămîi cu bine, moșnege! — strigă el cu deznădejde și, încălecînd, se mistui repede printre copaci, fără să se mai uite înapoi.

Uimit, pustnicul nici nu apucă să se dezmeticească, cînd din pădure răsunară una după alta două împușcături.

PARTEA A ŞAPTEA

1

În aşezarea Gromovo, viaţa se scurgea în linişte. Prohor lipsea de mai bine de o lună. Comisia de inspecţie plecase cu o zi înainte de cele istorisite aici. Stătuse la faţa locului o săptămînă, luînd declaraţii muncitorilor — victime ale represiunii, văduvelor celor ucişi, funcţionarilor şi părintelui Alexandr. Comisia constatase că măsurile luate de baronul von Pfeffer fuseseră ilegale şi că acesta îşi depăşise împuternicirile. Pe de altă parte, comportarea patronului, care încălcase sistematic, în detrimentul muncitorilor, instrucţiunile oficiale era în contradicţie cu dispoziţiile legale în vigoare. Avînd însă în vedere că Prohor Gromov era un pionier în domeniul creării unei industrii importante în regiunea aceasta sălbatică, comisia hotărîse să califice această comportare drept lipsită de înţelepciune şi recomandase ca pe viitor el sau moştenitorii lui să administreze întreprinderile în strictă concordanţă cu prevederile legale, absolvindu-l de orice penalitate. În ceea ce privea satisfacerea revendicărilor muncitoreşti, comisia dispusese următoarele: tuturor muncitorilor care luaseră parte la grevă să li se plătească de îndată drepturile băneşti cuvenite pentru zilele de grevă, iar cei care suferiseră infirmităţi să capete o pensie. Familiile celor ucişi urmau să primească un ajutor, plătibil odată pentru totdeauna, în sumă de

două pînă la trei sute de ruble, după numărul orfanilor rămaşi de pe urma victimei.

Desigur, guvernul proceda astfel prin mijlocirea comisiei nu numai de dragul dreptăţii (căci acest lucru ar fi putut să fie interpretat ca un semn de slăbiciune), dar şi din cauză că ştirea sălbaticei represiuni împotriva muncitorilor se răspîndise nu numai în ţară, dar şi în străinătate. Aşadar, gestul acesta era necesar din punct de vedere politic şi a fost făcut.

Comisia plecase. Pretutindeni domnea o activitate clocotitoare. Conduşi de o mînă nouă, muncitorii depuneau o rîvnă îndoită. Pe vremea lui Prohor, Andrei Andreevici Protasov trăsese din greu la jug. Acum lucra neobosit, întocmai ca o maşină de oţel.

Nina îl vedea cam rar şi-i ducea dorul. Parczewski îi tot dădea tîrcoale frumoasei şi bogatei doamne Gromova. Deocamdată, însă, filfizonul acesta nu reprezenta pentru Nina absolut nimic. De altfel, era ocupată pînă peste cap. Se ducea adesea la exploatări şi stătea cu plăcere de vorbă cu muncitorii. Felul ei de a fi, sincer şi apropiat, îi însufleţea şi mai mult pe oameni. În sinea lor, se bucurau că patronul dispăruse fără urmă : poate că, spre norocul lor, n-avea să se mai întoarcă.

Pe Nina o istoveau atîtea griji cîte căzuseră pe capul ei : rolul acesta de stăpînă atotputernică o împovăra cumplit. Verocika fusese lăsată de capul ei, iar grădina — părăsită. Nina nu mai avea timp nici să se roage în liniştе lui dumnezeu. Se gîndea adesea ce va fi cînd se va întoarce Prohor şi dacă se va întoarce... Dar dacă...

În spatele acestui „dacă", simţea întotdeauna ceva înspăimîntător, ceva care o făcea să i se strîngă inima. O presimţire apăsătoare îi spunea că Prohor a murit.

Speriată de aceste presimţiri care o tulburau adînc, îl invita adesea la ceai pe părintele Alexandr.

Într-o zi, preotul rămase pînă tîrziu la ea. Vorbiră despre felul în care trebuia să se poarte omul, despre rostul vieţii, despre legătura dintre dumnezeu şi om şi dintre oameni, de atitudinea omului faţă de el însuşi.

Ampla pregătire teologică a preotului făcea din el un interlocutor interesant pentru Nina. Cu părul dat cu pomadă şi pieptănat lins, părintele Alexandr îi spunea că, în sfîrşit, între muncitori se întronaseră pacea şi bunăvoinţa, că în ciuda socialiştilor atei care chemau peste pămîntul patriei furtuna revoluţiei, împărăţia dragostei şi a înţelegerii frăţeşti putea fi instaurată pe pămînt şi pe calea progresului evolutiv.

— Va veni vremea — spuse părintele Alexandr, şi rama de aur a ochelarilor săi scînteia — va veni vremea cînd, după cum zice sfînta scriptură, din paloşe se vor făuri seceri, iar leul se va culca liniştit alături de mioară.

— Asta n-o să se întîmple niciodată — trînti provocator şi sfidător Protasov din pragul uşii. Plin de praf, încălţat cu cizme mari, murdare, răspîndea un miros puternic şi sănătos de transpiraţie. Părea îngrijorat. Sărutîndu-i mîna Ninei, se scuză pentru ţinuta lui şi spuse :

— Nina Iakovlevna, trebuie neapărat să stau de vorbă cu dumneata între patru ochi.

Nina îşi arcui întrebător sprîncenele. Părintele Alexandr se ridică.

— Bună seara, Alexandr Kuzmici, la revedere — spuse Protasov strîngînd mîna preotului. — Iartă-mă, te rog, dar avem de vorbit despre treburi. Ceea ce ai spus adineauri este, scuză-mă, o adevărată naivitate. Niciodată nu va veni vremea cînd mioara va putea să se culce fără teamă alături de leu. Profeţii dumitale mint, căci leul o va sfîşia fără doar şi poate pe biata mioară. *Trebuie* s-o sfîşie. Nu poate să n-o facă, căci ar călca o lege a naturii, dreptul celui mai puternic. Acelaşi lucru se petrece şi în societatea omenească...

— Dă-mi voie... Acesta-i doar un simbol, o parabolă... De altfel... nu-mi îngădui să vă răpesc timpul. Vom mai vorbi altă dată despre acest lucru, altă dată — încheie grăbit părintele Alexandr şi plecă încruntat.

— Ce-i cu tine, Andrei ? Eşti... cam ciudat, cam nervos — rosti Nina şi îl sili să se aşeze. — S-a întîmplat ceva la lucru ?

— Da, şi la lucru... Şi... uite... — Protasov îşi aprinse pipa. — Uite ce e, numai să fii curajoasă ca totdeauna...

Protasov zăbovea, răvăşindu-şi părul. Nina începu să respire întretăiat, cu buzele întredeschise.

— Am primit o ştire — spuse Protasov, izbutind să se stăpînească — cum că Prohor Petrovici ar fi murit.

Şedea în fotoliu lîngă lampa aprinsă. Abajurul umbrea partea de sus a feţei sale, lăsîndu-i în lumină doar gura severă şi bărbia energică.

Încordîndu-şi întreaga voinţă, Nina se silea să-şi păstreze cumpătul, dar bucla castanie de lîngă urechea dreaptă îi tresărea în ritmul bătăilor inimii.

— De unde ai primit o astfel de ştire ? — întrebă ea rece, scrutînd cu atenţie expresia ochilor lui Protasov.

Acesta îşi lăsă privirile în jos :

— Mi-a trimis un bileţel tehnicianul Matveev care cutreieră taigaua împreună cu un grup de prospectori. Biletul mi-a fost adus de un vînător. Să ţi-l citesc ?

Nina avu impresia că în glasul lui suna o nuanţă de bucurie ascunsă şi asta o supără. „Nu, nu se poate. Andrei a fost întotdeauna şi în toate cinstit, leal“ — gîndi ea şi, alungînd acel gînd, spuse repede :

— Da, da... citeşte, te rog. Sau, mai bine, dă-mi mie biletul.

„Astăzi am întîlnit un om ciudat, un pustnic — scria tehnicianul Matveev. — Stă într-una, de cinci zile, lîngă mormîntul tovarăşului său, un bătrînel şubred. Din vorbă în vorbă, am aflat că Prohor Petrovici a stat la aceşti doi schimnici timp de trei săptămîni. «Sufletul lui e cătrănit — mi-a spus bătrînul. — Fratele şi cu mine n-am izbutit să-i dăm alinare, să-i deschidem inima. L-a copleşit trufia diavolească.» Plecînd, omul acesta păcătos ne-a spus : «Nu mai pot trăi nici alături de voi, nici în lume. Apoi a plecat. După ce s-a îndepărtat, am auzit două împuşcături. I-am căutat rămăşiţele pămînteşti şi nu le-am găsit. L-o fi sfîşiat vreo fiară».“

Punînd hîrtia pe masă, Nina lăsă capul în jos şi rămase astfel îndelung, răsucindu-şi batista între degete. Tăcerea ţinu mult timp. Ceasul bătu ora zece.

— Cred că şi această versiune a morţii lui Prohor Petrovici se va dovedi tot atît de neadevărată ca şi povestea aceea de la Petersburg — rosti într-un tîrziu Protasov. — Multe mai poate spune, din prostie, un bătrîn oarecare. Sînt sigur că inima dumitale nu va suferi.

Prinzînd de data aceasta în glasul lui o notă cu adevărat falsă, Nina trase de batistă şi colţurile gurii îi tresăriră nervos.

— Spune-mi ceva mai vesel, Andrei.

Nedumerit, Protasov o privi stăruitor prin lentilele *pince-nez*-ului :

— Ceva vesel ? De ce neapărat vesel ?

— Hai, spune-mi ceva... Te rog...

Obrajii Ninei erau acum numai pete roşii.

— Fie... Dacă vrei... Aşa, de pildă... — bîigui Protasov încă nedumerit. — De pildă, diaconul Ferapont meştereşte un lanţ pentru el însuşi. Nu glumesc. Aşa i-a dat poruncă Manecika : «Dacă te mai îmbeţi, te pun în lanţ ca pe dulăul Trezorka».

— Foarte nostim. Ha-ha ! — rîse Nina cu glas străin, fără să clipească, ca şi cum nici nu l-ar fi auzit pe Protasov.

— Sau, să-l luăm, de pildă, pe strălucitorul Parczewski...

— Ajunge cu Parczewski ! — îl întrerupse supărată Nina. — Prea îţi baţi joc de el.

— Nu-mi bat joc, ci-l preţuiesc la adevărata lui valoare.

— Eşti gelos ?

— Nicidecum. Gelozia mi-e un sentiment necunoscut. Mai cu seamă, cînd e vorba de dumneata.

— Adevărat ? ! Foarte rău. În sfîrşit, Protasov, aş vrea să rămîn singură. La revedere.

— Eşti nervoasă ?

— Da.

Plecă, mîndră şi dreaptă. Inima ei se strîngea însă dureros, pieptul îi tresălta năvalnic : o trăda răsuflarea.

Protasov scăpă din mînă *pince-nez*-ul, o petrecu buimac cu privirea şi se retrase. Îl jignise. Îşi muşca buzele, încruntat, posomorît. Nu socotea oportun să-i arate documentul acuzator pe care-l păstra asupra lui. Ar fi trebuit totuşi...

Nina trecu în biroul său cu mobilă tapisată cu piele albastră, în stil englezesc. Lupul se ţinea după ea, dînd din coadă. Se îngrăşase în timpul lipsei lui Prohor. Nina se lăsă în fotoliul adînc şi închise ochii. „De ce-o fi Andrei atît de lipsit de tact?" — se întreba ea. „De ce vrea să precipite lucrurile? Ce orbi sînt amîndoi, şi Parczewski şi el! Îl iubesc pe Prohor. Chiar şi văduvă, îi voi rămîne credincioasă pînă la moarte... Dar Prohor trăieşte, trăieşte şi nu-i doresc moartea!"

Toate crîmpeiele acestea de gînduri care, aşternute pe hîrtie, se înşiruie atît de mult în timp, se perindară într-o clipă prin mintea Ninei. Gîndurile roiau unul după altul: „N-aş putea să mă mărit cu Parczewski, căci ţin mai mult la sufletul omului, decît la înfăţişarea lui. Mi-ar fi însă frică să mă căsătoresc şi cu Protasov, fiindcă îmi este superior ca intelect şi apoi căile noastre se despart (acesta a fost momentul doi de gîndire). Îl iubesc pe Andrei (momentul trei), ar trebui să jertfesc totul pentru el. Dacă ar fi soţul meu, l-aş influenţa. Dacă aş fi nefericită cu el (momentul patru), aş pleca la mănăstire."

Urmă apoi un fel de bilanţ general (plus-minus) încheiat într-o stare pe jumătate de somn, pe jumătate de veghe: „Am să mă mărit cu Andrei". Şi îndată, fără a deschide ochii, strigă în sinea ei: „N-aveţi voie, n-aveţi voie! Prohor este al meu!"

Lupul se apropie şi-şi vîrî botul umed în mîna ei, dar stăpîna lui era acum departe, pierdută în visuri încîlcite.

...Deodată se trezi, cu inima bătînd năvalnic: „El e". Suna telefonul. Prohor Petrovici îi telefona de la exploatarea „Novîi". Glasul lui era mîngîietor şi totodată ursuz. Îi spuse că are de gînd să înnopteze la exploatare, deşi e istovit de drum. Trebuie să rezolve acolo cîteva chestiuni şi să mai ia la rost pe unul şi pe altul. Dimineaţa,

însă, vine negreşit. Să aibă grijă să se facă foc la baie — la cea de aburi, nu la cea din casă — căci trebuie să se spele ca lumea, să se despăducheze... („Cum ai spus ? Să te despăduchezi ? !") Ei bine, da, s-a umplut de păduchi în taiga. Deocamdată, noapte bună...

Nina rîdea şi plîngea. Doamne ! Ce bine că s-a întors Prohor !

Dormi dusă pînă dimineaţă. La orele nouă o trezi telefonul.

— Alo ! strigă ea în receptor cu vocea încă somnoroasă.

— Nastia, tu eşti ?

— Nu. Eu sînt, Gromova.

— *Pani* Nina ? ! — exclamă Parczewski cu un glas duios şi în acelaşi timp plin de amărăciune. — Aş vrea să vin la dumneavoastră... Chiar acum, numaidecît...

Nina abia apucase să se spele, că peste un sfert de oră *pan* Parczewski se şi înfăţişă, strălucitor în uniforma lui, cu insigna de inginer şi mănuşi albe. Buzele lui pline, date cu alifie, luceau.

Nina ştia prea bine pentru ce venise la ea atît de dimineaţă. Era cît se poate de veselă. Îl aştepta pe Prohor dintr-o clipă într-alta. Ce-ar fi să... În taiga, distracţiile sînt foarte rare. Ce-ar fi să-şi îngăduie un mic spectacol la domiciliu, să joace o farsă, să se amuze pe socoteala acestui Don-Juan de Parczewski într-un rol tragicomic ? Nu crezuse niciodată în sinceritatea sentimentelor lui faţă de ea. Protasov n-avea prea multă stimă pentru el, iar soţul ei — şi mai puţin.

Aşadar, Nina începu să joace teatru. Îl primi pe *pan* Parczewski — care juca şi el teatru — cu toate schimele de rigoare ale unei inimi îndurerate.

— *Pani* Nina — începu şleahticul cu obişnuitul său cabotinism în glas şi în gesturi, ducîndu-şi la inimă mîinile aristocratice. — Destinul îmi impune pentru a doua oară sinistrul rol de călău al gingaşului dumneavoastră suflet. Ţinînd seamă însă de evlavia, de smerenia dumneavoastră în faţa proniei cereşti...

— Mai pe scurt, Wladyslaw Vikentici...

Parczewski îşi înteţi jocul ; suspină uşor şi închise ochii, apoi, luîndu-şi mîna de la inimă, cu un aer tragic, repezi pumnul în jos :

— Soţul dumneavoastră, Prohor Petrovici... a plecat în împărăţia lui Pluton ! Pe cît se pare, şi-a pus capăt zilelor...

— Ce vorbiţi ? Sînteţi sigur de acest lucru ? — intră cu vioiciune în rol şi Nina. Lipindu-şi de obraz mîinile împreunate, se avîntă spre Parczewski. — Nu-i adevărat, o, nu-i adevărat ! V-aţi înţeles cu Protasov...

— Din nefericire, e adevărat. Vin chiar de la Protasov. Mi-a spus pe faţă : „Nu cred că patronul se va mai întoarce vreodată". Vai ! Ce nenorocire... Sînt atît de zguduit... Daţi-mi voie. — Şi, oftînd adînc, după cum se cuvenea, se aşeză în balansoar. — Vă rog să nu vă lăsaţi copleşită de durere, să primiţi cu curaj această lovitură. — Vă rog... stărui plîngăreţ *pan* Parczewski, desfăşurîndu-şi întregul talent al prefăcătoriei. — Credeţi-mă că pe lumea aceasta există şi oameni care şi-ar da bucuroşi viaţa pentru dumneavoastră. Vă jur că printre aceştia cel dintîi sînt eu ! Aveţi toată viaţa în faţa dumneavoastră... *Pani* Nina, ah, *pani* Nina ! — exclamă el printre lacrimi.

Tînără şi plină de temperament, Nina abia dacă se mai ţinea să nu izbucnească în rîs. Ca să-şi poată totuşi continua rolul, întoarse capul, tuşi şi se ciupi de două ori, tare, pe furiş.

— Wladyslaw Vikentievici, mi-e foarte greu să vă aud suspinele. Nu ştiu cum să spun, nu îndrăznesc, dar mi se pare că dumneata joci o comedie — te rog să mă scuzi — că pur şi simplu te prefaci.

— *Pani* Nina ! Vă jur că nu mă prefac !

— Şi dacă, doamne fereşte, aş fi văduvă ? Ce ai face ? Mi-ai cere mîna ?

— Vă jur că da !

— Dar vezi, dragul meu Parczewski, că eu...

Nina rămase pe gînduri. Era minunat de frumoasă în ziua aceea. Admirînd-o, Parczewski simţea că-şi pierde

stăpînirea de sine : cabotinismul lui pierea treptat ; era gata-gata să se arunce într-un avînt sincer la picioarele acestei femei fermecătoare. Deodată, glasul ei dulce de porumbiţă îi dădu însă o lovitură de moarte, drept în inimă :

— Dacă aş rămîne văduvă, aş împărţi toată averea mea şi a soţului meu în trei părţi egale : una pentru bătrînul Gromov, a doua pentru Verocika, iar a treia pentru o cît mai largă operă de binefacere. Cît despre mine, aş ajunge cerşetoare, sau, mai probabil, învăţătoare...

Vorbind astfel, nu-şi lua ochii de la vizitatorul său. Din păunul cel falnic, *pan* Parczewski se prefăcu deodată într-o curcă plouată. Părea un cretin veninos, jalnic. În ochi i se citea o deznădejde tîmpă, iar fruntea îi era brăzdată de cute.

— Atunci, cum ar rămîne ? — Nina începu din nou să se ciupească pe furiş, deşi un zîmbet nestăvilit îi înflorise pe chip. — Probabil că nici nu ţi-ar trece prin gînd să te căsătoreşti cu o biată învăţătoare.

— Mie ? Vai de mine, de ce nu... Sînt doar şi eu în stare să cîştig destul de bine... Şi apoi, îl am pe unchiul meu, guvernatorul. Şi, în treacăt fie zis... — bîigui Parczewski, într-o stare apropiată de leşin.

— Dar dacă eu, auzind că am rămas văduvă, ţi-aş spune : „Sînt a dumitale cu milioanele mele cu tot", iar între timp soţul meu ar învia ca prin minune ? I s-a mai întîmplat acest lucru şi dumneata, dragul meu Parczewski, o ştii mai bine ca oricine. Da... Ne-am căsători şi deodată, ar apărea soţul meu. Ce te-ai face atunci ? !

— M-aş împuşca ! M-aş împuşca ! — strigă cu glasul înecat de lacrimi *pan* Parczewski şi, sărind în picioare, trase cu urechea. Pe sală se auzeau paşi.

— Coniţă, e gata ceaiul — anunţă jupînearsa Nastia, intrînd în odaie. — A sosit adineauri un gardian călare : cică vine Prohor Petrovici.

— Poftim — îl invită Nina pe Parczewski, pornind spre sufragerie. — Dragă Wladyslaw Vikentievici — îi şopti ea, făcînd pe serioasa, dar în sinea ei prăpădin-

du-se de rîs. — Te implor să uiţi totul şi să nu te împuşti...

Păcălit a doua oară, Parczewski îşi aduse aminte cu amărăciune de presupusa moarte a lui Prohor la Petersburg. Nu-i răspunse nimic Ninei. Se gîndi doar sumbru la patronul său : „Ticălosul ! Ce mîrşăvie ! Mi-a făcut-o a doua oară... psia krew !"

În primele trei zile, Prohor Petrovici fu cît se poate de drăguţ cu toată lumea. Pe Verocika şi pe lup îi copleşea cu mîngîieri. În faţa Ninei îngenunche, sărutîndu-i mîinile şi implorînd-o să-l ierte. Nina aproape că nu-l mai recunoştea, atît de duios, de blînd şi de bun părea acum. Bucurîndu-se cu un colţişor al inimii, în sinea ei se sperie totuşi serios de schimbarea bruscă intervenită în caracterul lui. Căci firile de felul celei a lui Prohor sînt persistente şi dure ca piatra. Însemna că în sufletul lui se produsese o mare schimbare, că psihicul lui fusese zdruncinat.

În cursul acestor trei zile, Prohor părea să se fi rupt cu desăvîrşire de viaţa cotidiană. Petrecea ore întregi în vîrful turnului, cu luneta în mînă. Îşi cerceta domeniile cu o naivă nedumerire de copil şi cu un nesaţ de om în toată firea, scufundîndu-şi îndelung privirile înnoite de sihăstrie în undele sure ale fluviului care scălda stînca de la picioarele turnului.

În ceasurile acelea de meditativă contemplare a celor înfăptuite de el, Prohor se gîndi la multe lucruri. În faţa privirilor sale înnoite, se întindea, fără de margini, lumea întreagă, peste ale cărei zări tulburi răsăreau zilele omului, răsăreau şi asfinţeau iar, mistuindu-se în veşnicie. Uneori arunca o privire spre începutul zilelor sale, spre izvoarele vieţii şi atunci vocea propriei sale conştiinţe bătea ca şi glasul bătrînilor pustnici la uşa inimii lui : „Să trăieşti în aşa fel, încît bolta aceasta a zilelor tale trecătoare să fie tot mai senină, tot mai înaltă".

Prohor ofta, cîte un smoc de mustaţă ori de barbă căruntă îi pătrundea în gură şi buzele lui se strîmbau

într-un zîmbet sardonic. Un dos gol de muiere, obsedant, lăţindu-se tot mai mult, îi astupa deodată toată lumina, toată zarea. Scrîşnind din dinţi, se bătea cu pumnul în piept şi cobora grăbit, tropăind pe trepte.

În cea de a patra zi se îmbătă turtă la el în turn. Îl aduseră acasă şi-l culcară în birou. Lupul se uită cît se uită la stăpînul său care mugea surd, apoi începu să latre.

— Măi lupule, măi ! — îl dojenea Verocika. — Nu mai tot ocărî aşa. Tăticul a răcit de băutură. Şi eu cînd am răcit acolo, la bunicuţa... şi pe mine m-au dus pe braţe.

2

Curînd, Prohor îi ceru Ninei socoteala pentru toate. Nina începu convorbirea cu mare strîngere de inimă. Căutase să amîne în fel şi chip această clipă, care totuşi sosi.

În biroul din turn se adunaseră contabilul-şef Ilarion Isakovici Kreşcenski, chel şi gros, cu un maldăr de registre (vara asuda ca un samovar care fierbe în frig şi purta la gît un prosop cu care se ştergea mereu pe faţă şi pe mîini), inginerul Protasov, *mister* Cook, inginerii Abrosimov, Obrazţov şi stăpîna casei. Deşi Nina propusese să vină şi Parczewski, Prohor nu-l chemase. În locul lui era de faţă Inokenti Filatîci Gruzdev, care ofta smerit şi zîmbea, cine ştie de ce, pe sub mustăţi.

Inginerul Protasov, administratorul-şef al întreprinderilor, prezentă o dare de seamă generală, întocmită cu multă pricepere, dînd o caracterizare foarte precisă, dar neplăcută pentru Prohor, a rînduielilor („sau mai bine zis a neorînduielilor", adăugase referentul) care existaseră înainte de grevă la întreprinderile Gromov. Apoi expuse în linii mari noul mod de organizare înfăptuit în lipsa lui Prohor Petrovici.

Prezentarea dării de seamă ţinu mai bine de o oră. Prohor şedea în fotoliul lui adînc, nemişcat, posomorît, cu o expresie de nedumerire. Închidea din cînd în cînd ochii şi rămînea îndelung astfel, cufundat parcă în somn. În realitate însă, asculta încordat darea de seamă.

— V-aş ruga să-mi prezentaţi o situaţie contabilă a plăţilor făcute muncitorilor *înainte* şi *după* grevă, în decurs de o lună — spuse el.

Ilarion Isakovici deschise două registre, îşi şterse năduşeala cu prosopul şi începu să socotească cu abacul.

Darea de seamă prezentată de *mister* Cook cu privire la atelierele mecanice, la cele cinci gatere, la moara cu aburi şi la uzina electrică fu ascultată fără întreruperi. Contabilul raportă :

— Suma plăţilor, făcute aceluiaşi număr de muncitori în decurs de o lună, a crescut de la o sută şaptezeci şi cinci de mii, cît era înainte, la două sute cincizeci de mii.

— Aha ! — exclamă ironic Prohor. — Cu alte cuvinte, muncitorii îmi smulg acum în plus peste un milion de ruble pe an ! Foarte bine...

Închise din nou ochii şi-şi vîrî mîinile în mînecile cămăşii de şantung. Nările îi fremătau.

Protasov spuse :

— Trebuie să vă comunic, Prohor Petrovici, că în prezent ne străduim din răsputeri să compensăm lipsurile dumneavoastră anterioare în ceea ce priveşte condiţiile de trai ale muncitorilor. Reamenajarea şi clădirea de barăci noi, de băi cu aburi, ca şi a unei spălătorii şi a unei bucătării au fost aprobate de mine, în deviz, la suma de două sute patruzeci şi şapte de mii de ruble.

— Două sute patruzeci şi şapte de mii ? — întrebă cu glas tare Prohor, încruntîndu-se. Semăna acum cu o bufniţă bătrînă. — Construiţi palate ? Pentru muncitori ? Dar ia spune-mi, Protasov, ia spune : de unde ai luat fondurile necesare pentru asemenea opere de binefacere ?

— De la dumneavoastră, fireşte.

— Cum ? Cum ai zis ? ! Din banii mei ? !

Toată lumea amuți. Lupul întinse coada drept ca un băț. Din tavan căzu o buburuză.

— Am investit la acest capitol o sută de mii de ruble din banii mei proprii — rosti Nina calmă.

— Nu sînt banii tăi, ci ai noștri — îi reteză brutal vorba Prohor. — Cît timp ești soția mea, nu ai banii tăi proprii...

— Nu te enerva, sînt de acord cu tine — răspunse împăciuitoare Nina, nevrînd să se certe cu soțul ei de față cu străinii.

— Sînt convins însă — urmă Protasov ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic — că muncitorii, trăind în condiții mai bune, vor lucra, și lucrează de pe acum mai productiv. În acest fel...

— În acest fel, într-un an de zile o să mă aduceți la sapă de lemn — completă Prohor, întorcîndu-se piezîș spre Protasov și, cu spatele spre soția lui, începu să privească demonstrativ pe geam.

— În acest fel — încheie apăsat, dar calm, Protasov — ampla reorganizare a tuturor exploatărilor pe care am întreprins-o în lipsa dumneavoastră, Prohor Petrovici, a înviorat lucrările, astfel încît putem spera, în ultimă instanță, că chiar dacă ele vor aduce venituri comparativ mai mici decît v-ați așteptat, în schimb veți avea deplina siguranță că evenimente sîngeroase de felul celor petrecute recent nu se vor mai repeta.

Pleoapa dreaptă a lui Prohor începu să se zbată, iar părul de la tîmple, înspicat de fire argintii, se zbîrli. La sfîrșitul ședinței, luîndu-și rămas bun de la ceilalți, spuse :

— Vă mulțumesc din inimă, domnilor, pentru corectitudinea cu care ați muncit în timpul absenței mele involuntare. — Apăsă înadins cu un ton dramatic pe cuvîntul *involuntare* și strînse cu căldură mîinile tuturor. — Dumitale, domnule Protasov, îți mulțumesc de două ori. Nici nu știu cum să-ți arăt recunoștința mea pentru prețioasele servicii pe care mi le-ai făcut cu totul dezinteresat. Îți mulțumesc, îți mulțumesc, Protasov...

Simţind în glasul lui Prohor Petrovici o ironie răutăcioasă, Andrei Andreevici roşi ca racul. Se înclină în tăcere şi ieşi. Avea o stare febrilă şi simţea dureri în regiunea ficatului.

Soţii Gromov rămaseră singuri.

— Ticălosul ! Nemernicul !... — mormăi Prohor răguşit, cu glas surd, călcînd greoi pe covorul persan. — În loc de două-trei milioane la venituri, parcă văd că voi avea un milion la pierderi... Lucrările luate în antrepriză au fost neglijate... ca şi linia ferată. Să-l ia dracul !

— Iartă-mă, Prohor, dar nu văd ce vină are Andrei Andreevici. Doar tu i-ai încredinţat...

— Atunci însă eram doborît de tot ! — o întrerupse Prohor, privind-o cu ochi prevestitori de furtună. — Puteam să-mi pierd minţile. Tu nu erai aici... Mă zbăteam singur şi toate mergeau anapoda. În jurul meu n-aveam decît tîmpiţi sau ticăloşi... Nu, n-am să i-o iert asta niciodată lui Protasov.

— Asta e recunoştinţa ta faţă de un om care a muncit fără preget, care n-a închis ochii nopţi în şir ? ! Uită-te numai la el cum arată. E bolnav — spuse Nina, păşind de colo-colo prin odaie, gata-gata să izbucnească în plîns. — Eşti nedrept, lipsit de generozitate ! E urît din partea ta !

— V-aţi înţeles cu toţii să mă scoateţi din sărite. Şi fandositul ăsta de Parczewski care îţi dă tîrcoale toată ziua, bună ziua... Ştiu, ştiu... Ştiu tot. V-ar conveni să mor, nu-i aşa ? Ei bine, nu ! — strigă el, izbind cu pumnul în palma cealaltă. N-am să mor ! N-am să mor ! Uite aşa, ca să vă fac în necaz.

Nina îşi luă repede pelerina şi plecă.

Noaptea, slugile îl aduseră acasă beat.

Nina hotărî să-şi schimbe radical tactica faţă de el. Se gîndi să-l învingă printr-o atitudine afectuoasă.

Într-o zi de sărbătoare, în ceasul cînd asfinţitul e numai aur şi purpură, şedea împreună cu el într-un chioşc drăguţ din care se deschidea o frumoasă priveliştе spre malul stîncos al fluviului. Lupul se întin-

sese la picioarele lor, ascultîndu-le vorbele şi aşteptînd să i se dea de mîncare. Verocika alerga împreună cu dădaca ei pe poteci, prinzînd fluturaşi cu o plasă. Stînd pe mal, guvernanta ei, nemţoaica Matilda Ivanovna, admira nuanţele gingaşe ale asfinţitului.

Prohor Petrovici n-avea încredere în Nina şi era supărat pe ea. Pînă acum nu-i spusese ce-l făcuse să fugă în taiga, nu-i suflase nici un cuvînt despre zbuciumul sufletesc prin care trecuse. Soţia lui dorea însă fierbinte să afle totul.

— Dragă Prohor — începu Nina, încolăcindu-şi drăgăstos braţele pe după grumazul vînjos, pişcat din belşug de ţînţari, al soţului său. — Spune-mi ce ai făcut la cei doi pustnici ? Dacă ai şti cît de mult te invidiez !

— N-ai pentru ce... Erau oameni din cei mai obişnuiţi. Trăiau în murdărie şi miroseau îngrozitor... Unul a ucis cîndva un om. Celălalt avea o fire foarte hotărîtă şi nu era prost de fel. Şi el o fi făcut de petrecanie cuiva, ori o fi pierdut la cărţi banii statului şi apoi a fugit în taiga.

— Tăgăduieşti întotdeauna calităţile altora. — Ar fi vrut să spună : „iar pe tine te ridici în slăvi". Se stăpîni însă, adăugînd numai : — Nu-i frumos, Prohor.

— Sînt obişnuit să-i stimez pe oamenii de acţiune, pe creatorii de valori.

— Adică pe tine însuţi ? — Şi, zîmbind duios, Nina îşi lipi fruntea frumoasă şi pură de tîmpla lui Prohor. — Cu alte cuvinte, te stimezi numai pe tine. Nu-i aşa ? — repetă ea.

— Desigur, pe mine în primul rînd. Oamenii de rînd sînt pentru mine gunoi, forţă de muncă brută, necesară pentru a înfrumuseţa pămîntul, bineînţeles, sub conducerea noastră. Dacă laşi gloatele fără conducătorii lor luminaţi, oamenii tăi „în care sălăşluieşte domnul" o vor duce numai într-o beţie, se vor umple de păduchi, se vor înjunghia unii pe alţii. Îi urăsc pe oamenii aceştia de nimic...

— Ce crud eşti, Prohor ! — Şi braţul Ninei, care-i cuprinsese umerii, lunecă fără voie în jos. — Să nu te

superi... dar mă doare să văd în tine un egoist care disprețuiește oamenii și consideră drept țel suprem al vieții îmbogățirea cu orice preț. Ești doar soțul meu...

— Ei și ?... — Prohor se frînse în două de mijloc și-și cuprinse genunchii cu brațele, privind în jos. — Demult, foarte demult, un înțelept a scăpat o vorbă : „Scopul scuză mijloacele". Ei bine, așa zic și eu.

— Adevărul acesta l-a rostit un înțelept cu numele de Loyola. El a fost însă un iezuit, iar tu, sper, te consideri creștin ortodox — ripostă Nina cu un suspin amar. — Eu, una, cred că scopul suprem al vieții omului e să tindă spre o cît mai mare asemănare cu dumnezeu.

— Adică să semeni cu ceva pe care nu-l cunoaștem și nu-l vom cunoaște niciodată ? — spuse Prohor, îndreptîndu-se de mijloc. Eu nu sînt făcut pentru asta. Mușchii și sîngele meu cer altceva. Scopul meu este munca. Iar după muncă — petrecerea !

— Petrecerea ? — îl întrebă Nina și privirile lor se întîlniră : cea a lui Prohor — ironică și autoritară, cea a Ninei — duioasă și rugătoare.

— Dacă nu petreci și nu faci decît să muncești, te vatămi la rînză.

— Cît de trivial ești ! Pentru tine nu există nici un fel de idei înălțătoare. Te-ai vîrît în pămînt cu cap cu tot, ca o cîrtiță. Nu te supăra că-ți vorbesc așa !

— Fleacuri, vorbe goale ! Ai trîntit o baliverna și gata ideea. Inginerul ăsta al tău, cu ideile lui cu tot, este un flecar și nimic altceva !

Fața lui Prohor se schimonosi într-un rînjet. Privirea ochilor săi crunți o înfiora pe Nina.

— Ideea devine folositoare — spuse el apăsat — numai atunci cînd o traduci în fapte. Zis și făcut ! Iată ideea ! Restul sînt visări deșarte, amăgiri... Eu nu i-am amăgit niciodată pe muncitori cu făgăduieli, pe cînd Protasov al tău îndrugă și acum cîte-n lună și-n stele... Pe spinarea mea, desigur... Amîndoi sîntem în slujba aceluiași diavol, numai că eu îl slujesc pe față, iar dum-

nealui — sub masca de socialist... Ha ! M-am săturat pînă-n gît de Protasov al tău !

Vorbind astfel, ridică pumnul încleştat şi-i întoarse Ninei spatele cu o expresie de lehamite.

De trei zile Prohor Petrovici îşi inspecta de dimineaţă pînă seara exploatările şi întreprinderile. Vedea multe lucruri noi, folositoare, introduse în lipsa lui, vedea pretutindeni muncitorii lucrînd în rînduială şi cu rîvnă. Toate acestea îl mirau, fără însă a-l bucura cîtuşi de puţin. Răsfăţaţi de salariile sporite, oamenii „făcuseră fălci", mîncînd din buzunarul lui. Munceau numai zece ore pe zi în loc de douăsprezece, de sărbători nu-i puteai scoate la lucru nici cu bîta, şi, pe deasupra, ticăloşii de ei locuiau în nişte barăci noi şi bune, ca pentru funcţionari. Ei, drăcia dracului ! Trebuia să-i tragă un perdaf straşnic lui Protasov şi să strîngă iar şurubul. Acum îşi dădea foarte bine seama că acesta era un uzurpator, un om perfid care ţintea să ajungă mare şi tare peste toate, să-l ruineze, ba chiar să-l şteargă din rîndul celor vii şi apoi să se căsătorească cu prostănaca de Nina. Ei bine, nu ! Îl va trimite la dracu pe Protasov şi va chema din Lüttich un inginer belgian pe care-l cunoaşte. Şi atunci... atunci au să vadă ei, nemernicii !

Deocamdată trebuia să-şi pună în rînduială nervii, să întrerupă în sezonul de iarnă toate lucrările pe timp de o lună, să-i alunge la mama dracului pe toţi greviştii ăştia zdrenţăroşi şi să angajeze alte mii de sclavi flămînzi ca să-şi mărească întreprinderile de trei, de cinci ori şi să ajungă stăpîn atotputernic peste întregul ţinut. Cît despre Nina, dacă mai îndrăzneşte să-i pună beţe în roate, trebuie să divorţeze imediat de ea. Adică nu : dacă ar rupe-o prea brusc cu Nina, i-ar scăpa din mînă banii ei. Ar trebui să se gîndească la vreun vicleşug, să facă aşa ca să se descotorosească de Nina, dar banii ei să rămînă investiţi în afacerile lui. Asta ar fi

o idee! Da, da, o idee bună! Nina Iakovlevna Gromova nu va mai fi soţia lui...

Frămîntat de aceste gînduri, se învenina tot mai mult.

— Ei, cum merge, diavolilor împieliţaţi? — strigă Prohor, jumătate în glumă, jumătate încruntat, unui grup de muncitori care băteau cu o sonetă cu aburi piloţi pentru un batardou.

— Muncim şi noi! — îi răspunseră în silă oamenii.

— Sînteţi mulţumiţi de plată, de hrană, de locuinţe?!

— Prea mulţumiţi... Să trăieşti, jupîne...

Şi, ca să scape de Prohor, de obişnuitele lui sudălmi — acuşica o să-i înjure de părinţi şi de neamuri — munceau cu şi mai multă rîvnă.

La exploatarea „Dostan", administratorul cel nou, tînărul inginer Alexandr Ivanovici Obrazţov, îi raportă lui Prohor Petrovici că atît filonul, cît şi loturile cu nisip aurifer din acel sector erau aproape epuizate, că exploatarea aducea acum un venit relativ mic, fiind cazul ca Prohor să se gîndească la abandonarea ei.

— Aha! Sigur, asta-i fiindcă inovaţiile voastre costă bani grei. De aceea e şi cîştigul mic! — ripostă furios Prohor. — Peste două luni exploatarea va da de zece ori mai mult aur decît acum.

— Presupunerea dumneavoastră, Prohor Petrovici — răspunse sfios Obrazţov — nu e verificată nici în teorie, nici în practică...

— Iar teoriile voastre nu fac decît să-i zăpăcească pe oamenii practici. Cine te-a numit aici?

— Andrei Andreevici Protasov.

— A, Protasov? Fă bine, du-te la administraţie şi spune-i lui Protasov al dumitale că este un tîmpit! În locul dumitale, am să pun aici nişte „vraci" de-ai mei care au să te bage în cofă. O să-i arate ei lui Protasov al dumitale cum stăm cu filonul şi cu nisipul...

Răsuflînd greu şi învîrtindu-şi bastonul, Prohor porni spre trăsura care-l aştepta.

— Prohor Petrovici ! — îl strigă, ajungîndu-l din urmă, inginerul Obrazţov. Chipul lui tînăr era crispat dureros din pricina jignirii nedrepte ce i se adusese. — În lipsa dumneavoastră, am lucrat cu toată rîvna. În acest timp am descoperit în taiga două zăcăminte de aur care vor întrece în bogăţie exploatarea „Novîi". Am mai descoperit straturi de cărbune la o mică adîncime, zăcăminte de grafit şi filoane de calcopirită. Cred că în condiţiile unei valorificări pricepute, aceste zăcăminte ar putea să înzecească valoarea întreprinderilor dumneavoastră...

— Adevărat ?

— Da. Veniţi o dată cu mine să vedeţi locurile acelea. — Palid, tremurînd de emoţie, inginerul Obrazţov scoase din buzunar o bucată de aur învelită în hîrtie. — Pepita aceasta cîntăreşte doi funţi şi o optime. Am găsit-o în taiga, pe locurile descoperite de mine. Aş fi putut s-o ascund, dar luaţi-o dumneavoastră, ca cel dintîi dar al meu.

Prohor Petrovici îl îmbrăţişă cu căldură pe tînărul buimăcit.

— Rămîi aici. Unde locuieşti, măi băiete ? Iartă-mă că te tutuiesc... La cine locuieşti ?

— La familia Sohatîh, Prohor Petrovici — spuse Obrazţov ştergîndu-şi lacrimile. Buzele lui umbrite de o mustăcioară abia răsărită se crispau, iar pistruii mărunţi de pe obraji se vedeau mai bine.

— Ce prostie ! Tîmpitul de Ilia cu balalaica lui fără coarde o să-i împuieze capul. „O-vraam una copeică." Ha-ha-ha ! Bine ai mai ticluit-o !... Asta-i bună ! Ha ! Ascultă-mă, băiete, mută-te la mine. Îţi dau două camere în casa cea nouă. Şi, afară de asta — adăugă Prohor cu luciri viclene în ochii micşoraţi, parcă făcîndu-şi în gînd nişte socoteli. — Afară de asta, soţia mea e mai ceva decît Havronia Havronievna [1]...

---

[1] Joc de cuvinte. Prohor transformă numele de Fevronia în Havronia care în limba rusă populară înseamnă scroafă (n. trad.).

Obrazțov privea rușinat în pămînt. Prohor își scoase carnetul, scrise pe o filă : „Să i se ordonanțeze lui Saşa Obrazțov 1.500 ruble speze de instalare", și-i întinse bilețelul.

Vizitiul smuci hățurile și caii o porniră la trap întins. Aruncînd tînărului o privire prietenoasă, Prohor se șterse la ochi și-și suflă nasul. — „Ei, drăcia dracului ! M-am blegit de tot. Parc-aș fi o muiere !... Asta nu-i a bună... Nervii slabi... Calcopirită, cărbune, grafit... O bogăție ! O adevărată bogăție ! Dar aurul, aurul ! Zice că ar fi zăcăminte bogate... Bun băiat. Dar dacă m-a mințit cumva, dau poruncă să-l bată cu biciul... Nu-mi pasă că poartă insigna de inginer. Își culege toții dinții de pe jos... Mare nătărău ! Să-mi dea pepita aceea ! Ce zănatic !"

La exploatarea „Novîi" treburile mergeau strună. Aici lucra draga montată de curînd. Mecanizarea lucrărilor era pe sfîrșite. Tot ce înainte vreme fusese făcut de mîntuială era acum pe cale de a fi înlocuit cu instalații noi, trainice.

— Pentru reutilarea minei s-a cheltuit pînă în prezent o sută șaizeci și două de mii de ruble — raportă Abrosimov, inginerul care-l înlocuise pe Ezdakov. — Conform devizului, urmează să mai cheltuim încă vreo două sute de mii.

— Foarte bine, foarte bine... Pentru un patron, este o adevărată plăcere să audă asemenea lucruri frumoase... — răspunse Prohor, bîțîind din cap ca un damblagiu. — Dar Ezdakov unde-i ?

— La închisoare.

— L-a pîrît Protasov ?

— A fost arestat din ordinul răposatului procuror Cernoșvarț.

— Dar căsoaiele acelea de sus ce mai sînt ? Alea douăsprezece înșirate colo.

— Barăci pentru muncitori.

Prohor se răsuci brusc pe călcîie și se îndreptă aproape în fugă spre trăsură.

3

După discuţia din grădină, Prohor nu vorbi cu Nina timp de o săptămînă. Pînă la urmă însă, izbucni. Aceasta se produse într-o seară, pe cînd îşi luau împreună ceaiul. Porunciseră jupînesei să nu primească pe nimeni. Simţind numaidecît arţagul lui Prohor, Nina Iakovlevna îşi încordă nervii şi se pregăti de bătălie.

— Mi-ai dezorganizat groaznic toate planurile, Nina. Nu-ţi dai seama ce faci. Arunci banii în vînt... Tu...

— N-ai vrea să mă declari şi pe mine nebună şi să mă internezi în ospiciu? — înfruntă ea vitejeşte provocarea.

— Ar cam trebui...

Stăpînindu-se anevoie, Nina îi răspunse blajin:

— Dacă vrei să ştii, tot ce fac, fac din dragoste pentru tine. Da, da şi iar da! Din nefericire, te mai iubesc încă.

— Dacă e adevărat ce spui, nu mă lovi pe la spate, ca pe urs! S-ar putea să-ţi răspund cu ură la dragostea ta.

Samovarul de argint şuiera, bolborosea ca un bătrîn arţăgos. Jignită în sentimentele ei, Nina spuse cu amărăciune, dusă pe gînduri:

— Fireşte, tu eşti în stare să răspunzi cu ură la dragoste. Eşti liber s-o faci.

— Mi-e lehamite de toate fanteziile tale liberale — ridică glasul Prohor. — Nu pot fi de acord cu morala asta a ta îngustă care se aşază de-a curmezişul planurilor mele măreţe. Miroşi de la o poştă a tămîie. Mi-e silă de toate apucăturile astea. Ai să mă scoţi din sărite! Pe zi ce trece, văd tot mai mult în tine geniul meu cel rău.

— Eu nu sînt Anfisa.

— Să nu-mi vorbeşti de Anfisa! Să nu-mi vorbeşti de Anfisa!

Prohor şi lupul săriră deodată în sus.

— Ascultă-mă, Prohor. Nu te enerva. Stai jos. Tot ce fac, fac din dorinţa de a fi de folos nu mie, ci muncitorilor tăi. Te rog să mă înţelegi bine — ai tăi — şi, firește, nu din dragoste pentru ei : muncitorii sînt pentru mine niște străini, iar tu-mi eşti apropiat. Dar nu vreau ca întreprinderile noastre să ajungă la faliment. Nu vreau să ajung să cerşesc... Înţelege-mă !

Prohor se plimba prin odaie cu mîinile la spate, şuierînd în ton cu samovarul. Tulburată, Nina se ridică şi se sprijini cu mîinile de masă. Îl urmărea din ochi. Neprimind nici un răspuns, începu şi ea să păşească de colo-colo prin odaie, bocănind nervos cu tocurile. Umblau astfel amîndoi, atît de aproape şi, în acelaşi timp, atît de străini unul de altul, iubindu-se şi urîndu-se totodată, fierbînd de mînie şi căutînd cu înfrigurare un pretext ca să se împace.

— Prohor, înţelege şi tu odată... că pentru barăci nu cheltuiesc din banii tăi, ci dintr-ai mei.

— Hm ! — exclamă Prohor, oprindu-se scurt în loc.

— Şi o fac nădăjduind că muncitorii tăi or să se simtă mai bine în aceste barăci decît în bordeie, or să-ţi fie recunoscători pentru aceasta şi astfel greva nu se va mai repeta.

— Ha-ha ! Hai, nu mai vorbi prostii ! Hm ! Mi-e şi silă. Eu trebuie să le dau muncitorilor cît mai puţin şi să storc de la ei cît mai mult ca să pot hrăni nu cinci mii de zdrenţăroşi ca acum, ci o sută de mii.

— Ai terminat ?

— Nu încă. Tu trăieşti în plină utopie. N-ai nici un fel de perspective de viitor. Cine oi fi tu ? Parcă ai face parte din „Narodnaia Volia“ sau ai fi o vieţuitoare din alte vremuri. Nu-ţi mai lipsesc decît niște ochelari albaştri, dar las', că-i împrumuţi tu cînd de la popa, cînd de la Protasov.

— Ai terminat ? Foarte bine... — rosti Nina şi se aşeză, clocotind de mînie. — M-am obişnuit să nu mă mai supăr pe tine, Prohor. Prea m-ai frămîntat cu mîinile tale aspre. Şi inima, şi întreaga mea fiinţă sînt numai bătături.

— O să aduc lucrurile la fel cum au fost şi înainte. — Pufnind pe nări, Prohor se aşează lîngă ceas, întors cu spatele spre Nina. — Le reduc zdrenţăroşilor lefurile, le dau să mănînce mortăciuni, iar pe cei nemulţumiţi îi alung împreună cu Protasov al tău cu tot.

— Nu ! Asta nu se va întîmpla — spuse Nina, bătînd cu mîna în masă. — Ai auzit ?... La cea dintîi încercare de a reînvia vechiul coşmar, pornesc împotriva ta ofensiva şi, te previn, o ofensivă foarte serioasă. Am să investesc întregul meu capital...

— Hm !

— Da, da... Va fi o luptă pe viaţă şi pe moarte... Voi pune pe o carte totul ! Una din două : ori învîng, ori îmi spulber toate planurile. Poate chiar c-o să mă ucizi, cum ai ucis-o... — Nina se opri şi se făcu deodată mică de tot : în ochii bărbatului ei scînteiară două fulgere cumplite. Ea îşi domoli glasul : — De aceea îţi propun : sau te schimbi cu totul, pînă în vîrful degetelor, sau îmi deschid aici, alături de tine, o întreprindere proprie de mare amploare...

— În frunte cu Protasov ?

— Da... În frunte cu Protasov, Obrazţov, Parczewski, Gruzdev...

Prohor sări în picioare şi începu să se plimbe din nou prin odaie, răvăşindu-şi părul. Cuta verticală dintre sprîncene i se adîncea tot mai mult.

Mormăi ceva în barbă şi se opri în spatele Ninei, care rămăsese aşezată. Era uimit de ameninţările ei şi, spre a nu încorda şi mai mult relaţiile dintre ei, se strădui să-şi îmblînzească glasul :

— Măi, idealisto ! Ai rămas în urma vieţii cu un veac întreg. Eşti un filozof cu chiloţi de dantelă !

Îi sărută mîna, urîndu-i noapte bună, îi netezi cu un gest de duioşie părul şi zîmbi în felul său, oarecum enigmatic.

— Te-ai supărat ? — îl întrebă sfios Nina, cu un zîmbet supus.

— Nu.

— Atunci, vino la mine. Astăzi eşti al meu.

Şi se îmbujoră toată, trăgîndu-l după ea.

— Dar ieri cine a fost „al tău" ?! — o ameninţă glumeţ cu degetul Prohor.

Intrară în iatacul Ninei, cu pereţii albi, imitaţie de fildeş.

— N-am vrut să spun aşa ceva — zise ea zîmbind ruşinată, în timp ce-şi scotea acele din coc. Un val de păr frumos şi moale ca mătasea se revărsă peste umerii ei plinuţi şi albi ca spuma laptelui. — Cuvintele mele : „Astăzi eşti al meu" voiau să spună altceva : „Nu ştiu al cui ai fost ieri, dar ştiu atît : că n-ai fost al meu".

Prohor rîse şi el, dar rîsul lui era rece. Ca să i-l curme şi să-i încălzească sufletul, Nina îi sări de gît.

Foşnetul rochiei, şoapta mătăsii se înălţară degrabă şi căzură la picioarele lor. Pernele înfoiate erau grămădite una peste alta. Un mănunchi de trandafiri galbeni gîdila nările cu parfumul lor îmbătător. Nina spuse în şoaptă :

— Peste o lună se împlinesc zece ani de cînd locuim aici.

— Da, da. Este un jubileu ! — răspunse Prohor care aţipise. — Ninocika, draga mea... Peste o lună o să locuim în palatul nostru cel nou... şi atunci... sărbătorim în acelaşi timp zece ani de căsătorie şi mutarea în casa nouă.

— Aş vrea ca ziua aceasta să fie o sărbătoare. Ştii de ce ?

— Spune.

— Ziceai doar şi tu : să munceşti şi iar să munceşti, apoi să petreci. Cel puţin petrecerea aceasta să fie binemeritată, dar şi... civilizată.

— Da, da... Am să fac nişte focuri de artificii să rămîi cu gura căscată ! — spuse printre dinţi Prohor, dar Nina nu simţi în glasul lui nici răutate, nici ironie.

Chiar în noaptea aceea au ars pînă în temelie două barăci foarte frumoase abia construite de Nina. Parcă înadins, pompierii erau beţi turtă, iar Filka Şkvoren a chefuit trei zile în şir la cîrciumă, cheltuind bani cu nemiluita.

Nina era deznădăjduită. Ascunzîndu-şi cu dibăcie bucuria răutăcioasă în ochii săi neliniştiţi, Prohor încerca s-o consoleze: „Dacă au ars, au ars, şi basta... Nu-i mare lucru. Dă-le dracului..." Părintele Alexandr şi Protasov căutau şi ei s-o consoleze. Cît despre inginerul Parczewski, acesta, gudurîndu-se mereu pe lîngă Nina, îi comunică şi o noutate:

— Tocmai vin de la pristav. Mi-a spus că s-au ivit bande de tîlhari în diferite locuri din taiga. În satul Krasnîie Sosnî a fost omorît un morar bogat. Trăsura poştei a fost jefuită pe drumul mare, lîngă podul de peste rîul Ciornaia. În tîrgul Zobastîi s-au înregistrat două cazuri de incendiere. Cred că şi la barăcile noastre focul a fost pus tot de tîlhari... E îngrozitor!

Desigur, veştile acestea, deşi mult exagerate, conţineau totuşi un grăunte de adevăr: Protasov primise o scrisoare de la Şapoşnikov, din satul Razboi. Scrisoarea îi fusese adusă de moş Nikita, bătrînul în casa căruia locuia Şapoşnikov şi care însoţise un convoi de căruţe.

„Dragă tovarăşe, îţi trimit această scrisoare printr-un om de încredere. Ţin să te vestesc că fostul procuror Straşcialov pe care doreai să-l cunoşti, a plecat acum vreo douăsprezece zile la vînătoare şi a dispărut. Sînt două ipoteze: ori a fugit (dar atunci de ce nu mi-a spus nici un cuvînt?), ori i-au ieşit înainte cine ştie ce tîlhari şi a fost ucis în schimbul de focuri pe care l-o fi avut cu ei."

Protasov îi trimise lui Şapoşnikov prin moş Nikita cinci sute de ruble pentru nevoile coloniei de deportaţi.

Filka Şkvoren trăncănea la cîrciumă:

— M-am întîlnit cu un vechi prieten al meu, Vanka Rajîi, un ocnaş get-beget, un ucigaş, un ticălos cum nu s-a mai văzut. La Kirensk au fost aduşi din temniţă o sută de ocnaşi ca să descarce un şlep. Într-o zi, s-au vorbit între ei şi noaptea s-au luat la bătaie. Ostaşii de pază s-au zăpăcit şi ocnaşii s-au folosit de învălmăşeală şi au tulit-o... Douăzeci şi doi au izbutit să fugă, opt au fost ucişi... Acuşica Vanka Rajîi munceşte la noi în mină, la săpături. Numai că nu-l cunoaşte nimeni.

Oamenii nu dădeau crezare balivernelor lui Filka, tot aşa cum nu-l credeau nici pe pristav. Totuşi acesta din urmă făcu oarecare cercetări, iar judecătorul de instrucţie deschise o anchetă cu privire la incendierea barăcilor.

Prohor Petrovici nu dădea nici o atenţie acestor zvonuri. Pregătea cu multă rîvnă sărbătorirea jubileului. Trimise, în primul rînd la Petersburg şi la Moscova, cîteva telegrame de invitaţie. Parczewski primi sarcina de a redacta o informaţie pentru ziarul „Novoie Vremia". Ilia Sohatîh fu trimis pe rîul Bolşoi Potok şi aduse de acolo un nisetru nemaivăzut, cîntărind aproape douăsprezece puduri. *Mister* Cook şi contabilul-şef Kreşcenski lucrau nopţi în şir la diagrame şi grafice din cele mai grăitoare pentru toate ramurile exploatărilor. Obrazţov, Abrosimov şi ceilalţi ingineri şi tehnicieni organizau la toate cele şase caturi ale „Foişorului de veghe" o expoziţie ce înfăţişa realizările din cei zece ani, iar Fedotîci curăţa cele două tunuri, frecîndu-le cu cărămidă pisată.

De la oraş fuseseră aduşi opt bucătari şi zece chelneri. Ajutat de Ivan, feciorul lui *mister* Cook, Inokenti Filatîci recrutase cîţiva flăcăi mai dezgheţaţi de prin partea locului şi acum îi instruia pentru a servi oaspeţii. Pe lîngă orchestra de amatori existentă, fusese angajată şi o orchestră de dans. Prohor dăduse poruncă să se facă rost de vreo şase carusele şi porunca fusese îndeplinită. Diaconul Ferapont înjgheba un cor de vreo cincizeci de cîntăreţi, iar învăţătorul cel nou, Apolinari Hrestomatiev, un bărbat încă în floarea vîrstei, priceput în meserie, dar cam cu darul beţiei, compusese cuvintele şi muzica pentru o cantată.

Biciuindu-şi nervii cu cocaină şi băutură, Prohor se întrecea în tot felul de născociri şi de aranjamente. În mai multe locuri se ridicau arcuri triumfale şi se instalau panouri luminoase ; în taiga se amenajau poieniţe ninse (cu sare) unde urmau să fie instalate ciumuri cu tunguşi şi cu reni, înhămaţi la sănii.

Urmau să sosească trei sute de invitaţi din toate colţurile Rusiei. Pentru oaspeţii cei mai simandicoşi se roman-

daseră telegrafic la Petersburg douăzeci şi cinci de medalii de aur, iar pentru domnul guvernator, care făgăduise să ia parte la solemnitate — un serviciu de ceai din porţelan de Sèvres, de la un colecţionar din Moscova.

Ana Inokentievna refuzase să dea orice ajutor Ninei în pregătirile ei pentru jubileu şi tocmai se ducea să-i explice motivul refuzului său. Zărindu-l însă de departe pe Prohor venind înspre ea, coti demonstrativ într-o ulicioară, fulgerîndu-l pe nemernic de după colţ cu ochi de panteră furioasă.

— Vacă tîmpită — îşi zise Prohor văzînd-o că-l ocoleşte. — Parcă eu sînt de vină că s-a măritat cu un dobitoc bătrîn !

Încă nu aflase că tatăl lui, Piotr Danilîci, locuia la cinci kilometri de acolo, în casă proprie. Nina nu găsise încă cu cale să-l informeze despre acest lucru pe temutul ei soţ.

4

Totul mergea bine. Ocupat cu atîtea treburi, Prohor izbutise să-şi înăbuşe gîndurile apăsătoare şi frămîntările, aşa că deocamdată se simţea mai bine. Era în perspectivă o mare petrecere, o întîlnire prietenească cu invitaţi de vază, un ospăţ îmbelşugat, o apoteoză a gloriei sale. Dar toate acestea nu reprezentau decît o etapă, un prolog, un scurt popas pe drumul care-l ducea spre ţeluri măreţe. Da, cam în stilul acesta ar trebui să-şi rostească la banchet discursul.

Apoi tunurile şi clinchetul cupelor vor amuţi, iar reprezentanţii autorităţilor se vor împrăştia ca să nu mai calce în acest colţ uitat de lume cel puţin zece ani. Şi atunci nu-i va mai păsa de nimeni şi nimic. Atunci piară din calea lui toate nălucile şi mofturile muiereşti, de-alde Anfisa, Sinilga şi pustnicii. Ia seama şi tu,

Protasov, care ai abătut-o pe Nina din calea cea bună, şi tu, Nina, împreună cu prietenii tăi, muncitorii ! La o parte, deschideţi cale liberă capitalului, energiei, făuritorului vieţii ! Drepţi ! Faceţi sluj în faţa mea, robilor !

Între timp, respectabilul nisetru plutea ca prin văzduh, beat turtă. Beat era de altfel şi Ilia Sohatîh, care, de urît, cînta cît îl ţinea gura, îndruga vorbe franţuzeşti ţăranilor care-l însoţeau, scuipa într-o parte şi era gata-gata să cadă din şa sub picioarele iepei sale. Iar nisetrul năzdrăvan, pus alături de Ilia Sohatîh, impresiona parcă şi mai mult prin greutatea, volumul şi tăcerea lui : cu botul bont, mustăcios, în platoşa sa osoasă cu nervuri, dormea liniştit ca în leagăn, într-o pînză de corabie atîrnată de şase căluţi, cîte trei de fiecare parte. Patru ţărani călări, împreună cu al cincilea călăreţ, Ilia, îl însoţeau pe împăratul peştilor la ospăţul împăratului capitalurilor.

Ilia Sohatîh avea în samare două damigene de rachiu. Bea şi el, dar îi dădea şi nisetrului. Petrecîndu-l la drum, vestitul pescar Safronov îi spusese :

— Cunoaştem fel şi chip de mijloace pentru a duce peştele unde trebuie fără pic de apă. Fireşte, am fi putut să facem un bazin de cele uriaşe, ca la grădina zoologică. Numai că atunci n-ar fi putut să ajungă repede la petrecere. Uită-te aici, cîrlionţatule, vezi ce fac ? — Safronov muie în spirt două şomoioage de cîlţi şi le vîrî în urechile nisetrului. — Ai priceput ? Adoarme îndată, ca omul la beţie. Peste o zi şi o noapte, cînd s-o dezmetici, o să-nceapă să dea din coadă şi să-şi caşte urechile. Atunci îi dai iar să tragă o duşcă, să-i treacă mahmureala şi iar adoarme. A cincea zi să-i dai mai mult. Pînă atunci se învaţă cu băutura, îi prinde gustul. Şi aşa, cu voia celui de sus, o să ajungă şi el, beat criţă la zaiafetul vostru.

Ilia Petrovici făcea precum i se spusese. Cînd nu mai putea să se ţină în şa, însoţitorii îl culcau pe pînză, alături de nisetru, şi el adormea cu peştele în braţe, de parcă acesta ar fi fost Fevronia Sidorovna. Ilia sforăia, iar peştele tăcea.

În cele din urmă, pregătirile s-au terminat. Adus cu bine la destinaţie, nisetrul a fost pus într-un bazin făcut anume pentru el. În apă, s-a dezmeticit repede, a început să dea din coadă şi să înoate. Lumea venea să-l vadă ca pe un monstru marin. Peştele scotea capul din apă, mustăcea, mişca urechile şi se ruga parcă să i se dea măcar un strop de băutură.

Familia Gromov se mutase în noua casă — un adevărat palat. Durată din lemn, încăpătoare, casa era împărţită în trei apartamente prin pereţii de siguranţă, din cărămidă. Sala cea mai mare, în care urma să aibă loc banchetul, avea o suprafaţă de şaptezeci de stînjeni patraţi, iar pereţii ei erau îmbrăcaţi în lemn de frasin lustruit şi în rădăcină de nuc. Celelalte douăzeci şi cinci de camere aveau parchet cu desene, mobilă şi covoare scumpe. Totul era strălucitor, fastuos. Cîinelui-lup i se destinase o cameră specială. Se amenajase, de asemenea, o grădină interioară pentru păsările cîntătoare care puteau să zboare prin ea oarecum în voie.

Personalul permanent de serviciu fusese simţitor sporit. Apăruseră două jupînese noi, două guvernante, trei feciori, doi portari, apoi fochişti, parchetari, un administrator. Prohor hotărîse să trăiască pe picior mare, ca un adevărat prinţ.

Încetul cu încetul, invitaţii se adunau.

Spre marea mirare a lui Prohor Petrovici şi spre via dezamăgire a lui *pan* Parczewski, în urma represiunii dezlănţuite împotriva muncitorilor, fostul guvernator fusese înlocuit. Noul guvernator, generalul Peretreahni-Ostrovski, venise în vizită oficială, dar mai cu seamă în vederea unei inspecţii amănunţite a întreprinderilor. Scurt şi îndesat, era destul de înaintat în vîrstă, dar făcea pe tinerelul. Cu mustaţa cănită, neagră ca pana corbului, părul cărunt, tuns scurt, şi fruntea îngustă, vorbea gros, şi, ca să-i bage în sperieţi pe muritorii de rînd, îşi rotea înfiorător în orbite ochii mari şi spălăciţi. Bonom din fire, era mare amator de anecdote pornografice. Umbla însoţit de Pupkin, şeful său de cabi-

net, un tînăr deşirat, cu o bărbuţă blondă, despărţită în două printr-o cărare la mijloc. Tînărul era manierat, devotat şefului său, gata oricînd să rîdă, afemeiat şi ahtiat după o mîncare bună. Generalul era însoţit şi de servitorul său, Isidor Kumuşkin, tot atît de vîrstnic ca şi stăpînul lui, cam fudul de ureche şi cam prostănac, dar foarte vrednic şi credincios ca un cîine. Obrajii lui palizi erau împodobiţi cu nişte favoriţi de modă veche, ca pe vremea ţarului Nicolae I.

— Ho-ho-ho !... — rîse gros şi răsunător mărunţelul general, ridicîndu-se în vîrful degetelor şi îmbrăţişîndu-l ca un vechi prieten pe Prohor care se aplecase respectuos în faţa lui. — Îmi pare bine de cunoştinţă... Îmi pare foarte, foarte bine... Ei, care-i situaţia pe la dumneavoastră, pe aici ? Cum ai zis ? Ho-ho-ho !

— Muncim, excelenţă... Sînt cît se poate de măgulit că aţi binevoit...

— Îmi pare bine, foarte bine... Am venit şi pentru jubileu, şi într-un fel de inspecţie... Dar fii pe pace... Sper că totul este în ordine.

— Puteţi fi încredinţat de acest lucru, domnule general...

Însoţit de Protasov şi de Pupkin, şeful său de cabinet, guvernatorul inspectă toate întreprinderile. Îşi dregea glasul, îşi răsucea mustaţa şi-şi rotea fioros ochii, dar de fapt se uita la toate ca mîţa-n calendar. Ajuns la una din exploatările aurifere, chemă un muncitor bărbos şi-l întrebă :

— Cine-i în faţa ta ?

— Dumneavoastră, excelenţă — răspunse muncitorul descoperindu-se.

— Şi cine sînt eu, mă ?

— Un bătrîn general care a binemeritat de la patrie. Un ostaş.

— Şi cîţi ani crezi că am ?

— Să zicem... ca la... fo şaptezeci şi cinci.

— Idiotule ! Poate sînt chiar mai tînăr ca tine — ripostă generalul şi-şi continuă drumul, gemînd. Întorcîndu-se spre Protasov care-l însoţea îi spuse : — Nimeni

nu-mi dă mai mult de patruzeci şi nouă de ani. Nici măcar femeile. Ho-ho-ho !

— Din partea femeilor este lesne de înţeles, dar nici eu nu v-aş fi dat şaptezeci şi cinci de ani, excelenţă — răspunse foarte serios Protasov. — Muncitorul şi-a pierdut pur şi simplu capul. S-a zăpăcit.

Generalul rămase foarte mulţumit atît de răspunsul inginerului, cît şi de organizarea muncii.

Pupkin avu cu totul altă comportare în timpul acelei inspecţii : se interesa de orice, nota totul în carneţelul său, rîdea cu rost şi fără rost şi făcea cu ochiul fetelor frumoase. Dumirindu-se asupra apucăturilor sale, Prohor dădu dispoziţii să i se facă cunoştinţă cu Steoşenka şi cu Grunia. Codoş urma să fie Ilia Sohatîh.

— Spune-le fetelor să fie cuviincioase, să nu-şi dea în petic — îl dăscălea Prohor.

— Am înţeles, să trăiţi... Pe lîngă asta vreau să vă *propozez*, cum s-ar zice, o distracţiune de vînătoare. Domnul guvernator s-a dovedit un vînător *pasional :* în drum spre fabrica de traverse a binevoit să împuşte cu mîna dumisale două găini şi să rănească un cocoş. Pentru isprava asta i-a dat tuşii Daria un galben şi a binevoit să spună : „Ce-aş mai face o vînătoare în taiga". Pornind de la un *subect menimalistic*, aş îndrăzni a vă *propoza* să *organezăm* o prea *solimnă* vînătoare de urşi. Sublinierea îmi aparţine.

— Ai înnebunit ! Să-l expunem la vreo primejdie ?...

— Nicidecum. Pe Inokenti Filatîci şi pe mine ne-a străfulgerat o idee strălucitoare... Să îmbrăcăm în blana *pirsonală* a unui urs o fiinţă vie omenească, să zicem pe Filka Şkvoren, care şi-a *isprimat cosemţimăntul* său *endevidualistic*.

Prohor izbucni în rîs.

— Şi dacă-l nimereşte ?

— Trebuie negreşit să-l răpună. Lucrurile au să se petreacă astfel : Filka Şkvoren cade jos, scoate un urlet de fiară, bîţîie din *istrimetăţiunile* dinapoi şi-şi dă duhu. *Iscilenţia* sa, domnu *govemator*, se repede la el, atinge cu picioru *sobectul* ursului şi pleacă. Filka s-a

învoit să facă pe ursu pentru douăzeci şi cinci de ruble şi o pereche de cizme noi.

— Totuşi nu înţeleg...

— Vai, ce greu de cap sînteţi dumneavoastră ! Încărcăm puşca domnului *governator* cu cartuşi oarbe, fără glonţuri. Orice *descoţiune* este de prisosinţă.

Prohor se declară de acord. În ajunul vînătoarei, generalul fu însă victima unui incident tragicomic. Alexandr Alexandrovici Peretreahni-Ostrovski se scula cu noaptea în cap, aşa cum obişnuiesc bătrînii. Pe meleagurile acelea natura era minunată şi plimbările încîntătoare. După ce îşi lua ceaiul, guvernatorul făcea o mică promenadă, însoţit de servitorul şi de cîinele său. Cu pantaloni de călărie, cu lampasuri roşii late, guvernatorul mergea înainte, urmat la cîţiva paşi de Isidor Kumuşkin.

Generalul păşea apăsat, ca un ostaş brav ce era, lovind pămîntul cu bastonul şi tuşind scurt, în ritmul paşilor. „Kha ! Kha ! Kha ! Kha !" Imitîndu-şi pesemne stăpînul, cîinele, mic şi pîntecos, hămăia încetişor, tot în ritmul paşilor acestuia : „Ham ! ham ! ham ! ham !"

Tuşind şi hămăind astfel, străbătură cu bine întinderea din faţa foişorului de foc, presărată cu nisip. Isidor Kumuşkin ducea pe braţ mantaua generalului, cu căptuşeala roşie în sus. Deodată, un ţap uriaş, priponit lîngă foişor ca să nu-i supere pe oaspeţii de vază, dînd cu ochii de roşul căptuşelii, smuci furios de frînghie, o rupse, îl ajunse din urmă pe Isidor Kumuşkin şi-l izbi cu coarnele în spate, din fugă, atît de aprig, încît acesta căzu la picioarele stăpînului său, lovindu-l cu călcîiele în şezut.

— Ce-i asta ? ! Ce-i asta ? ! — strigă generalul, dar se prăvăli îndată şi el, doborît de coarnele ţapului. Cei doi bătrîni se tîrau pe brînci, iar ţapul îşi bîţîia coada şi îşi holba ochii, gata să atace din nou. Căţeluşa Cliquot fugea ca turbată pe uliţă, sărind în sus, înnebunită de spaimă.

— Ţap ?

— Ţap, exce... Ajutor ! Aoleu ! — bîigui Kumuşkin şi zbură iarăşi peste capul generalului.

— Hei, săriţi careva ! — strigă guvernatorul ridicîndu-se, dar îndată primi o lovitură straşnică în şezut şi zbură ca un delfin peste servitorul său. De atîta încordare a muşchilor, pantalonii întinşi pe picioarele lui groase plesniră.

Dîndu-se alarma, pompierii se repeziră afară, cu chiverele pe cap şi cu frînghiile în mînă. Ţapul fu prins. Generalul se ridică, îşi scutură hainele, luă mantaua pe umeri şi se gîndi să le tragă o săpuneală pompierilor şi să-l împuşte cu mîna lui. Pînă la urmă însă se îndepărtă fără să spună o vorbă. În urma lui şchiopăta servitorul, iar după acesta venea căţeluşa cu limba scoasă.

„Kha-ham ! Kha-ham ! Kha !" — se auzi încă o vreme în depărtare.

Coborînd spre rîu, generalul, care se cam schimbase la faţă, se îmbujoră din nou şi începu să rîdă în hohote :

— Ca să vezi ! Ha-ha-ha ! Ce o să mai rîdă Sophie a mea cînd ne-om întoarce la oraş. Să ştii însă că eu îi povestesc cel dintîi...

— Am înţeles, excelenţă...

În vremea aceasta, oaspeţii soseau de pretutindeni grupuri-grupuri. Unii veneau din centrul judeţean, alţii din cel gubernial ori din aşezările vecine. Nori de praf se ridicau pe drum de sub copitele cailor înhămaţi cîte doi-trei la o trăsură sau de sub cele ale unor modeşti căluţi de călărie. Sosiră cu nevestele ispravnicul, patru negustori, doi pristavi, trei brigadieri silvici, doi medici şi doi preoţi, toţi de la centrul judeţean. De la centrul gubernial, împreună cu fruntaşii funcţionărimii şi negustorimii, în locul episcopului invitat la jubileu, sosi arhimandritul Dionisi, un bărbat între două vîrste, dolofan şi vesel. Acest om privea preoţia ca o carieră bănoasă. Printre oaspeţi se mai aflau şi trei negustori siberieni dintre cei mai de vază. Părinţii a doi dintre ei fuseseră pe vremuri tîlhari de drumul mare, iar al treilea, un bătrîn căpăţînos, decorat cu o medalie de aur pentru cine ştie ce merite, fusese el însuşi în ti-

nereţe tîlhar sadea. Pe frunte, lîngă tîmplă, avea o cicatrice rămasă de la o lovitură de măciucă. Din Moscova sosiseră doi negustori vestiţi — Povtorov şi Strahecv, iar din Petersburg — doi creditori cu greutate ai lui Prohor Petrovici. Amîndoi făceau parte din grupul de oameni de afaceri din capitală, pe care Inokenti Filatîci, afaceristul din taiga, îi îmbrobodise atît de bine la Petersburg. Unul din ei era negustorul Reabinin, uscat ca o scîndură, cu bărbuţă neagră, îngustă, cel care prezidase „neuitata consfătuire". Al doilea era Semion Parfenîci Saharov, bătrînul bărbos, scos parcă din filele Vechiului Testament, cel ce zbierase la aceeaşi consfătuire : „Şi dumneata şi Gromov sînteţi nişte potlogari, nişte ticăloşi !" Salutîndu-l pe Prohor Petrovici, amîndoi îi spuseră :

— Ştiu că ne-ai făcut-o atunci, prietene !

— Vă rog să mă iertaţi cu generozitate — răspunse Prohor, zîmbind pe sub mustaţă. — Atunci, după incendiu, pare-se că-mi pierdusem minţile...

— Pare-se că ţi-ai pierdut minţile, pare-se... după incendiu — spuse zîmbind şi apăsînd pe cuvîntul „pare-se" negustorul Reabinin cel vioi şi cult.

— Ne-am ars straşnic cu acest „pare-se" — completă mătăhălosul Saharov, ameninţîndu-l cu degetul, pe care scînteia un ditamai briliant.

— Iată şi articolul. L-am adus ! — adăugă rîzînd Reabinin şi scoase din buzunar o tăietură de ziar. — Peste tot scrie numai „oarecum" şi „pare-se"... „Pare-se că ar fi ars." „Pare-se că s-ar fi ruinat." Iar tîmpiţii de noi am luat-o de bună. Ha-ha-ha ! Ei, nu face nimic... Ne scoatem noi pîrleala...

— Ne-o scoatem... Să nu-mi spui pe nume dacă nu ne-o scoatem.

— Ne-o scoatem noi !

Ameninţarea aceea rostită ca în glumă nu-i prea plăcu lui Prohor. „Te pomeneşti c-au pus ceva la cale, diavolii ! Dar să nu creadă c-au să-mi smulgă ceva... Mai curînd am să le smulg eu lor de zece ori pe atît. Am să le iau şi pielea de pe ei."

5

Guvernatorul se afla pentru întîia oară în taiga. După ce i se spuse că la vînătoarea de urşi va fi păzit de cei mai straşnici vînători din partea locului şi, deci, nu-l ameninţă nici o primejdie, prinse curaj şi primi cu entuziasm propunerea. Isidor Kumuşkin încercă să-l sperie :

— Escelenţă... povestea cu ţapul e rău prevestitoare... e rău prevestitoare. Vă rog frumos să nu vă duceţi la vînătoare, că puteţi să păţiţi ceva... Generalul însă îi curmă vorba :

— Ia nu te mai tîngui atîta, bătrîne. N-ai văzut c-am nimerit găina drept în coadă ?

— Dar vedeţi, escelenţă, că ţapul v-a nimerit şi mai bine pe dumneavoastră. Acum mai vreţi să vă duceţi şi după urşi. Apăi cu moş Martin nu-i de joacă... El nu e nici ţap, nici găină. Cînd v-o strînge odată în braţe, vă şi daţi duhu !

— Fleacuri ! O să am alături de mine oameni de pază, vînători.

— Cum credeţi — rosti Isidor cu îndoială, ţuguindu-şi buzele. — Numai că eu nu vă las singur. Dacă-i vorba să murim, apăi să murim împreună, escelenţă. V-aş sfătui să vă împărtăşiţi înainte de vînătoare. Fereasă dumnezeu ! Mare coraj aveţi ! Păcat că nu-i aici *madmazele* Sophie a dumneavoastră să vă vadă !

— Ho-ho-ho... Îmi închipui ce-ar zice *mamzela* mea : Ce spui, bătrîne, îţi place ?

— Nici că să *există* cevaşilea mai fain pe lumea asta, escelenţă... — răspunse Isidor Kumuşkin, închizînd ochii ca un motan şi lingîndu-se pe buze. — Numai mînuşiţele dumneaei cîte parale fac !

— Mînuşiţele ca mînuşiţele ! Să-i vezi picioruşele...

— Ei, asta-i... — protestă Isidor, clătinînd cu amărăciune din capu-i pleşuv şi faţa i se strînse toată într-un păienjeniş de creţuri mucalite. — Asta puteţi s-o faceţi dumneavoastră, la anii dumneavoastră tinerei...

— Ai dreptate... — încuviinţă generalul ridicîndu-şi umerii, ducînd ţanţoş un picior înainte şi răsucindu-şi mustaţa neagră ca pana corbului. — Eu sînt încă în floarea vîrstei. Ho-ho ! Mi-ai cîrpit pantalonii ?

În sfîrşit porniră în taiga cu tot alaiul. Împreună cu Ilia Sohatîh venea încetişor într-o trăsurică şi Isidor Kumuşkin, care avusese grijă să se împărtăşească. Conversa cu Ilia pe teme religioase şi cînta psalmi ca în pragul morţii. Ilia Sohatîh îl speria înadins povestindu-i tot felul de drăcovenii despre urşi. Isidor ofta şi-şi făcea semnul crucii.

Şi în docarul generalului se sporovăia. Alături de el şedea inginerul Parczewski, iar în faţă — pristavul. Acesta nu mai ştia cum să se mai gudure pe lîngă guvernator : îi scutura toate firicelele de praf de pe veston, iar la hopuri îl sprijinea de braţ şi striga la vizitiu : „Mai binişor, mă ! Nu ştii pe cine duci ? !"

— Am avut pe vremuri o căţea, o copoaică, excelenţă — povestea pristavul, fără să zîmbească, cu o figură gravă, vrednică de crezare. — O chema Dunka. Să vedeţi ce a făcut într-o zi căţeaua aceasta. Plimbîndu-mă o dată împreună cu ea, am ascuns într-o tufă portofelul cu mărunţiş, iar după ce am făcut vreun kilometru, am trimis căţeaua înapoi să mi-l caute. Şi să vedeţi : a venit peste vreo douăzeci de minute cu un portofel străin, în care se aflau o sută de ruble.

— Ho-ho-ho ! — rîdea generalul de vuia taigaua.

— Da. Şi în urma ei alerga într-un suflet un om despuiat, fluturîndu-şi izmenele în aer. Să vedeţi ce a fost : Văzînd că nu găseşte portofelul meu, afurisita de Dunka l-a şterpelit pe al omului aceluia care se scălda...

— Ho-ho-ho ! Adevărat ?

— Cum vă văd şi mă vedeţi — adeveri pristavul fără să clipească şi obrajii lui puhavi tresăltară.

— Fratele meu a avut o dată un cîine, un Saint-Bernard care rostea cuvinte articulate — începu Parczewski, punîndu-şi mîinile în şolduri. — Vă puteţi închipui : un cîine care se uită la lună, rînjeşte ca orice cîine şi rosteşte cu glas gros : „Lu-nă".

— Ei, asta-i bună...

— Pe onoarea mea, domnule general, credeţi-mă !

Parczewski era foarte degajat : jucase cărţi toată noaptea cu nişte negustori putrezi de bogaţi, proprietari de exploatări aurifere, şi cîştigase aproape patru mii de ruble.

— Poate c-or fi pe lumea asta şi asemenea minuni, — se pronunţă concesiv pristavul tuşind în mustaţă şi-l sprijini grijuliu de cot pe guvernator la o hîrtoapă, gîndindu-se ce minciună şi mai gogonată decît a lui Parczewski ar putea să scornească.

În vremea asta, Filka Şkvoren, încotoşmănat într-o blană de urs, şedea plictisit lîngă bîrlog, asuda cumplit, înjura de mama focului şi, din timp în timp, vîra sticla în gura rînjită a ursului ca să-şi mai ude oleacă gîtlejul argăsit. La vreo cinci stînjeni de acolo, în desişul pădurii, zăcea leşul roşcat al unui urs uriaş împuşcat în ajun.

— Vine ! — strigă din vîrful unui copac înalt băieţandrul pus acolo la pîndă.

Inokenti Filatîci alergă într-un suflet spre Filka Şkvoren :

— Intră în bîrlog, drăguţă ! Vine !

Filka goli în grabă sticla de rachiu şi se vîrî în scorbura de la rădăcina uriaşă a unui brad bătrîn. Inokenti Filatîci astupă gura bîrlogului cu uscături şi alergă înaintea trăsurilor.

— Ho-ho-ho ! — zi aşa... Unde mi-e puşca ?

— Escelenţă, tătucule ! Rămîneţi cu bine... — începu să se tînguie Isidor Kumuşkin, pe care Ilia Petrovici Sohatîh îl băgase de-a binelea în sperieţi, şi se aruncă la picioarele generalului. — Iertaţi-mă, păcătosul de mine...

Şi-l podidiră lacrimile.

— Nu ţi-e ruşine, bătrîne ? Capul sus... Fii bărbat !... Curaj !

— Of-of !... Vorba ceea : coraj, găină... că te tai — bîigui servitorul, cu ochii înceţoşaţi de lacrimi.

Inokenti Filatîci întinse îndatoritor generalului arma de vînătoare belgiană a lui Prohor, cu două țevi ghintuite, încărcată cu cartușe oarbe. Secretul acesta îl cunoșteau numai Prohor, Ilia Sohatîh, Inokenti Filatîci și... „ursul". De altfel, în ajun, Filka se îmbătase și, afumat, îl cam luase gura pe dinainte :

— Mîine o să tragă în mine gobernatoru... Chiar drăguțul de el...

— Ce tot îndrugi ? Pentru ce ?

— Pentru douășcinci de ruble...

Generalul înaintă fără teamă, oprindu-se pe numărul unu, la vreo douăzeci de stînjeni de bîrlogul ursului. În spatele lui, spre dreapta și spre stînga, luară poziție doi vînători bătrîni vînjoși, cărora Inokenti Filatîci le spusese încă de cu seară : „Nu care cumva să trageți. Ursul trebuie să fie împușcat de guvernator, cu mîna lui."

— Credeți că este în bîrlog ? — întrebă tulburat generalul.

— Fără îndoială, excelență ! — raportă pristavul cu mîna la cozoroc.

— Vînători, pot conta pe voi ? — întrebă guvernatorul întorcîndu-se spre cei doi, făcînd pe curajosul și holbîndu-și fioros ochii.

— Nu vă fie teamă, boierule — îi răspunseră aceșteia molcom. Fiți liniștit.

— Nu mi-e teamă cîtuși de puțin. Am împușcat cu mîna mea o panteră în Africa — minți generalul, vorbind tare dinadins ca să-l audă toată lumea.

Vînătorii știau foarte bine că vara nici pomeneală să șadă un urs în bîrlog și că nici nu existau astfel de bîrloguri la marginea pădurii. Bănuiau că generalului i se juca o festă și, zîmbind pe sub mustață, se prefăceau și ei tulburați, arătîndu-se gata să înfrunte pentru el primejdia de moarte. Grijuliu, Inokenti Filatîci tuși cu tîlc de departe și-i amenință cu pumnul.

Încredințîndu-și viața în mîinile domnului și știind că acum nu mai era chip să dea îndărăt, generalul se uită

cu luare-aminte în dreapta şi în stînga, cercetînd parcă împrejurimile ca să vadă încotro s-o apuce la nevoie.

Înapoia sa, la vreo patruzeci de paşi, se aflau gardieni călări, înarmaţi, un pîlc de hăitaşi, pristavul şi, în sfîrşit, credinciosul servitor Isidor Kumuşkin, care, de spaimă, părea că dăduse în mintea copiilor.

— Scoateţi ursul afară — porunci generalul cu glas scăzut şi ridică cocoşul la ambele ţevi ale armei.

— Începeţi ! — strigă voios către gardieni Inokenti Filatîci.

Aceştia începură să zbiere din răsputeri : „Hei, hei, hei !...“

— Stai ! — comandă Inokenti Filatîci.

Se aşternu o linişte adîncă. *Pan* Parczewski, prudent, încălecă pe un cal.

Din bîrlog răbufni un răget surd de urs. Isidor Kumuşkin închise ochii şi-şi astupă urechile ca să nu audă detunăturile armelor. Izbucni încă un răget al ursului, înspăimîntător de tare. De emoţie, ochii generalului se umeziră : „Sfinte dumnezeule — îşi zise el. — Mi-a venit sfîrşitul !“ Nu era însă timp de pierdut : Răgînd ca douăzeci de fiare, Filka Şkvoren ieşi din bîrlog cu blana de urs pe el, apoi se ridică brusc pe picioarele dinapoi şi, cu labele dinainte ridicate, făcu trei paşi spre general. Acesta îşi descărcă arma : „Pac ! Pac !“ Ursul scoase un răget şi mai asurzitor, făcînd încă un pas înainte. Generalul zvîrli puşca cît colo şi o rupse la fugă iepureşte, mai-mai să-l doboare pe vînătorul de lîngă el.

— A căzut ! A căzut ! — strigară toţi cei din jur. — A căzut !

— A căzut ? — întrebă răguşit generalul Peretreahni-Ostrovski. — Straşnică lovitură ! L-am răpus de la primul glonte. Celălalt l-am tras aşa, într-o doară... în aer.

— Foarte frumos, cu adevărat foarte frumos, excelenţă ! — îl tămîie pristavul. Se bătea cu mîinile peste coapse, obrajii îi tresăltau, iar umerii îi zvîcneau, izbuti totuşi să şi salute cu mîna la cozoroc.

— N-am mai văzut asemenea ţintaş, excelenţă, — continuă el să se extazieze.

— Aţi împuşcat fiara ? — întrebă tremurînd Isidor Kumuşkin, făcîndu-şi loc cu chiu, cu vai prin grupul de oameni care-l înconjurase pe general.

— L-am împuşcat, bătrîne. — Eu l-am împuşcat !

— Slavă ţie, doamne ! — se închină Isidor şi de sub braţul lui căzu o pereche de izmene de schimb, anume pregătite pentru general.

— Ho-ho ! Ce-i asta ? — izbucni în hohote de rîs generalul, înviorat, ameninţîndu-l în glumă cu degetul gros. Fîstîcit, Isidor privea în jos.

Picioarele dinapoi ale ursului zvîcneau încă. Apoi se linişti. Leşul lui fu înconjurat de şase inşi în frunte cu guvernatorul.

— Aşadar, s-a zis cu tine ? Ha-ha-ha !...

În clipa aceea pristavul, care se apropiase şi el, neştiind cum să se dea mai bine pe lîngă general, strigă deodată : „Parcă mai mişcă, ticălosul", şi trase cu revolverul în urs.

— Ajutor ! M-a omorît !... — zbieră „ursul" şi se ridică întocmai ca un om, în capul oaselor. Potlogarilor, tîlharilor !... Şi guvernatorul vostru e un potlogar...

Toţi cei de faţă îl priveau uluiţi : cel dintîi o luă la fugă, îndoind picioarele din genunchi, pîntecosul pristav, urmat de încă unul, apoi de Parczewski, iar la urmă de tot de general. Acesta, părăsit de toţi, alerga cu ochii holbaţi şi gîfîia din greu.

— Vedeţi, excelenţă — spuse Parczewski oprindu-se. — Nu m-aţi crezut cînd vă povesteam de cîinele acela care rostea cuvîntul „lună"...

— Ia mai lasă-mă cu luna dumitale tîmpită ! Uff ! Am obosit... Dar de ce nu-l împuşcă ?

— Excelenţă ! — raportă ureadnikul, ajungîndu-l în galop. În sinea lui rîdea, dar părea serios la înfăţişare. — Ursul a murit... Li s-a părut tuturor că e viu, excelenţă... Fotograful vă aşteaptă lîngă leşul lui.

— Care va să zică, eu am împuşcat ursul ?

— Sigur că dumneavoastră, excelenţă.

— Ptiu, drace ! Nu mai înţeleg nimic. Isidor ! Unde eşti, Isidor ? Domnilor, întoarceţi-vă la urs. Vin şi eu îndată. Şi generalul se îndepărtă împreună cu Isidor, care tremura ca varga, spre un tufiş des, călcînd cam şovăielnic, ceea ce dădea de bănuit anumite lucruri.

Între timp, Filka Şkvoren fusese scos din pielea ursului şi urcat în docarul lui Inokenti Filatîci. Pristavul, căruia vînătorii nu avuseseră prevederea să-i destăinuie secretul, îl rănise pe Şkvoren la picior, nimerind în carne moale.

— Înţelegi, mă temeam că m-a lovit în inimă — spunea Filka Şkvoren cu mîinile în şold, făcînd pe grozavul. — Acuşica vă iau pe puţin un sutar.

— Nu te mai văicări, că-ţi dăm — răspunse Inokenti Filatîci, dînd bici calului şi rîzînd încetişor în barba lui argintie.

Acum aflaseră cu toţii, bineînţeles în afară de general şi de Isidor, povestea cu ursul. Oamenii chicoteau în palmă, făcîndu-şi cu ochiul şi ameninţînd cu degetul.

— Sst... Vine...

Amuţiră.

Guvernatorul pozâ în faţa fotografului întocmai ca Prjevalski, vestitul explorator. Punînd piciorul pe grumazul bătrînului urs împuşcat în ajun, generalul îşi duse semeţ mîna stîngă în şold, ţinîndu-şi puşca în dreapta întinsă.

— Sînt nedumerit, domnilor, — spuse el, uitîndu-se la toţi de sub uriaşul cozoroc al chipiului. — Ce s-a întîmplat ?

— *Iscilenţă* — se repezi înainte Ilia Sohatîh, scoţîndu-şi pălăria. — Dac-ar fi să *judicăm* pornind de la faptul *tioremei*, n-a fost, de bună seamă, altceva decît un vînzător ambulant de spirt care tocmai trecea pe aici şi s-a mai şi nimerit să fie *vintirloc*. Orice *descuţiune* este de *prisosinţă*.

— Dar tu cine mai eşti, mă ?

— Mă *prezant : comersantul* Ilia Petrovici Sohatîh, *iscilenţă*.

— Aha... Hm... Şi cum a fost ?

Încurcîndu-se şi bîlbîindu-se de frică, Ilia Petrovici explică în termeni radicali cum că fiinţa care grăise omeneşte nu fusese altcineva decît un vînzător de spirt, un ins obraznic pe care-l cunoştea toată taigaua, că din păcate nu izbutiseră să-l prindă fiindcă fugiseră cu toţii de frica ursului împuşcat ca urmare a „optecei auzului" şi „axioamei vederii".

— Aha ! Mersi de explicaţie — îi mulţumi guvernatorul, zîmbind ostenit.

Prohor Petrovici nu luase parte la vînătoare, deoarece îl durea capul. Gîndurile lui se învălmăşeau, frămîntarea din suflet i se înteţea. Rămas acasă, avu o surpriză mai mult decît neplăcută.

Puţin înainte de masă, în timp ce şedea, obosit, în biroul lui din turn, se pomeni pe neaşteptate cu porucicul în retragere Priperentiev.

— Vă rog să mă iertaţi, Prohor Petrovici... Preţuind însă nespus poziţia pe care o aveţi în lumea industrială, am ţinut să vă prezint personal felicitările mele... deşi, din păcate, nu am fost invitat...

— Scuzaţi, domnule porucic...

— Pardon, fost porucic... Arkadi Arkadici Priperentiev, dacă vă mai amintiţi.

— A fost, desigur, o scăpare a administraţiei... Arkadi Arkadici... Trebuia să vi se trimită o invitaţie, pe cît îmi aduc aminte.

„Ia uite, ticălosul, escrocul, puşlamaua ! — clocotea tot mai aprins Prohor. — Pe tine ar fi trebuit să te trimit la vînătoarea de urşi, să te las pradă lupilor, pe tine, trişorule !"

— Ce mai face fosta mea exploatare ?

— Bine, mulţumesc... Lucrăm mereu.

— Foarte bine. Perfect. Mă bucură.

Prohor îl examina cu un dispreţ făţiş. Ce mutră respingătoare. Botul lui parcă era al unui somn ! În ochi i se citeau obrăznicia, nerușinarea. Ca şi odinioară avea urechi clăpăuge, iar faţa lui era stacojie şi buhăită.

Chel, cu obrajii roşii, purta o haină croită ruseşte ca un caftan, din postav verde-închis.

— Pe negustorul Altînov din Petersburg îl cunoaşteţi ? — întrebă Prohor Petrovici tăios, aspru. Buzele îi zvîcneau.

— Altînov ?

— Da.

— Hm. Îl cunosc, cum de nu. Şi el e acţionar la o societate de exploatare auriferă.

— Ce societate ?

— Deocamdată e un secret...

„Ce palme o să-i trag ticălosului ăsta mîine. Mă îmbăt la banchet şi-i trag o bătaie să mă ţină minte" — îşi zise în gînd Prohor.

— Nu ştiu unde aş putea să înnoptez — spuse Priperentiev cu un zîmbet mieros, rînjindu-şi botul de peşte. — Am doar valiza.

— Încearcă şi dumneata la cineva — îi răspunse grosolan Prohor şi se ridică, dîndu-i să înţeleagă că întrevederea s-a sfîrşit. — Din păcate, toată casa mea e ocupată de invitaţi.

— Hm... Să am iertare... Aşa... — îngăimă Priperentiev, punîndu-şi pe capul pleşuv şapca cu panglică roşie, cum purtau nobilii. Apoi spuse rece : La revedere şi ieşi pufnind mînios. Îndepărtîndu-se, gîndea : „Lasă că ţi-o fac eu mîine. N-ai mîncat destulă bătaie !"

Prohor privea cu ură spatele lat al vizitatorului şi panglica roşie ca sîngele de la şapca lui de nobil. După ce uşa se trînti zgomotos în urma sa, spuse în gol, cu o voce mohorîtă, frîntă :

— Blestemaţii ! Toţi mă duşmănesc, toţi pînă la ultimul. Începînd cu Nina... Parcă s-ar fi vorbit între ei. Vor să mă scoată din minţi.

Îşi pierduse echilibrul sufletesc. Gîfîind şi mutînd maşinal de colo-colo obiectele de pe masă, se uita sperios împrejur, întocmai ca un copil rămas singur într-o odaie întunecoasă. În mintea lui, rotiţele mecanismului deranjat al gîndirii sale scîrţîiau. „Mîine, mîine... — treceau prin creierul lui frînturi de gînduri. — Mîine

am să-i îngenunchez pe toţi, am să-i fac pe toţi una cu pămîntul. Da, da. Trebuie neapărat să-i pun cu botul pe labe. Parcă ar fi cine ştie cine : un general oarecare, nişte proprietari de mine, o societate anonimă, nişte negustoraşi. Ha-ha ! Mare scofală !... Spanac ! Să-l luăm, de pildă, pe bărbosul de Saharov, milionarul. Nu se pricepe decît să facă clopote la mănăstiri. Taică-său, un rascolnic, un starover, i-a lăsat şase milioane bani peşin. Eu am început de unul singur, cu un gologan de aramă în pungă. Păi toţi ăştia, cu generalul lor cu tot nu fac nici două parale pe lîngă mine. Am să le dau mîine pe şezut cu icre tescuite şi o să-i pun să se lingă, unul pe altul, moftangiii !... Dar ia stai ! De ce i-oi fi chemat eu la sărbătorirea asta ? Ce prostie, vai, ce prostie !... Nu, nu... Totul se va petrece cum se cuvine, ca la o casă mare. Doamne, ce o fi cu mine ?"

Îşi trecu palma rece peste frunte şi cu teamă în ochii tulburi trase cu urechea la cele ce se petreceau în el. În ultimul timp, nu mai îndrăznea să se lase pradă gîndurilor şi totuşi nu putea să nu gîndească.

„Toţi cred că am înnebunit. Da, la o adică, cine crede aşa ceva ? Nina şi Protasov. Ce idioţi, ce tîmpiţi sînt ! Păi chiar nebun să fiu, şi tot sînt mai deştept ca ei de o mie de ori."

Vlăguit, se apropie de oglindă şi se privi lung cu luare-aminte. Căutătura rătăcită a ochilor lui se aţintea în gol, cu licăriri ce vădeau dezechilibrul lăuntric. El însă nu-şi putea da seama de asta.

6

Trei lovituri de tun dădură de veste că în aşezarea Gromovo începuseră festivităţile jubileului.

În accentele fanfarei de amatori, Prohor Gromov primea la „Casa poporului" numeroase delegaţii din partea funcţionarilor, a diferitelor uzine şi secţii, precum şi pe muncitorii veniţi din proprie iniţiativă, fără

să fi fost trimişi de tovarăşii lor de muncă. „Casa poporului" era împodobită din belşug cu verdeaţă şi drapele naţionale. Saluturile şi felicitările sunau făţarnic, slugarnic, linguşitor. În exaltarea lui, Prohor lua însă drept sincere toate tămîierile şi sorbea din ele inspiraţie pentru trufaşul său cuvînt de răspuns.

La amiază, în „Casa poporului" şi în aer liber, împrejuru-i, se servi masa pentru muncitori. De rînduiala ei aveau grijă o sută cincizeci de inşi în frunte cu Inokenti Filatîci.

Invitaţii de vază porniră împreună cu patronul să viziteze expoziţia şi întreprinderile din apropiere. Toate lămuririle le dădea însuşi Prohor Petrovici. Oaspeţii se suiau pe rînd, în grupuri mici, în vîrful turnului.

Apele Fluviului Mohorît curgeau lin prin matca lor largă, de la răsărit spre apus. Aşezarea Gromovo, cu biserica ei, cu casele mari, mijlocii şi mărunţele, şi cu palatul cel nou al patronului, se pierdea în verdeaţa livezilor şi a grădinilor de zarzavat, pe malul abrupt din dreapta. Zeci de coşuri înalte de cărămidă şi clădiri ale uzinelor se întindeau de-a lungul fluviului, pe dreapta şi pe stînga. Un pod de pontoane şi două bacuri legau între ele malurile. Pe oglinda apei mişunau remorchere, barcazuri, lotci şi bărci cu pînze. Pe o distanţă de kilometri întregi se înşira un convoi nesfîrşit de şlepuri, plute şi limburi. Pretutindeni fluturau mii de steaguri în toate culorile, iar în jurul acestei aşezări industriale, răsărită ca prin farmec din nefiinţă în acea pustietate, se revărsa oceanul nemărginit al taigalei.

— Straşnic om eşti, Prohor Petrovici! — se entuziasmau foarte sincer care mai de care, musafirii. — La drept vorbind, un adevărat pionier.

În drum spre exploatarea „Dostan", tot alaiul oaspeţilor poposi pe malul fluviului ca să ia o gustare. Vizitatorii se întinseră cu multă plăcere pe covoarele aduse acolo în acest scop. Guvernatorul, Prohor Petrovici şi cinci dintre oaspeţii cei mai de vază şedeau la umbra

unui baldachin. Toţi mîncau şi beau cu poftă. Cînta orchestra şi un cor de ţigani. Se executară dansuri. Vizitarea întreprinderilor se încheie la orele trei. Banchetul fusese fixat pentru şase.

Nina Iakovlevna nu-şi mai vedea capul de treburi. Ce-i drept, o ajutau cu sîrguinţă şi alte doamne, soţiile inginerilor, ba chiar şi *pan* Parczewski. *Mister* Cook s-ar fi alăturat cu bucurie la suita Ninei. Îşi dădea seama însă că nu putea să-i fie de nici un folos şi apoi mai trebuia să repete în faţa oglinzii cuvîntarea pe care urma s-o ţină la masă şi care nu prea mergea.

— Moult exselent... Prohor Petrovici Gromoff! Dumnevostră eşti cel mai bun pionir... — spunea el, adresîndu-se oglinzii şi încordîndu-şi obrajii musculoşi, arşi de vînt şi răniţi cu briciul. — Ah, pardon, pardon. Şi mai departe? Cum e, cum e?

Îşi aminti de proverbul rusesc: „Mănîncă pîinea şi sarea altuia, dar spune-i în faţă ce gîndeşti"... „Fooorte bine..." O! O! Dar nici proverbul nu-i folosi la nimic: n-avea pic de inspiraţie; toate gîndurile i se învălmăşeau în cap.

...Muncitorii erau mulţumiţi de masă. Acum se împrăştiaseră pe la căluşei, podine şi scrîncioburi, să asculte cîntecele ţiganilor, să vadă jocurile, să joace şi ei sau să se scalde în fluviu. Toţi erau voioşi şi liniştiţi. Nici unul nu se îmbătase. Lungit, în baia de aburi, acasă la Inokenti Filatîci, Filka Şkvoren era îngrijit de prescurăreasă şi de o babă doftoroaie. Filka se simţea foarte bine: mînca, bea şi răcnea viersuri voiniceşti.

Mulţi dintre invitaţi, mai cu seamă cei din elita locală, luaseră în ajunul petrecerii doze respectabile de ulei de ricin: bărbaţii ca să poată înfuleca zdravăn a doua zi, iar femeile, — călăuzite şi de alte considerente: ştiau din experienţă că uleiul de ricin dă ochilor o strălucire deosebită.

La orele cinci şi jumătate uşile sufrageriei celei mari se deschiseră. Precedaţi de guvernator la braţ cu Nina Iakovlevna şi de Prohor Petrovici la braţ cu drăgălaşa

soţie a proprietarului de exploatări aurifere Hreapin, oaspeţii se îndreptară perechi-perechi de-a lungul covoarelor spre sufrageria care strălucea de cristaluri, argintărie, bronz şi porţelanuri. Odată ajunşi, se îmbulziră în jurul mesei pentru a citi numele scrise pe cartonaşele tipărite, care indicau locul fiecăruia.

Guvernatorul, încadrat de Nina şi părintele Alexandr, se aşeză în capul mesei. La capătul celălalt luară loc Prohor Petrovici, inginerul Protasov şi frumoasa doamnă Hriapina, cu fizionomie de italiană. La mijloc trona impunător Arkadi Arkadievici Priperentiev, care se vîrîse cu obrăznicie printre meseni, iar alături de el şedeau *pan* Parczewski şi negustorii Reabinin şi Saharov. Seraficul arhimandrit Dionisi avea în dreapta şi în stînga două frumuseţi vestite prin partea locului: soţia unui inginer şi fiica unui antreprenor. Mai erau la masă preşedintele Camerei de Control, Nagnibeda, consilier activ de stat, directorul liceului cu fiul său, student, apoi şeful Direcţiei guberniale a minelor cu soţia şi alţii.

Ilia Petrovici Sohatîh avusese şi el cinstea de a fi invitat. Împreună cu funcţionarii superiori şi cîţiva invitaţi mai de mîna a doua din elita judeţului, mînca la o masă separată. Falnicul diacon Ferapont, cu un anteriu larg de mătase de culoarea tabacului (un dar al Ninei), întrecîndu-i pe toţi în înălţime cu două capete, şedea alături de pristav. Taciturn, întunecat, îşi ascundea, ruşinat, mîinile aspre şi mari, pe care munca din fierărie i le înnegrise pe vecie. Temîndu-se ca negustorii bogaţi să nu se entuziasmeze de vocea lui şi, ferească dumnezeu, să-l încînte să plece cu ei la Petersburg, părintele Alexandr îl oprise cu străşnicie să intoneze „Mulţi ani trăiască" cu toată puterea plămînilor săi, spunîndu-i:

— Cîntă şi tu mai pe nas... mai încetişor. Zi că te doare gîtul.

Spre adînca sa părere de rău, cel ce a scris aceste rînduri a întîrziat, sosind la faţa locului către sfîrşitul mesei, astfel că nu poate descrie fastul banchetului dat

de Gromov. A intrat în sală tocmai în clipa cînd guvernatorul, cu o cupă de şampanie în mîna tremurătoare, îşi încheia toastul :

— ...în întreaga fire. Vă întreb, domnilor şi doamnelor, ce poate fi mai de preţ şi mai frumos decît aurul, pe care ospitalierul nostru amfitrion şi stăpînul acestor locuri îl scoate din adîncurile pămîntului spre folosul ţarului şi al patriei ? Mai frumos decît aurul, mai strălucitor decît toate briliantele, domnilor şi doamnelor, este sfînta frumuseţe a femeii. Ergo, femeia este cununa vieţii. Privind femeile din jurul meu, închin cu cea mai mare veneraţie laurii întîietăţii divinei noastre gazde, adevăratei regine a banchetului, preafrumoasei Nina... Nina Iakovlevna.

— Ur-ra !

— Mă iertaţi, domnilor şi doamnelor, n-am terminat încă...

Cherchelit, asudat, generalul se aplecă respectuos către părintele Alexandr care şedea în stînga lui, îi apucă mîna păroasă şi plină de pistrui mari, dar spuse îndată ruşinat : „Ah, pardon", apoi îşi îndreptă repede greşeala sărutînd mînuţa gingaşă a gazdei care şedea în dreapta lui.

— Aşadar, domnilor — încheie el — beau în sănătatea unui om înzestrat cu o energie excepţională, un om glorios, de care se poate, pe drept cuvînt, mîndri patria noastră, Rusia ! Beau în sănătatea domnului Gromov şi a fermecătoarei sale zeiţe Nina... Nina Iakovlevna... Ura, domnilor şi doamnelor !

Sus în lojă, la dreapta, fanfara intonă un marş solemn, iar în stînga, corul de amatori cîntă : „Mulţi ani trăiască". Din cele trei sute de piepturi ale musafirilor izbucniră ovaţii entuziaste. Cei aşezaţi mai aproape ciocneau cu stăpînul şi stăpîna casei.

— Domnule general, aveţi un adevărat talent oratoric — îl linguşi preotul pe bătrîn.

— Am multă practică, părinte — răspunse gros generalul, ronţăind cu dinţii de aur un pesmecior cu parmezan.

Cuţitele ciocăniră agitat pe marginea farfuriilor, iar zgomotele amuţiră. Prohor se ridică spre a-şi rosti cuvîntul de răspuns. Cele patru candelabre de bronz cu nenumărate becuri se aprinseră toate deodată. O feerie de lumină se revărsă pe faţa de masă albă şi în toate colţurile sălii. Jocul de lumini şi umbre contură mai bine chipurile celor aşezaţi în jurul mesei. În sală plutea acum o atmosferă deosebit de solemnă.

Tuns îngrijit, înalt şi grav, în frac, cu decoraţia pe care i-o adusese de la Petersburg un funcţionar al Ministerului Comerţului şi Industriei, Prohor Gromov întruchipa tipul omului de afaceri de mare anvergură, conştient de puterea lui.

Toate privirile se îndreptară spre el. Inimile femeilor fremătau cu o emoţie dulce, iar ochii lor străluceau orbitor după uleiul de ricină luat. Diaconul Ferapont rămăsese cu gura căscată. Buza de jos a generalului atîrna, cu bobiţele icrelor de nisetru rămase pe ea. Din nările umflate ale lui Ilia Sohatîh pică un strop străveziu. Lungindu-şi gîturile de lebădă, Steoşenka şi Grunia, soprana şi altista, se aplecaseră peste balustrada balconului. Pupkin, şeful de cabinet, le trimise o bezea dulce. Priperentiev, porucicul în retragere, punîndu-şi călare pe nasu-i cărnos nişte ochelari uriaşi, aţinti spre Prohor o privire impertinentă. Arhimandritul Dionisi îşi potrivi anteriul şi-şi trecu repede pieptenul prin mustaţă şi barbă. Nespus de emoţionată, Nina era numai urechi. Protasov studia atent încrustaţia de pe coada lingurii de supă. Un viermuşor care se tîra pe o frunză a splendidelor crizanteme din vază se opri deodată în loc, pregătindu-se să asculte cu tot trupşorul său minuscul cuvîntul înţelepciunii omeneşti. Îndată ce viermuşorul se opri, Prohor începu :

— Excelenţă, onorate doamne, stimaţi domni ! (Arhimandritul şi preoţii dădură din umeri jigniţi : lipsit de tact, vorbitorul îi inclusese şi pe ei în categoria „stimaţilor domni", ignorînd titulatura lor clericală.)

— V-aţi adunat aici, onorate doamne şi stimaţi domni, ca să-l sărbătoriţi pe Prohor Gromov, adică pe

mine. Stimaţi oaspeţi, v-aţi adunat la această masă, ca apoi să duceţi pretutindeni vestea celor înfăptuite de mine, de mine, Prohor Petrovici Gromov, de mine şi numai de mine... Ei bine, sînt încîntat de acest lucru. Vă mulţumesc, vă mulţumesc... În altă ordine de idei...

Îşi roti privirea tăioasă peste toată adunarea, dintr-o parte a meselor într-alta. N-avea în faţa lui decît măşti, mutre scîrboase, capete de vite : „Pe toţi vă calc în picioare... Adunătură scîrboasă, otrepe ce sînteţi !“ — parcă spuneau ochii lui. Se încruntă, depărtă de pe frunte şuviţele de păr ce-i cădeau în ochi şi urmă cu glas strident, apăsînd pe cuvinte :

— Urăsc lumea !... La rîndul ei, lumea mă urăşte. În cele ce urmează, voi trata mai pe larg acest aspect.

Cuvintele acestea biciuitoare, zvîrlite violent, stîrniră rumoare. Nu mai mişcă nimeni. Atmosfera senină de pînă atunci se tulbură.

— N-am să mă opresc asupra tuturor etapelor vieţii mele. N-am să spun că tatăl meu m-a trimis, tînăr, crud încă, în necunoscut, pe Fluviul Mohorît, unde era cît p-aci să-mi pierd viaţa. Atunci m-a întîmpinat moartea pentru *întîia* oară. Scăpat ca prin minune, ca prin farmec, am ajuns în casa viitoarei mele soţii. N-am să reţin atenţia dumneavoastră nici asupra celor ce au urmat logodnei mele cu Nina, cînd am fost tîrît de scumpul meu părinte şi de anumite împrejurări trecătoare în vîltoarea unor frămîntări cumplite, legate de tatăl şi mama mea, de oamenii pe care-i iubeam şi pe care-i uram, în sfîrşit — de propria-mi persoană. Nimerind într-o asemenea capcană întinsă de viaţă în calea mea, fără cel mai mic sprijin din afară, încrezîndu-mă numai şi numai în puterile mele, am înfruntat din nou moartea. Am înfruntat-o a *doua* oară în viaţa mea. Se pare însă că am ieşit învingător şi din această încleştare. Cel puţin, lupt împotriva mea, triumfînd în cele din urmă asupra acestei morţi din lăuntrul meu...

Prohor îşi lăsă în piept capul ciufulit şi Protasov avu impresia că din ochii lui picurau în farfurie lacrimi. Iată însă că Prohor îşi ridică iarăşi capul. Sprîn-

cenele lui erau şi mai încruntate, iar cuvintele îi ieşeau din gură cu toată hotărîrea.

— Sînt un criminal! — tună el, aruncînd peste umăr o privire agitată, de parcă s-ar fi aşteptat să primească o lovitură din spate. — Da, sînt un criminal. Să nu vă speriaţi şi nici să vă miraţi.

Toţi cei de faţă îl ascultau însă cu uimire, iar Nina îl privea înspăimîntată. Spaima îi strîmbase sprîncenele.

— N-am să fiu procurorul dumneavoastră. Toţi sîntem o apă şi un pămînt, întrucît şi dumneavoastră sînteţi criminali, ca orice om care trăieşte pe lumea asta. De aceea vă vorbesc de la egal la egal.

— Are dreptate, are dreptate! — strigă deodată cu glas piţigăiat Inokenti Filatîci, cherchelit de-a binelea. — Dreptatea şi sfinţenia nu-i pot face pe oameni de-o seamă. În schimb, păcatul poate. Sîntem cu toţii nişte păcătoşi! Ne-am bălăcit cu toţii în aceeaşi cloacă, deci sîntem toţi deopotrivă...

Ceilalţi îl ţistuiră, bătură cu cuţitele în farfurii. Din capătul celălalt al mesei, Nina strigă răspicat soţului ei:

— Prohor! Te rog să schimbi subiectul.

— Domnilor, trebuie să alegem un preşedinte.

— Excelenţă! Vă rugăm... Făceţi-ne onoarea să prezidaţi banchetul.

— Kha! Kha!... Kha!... Vă mulţumesc... — Generalul se înecase cu coniac şi acum îşi clătina încoace şi încolo capul ameţit de băutură. — Prohor Petrovici! Vă rog... Continuaţi în acelaşi spirit...

Prohor se sprijini de marginea mesei, se legănă. încordîndu-şi gîndurile şi încălecă iar bidiviul turbat al cuvîntului:

— Am spus că sîntem cu toţii nişte criminali. Acesta este un adevăr. Nu-l afirmă filozoful fătarnic, nici moralistul prea îngăduitor, ci eu, cel mai criminal dintre criminali.

„Dă-i înainte, dă-i înainte, pocăieşte-te. Foarte bine!" — auzi deodată Prohor o voce lăuntrică care

aducea cu glasul pustnicului Nazari. Roşi pînă la urechi.

— Da, sînt un criminal. Aflaţi, stimaţi ascultători, că există fel şi fel de crime. Una din cele mai grele este însă asasinatul. Şi totuşi, domnilor, unele crime pot fi explicate, înţelese, şi deci, justificate... Da, justificate, fie şi numai de forul propriei conştiinţe a aşa-numitului criminal. Iar o crimă justificată, de fapt, nici nu mai constituie o crimă. Nu este decît o faptă logică, dictată de împrejurări inevitabile. Şi totuşi, domnilor, umbra unei astfel de fapte poate întuneca sufletul celui care a săvîrşit-o. Dacă sufletul lui a fost zdruncinat, această blestemată *năluca a amintirilor* îl poate destrăma, aducîndu-l în pragul nebuniei. Da, preastimaţi domni, aşa este... În pragul ne-bu-niei...

Prohor Petrovici lăsă capul în jos, îşi strînse tare pleoapele, îşi duse palma la frunte şi-şi încleştă tîmplele între degete.

— Dar, domnilor — urmă el, îndreptîndu-se de spate din nou — omul pe care amintirea unei fapte îndrăzneţe îl poate aduce în pragul nebuniei nu merită numele de om. Este doar pe jumătate om, este, iertaţi-mi expresia, o otreapă, iar o otreapă nu va fi niciodată în stare să săvîrşească o faptă denumită „crimă" în limba fătarnică a oamenilor. Aşadar, adevăratele crime nu pot fi săvîrşite decît de oamenii energici. Întrucît însă eu sînt un criminal... („Aşa, aşa ! Dă-i înainte, pocăieşte-te, spune tot" — îl îmboldea acelaşi glas lăuntric.) — Întrucît eu sînt un mare criminal, am dreptul să mă socotesc un om înzestrat cu o voinţă uriaşă...

— Pardon, pardon — îl întrerupse preşedintele, bătînd cu inelul în masă şi zîmbind cam în doi peri. — Despre ce anume crimă vorbiţi ?... Daţi-mi voie să vă întreb ce vreţi să spuneţi.

— E beat ! E beat ! — şopteau între ei, cu ironie, musafirii. Prohor însă nu era beat. Numai sufletul lui se clătina ameţit.

— Prohor ! Încheie. Închină în sănătatea oaspeţilor noştri. Ur-ra ! — strigă Nina, care-şi pierduse de tot stăpînirea de sine.

— Ur-ra ! Încheiaţi..,. Sîntem obosiţi. Încheiaţi.

Palid, cu faţa gălbuie ca fildeşul, Prohor îşi trecu peste frunte degetele reci şi trase cu ochiul spre Ilia Sohatîh care se scobea concentrat cu furculiţa în dinţi, apoi răsuflă adînc. Picioarele îi tremurau.

— Aşadar, despre ce crimă este vorba ? — repetă întrebarea generalul şi ochii lui ridicaţi spre Prohor se închiseră pe jumătate, în locul lor rămînînd doar două crăpături înguste.

„Hai, ce mai stai ? Mărturiseşte totul, mărturiseşte !" — îi poruncea lui Prohor glasul lăuntric.

— Cea dintîi crimă mare a mea, dacă ţineţi să ştiţi, excelenţă, a fost... a fost...

Deodată însă, tulburat, speriat de greaua răspundere care îl aştepta de pe urma acestor cuvinte, Prohor se zăpăci. Prin mintea lui trecu fulgerător noaptea aceea de odinioară, împuşcătura, Anfisa stînd la fereastră... Cei care ţineau la el rămaseră cu toţii buimăciţi. Nina simţea că i se urcase tot sîngele la cap. Voi să strige, să se repeadă spre el, dar trupul parcă îi era înlănţuit, parcă împietrise.

Faţa lui Prohor se întunecase. În sală, încordarea ajunsese la culme.

— *Prima* mea crimă a fost, — izbi în plin în liniştea aceea încordată glasul lui de oţel — că eu, un om de nimic, fără prea multă carte, am nimicit pacea din taiga, am răscolit codrul şi am ridicat în smîrcuri temeliile unei vieţi clocotitoare. Chiar aşa mi-am început cuvîntarea, mărturisindu-mi ura împotriva acestei lumi a smîrcurilor.

Încordarea tuturor se destinse brusc, de parcă un munte întreg s-ar fi prăvălit deodată în jos pe coastă. Nina zîmbi voios şi bătu cea dintîi din palme, urmată de întreaga sală.

— Măi, pişicherule, da' bine ai mai întors-o ! rosti cu naivitate Inokenti Filatîci. Se ridică şi porni să-l

îmbrăţişeze pe Prohor, dar patru mîini îl apucară deodată de poalele hainei, oprindu-l.

— Urăsc lumea, şi lumea aceasta, adică smîrcul, amorţirea, îmi plăteşte cu aceeaşi monedă. Dar puţin îmi pasă ! — Căzînd de pe buzele lui, cuvintele acestea brutale, neîmpăcate, aveau accente de dispreţ. — Sufletele întunecate, care se cred faruri luminoase ale lumii, nu pot să înţeleagă scopul final pe care mi l-am propus. Ele nu ştiu şi nici nu pot să ştie unde am gînd să ajung.

La auzul acestor cuvinte, Protasov şi Nina, aşezaţi la cele două capete ale mesei, se priviră, neplăcut surprinşi. Lui Prohor i se părea iar că în spatele lui stătea cineva care împroşca pe nări foc şi duhoare... Dar în spatele lui nu era nimic, nimic în afară de perete. Căută repede în buzunarul vestei praful de cocaină şi-l trase pe nări. Apoi urmă :

— Înlănţuite de dospita şi îngusta lor morală antediluviană, aceste „faruri" fac umbră pămîntului şi mă împiedică să-mi dau măsura deplină a puterilor mele. Ele urăsc activitatea mea, mă urăsc şi pe mine, considerîndu-mă un exponent al puterilor întunericului şi al obscurantismului celui mai adînc. (Trei perechi de ochi schimbară acum priviri între ei : ai lui Protasov, ai Ninei şi ai preotului.) Îmi amintesc foarte bine ce spunea odată scumpul nostru Andrei Andreici Protasov, pe care nu pot să nu-l socotesc un specialist şi un organizator de frunte. Protasov mi-a spus cu prilejul unei discuţii : „La dumneata, inteligenţa întrece puterea de judecată". Cu alte cuvinte, inteligenţa mea practică este genială, dar nu pe deplin dezvoltată. I-am răspuns atunci că un practician de geniu şi un visător de geniu sînt ca doi urşi într-un singur bîrlog, ca doi duşmani. Şi dacă, doamne fereşte, două asemenea genii, de esenţe atît de diferite, se întîlnesc într-unul şi acelaşi om, sufletul acestuia riscă să se sfîşie în două, întocmai ca un petic de percal...

— Iartă-mă, dar nu sînt de acord ! — strigă Protasov.

— Nu eşti de acord, dragul meu Andrei Andreici? Ei bine, dă-mi voie să-ţi spun că criminalul Gromov a combătut întotdeauna lucrurile cu care sînt de acord ceilalţi oameni. Şi poate că tocmai în asta constă cea de a *doua* crimă a mea...

— Prohor ! ! ! — strigă stins de undeva, prin negura şi gemetele furtunii, un glas. Să fi fost Sinilga, Anfisa sau Nina? Apoi glasul adăugă aspru: — Prohor, stai jos!

Prohor Petrovici tresări şi se clătină, moleşit deodată. Urechile şi capul îi vuiau, îi ţiuiau. Se legănă înainte şi înapoi, deschizînd larg ochii ca să vadă lumea din jur. I se năzări o vedenie stranie. O cîmpie nemărginită... În locul mesei — un drum din ce în ce mai îngust, pierzîndu-se în depărtare. Iar acolo, în zare, o văzu pe Anfisa cu un trandafir galben la brîu. — Piei din ochii mei! — strigă el, lovind cu palma în masă, şi drumul pieri. Văzu acum dinainte-i din nou masa cea albă, cu flori, cu băutură, cu boturi de fiare împrejur. Ca s-o cruţe pe Nina, voi să-şi încheie cuvîntarea dar nu-şi mai putea stăpîni gîndurile clocotitoare. Aşadar, urmă:

— Astfel, de pildă, soţia mea Nina Iakovlevna, pe care cerul a înzestrat-o cu toate virtuţile posibile, păşeşte pe tărîmul activităţii practice. Ei bine, eu prezic că toţi banii şi toate întreprinderile ei se vor volatiliza foarte curînd. Nu vreau să-i fac reproşuri, îi amintesc doar atît: nu-i poţi sluji în acelaşi timp şi pe dumnezeu şi pe Mamona, afirmare cu care, desigur, nu pot să nu fie de acord şi feţele bisericeşti aci de faţă. Un înger nu poate să se prefacă în diavol, iar unui diavol nu-i stă în putere să se transforme în înger. Cu atît mai greu ne putem închipui un înger care să fie în acelaşi timp şi diavol, şi aceasta în pofida dorinţei Ninei de a vedea în persoana mea o astfel de îmbinare cu neputinţă, împotriva firii.

Cuvintele din urmă le rosti nedesluşit, bîlbîindu-se. Spunea lucrurile acestea, dar în acelaşi timp se gîndea la altceva, cu totul la altceva... Ierburile şi pădurile

fosneau acum din ce în ce mai lin. Se aşternuse o linişte adîncă. Şi deodată Prohor spintecă liniştea, izbucnind ca turbat :

— Sînt un diavol ! Sînt satana !

Şi, ridicînd carafa de cristal, o izbi de masă. — Cristalul se sparse clinchetind. O tresărire generală, ţipete, pădurea începu să vuiască, poiana îngropată în zăpadă se tălăzui, iar în marginea ei se înălţă deodată turnul slavei cel cu şapte caturi. Se legăna ca un pin înalt în bătaia vîntului, şi, o dată cu el, se legănă şi poiana şi lumea întreagă. Prohor Petrovici se apucă cu mîinile de masă ca să nu-şi piardă echilibrul.

— Vedeţi acel turn ? („Staţi jos, vă rog, staţi jos" — şopti cineva, trăgîndu-l de pulpanele fracului.) — Duşmani ai mei, să nu vă fie frică... Prohor Gromov este cu adevărat un drac. Sînt diavolul în carne şi oase ! Nu un drăcuşor, un aghiuţă oarecare, ci un diavol puternic, cu gheare, cu coarne mari şi coadă de maimuţă. (Înălţă spre cer două mîini tremurătoare şi-şi răvăşi cumplit părul.) În mine sălăşluieşte duhul satanei, chiar al satanei !... Îndrăznesc să spun că duhul acesta este tot atît de puternic în mine ca şi duhoarea de usturoi. Nu poate fi stîrpit, nu l-au putut nimici în inima mea nici rugăciunile pustnicilor, nici gemetele mele în clipele de slăbiciune sufletească.

Îşi goli pe nerăsuflate paharul cu votcă, plimbîndu-şi privirea rătăcită peste toţi deodată şi nevăzînd pe nimeni în parte. Medicul îl urmărea cu atenţie prin ochelarii lui fumurii. Prohor nu vedea în faţa sa decît crîmpeie de viaţă : un pahar cu vin se răsturnase singur ; pe omătul mesei se lăţeau pete de sînge : un cuţit tăia şunca ; umărul generalului, care aţipise, strălucea în flacăra epoleţilor cu franjuri ; un potcap negru acoperea un cap ; ochiul stîng al lui Priperentiev, mare cît un ou, plutea drept spre Prohor.

— Da ! — răcni el izbind în masă cu pumnul, şi ochiul acela fantomatic plesni deodată. — Sînt satana, calc cu copitele tot ce-mi stă în cale, străpung cu coarnele pe toţi duşmanii, mă agăţ cu ghearele de stîncile

cele mai prăpăstioase şi mă caţăr ca un tigru sus, tot mai sus! Iar cînd pămîntul se despică sub mine, mă agăţ de copac cu coada mea de maimuţă, îmi fac vînt şi zbor peste prăpastie. Şi astfel, punînd în acţiune toate însuşirile mele drăceşti, am cucerit o oarecare faimă, o oarecare autoritate şi putere. Aţi văzut astăzi, domnilor, din vîrful turnului meu ce a putut înfăptui în smîrcuri sărbătoritul de astăzi, Prohor Petrovici Gromov, un om de treizeci şi trei de ani, cu multe fire albe în păr?! — Îşi încrucişă pe piept braţele vînjoase, se răsuci spre dreapta, apoi spre stînga, îşi şterse faţa de năduşeală cu un şerveţel şi se sprijini greoi în masă cu pumnii lui de piatră. — Aşadar, am ajuns pe culmile gloriei, ale puterii şi ale autorităţii!

Chiar în clipa aceea, pe uşa din dos intră în bucătărie un om bărbos cu o scrisoare în mînă, iar în urma lui se strecură şi Piotr Danilîci Gromov.

— Dar să ştiţi, domnilor — continuă Prohor — că în lupta mea cu viaţa am cucerit doar cele dintîi trepte, n-am urcat decît în primul cat al turnului meu. E adevărat că drumul acesta a fost cel mai greu, întrucît am început de la zero. În prezent, întreprinderile mele au fost evaluate la treizeci şi trei de milioane ruble. În zece ani de acum înainte, am să ajung în vîrful turnului. Atunci am să fiu stăpîn deplin pe ţinutul acesta, iar întreprinderile mele vor valora de trei ori trei sute treizeci şi trei de milioane, adică un miliard de ruble! — Cuvintele, gîndurile, zvîcnetul năvalnic al inimii îl sufocau, în ochii lui pîlpîia flacăra mistuitoare a forţelor sale lăuntrice şi a spaimei care-i încolţise în suflet. — Simt însă... simt... — îşi strînse pumnii, ameninţă un duşman nevăzut şi, aruncînd din nou o privire piezişă peste umăr, tresări din tot trupul. — Văd... în faţa mea mormîntul... Nu vreau! Nu vreau!...

Se clătină şi-şi îngropă în mîini obrazul pe care se aşternu deodată o paloare mortală.

Medicul se repezi spre el. Nina, Protasov şi Inokenti Filatîci, beat turtă, săriră în picioare. Generalul, care

aţipise între timp, se freca la ochi : visase un urs care vorbea ca oamenii.

Pe sală izbucniră nişte urlete, un horcăit, se auzi zgomotul unei încăierări. Deşi slugile încercaseră să-l oprească, Piotr Danilîci, cu părul răvăşit, înfiorător la înfăţişare, izbuti în cele din urmă să dea buzna în sală şi acum zbiera nebuneşte, ameninţînd cu băţul lui de sînger :

— Ucigaşule !... Criminalule !...

Prohor Petrovici încremeni, cu privirea înspăimîntată aţintită spre tatăl lui. „Este o arătare, o nălucă, o vedenie de pe lumea cealaltă... Nu poate fi el... El e la balamuc."

— Este o vedenie ! — strigă el. — Nina ! Excelenţă ! Ce-i asta ? De unde s-a ivit ?

— Ucigaşule ! — răcni, repezindu-se spre înfiorătorul său fiu, tatăl, nu mai puţin fioros la vedere. — Criminalule ! Nelegiuitule ! Să-şi bage el tatăl... în casa de nebuni... Blestemat să fii !

Scăpînd din mîinile slugilor, zvîrli băţul spre fiul lui, apoi, înhăţat brutal, fu scos afară.

— E... Excelenţă ! A omor... pe Anfisa... puşcat... — se auzeau încă frînturi de strigăte, deşi slugile îi astupau gura.

Oaspeţii înmărmuriseră pe locurile lor, ca într-un tablou mut de pe scena unui teatru. Simţeau cu toţii că-i trec fiorii. Alb ca varul, Prohor tremura şi el ca varga. Îi clănţăneau dinţii. Pierzîndu-şi deodată puterile, Nina Iakovlevna căzu în jilţ. O sufoca un spasm cumplit în gît, dar nu-şi găsea alinare nici în lacrimi, nici în gemete.

Ca să facă uitat îngrozitorul scandal, puseră cu toţii mîna pe pahare şi strigară : „Ura ! Trăiască Prohor Petrovici ! Trăiască Nina Iakovlevna !" Răcnete de beţivi, larmă, zăngănit şi clinchet de pahare de cristal. Fanfara cînta din răsputeri. Diaconul Ferapont se înălţă falnic ca un stejar (părintele Alexandr îi făcuse semn : „Dă-i drumul"), se întoarse cu faţa la icoane şi trîmbiţa de aramă a glasului său vui :

— Dă-le lor, doamne, pace şi spor în casă ! Sănătate, mîntuirea sufletului... şi izbîndă în toate faptele lor...

În faţa lui Prohor, ai cărui nervi erau încordaţi la culme, se opri un fecior cu o scrisoare pe tavă. Diaconul cînta tot mai răsunător, iar Prohor, îngălbenindu-se, citea buchiile înşirate cu stîngăcie :

„Proşka! Ibrahim Oglî înca nu crăpat. Estem în viaţa şi venit în împărăţia ta".

— Cine a adus-o ?

— Un om cu ochelari... Doreşte să vă vadă.

Glasul diaconului era acum asurzitor :

— Întru mulţi ani pentru Prohor !... Petrovici !... Gro-o-omov !!!

Uitînd de Prohor, uitînd şi pe ce lume se află, cu gurile căscate şi ochii holbaţi, toţi oaspeţii pînă la ultimul nu-şi mai luau ochii de la gîtlejul uriaşului diacon din care ieşeau răcnetele acelea.

Zdrobit, tulburat pînă în străfundul sufletului, Prohor se furişă pe neobservate şi se îndreptă spre bucătărie. În uşă, ţinîndu-se cu mîna de clanţă, gata parcă să se facă nevăzut în orice clipă, stătea un omuleţ chel şi bărbos. Inima lui Prohor se opri deodată în piept. Un fior rece îl străbătu din creştet pînă în tălpi :

— Şapoşnikov !!! Cum ? Nu eşti Şapoşnikov ? — exclamă el, făcînd un pas îndărăt.

— Da, Şapoşnikov... Ţi-am adus salutări de la Sinilga şi de la Anfisa. Vin de pe lumea cealaltă.

Uşa se închise cu zgomot şi vizitatorul dispăru. Uitînd de cuţitele, lingurile şi tigăile lor, bucătarii stăteau drepţi ca soldaţii.

...De îndată ce Prohor Petrovici ieşi din sală, Pupkin, şeful de cabinet, slujbaş plin de zel, profită de învălmăşeală şi şopti la urechea generalului, care aţipise :

— Vă amintiţi, excelenţă, că în cuvîntarea sa stupidă şi lipsită de tact, domnul Gromov repeta mereu : „sînt un criminal, un criminal..."

— Cum ai zis ? Criminal ? Cine-i criminal ? Ah, da... — începu să se dezmeticească părintele guberniei care băuse cam mult.

— Vedeţi, excelenţă... Acest fapt a fost confirmat de bătrînul acela cu părul zbîrlit... tatăl lui Prohor Gromov. Închipuiţi-vă, domnule general : a fost internat în ospiciu de propriul lui fiu... Acesta-i adevărul... Pe lîngă asta, bătrînul a mai pomenit şi de o anume Anfisa... Excelenţă ! Fără îndoială că aici e vorba de o crimă de drept comun. De care Anfisa e vorba, de ce asasinat ?...

— Cum ai zis ? Hm... Da, da ! — Generalul se trezi de-a binelea, se frecă la ochi şi-şi drese glasul : — Kha, kha ! Asta-i părerea dumitale ? Hm...

Se simţi deodată cît se poate de ofensat amintindu-şi şi de ţapul care-l izbise de două ori în spate cu coarnele, şi de vînătoarea la care fusese dus aproape pe sus şi unde ursul împuşcat îl făcuse „potlogar". Acum tuturor acestora le pusese capac cuvîntarea bogătaşului beat, plină de aiureli, de tot felul de prostii. — Ba că-i criminal, ba că-i diavol... Şi asta chiar în prezenţa lui, a guvernatorului... Ei bine, nu ! Asta e prea, prea de tot... Hm... Da. Prea de tot !

Generalul pufni mînios pe nări, mişcă întîi un picior să vadă dacă e în funcţiune, apoi al doilea — funcţiona şi acesta — şi încercă să se scoale. Sprijinindu-se în masă cu mîinile dolofane, abia izbuti să-şi dezlipească de scaun dosul greoi. Amorţit, se umflă ca un broscoi, se îndreptă anevoie din şale şi, holbîndu-şi fioros ochii, o porni, aidoma unui mistreţ ridicat pe picioarele dinapoi.

— Să mi-l aduceţi încoace ! Să mi-l aduceţi îndată ! — răcni mai-marele guberniei îmbătat de atotputernicia sa. — Unde-i stăpînul casei ? Să fie adus înaintea mea ! Unde-i tatăl lui ? Să mi-l aduceţi aici ! Vă arăt eu vouă ! Să înceapă ancheta ! Imediat ! Aţi uitat cine sînt eu ? Unde-i Gromov ? Puneţi mîna pe el ! Să fie arestat ! ! Anfisa ? Să fie condamnată aspru ! Să fie condamnată. Vă arăt eu vouă urşi şi ţapi !

Buimaci, Pupkin, pristavul şi ispravnicul judeţului se ţineau după generalul care păşea de colo-colo turbat de mînie. Privirile lor rătăceau prin încăpere ; întorceau capetele în toate părţile, neştiind ce să facă. Deodată însă picioarele generalului se înmuiară şi el se aplecă într-o parte. Epoleţii lui îşi pierdură poziţia orizontală. Cel din stînga se apropia tot mai mult de diacon, tot mai mult, tot mai mult. Şi tocmai în clipa aceea izbucni ca o explozie asurzitoare, de parcă ar fi tras tunul cel mare :

— Mu-ul-lţi ani trăia-a-ască !!...

Vuietul acelui glas neasemuit şi ecoul lui păreau că nu mai încap în sală, pereţii vibrau, paharele zbîrnîiau întocmai ca urechile mesenilor uluiţi şi asurziţi. Ferindu-se de „bomba" care explodase, astupîndu-şi urechile, generalul întrebă răguşit :

— Ce-i asta ? Ce-i asta ? Picioarele i se tăiaseră de la genunchi şi era gata să se aşeze jos dacă unul din oaspeţi nu i-ar fi împins la timp un fotoliu moale.

Între timp Prohor, uitat de toţi, năuc, voi să intre în sufragerie, dar picioarele nu-l mai ascultau şi-l duseră mai departe. Lunecînd cu umărul pe peretele sălii, trecu de o uşă închisă, apoi de încă şi încă una, oprindu-se tocmai la a şaptea din ele, a odăii lupului. Dînd buzna înăuntru, căzu pe salteluţa de paie a acestuia, alături de animalul pus în lanţ.

— Ei drăcie !... Am băut prea mult coniac, — mormăi el. Deodată însă simţi ceva greu izbindu-l în ceafă, întocmai ca atunci cînd fusese bătut în casa negustorului Altînov. Scoase un geamăt, strigă : „Doctorul !" şi-şi pierdu cunoştinţa.

Corul alcătuit din cincizeci de gîtlejuri voinicеşti cîntă de trei ori : „Mulţi ani trăiască". Musafirii erau încă stăpîniţi de vraja glasului fenomenal al diaconului : urechile lor vuiau şi ţiuiau ca atunci cînd ai suferit un

început de asfixie. Între timp, isteţul Inokenti Filatîci izbutise să dea fuga pînă în biroul patronului şi, întorcîndu-se de acolo, îl luă cu multă dibăcie deoparte, la adăpostul draperiilor de gobelin, pe funcţionarul Pupkin, un oaspe deosebit de periculos.

— Preastimate! Prohor Petrovici m-a rugat foarte mult să vă înmînez acest mic dar... Vă rog să nu ne refuzaţi...

Şi-i vîrî în buzunar un portţigaret de aur.

Pupkin se miră, dar primi cadoul cu o amabilitate degajată.

După ce-şi reveni din uşorul ei şoc nervos, Nina Iakovlevna îl luă în primire pe generalul Peretreahni-Ostrovski, care fusese asurzit de diacon. Ducîndu-l de braţ către jilţul lui Prohor, se aplecă spre scundul ei cavaler şi-i gînguri la ureche ca o turturea :

— Ce bărbat simpatic, ce încîntător sînteţi. Aproape că m-am îndrăgostit de dumneavoastră.

— Da ? Ha-ha-ha !... *Grand merci, grand merci*, coniţă. Sînteţi Diana întruchipată. Adică nu !... Însăşi Psichea ar trebui să vă slujească...

Picioarele generalului o luau mereu razna, mereu se împleticea şi o lovea pe Nina cu epoletul de fir.

— Sînt convinsă, domnule general, că nu veţi da atenţie acestei... acestei nefericite ieşiri a socrului meu. Doar este alienat mintal.

— Da ! Vedeţi că... Mda... Hm, hm... Cum să mă exprim...

— Am şi ajuns. Luaţi loc în jilţul soţului meu şi prezidaţi mai departe banchetul. Am pregătit pentru drăguţa dumneavoastră Sophie... Lăsaţi că ştiu tot, tot, tot, — îl ameninţă ea drăgălaş cu degeţelul cel mic atît de delicat, zîmbind şăgalnic. — Sînteţi un ştrengar, un mare ştrengar ! Văd că aveţi succes la femei...

— Ha-ha ! *Grand merci, grand merci*, — răspunse generalul şi îşi lipi buzele de mîna ei.

Nina îi spuse în şoaptă :

— Am pregătit pentru Sophie a dumneavoastră o mică amintire : un colier de briliante.

Ca un ostaş brav ce era, generalul se ridică zornăind din pinteni, şi pupă de trei ori, în chipul cel mai rafinat, mînuţa parfumată a Dianei. Îndată însă se aplecă pe o parte şi căzu în jilţ: — Va fi o surpriză plăcută pentru *merci* a mea... *grand* Sophie, *grand* Sophie...

Zîmbind cu ochii, cu dinţii şi cu toate cutişoarele feţei, tînăra Diana porni plutind spre Priperentiev. Socotindu-l duşmanul numărul unu al soţului său, îl pofti să se aşeze alături de ea, spunînd:

— Staţi aici, dragul meu *monsieur* Priperentiev, e mai comod...

Între timp, Inokenti Filatîci şoptea ceva la urechea Nadenkăi. Ea zîmbea, îmbujorată, lăsîndu-şi în jos genele şi făcînd ochi dulci guvernatorului cărunt şi cărnos, cu mustaţa cănită.

Ospăţul îşi urmă cursul.

— Domnilor! — rosti stăpîna casei, ridicîndu-se în picioare cu o cupă de şampanie în mînă. — Soţul meu s-a îmbolnăvit; doctorul este acum lîngă el. E surmenat cumplit de pregătirile pentru jubileu, de nopţile de nesomn şi de toate grijile lui. Firește, a băut cam mult şi nervii lui n-au rezistat. Vă rog să ne scuzaţi pentru cele întîmplate. Închin... Ridic acest pahar în sănătatea preţioasă a oaspetelui nostru de onoare, excelenţa sa Alexandr Alexandrovici. Ura, ura, domnilor!

Ciocniră cupele şi le goliră, apoi le umplură din nou în acordurile muzicii.

— Domnilor! — rosti Pupkin ridicîndu-se. — Multstimatul Prohor Petrovici este unul din cei mai de seamă oameni de afaceri ai marii noastre patrii. Cinstea şi reputaţia lui fără pată sînt cunoscute tuturor... (La auzul acestor vorbe, Reabinin şi Saharov tuşiră cu înţeles, iar Inokenti Filatîci strănută şi strigă voios: „Are dreptate, are deplină dreptate!") — Geniul său comercial — urmă Pupkin — este, de asemenea, îndeobşte cunoscut. Dar pe lîngă calităţile sale de om de afaceri, Prohor Petrovici mai este încă înzestrat şi cu o uimitoare elocvenţă. Admirabilul lui discurs plin de metafore plastice, rostit cu atîta patetism în gesturi şi în-

tonații, ar putea să servească drept un strălucit model pentru orice orator...

Pupkin vorbea cu înflăcărare, alegîndu-și cuvintele și pipăind din cînd în cînd portțigaretul de aur pe care-l avea în buzunar.

Ciocniră și goliră cupele. Le umplură din nou în sunetele muzicii. Toasturile se succedau mereu. Șampania curgea valuri-valuri ca în povești. Bravul general Peretreahni-Ostrovski încercă și el de două ori să rostească un toast, dar nu izbuti pentru nimic în lume să se ridice în picioare.

7

Oaspeții chercheliți au fost duși cu troicile sau purtați pe brațe spre casele unde erau găzduiți. Ilia Petrovici Sohatîh o porni spre casa lui pe jos, dar se prăvăli în drum.

Generalul, la dispoziția căruia fuseseră puse trei odăi elegante la catul de sus, sughița cumplit. Se ruga mereu de Isidor s-o cheme la telefon pe *mademoiselle* Sophie, dar Isidor, care nu se îmbătase, căuta să-l convingă în fel și chip, spunîndu-i pentru a suta oară :

— Aici sîntem în taiga, iar madmazela e în oraș, la o mie de verste depărtare. Ați binevoit să mîncați prea mult la masă și de aceea v-a apucat sughițul. Așa că, faceți bine, domnule general, excelența voastră, de vă dezbrăcați și vă culcați.

Sughițînd mereu și fredonînd „Tra-la-la-la", generalul îl asigura pe Isidor că nu-i arde de somn și că îndată își va pune blana și schiurile în picioare și se va duce la o vînătoare de urși. Isidor se plesnea cu palmele peste coapse, chicotea încetișor și-i spunea :

— Păi acu' e căldură mare afară, sîntem în toiul verii, iar dumneavoastră vorbiți de schiuri.

— Ha-ha-ha !... Cum am zis, schiu ? Ba am zis scătiu !

Şi începu să cînte, ţopăind şi descheindu-şi cozondracii.

Unde-ai fost tu, măi, scatiu ?
La Fontanka, la rachiu !

— Hei, tinereţe, tinereţe ! — oftă bătrînul Isidor, ajutîndu-şi boierul, care făcea pe tinerelul, să se dezbrace. — Nu mai aveţi astîmpăr...

— Ha-ha-ha ! Ai văzut ? Ai văzut ? Sînt încă verde, frăţioare... Da' ce *parfait* grozav ne-a dat... Şi şampania aceea... „Cliquot", „Cliquot"...

— Da. Au un „Cliquot" destul de bun, excelenţă. Acum o să vină să vă ajute o zînişoară. Eu mă duc să mă plimb niţeluş. Nu vă e frică de zîne, domnule general ?

— Ha-ha ! Mie ? De zîne ? Nicidecum — spuse generalul care rămăsese numai în cămaşă şi izmene.

Isidor ieşi, împingînd-o din spate în odaie pe Nadenka, apoi se duse să se plimbe în grădina cufundată în întuneric şi în miresmele îmbătătoare ale tabacului înflorit.

...La zece seara începură focurile de artificii. La unsprezece, îmbarcîndu-se pe trei vase împodobite cu nenumărate lumini, oaspeţii porniră în plimbare de-a lungul fluviului. Pe bordul vaselor cîntau două fanfare şi două coruri. Nespus de veselă, Nadenka se repezea cînd spre un cunoscut, cînd spre altul şi spunea, rîzînd nazal:

— Puteţi să mă felicitaţi ! Acum sînt madam ispravnic. Deşteptul de bărbatu-meu a fost înaintat în grad.

Pe vasul din frunte se aflau Prohor Petrovici, Nina, generalul şi alţi oaspeţi de onoare. Ispravnicul proaspăt înaintat mulţumită inimii darnice a Nadenkăi sale se învîrtea tot timpul pe lîngă general. Prohor părea foarte vesel şi lipsit de griji.

— Priviţi, domnilor ! — începu el, întinzîndu-şi dreapta în întuneric, întocmai ca şi Călăreţul de aramă al lui Falconet. — Priviţi ce frumuseţe !

Priveliştea era, într-adevăr, feerică. „Foişorul de veghe" strălucea în întuneric cu miile sale de becuri electrice, ca un bibelou încrustat cu smarald. Malurile stîncoase ale fluviului erau pe alocuri luminate de focuri bengale în toate culorile. Ici şi colo pe apă izbucneau jerbele orbitoare ale artificiilor. Pe culmile dealurilor pălălăiau focuri şi învolburarea lor aducea cu erupţia unor vulcani. Şi toate acestea, dominate de sclipirile puzderiei de constelaţii, se fărîmiţau, reflectîndu-se ca în adîncul unei oglinzi, în apele negre ca smoala ale Fluviului Mohorît.

Pe vasul din faţă, cineva făcu de trei ori un semnal cu o făclie aprinsă. Din vîrful turnului, un băieţaş strigă în jos :

— Fedotîci ! Hei, Fedotîci !

— Au-u-ud !

Şi, unul după altul, cutremurînd întunericul nopţii, bubuiră tunurile. Peste cinci minute sări în aer o fregată de scînduri ancorată lîngă celălalt mal. O dată cu explozia, din pîntecul fregatei ţîşni o cascadă de lumini multicolore. Şuvoaie de scîntei sfîşiară bezna pe o întindere de mai mulţi kilometri, în timp ce spre bolta întunecată a cerului îşi luară zborul pe rînd păsări măiestre, balauri, draci şi vrăjitoare. Apoi se înălţă în văzduh, explodînd între norii negri, cea mai de seamă înfăptuire pirotehnică — un artificiu care scria pe cer cu litere incandescente, aurii : *„Probor Gromov X ani"*.

Încîntaţi, oaspeţii scoteau strigăte de admiraţie, băteau din palme şi strigau „Ura !". Fanfarele cîntau din răsputeri ca şi corurile. Tunurile bubuiau asurzitor.

— Splendid, splendid ! — repeta într-una *mister* Cook, ameţit de băutură şi răguşit din cauza îngheţatei. Un canonada ca la Sevastopol. Dupe cum spune cel mai forte frumos prouverb rius : „Ţeranul dintai tună şi

numai pe urma se închină" [1] — sporovăia el, căutînd să-şi etaleze în faţa doamnelor profundele sale cunoştinţe în materie de limbă şi istorie rusă.

Numai Prohor Petrovici, care văzuse de curînd arzînd în flăcări întreaga taiga, privea nepăsător, cu o filozofie diabolică în ochi, toate acele biete luminiţe.

„Şaposnikov... Şaposnikov... Nebunul, tatăl meu... Morţii au ieşit din morminte... Anfisa, Sinilga, Şaposnikov... şi diavolul de Ibrahim... Nu, nu pot să înţeleg ce se petrece cu mine."

Inima îi era cătrănită, dar el vorbea cu oaspeţii voios, ca un om lipsit de orice griji. Veselia aceasta exagerată începuse să-l neliniştească tot mai mult pe medic, care-l observa atent prin ochelarii fumurii. Chirurgul Dobromîslov nu lua parte la serbare : speriat de viaţa din taiga, după un stagiu de o lună în spitalul aşezării, plecase acasă.

— Nu-mi place cum arată soţul dumneavoastră — îi spuse doctorul Ninei într-o nemţească stîlcită, trăgîndu-se cu degetele lungi de barba-i asiriană.

— Starea sănătăţii sale mă îngrijorează mai de mult — îi răspunse Nina. — Şi ce discurs a rostit azi ! Doamne, de s-ar termina mai repede petrecerea asta ! Dar, pentru dumnezeu, ce credeţi că are ?

— Par să fie simptome de psihastenie.

— S-a nimerit cum nu se poate mai prost ! Dar care e cauza, doctore ?

— Probabil diferite emoţii puternice de felul spectaculoasei apariţii a tatălui său. Beţiile prea dese... Apoi... abuzul de cocaină...

— E grav ?

— Nu cred. Dacă se odihneşte bine — îi trece totul. De altfel, nu sînt specialist în materie.

— Vă mulţumesc. Mă mir cum de i-au dat drumul tatălui său... Bine, mai vorbim noi... Şi strigă : — Dom-

---

[1] Stîlcirea cunoscutului proverb rus : „Ţăranul dintîi aude tunetul şi abia pe urmă se închină" (n. trad.).

nilor, trebuie să ne întoarcem repede la bal ! În curînd e ora unu.

Vasele porniră îndărăt.

Prohor nu se duse la bal. Împreună cu patru oaspeţi din capitală, stătea în biroul său spaţios, destul de puţin confortabil, construit în stil pseudomaur.

— Îmi pare rău că a coincis cu sărbătorirea... Ce-i drept, a căzut cam prost. Dar ce să-i faci ? Afacerile sînt afaceri — începu convorbirea, gîfîind şi suflînd pe nări, porucicul în retragere Priperentiev. — Aşadar, mult stimate Prohor Petrovici, după ce v-am adus felicitările de cuviinţă cu prilejul împlinirii a zece ani de strălucită activitate, cu părere de rău trebuie să vă aducem la cunoştinţă următoarea veste neplăcută : am intentat la instanţele de resort din capitală o acţiune prin care am cerut să-mi restituiţi, stimate domn, terenul aurifer ce-mi aparţine de drept...

— Şi ? — ridică nepăsător din sprînceană Prohor, simţind totuşi o dureroasă strîngere de inimă.

— Ministrul-adjunct care...

— Care a fost înlocuit — îl întrerupse Prohor. Iar dumneata ai izbutit să dai urmaşului său un şperţ mai gras decît cel pe care l-am dat eu celui înlocuit. Aşa e ?

— Spuneţi acest lucru în public ?

— Despre şperţul dat de dumneata vorbesc numai ca o presupunere, iar despre cel dat de mine — deschis, în public. Nu cred totuşi că legile din ţara noastră pot fi ocolite în orice împrejurare. Oricum, mă voi judeca cu dumneata pînă în pînzele albe. Iar în al doilea rînd, află că am investit peste două milioane de ruble în amenajarea exploatării „Novîi".

— Nu prea cred, scumpule, nu cred ! — se amestecă în vorbă negustorul Saharov cel cu barba căruntă şi-şi suflă nasul într-o batistă roşie. — Am vizitat exploatarea. Investiţiile care s-au făcut acolo se ridică cel mult la vreo două-trei sute de mii. Aşa-i, prieteni ?

— Aşa-i, nici nu poate fi vorba de mai mult — confirmară ceilalţi trei.

Avocatul Arzamasov, bătrînelul chel, cu înfăţişare ştearsă, şi buzele strînse, adăugă :

— Să tot fie cel mult trei sute cincizeci de mii, împreună cu utilajul cel nou şi cu draga.

„Nu mi-e frică cîtuşi de puţin de tine, Ibrahim... Cîtuşi de puţin. Ai să vezi."

— Şi apoi ? — întrebă Prohor, ridicînd cealaltă sprînceană.

— Iar dumneata, drăguţule — trîmbiţă cu basu-i profund Saharov, scuturîndu-şi batista şi împăturind-o în patru — dumneata ai şi scos din această exploatare vreo două-trei milioane.

— Poate că am scos chiar cinci milioane şi am să mai scot încă trei sute treizeci şi trei, iar dumneavoastră, domnilor, n-o să aveţi parte nici măcar de un funt de aur.

— Să-mi fie cu iertare, Prohor Petrovici — răspunse avocatul Arzamasov, descleştîndu-şi buzele subţiri şi îndreptîndu-şi ochelarii de aur pe nasul firav. — Daţi-mi voie să vă pun la curent cu întreaga afacere. Exploatarea „Novîi", împreună cu tot terenul aurifer învecinat, va trece curînd în posesia unei societăţi anonime cu un capital de bază de cinci milioane de ruble. Acţionarii sînt un număr de mari comercianţi din Rusia, printre care domnii Reabinin şi Saharov, aci de faţă, precum şi cîţiva capitalişti din Europa apuseană. Nădăjduim că şi dumneavoastră, Prohor Petrovici, nu veţi refuza să faceţi parte din...

— Mulţumesc, mulţumesc foarte mult... — i-o reteză Prohor izbucnind în rîs. — Puteţi nădăjdui mult şi bine. E însă prematur să vorbim de acest lucru. Spălaţi-vă pe bot ! Puneţi-vă pofta în cui ! Ce, credeţi că eu sînt un ageamiu, că ceea ce e al meu azi, mîine are să fie al vostru ? ! — Prohor începu să se plimbe agitat prin birou, ridicînd tot mai mult glasul, aproape strigînd. — Ar trebui să ţineţi seama, voi, deşteptii ăştia...

— Daţi-mi voie... Nu s-ar putea să vă exprimaţi mai cuviincios ?

— ...ar trebui să ţineţi seama de munca, de expe-

rienţa pe care le-am investit în această afacere. Îmi apreciez munca la un miliard de ruble ! Auzi vorbă : trei sute de mii ! V-aţi şi găsit mari experţi ! Iar dumneata, domnule locotenent Ciuprînnikov... Pardon... porucic Priperentiev... mă mir că nu ţi-e ruşine să ridici măcar problema înapoierii terenului. Fratele dumitale a lăsat acest lot în voia soartei, fără să se fi atins măcar de el, iar dumneata nici nu ştiai de existenţa lui. De altfel, atît pentru dumneata cît şi pentru geamănul dumitale, locotenentul Ciuprînnikov, un trişor şi un ticălos, ha-ha-ha ! Da, da, te rog, nu te încrunta şi nu holba aşa ochii la mine. Pentru dumneata, zic, un trişor şi un ticălos, pardon, nu dumneata, vorbesc de secătura de Ciuprînnikov care m-a jefuit atunci în casa grăsunei de Dunka, adică Avdotia Fominişna, desigur, asemenea afaceri murdare nu sînt ceva nou...

— Domnilor, vă propun să ne retragem... Ce înseamnă asta, ce înseamnă asta ? !

— Domnule Gromov ! — strigă alt glas. — Vă rugăm să ţineţi seama că în societatea noastră anonimă intră şi persoane sus-puse.

— Mult îmi pasă de toate persoanele voastre suspuse ! Pentru mine sînt jos-puse ! — tună şi fulgeră nestăvilit Prohor, împroşcînd cu salivă. — Terenul este şi va rămîne al meu. Am să-l apăr cu tunurile şi cu mitralierele !

— În societatea anonimă sînt şi persoane din familia imperială — răsună ca o avertizare acelaşi glas lugubru, dar Prohor nu mai auzea nimic.

— Am să-i înarmez pe toţi muncitorii, pe toţi cei care mă înconjoară. Încercaţi numai să porniţi împotriva mea la război ! Nu mi-e frică de nimeni, nici de nemernicul de Altînov, pe care am să-l arunc într-o copcă, de pe Neva, nici de Ibrahim, nici de Anfisa, nici de Şapoşnikov... Nu mi-e frică de nimeni !

— Care Ibrahim ? Care Anfisa ?

Răsuflînd din greu ca un om care era cît p-aci să se înece şi a scăpat din vîltoare, Prohor se agăţă cu mîinile

de spătarul jilțului și se lovi cu palma peste frunte. Ochii lui rătăceau prin odaie :

— Vă rog să mă scuzați, domnilor — spuse el domol, rugător. — Sînt foarte obosit... E ora trei noaptea... Sînt bolnav... Aș vrea să dorm, domnilor.

Dar nu-l mai asculta decît încăperea pustie, goală. Cu o schimă de suferință, clătinîndu-se, Prohor se îndreptă spre canapea.

8

Festivitățile țineră și a doua și a treia zi. Prohor Petrovici nu mai duă însă parte la ele : se bucura din plin de odihna prescrisă de medic și nu primea pe nimeni în afară de Nina, foarte întristată de comportarea lui.

Oaspeții plecaseră. De pe poiana ninsă, unde invitații se plimbaseră într-un decor de iarnă, în toiul verii, cu săniile trase de reni, ascultaseră vrăjile misterioase a doi șamani și mîncaseră înghețată, se strîngea acum cu carul sarea care ținuse locul zăpezii.

La toate întreprinderile Gromov, oamenii reluaseră lucrul. Începea un nou deceniu care-i făgăduia lui Prohor Petrovici bogății neasemuite, miliarde, și, totodată, strălucirea gloriei, culmile atotputerniciei.

Astfel, în înflăcărarea sa plină de cutezanță, cu gîndul învăpăiat, Prohor aruncase lumii o sfidare trufașă. Nu știa însă, pesemne, cît de povîrnite sînt culmile visurilor omenești, ce hăuri a săpat viața în jurul tronurilor prosperității personale, în ce hățișuri poate nimeri omul care visează slava deșartă și trecătoare, în ce beznă se poate prăbuși, căutînd să se înalțe deasupra tuturor.

Aceste adevăruri simple i le repetase de o sută de ori și Nina. Prohor însă, aflat acum în pragul celui de al doilea deceniu, era surd și orb, iar inima îi împietrise și mai mult.

Întreaga lui viaţă sufletească se desfăşura acum sub semnul coşmarurilor pe care le trăise aievea.

Cel dintîi coşmar era incendiul izbucnit în taiga, cînd, cuprins de spaimă, Prohor făcuse atîtea făgăduieli muncitorilor: „Băieţi, salvaţi avutul meu şi al vostru", iar după ce primejdia trecuse, se lepădase de toate promisiunile. Al doilea coşmar erau zilele premergătoare vărsării de sînge, precum şi sîngerosul măcel, ale cărui jertfe căzuseră muncitorii. Al treilea coşmar fusese schimnicia dimpreună cu cei doi bătrîni şi cu Anfisa, înviată. Al patrulea coşmar: banchetul, tatăl care-şi blestemase fiul, năluca lui Ibrahim-Oglî şi a lui Şaposnikov cel înviat din morţi.

Toate acestea laolaltă — incendiul dezlănţuit ca o stihie a firii, vedeniile, arătările şi sîngele vărsat — îi biciuiau crunt nervii, încîlcindu-i gîndurile. Trecutul devenise prezent, iar prezentul se depărtase. Cele trăite aievea în trecut îl împresurau din toate părţile, răsărind în faţa lui vii, copleşitoare.

Trăia în mijlocul lor şi acţiona mînat de aceste realităţi ale trecutului, iar tot ce făcea în prezent, toate treburile şi îndeletnicirile lui, dispoziţiile pe care le dădea funcţionarilor, convorbirile şi emoţiile îi păreau un vis, se perindau prin faţa ochilor lui ca prin ceaţă, atingîndu-i conştiinţa doar în parte.

Tragedia cea mare era că, fermecat de glasul lăuntric al lăcomiei sale, orbit de strălucirea faimei şi alergînd mereu după ea, Prohor Petrovici nu era în stare să observe nimic din toate cele ce se petreceau în sufletul lui. Trăia şi muncea aşa cum ar fi făcut-o oricare în locul lui, fără să-şi dea seama de întunecarea conştiinţei.

Da, conştiinţa lui se întunecase, dar mintea, marele ghiduş, era lucidă şi acţiona. Şi, scrutînd cu această minte lucidă cei zece ani viitori, Prohor Petrovici dădu ordin să se închidă deocamdată exploatarea „Dostan" care era secătuită şi aducea doar venituri mici, iar galeriile ei subterane să fie inundate spre a le feri de jefuitori. Toţi muncitorii de acolo trebuiau să fie mutaţi la exploatarea „Novîi" care urma să treacă în posesia

stăpînilor de la Petersburg. Tot acolo aveau să fie aduşi şi cei cinci sute de săpători de la lucrările de construcţie ale drumurilor, care erau pe terminate.

La exploatarea „Novîi" urma să se lucreze în două schimburi, zi şi noapte, pe secătuite, ca într-o ţară duşmană, exploatîndu-se filoanele principale şi zăcămintele cele mai bogate şi părăsindu-se restul. Să nu le rămînă diavolilor vicleni de la Petersburg, împreună cu toate persoanele sus-puse şi cu toţi membrii familiei imperiale, decît rămăşiţele de la îmbelşugata masă a lui Prohor Gromov !

— Procedez astfel pentru orice eventualitate — le spuse el inginerilor de mine Abrosimov şi Obraztov şi administratorului principal Protasov. — Sînt însă mai mult ca sigur că nu vor izbuti niciodată să-mi smulgă acest teren. Au să rămînă cu buza umflată !

Cînd rămase însă între patru ochi cu Protasov, Prohor îi spuse :

— Aş voi să te rog, Andrei Andreici, să te duci la Petersburg şi să întreprinzi acolo demersurile necesare cu privire la terenul aurifer, acţionînd întocmai cum aş face şi eu, adică pe scară mare, fără a cruţa mijloacele.

— Mă îndoiesc că aş putea să acţionez aşa cum ai face-o dumneata, Prohor Petrovici.

— Da, înţeleg. Ar cam trebui să dăm anumite şperţuri. Nu crezi c-ar fi cazul să-l trimit pe Parczewski ? Ce zici ?

— Dacă e să vorbesc deschis, cred că sus s-a hotărît să ţi se ia această exploatare, aşa că dumneata n-ai să le poţi ţine piept. Din cele ce am discutat cu avocatul Arzamasov, am aflat că societatea anonimă, pe lîngă capitalul său de bază de cinci milioane de ruble, a mai primit de la Banca de Stat o subvenţie de zece milioane şi, în plus, are în rezervă nişte oameni de afaceri belgieni şi englezi, mari magnaţi ai finanţelor. În afară de terenul dumitale, această societate anonimă a mai achiziţionat exploatările aurifere a numeroşi proprietari,

punînd mîna pe ele, cum s-ar zice, din faşă. Aşa că... vezi şi dumneata...

— Mda — oftă Prohor. — Ei, nu-i nimic ! Să se facă îndată formele legale pentru declararea terenurilor aurifere descoperite de Obrazţov.

— Ar trebui întîi să le cercetăm amănunţit.

— Bine. O s-o facem zilele acestea.

În al doilea rînd, Prohor Petrovici dispuse ca de la data de întîi salariile tuturor muncitorilor să fie reduse cu douăzeci la sută, iar ziua de muncă să fie prelungită cu încă două ore la toate întreprinderile. Mai porunci să se elaboreze clauzele unui nou contract de muncă. Cei nemulţumiţi urmau să fie concediaţi pe loc, plătindu-li-se un preaviz de două săptămîni.

Toate aceste măsuri s-au rostogolit pe capul muncitorilor ca un trăsnet din senin. Dar loturile de muncitori noi care soseau din Rusia europeană, ca şi mulţimile de localnici, angajaţi de prin diferite sate siberiene, făceau ca starea de lucruri să se schimbe radical, potolind repede frămîntările ce izbucniseră printre vechii muncitori ai lui Gromov. Glasurile de protest amuţiră, flăcările din ochi se stinseră, oamenii se văzură din nou nevoiţi să se supună vechii lor ursite, pe care nu izbutiseră s-o schimbe nici cu preţul sîngelui vărsat.

Aşadar, starea de lucruri era acum întocmai ca şi odinioară, atît doar că sutele de morţi împuşcaţi în spate se răsuciseră sub pămînt în mormintele lor, iar pe pămînt erau scrîşnete, lacrimi tăinuite şi beţii.

Astfel îşi începea Prohor Gromov cel de al doilea deceniu al operei sale, asemenea cîinelui din evanghelie care-şi mănîncă propria-i vărsătură.

Începutul acesta strălucit îl lăsase complet buimăcit pe Protasov. Profund zguduită, Nina îşi pierduse capul:

— Ce să mă fac ? Ce să mă fac ? E curată nebunie...

Cunoscînd însă spiritul de opoziţie al Ninei, Prohor nu se mai sfătuia cu ea în nici o privinţă. O exclusese cu desăvîrşire din viaţa lui de toate zilele, ridicînd între ei zidul unei tăceri jignitoare sau al expresiilor bru-

tale, umblînd pe lîngă ea cu ghearele scoase, ca un motan sălbăticit.

Acest lucru o făcea pe Nina să sufere adînc, dar ea se închidea în sine şi-şi îndura în tăcere suferinţa. Hotărîse totuşi să aleagă în relaţiile ei cu Prohor calea luptei, cu alte cuvinte, să recurgă la aceleaşi măsuri practice ca şi mai înainte, însă pe o scară şi mai mare. Nu vedea altă posibilitate de a pune stavilă setei lui de îmbogăţire, de a se ridica „în apărarea" muncitorilor şi de a preîntîmpina catastrofa finală. Iniţiind împreună cu Protasov organizarea unor lucrări vaste, se temea de consecinţele acestei acţiuni care puteau fi foarte grave pentru ea. Ştia prea bine că-l va înfuria la culme pe Prohor şi că, într-o clipă de beţie, acesta ar putea s-o ucidă cu mîna lui, sau să-i plătească pe alţii ca s-o facă.

Aceste simţăminte îi fuseseră inspirate şi de Protasov, poate cam prematur şi cu o lipsă de menajamente cam exagerată.

Într-o zi, plecă împreună cu Nina spre un mic rîu din taiga, pe malurile căruia descoperise zăcăminte de grafit.

— Ai putea să deschizi aici o exploatare care ar aduce venituri frumoase — spuse Protasov. — Deocamdată, n-am vorbit nimic despre această descoperire a mea. Terenul acesta bogat în grafit e un dar al meu pentru dumneata, Nina. E necesar însă să ne gîndim bine la toate, să chibzuim totul. Trebuie să-ţi mărturisesc că pentru mine Prohor Petrovici nu mai există ca om, ca personalitate. Aureola geniului cu care îl încununasem la început s-a stins pentru totdeauna în ochii mei. Opacitatea de care dă dovadă acum dezvăluie în persoana lui Prohor Petrovici, te rog să-mi ierţi această expresie, pe un sălbatic care şi-a pierdut orice umbră de conştiinţă. Să reduci salariul muncitorilor cu douăzeci la sută şi să prelungeşti cu două ore ziua de lucru este o nerozie. Trebuie să ne aşteptăm acum la o nouă grevă... şi la o nouă represiune. Prevăd însă că Prohor Petrovici va fi ucis de muncitori sau se va sinucide. E

clar. Şi acum am ajuns la lucrul cel mai important. — Vocea lui Protasov, întretăiată din pricina emoţiei, tremura : — Mă iubeşti ?

Pusese întrebarea deschis, de la om la om, cu totul pe neaştoptate pentru Nina.

— Da — răspunse fără şovăială Nina.

Protasov, care nu prevăzuse un răspuns atît de prompt, o întrebă şi mai tulburat :

— Ai vrea să-mi fii soţie ?

— Nu. Îl mai iubesc încă pe Prohor, mă simt legată sufleteşte de el şi n-am tăria să rup această legătură.

Şedeau lîngă foc, în faţa ceainicului care fierbea. Cei trei gardieni care-i însoţeau, mîncau mai departe, lîngă un alt foc.

Păstrîndu-şi în aparenţă sîngele rece, Protasov scoase portofelul din buzunar, iar din el — memoriul procurorului Straşcialov adresat ministrului justiţiei cu privire la asasinarea Anfisei Kozîreva. Îl întinse Ninei şi se duse să se scalde în fluviu.

Nina citi îndelung memoriul. Din ochii ei, lacrimile picurau pe hîrtie, cerneala se întindea, iar prin faţă îi pluteau anii tinereţii. „Sărmana Anfisa, sărmana de mine !" — oftă ea şi întunericul ce-i copleşise sufletul o învăluia toată ca o negură deasă.

Răcorit de baie şi aparent mult mai calm, Protasov se aşeză din nou alături de ea.

— Am auzit de mult felurite zvonuri ciudate, după care frumoasa Anfisa ar fi fost asasinată de soţul meu — rosti Nina şi se închină cu o evlavie afectată. — Totuşi nu pot să le dau crezare, dragă Andrei. Te rog să mă ierţi dacă acest lucru îţi este neplăcut, cum poate nu ţi-a plăcut nici faptul că m-am închinat pentru odihna sufletului răposatei... Dar... aşa sînt eu.

Renunţînd la calmul său aparent, Protasov începu să răsufle zgomotos, năvalnic, pe nări.

— Am şi alte dovezi care arată că Prohor a ucis-o pe Anfisa.

Dar Nina nu mai spuse nimic.

Neînțelegîndu-i tăcerea, Protasov începu să se enerveze. Dorea arzător ca și Nina să creadă în vinovăția soțului ei, așa cum credea el, Protasov.

— M-am întîlnit pe malul fluviului cu deportatul politic Șaposnikov, fratele celui care a pierit în flăcări împreună cu Anfisa — urmă Protasov cu un tremur ușor în glas. — Acum este funcționar la administrația noastră. Posedă scrisori pe care i le-a trimis fratele lui cu puțin înainte de moarte. În ele...

— Nu cred nici ce spune Șaposnikov al dumitale, nu cred nici acuzațiile procurorilor dumitale! — îl întrerupse Nina, enervată. — Cred în ceea ce-mi spune bunul meu simț. Prohor o iubea nebunește pe Anfisa și de aceea n-ar fi putut s-o omoare. Mai curînd și-ar fi făcut seama el.

— Și Othello o iubea pe Desdemona. Și totuși...

— Asta a născocit-o Shakespeare. Nu poate fi adevărat!

— Ba da. Este legea nescrisă a pasiunilor omenești.

Și iar urmă o tăcere încordată ca struna unui arc.

— Așadar, mi-ai spus ultimul tău cuvînt?

— Da. În împrejurările de față n-aș putea să-ți fiu soție. Și asta cu atît mai mult, cu cît și crezul nostru este atît de diferit.

— Of, Nina! M-am săturat să-ți demonstrez de zeci de ori unul și același lucru. M-am săturat pînă peste cap...

— Iată, tu spui că lupta cere jertfe, cere sînge, iar părintele Alexandr spune că lupta trebuie să fie fără vărsări de sînge, să fie o luptă pe tărîmul ideilor. Cine spune adevărul? Această controversă este îngrozitoare. Mă frămîntă, mă chinuiește.

— Lasă asta, Nina! Iartă-mă, dar jocul tău de-a naivitatea începe să mă enerveze. Știi prea bine unde este adevărul. Dar pentru tine, o femeie crescută în puf... Stai, stai puțin! Lasă-mă să termin. Liberalismul tău este, desigur, numai de paradă, iar altruismul tău — un rezultat al amenințărilor popești cu judecata de apoi, cu „lumea cealaltă". Deși sînt multe părți pozi-

tive în firea ta, sînt şi multe elemente negative de care, la drept vorbind, nu eşti vinovată. Eşti fată de oameni avuţi şi nici n-ai fi putut să fii altfel.

Nina îl privea ţintă cu ochii ei mari şi trişti. Biciuind-o fără milă cu cuvintele lui, Protasov o admira sincer. „Frumoasă mai eşti !..." — fu cît p-aci să-i spună.

— Mulţumesc pentru prelegere. Nu mai sînt însă studentă, Andrei — rosti ironic Nina. — Şi ce-mi ceri tu mie, de fapt ? — ridică ea glasul, aprinzîndu-se deodată.

Protasov dădu să se scoale şi, în genunchi, cu mîinile în buzunarele pantalonilor, se pregăti să-i explice tot ce gîndeşte.

— Cer un lucru pe care tu nu eşti în stare să-l faci — începu el posomorît, apoi tăcu cîteva clipe. — Cer să-ţi închini întreaga avere luptei pentru eliberarea poporului. Cer să devii tot atît de săracă precum sînt şi eu. Priveşte numai ce chinuri îndură aşa-numiţii „criminali politici". Închisorile, ocnele, coloniile de deportaţi sînt ticsite. Eu le sacrific întregul meu salariu. N-am un ban pus deoparte... Cer... ba nu cer, ci te rog umil să fii săracă de dragul unui scop înalt. — Tăcu din nou, se apropie în genunchi de Nina, care privea în jos adînc tulburată, răsturnă din neatenţie o sticlă cu vin de Burgundia, şi o apucă de mînă : — Atunci am putea şi noi doi, egali în toate, să începem o viaţă nouă. Conştiinţa ta s-ar linişti dintr-o dată, dăruindu-ţi o mare fericire. Dar asta-i cu neputinţă — încheie el oftînd. Dîndu-i drumul la mînă, închise ochii şi întoarse capul. — Nu se va întîmpla niciodată. Nu...

Nina îl îmbrăţişă năvalnic, plîngînd şi rîzînd printre lacrimi.

— Andrei, Andrei !... Ce om minunat eşti, ce suflet pur ai !

— Sînt un om ca toţi oamenii, nu sînt pur de loc... Am fost chiar învinuit că fac jocul capitalului... Nu sînt un bun revoluţionar... — răspunse cu asprime Protasov, primindu-i mîngîierile cu nepăsare şi răceală.

Ridică de jos sticla şi o scutură. — Ei poftim... Am răsturnat sticla. S-a vărsat tot vinul — adăugă el încercînd să zîmbească. Şi deodată simţi că apropierea femeii iubite îl umple de clocot, că sîngele i se împrăştie vijelios prin vine ca o băutură ameţitoare. Învăpăiat, buimăcit, voi pentru întîia oară în viaţa lui s-o îmbrăţişeze dar se stăpîni.

— Vrei să-ţi zugrăvesc o altă perspectivă de viitor? — spuse Nina, ştergîndu-şi lacrimile şi zîmbindu-i voioasă.

— Da, vreau.

Ochii Ninei se însufleţiră.

— O iau pe Verocika, îmi iau toate lucrurile de preţ şi-i spun lui Prohor: „Adio, nu te mai iubesc, te părăsesc pentru totdeauna". Apoi plecăm împreună, Andrei, spre meleagurile mele natale. Am acolo întreprinderi foarte rentabile, arendate temporar. Am şi exploatări aurifere. Acolo, în locurile acelea unde mă simt la mine acasă, putem organiza amîndoi a activitate socială vastă. Toate întreprinderile noastre le trecem în mîna muncitorilor, să fie ei adevăraţii stăpîni, iar noi doi să primim un salariu, să zicem vreo zece mii de ruble anual fiecare. Tu să-mi fii soţ, iar eu să-ţi fiu soţie.

— Şi am trăi astfel pînă în clipa cînd am fi arestaţi — spuse ironic şi compătimitor Protasov, zîmbind şi sărutînd mîna Ninei. — Şi am fi arestaţi exact peste o lună după ce i-am face pe muncitori stăpîni peste întreprinderile noastre. Am intra la închisoare, muncitorii ar fi concediaţi, iar averile — trecute în patrimoniul statului. Atîta tot. Asta vrei tu?

— Nu, n-aş vrea aşa ceva — răspunse Nina rîzînd forţat.

Deodată însă se transfigură toată. Ai fi zis că se dăduse jos de pe scenă, lepădase costumul de actriţă şi se îmbrăcase cu hainele de toate zilele. Chipul ei era acum grav, iar ochii îi străluceau de un mare avînt sufletesc.

Făcînd un pas îndărăt, Protasov o privi cu atenţie şi cu teamă totodată.

— Dragul meu Andrei — rosti ea cu un ton hotărît. — Să nu crezi nici o vorbă din ceea ce am spus adineauri. — N-a fost decît o fantezie de fetişcană. Nu pot şi nici nu-mi doresc să rămîn săracă, aşa cum mă sfătuieşti tu. Pentru nimic în lume! Trebuie să trăiesc şi să mor în poziţia socială ce mi-a fost hărăzită de dumnezeu.

Protasov simţi deodată că între el şi Nina se ridicase zidul unor contradicţii de neînlăturat. Înţelese că zadarnic ar încerca să-l doboare. Se încruntă mînios. Colţurile buzelor sale expresive se lăsară în jos. Păli. Părea acum bolnav.

— Dragă Andrei! Nu mai eşti tînăr. Mîine-poimîine ai să încărunţeşti. Chiar şi sănătatea ta a început să se şubrezească. Nu te prinde postura de revoluţionar şi ateu. — I'făcu un pas spre el, împreună rugător mîinile şi glasul ei sună ca un geamăt: — Te rog, te conjur să devii un bun creştin! Deschide ochii minţii tale luminate spre calea pe care ne cheamă Cristos. Acceptă această cale care se cheamă Adevăr. Şi viaţa ta va fi o faptă bună, iar tu însuţi...

— Iartă-mă, Nina Iakovlevna — îi tăie vorba brutal Protasov, întorcîndu-i spatele. — După atîţia ani de zile petrecuţi împreună, după atîtea convorbiri avute cu dumneata pentru a-ţi deschide ochii, este pentru mine cît se poate de trist, crede-mă, foarte trist, să văd în persoana dumitale o neofită a quakerilor [1]. Mă ierţi, dar tipul acesta de femeie nu mai este de mult la modă. Acum văd prea bine ce fel de prietenă a muncitorilor eşti...

Mîinile Ninei căzură neputincioase în jos. Protasov se îndepărtă, strigînd gardienilor:

— E timpul să plecăm, băieţi!

Doctorul se ducea de la Prohor la Piotr Danilîci, de la fiu la tată. La drept vorbind, bătrînul nici nu prea avea nevoie de îngrijire medicală. Îi ceruse lui Prohor

[1] Quaker – membru al unei secte religioase protestante (n. trad.).

să-i dea înapoi banii lui proprii, dar Prohor îl trimise la dracu.

— Stai chitic unde eşti. De mîncat mănînoi ? Ce-ţi mai trebuie bani ? Îţi sînt recunoscător pentru scandalul pe care l-ai stîrnit. Îmi pare rău din suflet că nu te-am omorît atunci. Şi află că dacă mai mă scoţi din sărite, dacă-mi mai ieşi în cale, te aşteaptă din nou balamucul. Să ştii acest lucru !

— Ei bine, rămîi sănătos, secătură ! — îi răspunse bătrînul şi, bătînd mînios cu băţul în duşumea, dînd din picioare, strigă : — Să ştii, stîrpitura dracului, că plec chiar mîine la Petersburg ca să aduc toate astea la cunoştinţa ţarului. Îi înaintez o plîngere şi vîr în plic zece piei de sobol... Ţarul o să-ţi ia toată averea şi o să poruncească să te spînzure de o cracă. O să te legeni în streang, ucigaşule !

Prohor le spuse servitorilor veniţi în fugă la auzul soneriei lui :

— Luaţi-l de aici pe nebunul acesta, că de nu, îl azvîrl pe fereastră.

În aceeaşi zi avu o explicaţie furtunoasă cu Nina. În cele din urmă, se înţeleseră : Nina îl asigură că bătrînul va fi trimis în satul Medvedevo, iar dacă crizele lui de furie se vor mai repeta, ea îl va interna din nou, din motive de caritate, în spitalul de boli nervoase.

În realitate, Nina luă următoarele măsuri : îi dădu bătrînului, în numerar şi polite, cincizeci de mii de ruble din fondurile ei, iar Piotr Danilîci îi semnă o chitanţă prin care declara că nu mai are nici o pretenţie faţă de firma Gromov. Apoi se retrase împreună cu soţia lui la Medvedevo, stabilindu-se în vechea lui casă şi se apucă de negoţ în stil mare. Devenită negustorească bogată, Ana Inokentievna începu să trăiască pe picior mare ; reuşi să alunge din inima ei amintirea lui Prohor şi se mai linişti. Acum se îngrăşa tot mai mult.

Prohor umbla mînios, întunecat şi o ducea numai într-o beţie. Mîinile începuseră să-i tremure uşor. Mormăia mereu pe sub mustaţă :

— Nu mi-e frică de Ibrahim... Nu mi-e frică de Ibrahim...

Pleca în inspecție la exploatări, singur, înarmat cu două revolvere, o carabină și alte arme.

Curînd fu informat că depozitul de manufactură și alimente, care deservea trei fabrici de cherestea, fusese jefuit de o bandă de tîlhari. Pagubele se ridicau la vreo zece mii de ruble. Prohor nu se mai sinchisea însă de pierderile și cîștigurile mici : visul lui urmărea miliardul, iar toate celelalte erau, comparativ, fleacuri. De aceea primi cu indiferență vestea acestei pagube neînsemnate. Spuse doar atît :

— Știu cine e autorul. Ibrahim își face de cap.

Ispravnicul Feodor Stepanîci, cîțiva gardieni și judecătorul de instrucție plecară îndată spre locul unde fusese săvîrșit jaful.

Oricît de ciudat ar părea acest lucru, *mister* Cook își petrecu noaptea aceea la Nadenka. Băură amîndoi zdravăn și *mister* Cook îi lăsă Nadenkăi optzeci și șapte de ruble și treizeci de copeici, toți banii pe care-i avea la el, după ce vărsase din belșug pe pieptul tinerei femei lacrimi de bețiv. Plînsese oleacă și Nadenka.

Ispravnicul se întoarse peste trei zile. În uniforma nouă cu epoleții de fir, marțial, cu mustața în furculiță ca și mai înainte, se prezentă la raport în fața lui Prohor Petrovici :

— Ancheta a stabilit cine a jefuit depozitul — spuse el patronului. Pe peretele clădirii era scris, închipuiți-vă : *„Buna dzîua, Proșka, io sînt, Ibrahim Ogli"*. Am copiat întocmai cele scrise în procesul-verbal, cu toate greșelile de ortografie. Poftiți, uitați-vă. Dar vă jur, Prohor Petrovici, că afurisitul acesta de ocnaș nu va scăpa din mîinile mele. Vă jur acest lucru !

Spre marea mirare a ispravnicului, Prohor zîmbi pe sub mustață și mormăi : „Puțin îmi pasă... Nu mi-e frică de el, nu mi-e frică". Apoi își răvășì chica neteșălată și-i făcu cu ochiul ispravnicului :

— Să vii diseară la mine, în apartamentul meu, Fedea. Ia-ți ghitara și pe Nadenka. Am să chem pe

Steoşa, pe Ferapont şi pe moş Gruzdev. Pe cine să mai aduc? Pe bucătarul meu, pe cei doi vizitii şi bucătăresele. Poate şi pe Iliuha... Vreau să fie lume mai simplă...

— Prohor Petrovici — începu ispravnicul, netezindu-şi mustaţa şi rotindu-şi ochii. — Găsiţi că se cade? Oricum, acum sînt şi eu ispravnic... Iar dumneavoastră chemaţi vizitii...

— Du-te dracului! Ar trebui să te simţi onorat! — strigă Prohor şi mîinile lui începură să tremure. — Acolo unde sînt eu, e cea mai bună societate. Nu admit nici un fel de „se cade" ori „nu se cade".

Seratele muzicale, pe care le organiza uneori Nina, îl atrăgeau prea puţin pe Prohor Petrovici. La aceste serate se producea uneori un trio destul de bun alcătuit din instrumente de coarde. În afară de aceasta, soţia unui inginer, madam Schultz, cînta bine la pian, iar Ninei îi plăcea să i se admire frumoasa-i voce. Cît despre romanţele ţigăneşti modernizate, fermecătoarea Adelaida Mardarievna nu-şi avea pereche.

Prohor se prefăcea că nu se pricepe de fel la muzică. Spusese chiar o dată în glumă: „Cînd zdrăngăne cineva la pian, îmi vine să urlu ca un cîine". Apariţia lui printre invitaţi producea întotdeauna o oarecare stînjeneală. Se aşteptau cu toţii, nu se ştie de ce, din partea lui la vreo aluzie jignitoare sau la o mojicie făţişă. Buna dispoziţie pierea îndată. Lumea începea să se simtă prost. Era foarte bine, desigur, atunci cînd Prohor se aşeza la masa verde ca să joace o partidă de vist, să piardă vreo douăzeci de ruble şi să plece.

— De ce pleci? îl întreba în asemenea cazuri Nina Iakovlevna, încercînd să-l reţină.

— Prohor Petrovici, cum vine asta?! — strigau în cor invitaţii bucuroşi.

— Mă duc să fac o plimbare. Mă cam plictisesc aici la voi: nu tu scandal, nu tu bătaie. Şi unde mai pui

că eşti cam zgîrcită cu băutura, Ninocika. — Apoi adresîndu-se celorlalţi : — Cereţi-i de băut, domnilor... Ce dracu ! Ştiu prea bine că madam Schultz, de pildă, trage la măsea, nu se-ncurcă...

— Vai de mine, ce spuneţi ! — protesta madam Schultz, gesticulînd cu mînuţele-i trandafirii şi încercînd să zîmbească, fără însă a-i izbuti decît o biată grimasă.

Rîdeau forţat cu toţii. Rîdea şi Prohor.

— Iar *mister* Cook — urma el, a golit duminica trecută la cîrciumă un sfert de votcă, a înfulecat un berbec întreg şi s-a întors acasă în patru labe...

— O nu ! O nu ! — riposta scuturînd deznădăjduit din obraji şi roşindu-se pînă la urechi onorabilul *mister* Cook, aşezat pe un taburet la picioarele Ninei. E pre forte exagerat... pre colosal exagerat ! Am beut numai un mic peherel... Ha-ha-ha ! Cum se spune asta, cum ?... „Beţia din naştere... leac este, dar prostie ba.“ Ha-ha-ha !

În hohotele de rîs ale tuturor, de rîndul acesta spontane, Prohor Petrovici spuse din prag :

— Ai dreptate, *mister* Cook : pe un prost nu-l poate face deştept nici măcar persoana la picioarele căreia şade...

— O da ! O da ! — exclamă entuziast *mister* Cook, în culmea fericirii, neînţelegînd pe loc mojicia lui Prohor şi privind-o galeş în ochi pe divina *mistress* Nina...

Prohor evita, în genere, zilele de primire ale Ninei, prea simandicoase pentru gustul lui. Lui îi plăcea să petreacă altfel...

Şi de data aceasta petrecerea se dezlănţuise cu băutură şi năzbîtii de cheflii. Orbul Izumrudik, armonistul de la cîrciumă, şi vizitiul Iaşka, în caftan de catifea cu găitane roşii, îi ziceau straşnic la două armonici, iar trei văcari, care păzeau cirezile lui Prohor, suflau de zor în cavalele lor din coajă de mesteacăn.

Încăpătorul birou, înecat în fum de mahorcă, era îmbîcsit şi aducea cu cerul de toamnă acoperit de nori. Bătrînul fecior Tihon făcuse foc în cămin. Biroul, acoperit cu o faţă de masă, era încărcat de sticle şi gustări obişnuite. Diriguia Inokenti Filatîci Gruzdev. Bătrînul îmbia musafirii să mănînce şi să bea. El însă nu bea nici un strop. Prohor Petrovici, deşi trăsese la măsea dis-de-dimineaţă, ţinea totuşi pasul cu vizitiii şi nu se îmbăta de loc. Numai glasul lui gros era cam răguşit, iar obrajii — îmbujoraţi de sîngele alcoolizat.

Băuseră binişor. Acum doreau cu toţii să asculte frumoasele cîntece ruseşti.

— Să cînte cavalele, cavalele! — strigă frumoasa Steoşa, ţopăind şi bătînd din palme. — Prohor Petrovici, porunceşte dumneata...

Mohorît, Prohor întinse văcarilor cîte un pahar de votcă, iar bătrînului îi zise:

— Hei, mai marele vacilor, ia să ne cînţi ceva frumos.

Văcarii se aşezară turceşte pe canapeaua foarte lată, cu picioarele în ciubote murdare strînse sub ei. Musafirii se înghesuiră umăr lîngă umăr, de-a dreptul pe jos, cu spatele la căminul aprins şi cu faţa spre muzicanţi:

— Ce să vă cîntăm? — întrebă bătrînul, proptind în podea vîrful cavalului său lung de un stînjen, înfăşurat în coajă de mesteacăn.

Colo-n mlaştini se-ofileşte un firicel de iarbă.
Plînge inimioara-n mine după mîndra-mi dragă...

propuse Steoşa cu vocea ei frumoasă de contralto.

Prohor se întunecă şi mai mult şi făcu o strîmbătură. Steoşa îşi lipi obrazul de umărul lui. Văcarii scuipară pe covorul scump, se şterseră cu mîneca la gură şi, umflîndu-şi obrajii, începură să sufle în cavale.

Şi iată că în încăpere se revărsă nestăvilit cîntecul cel cărunt de ani, răsfirîndu-şi minunata coadă de păun. Cavalele viersuiau voinicește, plin, cu mlădieri învolte.

Sunetele unduiau dulci, melodioase, pline de alean, cînd rotunde ca niște mingi, cînd subțiindu-se ca o strună întinsă... Cel mai tulburător era cavalul tînărului văcar Ieroșka. Cu ochii verzui holbați și obrajii plini, umflați, mai-mai să plesnească, Ieroșka făcea pe solistul... Iată, acum părea că răsună un glas de femeie, plin, fără cuvinte, pornit din inimă, din străfundul ființei. Dacă închideai ochii, dinainte-ți se ivea o țărancă, o rusoaică, dolofană și rumenă. Toată în roșu, cu brațele pîrguite de soare, încrucișate pe piept, plutea prin văzduhul însorit pe deasupra cîmpiilor, cîntînd, cîntînd mereu fără să știe nici de ce, nici pentru cine...

Punîndu-și la încercare întreaga iscusință, Ieroșka își umfla și mai avan obrajii lucioși. Cavalul lui Antipka îi ținea isonul, iar acela al „mai marelui vacilor" vuia gros ca o canava pe care se țese măiestrit cîntecul.

Viersul tînguios, plin de un dor neostoit, trezea un dulce freamăt în cele mai ascunse taine ale inimii. Ascultătorii își țineau răsuflarea ; ochii unora înotau în lacrimi, iar cîntarea învălurată pe trei glasuri, covîrșind liniștea din încăpere, fermeca, ținea totul sub vraja ei, mergea drept la inimă, înduioșa sufletul înăsprit, schilodit de viață, descătușindu-l în pofida jalei ce-l podidise.

Moleșit de cîntec, ascultătorul își amintea de tărîmul îndepărtat, dar atît de drag al fericirii demult pierdute, unde-i rămăseseră toți prietenii, unde stăpînea duioșia încîntătoare și iubirea neumbrită de nimic. Vai de cel ce a dat uitării tărîmul acesta minunat în care și-a îngropat visurile neîmplinite ale copilăriei !

— Așa cîntare, zic și eu ! — murmura înduioșat bătrînul Gruzdev, clătinînd din cap. — Parcă te unge la inimă... Strașnic !

Cavalele se mai tînguiră o clipă, apoi amuțiră. Toți rămaseră podidiți de alean, cu capul greu lăsat în piept. Tihon, bătrînul slujitor al lui Prohor, stătea în picioare, rezemat de tocul ferestrei și uitase să-și mai șteargă

lacrimile care se rostogoleau pe postavul negru al hainei.

— Acum ascultaţi mai departe cuvintele cîntecului— rosti Steoşa, răsuflînd adînc ca într-un suspin.— Ascultaţi, vă rog...

Rea e gura lumii, doamne !
Neam nu mă slăbeşte.
Slava mea de min-se ţine
Viaţa-mi otrăveşte...

Înţelesul cuvintelor izbea dureros inima lui Prohor Petrovici.

„Parcă de mine s-ar vorbi" — îşi zise el mohorît şi, mîniindu-se deodată, dădu un ghiont zdravăn Steoşei care căzuse pe gînduri.

— Ia mai isprăviţi cu prohodul ăsta ! Hei, armonişti ! Iaşka ! Zi-i una veselă, de joc ! — strigă el.

Toţi se înveseliră într-o clipă. Îi apucă un chef nebun să bea şi să petreacă. Mîinile se întinseră de la sine spre pahare, glasurile începură să lărmuiască. Armoniştii îşi încercau armonicile.

— Hai să jucăm !

Diaconul îşi lepădă anteriul şi tună :

— Ia daţi mai încolo scăunelele, că deh, ferească dumnezeu, acu le schilodesc.

Vrînd să-i fie pe plac lui Prohor, ispravnicul îşi desprinse sabia şi, cu ajutorul lui Tihon, începu să-şi scoată vestonul, pregătindu-se şi el de joc. Fandosita de Steoşa şi Anuşka, trupeşa bucătăreasă, chicoteau, potrivindu-şi părul la oglindă. Cherchelită, Nadenka sorbea împreună cu tînărul văcar şliboviţă groasă, aromată. Ilia Petrovici Sohatîh sughiţa de mama focului, căznindu-se zadarnic să născocească ceva ca să-l înveselească pe Prohor. Nadenka trase un fum din luleaua văcarului, începu să tuşească şi strigă :

— Ei, nu începeţi odată ? !

Făcură sul covorul persan şi-l puseră în picioare lîngă cămin. Vînjos, cîntărind vreo zece puduri, diaco-

nul se așează față în față, la vreo zece pași, cu pîntecosul ispravnic care trăgea și el la cîntar, de bună seamă, vreo șapte puduri.

— Gata ?

— Gata.

— Dați-i drumul !

Izumrudik și Iașka dădură drumul armonicilor. Diaconul zvîcni din umeri, scoase un șuierat asurzitor și chiuind „Hei, iu-hu, iu-hu !" — porni pe parchetul alunecos, ca un cal ridicat pe picioarele dinapoi, tropăind mărunțel și făcînd să se cutremure casa.

Caii iuți is potcoviți !
Caii iuți is potcoviți !

bătea din cizmele sale, grele ca niște copite.

Ispravnicul sălta pe loc, zgîlțîindu-și pîntecul, zornăind din pinteni și sclipindu-și cizmele de lac. Într-o clipă, leoarcă de nădușeală, căzu pe canapea gîfîind, sleit de puteri.

— Slăbuț, slăbuț ! — îi strigă diaconul, șuierînd voinicește și bătînd cu atîta foc în podea din tocuri și din tălpi, încît vuia toată încăperea ca într-un ropot de împușcături.

— Hei, pe vine ! — răcni Prohor și se repezi în mijloc, zbîrlit, înspăimîntător la vedere.

Armoniștii cîntau tot mai înverșunat, însoțiți de cavalele văcarilor. Uitîndu-și de aerul său impozant, pînă și bătrînul Tihon începu să bată cu capacul samovarului într-o tavă de argint.

— Hei, iu-hu, iu-hu, iu-hu !

Geamurile zăngăneau, zgîlțîite de tropăitul aprig al celor doi voinici. Totul vuia, urechile țiuiau ca gloanțele la război. Părea că se năruie toată casa.

— Zi-i așa, ține-o așa ! — îi ațîțau privitorii pe cei doi.

Splendidul parchet cu desene trosni și se burdușì. Bucățele de stejar lustruit și de lemn de trandafir țîșniră

deodată înspăimîntate de sub picioare, întocmai ca niște broaște cu pielea lunecoasă.

Făptura vînjoasă, de fier, a lui Prohor Petrovici părea să răstoarne toate presupunerile în privința puterii omenești. Firea lui sălbatică înfrunta totul. După petrecerea aceea zdravănă, care ținuse o noapte întreagă, dădu pe gît cvas rece și, fără să fi închis ochii o clipă, la orele șapte dimineață plecă de-a dreptul de la chef în biroul său din turn. Vizitiul Iașka, cele două bucătărese și bucătarul, care nu se dezmeticiseră încă din beție, zăceau sub masă în biroul din casa lui Prohor Petrovici, unde se desfășurase noaptea zgomotosul zaiafet. Orbul Izumrudik, părăsit de toți, bîjbîia pe coridor sughițînd și căutînd ieșirea. Uitînd de cirezile lor, văcarii înfulecau în grabă rămășițele ospățului. Ilia Sohatîh, care se alesese în timpul jocului cu un cucui la sprînceană, zăcea în mijlocul biroului, cu brațele date în lături, clipea din ochii umflați și gemea :

— So.. So.. Soața mea e grea, iar eu... eu zac aici, ca un *rangotan*, ca Bilvidirul din Apolone... cu tutunu-n nas. Soblinerea e a mea !

Îngustîndu-se într-un loc, frontul lucrărilor se lărgea într-altul. Anul acela erau prevăzute investiții mari pentru utilarea unor întreprinderi noi, a terenurilor aurifere și a minelor de cărbuni. Mostrele de cărbune trimise la Direcția Căilor Ferate fuseseră foarte apreciate de experți.

Prohor Petrovici primise comenzi însemnate pentru acest cărbune, și acu făcea fel de fel de calcule și de proiecte pentru intensificarea extracției cărbunelui și organizarea transportului pînă la linia ferată. În acest scop folosea din plin și cu pricepere vasta lui bibliotecă tehnico-economică, selecționată foarte judicios de inginerul Protasov. Voia ca mai întîi să-și dea seama singur cum trebuie să procedeze, iar apoi, înarmat cu cunoștințele necesare, să înceapă discuțiile cu inginerii, astfel ca aceștia, uimiți de priceperea lui, să devină mai culanți în privința cifrelor. Curînd urmau să soseacă

din sudul Rusiei trei ingineri specialişti în extracţia cărbunelui, şi cinci maiştri mineri angajaţi de administraţie.

Prohor era mereu întrerupt din lucru de cele cinci telefoane instalate în turn. Ştia că în clipele acelea, la administraţie se plăteau drepturile muncitorilor care nu acceptaseră să lucreze mai departe cu salariul scăzut. În total plecau peste cinci sute de oameni, printre care şi zurbagiii din mine. Cei mai mulţi erau însă oameni serioşi şi aşezaţi. Li se făcuse lehamite de taiga şi nu voiau să-şi mai irosească viaţa pe meleagurile acelea afurisite. Pe toţi aceştia îi aştepta un barcaz mare şi un vapor, în satul Razboi, pe rîul Bolşoi Potok. De acolo urmau să pornească spre locurile lor de baştină, întîi pe apă, apoi pe calea ferată.

Unii purtau de pe atunci pe faţă stigmatul morţii: o soartă cruntă însemnase cu sînge satul Razboi.

Mintea lui Prohor era în schimb limpede, lucidă. N-o atinsese nici un stigmat al soartei. Şi totuşi undeva în subconştientul şi în spatele lui se îmbulzeau fantomele: de pretutindeni auzea murmurele de răzbunare ale muncitorilor ucişi, bocetele bătrînei din bordeiul pierdut în pădure, jalea nepotului ei, horcăitul de moarte al lui Konstantin Farkov şi scrîşnetul unui ferăstrău de oţel care părea că-i despică ţeasta.

Se gheboşa, se zgribulea. Nu se simţea la largul lui, voia să alunge simţămîntul acela tulbure de teamă, şi totuşi cineva îl pîndea mereu din spate. Se căznea să se concentreze asupra raţionamentelor din carte. Rîndurile erau limpezi, citeţe, după cum limpede era şi mintea lui. Dar iată că peste rîndul tipărit: „Cocsificarea are drept scop mărirea conţinutului de carbon..." se iţi deodată un spiriduş cu coarne. Prohor lovi cartea cu palma — poc! dar nu-l nimeri. Spiriduşul ţiui subţirel şi se aşeză pe nasul lui. Poc! — Şi Prohor ucise un ţînţar.

— Aha! Ţînţar era, nu drac — mormăi el bucuros şi citi mai departe. Îl durea capul şi-l usturau ochii. Nu se simţea bine.

Deodată îl izbi în spate ceva moale, ca o minge. Tresări. Se întoarse. Nimeni. Liniște. Doar lupul își scutura zgarda. Prohor se simți atras spre fereastră ca de un magnet. Se aplecă peste pervaz și, înmărmurit de groază, răcni :

— Șapoșnikov ! Șapoșnikov ! Șapoșnikov !...

Bărbosul din uliță, care de sus părea bondoc, ridică spre el capul, și strigă cu un glas caraghios, de parcă ar fi orăcăit o broască.

— Ce doriți ?

Prohor își trecu mîna peste ochi, vrînd parcă să se dezmeticească. Apoi dezlegă lupul și-l duse lîngă fotoliul lui poruncindu-i : — Culcă-te aici !

Aruncînd o privire îl zări lîngă masă pe Șapoșnikov cel scund și chel.

— Aha... Ai venit pe fereastră ? — întrebă zîmbind Prohor.

— Da, pe fereastră. Ca o cucuvea.

— Fie și așa ! Nu mă tem de tine, nu mă tem cîtuși de puțin, bîigui Prohor dîndu-se înapoi.

— Nici eu nu mă tem de t-tine — răspunse Șapoșnikov.

— Păi știam că te-ai făcut scrum !

— Ei și ce-i cu asta ? M-am f-făcut scrum și acum am înviat din propria mea cenușă. Ca s-să mă răzbun pe t-tine.

— Da' ce ți-am făcut ? — Clănțănind din dinți, Prohor îl fluieră pe lup chemîndu-l mai aproape, dar lupul stătea culcat, cu ochii închiși. — De ce să te răzbuni pe mine ? — întrebă în șoaptă Prohor, întinzînd pe furiș mîna spre revolverul de pe masă.

— Poftim, trage. Nu mi-e frică. Mă apăr cu barba mea. Haide, ia-ți revolverul, ia-l — glăsui Șapoșnikov, bîjbîind ca un orb, cu degetele livide, peste revolver. Dar degetele lui erau ca fumul, ca ceața : învăluiau revolverul, fără a avea puterea să-l miște din loc.

De spaimă, Prohor simțea că-i tremură mîinile, că i se împleticește limba.

Deodată lupul sări în picioare și mîrîind se repezi

spre uşă. Pe scară urca greoi ispravnicul, cu nagaica în mînă.

— La loc, Lupus ! — strigă Prohor şi se lăsă în jilţ, palid, dîrdîind ca apucat de friguri. Şapoşnikov pieri.

— Uff, ce căldură ! Douăzeci şi cinci de grade la umbră — spuse ispravnicul, descheindu-şi vestonul de lustrin, năduşit la subsuori.

— Eu am îngheţat. Am vedenii...

— Fleacuri. Din cauza beţiei de ieri... Ptiu, ce ticălos !

— Cine, Şapoşnikov ?

— Ce ţi-a venit ? Care Şapoşnikov ? — Feodor Stepanîci apucă îngrijorat mîna lui Prohor. — Da, ai călduri. Ia arată limba ! Încărcată... Prost ! Mănîncă cît mai multă varză acră şi nu bea nimic. Nu asculta de doctori, că ei spun cîte-n lună şi-n stele. Am o veste proastă : noaptea trecută, în timp ce noi jucam, Ibrahim-Oglî...

Prohor însă nu-l auzea. De după dulap se iţi deodată capul bărbos al lui Şapoşnikov. Prohor îl ameninţă cu degetul. Barba şi chelia se pitiră după dulap.

— ...şi au şters-o în goana cailor, diavolii. Trebuie neapărat să luăm măsuri. Altfel n-o să mai avem trai.

— Cine ? Şapoşnikov ?

— Ibrahim ! De Ibrahim vorbesc ! Prohor Petrovici, dragă Prohor Petrovici, ce-i cu dumneata ?

— Acum studiez problema cărbunelui — spuse Prohor înviorîndu-se puţin. — Nu vezi ? Uite colea ce de cărţi. Am şi făcut unele însemnări, planuri...

De după dulap se ivi iar bustul lui Şapoşnikov. Scutura din barbă. Prohor duse pe furiş mîna la revolver şi-şi ochi musafirul bărbos. Ispravnicul sări de la locul lui şi apucă mîna lui Prohor.

Prin faţa turnului trecură în goana cailor, chiuind, cinci călăreţi.

— El e ! El ! — răcni ispravnicul şi descărcă toate cele cinci gloanţe după cavalcada care se îndepărta. — Tîlharul ! Cerchezul !

9

În toate locurile mai umblate se afişase următoarea înştiinţare :

„Cine-l va prinde pe ocnaşul evadat Ibrahim-Oglî, care cutreieră cu banda lui în împrejurimile întreprinderilor P. P. Gromov, va primi pe loc de la administraţie una mie (1000) ruble în numerar.

(ss) *Ispravnic F. A. Ambreev*"

Gardienii şi ureadnicii, precum şi ispravnicul în persoană nu visau decît să pună mîna pe bandit. Tîlharii aveau însă cai destul de buni, aproape toţi furaţi de prin grajdurile lui Gromov şi a unor negustori bogaţi, aşa că banda zbura din loc în loc ca vîntul. Întinderea pe care o bîntuia Ibrahim-Oglî împreună cu oamenii lui măsura pe puţin trei mii de verste patrate. Poftim de-l prinde !

Curînd, în toiul unei nopţi întunecoase, doisprezece gardieni conduşi de bravul ureadnik Loşadkin porniră în mare taină la drum ca să-l prindă pe Ibrahim-Oglî. Se primise vestea că o mică parte din bandă, în frunte cu cerchezul, poposise vremelnic în preajma adăpostului de iarnă de pe cursul superior al rîului Muha. Două zile după aceea, detaşamentul se întoarse pe înserate într-o stare de plîns : nimerise într-o cursă întinsă de Ibrahim-Oglî şi de oamenii lui.

— Cîţi erau ? — întrebă ispravnicul.

— Ca la vreo treizeci şi cinci de inşi — raportară jalnicii eroi ai expediţiei, umflînd numărul tîlharilor ca să se dezvinovăţească.

Banda îi jefuise de puşti şi de revolvere cu cartuşe cu tot, le luase săbiile, caii, ba pînă şi cizmele. Ibrahim-Oglî îi însemnase pe toţi la mîna stîngă cu pumnalul, spunîndu-le :

— Pleaca cu dumnezeu acas. Dă bineţe la celalţ. Dă

bineţe şi la poliţai mustăcios. Tu să nu cazi altădată în mînă la mine. Te rog... Ha!

Alţi amatori de a pune mîna pe Ibrahim nu se mai găsiră. Ispravnicul îi raportă lui Prohor:

— Premiul este prea mic. Cred că ar trebui ridicat la vreo cinci mii de ruble.

— Am să-l omor chiar eu. Nu mi-e frică de el. Ştiu că va veni într-o zi la mine. Lupul o să-l apuce de beregată, iar eu am să-i dau lovitura de graţie.

În duminica următoare primiră ştirea că, la zece verste de exploatarea „Dostan", pe drumul mare, fusese asasinat Foma Grigorievici Ezdakov. Eliberat din închisoare datorită intervenţiilor lui Prohor Petrovici (plus un sperţ), se întorcea la Gromov ca să-şi reia slujba. Îl găsiseră spînzurat de un copac din preajma drumului. Pe bucata de carton prinsă de pantalonii lui scria:

„Morte de cîne la un cîne".

Marţi, în timpul pauzei de prînz, exploatarea „Novîi" fu jefuită din nou. De la administraţia exploatării s-a furat aproape un pud de aur. Operaseră cinci inşi mascaţi.

Ibrahim-Oglî stătea la pîndă pe deal. Nu lua parte la acţiune, dar striga ceva din şa, cu glasul lui gutural. Tîlharii apăruseră cu totul pe neaşteptate. Nimeni nu şi-ar fi putut închipui că exploatarea auriferă, jefuită de curînd, va fi prădată pentru a doua oară.

Funcţionarii tuturor întreprinderilor intraseră în panică. Nu se mai ţineau de beţii. După asasinarea lui Ezdakov, mulţi tremurau, temîndu-se de răzbunarea lui Ibrahim-Oglî. Cei mai curajoşi îi îmbărbătau pe fricoşi:

— Ce are el cu noi? Ibrahim vrea să se răfuiască cu patronul. Cît despre Ezdakov, l-au omorît fiindcă era un zbir.

Prohor Petrovici trăia într-o continuă tensiune, biciuindu-şi nervii cu alcool, tutun şi cocaină. Sfaturile insistente ale medicului, ca şi rugăminţile Ninei, adînc mîhnită de condamnabila nepăsare a lui Prohor faţă de

sănătatea lui, nu aveau asupra acestuia nici o înrîurire. Continua să trăiască într-o veşnică încordare, bizuindu-se pe rezervele nesecate ale constituţiei sale vînjoase. De aceea, cu toată această tensiune nervoasă, căuta să se convingă pe sine însuşi, pe Nina şi pe toţi cei din apropierea lui că nu se sinchiseşte de Ibrahim. Spunea că fostul lui „*kunak*" nu era acum decît un bătrînel neputincios şi că, desigur, un alt tîlhar opera sub numele lui.

Vorbind astfel ajunsese să creadă el însuşi ceea ce spunea, dar în clipele de luciditate, cînd se gîndea că s-ar putea să dea ochi cu cerchezul, simţea că-l trec fiorii.

Nina era şi ea foarte deprimată. Grija pentru sănătatea lui Prohor, ameninţarea morţii violente care-l pîndea la fiece pas, adînca înstrăinare de el şi ostilitatea lui faţă de ea, pe care le simţea viu, toate acestea o scoteau din făgaşul normal al vieţii, pricinuindu-i adesea un zbucium cumplit. Şi tocmai în asemenea clipe, cînd ajutorul unui prieten i-ar fi fost deosebit de preţios, inginerul Protasov devenise cu totul indiferent faţă de ea. Cel puţin aşa i se părea ei.

Inginerul Parczewski nu se simţea nici el în apele lui. Faţă de Nina se vedea în postura unui escroc, a unui profitor. Se întreba dacă mai era cazul să-şi continue mişcarea de rotaţie pe o orbită tainică, în jurul soarelui său — *pani* Nina — sau să treacă, cu arme şi bagaje, în tabăra societăţii pe acţiuni, aruncîndu-se în braţele prietenului său Priperentiev, individul acela suspect şi norocos. Unde să găsească vrăjitorul, magul bătrîn cu barba dalbă care să-i prezică destinul? Ce trebuia să facă, încotro s-o apuce pentru ca, simţind sub picioare un teren sigur, să-şi poată desfăşura din plin talentele? Avea un suflet cu un registru bogat, era frumos, tînăr, binecrescut! Chiar dacă în unele privinţe nu se putea să se măsoare cu patronul, în schimb era sigur că va putea să triumfe pe tot frontul asupra inginerului Protasov.

Pani Nina stătea acum de vorbă cu el mai des decît cu Protasov, cerîndu-i sfatul în unele probleme tehnice. Uneori, se plimbau în văzul tuturor, vrînd parcă înadins să se afişeze cu el. Ciudat lucru însă : nici Prohor, nici Protasov nu erau cîtuşi de puţin geloşi pe Parczewski, în ciuda dorinţei aprinse a Ninei. Dimpotrivă, Protasov, de obicei atît de ironic, încetase să mai facă remarci înţepătoare, vădind o şi mai mare preocupare pentru întreprinderile ei. Lucrările de pe şantiere înaintau în ritm rapid, turnarea temeliilor spitalului şi a băii de aburi era pe terminate, se aflau în lucru milioane de cărămizi, iar clădirea de zid a azilului de bătrîni se apropia de sfîrşit.

Oricît de mari erau însă izbînzile pe tărîmul construcţiei, ele nu puteau lecui rănile unui suflet îndurerat : Nina era foarte nefericită, foarte amărîtă.

Din păcate, nu ştia că *mister* Cook, omul cel mai rezervat din preajma sa, era foarte gelos şi pe *pan* Parczewski şi pe Andrei Andreevici Protasov, şi pe soţul ei. Profund dezamăgit în privinţa prezicerilor negrului Harry, pierzînd orice încredere în zodia sa, *mister* Cook dăduse încetul cu încetul în darul beţiei. Turmentat de băutură petrecea uneori, pe furiş, cîte o noapte la iubăreaţa Nadenka, căutînd să-şi stingă astfel dorul din sfioasa lui inimă.

Mistress Nina ! Oare niciodată nu-l veţi onora cu binevoitoarea dumneavoastră atenţie pe nefericitul *mister* Cook ? E doar atît de drăguţ ! Şi unde mai pui că şi-a comandat de la Institutul superior de cosmetică din New-York atîtea prospecte, loţiuni şi tot felul de ingrediente pentru îngrijirea frumuseţii sale masculine ! Faţa lui este proaspătă, plăcută, expresivă. Nasul degerat şi-a pierdut nuanţa vineţie, iar pistruii i-au dispărut. Făcînd antrenament în orele libere, formele lui au început să capete o plăcută rotunjime, iar pulpele şi şoldurile şi muşchii săi — o atrăgătoare plasticitate. În plus, a primit din America un cufăr mare, plin cu cele mai elegante haine, şi se plimbă îmbrăcat cu ele, căutînd să iasă în calea Ninei, mai cu seamă în timpul

slujbelor de la biserică. Ce să însemne asta? Că mai crede totuşi în zodia sa? Da şi nu. Şi în eul lui se petreceau anumite transformări ca şi în psihicul lui Prohor Petrovici.

În timpul acesta, pe şantierele Ninei munceau aproape patru sute de oameni. Mulţi dintre ei nu mai aveau însă de lucru permanent. De la întreprinderile lui Prohor veneau aproape în fiecare zi la Nina pîlcuri, pîlcuri de muncitori, rugîndu-se de ea, aproape în genunchi, să-i primească la muncă. Nina se bucura, dar se şi întrista în acelaşi timp.

— Nu pot să vă primesc. Prin plecarea voastră, zdruncinaţi întreprinderea soţului meu. Şi apoi, oameni buni, de ce trageţi cu toţii la mine? Doar nu pot nici eu să vă plătesc mai mult ca Prohor Petrovici şi nici nu vreau să fac acest lucru...

— Nu e vorba numai de bani! — răspundeau muncitorii. — Iacă, dumneavoastră, cucoană, sînteţi cumsecade. La dumneavoastră şi orele de lucru îs mai puţine şi mîncarea mai bună...

Vrînd-nevrînd, Nina trebuia să născocească mereu alte şi alte lucrări. Puse o sută cincizeci de oameni să scoată buturugile şi să desţelenească pe o curătură un teren pe care urma să se semene secară de toamnă. În acelaşi timp, Protasov, terminînd formalităţile pentru punerea ei în posesia zăcămintelor de grafit, organiza acolo exploatarea.

— O să meargă treaba de minune. Afacerea aceasta are să-ţi aducă beneficii mari. Ar trebui chiar să încercăm să înjghebăm aici o făbricuţă de creioane. Ar mai trebui şi o fabrică de cherestea bine utilată. Sînt însă copleşit de treburi. Simt că nu mai pot să rezist multă vreme. Sînt bolnav. Cred că am ceva foarte serios. Dacă ai reuşi să-l atragi de partea dumitale pe *mister* Cook, ar fi bine. Deşi orizontul lui e destul de limitat, se pricepe totuşi la asemenea lucruri. Şi apoi, e un om evlavios...

— Tot supărat pe mine, Andrei? Ce rău eşti!

— De ce rău ? Sînt numai consecvent, Nina. Hai să nu mai pritocim mereu acelaşi şi acelaşi subiect. S-a sfîrşit ! Sîntem doar oameni, nu vite. Şi apoi... — Protasov oftă dureros şi clipi agitat din ochi. — Tot am să plec de pe frumoasele voastre meleaguri. Mi s-a oferit în Ural un post foarte bun.

— Ce să spun, Andrei — suspină cu tot atîta tristeţe Nina. — Nu sînt nici vită, dar nici buturugă nesimţitoare. Se spune că poţi altoi un măr pe un mesteacăn. După cum văd însă, dumneata nu izbuteşti să-mi altoieşti convingerile dumitale.

— Nici ale dumitale nu se prind de mine.

Şi astfel s-au despărţit : jumătate prieteni, jumătate simple cunoştinţe.

Mister Cook a fost invitat în aceeaşi zi la *mistress* Nina. Rumen la faţă, întinerit şi zvelt, îmbrăcase smochingul nou şi vesta albă. Jobenul nou-nouţ sclipea. *Mister* Cook era şi el sclipitor, începînd cu ochii albaştri, lucioşi, cu acul de cravată cu briliant, cu lanţul masiv de aur şi sfîrşind cu pantofii de lac.

— Astăzi arăţi ca un ginere.

— O da !... Puţin cam aşa.

După convorbirea de afaceri cu Nina („Sînt foarte fericită că ai consimţit să te ocupi de treburile mele personale"), după primirea ei amabilă, întorcîndu-se acasă, *mister* Cook, buimac de fericire, dădu de duşcă trei păhăruţe zdravene de coniac, îşi verifică forţa musculară făcînd cîteva exerciţii de gimnastică, apoi se schimbă şi plecă spre turn, ca să rupă relaţiile de serviciu cu patronul său. Îmbrăcat cu un splendid costum sable, se opri la trei paşi de Prohor, demonstrativ, fără să-i întindă mîna. Stîlcind cuvintele ruseşti din pricina emoţiei şi clătinîndu-se uşor în urma coniacului îngurgitat, i se adresă pe un ton provocator :

— Sint forte, forte nemulţumit de dumnevostra. Dumnevostra explotat la mine zece ani cum explotezi muncitori voştri. Dar nu permit asta cu privire la mine. Nu permit, nu ! Plec de la dumnevostra.

— Încotro ?

— În spaţ... — mormăi *mister* Cook şi sughiţă.

— Pare-mi-se că eşti cam beat, stimabile — îi spuse Prohor Petrovici, care nici el nu era mai breaz. — Du-te de te culcă...

Atunci *mister* Cook rînji şi-şi aruncă mănuşa în faţa lui Prohor, strigînd :

— Mojic ! Nu ai drept sa insulţi supus care nu-i a vostru, rus... Sînt ripablichen !

Şi se bătu cu pumnul în piept.

— Afară ! — răcni furios Prohor şi, ridicîndu-se în picioare, puse mîna pe călimară.

— Mojic, mojic ! Idiot ! Ţeran agricol, rural ! — zbieră la rîndul său şi *mister* Cook, retrăgîndu-se speriat spre uşă.

Prohor îi zvîrli cu călimara în faţă, apoi se repezi la el. Amintindu-şi de voleibol, jocul său favorit, *mister* Cook pară ager călimara, strigă : „Right !" şi, luînd poziţie de box, îi repezi lui Prohor o directă sub coaste, la plex. Prohor scoase un grohăit şi-l păli în ceafă. *Mister* Cook se rostogoli de-a berbeleacul în jos pe scară.

— Mojic ! Mojic ! — urlă el de pe palierul de jos. Cuvîntul acesta sonor şi-l însuşise bine. — Eu nu sînt supus rius... Mojic !

— Îţi arăt eu ţie caraghiosule, ce fel de supus eşti ! — îl ameninţă Prohor şi se repezi după el.

Mister Cook îl trase aprig de barbă şi-l prinse în braţe. Încleştaţi într-o încăierare crîncenă, căzură amîndoi jos. Lui Cook îi plesniră bretelele şi i se rupseră nasturii de la pantaloni. Striga totuşi mereu : „Right, right !" Înlănţuiţi cu mîinile şi cu picioarele, se rostogoleau pe palier ca doi dulăi, stîlcindu-se cu pumnii, zgîriindu-se şi înjurîndu-se. *Mister* Cook se dădu bătut cel dintîi : încordîndu-şi puterile, sări în picioare, gata s-o şteargă. Dintr-un salt, Prohor fu în faţa lui.

— Mojic ! — urlă *mister* Cook, cu spatele spre scaţă.

— Poftim supuşenia, ticălosule !

Şi Prohor îl lovi în frunte atît de violent, încît americanul se duse de-a berbeleacul în josul scării, trînti uşa de perete cu picioarele şi, strigînd răguşit : „Knock-out“ !... zbură afară.

Văzînd ce se întîmplă, bătrînul tunar Fedotîci care trăsese cu urechea la încăierare, se retrase în grabă, sfios, în cămăruţa lui. Sufocat de furie, Prohor se sui în biroul său, izbuti cu greu să liniştească lupul care se smucea în lanţ, şi ridică receptorul :

— Alo, administraţia ? Vorbeşte Gromov. Daţi-mi-l pe administrator ! Zajimov, dumneata eşti ? Să-l concediezi imediat pe inginerul Cook. Chiar mîine dimineaţă să fie dat afară din casă. Comunică-i lui Protasov că am dispus să preia de la Cook toate lucrările şi toată evidenţa.

Sîngele picura din nasul stîlcit al lui Prohor pe scriptele din faţa lui.

Picura, de asemenea, încetişor şi din nasul strivit al lui *mister* Cook, dar acesta nici nu încerca să-l oprească. Năucit de puternica lovitură primită în frunte, de porţia zdravănă de coniac şi de zborul executat de pe scară, cu capul în jos, zăcea încă vlăguit. Lăbărţat ca o broască ţestoasă, se entuziasma, ca un adevărat sportiv ce era, de vigoarea pumnilor adversarului.

— O ! O... Formidabil ! „Unul dai şi altul crapă !“ Ha-ha ! Forte cel mai bun... votcă rius...

Se mai tîrî un timp de colo-colo în patru labe şi, în cele din urmă, se ridică, îndreptîndu-se spre Nina Iakovlevna, spre a-i duce vestea cea bună, cum că s-a despărţit de *mister* Gromoff în termenii „cei mai forte bun“. Muncitorii care îl întîlneau în drum spre casă îl salutau zîmbind. Fîlfîindu-şi prin aer haina nouă stropită din belşug cu cerneală, *mister* Cook răspundea la saluturi, rîzînd ca un beţiv :

— Bun ziua ! La reveder ! Ha-ha ! Cetaţeni muncitor, eu boxat puţin patron vostru la falca... Eu nu mai sint servis la el. Este mojic ! Dar unde-i *chapeau* al meu ?

Își pipăi capul, sughiță nervos și grăbi pasul spre Nina.

Din fericire, Ivan îl întîlni la timp și-l duse acasă.

După această încăierare, Prohor Petrovici n-a mai fost în stare să lucreze. Scos din sărite și jignit de nemaipomenitul afront primit din partea unei „lifte străine", tremura ca varga de indignare. Înghiți o pastilă de bromural și începu să se plimbe în lung și în lat prin biroul său.

— Ce nemernic, ce obraznic ! Pentru o porcărie ca asta ar fi fost linșat în America... De unde și pînă unde atîta îndrăzneală pe el ? — Vorbea de unul singur, cînd cu glas tare, cînd în șoaptă, cînd strigînd. Se oprea și gesticula, pufăind aprins din lulea. — Trebuie să văd despre ce e vorba. Nu pot să las lucrurile așa. A-a-a, acum înțeleg, înțeleg totul. Da, da ! Astea-s fitilurile Ninei, soțioara mea. Va să zică așa !... Sigur. Totuși cum de a îndrăznit, cum și-a permis... Am tras doar, am tras în el. Da, am tras... Îmi amintesc foarte bine. Feodor era aici. M-a apucat de mînă. Înțelegi ? Eu, unul, nu pricep cîtuși de puțin. Așa-a... Da, da.

Amenință cu degetul bufnița de pe dulap, apoi privi țintă portretul din perete al soției sale, dar în loc de Nina o văzu pe Anfisa.

— Bună ziua, Anfisocika !

Frumoasa Anfisa îl privea de parcă ar fi fost vie. În schimb, Prohor privea portretul cu ochi sticloși de mort.

— Cum de m-ai găsit ? — murmură el.

Apoi se șterse pe frunte, se gîndi puțin și începu să se plimbe prin odaie. Umbrele serii se furișau pe fereastră.

— Zîmbește, fii voioasă — spuse el. — Sînt bolnav, Anfisocika. Pe ea am s-o omor... Pe nevastă-mea, pe călugărița aia de Nina. De Ibrahim nu mă tem cîtuși de puțin, cîtuși de puțin.

Gheboșat, Prohor își vîrî în gură vîrful degetelor de

la mîna stîngă, trăgînd cu urechea şi plimbîndu-şi privirile speriate prin odaie.

„Vino, vino, vino, vino, vino..." — îi suna necontenit în urechi. „E ornicul" — îşi zise el şi opri pendula. Dar aceeaşi voce repeta într-una, stăruitor: „Vino, vino, vino, vino"... Lucrul acesta i se părea nostim. Nu-i era frică de loc. Zvîrli cu piciorul jobenul lui *mister* Cook, rămas pe parchet, apoi îşi puse şapca. „Vino, vino, vino, vino, vino"...

Ieşi afară şi se sui în droşcă. Calul lui bălan porni la trap întins. Pe dreapta şi pe stînga treceau în goană năluci fără chip. Mare iubitor de cai, Prohor nu-şi cumpărase maşină. „Teme-te de cerchez, teme-te de cerchez, teme-te de cerchez" — suna mereu, fără de sfîrşit, în urechile lui. „Teme-te de cerchez, teme-te de cerchez, teme-te de cerchez..."

— Nu mă tem de loc! Uite-aşa!

— Poftiţi?

— Ascultă-mă, Filip... — începu Prohor, adresîndu-se vizitiului.

— Nu sînt Filip, Prohor Petrovici. Pe mine mă cheamă Kuzma.

— A, da, adevărat. Iartă-mă. Eram cu gîndul la altceva, la ale mele.

— Prohor Petrovici, am auzit că din turn de la dumneavoastră s-ar fi aruncat azi un om de la catul al treilea.

— Da, da... Şapoşnikov.

— Nu, nu vă fie cu supărare, nu era Şapoşnikov. Se zice că ar fi fost domnu Cook. Cică azi s-ar fi întîmplat lucrul ăsta... O fi adevărat, n-o fi?... Mai ştii? Noi îi zicem Ciuciu.

„Teme-te de cerchez, teme-te de cerchez..."

— Ia ascultă, Grigori!

— V-am mai spus, boierule, că mă cheamă Kuzma... Grigori a plecat cu cucoana.

„Teme-te de cerchez, teme-te de cerchez, teme-te de cerchez..."

— Du-mă la doctor. O fi acasă ?

— Este, boierule...

O luară pe uliţa care se întindea de-a lungul malului. Lumea întreagă se întunecase parcă sub cerul înnegurat. De partea cealaltă a Fluviului Mohorît se zăreau focuri aprinse de pescari. În dreapta şi în stînga lor tot se mai iţeau cînd şi cînd nălucile cele fără de chip, jucînd pe fundalul cenuşiu. Şopteau între ele. Iată şi un dîmb, iar pe el — zece cruci mari şi albe, cu coroane de flori aninate de ele. Dedesubt — mormintele muncitorilor împuşcaţi.

— Întoarce ! — îi strigă Prohor vizitiului.

— Adicătelea, nu ne mai ducem la domnu doftor ?

— Ia-o pe alt drum ! — strigă din nou Prohor. I se păru că crucile se clătinau. Începu să tremure şi se apucă cu mîinile de cap.

10

Printre muncitori se stîrniră din nou frămîntări adînci. Fermentul îl formau deportaţii politici, muncitorii înaintaţi, cîte cineva din rîndurile personalului tehnic, şi într-o oarecare măsură chiar Protasov. Dar, după părerea lui Andrei Andreevici, era cu neputinţă să mobilizezi oamenii pentru o nouă grevă. De altfel, ar fi fost şi fără folos, după cum demonstrase experienţa recentă. Agitatorii care împărtăşeau această părere erau acum nevoiţi să explice oamenilor că nu era vorba numai de Gromov, căci oameni de teapa lui mai existau pe lumea asta, şi încă destui, aşa că dacă n-ar fi fost el, s-ar fi găsit un altul. Într-adevăr, făcuseră grevă, înfruntaseră represiunea şi dobîndiseră unele îmbunătăţiri. Totuşi, morţii nici nu apucaseră să putrezească în mormintele lor, că celor vii li se şi luase tot

ce cuceriseră cei ce-şi vărsaseră sîngele... Buba era în altă parte, în însuşi regimul politic al ţării, în acea orînduire anacronică, vitregă. Această orînduire, putredă pînă în măduva oaselor, trebuia răsturnată, pentru a se instaura în locul ei un regim popular. Atunci s-ar isprăvi cu toţi capitaliştii, inclusiv Prohor Gromov. Deocamdată, trebuiau adunate forţe noi pentru luptele ce aveau să vină.

Consfătuirea se ţinea într-o colibă de pescari părăsită. Erau în total doisprezece inşi : Protasov, tehnicianul Matveev, lăcătuşul Ivan Kablukov, Kraev, un tînăr care fusese angajat la administraţie (luat pe garanţie de Protasov) şi opt muncitori, printre care Vasiliev, Domojirov şi alţii.

Noapte întunecată. Malul rîului. Un căzănel cu ceai deasupra focului aprins.

— Tovarăşe Protasov — începu Kraev tuşind şi înfăşurîndu-şi gîtul cu un fular nesfîrşit, galben, frapant. — Te rog să mă ierţi, dar punctul dumitale de vedere este total greşit. Să-i sfătuieşti pe muncitori să renunţe la grevă este de-a dreptul criminal. Iată de ce...

— Iartă-mă — îl întrerupse prompt Protasov. — Eu consider dimpotrivă, o crimă — şi încă din cele mai mari — să-i împingi pe muncitori spre un al doilea masacru, fără să-i fi pregătit cum trebuie. Te rog, nu căuta să mă contrazici : sînt mai în vîrstă ca dumneata şi văd lucrurile mai limpede...

— Atunci, nici nu mai avem ce vorbi — spuse înţepat Kraev şi obrajii lui uscăţivi se învăpăiară. — Dacă vreţi să mă ascultaţi, am să vă expun punctul meu de vedere... Şi nu numai al meu, ci al nostru...

— Poftim. Te rog numai să fii scurt.

— Nu trebuie să ne temem de jertfe ! Şii bine, tovarăşe Protasov, că revoluţie fără jertfe nu există ! — Înflăcărat, tînărul îşi înfăşură şi mai strîns fularul în jurul gîtului. — Ne propuneţi diferite compromisuri. Fleacuri ! De ce ? Foarte simplu : dumneata, tovarăşe Protasov, nu vei avea niciodată tăria să-ţi rişti viaţa

de dragul cauzei. Da, da... Aşadar... Ei... Cum să zic... Cît despre mine, eu sînt gata să înfrunt orice risc. Şi ce înseamnă asta ? Înseamnă că am dreptul să spun că nu trebuie să ne temem de jertfe. Şi nu mă tem, nu mă tem ! Poftim, luaţi-mi viaţa ! Puneţi-mi ştreangul de gît ! — strigă el cu un glas care se frînse deodată.

— Iartă-mă, Kraev, dar jocul acesta copilăresc de-a eroismul a început să mă cam plictisească, — răspunse apăsat inginerul Protasov. — Dumneata ţi-ai pus doar în gînd să-ţi rişti viaţa, pe cînd eu am şi făcut-o...

— Cînd ?

— Ce vorbă-i asta ? — sări lăcătuşul Kablukov, jumătate în glumă, jumătate mînios. — Cine a înfruntat gloanţele atunci cînd s-a tras de pe deal în noi, muncitorii ? Dacă nu ştii, mai bine taci.

— Dragă Kraev, dumneata ai dreptul să dispui numai de viaţa dumitale, nu şi de a altora. Ai înţeles ? N-ai dreptul să expui vieţile muncitorilor...

— Va să zică aşa ? — strigă tînărul, desfăşurîndu-şi cu mişcări convulsive capetele fularului şi zvîrlindu-le peste umăr cu o mişcare bruscă. — În cazul acesta, Protasov, dumneata nu eşti un revoluţionar, ci un împăciuitorist, un oportunist şi nimic mai mult ! Da, da. Un oportunist... Asta-i cuvîntul ! Un menşevic sută la sută !

Încruntînd sprîncenele, Protasov pufnea pe nări enervat. Muncitorii păstrau o tăcere mohorîtă. Tehnicianul Matveev interveni energic :

— Dumneata, Kraev, te înfurii, te agiţi, dar nu expui şi punctul nostru de vedere... Iată despre ce e vorba, Andrei Andreici ! — spuse el şi-şi scăpără bricheta.

Îşi aprinseră ţigările, patru inşi de la acelaşi foc. Pe barba bogată a lăcătuşului Ivan Kablukov jucau reflexe roşiatice. Ochii lui înroşiţi priveau atent. Trăgînd din lulea, se apucă să aţîţe focul. În jurul lor domnea întunericul, un întuneric nesigur, plin de alarmă. Pe fluviu clipeau somnoros luminiţele geamandurilor. Pe cer, departe, în spatele taigalei, se zbenguiau, izbucnind cînd ici, cînd colo, vîlvătăile palide ale fulgerelor. Pe malul celălalt licărea un foc. În jurul lui, se ghicea pre-

zența unui grup de oameni. Străpungînd văzduhul întunecat, dintr-acolo veneau valuri-valuri crîmpeiele unui cîntec de ocnași :

În a statului clădire
Alexandrovski Central,
Însuși țarul Nicolae
Este-al ei apropiat !...

— Auziți ? ! — strigă clocotind Kraev, adresîndu-se lui Protasov și făcînd un gest larg spre partea de unde se auzea. — Auzi, tovarășe Protasov ? Poftim, ascultă... Cine cîntă ? Niște țărani oarecare, niște tăietori de lemne, robii prea drăgălașului dumitale canibal Gromov...

— Lasă astea, Kraev ! Andrei Andreici, vă rog să mă ascultați. — Și scuturîndu-și obrajii pleoștiți, tehnicianul Matveev începu să facă diferite propuneri. Să întocmim un plan de acțiune... În primul rînd, declarăm greva pe neașteptate, fără nici un fel de tratative cu Gromov. În al doilea rînd, în ajunul grevei, noaptea, dezarmăm cazacii și poliția. În al treilea rînd...

— Copilării — mormăi Protasov. — E o nebunie să te pui cu cazacii, cîtă vreme n-ai arme...

— Dați-mi voie, dați-mi voie ! Ne vor veni în ajutor și băieții lui Ibrahim. Sînt printre ei și muncitori de-ai noștri, de la exploatările aurifere. Se spune că ar fi și un deportat politic evadat. Am și stabilit contactul cu el. Așadar, în al treilea rînd, îi vom prezenta revendicările noastre lui Gromov în chip organizat. În al patrulea rînd, îi mobilizăm pe muncitori pentru o insurecție armată...

— Copilării... Este și prematur, și primejdios ! În principiu, nu am absolut nimic împotriva unei insurecții armate. Dimpotrivă ! Spun numai atît, că e prematur. Credeți-mă, nu putem face nimic, dacă nu stabilim contactul cu întreaga mișcare muncitorească.

Şi, căutînd să fie cît mai convingător, Protasov supuse unei critici aspre planul comitetului de grevă.

— Se pare că o să mă despart de Gromov, tovarăşi. Plec fie în Urali, fie... nu ştiu încă nici eu unde, — spuse el în încheiere. — Cred că Gromov se va distruge în curînd cu mîna lui : se alcoolizează, se îndobitoceşte, nu-şi vede de treburi şi, de aceea, se încurcă tot mai rău pe plan financiar... Şi acum ascultaţi-mă tovarăşi : pregătiţi-vă forţele pentru revoluţie. Este aproape.

Muncitorii se ridicară în picioare şi se descoperiră.

— Tovarăşe Andrei Andreici — începură ei care mai de care. — Ne-am pus şi noi în gînd să plecăm. Ne-am hotărît mai bine de cincizeci de inşi. Ne tragem mai aproape de Rusia. Dă-ne şi dumneata un sfat, Andrei Andreici...

— De ce vreţi să plecaţi ? Cîştigaţi prea puţin ?

— Nu-i vorba de asta — răspunse Teleghin, fost ostaş, un bărbat tînăr, spătos, cu mustaţă roşcată. — Iată care-i pricina... Deh, avem şi noi socotelile noastre... Ia, lămureşte tu, Kablukov ! Că doar eşti oarecum mai mare peste noi.

Ivan Kablukov îşi arcui sprîncenele şi-şi mută greutatea trupului de pe un picior pe altul, cu o vădită sfială.

— Haideţi mai bine la luntre, — spuse Protasov. — S-a cam făcut timpul să plec. Vorbim acolo.

Matveev şi Kraev hotărîseră să mîie peste noapte în coliba pescarilor. Muncitorii şi Protasov le strînseră prieteneşte mîinile, apoi coborîră spre apă. Protasov trebuia să ajungă la turnătorie, unde se lucra noaptea la repararea urgentă a unui cubilou. Cele două perechi de vîsle se puseră în mişcare. Protasov şedea la cîrmă. Luntrea înainta repede pe firul apei, lunecînd lin prin întuneric.

— Despre ce-i vorba, Kablukov ?

— Vedeţi... Nu ştiu cum să spun, că nu prea sînt meşter la vorbă. — Lăcătuşul se ruşină şi-şi netezi barba cu mîinile. — Iată despre ce-i vorba, domnule, adică-telea Andrei Andreici... Spuneaţi adineauri prea adevă-

rat cum că dacă ai face grevă acuşi aicea, la noi, ar fi o neghiobie, că n-avem, cum s-ar zice, poziţiuni. Parcă poţi să-i vii de hac capitalului printr-o grevă iconomicoasă, adicătelea iconomică ? Nici gînd ! Zău aşa... Şi mai ales că ne încurcă ăia... cum le zice ? Ăia de sparg...

— Spărgătorii de grevă, — îi veni într-ajutor din întuneric glasul lui Protasov.

— Ăia, ăia ! — Şi trăgînd aer în piept, Kablukov începu să răsufle zgomotos. Faţa lui tăbăcită de focul şi funinginea atelierelor se brobonise de sudoare. Izbuti totuşi să găsească cuvintele potrivite. — Noi, tovarăşe Andrei Andreici, ne-am zis că acilea, pentru oameni care pricep cît de cît înţelesul lucrurilor nu mai e de trăit. Prea sîntem la capătul pămîntului, aici, mă-nţelegeţi... Eu şi cu Vaniuha vrem să ajungem la Sormovo. Am acolo un cumnat, strungar în fier. Mişka şi Steopka vor să se ducă în Ural. Sînt băieţi hotărîţi şi la treabă şi în ale politicii. Zahar Ogloblin vrea să intre la uzinele Putilov...

— Da, ce-i drept, am această dorinţă... — întări mişcînd din umeri Zahar, un bărbat posac, cu faţa rasă şi umerii obrajilor ieşiţi în afară. Cînd cufunda vîslele în apă, aceasta prindea să clocotească şi să fiarbă în spume.

— Fiştecare şi-a ales cîte un loc după dorinţa şi pofta inimii. Mişa Teleghin, care a fost ostaş, ar vrea să intre iară la reghiment, în slujbă... ca să răspîndească şi acolo propaganda noastră.

Protasov se uită cu oarecare îngrijorare la fostul ostaş.

— Ni s-au luminat bine minţile aici ! — rosti într-o pornire înflăcărată lăcătuşul Kablukov şi, lăsînd lopeţile, se pocni cu pumnul în piept. — Şi asta datorită dumneavoastră, lui Ivan Semionîci Matveev şi politicilor. Vă mulţumim la toţi ! Tocmai de aceea ne-a şi încîntat pe noi ăştia, care ne dăm seama pe ce lume trăim, gîndul cum că dacă-i vorba să pornim revoluţia, apăi s-o facem cum trebuie. Întîi şi întîi, trebuie să-i ridicăm pe soldaţi şi pe ţărani. Aşa e, fraţilor ?

— Fireşte că da ! — Soldaţii, oştirea — ei îs cei mai de seamă — întări Teleghin.

— De muncitori nu mai vorbim. Muncitorul se ridică la luptă, de vreme ce-şi dă seama că asta-i cauza lui sfîntă. Aşa-i, fraţilor ? Şi iac-aşa, zis şi făcut, să se ridice tot norodul cu arma în mînă, de la mic la mare şi să pornim revoluţia. Ţăranii să sară pe boieri, să le ia moşiile, iar prin ţară să izbucnească greve peste tot locul şi nu iconomice, ci ăle mai politice din cîte să ezistă, cu steagul roşu. Să vuiască, să duduie totul ! Atuncea toţi, şi ţăranii, şi ostaşii — toţi trec de partea noastră...

Faţa lui Kablukov era cînd zîmbitoare, cînd gravă. Cuprins de înflăcărare vorbea pătimaş, înghiţind cuvintele.

În dreapta, clipind voios prin întunericul umed, se arătară luminile uzinelor. În jur domnea o linişte adîncă. Ici-colo, pe cer licărea cîte o stea, iar dincolo de taiga încă pîlpîiau în zare licăririle palide ale fulgerelor.

Protasov cîrmi, luntrea ocoli o geamandură roşie şi o coti scurt, înaintînd acum spre luminile uzinei.

Din halele atelierelor mecanice se auzeau zăngănit de fier, lovituri şi un vuiet surd. Protasov şi muncitorii suiră povîrnişul nisipos al malului. Luminîndu-i inginerului drumul cu un felinar în mînă, Kablukov spuse emoţionat :

— Dă-mi voie să te întreb deschis, tovarăşe Andrei Andreici, şi să nu-ţi fie cu supărare... Tare mult am vrea să ştim — ...ba ne-am şi ciorovăit cu privire la mata... Iată, să zicem că se iscă răscoala, revoluţia, se stîrneşte furtuna cea de foc... Matale ce faci atunci ? O să fii alături de noi, ori ba ?

Protasov simţi o strîngere de inimă. Tot sîngele i se sui la cap. Colţurile buzelor i se lăsară în jos. Îl privi în faţă pe Ivan Kablukov şi-l întrebă cu glas tremurător :

— Dar tu ce crezi, Ivan ?

Kablukov se foia, lăsînd ochii în pămînt.

Protasov se îndepărtă. Pufnind pe nări, Kablukov şopti pentru el însuşi :

— S-ar putea, într-adevăr, să cam fie menşevic boierul... Te pomeneşti că la o adică dă îndărăt cînd s-o încinge lupta cea mare.

11

Într-o zi, după-masă, Prohor Petrovici se culcă foarte tulburat. Nu izbuti să închidă ochii de loc. „Ar trebui să mă duc la preot — îşi zise el. — E om înţelept."

...Şi iată-l acasă la părintele Alexandr. Acesta bea ceai cu dulceaţă de zmeură. Pe spătarul jilţului său şedea o bufniţă cu ochii galbeni, iar pe masă se aflau două statuete de bronz înfăţişîndu-l pe veşnic zîmbitorul Buda.

Mut ca o stafie preotul se ridică întru întîmpinarea musafirului şi-i arătă, în aceeaşi tăcere, un fotoliu. Prohor se aşeză şi-şi trînti şapca albă la picioare, pe duşumea. Părintele Alexandr se lăsă şi el în jilţ.

— Alexandr Kuzmici ! Vreau să-mi deschid sufletul... Ştii că în ultimul timp...

— Ce se întîmplă ?

— În ultimul timp, simt ca un fel de întunecare a sufletului. Aşa, ca un fel de cocleală, înţelegi ? — Prohor şedea cu capul în piept. — Ştiu că sfinţia ta eşti om înţelept, te pricepi să dezlegi vrăjile...

Faţa preotului deveni mai gravă. Îşi puse pe piept crucea de aur, îşi netezi mustaţa şi începu să rostească ceva repede, repede. Dar Prohor nu putea să-i prindă înţelesul cuvintelor, căci glasul preotului trecea peste capul lui ca vîntul peste o pădurice tăiată, fără să-i ajungă în cuget. Prohor se gîndea la lucrurile cele mai de seamă despre care trebuia să vorbească.

— La drept vorbind nu mi-e sufletul înrăit, spuse el cu un aer gînditor, îndoindu-şi piciorul stîng sub jilţ.

Dar lucrurile se rînduiesc astfel, ca şi cînd parcă tot răul s-ar năpusti asupra mea şi m-ar împresura din toate părţile. Începe să mi se pară chiar că-l port în mine. Cum aş putea să mă apăr de rău ?

Îşi ridică de jos şapca şi o îndesă pe capul uneia din cele două statui ale lui Buda. Oţărîtă, bufniţa clămpăni din cloanţ, spunîndu-i lui Prohor ceva de neînţeles.

— Cu alte cuvinte, cauţi să justifici răul ? Nu-i aşa, Prohor Petrovici ?

— Nu găsesc un punct de sprijin, n-am un punct de reazem — murmură Prohor posomorît. — Cînd încerc să mă sprijin pe oameni, aceştia se îndoaie, se rup ca nişte trestii şi mă rănesc pînă la sînge. Mi-e greu, foarte, foarte greu.

Părintele Alexandr îşi propti barba în piept. Pe buzele lui flutura un zîmbet abia perceptibil.

— Mă bucur că sufletul dumitale începe să dea glas — spuse el. — Îţi doresc să arunci o privire îndărăt şi să-ţi spui singur : mă fac alt om...

— Ce fel de om ?

— Aceasta o să ţi-o dicteze conştiinţa dumitale.

— Ha, conştiinţa ! — sări Prohor. — Ce este conştiinţa ? Ce este binele şi răul ? Fleacuri. Născociri...

— Cum ai zis, cum ? Răul să fie o născocire ? Nu, Prohor Petrovici. Te rog să nu faci pe deşteptul. Eşti în puterea răului. Da, da.

În faţa icoanelor ardeau trei candele : una galbenă, una albastră şi una roşie. În penumbra odăii, ele creau o atmosferă liniştitoare. Totuşi, ridicîndu-şi privirile spre preot, Prohor tresări : de sub sprîncenele stufoase, ochii sclipitori ai părintelui Alexandr îl străpungeau. Parcă erau ochii acelui lama [1] pe care îl văzuse cîndva în Mongolia.

— Alexandr Kuzmici, dumneata eşti ?

— Mi se pare că da. Ascultă, am să-ţi povestesc cum m-am întîlnit cu lama-bodisatva la Ulan-Sutai.

Pe faţa lui Prohor se vădea zbuciumul lăuntric. Îşi

---

[1] Lama – călugăr budist din Tibet (n. ed.).

luă şapca de pe capul lui Buda şi o puse pe jilţ. Ar fi vrut să se scoale şi să plece. Părintele Alexandr plutea parcă deasupra podelei ca o stafie, lăsîndu-se uşor pe spate, şi potrivea lumina candelelor. În locul icoanelor, în colţ erau acum cele două statuete ale lui Buda şi bufniţa.

— Aşadar, să-ţi povestesc întîlnirea mea cu lama — rosti o voce care părea să fie cea a părintelui Alexandr sau, mai ştii, a altcuiva. O făptură subţiratică într-un anteriu negru spinteca penumbra din odaie. — L-am întrebat : de ce oare mulţi dintre cuvioşii voştri preoţi duc o viaţă desfrînată, ba se întîmplă chiar să se îmbolnăvească de sifilis ? Şi lama îmi răspunse : „Să zicem că un preacuvios lama s-a îmbătat..." Mă asculţi, Prohor Petrovici ?

— Ascult, ascult, răspunse acesta mohorît : simţise deodată că are poftă de un pahar mare de votcă.

— Lama s-a îmbătat şi... a ucis un om, să zicem un răufăcător. Înţelegi dumneata ? A ucis...

— Înţeleg... Lama a ucis o femeie.

— N-am spus femeie ! — răsună un glas necunoscut lui Prohor. — De ce femeie vorbeşti ? Am spus numai atît : a ucis. Prohor Petrovici, ce-i asta ? Ce legătură are femeia aceea cu cele ce-ţi spun acum ?

Privirile înspăimîntate ale lui Prohor începură să alerge de la şapcă la uşă, de la candelele aprinse la anteriul negru ca de stafie al preotului. Deodată anteriul acesta negru, încins cu un brîu lat, cusut cu arnici colorate, se încrustă în penumbră şi înlemni pe loc.

— Mă gîndesc mereu la Anfisa — murmură sfios Prohor. — Şi la Sinilga... Adică nu. Adică mă mai gîndesc şi la altă femeie. Da, da. Se numeşte Nina... O cunoşti doar şi dumneata, părinte !

În locul preotului Alexandr, însă, avea acum în faţă un lama mongol, pe care parcă îl cunoştea. Purta pe umăr o bufniţă.

— Dacă vrei să ştii — începu mongolul acesta cu ochii pieziş — după învăţăturile străvechiului budism, sfîntul lama este prin excelenţă contemplativ, este pasiv

în viață. După noua credință budistă, dimpotrivă, lama-bodisatva e activ. El a venit pe lumea aceasta pentru a mîntui sufletele celor păcătoși și orice nelegiuire ar săvîrși, aceasta nu-l poate pîngări, căci lama este mai presus de păcat. Îndemnat de dragostea față de om, s-ar putea să ucidă un răufăcător. În primul rînd... Mă auzi ?

— Te aud — îngăimă Prohor oftînd.

— În primul rînd, omorîndu-l pe acest răufăcător, bodisatva l-a cruțat astfel de fărădelegile pe care le-ar mai putea săvîrși pe lumea asta. În al doilea rînd, bodisatva și-a luat în chipul acesta asupra lui toate păcatele acestui om. În al treilea rînd, răufăcătorul ucis de el se duce drept în rai, deoarece a pierit de o moarte năprasnică. Prin urmare, omorîndu-l pe acest om, lama a săvîrșit o faptă care dovedește marea lui iubire de oameni.

— Dar asta... asta-i cît se poate de liniștitor pentru mine — șopti Prohor undeva, spre hăul ce se căsca în fața lui. — Să omori o femeie în numele iubirii de oameni... E foarte bine, foarte bine... Am omorît o femeie, o să mai omor încă una. Și totul în numele iubirii de oameni, nu-i așa ?

— Așa-așa-așa-așa — răspunse lama cel cu ochii piezișI, dînd a mustrare din cap.

„Așa-așa, așa-așa" — repeta legănîndu-se și pendulul străvechiului ornic de pe vremea împărătesei Elizaveta. În spatele căminului, scheuna încetișor lupul legat de lanț. Jupîneasa Nastia se apropie tiptil de ușă. „Dormiți, conașule ?"

Prohor tresări și se trezi din somnul lui greu, încruntîndu-și sprîncenele. În odaie nu era nimeni. „Trebuie să mă duc la preot — își zise el. — Este un om înțelept."

Viața lăuntrică a lui Prohor Petrovici se desfășura acum pe două planuri bine delimitate : unul — alb, celălalt — negru. Cînd se afla pe planul negru, Prohor se îmbăta într-una, mintea i se tulbura și conștiința încețoșată îl făcea să se prăbușească în lumea halucina-

ţiilor. Cînd trecea pe planul alb, gîndirea i se limpezea, voinţa se încorda şi atunci începea să muncească stăruitor, devenea dinamic, recuperînd ceva din întîrziere. Uneori, cele două planuri — cel negru şi cel alb — se contopeau şi atunci rezulta un amalgam cenuşiu, o tulburare psihică cu străfulgerări geniale ale minţii, dar şi cu frecvente prăbuşiri în hăul înspăimîntător.

Şi totuşi, trăind cînd pe un plan, cînd pe altul, Prohor Petrovici îşi desfăşura din ce în ce mai intens activitatea, în pofida tuturor şi spre uimirea celor din jurul său.

Fabrica de ciment fusese pusă în funcţiune. Inginerii de mine sosiţi de curînd organizaseră rapid extracţia cărbunelui din straturile superficiale. Încărcate în convoaie de care sau pe autocamioane primite nu demult, cantităţi considerabile de cărbune porneau pe plute de-a lungul fluviului şi spre liniile ferate, pe jumătate terminate. Prohor nădăjduia că pînă la începutul iernii va izbuti să lege prin şinele acestea de oţel întreprinderile sale de artera principală a căii ferate. Lucrările se desfăşurau în ritm viu. Muncitorii — şase mii de oameni — nu se lăsau pe tînjeală, nici nu se gîndeau măcar că ar putea să lucreze de mîntuială, căci riscau să li se reducă salariile, să li se aplice amenzi, sau să fie daţi afară. Oamenii ştiau că a doua zi locul lor va fi ocupat de alţii care soseau într-una, sumedenie.

Prohor ar fi putut să se bucure. Îl supăra totuşi faptul că unii dintre muncitorii vechi treceau la întreprinderile Ninei, cedînd locul altora, noi şi nepricepuţi, veniţi din Rusia. Gîndul că în satrapia lui se ivise, ca o pecingine pe obraz, un mic regat condus de o femeie care oferea condiţii de muncă mult mai avantajoase decît cele de pe domeniile lui, îl înfuria aşa cum se înfurie un rus atunci cînd i se împlîntă furca în piept.

Nu, nu mai putea tolera o asemenea ticăloşie ! Avea să vorbească pentru ultima oară despre acest lucru cu uzurpatoarea regină, atît de puţin inteligentă.

Era o zi de sărbătoare. După-amiază Nina își făcea de lucru în grădină. Toamna își vestea sosirea, dar vremea era totuși călduroasă. Se înserа. Verocika alerga pe poteci cu un cerc mare. După ea se ținеau dădaca și guvernanta adusă de la Berlin, o tînără dolofană și blondă. Verocika se apropie de Nina :

— Mămico ! De ce umblă găinușa desculță, iar eu am pantofiori ? Vreau să mă descalț.

Bătrînul fecior de casă, cu mănuși albe de ață, se apropie de Nina :

— Coniță, domnul vă poftește la dumnealui.

Nina știa prea bine că invitația lui Prohor nu prevestea o convorbire prea plăcută. De aceea, intră în biroul lui împreună cu Verocika, gîndindu-se că prin drăgălășenia ei fetița îi va mai potoli mînia. Lupul veni în întîmpinarea lor, dînd bucuros din coadă. Prohor ședea la masă, încruntat, în halat și cu pipa în dinți.

— Ia loc, doamnă fabricantă — mormăi el.

— Tăticule dragă, te iubesc ! — ciripi Verocika alergînd spre el cu pași mărunței. — Te iubesc chiar mai mult decît pe lupulețul nostru.

Prohor o luă în brațe și o sărută pe tîmplă, apoi împinse spre ea o foaie de hîrtie și creioane colorate.

— Am să fac un om cu mustăți... Unul urît. Mi-e frică de el. Pe urmă fac o căsuță și fumul care iese pe coș.

— Nina...

— Te ascult, Prohor.

Urmă o tăcere încordată. Încărcată de nori negri, atmosfera era tot mai apăsătoare. Verocika începuse să deseneze.

— Nina, ești bună creștină ?

— Sigur că da. O știi prea bine, Prohor.

Norii tăcerii amenințătoare îi învăluiră din nou. Verocika desena.

— Dacă ești o bună creștină, atunci de ce mă împingi atît de stăruitor pe calea răului, în prăpastie ?

— Nu e așa, Prohor. Înțelegi greșit activitatea mea. Ea este îndreptată în întregime spre un singur țel : să

te ferească de rele — spuse încet Nina, uitîndu-se atent la mîinile ei murdare de pămînt. — Cu ajutorul anumitor măsuri, vreau să creez în jurul tău, împotriva voinţei tale, o ambianţă care să te silească să schimbi cu totul relaţiile dintre tine şi muncitori.

— Ai spus că vrei să mă abaţi din calea răului, împotriva voinţei mele, nu-i aşa ? În consecinţă, recurgi la violenţă. Dar ai uitat oare că Isus a spus : nu plăti răul cu rău. Te-ai gîndit la acest lucru ?

Nina lăsă capul în jos şi începu să clipească des. Luată pe neaşteptate, nu ştia ce să răspundă la această întrebare. Cum venea asta ? Trebuia să se sfătuiască chiar în ziua aceea cu părintele Alexandr.

— Îţi vreau binele, iar mie îmi doresc liniştea — răspunse ea, roşind toată.

Prohor îşi răsuci moţul de păr pe un deget şi sprîncenele i se îmbinară deasupra rădăcinii nasului :

— Îmi vrei binele ?

— Da.

— Hm... Ei bine, vom vedea noi...

Şi Prohor lovi violent cu palma în masă.

Verocika se sperie de strigătul lui. Creionul îi scîrţîi pe hîrtie. Ridică spre tatăl ei ochii mari şi lunecă în jos de pe genunchii lui. Prohor îşi strînse tîmplele între palme şi închise ochii : în urechi auzea un fel de croncănit, în piept îi gîlgîia ceva, iar pe dinaintea ochilor, cu toate că ţinea pleoapele închise, pluteau parcă nişte codiţe.

— Dragă Prohor, eşti bolnav... E îngrozitor — spuse blînd Nina, cu deznădejde în glas, strîngînd-o la piept pe Verocika, care alergase la ea. — Culcă-te, odihneşte-te... Vorbim mai tîrziu.

— Nu ! — răcni Prohor, rotindu-şi ochii spre ea. Mîinile îi tremurau, iar limba nu-l mai asculta.

O adiere uşoară legăna perdelele la fereastra deschisă. Prin birou pluti un funigel uşor. Un roi de muşte tîrzii, de toamnă, bîzîia, învîrtindu-se în jurul lustrului de cristal. Pe uşa întredeschisă, îşi vîrî capul un motan roşcat.

— Dragă Prohor, trebuie să laşi totul baltă şi să pleci undeva la odihnă, să te cauţi, să-ţi iei o vacanţă. Ştiu că eşti bolnav, chiar foarte, foarte bolnav. Este un adevărat chin pentru mine să te văd în halul acesta. Un chin pe care nu-l mai pot îndura... Crede-mă.

Nina izbucni în lacrimi, se ridică şi se apropie de el.

— Dragule, te implor, lasă toate treburile...

— Nu ! ! ! — strigă Prohor, izbind cu amîndoi pumnii în masă. — Stai ! Adică nu, ia loc... Adică... Fă cum vrei.

Nina se opri. Prohor se răsuci spre ea în jilţul lui şi începu să rîdă înfundat, scuturîndu-şi capul ciufulit.

— Ştiu, ştiu perfect, doamnă fabricantă, de ce vrei să mă alungi de aici. Vrei să pui mîna pe toate întreprinderile mele, tu şi cu Protasov al tău, şi să mă laşi sărac lipit pămîntului (Nina ridică mîinile spre cer). Stai, stai puţin ! — Începu să vorbească repede, sacadat, ridicînd tot mai mult tonul, aproape zbierînd. — Dacă mă îmbăt, dacă iau cocaină, dacă-mi fac injecţii cu morfină, toate acestea sînt din pricina ta, din pricina uneltirilor tale şi a cuviosiei tale de mironosiţă. Auzi, doamnă fabricantă ?

— Minţi ! — strigă Nina şi se lăsă într-un fotoliu în faţa soţului ei, frîntă, sfîşiată de simţăminte contradictorii — îl mai iubea oare, sau pur şi simplu îl ura ?

„Minţi, minţi, minţi, minţi..." — răsuna un glas în urechea dreaptă a lui Prohor. „Minţi, minţi, minţi..." Îşi vîrî un deget în ureche şi-l scutură cu îndîrjire. Glasul amuţi.

— Aduc muncitori de departe, cu mari sacrificii, le plătesc drumul, îi formez — şi asta ca să fugă apoi la tine. Aduc alţi muncitori, dar şi ăştia aleargă tot la tine. Pînă la urmă m-a părăsit şi clăpăugul de Cook. Cît timp are să meargă astfel ? Un duşman jurat şi încă n-ar face ce faci tu ! (Nina se căznea tot timpul să-i răspundă, dar el n-o lăsa.) Da, da, un duşman jurat ! Tu, cu mintea ta de muiere, eşti orbită de lucruri mărunte şi nu vrei să înţelegi proiectele mele măreţe. Da, am proiecte măreţe.

— Ce fel ?

— O să... — Prohor încruntă sprîncenele, se ridică cu mîinile în şold şi începu să se plimbe prin vastul său birou, trăgînd cînd şi cînd cu ochiul spre Verocika, care şedea tăcută lîngă maică-sa. Posomorîtă, cu gura întredeschisă, fetiţa îi urmărea atentă. — O să ridic aici o industrie cum nu s-a mai văzut în Rusia. Aşezarea mea muncitorească se va transforma într-un oraş mare cu un milion de locuitori, iar numele meu va ajunge vestit, înţelegi, vestit în lumea întreagă...

Nina îl ascultă, mută de emoţie.

— Nu crezi că ţi se va înălţa şi un monument ? — spuse ea într-un tîrziu, încercînd să schiţeze un zîmbet.

— Ba da ! Mi-l voi înălţa eu însumi, în mijlocul unui parc feeric, cum n-a văzut nici Ludovic al XVI-lea. Voi construi în oraşul meu universităţi, fabrici de alcool, şcoli politehnice, hale de mărfuri, pasaje, teatre. Şi totul va fi al meu. Da, da, al meu şi numai al meu ! Nu al tău !

Cuvintele din urmă le strigase cu o satisfacţie deosebită.

— Şi-n numele cărui ideal vrei să întreprinzi toate acestea ?

— În numele meu — răspunse Prohor, ridicînd fruntea cu mîndrie. — În numele gloriei mele !

Ridică amîndouă mîinile în sus şi le flutură ca pe nişte aripi. Chipul lui era acum ameninţător şi semeţ.

Verocika îşi strîmbă buzele şi începu să plîngă.

Nina o luă în braţe.

— Mămico, spune-i să nu strige aşa !

— Ai înţeles acum, doamnă fabricantă, care este idealul meu ? Dacă ar fi să judecăm după tine, acest ideal mi-a fost inspirat de Satana, de Antichrist, de Iuda, cel care l-a vîndut pe Cristos. Fleacuri ! Este idealul meu ! M-am născut cu el şi cu el am să mor.

Privi spre Nina înciudat, furios, de parcă ea ar fi fost o stîncă ce i s-a ridicat în cale. Apoi, începu din nou să păşească de colo-colo, fluturîndu-şi pulpanele

halatului. Nina se uita la el cu teamă şi cu o milă fățişă. „Doamne, oare într-adevăr suferă de megalomanie?“ — gîndea ea.

— Îţi vorbesc pentru ultima oară! Te previn pentru ultima oară, doamnă fabricantă. Iată ce-ţi propun. Ascultă, ascultă pentru ultima oară!

Şi, suflecîndu-şi, fără o pricină anume, mînecile halatului, o ameninţă cu degetul.

Simţind că din norii mîniei trebuie să urmeze o descărcare electrică, Nina se ridică din fotoliu. Cu picioarele trainic împlîntate în parchet, la cinci paşi de Nina, Prohor se înălţa ca un Hercule, scrîşnind din dinţii încleştaţi:

— Ascultă-mă... şi apoi fă ce ţi-am spus. Îţi poruncesc să lichidezi cît mai grabnic lucrările sau să mi le încredinţezi mie. Ai să-mi dai şi milionul tău... Mă auzi?! Am nevoie de acel milion!... Nu pot să văd cum iroseşti capitalul agonisit de tatăl şi de bunicul tău. Mie îmi crapă buza după bani... Nu mai am numerar, nu mai am nici cu ce să-mi plătesc muncitorii. Sau poate vrei să dau faliment? Ei, drăcia dracului!... N-aş putea să-ţi îngădui decît cel mult să clădeşti o mănăstire de călugăriţe şi să te faci stareţă. Muieri tîmpite sînt destule pe lumea asta. Făcînd astfel, îi vei fi pe plac şi lui dumnezeu, şi mie. Aşadar, îţi poruncesc, te rog, te implor... — Buzele i se strîmbară, deznădejdea îi schimonosi chipul. Se aruncă în genunchi în faţa Ninei, care îl privea adînc zguduită. — Te implor, dă-mi mînă liberă, încetează cu toate născocirile tale prosteşti! Dă-mi putinţa să...

— Prohor — îl întrerupse Nina, dîndu-se un pas înapoi. — Dacă ai s-o apuci pe o cale cu adevărat constructivă, părăsind-o pe cea a tiranului lacom, care îi terorizează pe muncitori, sînt alături de tine din tot sufletul şi cu toate mijloacele mele băneşti.

— Nina Iakovlevna, Nina Iakovlevna! — strigă Prohor sărind în sus ca un mistreţ sălbatic, înfigîndu-şi ghearele în poalele halatului.

— În caz contrar, Prohor, voi fi dușmanul tău. Și voi continua să procedez așa cum am procedat și pînă acum ! — ridică Nina glasul.

Căznindu-se zadarnic să-și stăpînească mînia care clocotea în el, Prohor scrîșni din dinți :

— Ieși afară !

— Prostule, prostule ! — țipă subțirel Verocika, plîngînd cu spume la gură, bătînd din picior și tremurînd ca varga. — Mi-e frică de tine. Prostule !

Pierzîndu-și orice stăpînire de sine, Prohor o apucă de umeri pe Nina, care, profund jignită, lăsase capul în jos, o întoarse cu fața spre ușă și o împinse afară din birou.

— Ieși, ieși, viperă ! Unealta lui Protasov ! Să-mi dai milionul !!!

Deodată, lătrînd și mîrîind, lupul sări în picioare, din trei salturi ajunse în spatele lui Prohor și-i sfîșie halatul. Prohor îl lovi cu piciorul, trînti ușa în spatele Ninei și-și smulse harapnicul din cui.

— Vino încoa !

Cu ochii crunți, scînteietori, lupul pîndea momentul să se repeadă la stăpînul lui. Deodată însă, înfricoșat de privirea omului, se lungi ascultător pe burtă și se ghemui la pămînt. Prohor îi puse zgarda de gît, îl tîrî la perete, unde era fixat inelul de care se lega lanțul, trecu cureaua prin inel, trăgînd capul lupului strîns la perete, apoi începu să-l lovească fără milă, descărcîndu-și toată mînia asupra lui. Din blana animalului zburau smocuri de păr. Cîinele mîrîia, urla, mîrîia și se zbătea. Urină pe jos, și, sugrumat de zgardă, începu să se înăbușe. Inelul de fier cedă însă, animalul țîșni de lîngă „prietenul lui, omul" și fugi glonț afară, lăsînd urme de sînge pe covorul alb.

Leoarcă de sudoare, sleit de puteri, Prohor se prăvăli cu capul pe masă. Urechile îi vuiau, inima părea că-i plesnește, mîinile îi tremurau.

În mintea lui înfierbîntată, se învîrtejeau nebunește năluci îngrozitoare, vedenii de coșmar. „Să ucid, să

ucid, să ucid" — îi răsună obsedant în creier. La început în creier, apoi, tare de tot, în urechi. Se sufoca, nu mai voia să răsufle, nici să trăiască.

Şi iarăşi, trecutul deveni prezent, iar prezentul se ascunse, dispăru pentru el. Vedeniile nu-i dădeau pace şi nu era chip să adoarmă.

La orele trei din noapte, luă o foaie de hîrtie şi rămase mult timp în faţa ei, întunecat, amorţit parcă. Îşi aduse aminte de cei doi pustnici, de visul lui ciudat despre lama-bodisatva, se închină, muie tocul în călimară şi, trecînd întîi cu grijă pe hîrtie luna, ziua şi anul, scrise :

„Am procedat astfel în deplinătatea facultăţilor mintale. Doresc să fim înmormîntaţi creştineşte. Sicriul să-mi fie aşezat alături de cel al soţiei mele, iar al Verocikăi — deasupra.

Prohor Gromov"

— Da, da — croncăni el, întocmai ca un corb. — Ei bine, n-am nici o vină, nici o vină. Ei m-au adus în halul ăsta.

Vîrî hîrtia într-un plic, îl lipi, picură pe el ceară roşie şi pe aceasta îşi apăsă inelul.

12

A doua zi, se trezi tîrziu, frînt de oboseală, adînc deprimat. Nu se spălă (în ultima vreme se spăla foarte rar), trase o duşcă de votcă, mîncă o felie de pîine cu sare şi ridică o privire sfioasă spre portretul în ramă aurită. În locul Ninei, din cadră îi privi însă Anfisa. Îi zîmbea blînd, îi făcea semne din cap şi parcă voia să-i spună ceva. Prohor se frecă la ochi. În tablou era din nou Nina...

— Hm ! — mormăi, strîmbîndu-se şi vînturînd din mîini.

Rîdea de el însuşi, cu o umbră de amărăciune : om în toată firea, voinic, bărbos, dar crede în tot felul de drăcovenii ! Ar fi fost bucuros să nu creadă, dar îşi dădea seama limpede că toate nălucirile acelea îl prinseseră cu multă dibăcie în mreje, încîlcindu-i atît de cumplit firul gîndirii logice, încît acum se simţea cufundat pînă la urechi în mlaştina neputinţei sale.

„E foarte interesant să vezi cum înnebuneşte un om deştept — gîndea el cu acelaşi zîmbet lăuntric şi cu o amară strîngere de inimă. — Ei bine, nu, n-am să ajung pînă acolo. N-am să înnebunesc, n-am să înnebunesc, uite aşa, ca să vă fac în ciudă. Sînt un tîmpit, un beţiv ! Şi am, într-adevăr, nevoie de odihnă."

Îşi bău ceaiul, lăsă o scrisoare lui Protasov, comandă o trăsură de poştă (nu se îndura să-şi spetească în goană caii lui) şi porni la drum fără să-şi fi luat rămas bun de la cei de acasă.

Se îndrepta spre satul Medvedevo, ca să se împace cu tatăl lui. Gîndul împăcării îi răsărise în minte limpede, precis. Îl acceptase din prima clipă, fără a i se împotrivi. Trebuia, de asemenea, să revadă mormîntul maică-si şi să verse lacrimi amare pe acela al iubitei sale Anfisa. „Anfisa, Anfisa mea, de ce oare te-a smuls soarta de lîngă mine ?"

Caii mergeau la trap întins. Drumul cobora şi urca, trecînd prin taiga, peste cîmp, pe malul rîului. Prohor închisese ochii şi visa în legănarea trăsurii. „Ei, drăcia dracului, cum se încîlcesc toate. Grea viaţă. Cumplit s-au încurcat treburile..." — îşi spunea el fără să deschidă ochii. Privind îndărăt, spre trecutul apropiat, i se părea că tot încercase să urce o culme, păşind pe treptele unei scări care lunecă mereu în jos. Pe măsură ce suia, scara cobora de sub el. Îşi tot închipuise că mai are puţin şi va ajunge pe culme, dar aceasta se îndepărta din ce în ce mai mult. „Da, aşa e, întocmai aşa. Aşa s-a orînduit viaţa mea." Şi în clinchetul tînguios al zurgălăilor, se străduia să caute obîrşia înfrîngerilor

sale. De altfel, știa prea bine care era cauza acestor înfrîngeri, dar voia să mai arunce măcar o privire spre măștile sfruntate ale dușmanilor săi. Și atunci, drumul încîlcit al presupunerilor îl aducea iar și iar spre Nina, spre Protasov, spre Priperentiev, spre tatăl lui. Vrînd totuși să-l dezvinovățească pe acesta din urmă, ca și pe Nina, încerca, în închipuirea lui înfierbîntată, să găsească obîrșia relelor nu în ființe născute pe pămînt, ci în blestemata lui ursită.

— Am mărturisit doar, în fața tuturor, fără ocol, la banchet, că sînt Satana, că sînt diavolul întruchipat! — strigă el atît de tare, încît surugiul Savoska, un flăcău buzat, se întoarse spre el, arcuindu-și speriat sprîncenele :

— Ce, nu mă mai recunoști ?

— Chiar că nu vă mai cunosc — îngăimă fonfăit Savoska, cercetînd încordat capul lui Prohor, păros, zvîcnind în mișcări convulsive.

— Așa-i ! Crezi că duci în trăsură un boier, și cînd colo e diavolul.

— Vă arde de glumă. Sînteți Prohor Petrovici și nimeni altul.

Vrînd să-l sperie pe flăcăul cam tont, Prohor era cît pe ce să urle deodată ca o fiară, apoi să izbucnească în hohote sălbatice de rîs, se răzgîndi însă. Scoțîndu-și lădița cu merinde, deșertă un pahar mare de votcă. Ghemuit pe capră și privind cu coada ochilor peste umăr spre călătorul său, Savoska întrebă :

— Ia spuneți, Prohor Petrovici, se aude că sînteți vrăjitor. O fi adevărat au ba ? Cică vă aveți bine cu necuratul !

— Aia-i — răspunse Prohor. Alcoolul îi și pătrunsese în sînge. Tristețea începu să i se împrăștie. Mîrîi încet și lătră ca un lup. — Cred că lupul meu e vîrcolac : vorbește ca un om. Vrei să-ți auzi și caii tăi grăind omenește ?

— Ia nu mai umblați cu d-alde astea. Ce-s eu, prunc de țîță ? Poveștl d-astea să le spuneți la alții. Și vă rog să nu mai mîrîiți — fonfăi cu glas tremurat

Savoska, încercînd să facă pe viteazul. — Vedeţi mai bine să nu fim nevoiţi să înnoptăm în taiga. Ia te uită, — s-a şi înserat ! Curînd se şi întunecă de tot.

— Mai avem cinci verste pînă la moara Troegubinskaia. Ai uitat ? Înnoptăm acolo — răspunse Prohor şi, după ce cercetă dacă puşca şi carabina sînt încărcate, dădu roată împrejur cu privirile.

În jurul lor se căsca taigaua mohorîtă, întunecoasă. Pe cer, licări firav cea dintîi stea.

Protasov era enervat de scrisoarea pe care i-o lăsase Prohor. Acesta scrisese următoarele :

„Preastimate Andrei Andreici, plec de aici pentru o săptămînă ori două. Nu mă simt prea bine şi am nevoie să mai iau aer, să-mi mai limpezesc minţile. Întîmplările din ultimul timp, începînd cu incendiul din taiga, mi-au zdruncinat echilibrul sufletesc. Caut un punct de sprijin şi nu-l găsesc. Las toate treburile pe răspunderea dumitale personală. La revedere, pe curînd.

Prohor Gromov"

Protasov avea de gînd să plece în Ural şi acum era nevoit să-şi amîne din nou realizarea proiectului său. Venind zilnic la administraţie, constatase că funcţionarul Şapoşnikov lipsea de patru zile. Un slujbaş îi spuse că Şapoşnikov dăduse pesemne în darul beţiei, deoarece duhnea mereu a băutură şi, îndeobşte, era un om cam ciudat.

Într-o seară, tîrziu, după ce se întunecase, Protasov trecu şi pe la căsuţa în care locuia Şapoşnikov, proprietatea unei femei surdo-mute cu numele de Mavra. Sub tavan lumina o lampă de gaz, chioară. Desculţ, cu picioarele scurte, cu bărbuţa în sus, Şapoşnikov dormea pe un maldăr de paie, aruncat într-un colţ. Duhoare de votcă. Lîngă sobă, un siloz de sticle goale. Pe perete, încadrat în cetină, portretul Anfisei.

— Şapoşnikov !

Acesta strănută şi se ridică în capul oaselor, întinzîndu-şi picioarele umflate.

— Ah, dumneata erai ? Să am iertare... Da, eu sînt. Însă, — t-te rog... f-fără morală... ş-ştiu că am greşit. Eu sînt vinovat, numai eu. De altfel... — Aruncă o privire în jurul lui, îşi trecu mîna peste chelie şi zîmbi amar. — Am visat. Dumneata eşti, Protasov ? Şi eu care credeam că... Ia-ţi un scaun.

Se sculă, îşi duse mîinile la ceafă, făcu cîţiva paşi mărunţei în vîrful picioarelor, se întinse cu chef şi căscă din răsputeri cu gura strîmbă — astfel încît barba îi ajunse pînă pe umărul stîng. Apoi, se apropie de masă şi-şi aprinse luleaua. Cămaşa descheiată la piept îi ieşea din pantaloni.

— Ia ascultă-mă, tovarăşe Şapoşnikov... Nu ţi-e ruşine să zaci aici, pe paie, să-ţi pierzi timpul de pomană ? Toţi tovarăşii dumitale slujesc marea noastră cauză, trudesc pentru popor... Iar dumneata...

— D-dragul meu... Mi-e lehamite de toate, mă ap-pucă jalea. Mă m-mir c-cum de nu te-ai alcoolizat şi d-dumneata aici, în fundul acesta de lume. Trebuie să fug de aici. — Îşi holbă ochii şi strigă. — Da ! Ai auzit ? Straşcialov a fugit... Straşcialov, procurorul. Îţi mai aduci aminte ? Am primit de la el un bilețel. Spune că se află într-un loc sigur, între prieteni. Mai tîrziu, zice, o să fugă în America. Cică are bani. Da, da. E un om tare, curajos, pe cînd eu, eu s-sînt o momîie. T-te rog, dragă, să mă împăiezi cînd oi muri. Şi să mă pui în biroul lui Prohor Petrovici. Să se chinuiască şi el, ticălosul, să-şi piardă mințile... Că doar şi eu... sînt cam... nu mai am mult...

Protasov se uita la el cu ochii mari, cuprins de o milă adîncă.

— Mă culc, nu pot să stau în capul oaselor, — mormăi Şapoşnikov. Lovindu-se cu fruntea de perete, se trînti din nou în culcuşul lui. — Stai jos, pe duşumea, Protasov. Dragă Protasov... Ce m-mult aş vrea... aş vrea... să mai fiu tînăr.

— Fleacuri !

— Nu, nu — se împotrivi Şapoşnikov, izbucnind într-un rîs dogit şi acoperindu-şi cu barba faţa buhăită de beţie, întocmai cum face o veveriţă cu coada ei. — Atîta aş vrea : să dau ochii cu Anfisa...

În odaie intră Mavra, gazda lui Şapoşnikov, bătrîna surdo-mută. Puse pe masă o oală cu lapte, făcu o plecăciune adîncă în faţa lui Protasov şi, dînd din mîini, scoase un muget.

Prohor avea vise tulburi, învălmăşite. Prin faţa lui juca Sinilga, toată în roşu ; văduva tungusă ieşea din vîltoare şi, despuiată, se aşeza, plîngînd, pe o piatră albă. Apoi totul se mistuia în hău, făcînd loc altei vedenii : o seară pustie, un ţintirim, o stăncuţă zburînd dintr-un vîrf de mesteacăn, neguri ce se tîrau jos. Părintele Ipat tămîia pe mormîntul Anfisei şi pierea apoi într-un nor de fum. Răsunau zurgălăi şi clopotei.

Deodată, auzi strigăte :

— Stai !

Trezit de un foc de armă, Prohor deschise ochii :

— Ce e ?

Trăsura se izbise de o oprelişte alcătuită din copaci doborîţi de tîlhari de-a curmezişul drumului. În jur se căsca bezna fără fund.

— Ce e, măi surugiule ?

Un hohot de rîs şi Prohor se pomeni legat fedeleş...

Tîlharii, vreo treizeci-patruzeci de inşi, şedeau în jurul a două focuri, într-o văgăună pustie, năpădită de brădiş des. În jur — beznă ; cerul nu se vedea. Undeva sus, în întuneric, ţipa un grangur, gemea o cucuvea, răsunau şuierături, fluierături. Pîndarii se strigau unii pe alţii din buza văgăunei. Unii dintre tîlhari dormeau, alţii îşi cîrpeau straiele rupte sau jucau cărţi. Lîngă focul cel mai apropiat de Prohor, cinci inşi îngînau un cîntec vesel, bătînd din palme :

Colo, în pădurea deasă,
Şade-o ceată prea aleasă ;

Ceată de voinici flăcăi,
Seamă vor să-mi facă ei.
Nu vreau în pădurea deasă,
Mai bine-i să mor acasă.

Prohor nu mai auzea cîntecul voinicesc. Viaţa din el se întunecase, îşi pierduse intensitatea. Tonalitatea percepţiilor sale era ştearsă, voalată, lipsită de orice sonoritate. Şedea pe o buturugă, întocmai cum ar fi stat la teatru în faţa scenei. Atenţia îi era fărîmiţată, împrăştiată în mai multe direcţii deodată. Aştepta să vadă ce se va petrece mai departe, pregătindu-se nepăsător să asiste la sfîrşitul visului său. Între timp, gîndurile lui săreau de colo-colo. De aceea, nici nu se sperie măcar cînd îl văzu pe tîlharul Ibrahim sosind călare. Avu tot timpul să-l cerceteze bine în lumina focurilor aprinse, întocmai cum ai cerceta trăsăturile unui actor pe scenă. Îl recunoscu de îndată. „Da, el este, el..."

Nu se mai văzuseră de mult şi totuşi cerchezul se schimbase prea puţin în timpul acesta. Aceeaşi statură dreaptă, cu umeri largi, acelaşi nas coroiat şi obraz supt, aceeaşi barbă înspicată cu fire cărunte. Purta pe cap un turban de pînză roşie. Peste haina cenuşie obişnuită, era încins cu o curea din piele argăsită, pe după care erau vîrîte două junghere. Avea acum şaizeci şi patru de ani, dar făcea parte din rîndul oamenilor cărora le-a fost scris să trăiască pe lumea asta pe puţin o sută douăzeci.

În Prohor se îmbinau acum două simţuri deosebite — unul raţional, celălalt — intuitiv. Unul din aceste simţuri veghea, iar celălalt percepea realitatea ca un fel de vis.

— Noroc, Proşka! Noroc, *kunak!* — strigă cerchezul descălecînd.

Prinzînd ca prin vis glasul atît de cunoscut şi iubit al cerchezului, care-i amintea de anii îndepărtaţi ai tinereţii, întocmai cum ascultă un copil basmul drag povestit de maică-sa, Prohor strigă mînios:

— Dezleagă-mi mîinile, diavole! Ai uitat cine sînt?!

Cerchezul făcu cu ochiul oamenilor săi şi doi tîlhari bărboşi, unul cu albeaţă la un ochi, iar celălalt cu gura strîmbă, îl dezlegară într-o clipă. Aruncînd împrejur priviri buimace, Prohor scoase din buzunar sticluţa cu cocaină şi-şi îndopă nările din belşug.

— Nu mi-e frică de tine, nu-mi pasă ce ai de gînd să faci. Ar fi o mare prostie să mă omori, căci nu am bani la mine. Şi n-o să ai nici un folos din asta.

Ibrahim stătea în picioare lîngă foc, cu mîinile în şolduri. Tăcea, cu privirea pironită asupra lui Prohor, iar tăcerea lui era plină de ameninţări. Prohor se aşează pe trunchiul unui copac căzut, ceva mai încolo, la întuneric.

— Am în trăsura mea un telefon de campanie. Peste o jumătate de oră vor sosi aici două sotnii de cazaci.

— Cazac la tine, spravnic la tine, tampit mare estem. Ha-ha ! Fleac estem ! — strigă gutural cerchezul, dînd din cap şi mişcînd din umeri. — Prea puţin preţ pus pe cap la mine... Ha-ha ! O mie ruble... Treba dai mai mult, *kunak*...

— Dacă îmi dai drumul, capeţi zece mii. Vino să lucrezi la mine. Te primesc, împreună cu toată banda ta. Ai să-mi păzeşti întreprinderile.

— Slujbă ? Ha ! La tine ? !

— Da, la mine. Te fac şef mare...

— Tu facut la mine şef ? Ticalos... Mucos...

Buzele cerchezului se schimonosiră într-un rînjet, descoperindu-i dinţii, iar ochii i se înrăiră, scăpărînd răzbunători.

— Dacă eu puşcat Anfis, du-te la dracu fară parale ! Parale de la tine nu-mi treba. Trăieşte ! Dacă tu puşcat Anfis, te rup la două, cum rupe lupul berbec. Ha !

Vînăt la faţă Prohor voi să-şi înfigă ghearele în gîtul musculos al cerchezului. Conştiinţa lui amorţită fu însă străfulgerată de un gînd : „Visez". Clipi plîngăreţ, întocmai ca în copilărie, şi începu cu o voce îmblînzită, repede, repede, ca în delir :

— N-ai să-mi faci nici un rău, Ibrahim. Îţi mai aduci

aminte cum am călătorit noi doi pe Fluviul Mohorît ? Pe atunci mă iubeai, Ibrahim. Te iubeam şi eu. Îmi erai un prieten drag. Şi niciodată n-am iubit pe nimeni ca pe tine.

Prohor răsuflă adînc. Ochii larg deschişi ai lui Ibrahim licăriră. Părea că cerchezul îl va cuprinde îndată în braţe pe scumpul lui djighit Proşka şi-i va ierta totul.

Dar glasul lui Prohor răsună deodată provocator şi faţa cerchezului se împietri :

— Da, este adevărat. Te-am iubit, măgarule, mai mult ca pe orice şi oricine. Şi te-aş fi iubit pînă la moarte, dacă nu o omorai pe Anfisa, ocnaşule... Tu ai împuşcat-o, tu şi numai tu ! Am ştiut acest lucru şi de aceea am vorbit aşa atunci, la judecată... De ce ai omorît-o, diavole ?

— Eu ? Eu omorît Anfis ?! Prostii spui... Ha-ha ! Auziţi, baieţi ?!

— Ha-ha ! Ha-ha ! — răsună în jurul focurilor, prin taiga, în noapte.

— Da, tu !

— Eu ? — Auziţi, *kunaci ? !* Ha-ha !

— Ha-ha ! Ha-ha ! — răsună din nou în jurul focurilor, iar taigaua şi întunericul le ţinură hangul. Faţa lui Ibrahim se făcu roşie ca turbanul, iar turbanul se înnegri. Din ochii cerchezului ţîşniră snopi de scîntei, iar în mîna lui licări jungherul.

— Ha !

Cu dinţii mari şi albi, descoperiţi într-un rînjet de mînie, se repezi spre Prohor.

„S-a zis cu mine, — gîndi Prohor. — Trebuie să fug repede, să fug şi să mă ascund, să mă caţăr într-un copac." Nu putea să-şi ia ochii de la faţa schimonosită a cerchezului, cum nu putea să-şi miste nici mîinile, nici picioarele. În obrazul stîng simţi o răsuflare, — o răsuflare întretăiată de om rătăcit. Întoarse cu greu capul şi-l privi drept în ochi pe omul acela. El era ! Străpuns de fiori reci, se trase înapoi din faţa acelui chip bărbos, ca din faţa unei vipere. Se simţea ca un hoţ prins asupra faptei.

Procurorul Straşcialov îl împunse în piept cu degetul arătător şi strigă tare de vui taigaua :

— Tu ai omorît-o pe Anfisa !

Şi iar se stîrni un freamăt mare în taiga, fumul se înălţă în trîmbe şi ţîşni o flacără. De undeva se auzea un geamăt sfîşietor, tărăgănat.

„Visez — îşi zise Prohor, tremurînd ca varga. — Trebuie să mă trezesc cît mai repede."

Dar nu era vis, ci realitate — o realitate amară, dureroasă.

... Procesul se judecă repede. Atît inculpaţii, cît şi procurorul erau aceiaşi ca pe vremuri : Prohor Petrovici Gromov, fiu de negustor, deportatul Ibrahim-Oglî şi juristul Straşcialov, fost consilier de colegiu. Juraţii — treizeci de tîlhari. Sala tribunalului — o văgăună pustie din taiga, cufundată în bezna nopţii.

Prohor căsca gura convulsiv ca să-şi cheme servitorul, se trăgea de nas şi se ciupea de picior ca să se trezească din somn. Nu era însă vis, ci realitate. Iată-l şi pe vizitiul Savoska, un afurisit de martor, stînd ca o cucuvaie. Triumfător, Savoska şedea într-adevăr la foc, împreună cu tîlharii, asculta bîiguiala lui Prohor, trăgea din lulea şi rîdea laolaltă cu ceilalţi.

„Îl jupoi de viu pe ticălosul ăsta, — îşi zise îndîrjit Prohor Petrovici. — Îl omor !"

Cu un crac al pantalonului răsfrînt peste carîmbul cizmei, cu cetină şi gunoaie în barbă, cu ochii verzi, piezişi, holbaţi, în care scînteiau luciri de nebunie, cu părul lung, neţesălat, aducînd cu o coamă căruntă de leu, procurorul Straşcialov se înălţa în faţa lui Prohor cît era de lung, ameninţîndu-l cu pumnii, despicînd aerul cu muchea palmei, vorbind, strigînd şi bătînd din picioare. Uneori se plimba încetişor în lung şi-n lat, depănînd firul unei povestiri îngrozitoare.

Tîlharii îl ascultau cu gurile căscate. Ibrahim şi Prohor Petrovici îi prindeau cuvintele cu încîntare şi mare interes. Zilele apuse, petrecute împreună, pluteau prin văzduh, prin faţa cerchezului şi a lui Prohor, ca nişte vise neguroase. Toţi cei între care trăiseră cu cincispre-

zece ani în urmă răsăriră din hăul timpului, înviind din morţi la chemarea cuvîntului aprins al procurorului. Anfisa, Piotr Danilîci, pristavul, Nina, Ilia Sohatîh, Şapoşnikov, în sfîrşit Prohor şi Ibrahim — cu toţii se adunaseră acolo, îmbulzindu-se în jurul focurilor, legaţi de procuror printr-un fir nevăzut, ascultîndu-i glasul.

13

— Părerea mea e că am relatat destul de amănunţit toată această întîmplare sîngeroasă, în ceea ce are ea mai esenţial. Şi acum eu, procurorul Straşcialov, te întreb : dumneata ai ucis-o pe Anfisa acum cincisprezece ani ?

Cu ochii pironiţi în pămînt, Prohor tăcea încordat. În sufletul lui adînc rănit clocotea o ură nestinsă împotriva procurorului. Aşezat turceşte în faţa focului, Ibrahim-Oglî era numai ochi şi urechi ; de nerăbdare îi curgea saliva ca unui motan bătrîn în faţa unei bucăţi jinduite.

— Inculpat, aştept un răspuns. Te afli în faţa unor judecători neînduplecaţi...

— Nu te mai fandosi atît, paiaţă ! — izbucni Prohor, ridicîndu-se mînios în picioare şi măsurîndu-l pe procuror din creştet pînă în tălpi cu o privire plină de un dispreţ nimicitor. Judecata lui obosită se trezise deodată, şfichiuită ca de un val de sînge fierbinte. Sărind ca o minge ce se loveşte de perete, gîndul se repezi în trecut. Prohor începu să vorbească repede, pripindu-se, poticnindu-se în vorbe ca în nişte muşuroaie, limba i se împleticea uneori în gură, aidoma picioarelor unui damblagiu, încălţate cu pîslari grei. Glasul lui suna ameninţător, pentru ca apoi să se frîngă deodată, să devină plîngăreţ, vlăguit.

— Ştiu prea bine, procurorule, de ce te afli aici laolaltă cu toţi tîlharii aceştia pe care îi paşte streangul.

Vreţi să vă desfătaţi cu privelişteа morţii mele ! Ei bine, loveşte, ucide-mă ! Le-ai înşirat acestor ocnaşi o poveste iscusit ticluită, explicîndu-le cum şi de ce aş fi omorît-o pe Anfisa... Ha-ha ! Straşnic ! Cu alte cuvinte, după părerea ta, sînt pur şi simplu un ucigaş, şi nimic mai mult ! Eşti un tîmpit...

Aşezat pe o buturugă, procurorul Straşcialov schiţă în primele clipe un zîmbet de mînie. Pe urmă, faţa lui năpădită de barbă aproape pînă la ochi deveni rece şi întunecată ca un beci.

— Taci, asasinule !... Îţi retrag cuvîntul...

— Ei bine, nu, procurorule ! Aici nu sîntem în sala unui tribunal. Ascultă mai departe. Să zicem că eu aş fi omorît-o pe Anfisa. Dar ştii, ori nu, domnule procuror...

— Destul ! — strigă procurorul. Sări în picioare şi făcu un gest patetic întorcîndu-se spre tîlhari. — L-aţi auzit, băieţi ? Şi-a recunoscut fapta.

— Ba nu, nu-i adevărat ! N-am recunoscut încă nimic — îl întrerupse Prohor Petrovici, scuturînd aprig din cap şi izbindu-şi unul de altul pumnii încleştaţi.

— Crezi că asta ne doare pe noi ? — strigară hoţii şi tîlharii strînşi în jurul focurilor. Dacă ar fi după noi, poţi să omori şi zece Anfise, că doar şi noi, slavă domnului... Dar vorba-i, de ce tu, năpîrcă, l-ai vîrît pe cerchezul nostru cu capul în ştreang ? Aici e aici !... Ai dat toată vina pe el, i-ai sfănţuit pe judecători...

— Da, am dat vina pe el şi i-am cumpărat pe judecători. Mărturisesc. Dar am făcut-o pentru că în faţa mea se deschideau zări largi. Simţeam că mi-a fost scris să înfăptuiesc lucruri mari pe pămînt. Am şi făcut ceva în viaţa mea, am construit uzine, am hrănit mii de oameni... Ibrahim, vechi ocnaş, nu se temea de ocnă ! Ştiam că tot va izbuti să fugă. Şi a fugit...

Prohor vorbi mult şi încîlcit. Vorbele lui se rostogoleau năvalnic, ca un rîu repede peste pietre. Şuvoaiele de gînduri, fără nici o legătură între ele, săreau de la un lucru la altul. Uneori se pierdea cu desăvîr-

şire şi, încurcat, îşi freca fruntea asudată, cu vinele umflate.

Tîlharii scuipau printre dinţi, fumau şi se uitau unul la altul.

— Prin urmare, asasinule, recunoşti că ai ucis?

— Nu.

— Nu?

— Nu! Şi să nu-mi mai spui asasin! — sări mînios, îndîrjit Prohor. — Asasin eşti tu. Eşti prost din născare şi numai din cauza prostiei tale te socoţi deştept... Eşti un mărginit! — strigă Prohor, apropiindu-se de Straşcialov. Atunci nu te gîndeai pe cine acuzi. Pe vremea aceea eram un băieţandru, abia mi se forma caracterul. Tu nu ţi-ai dat seama de acest lucru, te-ai purtat cu mine prosteşte, ca un casap cu un mieluşel... Şi apoi... Stai, stai, lasă-mă să isprăvesc!... Ce voiam să spun? Aha! M-ai acuzat pe mine, nevinovat fiind. Acum te judec eu, asasinul, te judec pe tine, căci ai destule păcate pe suflet. Ştiu c-o să fiu ucis aici, dar mă bucur totuşi că ne-am întîlnit. Habar n-ai ce om eram eu în tinereţe! Nu eram rău, poate s-o spună şi Ibrahim. Hm... Iată-l cum se uită la mine cu ochi de fiară. Ei bine, poftim... Faceţi-mi seama, ticăloşilor! Da, eu am omorît-o pe Anfisa... Eu...

Sleit de puteri, cît pe ce să cadă jos, Prohor Petrovici începu să tremure.

— Moarte lui, moarte! — zbierară tîlharii cît îi ţinea gura, iar întunericul, cuprins de freamăt, le ţinu isonul.

— Cîinele! Moarte lui! Fă-i de petrecanie, Pehter!

Se auzi un şuierat asurzitor. Fluierase depărtîndu-şi buzele cu degetul un bărbat crăcănat, cu barba roşie. Trunchiul lui era lung, iar picioarele — scurte, încovoiate. Ochii lui mari păreau alburii pe faţa murdară. Era ocnaşul Pehter, mîna dreaptă a cerchezului. Fugise de la ocnă o dată cu Ibrahim. Crud din fire, îi plăcea să poruncească. Toţi se temeau de el.

— Ia aplecaţi-i! strigă el, ridicîndu-şi jungherul încovoiat.

Păşind pe uscăturile care trosneau, tîlharii se repeziră spre doi brazi tineri, le prinseră vîrfurile cu arcanul şi le aplecară unul spre altul, răcnind : „Hei rup !“

— Retezaţi-le crengile !

Şi topoarele se puseră pe lucru, dezgolind trunchiurile brazilor. În văzduh se răspîndi o mireasmă tare de răşină proaspătă. Trăgeau din răsputeri, cîte opt inşi, icnind, opintindu-se să aplece cît mai mult vîrfurile copacilor îndoiţi ca un arc. Brazii erau îndărătnici, vînjoşi, gata-gata să se smulgă şi să-l zvîrle spre cer pe cel ce a făcut o mişcare greşită.

— Aduceţi-l încoa ! Pregătiţi funiile !

Prohor fu tîrît lîngă brazi.

— Ce faceţi, nemernicilor ?! Visez, ştiu că e un vis ! Ilia, trezeşte-mă ! Hei, Ferapont ! Ibrahim ! Nina ! Nina ! Nina !

Ultimul strigăt al lui Prohor fu sfîşietor, plin de spaimă. Întunericul se cutremură şi multe inimi se opriră o clipă în loc.

Mîinile răzbunătorilor îi legau zdravăn picioarele de vîrfurile celor doi brazi. Arcanul muşca din pielea cizmei de lac ca un lup flămînd : simţea durerea pînă la os. La piciorul stîng, se trudea Pehter, ţinîndu-şi jungherul încovoiat între dinţi. Mîinile lui grosolane lucrau de zor. Întins la pămînt, umilit, Prohor horcăia. Nu spunea nimic, mugea doar înăbuşit, scuipînd salivă şi fiere. Setea îl chinuia crunt.

Într-o licărire vie a conştiinţei, îşi închipui trupul sfîşiat în două, de la picioare şi pînă la beregată : o jumătate din ceea ce fusese Prohor, cu un picior şi o mînă, fără cap, atîrnînd în vîrful bradului care ţîşnise spre cer ; cealaltă jumătate, cu a doua mînă, al doilea picior şi capul lui bărbos, zvîrcolindu-se în vîrful copacului de-alături. Iată, o buhă înhaţă lacom din zbor un mat şi-l trage după ea. Inima bate încă, iar limba, moartă, mai zvîcneşte...

— Ţineţi zdravăn ! Ţineţi brazii, nu le daţi drumul ! — porunci Pehter. Din gura lui, balele se scurgeau de-a

lungul tăişului încovoiat al jungherului pe care-l ţinea în dinţi şi picura pe cizma de lac a lui Prohor.

Tîlharii se opinteau din răsputeri, aplecînd spre pămînt brazii care gemeau amarnic.

— Ţine bine, ţine ! Hei, Straşcialka ! Ia citeşte-i osînda... Să fie după tot tipicul.

Dar Straşcialov nu mai era acolo. Alungat de spaimă, cu urechile astupate ca să nu audă nimic, fugea în grabă prin noapte, departe, cît mai departe.

— Straşcialov ! Hei, Straşcialov !

Procurorul nu răspundea.

— Eu sînt, Straşcial ! — răcni Ibrahim, foc şi pară, şi se apropie cu jungherul în mînă de osînditul Prohor.

Umilit, răstignit, cu picioarele răşchirate spre vîrfurile celor doi brazi, Prohor voise o clipă mai înainte să-i ceară îndurare. Întîlnind însă privirea plină de ură a cerchezului, scuipă înspre el şi şuieră, gata-gata să izbucnească cu furie în hohote de plîns :

— Sfîrşeşte odată, ticălosule !

— Gata ? Le dăm drumul ? — strigară nerăbdători tîlharii, gîfîind din greu : nu mai puteau să ţină brazii îndoiţi spre pămînt.

— Stai ! Aştepta ! — strigă cerchezul. Semăna acum cu un tăiş de oţel. Strîngea dinţii, mîna vînoasă încleştase jungherul, iar privirea şi-o pironise drept în ochii lui Prohor. Tîlharii încremeniseră. Încremenise şi Prohor. Încă o clipă, şi Prohor simţi o milă sfîşietoare pentru el însuşi, pentru viaţa lui. Ar fi vrut să strige : „Îndură-te !", dar limba nu-l asculta. Numai ochii i se împăienjeniseră deodată de năvala lacrimilor.

— Daţi-i drumul, băieţi ! — strigă Pehter cu glas înspăimîntător, răguşit. — Daţi-i drumul !

Numai cu o clipă înainte de pieirea lui Prohor, cerchezul reteză arcanul cu-o singură lovitură de pumnal.

— Ha !... Acum da drumul.

Şi brazii şuierară, sfîşiind văzduhul.

Un freamăt lung străbătu prin trunchiurile lor descătuşate. Amorţit, Prohor Petrovici abia putu să se ridice

de jos. Dîrdîia. Inima îi bătea de două sute de ori pe minut. Ochii i se holbau înecaţi în lacrimi, nebuni.

Cerchezul rosti :

— Du-te acasa, Proşka... Umbla sanatos ! Prea devreme de ucis la tine. Lasă, junghem noi aldata. Pentru mine fleac estem. Ha !

Noaptea se tîra nesfîrşit de lungă. Tîlharii clocoteau de mînie. Rîzînd veninos, careva dădu să-l ocărască pe Ibrahim : „Dobitocule, blegule !" Cu jungherul său încovoiat vîrît în carîmbul cizmei, Pehter suduia cumplit, dar cu jumătate de glas.

Alb ca varul, de parcă ar fi căzut cu capul în făină, tînărul surugiu Savoska se îndrepta împreună cu Prohor spre trăsură. Îi călăuzea ocnaşul cel cu albeaţă la un ochi, mergînd cu felinarul aprins în mînă. Primise poruncă aspră ca Prohor să fie lăsat să plece viu şi nevătămat.

De îndată ce acesta îşi recăpătă limpezimea minţii, se simţi mînjit de murdărie. Cuvintele lui Ibrahim, neaşteptata şi mărinimoasa lui îndurare îi rămăseseră adînc întipărite în suflet. Dar în loc să-i fie recunoscător pentru că-i dăruise viaţa, simţea în pieptul lui o sete aprigă de răzbunare, o ură crîncenă împotriva cerchezului. Trebuia să se răzbune, să se răzbune mai crunt decît şi-ar fi închipuit orice minte omenească, aşa cum nu se mai văzuse pe lumea asta ! Nimeni nu-l umilise încă atît de îngrozitor, niciodată în viaţa lui nu se simţise atît de neputincios, atît de jalnic, atît de vrednic de batjocură, atît de caraghios ca atunci, în clipele acelea ! Caraghios şi vrednic de plîns, batjocorit de rîsul zgomotos al drojdiei omeneşti, al ocnaşilor scăpaţi din streang !... Şi de cine rîseseră ei ? De el, de Prohor Gromov, atotputernicul stăpîn al atîtor avuţii... Asta îl scotea din minte !

Mohorît, mut, fără să vadă lumina felinarului, nici să-şi dea seama pe ce drum merge, păşea de-a dreptul prin hăţiş.

— Mă arde... Daţi-mi vin... Un strop de vin — în-

găimă el răguşit, trecîndu-şi vîrful limbii peste buzele uscate, albe ca vata. Se căută prin buzunare, dar nu găsi sticluţa cu cocaină : o pierduse în taiga. Scuipă într-o parte.

Tîlharul cu albeaţa pe ochi îi spuse :

— Rămîneţi cu bine... Să ne vedem sănătoşi...

Apoi plecă.

Lăturaşul din dreapta, care intrase cu burta în crăcile grămădite pe drum de tîlhari, murise. Strîmbîndu-şi buzele, Savoska începu să-l bocească. Prohor înşfăcă din lădiţă sticla de votcă, dădu capul pe spate şi o goli dintr-o răsuflare. Apoi zvîrli din răsputeri sticla într-un copac, făcînd-o ţăndări.

Înhămîndu-şi caii, Savoska se tot jeluia.

— Cum să mă arăt eu acum înaintea lui taicămeu ?... Mi-a murit calul. Of ! of, of, ce mă fac ? Mamă, mamă !

Abia acum Prohor îl băgă în seamă.

— Taci ! — strigă el şi un cîrcel îi răsuci degetele mîinilor. — N-am uitat, da, n-am uitat de loc cum rîdeai acolo cu ei, nemernicule...

Savoska scăpă hamul din mîini şi spuse printre zvîcnetele dese ale obrazului său amărît :

— Rîdeam de frică. Păi, ăştia voiau să vă sfîrtece în două... — Faţa i se lungise de parcă ar fi dat iar ochi cu tîlharii, bărbia îi tresărea. — Vai de capul meu, ce-o să-i spun eu acuşica lui taica ?

— N-o să-i spui nimic. Îţi fac eu seama pe drum — mormăi încet, pe sub mustaţă Prohor, răsuflînd zgomotos pe nări. — Înhamă caii !

Întunericul se mai subţiase. Vioriu, albăstrui, acum începuse să se pitească prin trecători. Deasupra drumului se întindea o fîşie de cer luminat ca înainte de revărsatul zorilor. Dinspre văgăuna tîlharilor veneau adieri răcoroase. Undeva croncăni o cioară. În mintea lui Prohor stăruiau vorbele cîntecului :

Nu vreau în pădurea deasă,
Mai bine-i să mor acasă...

Porniră la drum, îndărăt. Prohor se ghemui în trăsură şi începu să sforăie. Călătoriră fără oprire toată dimineaţa, toată ziua.

Seara tîrziu, după ce se lăsă întunericul, un om care semăna cu Prohor alerga pe uliţe în capul gol, îngăimînd ceva din goană, întorcîndu-se şi vînturînd din mîini.

— Eu sînt. Deschide mai repede ! strigă Prohor dînd buzna în casa ispravnicului.

— Doamne, dumnezeule. Ce-ai păţit, Prohor Petrovici ? !

Prohor îşi vîrî mîinile însîngerate în buzunare (uitase să se spele) şi îngăimă bîlbîindu-se :

— Am fost atacaţi... Ibrahim... Am căzut în gheare le lui. Am gonit şaptezeci şi cinci de verste. Am scăpat. Tîlharii ne-au omorît un cal. Ne-au ajuns din urmă, chiar aici, aproape de aşezare... Savoska, surugiul, a fost omorît... I-au dat cu ciocanul în cap. Asupra mea au tras focuri de puşcă. N-aţi auzit nimic ?

— Unde a fost asta ?

— Aici... în pădure, la trei verste depărtare. Dau zece mii de ruble, numai să...

Telefoanele începură să zbîrnîie. Peste o jumătate de oră, vreo cincizeci de călăreţi, în frunte cu ispravnicul, porneau în goană după tîlhari.

Nina trimise vizitiul să-l aducă acasă pe Prohor. Acesta fu culcat în pat. Nina tremura ca varga. Prohor mormăia :

— Nu-mi plac martorii. Nu-mi plac martorii. S-ar putea să-i şi omor...

Nina credea că această aiurare o vizează pe ea. O podidiră lacrimile. Doctorul punea bolnavului gheaţă la cap şi ventuze scarificate pe spinare.

Cam pe la ora unu din noapte, la Nina veni ispravnicul, chemat de ea. Îi povesti cum se pomenise cu Prohor la el acasă.

— Prohor Petrovici era adînc zguduit — spuse ispravnicul tulburat, plin de praf şi năduşit în urma drumului greu. — Şi aşa, doamnă... am cutreierat toate

împrejurimile pe o rază de zece verste, dar n-am găsit nimic : nici tîlhari, nici surugiu omorît, nici trăsură. Da... Am făcut cale întoarsă şi m-am dus glonţ acasă la surugiu. Acolo, ce să vezi : Savoska, cel ucis, dormea buştean la răcoare, în magazia cu hamuri. L-am trezit şi l-am cercetat... Dacă aţi şti ce mi-a spus !...

Ispravnicul începu să povestească pe larg ceea ce aflase de la Savoska.

— Să vedeţi... Tîlharii l-au tîrît pe Prohor Petrovici pînă la nişte copaci şi au vrut să-l sfîrtece în două. Vă daţi seama ce grozăvie ?

Ispravnicul sări deodată în picioare şi apucă s-o prindă în braţe pe Nina care căzu leşinată din jilţ.

14

„Slavă domnului că nu s-a întîmplat nimic... Deocamdată nenorocirea ne-a ocolit. Prohor este pe cale de a se întrema."

Astfel gîndea Nina, care, asemenea celor mai mulţi oameni, îşi pierduse cu totul instinctul animalic al presimţirii. Îşi explica zdruncinarea psihică a soţului său prin abuzul lui de alcool. Nici prin cap nu-i trecea că sănătatea lui Prohor se afla într-o primejdie foarte mare. Nu ştia ce nenorocire o pîndeşte, nu-şi dădea seama că şi ea orbecăie prin întuneric, pe marginea prăpastiei...

Ispravnicul Feodor Stepanovici Ambreev îşi răsese mustăţile stufoase şi acum era aproape de nerecunoscut. Dacă întîlneai în taiga un negustor clandestin de alcool, îmbrăcat ca atare, cu o biată mustăcioară sură şi o bărbuţă căruntă, nu puteai bănui că e ispravnicul în carne şi oase. Dacă îţi ieşea în cale un tătar cu numele de Ahmed, pleşuv, cu o tichie în cap, un cercel în ureche şi o boccea cu marfă în spinare, nu era nimeni altul decît ispravnicul. Alteori se întîmpla să vezi la un han de lîngă drumul mare, în îmbulzeală, un ocnaş evadat,

voinic, cu o perucă neagră, ciufulită. Şi de astă dată era tot ispravnicul Feodor Stepanîci Ambreev.

De vicleşugurile acestea nu ştia decît Prohor Gromov. Ispravnicul nu se arăta pe la exploatări, iar de treburile poliţieneşti vedeau acum Sşibutîkin, pristavul cel nou. După cum se anunţase oficial, ispravnicul plecase să-şi petreacă concediul în Crimeea.

Pretutindeni, la toate exploatările şi şantierele, în toate satele, la răscrucile drumurilor, în orice aşezare omenească se putea citi anunţul :

„Cu autorizarea D-lui guvernator, firma «Prohor Gromov» oferă un premiu de 10.000 (zece mii) ruble pentru capul tîlharului Ibrahim-Oglî, evadat de la ocnă. Semnalmentele lui sînt următoarele : vîrsta... etc. etc.

(ss) Prohor Gromov
p. conf. pristav Sşibutîkin"

Paza fusese întărită la toate uzinele şi exploatările miniere. Casa lui Prohor Petrovici era de asemenea păzită de şase ţărani înarmaţi pînă în dinţi, foşti subofiţeri. Ca gardă apropiată, diaconul Ferapont se instala cînd şi cînd pentru două-trei zile la Prohor Petrovici în cea mai războinică dispoziţie. Pe lîngă uriaşa lui putere, aducea cu el o măciucă de fier, a cărei măciulie de un pud putea să ucidă dintr-o dată şi un cal.

A doua zi după întoarcerea soţului ei, Nina l-a chemat pe vizitiul Savoska, a stat de vorbă cu el între patru ochi, i-a dat două sute de ruble şi l-a rugat stăruitor să nu povestească nimănui despre păţania lor din noaptea aceea în taiga...

— Am înţeles, să trăiţi... Vă mulţumesc, coniţă... — spuse bucuros flăcăul.

Medicul şi cei ai casei se străduiau din răsputeri ca Prohor Petrovici să nu audă aceste vorbe care — după părerea lor — nu erau decît nişte născociri prosteşti.

— Cum puteţi să daţi crezare prostănacului de Savoska ? — spunea doctorul, căutînd s-o liniştească pe

Nina Iakovlevna. În clipele acelea pesemne că el nici nu şi-a mai dat seama ce se întîmplă. Desigur că era înspăimîntat. Cine ştie ce i s-o fi părut lui că vede şi aude ?! E vorba doar de un caz de depresiune nervoasă totală. Oricine ar fi păţit la fel în locul lui.

Nina era gata să creadă aceste explicaţii. Dar iată că pe numele lui Prohor începură să vină prin poştă ori pe alte căi necunoscute scrisori pline de ocări. Cei care le scriseseră îl făceau pe Prohor „mişel", care l-a trădat pe credinciosul lui slujitor, „cerchezul", îl făceau „tîlhar de drumul mare", „ucigaş". Unii îl sfătuiau „să se dea pe mîna judecăţii şi să spună : eu am omorît-o pe Anfisa care n-a avut nici o vină. Am venit să-mi iau osînda." Alţii îl îndemnau „să se ducă la o mînăstire pentru ca acolo, prin post, rugăciune şi pocăinţă, să-şi ispăşească păcatul înaintea lui dumnezeu".

Aceste scrisori nu ajungeau în mîinile lui Prohor. Nina şi părintele Alexandr, care se mutase în casa Gromovilor, citeau toată corespondenţa. Ipolit Ipolitovici Terentiev, medicul casei, se străduia şi el din răsputeri „să-l readucă pe Prohor Petrovici în făgaşul lui obişnuit".

Din nefericire, doctorul acesta, un om foarte plăcut, blînd şi fără pretenţii, cam sărac cu duhul, nu se preocupase niciodată de maladiile psihice şi uitase de mult tot ce auzise despre ele la facultate. Holtei, în vîrstă de cincizeci de ani, petise una după alta trei fete, care-l refuzaseră, apoi două văduve onorabile, dar şi acestea l-au respins. Era jucător pasionat de cărţi, îi plăcea să bea şi, în colţul acesta uitat de lume, risca să-şi piardă şi el minţile de atîta băutură. Tocmai de aceea, neavînd încredere în capacitatea sa, o sfătuise pe Nina să cheme de urgenţă din capitală un medic psihiatru experimentat.

Ca urmare, primiră curînd înştiinţarea că doctorul pornise la drum din Petersburg.

Trecuse o săptămînă. Prohor Petrovici nu ieşea de loc din casă. În fiecare dimineaţă, îndată ce se trezea, primele lui vorbe erau :

— Ei, nu l-au prins încă ?

Toate gîndurile lui roiau acum în jurul acelei nopți de zbucium crunt. Și ori de cîte ori năvăleau în sufletul lui, cu silnicie, ca un gîde cu biciul în mînă, acele amintiri dureroase, retrăia iar și iar cumplita lui cazină. Cu o limpezime neobișnuită, întrecînd însăși realitatea printr-un fel de intuiție lăuntrică ascuțită la maximum, își vedea trupul sfîșiat în două, atîrnînd în văzduh. Se căznea din răsputeri să curme acea vedenie. Striga : „Toate sînt arătări, năluci ! Mă aflu în biroul meu... acasă !" Își vîra degetele în ochi, bătea cu pumnul în masă, se plesnea peste obraji ca să se trezească, se scula de pe canapea, se ducea la fereastră, la lumină, dar totul era zadarnic... Trupul lui sfîrtecat se zvîrcolea mai departe, și tîlharii rîdeau în hohote de Prohor cel dus dintre vii. Îl săgetau fiori reci și îl încleștau cîrcei la degetele picioarelor.

Deodată auzea strigătul gutural al cerchezului : „Mori, cîine !" și vedenia cea întunecată dispărea. Atunci în psihicul lui Prohor se petrecea fulgerător o schimbare : un val de ură năprasnic împotriva lui Ibrahim-Oglî îi podidea întreaga ființă. De atîta venin îngălbenea la față și părul i se ridica măciucă în cap. Turbat de o furie animalică, nu mai putea nici să strige, nici să înjure. Tremura doar din tot trupul, scăldat în sudoare rece, gata-gata să leșine.

Spre sfîrșitul săptămînii, sub acțiunea bromurii și a băilor calde (poate chiar și a alcoolului băut pe furiș) vedeniile acestea înfiorătoare se mai răriră. Priza de cocaină, pe care o ascundea cu multă grijă, îi aducea oarecare liniște, iar un pahar de coniac șterpelit îl cufunda într-un somn adînc.

Astfel treceau ceasurile și zilele. Părul lui încărunțise de-a binelea. Nu oricine ar mai fi putut acum să recunoască în el la prima vedere bărbatul voinic și chipeș de odinioară. Ce să-i faci... Totul se desfășura așa cum fusese statornicit.

Într-o zi, privindu-l prin ochelarii lui fumurii, medicul, crezînd că nervii lui Prohor se refăcuseră, voi să

încerce vechiul mijloc de tratament oglindit în zicala : „Cui pe cui se scoate". Îi spuse deci :

— Prohor Petrovici, vizitiul Savoska ar vrea să te vadă.

— Ce vorbă-i asta, Ipolit Ipolitîci ? Savoska e mort.

— Mort ? Ai visat. Te asigur că trăieşte.

Prin crăpătura uşii se arătă chipul zîmbitor şi cam prostănac al lui Savoska.

— Să trăiţi, boierule ! Eu sînt !

Prohor sări de pe canapea şi, cu mîinile vîrîte în mîneci, făcu ochii mici, privind cu luare-aminte spre flăcău : în ultima vreme îi cam slăbise vederea.

— Eu sînt, boierule. Iacă, v-am adus nişte mînătărci proaspete şi nişte rîşcove. Eu le-am cules. Taică-meu mi-a poruncit să vă doresc sănătate şi maica la fel. Să nu vă fie cu supărare.

— Măi nătărăule... Păi, tu ai fost ucis.

— Cine să mă ucidă ? — zîmbi cu gura pînă la urechi flăcăul. — Nu-mi prea aduc aminte...

— Ei, asta-i, cine ! Nărod mai eşti...

Prohor începu să alerge de colo-colo prin odaie. Păşea cînd mai repede, cînd mai încet. Uneori, se clătina, se apleca într-o parte.

Medicul se apropie de el.

— Prohor Petrovici, linişteşte-te şi stai jos. Savoska, şezi şi tu. Povesteşte-i domnului cum s-au petrecut lucrurile. Uite, boierul a răcit şi a căpătat fierbinţeli la cap, aşa că a uitat totul şi le cam încurcă — spuse doctorul, gîndind în sinea lui : „S-o fi prefăcînd Prohor Petrovici, ori ba ?" În timpul din urmă îl tot obseda gîndul că Gromov „făcea pe nebunul", voind să-i prostească pe toţi.

Prohor se lăsă greoi la masa lui de lucru, aprinse deodată două pipe şi se apucă să-şi aprindă şi o ţigară de foi. Savoska se aşeză şi el pe marginea unui scaun, mai lîngă uşă. Purta rubaşcă roşie iar pe deasupra — jiletcă, cu ceasul în buzunar. Părul lui bălai ca inul era dat cu ulei şi pieptănat cu cărare la mijloc. Deşi împlinise nouăsprezece ani, avea o faţă de copil.

— Să încep ?

— Hai, spune — îl îndemnă doctorul şi-i puse lui Prohor halatul pe umeri.

— Apăi, boierule, să ştiţi că Ibrahim nu v-a zis nimic. Şi nici dumneavoastră nu aţi scos vreo vorbă. Asta-i. Şi nici tîlharii nu v-au dus la nici un fel de brazi. Asta vi s-o fi năzărit dumneavoastră. Atît numai, că dînşii au cîntat un cîntec : „Colo în pădurea deasă..." Lui Ibrahim i-aţi dat nişte bani. Tîlharii nu ne-au făcut nici un rău, nici mie, nici dumneavoastră, şi ne-au lăsat să plecăm nevătămaţi acasă.

Se bîlbîia, juca din sprîncene şi năduşea. Se scărpina după ureche, îşi freca mîinile şi se tot uita la doctor, întrebîndu-l parcă din ochi : zic bine, ori am încurcat-o cumva ?

Prohor părea că-l ascultă cu luare-aminte, îi întărea spusele, dînd tot mai repede din cap, bătea toba cu degetele în masă şi trăgea cînd din pipă, cînd din ţigara de foi. Apoi, deodată, încruntînd sprîncenele şi uitîndu-se ameninţător drept în faţa flăcăului, care se holba speriat, se răsti la el :

— Basmele astea să le povesteşti răposatei mele bunici. Eşti un dobitoc ! Vrei să spui că nu l-ai auzit pe Ibrahim spunînd : „Du-te acasă, Proşka. Prea devreme de ucis la tine. Lasă, junghem noi aldată" ? Vorbele astea ale lui mi-au rămas întipărite în minte şi mă pîrjolesc ca o flacără. Nu le-ai auzit, spune, nu le-ai auzit, prostovane ?

— N-am auzit, să trăiţi.

— Ieşi afară, dobitocule ! (Savoska puse mîna pe clanţă.) Stai ! Ţine trei ruble. Îţi mulţumesc pentru mînătărci.

Cu călcîiele întoarse în afară, Savoska păşi în vîrful picioarelor pînă la masă, luă banii cu teamă din mîinile stăpînului său, care-l băgase în sperieţi, şi rămase locului ca un popîndău, uitînd cu desăvîrşire ce trebuia să facă cu banii.

— Bagă-i în buzunar şi du-te — îi spuse medicul.

Savoska ieşi. Vîrîndu-şi ceafa mai adînc în gulerul larg al halatului, Prohor strînse înfrigurat din umeri.

— O să mă înnebuneşti de tot, Ipolit Ipolitîci. Ce-a fost şi aiureala asta ?... Vrei să spui că ăsta-i Savoska ? Doar am văzut cu ochii mei cînd l-au izbit în cap cu ceva greu. Am văzut cu ochii mei cum îi curgea sîngele din cap.

Simţi deodată în gură gustul sîngelui. Îşi trase repede mîinile de pe braţele jilţului, le cercetă pe furiş sub masă, apoi, aruncînd spre medic o privire iscoditoare, le vîrî în buzunarele pantalonilor. Uitîndu-se la doctor, se întreba : „O bănui că eu l-am ucis pe Savoska, ori nici nu-i trece prin cap aşa ceva ?"

După cîteva zile, Prohor plecă să inspecteze lucrările, cînd prin faţa „Foişorului de veghe" îl întrebă pe medic, care-l însoţea :

— Nu ţi se pare că s-a cam strîmbat turnul ?

Doctorul se întoarse, se uită la turn, apoi privi cercetător în ochii lui Prohor, îşi zise din nou : „Se preface", şi răspunse :

— Nicidecum. Mi se pare că este foarte drept. Da, da, drept de tot.

— Aha. Atunci să ştii că eu m-am strîmbat.

Într-adevăr, turnul cel nevăzut al măreţelor planuri făurite de Prohor Petrovici se strîmbase de-a binelea, după cum şi Prohor cel egoist se cam strîmbase. Toate treburile lui erau acum frînate de ceva, iar unele începuseră chiar să meargă de-a-ndaratelea. Deasupra tuturor întreprinderilor sale plutea de acum încolo ameninţarea unei destrămări lăuntrice.

Inginerul Protasov îşi strîngea velele încetul cu încetul : nu mai avea nici un chef să se joace cu furtuna aceea, absurdă, şi acum căuta pe busola destinului său un nou itinerar şi un nou azimut ca să părăsească pentru totdeauna tărîmurile taigalei. Nu se mai ducea prea des la exploatări, nici nu se mai frămînta atît de mult pentru un eşec sau altul. Dezinteresul pentru lucrări îi mira pe subalternii lui, stîrnind în acelaşi timp şi în

inima lor simțămîntul de nepăsare față de interesele altuia. Intuind starea de spirit care domnea în rîndurile conducerii, muncitorii se lăsau și ei pe tînjeală : patronul îi înșelase, era o fiară sălbatică, un ucigaș. Se spunea că recunoscuse el însuși acest lucru în fața oamenilor lui Ibrahim... Se mai spunea că ar fi înnebunit. De ce să-și scoată ei sufletul, trudind pentru un asemenea ticălos ?

În timpul acesta Prohor Petrovici nu se simțea prea rău : mînca cu poftă, fuma, se mai și îmbăta pe furiș și credea că este cu desăvîrșire sănătos, normal, atît doar, că în jurul lui sînt numai nebuni, bigoți și nemernici, care-i doresc moartea și s-au jurat să-l ucidă.

— După cîte văd, Ipolit Ipolitovici — spuse el doctorului — dumneata mă consideri nebun ? Greșești.

— Vai de mine, Prohor Petrovici ! Cum poți să spui una ca asta ?!

De dimineață pînă seara, Prohor colinda atelierele și uzinele, însoțit de medic. Făcea observații inteligente, dojenea oamenii, cerceta amănunțit felul în care lucrau mașinile și diferitele utilaje. „Ia vezi, Korkin, nu-ți merge bine injectorul. N-auzi ? Are întreruperi ! Ia mai strînge puțin piulița ! Halal mecanic !" Controla socotelile și registrele. Descoperea foarte repede orice greșeală, orice inexactitate sau potlogărie și îl săpunea zdravăn pe cel vinovat. Muncitorii și funcționarii tremurau în fața lui, iar cînd pleca, dădeau din cap și spuneau :

— Ce nerozie ! Ar trebui să fii bou ca să crezi că stăpînul a înnebunit. Să dea dumnezeu oricui să fie nebun ca el...

Da, Prohor Petrovici vedea destul de limpede problemele care se ridicau în fața lui și cunoștea căile înfăptuirii lor. I se părea chiar că va găsi în el destule puteri ca să țină piept oricărei împrejurări, să înfrîngă orice greutăți, să-și cucerească pe deplin gloria și puterea.

„Nu, nu, și nu — își spunea el, amenințînd în gol cu degetul și făcînd cu ochiul. Nici eu, nici turnul meu nu ne-am strîmbat cîtuși de puțin. Sîntem tot atît de drepți ca și înainte !"

Şi totuşi, întreaga viaţă sufletească a lui Prohor, deplasată în parte din sfera muncii şi a afacerilor în lumea morbidă a halucinaţiilor, îl orbea întocmai ca un reflector puternic, îndreptat din întuneric drept în ochii actorului. Nu vedea, nu simţea că temeliile principale ale succeselor sale comerciale se clatină, cedează. Bogata lui exploatare auriferă „Novîi" era gata-gata să-i scape din mînă ; duşmanii puseseră mîna pe bogăţiile noi, descoperite de inginerul Obrazţov, pentru care Prohor neglijase să facă declaraţiile cerute de lege ; la exploatările lui, treaba mergea prost, lucrările se tărăgănau, iar vestea bolii sale ajunsese la Petersburg şi la Moscova. Într-un cuvînt...

Prohor Petrovici avea aproape patruzeci de agenţii comerciale prin oraşele şi satele mai răsărite. Comerţul cu manufactură, galanterie şi coloniale îi aducea venituri mari.

În faţa lui erau întinse pe masă dările de seamă semestriale ale unora dintre aceste agenţii. Cerceta atent a doua dare de seamă, a reprezentantului său, negustorul Iuri Klounov. Verifică bilanţul cu socotitorul, stabilind beneficiul : cinci mii şapte sute optzeci şi două de ruble, treizeci şi una de copeici şi jumătate.

I-auzi, tîlharul ! Pungaşul ! Klounov... Ce nume tîmpit ! Klounov... O fi el clovn, dar mai e şi pungaş.

Telefonă la contabilitate.

— Cine-i la telefon ? Funcţionarul de serviciu ? Controlează în registre ce venit s-a realizat anul trecut, în trimestrul al doilea, în satul Vstrecinîie Vodî !

Puse receptorul la loc şi bău două înghiţituri de poţiune cu bromură.

— Alo ! Ei ? Douăsprezece mii ? Mulţumesc.

Scrise pe darea de seamă următoarea rezoluţie :

„Să se facă un control. Iurka Klounov să fie dat afară. Înlocuiţi-l cu morarul Kasian Pirogov, dacă acesta primeşte."

Rămase cîteva clipe liniştit, pe gînduri. Puse dările de seamă deoparte. Îl cuprinsese o mare moleşeală. Ridică din umeri, făcu cîteva mişcări cu mîinile în sus

şi în jos şi se învioră. Deodată, cu totul pe neaşteptate se trezi în el dorinţa de a-şi verifica aparatul de gîndire, ca să se convingă, în pofida tuturor potiunilor, picăturilor şi suspinelor cu două înţelesuri ale medicului şi ale Ninei, cum că el, Prohor Petrovici Gromov, e ca întotdeauna perfect lucid, în posesia tuturor facultăţilor mintale. Căută jurnalul său intim, părăsit de mult, şi-l deschise la o pagină albă. Apoi, muind peniţa în călimară, izbuti printr-o încordare a voinţei să-şi trimită un nou flux de sînge la cap, ca să-şi învioreze activitatea cerebrală. Încruntă sprîncenele şi urmări firul gîndurilor, îndreptate acum nu spre cifrele seci ale evidenţei, ci pe alte căi, mai complexe. Creierul lucra din plin. Gîndul se năştea, limpede, ager, subtil. Atîta numai că în graiul omenesc nu dispunea decît de cuvinte primitive, grosolane. Plimba peniţa repede pe hîrtie, dar ceea ce scria era searbăd, prostesc, ieşind cu totul altceva decît voise. Făcu cu ochiul, în gol, zîmbi şi-şi spuse :

— Aha ! Sigur că da. Bine a zis cine a zis : „Minciună-i gîndul cel rostit“ [1]. Da, da. Îmi aduc aminte. Şi încă ceva... Mi se pare că asta a spus-o preotul, părintele Alexandr : „Nu putem vedea soarele, vedem doar reflexul lui“. Da, da, îmi aduc aminte. Popa e om înţelept, dar are plete lungi... Da, da, are plete lungi. Nici gîndului nu-i putem da o înfăţişare, nu putem decît să schiţăm un reflex al gîndului.

Astfel medita cu glas tare Prohor, în biroul său pustiu, parcurgînd în acelaşi timp din ochi cele scrise în jurnalul lui.

„Trebuie să trăieşti, nu numai pentru tine sau pentru alţii, ci laolaltă cu toată lumea şi pentru toţi.“

— Astea-s cuvintele unui oarecare Feodorov, un filozof. Dar nu-mi pasă de ele. Tîmpenii.

Muie din nou peniţa în cerneala roşie şi scrise în jurnalul lui cu mîna tremurătoare, nedesluşit :

---

[1] Vers din poezia „Silentium“ de cunoscutul poet rus F. I. Tiutcev (1803–1873) (n. ed.).

„Oameni! Nu trăiți pentru Filka Șkvoren, nici pentru Ibrahim-Ogli, nici pentru lepădăturile omenești, robii muncii, oameni de nimic. Oameni! Nu trăiți laolaltă cu toată lumea, nici pentru toți. Fiecare să trăiască numai și numai pentru el însuși.“

Ridică fruntea. În colț, stătea în picioare un om negru, detașîndu-se clar pe fondul alb al teracotei căminului. Prohor îl amenință din priviri și omul negru dispăru.

În odaie intră servitorul cu favoriți cărunți.

— E întuneric, boierule. Nu doriți să vă aprind lumina?

— Aprinde. Unde-i doctorul? Spune-i că dorm. Să nu vină pe capul meu.

La lumina becurilor, Prohor începu să-și recitească atent jurnalul. De partea cealaltă a mesei ședea un clovn albastru, fardat, cu ochi negri.

— Dacă nu mă înșel, v-am văzut anul trecut la circul „Cinizelli“.

— Perfect adevărat — răspunse clovnul cu un zîmbet amabil.

— Sînt cam suferind. Cel puțin, așa zice doctorul Ipolit Ipolitîci. Îl cunoașteți? E cam într-o ureche. Simt însă că a venit momentul limpezirii mele. O forță necunoscută mi-a luminat mintea. Pot judeca acum în alt plan decît cel cu care eram obișnuit... Mă-nțelegeți? Eram obișnuit să lucrez.

Prohor își flutură jurnalul, se uită la clovn printre gene și începu din nou să vorbească, privind cînd și cînd în paginile caietului.

— Iată, o viață întreagă am notat felurite evenimente în caietul meu, în inima sau în mintea mea. „În ziua de 20 martie trebuie să începem reparațiile zăgazului“, „La începutul lunii iulie trebuie să nască Nina“, „1 august — scontarea poliței de 150.000“, „13 septembrie 1908 — termenul arendei pentru terenul aurifer nr. 3“. Iată, așa era! Și iată că, săvîrșindu-și mișcarea de revoluție în jurul soarelui, pămîntul ajungea fără greș de fiecare dată la cutare sau cutare eveniment, al cărui termen fusese trecut în carnetul său. Pămîntul nu putea

să nu ajungă la el, întrucît se mişcă. Nu putea să-l ocolească, să nu-l atingă, pentru că acest eveniment exista dinainte în timp şi spaţiu.

— „Sau, mai exact, la întretăierea coordonatelor timpului şi spa..."

— Da, da ! Cunosc matematica. Evenimentul acesta exista din clipa cînd îl generase gîndul meu, punîndu-l într-un loc bine definit în timp şi în spaţiu. Toate gîndurile şi toate faptele mele existau şi ele în germene în sămînţa din care m-am făcut om, iar germenele germenelui meu a existat în germenii părinţilor, moşilor şi strămoşilor mei, ai tuturor înaintaşilor, mergînd pînă la clipa cînd a apărut în lume primul om. Nu-i aşa ? Aşadar, tot ce am eu în mine, bun şi rău, toate proiectele mele, generate de gîndul meu şi înfăptuite prin voinţa mea, ca şi cele care nu au fost încă înfăptuite au existat pururea în lumea asta, de la începutul începuturilor. Aşa-i ?

— Da, aşa este — confirmă de rîndul acesta nu clovnul, ci omul negru care se ivise din nou.

Prohor ridică ochii spre el şi apăsă pe butonul soneriei. Intră feciorul. Omul negru dispăru. Clovnul albastru îi spuse feciorului :

— Poţi pleca.

Feciorul plecă.

— Dar de ce atunci, de ce să-mi supravegheze Nina în halul acesta toate faptele ?! — strigă Prohor, împreunîndu-şi mîinile, şi ochii lui se umplură de lacrimi. — Trebuie neapărat s-o omor.

— Nu simţi în gură un gust de sînge ?

— Ba da — răspunse Prohor, trecîndu-şi vîrful limbii peste buze.

— Am ştiut. Ascultă acum ce s-a întîmplat o dată la noi la circ. Clovnul albastru îşi luă de pe cap tichia albastră şi o puse peste lampă. Odaia fu deodată scăldată în lumină albastră, iar omul negru de lîngă cămin deveni roşu ca sîngele. — *Mister* Williams, cunoscutul îmblînzitor de lei, îşi vîrîse capul în gura unui leu. Publicul era tot numai ochi. *Mister* Williams tre-

buia să-şi scoată capul din gura leului peste treizeci de secunde. Exact peste treizeci de secunde... Se cuvine însă să vă spun că în ziua aceea dumnealui se tăiase din greşeală pe obraz cu briciul. Leul a simţit gustul de sînge şi a scos un mîrîit abia auzit de fiară însetată de sînge. Apoi a început să-şi încleştеze fălcile, încet, încet... Verde de spaimă, *mister* Williams căuta să-l liniştească, mîngîindu-l pe gît şi spunîndu-i ceva. A trecut de două ori mai mult timp decît fusese prevăzut. Un minut întreg... Prevăzînd o nenorocire, toţi artiştii se adunaseră lîngă grilaj. Soţia îmblînzitorului, femeie cu doi copii mici, era gata să leşine. Văzînd zăpăceala din arenă, publicul încremenise. Au izbucnit nişte ţipete isterice. Leul mîrîia şi închidea ochii, satisfăcut, încleştînd fălcile tot mai mult. *Mister* Williams strigă: „Adio!" vîrî revolverul în urechea leului şi trase. O dată cu împuşcătura, s-a auzit trosnind şi craniul său, strivit de fiară.

— Aha! — spuse emoţionat Prohor. — Am auzit această întîmplare anul trecut. Chiar dumneavoastră mi-aţi povestit-o... Vă mai aduceţi aminte? Eram la restaurantul „Palkin". O uitasem însă cu desăvîrşire... Ca să vezi ce întîmplare! Cu alte cuvinte, toată problema era legată de brici?

— Exact, de brici. Se răsese şi... se tăiase la obraz. Dar, în general vorbind, briciul este un obiect folositor — răsună de undeva vocea interlocutorului său.

Prohor se ridică de la locul lui şi se uită peste masă în penumbră, căutîndu-l din ochi pe clovnul albastru.

— Ascultă-mă, domnule, nu te mai ascunde — spuse el. — Te asigur că n-am să-i suflu doctorului o vorbă despre vizita dumitale. Alo! Unde eşti?

O mînă albastră se întinse de undeva din gol, luă de pe lampă tichia albastră şi dispăru. Lumina albastră pieri şi ea. Lîngă cămin, stătea în picioare omul negru. Fără a-şi lua ochii de la el, fierbînd de mînie, Prohor începu să-şi caute pe dibuite revolverul pe masă, în sertare, în buzunare. Găsi briciul rătăcit printre hîrtii,

îl deschise şi, ţinîndu-l strîns în mînă, păşi încet spre oaspetele de lîngă cămin. Acesta nu se mişcă din loc, dar cele trei lumini ale candelelor — albastră, roşie şi galbenă — pîlpîiră deodată, revărsînd reflexele lor gingaşe peste icoanele fercecate în argint. În schimb, candelabrul se stinse.

— Sfinţia ta erai, părinte Alexandr ?

— Eu — răspunse un glas. — Omul negru a plecat. Nu mai vine niciodată. Nu mai vine nici clovnul albastru. Eu sînt. Ce-i cu briciul din mîna dumitale ?

Prohor tresări şi, deznădăjduit, se apucă cu mîinile de cap :

— Ce tîmpenie ! Ce aiureală blestemată ! Clovnul albastru, omul negru, popa... Ha... Ha !... Ei, drăcia dracului ! Visez fel de fel de bazaconii !

Îşi apăsă de cîteva ori degetul mare ceva mai sus de tîmpla dreaptă. Acolo, sub bolta craniului, exact în dreptul locului pe care apăsa, o dată cu pulsaţiile sîngelui, simţea şi o durere cînd mai scăzută, cînd mai intensă.

Stinse candelabrul, trase draperiile şi începu să citească al doilea raport al magazinului său din oraşul Vetropîlsk. În grădină era încă lumină. Erau orele şapte trecute seara. Soarele scăpătase spre asfinţit şi pe parchet se aşterneau umbre lungi, piezişe.

Pe a cincea dare de seamă, în care prepusul său, Mihriukov, trecuse la rubrica „Pierderi" şase mii patru sute nouăzeci şi cinci de ruble, rezultate dintr-un furt de mărfuri, de către răufăcători rămaşi necunoscuţi, fapt confirmat şi de procesele-verbale anexate, Prohor Petrovici scrise :

„Mihriukov trebuie trimis în judecată. Îl cunosc, e un potlogar. A împărţit cîştigul cu poliţia locală. Să i se intenteze acţiune. Să fie înlocuit. Să se ridice preţul mărfurilor cu 25%, ca să se acopere paguba."

Pe o notiţă separată, scrise o dispoziţie către administraţie : „Să se urce preţul mărfurilor cu 10% la toate agenţiile comerciale".

Deodată începură să zbîrnîie telefoanele, amîndouă

deodată. Afară se auziră împuşcături, tropot de cai, şuierături şi chiote. Sărind de la locul lui, Prohor Petrovici se repezi la fereastră şi scoase capul de după draperie. Strivind în picioare rondurile de flori din grădină, nişte călăreţi trecură în goană prin faţa ferestrelor. Ridicîndu-se în scări, Ibrahim lovi din răsputeri cu harapnicul în geam şi strigă, rîzînd gutural :

— Bună dzîua, Proşka !

Apoi se făcu nevăzut.

Prohor se trase îndărăt din fereastra deschisă. Tremura ca varga. Părul i se făcuse măciucă.

Prin grădină şi prin curte, oamenii alergau, înjurau, înşeuau caii şi slobozeau focuri de armă. Medicul şi feciorul intrară repede în odaie. Prin faţa geamurilor trecu, stîrnind nori de praf, un pîlc mare de gardieni.

— Nu e nimic — spuse doctorul. — Nu vă tulburaţi. Au fost doar nişte gardieni beţi.

— Te rog să nu mă scoţi din sărite ! — strigă Prohor Petrovici. — Feciorul şi doctorul schimbară o privire. — Nu sînt nici orb, şi nici nebun. A fost banda de tîlhari. Printre ei era şi negustorul de spirt, cel cu nasul tăiat, cum dracu îl cheamă ? Tuzik, mi se pare. Era şi cerchezul Ibrahim. El a lovit cu harapnicul în geam. Dar de ce nu se încuie poarta grădinii ?! Ce fac oamenii de pază ?!

— Erau la ceai... Ei, păcatele mele ! La aşa ceva nu ne-am fi aşteptat — clătină din cap feciorul, ţocăind posomorît din buze şi adunînd de jos cioburile geamurilor.

— Banditii ! Să îndrăznească ziua-n amiaza mare ! Blestemaţii ! — răcni Prohor Petrovici.

— Da, da. La drept vorbind, nu-i tocmai zi, ci seara. Dar au venit numai aşa, să se grozăvească...

— Mi-au stricat rondurile — se plînse Prohor. — Nu mă lasă să lucrez...

— Liniştiţi-vă ! Unul a fost omorît, iar alţi doi — răniţi. A sosit şi o telegramă din partea guvernatorului. O sotnie de cazaci se îndreaptă repede încoace. Fiţi pe pace... Curînd se va termina şi cu ei.

— Azi-dimineață am primit din partea ispravnicului o telegramă cifrată. Iat-o !

Prohor Petrovici luă de sub *presse-papier* o hîrtiuță și o citi doctorului :

„Oamenii mei i-au făcut felul lui Oglîșkin. Aștept dispoziții. Mișa.“

I-am telegrafiat să aducă încoace cadavrul banditului și cînd colo, acest „cadavru“, acest afurisit de „Oglîșkin“, mi-a făcut țăndări geamul.

— Poate că n-a fost el — spuse doctorul, încercînd să-l liniștească. — Cred că era un altul.

Feciorul trase perdelele, făcu lumină și plecă.

— Ați lucrat ?

— Da, și chiar foarte bine. Din fericire, nu m-a deranjat nimeni. Iată, am controlat cîteva dări de seamă. Peste tot sînt numai ticăloși, potlogari, hoți. N-am încredere în nici unul din ei. În treacăt fie spus, n-am încredere în oameni, nici măcar în dumneata.

Doctorul oftă cu un aer jignit și începu să cerceteze rezoluțiile, șirurile de cifre subliniate cu creion roșu, tăiate, și totalurile verificate. Privirea îi căzu și peste sticluța cu etichetă.

— Ați luat poțiunea ?

— Da.

Doctorul puse mîna pe ultimul raport, al optulea la număr, și, scuturînd din barbă, începu să citească rezoluția scrisă lăbărțat, cu cerneală roșie. Sprîncenele i se ridicau, apoi coborau, iar în ritmul lor i se săltau pe nas și ochelarii fumurii. Prohor Petrovici își aprinse o țigară. Doctorul citi :

„Sînt mort, dragă Sinilga, dar voi învia și te voi învia și pe tine, pe Anfisa și pe toți, ca să fiți cu toții moștenitorii mei, cu confiscarea averii. În locul lui să fie pus Iakov Kojin, vînătorul : e om bătrîn și cinstit.“

Doctorul împături hîrtia.

— Aveți de mult acuarela asta ? Aceea din colț... — rosti el și, în clipa cînd Prohor se întoarse spre tablou,

vîrî pe furiş raportul în buzunar. „Are dreptate, de altfel ca întotdeauna. M-am înşelat... Într-adevăr, nu se preface, ci e bolnav" — îşi zise Ipolit Ipolitovici Terentiev. Barba lui asiriană, retezată ca o lopată, atîrna jalnic în jos, iar faţa galbenă, cu obrajii supţi îi tresărea nervos. Duhnea a votcă.

15

În seara aceea, Nina Iakovlevna avea vreo zece musafiri. Intrînd în salon, Andrei Andreevici Protasov îi înştiinţă pe cei de faţă că Ibrahim-Oglî fusese ucis la jumătatea drumului între exploatările „Novîi" şi „Dostan" cu prilejul unui schimb de focuri. Părintele Alexandr îşi făcu uşurat semnul crucii şi mormăi: „Slavă domnului". Nina se întristă, se duse repede în iatacul ei şi făcu în faţa icoanelor trei mătănii pentru odihna sufletului răposatului; îi purta cerchezului o recunoştinţă eternă. Cînd intră însă din nou în salon, Protasov, care bănuia pentru ce plecase Nina, spuse cu viclenie:

— În realitate însă, Ibrahim-Oglî trăieşte. În orice caz, a fost văzut acum un ceas de Ilia Sohatîh care se ducea în grabă la poştă ca să expedieze ziarelor din capitală nişte anunţuri de ale lui, foarte *secrete*. Se pare că Ibrahim ar fi trecut în goana cailor pe uliţă, împreună cu banda lui.

— Nu — spuse Nina, ştergîndu-şi buzele cu batista. Era o droaie de vînzători de spirt beţi. Au năvălit şi în grădina noastră. Era cu ei şi Tuzik cel cîrn. Vor să se răzbune pe noi pentru că gardienii nu-i lasă să vîndă alcool.

La rîndul lui, preotul vesti moartea părintelui Ipat din satul Medvedevo:

— A mai avut un atac, apoi un al treilea şi... sufletul lui drept s-a înălţat la ceruri.

Începu apoi un duel verbal între preot şi Protasov. Duelul se înteţi repede.

— ...nicidecum. Dimpotrivă... — îşi termină obiecţiile Protasov. — Socialismul are drept ţel să transforme stihia oarbă a instinctelor care-i domină pe oameni într-o activitate conştientă, luminată de principiul dreptăţii, iar în locul luptei distrugătoare pentru existenţă să instaureze înfrăţirea între popoare. Dacă dispui de o oarecare doză de imaginaţie, nu e prea greu să-ţi închipui, stimate Alexandr Kuzmici, cum va arăta viitoarea orînduire socială...

— Nu mă încîntă de loc să devin, în această orînduire viitoare a dumneavoastră, o clapă de pian pe care s-o apese alţii, silindu-mă să cînt „valsul cîinilor" — răspunse părintele Alexandr, plimbîndu-se agitat dintr-un colţ în altul, cu mîinile vîrîte în mînecile anteriului. — Poate că n-am nici o poftă să cînt valsul dumneavoastră, ci, dimpotrivă, aş cînta „Dubinuşka", sau, poate, aş dori să tac.

— Da, da — îl aprobă Nina.

— Nici n-ai să fii o clapă de pian — ripostă calm Protasov. — Ai să fii o rotiţă într-un mare mecanism, un mare colectiv de oameni, poate chiar o rotiţă folositoare.

— Da, da — îl aprobă şi pe el Nina.

— Şi dacă nu vreau să fiu nici un fel de rotiţă, nici măcar una folositoare ? — se întoarse arţăgos spre Protasov preotul. — De ce ţii neapărat să mă închizi după gratiile aurite ale unei prosperităţi raţionale ? Lasă-mă să rămîn ce vreau eu, fie şi o pasăre, o cioară, să-mi fac cuibul în copacul care-mi place mie, acolo unde am hotărît să mă las din zbor. Sau poate că vreţi să interveniţi în toate manifestările naturii ? Ia spune-mi : pot să rămîn cioară, pot să mai am şi eu propriul meu liberarbitru ?

— Începi să vorbeşti ca Dostoievski, ba încă aşa cum vorbea el în perioada sa cea mai reacţionară — răspunse Protasov enervat, vrînd să-l înţepe pe preot. — Obiecţia dumitale nu este decît un plagiat filozofic.

— Poate că ai dreptate, poate. Dar din moment ce am adoptat felul de a gîndi al lui Dostoievski, gîndurile lui devin implicit şi ale mele. Ei bine, da, vorbesc ca Dostoievski. Dostoievski este însă o valoare universală, un adevărat munte, un Mont Blanc, pe care nu-l poţi ocoli. În timp ce de muşuroaiele dumitale poţi doar să te împiedici, şi atît. Cînd te apropii însă de Mont Blanc, scoţi fără să vrei o exclamaţie de uimire şi ridici negreşit capul în sus... Negreşit ! Dacă vrei, poţi să urci sus pe pisc şi să priveşti de acolo în zare. Dacă nu, poftim, ocoleşte prin mlaştini, împiedicîndu-te de muşuroaiele contemporaneităţii.

— Bine, bine ! — replică Protasov, luîndu-şi *pince-nez*-ul de pe nas şi rupînd trei chibrituri ca să-şi aprindă ţigara. — Dar să ai în vedere, stimate domn (preotul făcu o grimasă), că în cazul unor pertubaţii geologice Mont Blanc-ul dumitale ar putea să se răstoarne cu susul în jos, iar în locul lui să rămînă o baltă, o mlaştină. Cît despre mlaştina de ieri, ea ar putea să devină deodată un nou Mont Blanc. (Ferindu-se să n-o vadă preotul, Nina îi zîmbi încurajator lui Protasov.) Noi tocmai ne apropiem de timpurile cînd în toate straturile societăţii se vor petrece cele mai măreţe transformări spirituale. Atunci toate valorile vor fi reconsiderate, iar adevărul dumneavoastră de astăzi se va scufunda în mlaştina trecutului. — Protasov se sculă de la locul lui şi începu să păşească repede prin odaie, ridicînd degetul şi arătînd parcă viitorul. Atunci se vor înălţa munţi noi, de pe care se vor descoperi orizonturi, nemaivăzute, nemărginite !

— Şi dacă voi fi împotriva acestor noi perturbaţii geologice ale dumitale ? — întrebă supărat preotul, cu un zîmbet forţat în ochii înăspriţi. Se opri în loc şi, ridicîndu-se pe vîrfuri, lovi deodată violent cu tocurile în podea. — Dacă sînt împotriva acestor perturbaţii ?

— În cazul acesta, dă-te mai la o parte ca să nu te strivească...

— Şi dacă nu vreau ? — repetă îndărătnic preotul, cumpănindu-se pe picioarele depărtate. — Am oare

dreptul să doresc sau nu un lucru? Nu mi-ai răspuns încă...

— Dacă dorința dumitale nu-i în contradicție cu interesele maselor, ea este pe deplin legitimă.

Protasov se apropie repede de o bomboniera și-și aruncă în gură o bomboană de ciocolată.

— Ha! Interesele maselor!... Și ce este masa? — întrebă preotul apropiindu-se la rîndul lui de bomboniera și servindu-se. Bomboana i se opri însă în mustață și căzu jos. — Masa merge totdeauna în direcția în care este dusă. — Aplecîndu-se, ridică bomboana, suflă în ea și o duse la gură. — Masele au urmat întotdeauna pe conducători. Odinioară varegii au fost conduși de Riurik [1], de Truvor. Apoi au apărut și Ivanii noștri...

Protasov se așeză posomorît pe un scaun și cu buzele crispate se apucă de partea dreaptă a pieptului. Medicul psihiatru, sosit de curînd din capitală, fuma. Nina simțea c-o străbat fiori.

— Geniul concepe, iar furnicile înfăptuiesc trudindu-se — continuă părintele Alexandr. — Eu opun maselor geniul, gloatei — personalitatea. Interesant, unde ar fi ajuns omenirea dacă nu s-ar fi ivit un Columb sau altul?

Preotul se așeză și începu să prizeze nervos tabac.

— Omenirea va ajunge fără doar și poate acolo unde o cheamă glasul libertății — răspunse Protasov obosit. — Va naște genii și, prin luptă dîrză, va ajunge la eliberarea fizică și morală. Își va dobîndi propria fericire.

— Și ce este... ce... ce... ce este fericirea? — întrebă preotul, încrețindu-și fața ca să strănute, fără însă a izbuti.

Protasov își frecă fruntea și răspunse:

— Cred că fericirea este un perfect echilibru între dorințele rationale și posibilitatea satisfacerii lor.

— De acord... — Preotul își scoase iar batista, încre-

---

[1] Riurik — conform legendei, cneaz al varegilor, care în anul 862 s-ar fi stabilit împreună cu frații săi, Sineus și Truvor, la Novgorod, întemeind prima dinastie a statului kievean (n. ed.).

ţindu-şi din nou faţa, fără a strănuta însă... — Dar, dă-mi voie. Din moment ce toate dorinţele...

— Toate dorinţele raţionale.

— Din moment ce toate dorinţele raţionale au fost satisfăcute, înseamnă că mi-am dobîndit liniştea fizică şi morală. Întrucît fac parte dintr-un colectiv, înseamnă că toate celelalte părţi ale colectivului, cu alte cuvinte, întreg colectivul, şi-a dobîndit liniştea fizică şi morală. Aşa e? Dar atunci unde mai e lupta, unde-i stimulentul acela al dumitale care face ca omenirea să meargă înainte? Toate minusurile au fost satisfăcute prin plusuri. Rezultatul e zero, o mlaştină stătută... Maşina socială se opreşte şi ducem o viaţă sătulă de porci. Am dreptate, sau nu?

Preotul alese din bomboniera două bomboane de ciocolată, căscă gura ca să le arunce pe limbă, dar deodată tresări şi strănută. Bomboanele căzură jos şi toată asistenţa izbucni în rîs. Pufni şi Protasov.

— Nu, domnul meu — răspunse el sec, stăpînindu-şi veselia forţată. — N-ai cîtuşi de puţin dreptate. De care viaţă de porc, de ce fel de mlaştină vorbeşti? Ai uitat că gîndirea, imaginaţia, fantezia nu pot fi satisfăcute? Spiritul omului însetat de cunoştinţe caută mereu orizonturi noi.

— Aha! Gîndirea, fantezia!... Totuşi nu mă pot împăca cu viitoarea orînduire socială a dumitale, deoarece în cadrul ei omul va fi lipsit de liberul lui arbitru — spuse apăsat părintele, cu ochi scînteietori.

— Dar bine, părinte! — exclamă doctorul Apercepţius, care tăcuse pînă atunci. — Aţi scăpat din vedere că în natură nu există în genere liberul-arbitru.

— Cum vine asta?

— Libertatea voinţei omului este întotdeauna relativă — se grăbi să intervină Protasov. — Ea depinde de ciocnirea dintre afectiv şi raţiune şi de o mie de alte cauze... N-ai ştiut acest lucru, Alexandr Kuzmici? De problema aceasta s-a ocupat şi Voltaire...

— Trăim într-o lume a cauzelor şi efectelor, părinte

— se amestecă din nou în vorbă Apercepţius, cu un ton care nu suporta obiecţii.

— Mă surprinde... Cum vine asta? — se întrebă preotul, gesticulînd cu un aer confuz. — Liberul-arbitru este baza a tot ce există, este acel pilon pe care se reazemă întreaga raţiune de a fi a universului. Nu crezi că greşeşti, tinere?

— În primul rînd, nu sînt chiar atît de tînăr. Am trecut de patruzeci şi şapte de primăveri — replică medicul zîmbind. Cu sprîncenele negre şi cu obrajii de un rumen pal tineresc, Apercepţius avea capul mare, ras, lucitor. — În al doilea rînd, ca psihiatru, trebuie să vă spun că aşa-numitul liber-arbitru este doar o iluzie, o noţiune psihologică de ordin subiectiv.

— Cum vine asta?

— Foarte bine! — răspunse psihiatrul uitîndu-se tîmp la preot, pe care, de la înălţimea preasavantelor sale cunoştinţe de specialitate, îl socotea cam prostănac. — În primul rînd, noţiunea de liber-arbitru este limitată prin însăşi fiziologia creierului ca substrat al activităţii spirituale! În al doilea rînd, conştiinţei noastre îi rămîn ascunse toate cauzele reale şi tot mecanismul procesului ce se...

Nina nu pricepea o iotă din toată flecărealea aceea savantă care începuse s-o plictisească.

— Şi îndeobşte — interveni inginerul Protasov, întrerupîndu-l pe psihiatru — ideile dumitale, stimate Alexandr Kuzmici, sînt acum foarte învechite. Poate că odată şi odată şi-au avut şi ele *leur raison d'être* [1]. Acum însă, crede-mă, nu mai pot fi utile nimănui.

Subiectul era epuizat. Preotul, pe care interlocutorii lui îl făcuseră să roşească, ridică iritat din sprîncene, zîmbind într-o doară.

Medicul casei, cu ochelari fumurii, intră în salon şi-i arătă psihiatrului hîrtia pe care Prohor Petrovici pusese ciudata rezoluţie.

— Aş putea să-l văd pe bolnav? — întrebă Apercep-

[1] Raţiunea lor de a fi (în limba franceză) (n. trad.).

ţius şi, luîndu-şi rămas bun de la Nina, se îndreptă împreună cu colegul său spre biroul stăpînului casei.

Preotul se retrase şi el în odaia lui. Musafirii plecară.

— Nina Iakovlevna, scumpa şi buna mea prietenă — spuse emoţionat Protasov, apropiindu-se încet, ca o umbră de Nina. — După cum ştii, plec peste trei zile şi-mi vine foarte, foarte greu.

Nina şedea cu capul în piept, cuprinzîndu-şi genunchii cu braţele albe, dezgolite. Rochia ei de catifea, bătînd în culoarea oţelului, cădea în falduri triste. Tristă era şi floarea parfumată de iris, aplecată pe umărul ei.

— Îţi cer încă o dată să vii cu mine, Nina — rosti Protasov, stăpînindu-şi cu greu simţămîntul apăsător al tristeţii. O luă de mînă. În ochii ei sclipi o rază de bucurie, dar se stinse îndată. — Vrei să fii soţia mea?

Nina tăcea, mişcîndu-şi doar uşor umerii. Îşi lăsase ochii în jos. Pieptul i se ridica, agitat. Degetele îi tremurau. Marele smarald în montură de briliante de la inelul ei scînteia în lumina electrică. Îi era ruşine să se uite în ochii lui Protasov. Dîndu-şi seama de acest lucru, îşi plecă şi el ochii.

— Aştept răspunsul — spuse Protasov înclinîndu-şi capul, cu o voce de osîndit în care sunau inflexiuni tragice.

Smaraldul inelului sclipi şi se stinse. Spaţiul dispăru. Aerul se închegă parcă.

— Nu pot, Andrei — răspunse anevoie Nina.

După un somn profund, Prohor Petrovici şedea la masa lui de lucru, cu un picior îndoit sub el, şi citea o carte, răsucindu-şi moţul de păr pe deget.

— Aha, bună ziua! Aţi venit să mă trataţi? Perfect. Vă place băutura? Să bem ceva. Domnul Ipolit nu mă lasă... Care e numele dumneavoastră?

— Doctor în medicină Adolf Henrikovici Apercepţius.

Lat în umeri, îmbrăcat cu haine albe de flanelă, psihiatrul se uită în cartea pe care o citea Prohor.

— Aha! Gogol? Ce citeşti? „Vii"? Lasă prostiile

astea. Ia şi dumneata, mai bine, să zicem : „Moşierii de altădată". De băut, nu, n-ai voie... Fleacuri !... Te examinez mîine. Eşti sănătos tun. Atît doar, că te-ai dat bătut. Trebuie să lupţi. Omul trebuie să se imunizeze spiritual... Lasă dracului morfina şi cocaina. N-au decît să le miroasă zănaticii.

Prohor înghiţi în sec şi spuse cu un zîmbet vinovat :

— Şi totuşi, sînt bolnav, doctore. Am unele idei fixe... Ce părere ai ? Astăzi am văzut un om negru. L-am văzut de vreo trei ori în colţul acela de lîngă cămin.

— Cu ce te-ai ocupat azi ?

— Am verificat rapoartele acestea. Le-am cercetat vreo cinci ore de-a rîndul.

— Aha ! E clar. Legea contrastelor. O lege despre care a vorbit la vremea lui şi Aristotel. Dacă stau cu ochii pe hîrtie albă nu cinci ore, ci numai timp de cinci minute, iar apoi îmi îndrept privirile spre soba de teracotă ori spre tavan, trebuie să văd negreşit ceva negru. Asta se explică prin legea contrastelor. N-ai nici pe dracu !

— Atunci pot să dau pe gît o duşcă de coniac ? Un păhăruţ... — se rugă Prohor, înghiţind din nou în sec.

— Nu, n-ai voie.

Psihiatrul citi atent una după alta rezoluţiile puse de Prohor Petrovici pe rapoarte. Deodată, privirea lui se agăţă ca de o crestătură de răboj de numele „Iuri Klounov", subliniat cu o trăsătură de creion albastru. Întrebă :

— Dar ia spune-mi : n-ai văzut cumva azi un clovn ?

Împungîndu-l cu degetul, Prohor rîse voios şi strigă :

— Am văzut ! Pe cuvîntul meu că am văzut ! Un clovn albastru... Îl cunosc, îl cunosc de la circul „Cinizelli". Am tras cu el un chef anul trecut la Petersburg, la „Palkin". Dar cum de ai...

Psihiatrul îl privea ţintă în ochi, fără să zîmbească. Prohor se fîstîci şi întrebă sfios :

— De unde ştii de clovn ?

— Foarte simplu... Legea asociaţiilor. Negativele. Dar Sinilga cine o mai fi ? Ce mîncare de peşte ?

— Nimic... fleacuri — bîigui Prohor fîstîcit, aruncînd fugitiv o privire sub masă. — O amintire din tinerețe... O vrăjitoare, o *șamană*. I-am văzut cîndva sicriul.

— Așa, așa. Negative, pozitive.

— Ce fel de negative?

Uitîndu-i-se în ochi cu ochii lui cenușii, psihiatrul îi mișcă pe sub nas arătătorul în dreapta-în stînga și-i spuse sever:

— Nu-ți face nici un fel de închipuiri, nici un fel de închipuiri. Sînt eu, medicul dumitale. Da, da! În fața dumitale e medicul, nu dracul, nici diavolul și nici Sinilga. Te rog să te controlezi. Ei?

Prohor se încruntă. Se priveau amîndoi țintă în ochi, căutînd să se domine reciproc. Lui Prohor începu să-i tremure limba, iar pleoapa stîngă i se lăsă puțin în jos.

— Nu mi-e frică de nimeni — zise Prohor, apoi își răsuci mustața și se uită din nou sub masă. — Dar ascultă-mă, Adolf Henrikovici! — Ochii lui rătăceau acum de colo-colo. — Mă surprinde foarte mult o asemenea metodă de examinare a unui alienat mintal. Scuză-mă, te rog, nu cumva ești veterinar?

— Dragă Prohor Petrovici — răspunse psihiatrul, luîndu-l de mînă. — Păi ce fel de alienat ești dumneata? Raționezi perfect normal. Ești omul cel mai inteligent care a existat vreodată.

Prohor își trase mîna din aceea a psihiatrului, se ridică în picioare și, îndreptîndu-se de spate, își puse mîinile în șold.

— Îmi pare foarte rău, domnule doctor, că n-ai luat parte la jubileul meu. Chiar foarte rău...

Apoi se așeză cu un aer maiestuos.

— Dar la pustnici de ce te-ai dus?

— Din prostie — răspunse Prohor, ferindu-și privirea. — Voiam... De fapt, nici eu nu știu precis ce voiam. Simțeam că mă apasă ceva pe suflet. Aveam neplăceri cu soția mea, cu muncitorii. Stau cam prost cu finanțele. Toți caută să-mi ascundă acest lucru, dar îl văd și eu... Aș vrea totuși să știu ce este cu negativele acelea ale dumitale.

— Ai cît de cît idee despre ştiinţele naturale?

— Da, am citit cîte ceva — răspunse după o scurtă şovăială Prohor.

— Ei bine, uite cum vine chestia. — Psihiatrul trase un fum şi se aşează mai comod pe scaun. — Sistemul nervos central, inclusiv şi mai cu seamă materia cenuşie corticală, conţine un miliard două sute de milioane de celule nervoase şi cinci miliarde de fibre nervoase. Acestea sînt nişte elemente active, sau, dacă vrei, nişte clişee, nişte negative. Ele păstrează întipărite toate impresiile, sînt un fel de bibliotecă a memoriei. Mă înţelegi?

— Firește, înţeleg şi te ascult foarte atent.

— Perfect. Îmi pare bine. — Psihiatrul însemnă ceva în carneţelul lui. — Aceste impresii, aceste negative, tac, atîta vreme cît procesul psihic legat de ele nu a depăşit pragul conştiinţei. În clipa însă cînd survine acest fapt, memoria reînvie diferite fiinţe de-alde Anfisa sau Sinilga. Este o lume a imaginilor false. Mă exprim astfel, într-o formă aproximativă, simplificată, ca să fie mai pe înţelesul dumitale. În ceea ce priveşte...

— Dar mînia, enervarea?... — îl întrerupse pe neaşteptate Prohor Petrovici şi între sprîncenele lui îmbinate se brăzdă o cută adîncă. — Aşa, deodată, fără nici un motiv...

— Înţeleg. Te înfurii aşa, deodată, fără nici un motiv? Am un leac minunat pentru acest lucru...

— Prescrie-mi-l, te rog, dragul meu!

— Cînd te enervezi, numeri pînă la zece şi-ţi trece toată supărarea. Important e să-ţi schimbi dispoziţia.

Deodată Prohor ţipă „Au!" şi-şi trase piciorul. — Psihiatrul rîse:

— Mulţumesc. Nu vezi nimic?

— Nimic — mormăi Prohor, şi, trăgîndu-şi piciorul călcat, se uită sub masă. — M-a durut grozav bătătura, lua-te-ar naiba!...

— Perfect — spuse psihiatrul, frecîndu-şi mulţumit mîinile. — Te-am călcat pe bătătură şi n-ai făcut decît

să țipi. Un nebun și-ar fi închipuit neapărat că l-a mușcat un șarpe. Ești sănătos tun.

— Ha-ha ! — hohoti Prohor. — Așa poți să-mi tragi un pumn în falcă și să spui apoi că-s sănătos.

— Asta nu — răspunse rîzînd medicul. — La asemenea metode brutale de investigații nu recurg decît bețivii de la cîrciumă. În ceea ce privește bătătura dumitale, să știi : dacă ți s-o întîmpla vreodată să-l mai vezi pe clovnul albastru sau vreun spiriduș cu coadă, calcă-te singur pe bătătură, și vedenia piere.

— Da ?! Adevărat ?! — se bucură Prohor. — Mulțumesc. Negreșit că așa am să fac...

— Să încerci, să încerci. Acum descalță-ți piciorul drept. Descalță-te și dumneata, colega. Fac și eu la fel.

Rămaseră tustrei desculți. În odaie se răspîndi un miros de brînză împuțită.

— Să începem cu dumneata — spuse psihiatrul și, înșfăcînd zdravăn piciorul doctorului, de gleznă, se apucă să-l gîdile la talpă.

Ipolit Ipolitîci începu să țipe și să dea din picior, rîzînd nervos. Rîdea să se prăpădească, mai-mai să cadă de pe scaun.

— Ai voința cam slabă — conchise psihiatrul, întinzîndu-și piciorul. Poftim, gîdilă-mă acum și pe mine.

Doctorul începu să-l gîdile la talpă. Psihiatrul încleștă dinții și-și umflă obrajii îmbujorați. Asudase leoarcă de atîta sforțare.

— Gîdilă-mă, gîdilă-mă mereu — suflă el pe nări.

— Ai experiență în materie și o sensibilitate foarte redusă — spuse Ipolit Ipolitîci...

— Nici gînd — răspunse gîfîind psihiatrul și-și lăsă piciorul jos. — Am numai voință, o voință puternică. Ia să te vedem acum pe dumneata, Prohor Petrovici.

Prohor își puse piciorul uriaș, păros și cam murdar pe genunchii psihiatrului. Acesta își plimbă încetișor vîrful degetelor peste talpa goală și plină de bătături a pacientului.

— Ei, drăcia dracului ! — izbucni Prohor, trăgîndu-și piciorul. — Mă gîdilă ! Ia mai încearcă...

Încleştînd degetele în braţele fotoliului, rămase astfel, cu ochii holbaţi şi sprîncenele încruntate.

Psihiatrul îl gîdilă timp de un minut, rafinînd metodele în fel şi chip, apoi spuse :

— Încalţă-te. Merge perfect. Bravo ! Mîine te voi asculta cu ajutorul tuturor drăcoveniilor posibile : cronoscop, tahitoscop, mă rog, cu fel şi fel de marafeturi psihometrice. Dar toate astea sînt fleacuri. Eşti ca şi sănătos.

Adolf Henrikovici trecu apoi pe la Nina.

— N-am găsit nimic deosebit — o înştiinţă el. — Halucinaţiile şi le-a provocat dumnealui însuşi, prin beţii şi prin abuzul de stupefiante. Avem de-a face cu aşa-zisul delir al alcoolicilor, *delirium tremens*... Are o anumită acuitate a reprezentărilor, dar o să-i treacă. Soţul dumneavoastră trebuie neapărat să plece...

— Unde ? — întrebă cu spaimă Nina.

— Nu vă speriaţi. Nu este vorba de un ospiciu. Trebuie să plece într-o călătorie mai lungă, cît mai agreabilă cu putinţă. Să meargă în Italia, la Veneţia, în Spania. Trebuie ferit de emoţii puternice.

Prohor luă cina împreună cu toţi ceilalţi. Era vorbăreţ şi nefiresc de vesel. În schimb, Nina era neobişnuit de posacă, şi Prohor nu izbutea de loc s-o înveselească.

Despărţirea iminentă de Protasov îi înnegura tot orizontul vieţii. Presimţea că va rămîne nespus de singură. Boala lui Prohor, neînţelegerile cu muncitorii şi frămîntarea din sufletul ei o cufundau într-un abis de durere şi deznădejde.

Clipele de ispită erau tot mai frecvente, tot mai stăruitoare. Îi venea să lase totul baltă, să renunţe la avere, s-o ia pe Verocika şi să-i întindă mîna lui Protasov pentru toată viaţa.

Inima ei şovăia, iar mintea i se zbuciuma de parcă ar fi fost cuprinsă de flăcări. Dumnezeu, religia, părintele Alexandr, averea — totul se pierdea într-o negură, iar deasupra acestei neguri, pe o stîncă, se înălţa o imagine luminoasă : Protasov. Sufletul Ninei era sfîşiat în

două : destinul parcă-i vîra în suflet o pană de lemn, vrînd pe de o parte s-o ucidă, pe de alta — s-o scoată pe calea cea largă a descătuşării vieţii omeneşti. Uneori o apuca spaima.

— De ce eşti atît de posomorîtă, Ninocika ? Parcă ţi-ai fi pus în gînd să-ţi faci seama la noapte — rosti deodată Prohor, tare şi apăsat, aşa ca să-l audă toată lumea.

— Poate că da — răspunse absentă Nina, suspinînd adînc. — Adolf Henrikovici, toarnă-mi puţin coniac...

...Seara tîrziu Prohor Petrovici fu înştiinţat de administraţie că patru sute de săpători şi tăietori declaraseră că părăsesc lucrările grabnice care nu sufereau amînare, vrînd să treacă la noile exploatări de grafit ale Ninei Iakovlevna.

— Nu le daţi drumul, nu le daţi drumul ! — zbieră furios în receptor Prohor. — Am să trag eu însumi cu tunul în toţi nemernicii ăştia. Praf îi fac pe toţi tîlharii aceştia, împreună cu Cook şi cu exploatarea lor de grafit !

Trîntind receptorul, Prohor Petrovici se prăbuşi în jilţ, sleit de puteri.

— În ce hal m-a adus tîrfa ! În ce hal ! — gemu el, apăsîndu-şi cu palma ochiul stîng. Avea impresia că globul ochiului îi iese din orbită, iar sprînceana stufoasă îi zvîcneşte neîncetat — sus-jos, sus-jos. Într-adevăr, un tic nervos îi agita muşchii obrazului.

— Aşadar, briciul...

Tresări şi holbă ochii, auzind un glas neplăcut care parcă-l striga. În colţul de lîngă cămin se ghicea silueta întunecată a clovnului. Oaspetele purta anteriu negru, cruce pe piept şi tichie albastră.

— Aha, tu erai ? — spuse Prohor oftînd, şi arătarea se topi.

Prohor îşi încercă briciul pe unghie. Era ascuţit. Îl vîrî în buzunar. Ieşi în grădină şi făcu cîţiva paşi. Noaptea se boltea viorie, rece. Razele lunii se revărsau pe potecile presărate cu nisip. Daliile argintate de rouă.

Cam răcoare. Luna galbenă. Cerul palid, stelele albe. Cam răcoare. Chiar frig... Br-r ! Casa era adormită, nicăieri nu se vedea nici o lumină. Nina dormea şi ea. Prohor se întoarse în casă în vîrful picioarelor. Nici nu-i observă pe paznicii de la intrare, din colţuri, de la poartă. Îşi aduse aminte de ei abia cînd intră în biroul lui. Uşa scîrţîi uşor. I se păru că scrîşnea cerchezul. Ar fi trebuit să întrebe paznicii. Dar unde sînt ? Ar fi trebuit să caute în chioşcul din grădină. Nu cumva s-o fi ascuns acolo Ibrahim ?

— Nu-i cu putinţă ! Ibrahim a fost ucis — îşi răspunse el uşurat.

Dînd uşor perdeaua la o parte, se aşeză la fereastră şi privi luna. Era galbenă şi-i făcea cu ochiul. Prohor îşi pipăi buzunarul. Briciul era acolo. Putea s-o strîngă de gît... Nu, mai bine să-i taie beregata în somn şi să-i pună briciul în mînă. O întîmplare cît se poate de obişnuită, o sinucidere. Starea ei sufletească din timpul cinei, tristeţea ei, cuvintele rostite de el cu dibăcie, aşa ca să le audă toţi comesenii, şi părintele Alexandr, şi cei doi medici — înlăturau orice bănuială în ceea ce-l privea. Iar răspunsul ei : „poate că da" fusese de asemenea auzit de toţi şi tălmăcit de fiecare cam aşa : „Da, poate că la noapte o să-mi fac seama". Simplu, chiar foarte simplu ! În orice caz, el, Prohor, nu e nici prost, nici nebun. A prevăzut totul. Face lucrul acesta conştient, lucid. Îl plănuieşte de un an de zile. I-o fi oare milă de Nina ? Da, desigur, dar nu prea mult...

— Ce să fac, n-am altă cale, n-am — spuse el adresîndu-se lunii galbene, şi luna îi zîmbi. — În curînd au să-mi ia cea mai însemnată exploatare, „Novîi". Poate că mi-au şi luat-o şi nu-mi spun încă. Peste tot am numai pagube. Protasov mă părăseşte... Nina vrea să mă ruineze, să-şi mărească întreprinderile ei personale. Praful o să se aleagă de milionul ei. E o tîmpită. Crede că e al ei, şi nu al Verocikăi şi al meu. De ce ? Cînd am luat-o de nevastă, nu făcea doi bani. Încă de atunci am pus în gînd mîna pe milionul tatălui ei, iar pe tîmpita de ea am luat-o aşa, pe deasupra. Asta-i. Milionul e al

meu. Şi acum am o nevoie grozavă de bani... Îmi trebuie fonduri... Auzi, tîmpito, dă-mi milionul!

Luna galbenă lăsă în jos colţul buzelor, zîmbind acru cu chipu-i spelb.

— Ha, Nina!... O femeie ca oricare alta, o tîrfă, o buburuză. N-am încredere în ea. I-am atras atenţia de atîtea ori... Ce să fac? Să mor eu? Nu mi-e milă de mine, dar îmi pare rău de afacerile mele. N-am altă cale!

Păşi spre uşă, puse mîna pe clanţă, săltă cît putu uşa ca să nu scîrţîie şi ieşi tiptil pe sală. Se furişă încet, făcu vreo cinci paşi, apoi se aşeză jos, se descălţă şi-şi urmă, desculţ, drumul. Pereţii îi trimiteau o adiere răcoroasă, grea de somn. Fiecare fereastră deschisă spre noaptea cu lună pulsa ca o inimă, sălta în ritmul paşilor lui. Pereţii emanau un fluid „diabolic".

Îşi pipăi buzunarul. Briciul era acolo. La intrarea în apartamentul Ninei, fluidul ostil, vibraţiile, dansul electronilor se înteţeau, învolburîndu-se. Efluvii ameţitoare îl învăluiau, îl atrăgeau spre ele, după ele, în ele, îl conduceau în odăile Ninei. Nu mai ştia dacă umblă ori ba, dacă visează ori nu. Dacă cineva ar fi bătut deodată din picior şi ar fi strigat: „Stai!", ar fi căzut ca trăsnit de spaimă şi poate că ar fi murit de inimă. Nu mai era stăpîn pe voinţa lui, nu mai era stăpîn pe sine, păşea ca un somnambul...

Fiece nerv, fiece muşchi îi era încordat la limită, subconştient. Gînduri absurde dădeau ghes raţiunii sale întunecate: „Mint cu toţii că Savoska mai trăieşte. L-am ucis eu însumi, cu mîna mea, i-am dat cu piatra în cap." Simţi în gură gustul înţepător al sîngelui: „M-am obişnuit cu asta... Nu mi-e frică să ucid. Totul depinde de scop. Dacă e nevoie, ucid. Omul nu e decît un animal şi nu-mi pare rău de nici un om pe lumea asta. Nici de mine nu-mi pare rău."

Trecu prin sufragerie, prin salon, pe lîngă dormitor, mişcîndu-se ca un orb prin veşnicu-i întuneric. Nu ştia dacă umblă ori ba, dacă visează ori nu.

Şi deodată, în sufletul lui, în bezna adîncă a con-

ştiinţei sale, izbucni năvalnic o flacără, asemenea incendiului dezlănţuit în taiga. La lumina acestei flăcări, Prohor, orbul, îşi recăpătă deodată vederea, ca să şi-o piardă din nou într-o clipă, atît de orbitoare i se păruse lumina lină a candelei, făclioara ei cît un ochi de şoricel.

Un pat şi un pătuţ. Fetiţa respira liniştit. Dădaca sforăia, bolborosea ceva prin somn. Prohor se moleşi deodată: „Odaia Verocikăi". Luă de pe scaun ceva, poate un pantofior al fetiţei, şi se aşeză, cu mîinile întinse pe genunchi.

„Doamne, dumnezeule! Am nimerit în odaia Verocikăi. Cum de m-am rătăcit?" Deschise ochii mari, dezmeticindu-se treptat, ca din somn. Mîinile îi tremurau. Sfîntul Nicolae făcătorul de minuni parcă îl ameninţa sever din icoană: „Pleacă de aici, nemernicule, pleacă!"

— Cine-i?

— Eu sînt, dădacă — şopti stins Prohor, simţindu-şi obrazul scăldat în lacrimi. Plec îndată... Am venit la Verocika. Mi s-a părut că plînge...

— Nu, boierule... Nu plînge. Vi s-a părut. Doarme îngeraşul nostru.

— Da, da... Mi s-a părut... — bîigui Prohor şi, fără să-şi şteargă lacrimile, doar gemînd încetişor, ieşi încet din odaie.

Străbătu coridorul, aruncînd peste umăr priviri speriate, hoţeşti... Vîrî mîna în buzunar, dar nu dădu de brici.

Intră în odaia lui, aprinse lumina, deschise dulapul şi sări înapoi: din dulap ţîşni Ibrahim, bărbos, şi se mistui în gol.

— Ptiu, drăcia dracului! — strigă Prohor, scuipînd într-o parte. — Am ajuns să-mi fie frică şi de umbra mea. Trînti uşa dulapului cu oglindă. Chipul lui se răsfrînse din nou în luciul ei.

— Şi eu am barbă, ca şi cerchezul. Ar trebui să mi-o rad. Da, da.

Îşi luă doctoria şi se culcă. Totul tremura în el, totul se tălăzuia.

Deodată sări brusc în picioare, căută plicul cu pecete de ceară roşie şi scoase dinăuntru hîrtiuţa. Rîndurile păreau scrise cu sînge :

„Am procedat în deplină posesie a facultăţilor mintale. Doresc să fim înmormîntaţi creştineşte. Sicriul meu şi al soţiei să fie aşezate alături, iar al Verocikăi — deasupra.“

Clătină din cap, se făcu mic, mic de tot, se crispă şi gemu plîngăreţ :

— Nina... Ce crudă eşti ! Nu ţi-e milă de loc de Prohor ?

16

Spre vestitul sat Razboi soseau din toate părţile, cu căruţe, plute şi lotci, săpătorii, tăietorii şi minerii concediaţi de la întreprinderile Gromov.

Într-una din căruţele rămase în urmă se aflau cinci inşi : Filka Şkvoren, Vanka Rajîi, un prieten al acestuia, fugit de curînd de la ocnă şi alţii. Deodată, din taiga se năpusti o ceată de inşi înarmaţi cu puşti.

— Opriţi, flăcăi ! Am o vorbuliţă cu voi ! — răcni un bărbos.

— Măiculiţă, doamne, e ceata lui Ibrahim ! — strigă cărăuşul. Sărind din căruţă, o luă la fugă spre pădurice, cu capul între umeri, ca de frica gloanţelor. Filka Şkvoren puse mîna pe secure.

— Hei, vericule ! Vino înapoi ! — strigau tîlharii. — Nu vă facem nimic, că sînteţi oameni de-ai noştri...

Filka Şkvoren lăsă jos securea şi se uită la tîlhari, cu un rînjet larg pe mutra-i bărboasă, clipind cu pleoapele-i roşii, răsfrînte. Cărăuşul se opri şi scoase capul din desişul pădurii, neştiind ce să facă.

— Aveţi biştari, măi băieţi ? — întrebă unul din ceată pe numele său Pehter, un ins bondoc şi crăcănat, cu căciulă de blană de rîs, cu clape. Îşi plimbă ameninţător ochii albicioşi peste cei din căruţă. Filka Şkvoren puse din nou mîna pe secure şi zbieră ameninţător :

— Avem, dar nu pentru voi !

Şi-i sudui de mamă.

— Da' nici n-avem nevoie de biştarii voştri — strigară deodată trei glasuri din ceată. — Voiam chiar noi să vă mai dăm dacă...

— Păstraţi-i pentru gagicele voastre.

Filka Şkvoren sări din căruţă şi, pipăindu-şi cu o mînă punguţa cu zdrobîi de aur, ascunsă sub cămaşă, începu să-şi dezmorţească cu mişcări năvalnice trupul înţepenit de atîta drum.

— Ceva ţigări ori tutun aveţi, măi fraţilor ? — întrebă zîmbind ca un urs Pehter cel înfricoşător la vedere. — N-am mai fumat de mult tutun bun.

— Ha, ţigări ! — mormăi Filka Şkvoren, semeţ, dispreţuitor. — Ia aruncă-le, Vanka, o cutie de ţigări de foi din alea mai bune.

Se aşezară cu toţii jos pe iarbă. Din gurile lor bărboase începură să se înalţe valuri de fum aromat. Norul de ţînţari nesăţioşi se trase mai departe.

— Bine-o mai duceţi — spuse, trăgînd din ţigară, un tîlhar cu mustaţă neagră şi un moţ de păr negru ce-i ieşea de sub pălărie.

— Mda, n-o ducem rău — răspunse Filka, scuipînd printre dinţi. Apoi porunci : — Vanka, adă încoa coniacul ăl mai bun, ăl cu „trei steluţe" ! Fraţilor, care are un cuţit mai acătării ? Ia să-mi tăiaţi pentru o gustare nişte salam d-ăla inglizescu.

Pehter îşi scoase jungherul încovoiat :

— Ei, să fie cu noroc !

Şi clondirul porni din mînă în mînă.

— Da' unde vă e căpetenia ? — întrebă Filka Şkvoren, clefăind cu dinţii lui de cal o bucată de cîrnat uscat ca piatra.

— Departe — răspunse în silă, tărăgănat, Pehter,

oftînd. Apoi urmă : — Avem o rugăminte, flăcăi : luaţi cu voi doi oameni de-ai noştri. Au lucrat şi ei cîndva la Gromov. Numai că n-au hîrtii. Poate că or izbuti şi ei să se strecoare pe lîngă voi.

— Care-s ăia ? — întrebă Filka Şkvoren, cercetînd cu ochii lui de lup toată ceata.

— Aşti doi de la mărgioară : Evdokimov şi... Straşcialka, procororu.

— Îi luăm, de ce nu ?

— Nu mai ai coniac ? — întrebă Pehter, făcîndu-i un semn cu ochiul său albicios.

— D-ăl boieresc cu trei stoluţe nu mai e — răspunse Filka, înghiţînd în sec. — Avem în schimb d-ăl străin, albastru. Hei, Vanka ! Ia dă-mi coniacul cela marinăresc „Două ciolane" !

Rîzînd cu gura pînă la urechi, Vanka Rajîi, vlăjganul ciupit de vărsat, scoase din sac o sticlă de spirt denaturat cu etichetă, pe care scria : „otravă" şi era înfăţişat un cap de mort peste două oase încrucişate. Izbucniră cu toţii în rîs. Pehter sorbi cel dintîi din sticlă vreo trei înghiţituri, îşi adună barba în pumn, scutură din cap şi scuipă a scîrbă. Rîseră din nou cu toţii, scuipînd la rîndul lor.

— Ei ? Ce ziceţi ? E bun coniacul „Două ciolane" ? — întrebă Filka, rîzînd sugrumat de tuse.

— Merge — răspunse Pehter, ştergîndu-şi lacrimile şi se întoarse, apucat de vărsături.

Sticla trecea din mînă în mînă. Tîlharii erau îmbrăcaţi bine, cu lucruri prădate din depozitele lui Gromov : pălării de fetru gri, haine elegante, paltoane scumpe. Ce-i drept, hainele lor erau acum ponosite, pătate, murdare.

Muncitorii strecurau spre ei priviri zîmbitoare şi pline de pizmă. Scobindu-se în nas, Filka Şkvoren zise :

— Hei, bată-vă să vă bată ! Ce ziceţi, flăcăi, să intru şi eu în ceata voastră ? Voi nici nu vă spetiţi muncind şi agonisiţi biştari frumoşi... Adicătelea nu... Chiar de ar fi să vă rugaţi de mine, tot nu viu la voi.

— Da' de ce ?

— Mă aşteaptă gagica în Rusia... Hei, lua-v-ar naiba ! urmă el plescăind din limbă. Trase o duşcă din spirtul denaturat, şi se şterse cu barba la gură : — Cum ajung în gubernia Tambov, mă şi însor... Acu-s slobod. Bogat... Ehe, am acilea destui biştari ! Şi se plesni cu palma peste piept, pipăindu-şi în treacăt cu plăcere aurul. — Dau barba jos, mă tund, mă înţolesc boiereşte, îmi răsucesc mustaţa-n furculiţă şi-mi aleg orice fată poftesc !... Hei fraţi tîlhari, la trei mîndruţe deodată o să le sucesc capul. Bani am berechet. Una să fie voinică, rotofeie, ca o junică din Iaroslavl, alta mititică şi şuie, iar a treia, frumoasă ca-n poveste, nici prea-prea, nici foarte-foarte, cum îi stă mai bine muierii. Ş-apoi, hei, ţin-te, frate !

Filka îşi suflecă mînecile şi-şi puse voinicește mîinile în şold.

Stăpînul căruţei, care fugise de frică, se apropie de ceată cu un braţ de uscături şi, cu ochii la pîndă, spuse :

— M-am fost dus după uscături. Aţi crezut că m-am speriat de voi ? Aş, de unde !...

Şi se apucă să aprindă focul.

— Măi băieţi ! — spuse răguşit Pehter, pironindu-şi privirea cruntă a ochilor albicioşi pe faţa înspăimîntată a ţăranului şi scoţînd de după carîmbul cizmei jungherul încovoiat. — Ia să-i facem de petrecanie ăstuia : ne prinde bine mîrţoaga lui.

De spaimă, ţăranului îi zvîcni şi şapca din cap. „Deh — îşi zise el. — Diavolii îs în stare să taie un om pentru o nimica toată... Că doar aista-i feleşagul lor."

— Pentru ce să mă tăiaţi ? — se rugă el gîfîind şi încercînd să zîmbească slugarnic.

— Ce vorbă-i asta ! Te facem tocătură, caltaboşi ! — strigară tîlharii.

— Nu-s bun de caltaboşi — răspunse ţăranul, mai prinzînd oleacă de inimă. — Vedeţi că eu mi-s la cap osos şi la dos puturos.

Izbucniră cu toţii în hohote de rîs. Pehter rînji şi el. Focul se înteţea. Vrînd să scape de înţepăturile ţînţarilor, se aşezară cu toţii în bătaia fumului.

Din desiş zbucniră, una după alta, două şuierături ascuţite.

— Haideţi ! — porunci Pehter.

Săriră cu toţii în picioare.

— Cu bine, straşcialka, procororule ! Cu bine, Evdokimov ! Mulţam. O să-i facem lui Gromov în cinstea voastră o luminăţie să ne ţină minte... D-apăi se aude cum că au început să se mişte şi truditorii lui. O să fie tărăboi mare — strigau, depărtîndu-se, tovarăşilor rămaşi, cei din ceată. — Să cîntăm, băieţi ! Şi începură într-un glas un cîntec voinicesc :

Sfîntul soare se umbreşte,
Îşi ascunde-n nori alcanul
Glonţul inima-mi ţinteşte,
Soarta mi-a-mpletit arcanul.
Hei, soarta-mi amară
M-o duce curînd
În ocna adîncă,
În negru mormînt !

Cu gura-i păroasă larg căscată, Filka Şkvoren rămase nemişcat, ciulind urechea. În cele din urmă, cîntecul se pierdu în desiş şi se stinse.

— Că bine-i mai zic, sfeştania mă-si ! Noi nu ştim aşa ceva — exclamă el plin de admiraţie, oftînd şi scuturînd înduioşat din cap. Ochii îi străluceau de încîntare.

În satul Razboi era zarvă mare. Oamenii petreceau şi se veseleau. În ziua aceea şi în cea următoare, satul trăia o sărbătoare rară : aproape cinci sute de căutători de aur, beţi turtă, aveau să lase acolo mii şi mii de ruble, ca la vreo două puduri de aur scos din măruntaiele pămîntului şi, firesţe, cîteva vieţi care nu făceau nici două parale, curmate aşa, de florile mărului.

Un zaiafet ca acela hrănea satul un an întreg. Tocmai de aceea erau atît de voioşi şi de aprinşi stăpînii cocioabelor, ai caselor şi căsoaielor din sat. Erau gata

să se facă luntre şi punte, să ghicească dinainte orice dorinţă a scumpilor oaspeţi, să le fie pe plac, să îndure suduieli şi palme, numai şi numai ca, după ce se vor fi umilit ca cei din urmă slugoi, să golească cu atît mai dibaci buzunarele ortacilor, iar la o adică să-i şi pocnească cu toporul la cap pe fîrtaţii jefuiţi de ei.

Multe dintre cocioabe, căsuţe şi case erau împodobite cu steaguri tricolore, cu cetină şi verdeaţă. Prin faţa caselor fusese presărat nisip curat, în odăi se făcuse curăţenie, se spălase pe jos, pernele fuseseră scuturate, iar cîinii prinşi în lanţ, cu boturile strîns legate, ca nu cumva să latre la cinstiţii oaspeţi.

Era seară. În sat se revărsau mereu valuri noi de muncitori de la întreprinderile Gromov. Pe uliţe, se plimbau pîlcuri-pîlcuri de oameni cherchelíţi, cîntînd cu armonicile şi din gură. Ureadnikul şi doi gardieni trecură în goană, stîrnind nori de praf.

În case se aprinseră luminile. Noi-sosiţi se îmbulzeau la intrarea în sat, lîngă poarta care ducea spre ogoare, aşteptîndu-i pe cei rămaşi în urmă. În sfîrşit, sosi şi căruţa cu Şkvoren în frunte.

— Drăguţilor ! Nenişorilor ! — strigau nevestele şi fetele ieşite în întîmpinarea lor. — Trageţi la noi ! La mine ! Ba la mine, că-i mai liniştе ! La mine, şoimuleţilor... — meliţau care mai de care femeile îmbiindu-i pe muncitori.

Filka Şkvoren sări din căruţă, îşi săltă sacul în spinare şi o luă nepăsător spre sat. Îmbrăcat în zdrenţe şi fioros la vedere cum era, nu se luă nimeni după el. Nimeni nu voia să-l aibă ca oaspe : „Un beţivan zdrenţăros. Nu te alegi cu nimic de pe urma lui."

Şi totuşi golanul acesta fioros fu ajuns din urmă de o fetiţă pirpirie, de vreo opt anişori, pe numele ei Akulka. Răscolind cu picioruşele descultе colbul drumului şi potrivindu-şi mereu în cap băsmăluţa albastră ca cerul, i-o luă înainte şi, păşind în faţa lui, de-a-ndaratelea, începu să ciripească cu un glăscior subţire ca o aţă.

— Unchiule, drăguţule ! Rogu-te, vino la noi... Ţi-om

da clătite şi călţunaşi cu carne. Am şi făcut o mie de bucăţi. Te-om duce la baie...

— Fugi d-acilea, că te calc în picioare !

Akulka sări într-o parte şi începu să alerge pe lîngă unchiul bărbos, vînturînd grăbit cu mînuţa stîngă, subţirică.

— Nu te supăra, nenişorule... Sîntem oameni buni, nu hoţi, ca alţii. O să avem grijă de matale, unchiule dragă. Nu păţeşti nimica la noi. Mămica o să te caute de păduchi, o să-ţi cîrpească cizmele, o să te cureţe şi o să te spele...

Akulka risipise tot ce avea în căpşor, toate vorbuliţele, şi nu mai ştia cu ce să-l încînte pe înfricoşătorul vlăjgan. Lui Filka Şkvoren i se făcu milă de ea. Se opri şi o întrebă :

— Da' fete sînt la voi ?

— Sînt, nene, sînt, drăguţule ! — răspunse ea pripit, cu îndrăzneală.

— Ce fete ?

— Mămica şi cu mine !

Ochii vlăjganului, înroşiţi, cu pleoapele răsfrînte, se luminară într-un zîmbet. Vîrî în mîna fetiţei o monedă de cinci ruble şi se răsti la ea :

— Na ! Uşchi acasă, şoricelule !

Inima fetiţei se opri o clipă în loc, apoi se umplu de bucurie. Ţinînd strîns în mînă banul de aur, o luă la fugă spre casă.

— Hai, oameni buni ! — răcni găliganul. — Să-mi aduceţi o droşcă cu trei bidivii negri, gătiţi numa cu paglici şi funde... Vorbeşte Filka Şkvoren, marele bogătaş ! Iacătă banii. Na !... Priviţi, oameni buni !

Şi flutură în vînt un teanc de bancnote, şuierînd ca în codru.

— Îndată, nentule, îndată !

Şi cei mai sprinteni dintre săteni se repeziră în goana goanelor acasă, să înhame caii la droşcă.

Pe malul fluviului, lîngă podişca unde pufăia vaporul şi se zărea silueta neagră şi greoaie a unui şlep mare, lumea venise în întîmpinarea unei plute pline

de oameni. În mijlocul plutei, pe cărămizi, ardea un foc mare. O trîmbă de fum gros, colorată la rădăcină de lumina roşietică a flăcărilor, se îndoia ca un panaş spre sforul apei, pierzîndu-se în amurgul zărilor. Muncitorii de pe plută începură să forfotească, săltînd pe umeri lădiţe, saci şi unelte, sărind în apă, căţărîndu-se pe mal.

— La o parte ! — strigă fonf unul fără nas, rotund ca un butoi, dînd să treacă de pe plută pe mal. — Nu vedeţi cine a venit... Eu sînt ! Eu, Tuzik...

Greoi, lat în umeri, pîntecos, cu picioarele caraghios de scurte şi butucănoase încălţate în ghete de catifea cu nasturi de sticlă mari, arăta cît se poate de năstruşnic. Un caftan albastru cum purtau negustorii staroveri îi bătea călcîiele ca poalele unei fuste. Pe faţa lui fălcoasă, stacojie, ciupită de vărsat nu creşteau nici barbă, nici mustaţă. Pînă şi glasul lui era subţire ca al unui spîn. În loc de nas avea un boţ de carne, moale, ca de aluat, un soi de clonţ ascuţit, întors spre stînga şi lipit de obraz. În dreapta se căsca o nară neagră, răsfrîntă, respingătoare la vedere. Mieratic nevoie mare, avea trecere la femei, fiind bogat şi plătind bine.

— Hei voi, nevestelor ! Veniţi de-l primiţi pe Tuzik !

Un ţăran înalt, cu barba ca un fuior, şi văduva Steoşka, o muiere voinică, roşie în obraz, cu cercei mari ca nişte verigi, se repeziră care mai de care spre el.

— Tuzik ! Isai Ermilîci !... Bine ai venit, drăguţă !

Îl înşfăcară amîndoi în braţe şi începură să-l sărute, fără pic de silă, ca pe omul cel mai drag din lume.

Sekletinia, altă muiere tot atît de trupeşă, se apropie în fugă şi ea şi îndată se căzni să pupe cîrnul pe gura-i mare, cu buze groase.

— Isai Ermilîci ! — îi strigă ea la ureche de parcă ar fi fost surd. — Nu-ţi mai aduci tu aminte de Sekletinia ta, nu-mi faci cinstea să tragi la mine ?

— Îţi fac cinste, vă fac cinste la toate ! — răspunse fonf Tuzik. — Îmi lasă gura apă după muieri. Am

postit rău de tot, în taiga... Hei, voi de colo! Aveţi ceva postav roşu?

— N-avem, Isai Ermilîci...

— Dar catifea?

— N-avem nici catifea, Isai Ermilîci. Adicătelea avem, dar prea puţină... Să nu vă fie cu supărare...

— Atunci ţine tu banii... Să-mi aduci într-un suflet trei valuri de stambă roşie. Nu vreau să-mi spurc chicerele călcînd pe pămîntul vostru murdar.

Ţăranul şi femeia cea dintîi, care semăna cu o ţigancă grasă, o porniră în goană spre prăvălie, în timp ce lîngă Filka Şkvoren trăgeau, în acelaşi timp, trei droşti ai căror cai erau gătiţi cu zurgălăi şi panglici.

— Să mă plimbi pe toate uliţele şi prin faţa vaporului! — porunci Filka, suindu-se în cea dintîi troică. — Droştile alelante să vină după mine, goale...

Tolănindu-se boiereşte, vlăjganul arunca priviri triumfale mulţimii ce se plimba prin sat. Săltat la hopuri, striga tunător în clinchetul zurgălăilor:

— Nu feri pe nimeni! Calcă-i în picioare!

— Hei, acu vă şfichiuiesc! — răcnea flăcăul de pe capră, biciuind caii care zburau ca zmeii. — Păzea, că-ţi scot ochii!

Oamenii se fereau de ei ca de moarte. Hohote de rîs, sudălmi, fluierături, nori de colb, tropote de copite, gropi, hîrtoape, vîntul şuierînd în urechi.

— Calcă-i! — strigă Filka, holbînd ochii. — Dau o sută de ruble de căciulă!...

Muşcîndu-şi buza, scos din minţi, vizitiul şfichiui o babă ce-i ieşise în cale şi trecu peste un ţăran care zăcea beat în mijlocul uliţei.

— Calcă-i în picioare!

— Îi calc!

La o cotitură vizitiul cîrmi scurt şi se uită înapoi. Filka Şkvoren nu mai era în droşcă.

...Sute de mîini aşterneau în faţa lui Tuzik, ca o cărăruie roşie, netedă, cele trei valuri de stambă roşie.

Cărăruia ajunse pînă la colţ şi deodată parcă rămase pe gînduri. Încotro s-o apuce ? Trei familii jinduiau grozav să-l ducă pe Tuzik în casa lor : unii trăgeau cărăruia înainte, alţii căutau s-o cotească spre stînga, alţii trăgeau de ea spre dreapta. Începură să se certe, apoi se încăierară. Se aduna lumea.

— A sosit Tuzik ! Tuzik !

Rotund ca o butie, îmbătat de linguşeli, negustorul clandestin de spirt plutea măreţ şi caraghios pe cărăruia roşie, în uralele oamenilor, dînd bineţe mulţimii cu bunăvoinţa unui ţar care priveşte din Sala Roşie a Kremlinului şi aruncă pumni de bani mărunţi de argint. Caftanul lui albastru se tîra pe pămînt ca o trenă, măturîndu-i urma, pălăria de damă, albastră, cu pană de păun, îi lunecase pe ceafă. Ajungînd la răscrucea unde se stîrnise încăierarea, Tuzik se opri, nechează ca un armăsar, cu ochii la bătăuşi, apoi, făcînd un semn din mîna dreaptă, ale cărei degete erau încărcate de inele scumpe, porunci subţirel şi gîngav :

— Mai întîi şi mai întîi să-mi aşterneţi calea spre Daria Zdobnenkaia. La muierile alelante m-oi duce pe rînd, la noapte.

Filka Şkvoren rămăsese lungit în drum. Veniră să-l ridice cu o altă droşcă. Ţinîndu-se cu mîinile de capul lovit, strigă speriat :

— Nu mai mă urc ! Mi-e frică... Aţi vrut să mă schilodiţi, ticăloşilor ! Duceţi-mă pe braţe pînă la casa de colo.

Dintr-o casă nouă, arătoasă, spre care îl duseră cu măreţie ca pe împăratul Chinei, se repeziră în întîmpinarea scumpului oaspe bătrînul stăpîn al casei, cei doi feciori ai lui şi o nevastă tînără.

— Poftiţi, poftiţi ! Nu ne ocoliţi.... — se ploconeau ei în faţa lui Filka. — Varvara, dă afară ţoalele şi aşterne covoare : nu care cumva să-şi murdărească musafirul nostru picerele... Deschide uşa larg !

— Ce uşă ? ! — ţipa Filka întocmai ca o buhă din

copac, ţinîndu-se de gîtul celor doi ţărani înalţi şi voinici care îl duceau. Aceştia îşi împreunaseră mîinile şi găliganul şedea pe ele, impunător, ca într-o litieră, în timp ce dinapoi o muiere cherchelită, cu vînătaie la ochi, îi sprijinea spatele mînjit de noroi :

— Vezi să nu cazi, drăguţule...

— Bă, ţap bătrîn, tu crezi c-o să intru eu pe uşa ta spurcată ? ! Nu vezi cine-ţi intră în casă, potlogarule ? ! Să-mi faci o uşă nouă !... Măriţi fereastra !

Drept răspuns la ocările lui, bătrînul zîmbi plin de bunăvoinţă, şopti ceva la ureche celor doi fii ai săi, se sfătui din ochi cu nora, apoi, făcînd în faţa lui Filka o temenea adîncă, îi spuse :

— Te-o costa cam scump, dragă oaspe. Casa-i nouă şi bună.

— Plătesc tot, cu biştari peşin ! răspunse Filka. Şi, astupîndu-şi pe rînd nările, îşi suflă ţanţoş nasul peste umerii zdrahonilor care-l ţineau pe mîini.

— Care fereastră poruncesti s-o tăiem ? întrebă slugarnic bătrînul.

— A din mijloc.

— Petruha ! Steopka ! strigă bătrînul, dînd din coate, înviorat de parc-ar fi sorbit apă vie. Daţi-i drumul !... Să se facă într-o clipită... Varvara, adu drugul de fier !

Petruha se repezi în casă şi din două lovituri de pumn zvîrli cît colo cerceveaua. Steopka veni într-un suflet cu ferestrăul. Mişcîndu-se ca fulgerul în mîinile agere ale celor doi tineri, ferestrăul începu să ţiuie şi să scuipe în jur rumeguş. Cît ai clipi, uşa cea nouă fu tăiată, scara cu trepte pusă alături şi pe deasupra — aşternut un ţol colorat.

— Poftiţi în casă, oaspe drag...

Filka Şkvoren gîfîi mulţumit, apoi spuse :

— Parcă aş avea pietre în burtă. Dau vînturi...

Se scremu şi-i dădu drumul, răpăind ca un cal.

— Să-ţi fie de bine, drăguţule ! îi ură, rîzînd, din spate femeia care ajuta să fie dus în casă.

— Ei, acu, cu ajutorul lui dumnezeu, duceţi-mă înăuntru, spuse uşurat Filka.

Noaptea de toamnă pogora pe pămînt, întunecată, cruntă, fioroasă.

Ulițele bîntuite de beție urlau ca lupii, se strigau una pe alta, răspundeau pădurii de pe celălalt mal cu urlete de armonici, cu cîntece deșănțate, cu horcăielile celor uciși, cu strigăte înfricoșătoare :

— Ajutor, săriți !

Polițai nu se zăreau nicăieri : se ascunseseră. Dezmățul, bătăile, cuțitarii hălăduiau în voie. Cei ce țineau la viață se pitiseră ca șoarecii, prin case. Cei ce țineau la aur, bătaie și moarte cutreierau prin întuneric. Casele mari își holbau în întuneric ochii lucioși ai ferestrelor. Prin cocioabe lumina era slabă ca albeața din ochii lupilor.

Umbrele nopții lărmuitoare se legănau dintr-un capăt într-altul. Totul forfotea : oamenii jucau în case, jucau și casele. Grohăia un vier. O babă beată bîiguia ocări fără șir. Ștrengarii fluierau, trecînd în goană, ca un roi negru. Dulăii, închiși prin cotețe, lătrau cu înverșunare.

Ținîndu-se de gît și răscolind pe șapte cărări colbul drumului, o ceată de băieși de ai lui Gromov, bărboși și beți, înaintau ca un zid, ca un berbece.

— Hei, săteni ! Unde-i crîșma ? Arătați-ne crîșma !

— Hei, petreceți și vă veseliți, flăcăi ! Deșertați butoaiele, măi golanilor !

— Ganșa, arde-i un cîntec !... Mișka, zi-i din armonică !

Și iată că armonica gălăgioasă răcni și rînji în întuneric cu toate butoanele ei, gurile căscate rînjiră și ele, suflînd aburii beției, și strigături vesele se rostogoliră prin văzduh, întocmai ca un iepure ce se dă de-a dura, înnebunit de spaimă, pe o costișă.

Casa arătoasă a cîrciumarului Sila Mitrici se afla așezată chiar pe malul apei. Zidul îngust înainta într-o parte ca un pinten de pod, în apele negre ale rîului

Bolşoi Potok. La înălţimea apei, se deschidea în perete o uşă tainică, îngustă, o uşă tîlhărească. Chiar lîngă ea se afla o bulboană, adîncă de doi stînjeni.

Familia gazdei şedea în catul de sus. Acolo domnea liniştea şi întunericul. În schimb, jos, în cîrciumă, pe lumină, petrecerea era în toi. O încăpere mare, cu tavan scund şi pereţi întunecaţi, de bîrne. Trei lămpi cu sită, o tejghea, şi, în spatele ei, cu pîntecul proptit în sertarul cu bani, cîrciumarul Sila Mitrici, înecat în osînză, cu jiletcă peste cămaşa albăstrie. Pe pîntec îi atîrna un lanţ. Părul lui era pomădat şi pieptănat cuviincios, cu cărare la mijloc, iar barba mare şi obrajii roşii, fălcoşi, arătau de asemenea respectul de sine. Ochii mici priveau printre gene, glasul îi era subţire şi blajin, cu o uşoară răguşeală batjocoritoare. La nevoie, ochii aceia blajini ştiau să înţepe, iar glasul — să sune aspru, crud.

Cinci muzicanţi : doi viorişti, un armonist, un trompetist şi un toboşar, obosiţi, asudaţi şi beţi, lărmuiau cu turbare în aerul puturos, îmbîcsit de duhorile cîrciumii. Flăcăi, neveste, fete, bărbaţi şi bătrîni cu capul pleşuv, nădusiţi, beţi, istoviţi tropăiau pe loc, jucînd dezmăţat.

— Zi-i mai tare... Trage-i ! — zbiera Tuzik, împleticindu-se pe picioare. Negustorul de spirt îşi lepădase de mult haina, obrajii îi ardeau ca focul, sudoarea curgea gîrlă de pe el, palmele îi erau ude. Cele patru ceasuri din buzunarele jiletcii de atlaz galben, lanţurile şi inelele din degete aţîţau privirile lacome ale beţivilor. Burta lui grasă îi atîrna pînă la genunchi şi sub ea se iveau picioarele-i scurte, în încălţări de catifea.

— Hei, mîndruţa, mîndra mea !... Fetelor, nevestelor ! Faceţi hora şi mai mare !... Nu vedeţi cine joacă ? Unu-i Tuzik !

— Ţin-te bine, Isai Ermilîci ! Păzea, păzea ! strigă ţiganca cu dosul mare, scuturîndu-şi verigile de argint din urechi. Cu mîinile în şolduri, fluturînd batista pe deasupra capului, cînd cu mîna dreaptă, cînd cu stînga, călca mărunţel, tropăind, şi se îndesa cu pieptul dolofan în Tuzik,

— Acu te frig ! Păzea, păzea ! ţipa ea subţire, dezlănţuită. Îl plesnea peste umăr cu batista, îl împungea în coaste cu cotul gol şi se depărta lin, cu capul dat pe spate, cu ochii închişi, arătîndu-şi şiragul dinţilor albi într-un zîmbet pătimaş, tropăind într-una mărunţel.

— Zi-i, zi-i aşa ! îngîna gîngavul. Zi-i cu foc !

— Zic mereu...

Nechezînd ca un cal, Tuzik, rotund ca o minge, se rostogolea spre muierea de şase puduri, întocmai ca Dionisos spre o menadă [1], şi, vînjos ca o gorilă, o înhăţă cu o mînă de şezut şi cu cealaltă de gît.

— Zi-i mereu ! Zi-i mereu !...

Ridicînd-o deasupra capului ca pe un fulg, porni cu ea în braţe, prin zidul chefliilor care se deschidea în faţa lui, şi o duse ca ursul pe o viţică, prin uşa laterală în cămăruţa de alături.

— Acu te frig ! Te frig ! gemea femeia, rîzînd aţîţător, zvîrcolindu-se în braţele lui şi zvîrlindu-şi spre tavan picioarele încălţate cu ciorapi roşii.

Răcnete, fluierături. Hop-hop, hop-hop ! În cîrciumă năvăli ceata lui Filka.

— Crîşmare ! Sila Mitrici.... Dă-ne votcă !

— Varză ! Cvas !

— Şampa-anie ! !

Lîngă tejghea se strînsese poşidic de muşterii cît nici nu te mai puteai mişca. Zvîrlite pe ea, zornăiau ruble şi jumătăţi de rublă, monede de aur de cinci ruble, foşneau bancnote trîntite cu ifos. Cîrciumarul mătura cu mîna lătăreaţă ca o lopată, banii, în sertarul tejghelei, de parc-ar fi fost gunoi. Rest nu dădea niciodată, dar nici nu cerea nimeni. Beau toţi votcă, coniac, vin, gîlgîind cu nesaţ de parcă ar fi fost morţi de sete.

Dînd din coate, Filka şi ceata lui îşi făcură anevoie loc pînă la cîrciumar :

— Sila Mitrici ! Dă-ne un butoiaş de votcă... Fac cinste la toată lumea. Să nu mai apuc ziua de mîine !

---

[1] Menade – preotese care în Grecia antică participau la sărbătorirea zeului Dionisos, făcînd orgii (n. ed.).

Aşa ! Pune-l colea, pe duşumea... Hei, oameni buni ! Daţi năvală, că-i pe veresie.

Pîntecosul Tuzik, numai lanţuri şi inele de aur, se rostogoli spre cîrciumar şi-i spuse gîfîind :

— Sila Mitrici, să-ţi spun o vorbuliţă : ţine aci portofelul meu... Am în el opt miare şi o sută. Numără.

— Te cred pe cuvînt, Isai Ermilîci, te cred, drăguţă.

— Păstrează-mi-l.... Ţi-l dau de faţă cu oamenii... Şi Tuzik întinse cîrciumarului portofelul său din piele de porc, doldora de bani. Nouă să ne dai în odaie nişte vinişor, ceva gustări, mă-nţelegi, dulciuri d-alea de ciucalată. Aa-aa... prietene Filka, venişi şi tu ? Sînt cu Steoşka... Straşnică muiere ! Îmi lasă gura apă după ea...

Scuipă într-o parte şi-şi şterse gura strîmbă cu mîneca rubăştii de mătase. Aprinsă de poftă, faţa lui slută era respingătoare.

Gaşca lui Filka se aşează pe duşumea în jurul polobocului şi răcni din bojoci :

Cine şti-i-e de-o fi multă vre-e-me-e
Capul mindru pe-e u-umeri să-l po-ort...

Răcneau cu glasuri tărăgănate cîntecul bătrînesc de petrecere. Filka cînta gros, dogit, cu gura strîmbă şi barba adunată în pumn, zvîcnind din umerii laţi, scuturînd din cap şi plîngînd.

Prin unghere, tolăniţi pe jos, se îmbrăţişau bărbaţi şi femei, năuci de băutură. Mîinile dibace, hoţomane ale femeilor curăţau, pînă la ultima lescaie buzunarele băieşilor.

În lămpi gazul era pe sfîrşite. Se întuneca. În uşă se arătă mutra mustăcioasă a ureadnikului. Adulmecă aerul, sfredeli cu privirea faţa cîrciumarului asudat, sleit de puteri, cercetă slugile din ochi şi se făcu nevăzut.

Beţivanii îşi treceau paharul unul altuia. Polobocul se golea văzînd cu ochii.

Ori ţărî-i-na-n curînd se v-aşte-e-erne-e...
Peste tru-u-pul voinicului mo-o-ort...

cîntau jalnic chefliii, apucîndu-le de picioare pe femeile şi fetele care treceau pe lîngă ei. Filka plîngea şi mormăia :

— Măi, oameni buni... Măi, drăguţilor... Tare vă iubesc !

— Domnilor muşterii ! — strigă cîrciumarul şi, urcîndu-se greoi pe tejghea, sună din clopoţel. E ceasurile două trecute ! Am poruncă să închid... A trecut pe aici ureadnikul... Fiţi buni şi părăsiţi prăvălia. Hai, iute, iute !...

Cinci lungani, tocmiţi anume de cîrciumar pentru zilele de petrecere, începură să scoată muşteriii în brînci pe uşă. Pe cei adormiţi îi tîrau de picioare pe podeaua plină de scuipaţi, de sînge şi de vin. Îl aruncară afară şi pe Filka Şkvoren.

În cîrciumă nu mai rămase nimeni. Din fericire, moarte de om nu se făcuse. Cîrciumarul se întoarse cu faţa spre icoane, îşi înclină capul cucernic şi se închină de trei ori, cu toată evlavia. Le dădu apoi lunganilor cîte cinci ruble şi cîte o sticlă de bere de căciulă.

— Mîine să veniţi de dimineaţă, băieţi — le spuse el.

Lunganii, flăcăi din sat, cu şorţuri albe dinainte, plecară zornăind buzunarele pline de argint. Doi băieţi mai mici şi o babă chioară, venită să spele vasele, măturau pe jos, adunau cioburile şi sticlele şi cărau totul la bucătărie.

Din cămăruţă se auzeau hohotele şi chicoteala Steoşei, beată turtă şi glasul gîngav al lui Tuzik. În cele din urmă, totul se linişti. Doar dincolo de zidurile crîşmei urla, prin sute de gîtlejuri, înspăimîntătoarea noapte de beţie.

Sub duşumea se auzi un ciocănit uşor. Crîşmarul îşi număra cîştigul şi mormăia : „Două mii opt sute nouăzeci şi şapte, două mii nouă sute". Bătu de trei ori cu tocul în podea, parcă răspunzînd : „Îndată... Am auzit !"

În cămăruţă era linişte. Zvîrlind hîrtiile de o sută în dreapta, iar monedele de aur într-o cutie de tinichea

pentru bomboane, crîşmarul îşi număra banii mai departe. Scoase apoi din sîn portofelul cîrnului, îl cercetă, lunecă cu privirea spre icoană, oftă, vîrî portofelul la loc în sîn şi păşi în vîrful picioarele spre odăiţă.

Privi înăuntru printr-o crăpătură. Deodată : poc ! Uşa îl pocni drept în frunte.

— Ce cauţi aci ? !

— D-apăi eu, Isai Ermilîci... Am venit... A... — începu blajin cîrciumarul. — Am venit să văd dacă nu s-a apucat Steoşka de cine ştie ce prostii... Vorba ceea... Paza bună... Vezi că eu răspund de muşteriii mei... He-he-he !

— Ia priveşte ce nurlie-i. Priveşte... — îl îmbie cîrnul, deschizînd uşa.

Pe pat, Steoşa, pe jumătate goală, dormea dusă.

— Ce mai carne ! Parcă-i de morun... Isai Ermilîci... o preţălui crîşmarul pleoscăind.

— Mă duc la cumătru-meu, moraru .

— Ştiu, ştiu... Da' n-o fi cu primejdie ? Vezi că-i noapte afară şi cutreieră peste tot zurbagiii, Isai Ermilîci.

— La dracu !

Şi Tuzik strînse în cleştele de fier al degetelor umărul cîrciumarului.

— Oh, oh ! — scînci acesta, smucindu-se şi lăsîndu-se pe vine de durere. Ştiu că eşti tare... Nu pofteşti să mai dai o duşcă pe gît, să te ţie la drum ?

— Nu.

— De ce ? Am un rachiu de vişine...

— Nu beau.

— Atunci hai să-ţi dau banii...

— Adă-i încoace, frate Sila Mitrici.

— Hai în prăvălie, Isai Ermilîci. Acolo e portofelu...

Îmbrăcîndu-şi caftanul lung, cîrnul păşi greoi spre tejghea şi se opri în dreptul sertarului. Crîşmarul trase sertarul şi căută din ochi portofelul rătăcit.

— Cît îţi datorez pentru petrecere ?

Crîşmarul se schimbă deodată la faţă ; un fior îi străbătu spinarea. Răspunse aspru, crunt :

— Lasă, că ne-om socoti noi...

Apoi apăsă cu putere pe o pîrghie, sub tejghea.

Sub picioarele lui Tuzik se deschise brusc trapa pe care stătuse și grăsanul se prăbuși în gol. În beciul cufundat pe jumătate în beznă, prinse încă lumina chioară a unui felinar și un glas înăbușit, surd, întîmpinîndu-l :

— Bine ai venit, Isaika, diavole !

Mînios, înghețat de spaimă, Tuzik se săltă ca ursul în două picioare și-și înfipse labele în beregata necunoscutului, dar în aceeași clipă o lovitură dată cu muchia securii îi sfărîmă teasta.

Legară în grabă un pietroi greu de picioarele leșului, dezbrăcat la piele, care se zbătea încă.

— Deschide ! se auzi din uliță o voce înăbușită.

Leșul fu aruncat prin deschizătura tainică din perete, drept în apele rîului Bolșoi Potok.

Crîșmarului îi tremurau mîinile. În urechi îi stăruia numai clinchet de aur ; clănțănea din dinți. Cineva bătu aprig în ușa dinspre uliță și în crîșmă intră Filka Șkvoren, beat turtă.

— Tuzik e aici ? Aha, a plecat ! Și-a luat banii ?

— Ei... De bună seamă...

— Pe mine m-au cotonogit, pricepi ? Și m-au jefuit... Numai că nici eu nu-s nătîng !

Filka scoase din sîn un cuțit plin de sînge și făcu un gest de amenințare spre uliță.

Stătea în fața cîrciumarului, pe trapa închisă, o sperietoare sălbatică, o dihanie. Fața lui era numai sînge iar ochiul drept — închis, umflat. De sub păr, peste tîmpla dreaptă și peste falcă îi curgea o șuviță de sînge.

— Eu petrec, frate... Și o să mai petrec încă ! spuse Filka, izbind cu pumnul în tejghea. Numai că fac asta cu cap. Mi se pare că le-am făcut felul la doi inși... Dar și mie mi-au tras-o. Abia am scăpat cu fuga... Mai petrec și mîine, toată ziulica... Și nu puneți voi laba pe aurul meu, să vă dați și-n tur și-n cap, ticăloșilor ! Filka amenință din nou spre uliță cu cuțitul. Am în pungă destul, să tot fie la douășcinci de mii ! Poate-s

şi mai bogat ca Tuzik !... Atîta numai că am o piatră pe inimă. Crede-mă, Sila Mitrici, mă apasă greu... Mi-e urît, fir-ar a dracului mama lui de urît şi azi şi mîine ! Uff !

Şi Filka izbi din nou în tejghea.

— Ia nu mai da cu pumnul... Mai bine bea ceva şi du-te la culcare. Sînt ostenit, pic de somn.

— Nu, Sila Mitrici, nu mă culc ! D-aia că mi-e urît, că plînge sufletul în mine... Mă duc să petrec, să-mi înec amarul în vin. Sînt păcătos rău. De-o fi să-mi facă alţii seama, roagă-te lui dumnezeu pentru sufletul meu. Sînt un ucigaş, un diavol... Un ucigaş !...

Şi, strîmbîndu-şi buzele, Filka îşi acoperi faţa păroasă cu mîna.

— Ai aurul la tine ?

— Da... Iacătă-l... Păstrează-mi-l tu. Sînt om fără vicleşug şi mă încred în tine... Mă duc în gubernia Tambov să mă-nsor acolo.

Crîşmarul bătu de trei ori cu tocul în podea :

— Adă-l încoa, frate dragă... Dă-mi-l... Nu-ţi mai face inimă rea... Doar şi eu îs ucigaş... N-are a face ! Te însurăm noi acuşica, spuse cîrciumarul şi apăsă pîrghia de sub tejghea.

Filka Şkvoren îşi luă şi el tot atît de repede rămas bun de la viaţă. Stătea acum alături de Tuzik cel vesel, în bulboana adîncă, în apa roşcată, ca geamul, fără durere, nici mînie pe suflet. Pietroaiele grele, legate de picioarele lor, le ţintuiseră la amîndoi călcîiele de fundul rîului şi acum, ascultînd mişcarea apei şi mişcînd încetişor din mîini, îşi făceau unul altuia temeneli alese, cuviincioşi cum nu fuseseră niciclnd în viaţă. Se uitau unu la altul miraţi, cu ochii lor orbi, sticloşi şi se căzneau să-şi spună ceva — poate ceva foarte de treabă şi înţelept — dar nu izbuteau.

Dimineaţa, vaporul prinse a şuiera prelung, chemîndu-şi călătorii. Mahmuri, bătuţi, jefuiţi, aceştia începură încetul cu încetul să se adune pe mal. Muncitorii gospodari, cei mai mulţi oameni aşezaţi, îşi petrecuseră

noaptea pe şlep. Mulţimea aceasta de oameni cu mintea trează îi întîmpină pe beţivi cu rîsete dispreţuitoare ori duşmănoase. Mulţi dintre chefliii jefuiţi, care strînseseră banii timp de doi şi trei ani ca să se întoarcă acasă fără grija zilei de mîine, cu capul sus, dezmeticiţi acum din beţie, erau cuprinşi de cea mai neagră deznădejde. Îşi smulgeau părul din cap, se rugau cu lacrimi în ochi lui dumnezeu sau, cuprinşi de nebunie, îl huleau, plîngeau în hohote ca nişte muieri nevolnice, se rugau de tovarăşii lor să-i omoare, se dădeau cu capul de pereţi ori, pierzîndu-şi minţile, se aruncau în apă.

În dimineaţa aceea, ulicele satului Razboi, sat de tîlhari, erau tăcute, mohorîte. Pe cer, întunecînd bolta albastră, plutea un nor greu. Văzduhul, încărcat de păcate, era o pînză subţire de ploaie rece. Un cîrd negru de corbi trecu pieziş, croncănind înfiorător, ca ciocănitul cuielor bătute într-un coşciug. De sus, din clopotniţă, căzînd ca în silă într-un hău de durere şi spaimă becisnică, un dangăt tînguitor chema oamenii la rugăciunea izbăvitoare de păcate. Nici unul nu se ruga însă, nici unul nu se închina : sufletele şi mîinile erau grele, ca de plumb. Pînă şi Filka Şkvoren încercă parcă să se închine sub apă, dar mîna lui neputincioasă se opri la jumătatea drumului.

Pretutindeni domnea jalea şi amorţirea. Spaima pentru cele făptuite şi umbrele crunte ale patimilor şi durerilor dezlănţuite în ajun înăbuşiseră de-a binelea orice suflare din sat. Vai ţie, vai ţie, Razboi, sat de tîlhari !...

În schimb, gardienii se plimbau voioşi, călare, prin sat, cu cugetul împăcat. Cel mai bucuros dintre toţi era bravul ureadnik, care primise de la cîrciumar, în mînă, cinci sute de ruble.

Actele celor care plecau fură controlate de poliţai. La orele două, vaporul plecă. În sufletul evadatului Straşcialov cînta bucuria. În timp ce vaporul trecea pe lîngă el, leşul lui Filka Şkvoren se legănă încercînd parcă să se apuce cu mîinile de zbaturi şi să strige : „Fraţilor ! Luaţi-mă şi pe mine în gubernia Tambov !“, dar vaporul se depărtă, pufăind nepăsător.

Poliţaii şi autorităţile judiciare au adunat de prin sat şi de prin tufele de pe izlaz optsprezece leşuri proaspete. La spital au fost aduşi opt oameni schilodiţi. Treizeci şi trei de inşi au fost băgaţi la răcoare.

Patimile se alinară. Curînd avea să se stingă şi teama. Rana crestată de patimi şi temeri avea să stăruie însă îndelung în inimile oamenilor, căci ei nu pot să uite uşor.

Undeva, în zarea depărtată, apele rîului Bolşoi Potok se contopesc cu acelea ale Fluviului Mohorît şi toate apele din lume se rostogolesc pînă în cele din urmă spre Oceanul cel fără de început.

PARTEA A OPTA

1

— E voie? — întrebă un glas şi în biroul din turn intră Feodor Stepanovici Ambreev, strălucitor ca o bilă de sticlă în plin soare. Ei... dragul meu Prohor Petrovici... Mi-am îndeplinit misiunea. Poţi să-ţi consideri viaţa în afară de orice primejdie. Ibrahim-Oglî a fost, în sfîrşit, ucis.

— Cum ai spus?

Prohor sări în picioare. O bucurie nestăvilită îi schimonosi faţa. Îl strînse în braţe pe ispravnic şi începu să se plimbe prin odaie de colo-colo, păşind apăsat, sigur de el.

— Şi unde-i? Unde-i cadavrul? îl întrebă pripit pe Feodor Stepanîci, care gîfîia.

— A fost îngropat.

— Să mi-l dezgropi şi să-l aduci încoace! Vreau să-l văd cu ochii mei.

— Din păcate, i-a fost retezat capul. Ispravnicul, care şedea pe scaun, se îndoi din mijloc, trecîndu-şi braţele vînjoase printre picioarele groase, crăcănate. Faţa lui rasă, cu buze groase aducea cu botul unui buldog. L-am urmărit mai bine de două săptămîni. M-am deghizat în vînzător de spirt şi i-am cinstit pe toţi cu nişte rachiu straşnic, în care pusesem un somnifer. Asta s-a petrecut în rîpa de lîngă Rjavîi Kliucik. Ce-i drept, cerchezul şi alţi patru ocnaşi n-au băut... Era noapte.

M-am dat binişor ceva mai departe de foc şi am tras de trei ori. Oamenii mei au venit în fugă. Cei patru, care nu se îmbătaseră, au încălecat împreună cu Ibrahim şi au luat-o la goană prin taiga. I-am urmărit de aproape. A urmat un schimb de împuşcături. În zori a fost găsit leşul cerchezului. Tîlharii l-au lăsat pe loc, însă capul l-au luat cu ei, diavolii. Zăcea acolo gol puşcă, cu mîinile legate şi cu un pumnal în mînă. Uite şi pumnalul... E din Caucaz.

Feodor Stepanîci scoase din geantă un pumnal şi-l întinse lui Prohor.

— Îl cunosc... E pumnalul lui.

Prohor îşi plimbă privirea peste arma ucigătoare, apoi se aşează la masă şi, vîrîndu-şi degetele în păr, rămase întunecat, pe gînduri.

— Da, da... Este pumnalul lui, l-am recunoscut îndată. Mi-l aduc aminte, murmură el cu privirile pierdute undeva în gol. Izbi apoi cu pumnul în masă şi strigă ascuţit, parcă cu glas străin, ca un tragedian în plină scenă :

— Să-l dezgropaţi ! Să mi-l aduceţi ! Să-l ardeţi ! Să încărcaţi cu cenuşa lui tunul şi să trageţi, aşa cum s-a tras cu rămăşiţele uzurpatorului Dimitrie [1] !

— Am înţeles.

Ochii lui Prohor Petrovici, căzuţi în fundul capului, cu cearcăne negre împrejur, ieşiră din orbite şi se aprinseră deodată ca praful de puşcă, ca să se stingă imediat după aceea. Împinse la o parte sticluţa cu cerneală, o clătină şi o mirosi.

Ispravnicul îl cerceta cu o privire pătrunzătoare.

— Nu te-am mai văzut de mult, Prohor Petrovici. Te-ai schimbat mult. Ai slăbit. Eşti bolnav ?

— Da, sînt cam bolnav... Prohor îşi înghiţi saliva şi lăsă capul în jos, clipind repede de parcă i-ar fi

[1] Falsul Dimitrie I – aventurier şi uzurpator ajuns pe tronul Rusiei în 1605–1606 sub numele de ţareviciul Dimitrie, în timpul intervenţiei panilor polonezi împotriva Rusiei la începutul secolului al XVII-lea. Ucis în timpul răscoalei populare din Moscova în mai 1606, a fost ars pe rug, iar cenuşa lui încărcată într-un tun (n. ed.).

venit să plîngă. Şedea pe colţul mesei şi-şi plimba, maşinal, degetul pe masă. Sînt cam bolnav, dragul meu, cam bolnav. Îşi înălţă fruntea şi spuse, deodată, aprins : — Dar nu atît eu, cît ei toţi sînt bolnavi. Eu sînt aproape sănătos... — Îşi ferea ochii de ispravnic. Privirea lui alerga stînjenită, luneca în gol, fugea de colo-colo. Şi deodată — stop ! Telegramele...

— Ar trebui să te mai odihneşti, Prohor Petrovici.

— Poate că da... Ia priveşte ! Citeşte ! Mi se protestează poliţele... Îmi scriu de la Moscova, din Petersburg. Puţin îmi pasă. N-au decît să le protesteze... Dobitocii dracului, măgarii ! Uite alta... Banca Comercială din Moscova : „În caz de neplată la termen a sumelor pe care le datoraţi şi a căror scadenţă a fost de două ori prelungită de banca noastră, uzina dumneavoastră metalurgică va fi vîndută la licitaţie". Vor să mă sperie, ticăloşii. De unde să iau bani ? Am aproape şapte milioane investite în afaceri. Scîrba asta de nevastă nu vrea să mă ajute... Stă cu dosul pe bani, tîrfa dracului...

Vorbea în şoaptă, cu fereală, lăsîndu-şi în piept capul lăţos şi din ochii lui picurau lacrimi pe telegrame.

Uşor aplecat înainte, ispravnicul gîfîia cu un aer respectuos. Ochii lui vicleni priveau prefăcuţi, cînd veseli, cînd trişti.

— N-are nici o importanţă !... Numai să mă fac bine. Le achit eu toţi banii... O să am un miliard, un miliard bătut pe muchie, da, un miliard, şopti Prohor răguşit, suflîndu-şi nasul. Apoi adăugă tare, cu nesaţ : — N-ai cumva nişte votcă la tine, măi Feodor ? Aştia nu mă lasă de loc să beau...

După măcelărirea muncitorilor, diaconul Ferapont îşi pierduse echilibrul sufletesc, nemaigăsindu-şi un punct de reazim în viaţă. Îi era milă de Prohor, dar totodată vedea că acesta tiraniza muncitorii, că era duşmanul lor şi că oamenii îl urau. Adînc mîhnit, diaconul nu mai dădea pe la fierărie şi începuse să cugete asupra soartei sale, ca şi asupra vieţii îndeobşte, osîn-

dindu-se că părăsise munca şi se făcuse „faţă bisericească".

I se părea că viaţa lui, atît de limpede şi de simplă altădată, se încîlcise zadarnic, că se depărtase de un mal şi nu acostase la celălalt. Se simţea străin şi stingher : părintele Alexandr îl privea de sus ca pe un om fără carte, iar foştii lui prieteni, muncitorii, îl ocoleau. Pînă şi viaţa lui conjugală era neizbutită : Manecika se vădise şi proastă, şi urîtă, şi stearpă.

Hei, unui zdrahon de diacon ca el i-ar fi trebuit nu bondoaca de Manecika, ci o muiere zdravănă ca o iapă, o beţivană vînjoasă, să n-o poţi cuprinde în braţe...

„Măi frate Ferapont, ai scrîntit-o rău, îşi zicea el, pufăind în prag din luleaua ţigănească, mare cît pumnul, şi suflînd fumul afară, prin crăpătura uşii. Las totul baltă, mă înhăitez cu tîlharii, ies la drumul mare şi o fac lată." Uneori îşi închipuia că este protodiaconul cel mare de la catedrala Isakievski şi că de ziua ţarului cîntă atît de grozav „Întru mulţi ani", încît însuşi ţarul se clatină şi începe să tuşească, iar poporenii se prăvălesc la pămînt ca atunci cînd bubuie tunul. Apoi, ţarul, după ce-şi mai vine în fire, îl cheamă la cină, la palat, unde dă mîna cu toţi, începînd cu împărăteasa şi cu toată cimotia împărătească, iar ţarul ciocneşte cu el, îl bate pe umăr şi-i spune : „Să trăieşti, părinte protodiacon, tare îmi mai placi. Las-o cît mai repede pe Manecika. O să-ţi trimit eu hîrtiile la sfîntul Sinod, iar sfinţia ta o să-ţi alegi de nevastă pe care vrei din cameristele mele. Dacă doreşti, te însor cu Maşa, cu Glaşa, ori cu Ana Iaroslavna, toate — mari ducese."

Îmbătat de asemenea visări, diaconul închise ochii, iar inima-i fu podidită numai de încîntare şi dulceaţă, ca a unui urs bătrîn care ar nimeri la miere, în prisacă. Trase un fum, scuipă printre dinţi şi-şi deşertă luleaua, ciocănind-o de tocul ciubotei. „Mare neghiob mai sînt, gîndi el posomorît, trăgînd cu coada ochiului spre vatra lîngă care trebăluia fîşneaţa de Manecika. M-am şi găsit, un nespălat fără carte ca mine ! Şi apoi, parcă mă lasă părintele Alexandr la Petersburg ? !"

La drept vorbind, părintele Alexandr îi propusese lui Ferapont să-l învețe carte, se apucase chiar să-i dea lecții, dar diaconul era prea tare de cap și apoi i se acrise de atîtea „așișderea" și „iarăși și iarăși". Ducă-se pe pustii!

„Rău îmi pare de Prohor Petrovici. Tare rău! A fost un om mare și deodată și-a pierdut mințile." De curînd diaconul îi dusese ascunsă sub anteriu o damigeană plină, pe care o botezase „Pîntecoasa". Din fericire, nici doctorul, nici feciorul din casă nu prinseseră de veste. Și-apoi, la drept vorbind, pezevenghii ăștia de doctori nu fac decît să-l chinuiască de pomană: cine a mai pomenit ca un om care a dat în darul beției să nu mai aibă voie să bea?!

Diaconul Ferapont începuse și el să bea avan. Nevastă-sa nu-l slăbea din ochi și-i pitea mereu rachiul. Ca să n-o supere prea mult pe durdulia și nefericita de Manecika, căci Ferapont o iubea totuși, de fiecare dată cînd intra în zodia beției se priponea de pat cu un belciug prins de un lanț, îl încuia cu un lacăt, dădea cheia Manecikăi și, lungit în pat, gemea cu dinții încleștați. Văzîndu-l cît suferă, Manecika, cu lacrimi în ochi, îi dădea drumul din lanț și-l cinstea cu un păhărel de rachiu de sunătoare și cu o gustare de rîșcovi murați:

— Poftim, drăguțule. Răcorește-ți sufletelul păcătos și nu mai bea, puișorule.

Diaconul dădea păhărelul peste cap și, bătîndu-se cu pumnul în piept, striga:

— Manecika! De-acu o să mă rog domnului să mă ferească de această otravă.

Îngenunchea alături de dulăpiorul din colțul icoanelor în care ținea lumînări, prescuri, ulei de candelă și felurite odăjdii. Manecika aprindea candela, iar diaconul începea să se roage fierbinte, suspinînd din rărunchi.

Dar îndată ce nevastă-sa ieșea pe ușă, se tîra sprinten în genunchi pînă la dulăpiorul cu cele sfinte, îl deschidea, lua clondirul de votcă pitit de el printre odăjdii și-i trăgea zdravăn la măsea. Dușumelele scîrțîiau în tindă sub pașii Manecikăi și ea intra în odaie.

Înăuntru totul era în deplină rînduială. Cu mîinile împreunate cucernic pe piept, diaconul se ruga în genunchi, înălțîndu-și chipul tuciuriu spre ochii luminoși ai lui Cristos. Manecika era bucuroasă, bucuros era și diaconul. Se ruga astfel îndelung, pînă-l treceau năduşelile. Manecika ieşea mereu după treburi. Clondirul se golea tot mai mult. Diaconul se ruga un ceas, se ruga două, Manecika, suflet cu fricǎ de dumnezeu, se închina și ea în treacăt și spunea înduioşată :

— Ajunge, te-ai rugat destul... Scoală-te să te sărut, ursuleţul meu netesălat.

Dar diacomul nu mai putea să se ridice în picioare. Zăcea întins pe podea ca o broască uriaşă, și, dîndu-se cu capul de duşumele, mormăia :

— Nu mă ridic, nu mă ridic pînă nu-mi alin prin lacrimi toată durerea din suflet ! De ce oare mi s-a răzvrătit sufletul, nevrednicul de mine ? !

Și din ochii lui lacrimi fierbinți de căință curgeau şiroaie pe podele.

Părintele Alexandr scria în jurnalul lui :

17 septembrie. Dimineața s-a lăsat înghețul. La streşini atîrnă turțuri de gheață. Ieri a plecat domnul inginer Protasov. Necunoscute sînt căile omului. Avea de gînd să se ducă în Ural și, cînd colo, a plecat grabnic la Petersburg, la un chirurg, profesorul Astapov. Medicii noştri de aci, I. I. Terentiev, A. G. Aperceptius i-au pus diagnosticul : cancer la ficat. Această boală blestemată, care răpune pe nesimțite organismul, s-a furişat în el cu totul neaşteptat, întocmai ca un hoț în miez de noapte. Vai nouă celor nevolnici și neputincioşi, soarta noastră a tuturor e în mîna domnului ! Ne-am despărțit prieteneşte. L-am îmbrățişat, urîndu-i să ajungă la liman, dar nu m-am încumetat să-l binecuvîntez pe acest ateu. Cu toate acestea, am să-l pomenesc în rugăciunile mele, la fiece slujbă, pe robul lui dumnezeu Andrei cel încercat de boală. Cine poate şti unde voi fi eu și unde se va afla el pe lumea cealaltă ? Judecata domnului nu e în puterea noastră și alta este

acolo prețuirea faptelor omenești. Poate că la înfricoșatul județ al lui Cristos mulți vor întreba uimiți: „Doamne! Pentru ce vină m-ai osîndit pe mine, om drept și fără de păcate, și te-ai milostivit de un bețiv, de un nelegiuit?" Poate că voi fi nevoit să strig și eu cu glas mare: „Doamne, iartă-mă pe mine, nevinovatul!"

20 septembrie. Văd cu întristare că Nina Iakovlevna este mult mai îngrijorată de boala lui Protasov, decît de aceea a soțului ei. Pare-mi-se că se pregătește să plece la Petersburg ca să fie aproape în timpul operației lui Protasov. Firește, acesta e un semn al iubirii de oameni, totuși e păcat, întrucît ea își pune a doua ei datorie mai presus de cea dintîi. În ochii, în mișcările și în vorbele ei se observă un mare zbucium sufletesc. Mă străduiesc să exercit asupra ei o înrîurire precaută, ca să nu ating vreo coardă dureroasă a inimii ei. Mă rog mult pentru ea.

29 septembrie. Boala lui Prohor Petrovici oscilează între extreme. Uneori pare sănătos și activ pentru ca apoi, deodată, s-o ia razna. Medicul psihiatru, plătit cu cîte o sută de ruble pe zi, dă neputincios din mîini, spunînd că nu înțelege încă prea bine toate fazele bolii. N-aș vrea să-l judec pe acest preaînțelept medic și totuși... Din punctul meu de vedere, acela al unui profan, boala lui Prohor Petrovici, care-i un soi de păgîn creștin, nu este fizică, adică nu constă în îmbolnăvirea unuia sau altuia din centrii creierului sau din țesuturi, ci, pare să fie, într-adevăr, numai o întunecare a sufletului. După o expresie a înțeleptilor noștri țărani, „îi putrezește sufletul."

Cînd cristalinul ochiului s-a tulburat sau se formează pe ochi cataracte, nu-i mai pot fi de folos bolnavului nici un fel de comprese, picături ori ochelari. Pentru ca orbul să vadă din nou lumina, trebuiesc operate cataractele. Așa stau lucrurile și cu sufletul întunecat al lui Prohor Petrovici: trebuiesc operate cataractele care-l orbesc, și sufletul lui își va recăpăta vederea. Nu-mi pot da seama însă cum anume trebuie operat acest su-

flet bolnav şi mă rog pentru robul lui dumnezeu Prohor.

Ieri, la orele trei după-amiază — iartă-mă, doamne, pentru că zîmbesc — s-a petrecut ceva într-adevăr absurd şi grotesc. Din taiga a fost adus cadavrul gol şi decapitat al cerchezului Ibrahim-Oglî. L-au identificat ispravnicul, judecătorul de instrucţie şi Prohor Petrovici, întocmind un proces-verbal. Fiind sărbătoare, s-a adunat o mulţime de lume. În piaţă s-a aprins un foc mare şi leşul a fost aruncat în flăcări. Deşi m-am opus la acest lucru, s-au dat dispoziţii să se tragă toate clopotele. Oasele pe jumătate carbonizate au fost pisate mărunt, apoi aceste rămăşiţe au fost duse la picioarele turnului şi vărsate pe gura tunului, cu care s-a tras apoi în lungul Fluviului Mohorît. Prohor Petrovici şi ispravnicul îşi frecau veseli mîinile. Gardienii au căpătat recompense. S-a scos un butoi de vin pentru mulţime, s-au tras focuri de tun şi s-a dezlănţuit veselia obştească. A fost ca un fel de praznic păgîn, aşa cum făceau vechii ruşi întru pomenirea morţilor. În vremea asta s-a răspîndit un zvon cum că chiar atunci Ibrahim-Oglî petrecea liniştit într-o casă din marginea satului, la crîşmăriţa Fenia, bînd şi el vin, dar nu întru pomenirea sufletului, ci în sănătatea lui. Zvonul acesta, ce-i drept, nu s-a adeverit, dar aşa ceva pare totuşi să fie cu putinţă.

30 septembrie. În fiecare dimineaţă cade brumă. Lebedele întîrziate au pornit spre miazăzi. Bătrîna mea servitoare mi-a adus un coş întreg de scoruşe dulci. Sînt gustoase şi fac bine. Revin la întîmplarea de alaltăieri. Fiind cercetată, crîşmăriţa Fenia — o femeie desfrînată şi fără frica lui dumnezeu, o adevărată fiică afurisită a Babilonului — mai întîi a negat că ar fi fost la ea vreun bărbat, dar, după ce au strîns-o cu uşa (pare-se că au bătut-o pînă la sînge cu biciul), a mărturisit totuşi că şi-ar fi petrecut noaptea la ea un oarecare surdomut măruntel care „umblă să-i facă seama lui Prohor şi zice c-o să-l ucidă şi pe ispravnic." E ţinută la

arest. După cît se pare, n-o să scape de închisoare. Surdomutul a dispărut fără urmă. Se spune că ar face parte dintr-o bandă de hoţi şi tîlhari.

2

Se pregătea o nouă grevă. Nedreptăţiţi şi înşelaţi, oamenii începuseră iar să se frămînte. Afluxul de mînă de lucru încetase. Simţindu-se acum mai stăpîni pe situaţie, muncitorii ridicaseră capul. Prin barăci, în fabrici şi la exploatările aurifere se făcea o agitaţie îndrăzneaţă, se adunau bani pentru fondul de grevă, se procurau cît de cît arme. Mişcarea muncitorească părea spontană — şi totuşi, de rîndul acesta, se desfăşura mai organizat. Firele roşii ale mişcării se întindeau pretutindeni, dar nimeni nu ştia unde se află nodul principal : comitetul de grevă lucra în cea mai mare conspirativitate.

Totul mergea bine. Numai muncitorii Ninei Iakovlevna erau cam îndărătnici. „Politicul" Kraev, muncitorul Vasiliev şi alţi agitatori îi lămureau în ascuns pe cei neînţelegători :

— Da, voi trăiţi bine în barăcile Ninei Iakovlevna. Dar nu vă e ruşine, tovarăşi, că o duceţi mai bine ca ceilalţi ? Cum de nu pricepeţi că vor să vă amăgească ? N-aţi auzit povestea cu vulpea vicleană care a păcălit cocoşul prostănac ? Ei bine, şi cu voi o să se petreacă lucrurile la fel. Semănaţi dihonia printre tovarăşii voştri. De-aţi auzi cum vă vorbeşte lumea... Nu vă trădaţi tovarăşii, băieţi !

Muncitorii Ninei rămaseră pe gînduri. Delegaţii lor dădură curînd răspunsul următor :

— Nu vom merge împotriva voinţei poporului. Ce fac toţi ceilalţi facem şi noi.

După plecarea inginerului-şef Protasov, treburile din întreprinderile lui Prohor Petrovici se încurcau tot mai

mult. Din Petersburg venea o telegramă după alta, fixînd cele mai scurte termene pentru predarea lucrărilor luate în antrepriză, însoţite de ameninţarea unor despăgubiri considerabile. Direcţia Căilor Ferate dresa procese-verbale privind nerespectarea de către Gromov a clauzelor contractuale referitoare la furnizarea în termen a cărbunilor.

Muncitorii, care căpătaseră acum conştiinţa puterii lor, căutau pretutindeni să facă patronului cît mai multe neajunsuri : „Să simtă şi ticălosul acesta că noi sîntem puterea cea mare, nu el".

Toate exploatările aurifere parcă s-ar fi vorbit : producţia de aur începu să scadă simţitor. Tăietorii nu mai îndeplineau sarcinile de tăiere. La uzina metalurgică, din pricina neglijenţei explodă un cazan şi toată uzina se opri pentru mai multă vreme, întîrziind astfel şi celelalte lucrări. Cel mai mare vapor al lui Gromov, „Oriol", se lovi de o stîncă şi se scufundă împreună cu o încărcătură preţioasă. Lumea vorbea că un grup de răufăcători, printre care şi un „deportat politic tinerel, cu un fular galben", ar fi mutat dinadins geamandurile în timpul nopţii, îndreptînd vaporul pe o direcţie greşită. Colac peste pupăză, se răspîndi pretutindeni zvonul că Gromov suferea de o boală gravă. Auzind acest lucru, conducătorii celor patruzeci de agenţii comerciale, mari potlogari, nu mai vărsau veniturile, pretextînd fie un incendiu care ar fi mistuit prăvălia, fie furtul mărfurilor şi al banilor. Marii industriaşi din Petersburg şi de la Moscova protestau pe capete poliţele lui Prohor Petrovici. Fonduri lichide pentru acoperirea acestor poliţe nu existau. În legătură cu aceasta, era vorba să sosească o comisie unică, constituită de două mari bănci din capitală, spre a organiza vînzarea la licitaţie a cîtorva întreprinderi care aparţineau acestui industriaş trufaş.

Într-un cuvînt, Prohor Petrovici intrase din plin în faza neagră a vieţii sale şi tragicul său destin era pe cale de a se încheia într-un chip jalnic.

Pînă la urmă hotărîse să-şi redobîndească stăpînirea

de sine, să desfăşoare o energie neasemuită, să remedieze situaţia, să-şi pună totul la punct şi să păşească ferm pe calea sporirii bogăţiilor sale, spre victoria totală, spre glorie. Ştia că Tamerlan, Atila şi chiar Napoleon suferiseră înfrîngeri temporare, că uneori îi părăsea norocul. Deci nu trebuia să se lase doborît, să facă pe smintitul, să se prostească pe el însuşi, să-i prostească pe medici, pe Nina şi pe ceilalţi. Ajunge !... Înainte, Prohor ! La luptă pentru cauza, pentru ideea ta, treci peste înfrîngeri, peste obstacolele întunecatelor ameninţări ale soartei, peste capetele morţilor care te împiedică să trăieşti, peste leşurile împuşcaţilor... Înainte cu orice preţ, Prohor Gromov, geniul geniilor, înainte !

Înflăcărîndu-se astfel singur în clipele de avînt sufletesc, începea să clocotească. Dar deodată sîngele se retrăgea din creierul lui şi Prohor Petrovici, atît de entuziast pînă atunci, îngheţa, pradă unui acces de neagră deznădejde. „Totul se duce de rîpă, nu mai există nici o scăpare."

Era întocmai ca un conducător de oşti care a pierdut lupta şi totodată stăpînirea de sine, dînd ordine ce se bat cap în cap, ameninţîndu-şi căpitanii cu împuşcarea, stîrnind cea mai cumplită învălmăşeală tocmai în clipa cînd e nevoie de o voinţă de fier şi de o gîndire lucidă. Astfel proceda şi Prohor Petrovici Gromov. Punea mîna pe telefon, redacta telegrame, colinda de la o exploatare la alta, fără să fi dat nici un fel de dispoziţii, îi alunga pe doctori, făcea scandal după scandal Ninei, trimitea o telegramă după alta lui Protasov, cerîndu-i să se întoarcă urgent în schimbul unui salariu de o sută de mii de ruble. Dînd într-o zi cu ochii de preot pe coridor, în palatul lui, îi strigă fără nici un motiv : „Înşelătorule, făţarnicule ! Dumnezeu nu există !", pentru ca apoi, la miezul nopţii, chinuit de insomnie, să sară din pat şi să bată mătănii în faţa icoanei, rugîndu-l pe dumnezeu să-i dăruiască puteri.

Astfel, în contradicţii şi zvîrcoliri sufleteşti, se scurgeau orele şi zilele vieţii lui.

Într-o zi, pe înserat, Prohor, posomorît, plecă cu o drezină, împreună cu un inginer de la căile ferate, spre marginea sectorului unde era pe terminate construcţia unui pod. Ajuns acolo, ca să-şi mai descarce focul, începu să-i bruftuluiască pe inginer şi pe tehnicieni :

— Tărăgănaţi lucrările ! Vă ţineţi de fleacuri în loc să vă vedeţi de treabă. Ştiţi ce daune trebuie să plătesc eu ? Dacă sectorul nu va fi gata la timp, pe cinstea mea că vă bat pe toţi cu bastonul. Pe urmă, n-aveţi decît să mă daţi în judecată...

Inginerul, un bărbat mai în vîrstă, cu ochelari, aduse la cunoştinţa patronului că era cam greu să se lucreze în condiţiile acelea.

— Ce fel de condiţii ?

— N-avem o conducere unică. Proiectele podurilor şi ale conductelor sosesc cu întîrziere. Salariile muncitorilor nu se plătesc la zi. Mai rău însă ca orice este că ne părăsesc muncitorii cu experienţă.

— Şi unde se duc ? La mama dracului ?

— Nu, la soţia dumneavoastră, la Nina Iakovlevna, Prohor Petrovici. Inginerul îl privea acum ostil. Vrînd să-l înţepe pe patronul acesta grosolan, adăugă : — Acolo treaba este mult mai bine organizată şi condiţiile de lucru infinit mai umane.

Prohor se înfurie ; o cută adîncă se săpă vertical între sprîncenele lui.

— Unde-i mai bine, unde ? ! zbieră el cu nările fremătînd.

— Mi se pare că m-am exprimat destul de clar : la soţia dumneavoastră !

Inginerul se răsuci brusc pe călcîie şi se îndepărtă, întorcîndu-i spatele.

Scos din sărite de subînţelesul acestui răspuns, Prohor porni îndată spre casă. Nu mai vedea nimic înaintea ochilor. Îl stăpînea un singur gînd : să se răfuiască o dată pentru totdeauna cu Nina. „Aha, e mai bine la tine, condiţiile sînt mai umane ? !“ Se temea să nu i se risipească mînia pe drum, să nu-i slăbească hotărîrea şi, ca să nu se potolească, striga mereu vizitiului :

— Mînă !

Fără să-şi scoată vengherca albastră închisă cu găitane negre şi şapca de dril alb, tropăi cu cizmele prin tot şirul de odăi şi năvăli în dormitorul soţiei sale, fără să bată la uşă.

În capotul de flanelă fumurie, cu părul negru învolt ridicat într-o pieptănătură grecească, împlinită la trup, frumoasă, Nina şedea în faţa lui Prohor la micul ei birou, lucrat cu încrustaţii şi marchetărie. La picioarele ei, în genunchi, diaconul Ferapont, cu mîinile împreunate ca la rugăciune, se jeluia :

— Ascultă-mi ruga, stăpînă !... Mă duc de rîpă... Scapă-mă de diaconia mea... Dezbracă-mă de cinul diaconesc. Sînt nevrednic de el... Ia-mă la domnia ta ca fierar... Iar pe bărbatul dumitale ţi-l tămăduiesc eu... Mai dihai ca doftorii...

La ivirea lui Prohor faţa întristată a Ninei se lumină într-un zîmbet, dar zîmbetul ei pieri deodată şi ochii i se măriră speriaţi : Prohor înainta ameninţător, cu fălcile încleştate. Mai înainte ca ea să-şi fi putut exprima mirarea ori să ţipe, palma lui grea o plesni peste obraz. Fără a spune un cuvînt, Nina căzu de pe scaun.

— Opreşte-te ! răcni diaconul şi, sărind în picioare, îl strînse în braţe pe Prohor.

Prohor se smuci, făcu un pas înainte cu pumnii încleştaţi spre soţia lui care se ridicase de jos, dar diaconul îl înşfăcă din nou.

— Vino-ţi în fire, Prohor Petrovici ! Ce faci ? !

— La o parte, neghiobule ! — răcni Prohor. Apoi îi strigă din urmă Ninei care se îndepărta : — Bestie ! Viperă ! Vrei să mă ruinezi ! ? Eşti nebună... Te trimit la mînăstire, la balamuc !

Nina se îndepărta plîngînd în hohote, cu capul dat pe spate şi cu mîinile delicate împreunate la ceafă.

Prohor se smuci iar din labele diaconului şi-l pocni din răsputeri în tîmplă. Lui Ferapont îi vuiră urechile.

— Bate-mă, dă în mine, ocnaşule ! O să te pocnesc şi eu... Dar atunci ţi-am luat piuitul...

Apucîndu-l de mîini, diaconul îl strînse atît de aprig, încît Prohor îşi auzi oasele pîrîind.

Privindu-l vrăjmaş în ochi, diaconul urmă cu glasul lui gros :

— Nu vreau să mă murdăresc, dar cînd te-oi trăsni odată, nu mai scapi cu zile. Îţi iese şi nasul prin ceafă. Bagă de seamă, prietene Prohor, bagă de seamă.

Descleştîndu-şi mîinile, diaconul se proţăpi în calea lui Prohor spre a-l împiedica să se ducă după Nina. Prohor rămase locului, în aceeaşi poziţie în care fusese înşfăcat, şi-şi mişcă încet braţele îndoite din cot parcă vrînd să vadă dacă oasele îi mai sînt întregi. Diaconul Ferapont scoase din buzunarele lui largi trei sticle de votcă :

— Iată, ţi-a trimis doftorul Receptus niscaiva picături ca să te mai înveseleşti oleacă.

— Hai, hai, să mergem ! — strigă febril Prohor, cu alt glas, ahtiat de băutură. Hei, drăcia dracului, ce tărăboi am făcut ! În ce hal m-a adus femeia asta !

Petrecîndu-şi braţele pe după umeri, ca doi îndrăgostiţi, porniră împreună spre biroul lui Prohor, clătinîndu-se pe picioare, cu sîngele înfierbîntat încă de cele petrecute cu cîteva clipe mai înainte. Diaconul zvîcnea uneori din umeri spătoşi, de parcă l-ar fi pişcat purecii, aruncînd spre Prohor priviri piezişe, duşmănoase ; în ochii lui ardea o hotărîre crudă. „Îţi arăt eu ţie, te învăţ eu să mai dai în femei. Te fac eu să-ţi vie mintea la cap, zărghitule", gîndea el cu mînie.

Adînc jignită, Nina plînse întîi îndelung în iatacul ei retras, apoi hotărî să-l facă confident al nefericirii sale pe părintele Alexandr şi porni spre odaia acestuia, cu obrazul încă aprins ca focul.

Cu ochelarii pe nas, preotul şedea aplecat peste masă, terminînd de scris punctele principale ale viitoarei sale predici. Cu potcapul albastru pe cap şi crucea de aur pe piept, se ridică întru întîmpinarea Ninei.

Abajurul verde al lămpii aprinse răspîndea în jur o lumină rece, misterioasă.

Ţinîndu-se cu mîna de obraz, Nina spuse cu hotărîre :

— Nu mai pot să rămîn aici. Dacă sfinţia ta nu-mi dai binecuvîntarea, voi fi totuşi nevoită să plec. Nu mai pot, nu mai pot... Paharul răbdării mele s-a umplut...

Prizînd tabac, părintele Alexandr rămase un timp pe gînduri.

— Nu prea înţeleg, începu el rece şi chiar cu o nuanţă de ameninţare. Pe seama cui vrei să laşi întreprinderile dumitale care au început să meargă atît de bine, spitalul, azilul de bătrîni, şcoala şi, în sfîrşit, biserica ? Suflîndu-şi nasul pe îndelete, ridică în sus mîna cu arătătorul întins şi batista strînsă în pumn şi-şi îmblînzi pînă la şoaptă glasul în care sunau intonaţii tragice : — Dar soţul dumitale ? Soţul dumitale bolnav, care te-a jignit, draga mea fiică duhovnicească, într-un acces al bolii ? Cum rămîne cu el ?

Cu un hohot de plîns, Nina luă mîna de pe obraz şi-şi duse batista la ochi.

— Dar nu mai pot ! Nu mai pot ! strigă ea tropăind agitată cu tocul pantofului şi mişcîndu-şi convulsiv umerii plini. Se sculă de pe scaun şi făcu cîţiva paşi şovăielnici prin odaie, apoi se lipi cu spatele de soba caldă. Braţele îi căzură fără vlagă, ca moarte, de-a lungul trupului, capul i se ridică întors într-o parte, bărbia îi tremura, genele clipeau des, lacrimi mari i se rostogoleau pe obraji şi pe capot.

Cu răsuflarea îngreunată, părintele Alexandr căuta în gînd îndemnurile pe care ar fi putut să le dea acestei femei credincioase, care se abătea însă de pe calea cea dreaptă. Nina îşi răsucea maşinal batista pînă ajungea ca o sforicică. Începu din nou să vorbească :

— Trebuie să-ţi fac o mărturisire, părinte... Trebuie, deşi îmi vine foarte greu... Se opri o clipă ca să-şi tragă răsuflarea. Îl iubesc pe Andrei... Pe Andrei Andreici Protasov.

— Ce vrei să spui cu asta ? Iartă-mă, dar nu înţeleg.

— Îl iubesc. E cel mai bun prieten al meu. Te miră ? Ciudat... Este ceva... rău în asta ? Batista se răsuci şi

mai repede între degetele ei. Trebuie să-ţi mai spun ceva... Să-ţi mărturisesc că... Nina îşi lăsă capul în jos, suspină şi-şi privi fugar pîntecul. Sînt... însărcinată.

Părintele Alexandr întredeschise gura, îşi luă încet ochelarii de pe nas şi, speriat, se uită printre gene la Nina.

— Dumneata ?! Dumneata ? Însărcinată ?

— Vezi în asta ceva neobişnuit, părinte ?

Buzele preotului se deschiseră şi mai larg, în priviri i se aprinseră scînteieri de mînie.

— Frumos !... Vrednic de toată lumea !... Foarte frumos ! — exclamă el sarcastic, tresărind mereu şi scuturîndu-şi chica. — Păcatul acesta are un nume : preacurvie.

Sprîncenele Ninei se ridicară a mirare. Stînd lîngă sobă, se ridică pe vîrfuri şi încercă să schiţeze un zîmbet îndurerat :

— Găseşti ceva neobişnuit în asta ?... Sînt măritată şi tatăl viitorului meu copil este soţul meu.

Părintele Alexandr se lovi cu palma peste frunte, întoarse repede capul şi din pricina tulburării începu să mute fără rost lucrurile de pe masă dintr-un loc în altul. Împinse apoi cu zgomot jilţul într-o parte, se ridică în picioare şi porni spre Nina cu braţele întinse :

— Iartă-mă, draga mea, iartă-mă, te rog ! Am uitat lucrul cel mai important... Nu înţeleg ce a fost cu mine...

Nina izbucni în lacrimi şi se lipi de pieptul lui.

3

În timpul acesta, cam pe la ceasurile opt seara, începuse slujba sfîntului maslu pentru schimnicul Nazari. Rămas singur după înmormîntarea prietenului său, şubredul bătrînel Anani, acesta se simţi cuprins de un alean neînfrînt şi hotărî să-şi părăsească pustnicia şi să se întoarcă printre oameni. Străbătu taigaua cale

de multe verste, lungă și anevoioasă, pe poteci umblate doar de fiarele pădurii, scăpînd însă teafăr, ca prin minune: nici o fiară nu s-a atins de el, nici un țînțar nu i-a supt sîngele.

Ajungînd la drumul mare și simțindu-se bolnav, zărise un sat. Găsise adăpost în prima casă mai mare. Locuia acolo de o săptămînă. Mare și negricios, stătea culcat pe pat, sub polog. La căpătîiul lui, pe un scaun, se afla o răcliță, întocmai ca o jucărie, bună doar pentru un iepure.

— Incotro, cinstite părinte? — îl întrebau gazdele.

— Acolo unde-mi va arăta mîna lui dumnezeu.

— Dar de ce porți cu sfinția ta răclița aceea?

— Așa trebuie. O să moară curînd un om mare.

Stăpînii casei și țăranii care veneau la ei se minunau de părintele Nazari. Auziseră de mult și multe despre cei doi bătrîni pustnici pe care-i socoteau sfinți. Unii fuseseră chiar la ei în schimnicia lor. Cercetau curioși, plescăind din limbă și oftînd, răclița albă meșterită din scînduri cioplite, cu o cruce neagră arsă pe capac.

Deodată, afară răsună clinchet de zurgălăi. Într-un poștalion cu trei cai, sosise un călător de seamă: Andrei Andreevici Protasov. Îi era rău și nu voia să tragă la hanul zemstvei, totdeauna înțesat de călători. Îi spusese deci surugiului:

— Trage la casa aceea mare. Mi se pare mai curată.

Casa era încăpătoare, cu trei încăperi curate. Protasov fu condus într-o cameră luminoasă, cu pereții văruiți, alături de odaia în care zăcea bătrînul. După ce plăti surugiul, Protasov îi spuse:

— Vrei să aștepți o clipă? Te-aș ruga să-mi faci un serviciu.

Scoase din portofel telegrama lui Prohor Petrovici, care-i fusese înmînată în drum, la ultima stație de poștă, se gîndi o clipă și scrise răspunsul.

„Foarte măgulit de propunerea dumitale. Fiind grav bolnav, n-o pot accepta.

Protasov"

Scrise apoi a doua telegramă, către Nina :

„Nu mă simt bine nici fiziceşte, nici sufleteşte. Mă susţine amintirea amabilităţii dumitale. Drumul m-a obosit. Mi-am îngăduit un popas într-un sat. Lipsa de legătură cu dumneata îmi scade energia. Urmează scrisoare. Telegrafiază gara Sosna.

Al dumitale Protasov.“

Surugiul luă telegramele şi porni îndărăt. Stăpînul casei, moş Klim, un bătrîn pleşuv cu barbă căruntă, aduse un samovar strălucitor, lapte, unt şi ouă.

— Mai doriţi ceva, boierule ? O să vă facem îndată foc, să vă mai încălziţi. Avan suflă crivăţul.

— Pe cine aveţi în casă ? Ceva musafiri ?

— Nu. Doar un pustnic bătrîn care trage să moară. Aşteptăm să sosească popa cu dascălul şi să-i facă sfîntul maslu. E un schimnic, Nazari, în trecere pe aici. Vine din sihăstria lui... A stat împreună cu un altul în afundul pădurii...

Popa... Sfîntul maslu... Rugăciuni pentru o moarte uşoară... Tămîie... Închipuindu-şi toate acestea, Protasov îşi aduse aminte de boala lui şi se crispă contrariat.

— Am auzit de aceşti doi bătrîni, spuse el. Un tehnician de al meu chiar s-a întîlnit cu unul din ei în taiga. Doctor nu aveţi pe aici ?

— Şuguiţi ? Ce doftori ar putea fi într-un sat ca aista ?! Noi ne căutăm pe la vraci de ai noştri şi pe la babe doftoroaie... Dar ce aveţi ? Nu vă e bine ?

— N-am nimic. Am întrebat doar aşa.

Moş Klim plecă. Protasov scoase un manual de medicină şi nişte medicamente, îşi făcu un ceai de zmeură uscată şi destupă o sticluţă cu rom. Avea febră mare şi simţea o sfîrşeală. Termometrul arăta o temperatură destul de ridicată. Începu să răsfoiască manualul de medicină, citind cu atenţie. Judecînd după descrieri, aproape toate bolile aveau cam aceleaşi simptome şi un cititor mai ipohondru, studiindu-l, ar fi putut să-şi des-

copere o mie şi una de suferinţe. Enervat şi împotriva lui, şi împotriva manualului, Protasov închise cartea şi începu să asculte zgomotele din odaia de alături.

Prin deschizătura uşii se auzeau cuvintele rostite de preot, suspinele celor de faţă, cîntările tărăgănate şi gîngave ale dascălului şi ale celorlalţi. Protasov bău al treilea pahar de ceai de zmeură cu rom şi, înfierbîntat, se culcă în patul lipit de soba încălzită. Închise ochii. Avea febră mare. Se simţea rău de tot. Îi vuiau urechile. Patul se legăna cu el.

Un timp ascultă. Preotul citea ceva. Pe urmă începu să cînte dascălul, căruia îi ţineau isonul ţăranii şi femeile. Conştiinţa tulburată a lui Protasov fu din nou învăluită de neguri grele. În delirul lui i se părea că a murit şi el... că zace în coşciug şi că prohodul i se cîntă lui. Simţi la început o spaimă, apoi o încîntare: dintre glasurile care cîntau, se desprindea glasul Ninei, în care răsuna o jale adîncă. Diaconul Ferapont începu să cînte „Veşnica pomenire" şi se opri, înecat în plîns. Plîngeau femeile, plîngea toată lumea. „Mămico, e o broască acolo, în mormînt!" Vorbele acestea le spuse un băieţaş rotofei şi bălan. Răpăiră focuri de armă. „Iar începe — se gîndi Protasov şi strigă: Nu trageţi, nu trageţi!" Dar rotmistrul von Pfeffer, mişcînd din favoriţi, bătu cu degetul în sobă şi spuse: „Dragul meu, arde toate prostiile astea".

Se trezi şi-şi trecu mîna peste fruntea asudată. În sobă duduia focul. Din odaia de alături se auzeau gemete şi plînsete. Preotul rostea cu glas subţire, tărăgănat, grăitor:

— Preamilostive doamne, auzi-ne pe noi care ne rugăm pentru robul tău Piotr, cel ce zace pe patul suferinţei...

„De ce i-o fi spunînd Piotr? Doar pe bătrîn îl cheamă Nazari?" îşi zise Protasov şi, ridicîndu-se din sicriul lui, se apropie tiptil de uşa întredeschisă. Îşi plimbă ochii în toate părţile. Pîlpîiri de lumină, fum albăstrui de tămîie. Oamenii şedeau în genunchi, cu lumînări aprinse în mîini. Preotul avea odăjdii galbene;

cădelnița zornăia molcom. Fum de tămîie, cădelnițări, privirile oamenilor furișate spre patul bolnavului... Oacheș, cu părul negru și barba mare, Nazari ședea pe jumătate culcat în pat, sprijinit cu spatele și coatele de perne. Îmbrăcat cu cămașă albă, ținea în mînă o lumînare aprinsă. Ochii lui mari, sprîncenați priveau spre depărtări larg deschiși, întîmpinînd fumul de tămîie, făclioarele ce se închinau și suspinele. Pe obrajii lui scofîlciți, galbeni se rostogoleau lacrimi.

In fața preotului, pe măsuța acoperită cu o față albă, se afla o cană mare de lut, plină cu grîu, o lumînare aprinsă și două păhărute, cu ulei și vin. Pe marginea cănii erau înfipte în grîu șapte bețigașe cu șomoioage de vată. Preotul luă unul din bețigașe, îl cufundă în ulei și mirui fruntea bolnavului, apoi luă un alt bețigaș și-l mirui pe piept.

Protasov se depărtă încet, cu un simțămînt de amărăciune în suflet. Toate acestea i se păreau o comedie fără rost, un spectacol ieftin.

— Ce prostii, ce prostii ! — șopti el pășind repede de colo-colo prin odaie, astupîndu-și urechile ori vînturîndu-și mîinile fierbinți cum fîlfîie găina din aripi.

Febra nu scădea. Îl dureau toate încheieturile, îi vuia capul.

Intr-o dureroasă dedublare, care începuse chiar acolo, lîngă patul bătrînului aflat în pragul morții, conștiința bolnavă a lui Protasov cînd se agăța de terenul realității concrete care-i fugea de sub picioare, de încrederea în sine, în raționalismul său ferm, cînd, îndoindu-se de toate acestea, se cufunda adînc în misticismul care-i era odios, într-un sentimentalism absurd. Și deodată simți în el boala fatală, o simți acut ca pe un cuțit în inimă. Nu mai era vorba de răceala aceea afurisită pe care o contractase în drum, ci cancerul, cancerul incurabil, constatat de medici, care, într-o jumătate de an, îl va duce la groapă ca pe o mortăciune.

— Și eu care credeam că abia încep să trăiesc... Nina, Nina !... Prima și adevărata mea iubire... Nimeni, nici

dumnezeu, nici satana, nici măcar tu, Nina, nu mai puteţi să mă salvaţi...

Şi cuprins de deznădejde iar încerca să se îmbărbăteze :

— Fleacuri, prostii ! N-am nici un cancer. Nerozii ! Apercepţius nu se pricepe la nimic.

O oglindă. Se opri în faţa ei. Apropie de obraz lanterna electrică de buzunar. Din penumbră îl privi cu ochi inteligenţi, negri un om cu pometii proeminenţi, cu fizionomie de mongol. Se privi, se încordă tot şi deodată ochii i se întristară.

— Ce-i cu tine, frate Protasov ? Eşti bolnav ?

— „Sînt bolnav" — răspunse trist oglinda.

— Pare-mi-se că ai cancer.

— „Cancer" — răspunse oglinda.

— Ce facem, Protasov ? Murim ?

— „Murim" — răspunse din oglindă omul cu fizionomie de mongol şi-i tresări o sprînceană.

Protasov făcu abătut un semn din cap spre oglindă şi recită încetişor un cîntec al lui Béranger, care-i veni în minte :

Ai să te ofileşti, prietena-mi iubită,
Căci va muri al tău prieten credincios...

Picioarele amorţite începură să-i tremure. Se aşeză pe pat, îşi înfundă faţa în pernă şi, tuşind sec, începu să plîngă.

De partea cealaltă a peretelui îi răspundeau ca un ecou suspine şi hohote de plîns înăbuşite.

Pe la miezul nopţii, în biroul lui Prohor Petrovici se stîrni larmă şi huruit de mobilă mutată.

Fără anteriu, numai în nădragi şi cu rubaşca neagră neîncinsă, uriaş, cu mîinile în şolduri, diaconul stătea în mijlocul odăii şi se uita la Prohor cu privirea înceţoşată de aburii beţiei. În încăpere stăruia o căldură ca la baia de aburi. Diaconul era leoarcă de năduşeală, iar laţele, ciufulite, i se lipiseră de frunte.

— Ai fi tu binefăcătorul meu, dar tot dobitoc ai rămas, spuse el, scuturînd din cap ca un cocoş în faţa grăunţelor. Cine bate o cucoană, o femeie ? Tu, măi dobitocule ! Cine trage o palmă unei feţe bisericeşti ? Tot tu, tîmpitule.

— Taci, măgar preacuvios, hipopotamul dracului ! — răspunse Prohor cu limba împleticită, cu glas dogit, stînd turceşte pe covor lîngă cămin şi întinzînd mîna spre sticlă.

— Da' cine m-a făcut măgar preacuvios ? Tot tu, dobitocule. Eu m-am născut fierar la fierărie !... Şi taică-meu tot fierar a fost ! Iar tu eşti un mişel... Eşti Irod ucigaşul, asta eşti !

— Taci, măi. Taci odată. — Prohor trase o duşcă de votcă. — Ai uitat, nărodule, că mă apucă năbădăile ? Cînd oi sări odată, te muşc rău, îţi înfulec urechile.

— Poftim de încearcă... Îţi ard eu ţie ! N-ai să mai faci tu de-acu pe nebunul. Eu nu sînt Receptov al tău. Îţi găsesc leacul îndată. Îţi bagi tu minţile la cap. — Degetele diaconului forfecau într-una, iar ochii săi fioroşi, aidoma celor ai cerchezului, se roteau amenin-ţători în orbite, arătîndu-şi albul strălucitor. — Eşti un prefăcut, măi, diavole ! O fiară !

Prohor sări furios în picioare şi ridică sticla ca să dea în diacon. Deodată însă, schimonosindu-se, căzu în genunchi, se răsturnă pe spate, şi, sprijinindu-se cu coatele în podea, şuieră printre dinţi :

— Ibrahim... Ibrahim...

— Aha ! Va să zică, aşa ! Eu mi-s Ibrahim ?! — exclamă diaconul repezindu-se la el, îl apucă de guler şi-l zvîrli într-un colţ ca pe o cîrpă. — Ia spune, cine sînt eu ? Ibrahim, ori diaconul ? Spune numaidecît, dia-vol parşiv ! — Ameţit de băutură, Ferapont păşi spre el ca un urs, cu pumnii încleştaţi... Mai vorbeşti aiurea, pezevenghiule ? Mai vorbeşti ?!

Cu capul vîrît între umeri, cu ochii ţintă la matahala de diacon, Prohor se furişă, fără o vorbă, pe lîngă perete pînă la telefon, răsturnînd în drum o măsuţă cu o lampă pe ea. Ridică receptorul şi strigă :

— Veniţi încoa ! Ispravnice ! Ibrahim-Oglî e aici ! ! Apoi deschise fereastra şi răcni : — Gardieni ! Cazaci !

O palmă trasă de diacon îl dădu grămadă, tocmai lîngă cămin. Ferapont se repezi după el.

— Te omor ! Să nu faci pe nebunul ! — tună el apucîndu-l pe Prohor de barbă şi zgîlţîindu-i-o năprasnic în dreapta şi în stînga. Te vindec eu fără leacuri... Să spui îndată cine sînt, tîlharule ! Cine sînt eu, hai ? Cerchezul ?!

Îl trase şi mai cumplit de barbă.

— Lasă-mă, Ferapoşka ! Mă doare ! — zbieră Prohor. Scăpînd din mîinile lui, sări şi ridică deasupra capului un scaun greu de stejar.

— Aha ! Acu mă recunoşti, beţivule, netotule ! Acum mă cunoşti ?!

Diaconul întinse înainte mîinile ca să se apere. Scaunul se prăvăli, repezit năprasnic, şi două degete de la mîna stîngă a lui Ferapont trosniră, scoase din încheieturi. Turbat de durere, acesta smulse scaunul din mîinile lui Prohor care se năpusti cu capul în pieptul diaconului, dînd din mîini ca o moară din aripi. Gemînd la fiecare izbitură cumplită, diaconul îl încleştă în braţe. Prohor se smucea. Diaconul răcni :

— Mi-ai rupt mîna ! Mîna mea !

Şi, îndoindu-şi mîna stîngă cu degetele groaznic răsucite, cu dreapta îl înşfăcă pe Prohor de piept şi-l dădu grămadă pe spate.

Peste o clipă se rostogoleau amîndoi pe covor, încălecînd unul peste altul, roşii, năduşiţi, urlînd de furie ca fiarele.

— Acu să vedem care pe care !

Scaunele, măsuţele, etajerele cădeau bufnind, oglinda cea mare şi grea se desprinse din cui şi se prăbuşi pe parchet.

— Mai faci pe nebunul? Mai faci ?! — îl ameninţă diaconul pe Prohor. Mătăhălos, greoi şedea călare pe el, cu ghearele de fier încleştate în umărul lui. — Mai o baţi pe nevastă-ta ?! Pe mine mă mai loveşti ?!... Te omor, tîlharule !

Zvîrcolindu-se ca să scape din strînsoare, Prohor zări cu coada ochiului, la doi paşi de el, revolverul şi pipa căzute din buzunarul diaconului. Icnind de încordare, proptindu-se cu spatele şi cu şezutul în duşumea, se căznea să ajungă la armă. Observînd ce urmăreşte, Ferapont sări în picioare şi se aplecă să ridice arma ucigătoare, dar Prohor, tot culcat, se opinti şi-l izbi în şezut din răsputeri, cu amîndouă picioarele. Greoi ca un sac, diaconul căzu pe brînci.

Servitorii încercau în zadar să deschidă uşa încuiată.

Primul glonte şuieră pe alături. Înnebunit, diaconul se repezi spre uşa închisă. Trei focuri, trase unul după altul, îl nimeriră în cap şi în spate. Spărgînd uşa care bubui sub lovitura lui, doborîndu-i pe feciorii din casă, pe bucătar şi pe rîndaş, diaconul trecu în fugă prin sală, cu braţele ridicate, pe lîngă medicul psihiatru care alerga în întîmpinarea lui, răcnind ca ieşit din minţi :

— L-am vindecat !... L-am vindecat !

Din buzele-i sfîrtecate şi din nasul zdrobit al lui Ferapont, sîngele curgea şiroaie, murdărind parchetul.

Apoi, uriaşul căzu grămadă.

Protasov dormise adînc. În timpul nopţii schimbase de două ori cămaşa, udă de sudoare. Dimineaţa, gazda, moş Klim, vîrî capul prin crăpătura uşii.

— Cum te mai simţi, boierule ? Pleci astăzi, ori mai stai ? Te-aş duce... Am nişte cai iuţi ca vîntul.

— Intră, moşule. Ia dă-mi drăcovenia aceea de colo, ţevuşoara aia de sticlă.

Protasov îşi puse termometrul. Klim se aşeză, căscă şi, făcîndu-şi cruce în dreptul gurii, spuse :

— Schimnicul a întrebat de matale... Cuviosul Nazari de... Da, da. Vezi că s-a simţit oleacă mai bine după sfîntul maslu... A băut puţin ceai cu lapte. M-a întrebat : „Cine-i călătoru ?“ Eu i-am spus : „Căpetenia engenerilor de la Gromov, adimistratoru“. Zice : „Ia cheamă-l încoa“.

Protasov zîmbi cu gîndurile aiurea şi, după un timp, îşi luă termometrul de la subsuoară. Temperatura era

încă destul de ridicată : treizeci şi opt cu patru. Sfîrşeala stăruia, urechile îi vuiau încă. „Nu-i nimic, nu-i nimic... Trebuie să plec", îşi zise el. Bău ceaiul, apoi se apucă să-i scrie Ninei. N-avea însă chef de scris, se simţea tot timpul copleşit de tristeţe.

Moş Klim intră din nou în odaie.

— Iartă-mă, boierule... Nu te las în pace. Te cheamă la el cuviosul. M-a trimis iar.

Protasov îşi dădu braţele în lături şi se întinse alene, zicîndu-şi în gînd : „Poate că bătrînul are să-mi spună ceva interesant despre Prohor Petrovici. O să-i scriu Ninei." După ce porunci să se înhame caii la droşcă, se duse la Nazari.

Pustnicul îşi întoarse spre Protasov ochii mari, afundaţi în găvane şi, acoperindu-şi gura cu palma, îşi drese glasul.

— Stai jos, călătorule. Iaca, acilea, mai aproape de mine. Toţi sîntem călători prin lumea asta. Traiectoria zborului nostru merge de la zero spre infinit şi apoi îndărăt, către zero. Stai jos, Andrei.

Cu cojocul pe care gazda i-l puse cu grijă pe umeri, Protasov se uită mirat în ochii lui Nazari şi se aşează alături de măsuţa pe care se afla racla cea mică.

— De unde ştiţi cuvintele acestea savante : „infinit", „traiectorie" ?

— De ce le găseşti savante ? Asta-i înţelepciunea lumii acesteia, răspunse bătrînul cu glas gros, molcom. În tinereţea mea am fost tunar. Am învăţat şi eu, le-am arătat şi altora cum să omoare oameni. Şi am omorît, am omorît, repetă el, clipind, cu nările fremătînd. Am fost la război, mi s-a dat o sabie cu mîner de aur pentru vitejia mea. Puteam să mor şi eu acolo, dar m-a ferit dumnezeu. Şi apoi m-am îmbuibat ca o potaie cu viaţa şi, tot ca o potaie am început să vărs, sătul de ea. Şi iacă, deodată m-a prins dorul de aer curat, proaspăt. Am plecat din Petersburg în taiga. E drept că la început mi-a fost urît, chiar tare urît. Viaţa în sihăstrie mi se părea ca un fel de temniţă. Mai apoi însă, am

aflat şi am simţit că viaţa slobodă, adevărată, nu ţi-o poate da decît singurătatea, decît pustnicia tăcerii.

— Ciudat lucru, murmură îngîndurat Protasov, mirîndu-se în sinea lui şi închipuindu-şi toată grozăvia vieţii în singurătate. După părerea mea, e o mare nenorocire să trăieşti doar printre fiare şi copaci.

— Dar nu ţi s-a întîmplat niciodată să vezi curcubeul deasupra unui lac? El soarbe apa din fundul apei şi tot în apă se întoarce. Aşa e şi cu fericirea... În mine se naşte şi tot în mine se întoarce... O fericire de nimeni cunoscută, nimănui împărtăşită. Ea îmi dă o mare mulţumire sufletească, o bucurie nespusă. Aşa-i, fiule, aşa...

Ascultîndu-l cu luare-aminte, Protasov era tot mai mirat de vorbele bătrînului. Cine era omul acesta înalt şi slab, lat în umeri, cu chip de călugăr rătăcitor? Protasov nu ştia despre ce să vorbească cu el. Pustnicul tăcuse şi acum, foindu-se nerăbdător şi aruncîndu-i priviri întunecate, aştepta, pesemne, din partea lui întrebări stîrnite de curiozitate. Protasov se gîndi puţin şi-l întrebă:

— Dar ce te-a făcut să părăseşti lumea, capitala, şi să te îngropi în taiga?! În numele cărei năzuinţe ai făcut-o?

— Ce năzuinţă? Ţi-am mai spus că m-am îmbuibat de viaţă. Asta m-a împins. Da, m-am îmbuibat cu de toate, ca o jigodie. — Cu o mişcare bruscă, bătrînul dădu la o parte şuviţa de păr ce-i căzuse pe frunte, apoi îşi puse peste pătură mîna vînoasă, cu încheieturile umflate. — Eu aşa cred, prietene Andrei, că năzuinţa cea mai înaltă a vieţii este să te lepezi de toate, să iubeşti pe toţi oamenii, să nu faci rău nimănui, să te rogi pentru toţi şi să mori undeva în drum, cu toiagul în mînă şi desaga la spinare.

Protasov n-avea chef de sfadă. Muşcîndu-şi buza nervos, spuse totuşi:

— De acord. Este o năzuinţă înaltă. Înaltă însă tocmai prin lipsa ei de noimă. Dacă toţi oamenii ar crede în aşa ceva şi ar porni cu toţii haihui prin lumea largă, cu toiagul în mînă şi desaga în spinare, cine ar mai

munci, cine ar mai orîndui viaţa ? Ar muri cu toţii de foame şi lumea toată ar ajunge o haită de fiare sălbatice.

— Ai dreptate. Dar ştii tu oare, prietene Andrei, că dintr-un stejar bătrîn cad pe pămînt cincizeci de mii de ghinde şi că numai una singură prinde rădăcini ? Celelalte nu fac decît să îngraşe pămîntul ori să hrănească porcii. Mulţi chemaţi, puţini aleşi.

— Aha, pricep ! — Ochii lui Protasov străluciră. — Cu alte cuvinte, crezi că astfel de... (era să spună : „de vagabonzi şi de trîntori cum eşti şi dumneata", dar se stăpîni la timp)... că astfel de oameni ai lui dumnezeu sînt sarea pămîntului ! Crezi că ei sînt cei mai buni, cei mai folositori membri ai societăţii ! Te-am înţeles bine ?

Buzele lui Nazari, îngropate în păr, zvîcniră. Închise ochii, şopti ceva şi se foi sub pătură. Apoi se întoarse repede spre Protasov, ridicînd asupră-i ochii, de sub pleoapele veştede cu vinişoare albastre.

— Nu vorbi astfel... Nu vorbi ! Nu stîrni în mine duhul mîndriei diavoleşti — aproape că strigă el. Glasul lui tremura de durere şi suferinţă. Repezindu-şi mîna mare spre cap, spre cei doi umeri şi spre pîntec, se închină în grabă, se şterse pe frunte de năduşeală şi întrebă încet : — Nu crezi în dumnezeu ?

— Nu.

— Crezi în ştiinţă ?

— Da, în ştiinţă. În progresul omenirii. În idealul binelui prin curmarea răului — a ignoranţei, a superstiţiilor şi a inegalităţii sociale — răspunse Protasov.

— Eşti revoluţionar ?

— Da.

Nazari îşi arcui sprîncenele. Prin barbă şi printre mustăţi i se furişă un zîmbet, aidoma unui şoarece cenuşiu.

— Ei bine... — rosti el. — Şi eu sînt revoluţionar...

— Dumneata ?!

— Da, eu... Numai că eu sînt un revoluţionar al duhului, iar tu — al pîntecelui.

Protasov deschise gura ca să răspundă, dar moşneagul se încruntă şi-l ameninţă cu degetul :

— Taci... Ştiu dinainte ce-ai să spui. Taci. — Se rezemă în coate şi începu să vorbească cu aprindere, clătinînd mustrător din cap : — Cum poţi să te socoteşti revoluţionar, nechibzuitule, dacă nu crezi în căile adevărului celui veşnic ? Ţi-ai da bucuros viaţa pentru aproapele tău şi ai să ţi-o dai chiar. Doar nu cauţi fericirea pentru tine, ci pentru alţii. Nu, drăguţă, eşti născut din lumină, nicidecum din maimuţă.

— Dă-mi voie... Dă-mi voie !... Doar nu cred nici în dumnezeu, nici în religie...

— Taci, taci ! Ştiu tot dinainte. Iată, îţi vorbeşte pustnicul Nazari, omul care a trăit patruzeci de ani singur-singurel cu gîndurile lui, marele păcătos Nazari. Nu ne e dat să ştim nici ce este omul, darămite ce e dumnezeu. Taci, taci ! Ştiinţa ? Vrei să-mi vorbeşti de ştiinţă ? Nici ştiinţa nu ştie nimic. Ştiinţa este doar un zbucium al gîndurilor, o înşiruire de visări. Ţine minte vorba mea : din ştiinţă se naşte totdeauna neştiinţa... Cugetă bine la acest lucru şi ţine-l minte, că doară eşti om deştept.

Protasov se sculă. Bătrînul se ridică şi el în capul oaselor, zvîrli cît colo plapoma de petice colorate şi-şi coborî din pat picioarele desculţe, în izmene albe.

— Stai aici şi ascultă ! Adică nu, ar fi zadarnic. E greu să-l înveţi buchile pe un orb.

— Nici n-am de gînd să învăţ buchile de la dumneata... Nu sînt babă.

— Învaţă, că nu strică — îl povăţui bătrînul, fulgerîndu-l din ochi. — Înţelepciunea mea izvorăşte din visarea sihăstriei, dintr-un suflet deschis întru întîmpinarea veşniciei. Iată, priveşte ! — Bătrînul vîrî mîna sub pernă şi scoase de acolo un teanc gros de hîrtii înnegrite de fum şi de curgerea vremii. — Aici e adunat totul, toată înţelepciunea cugetului... N-ai să găseşti asta în nici o carte. Păcătos fiind, mi-am povestit viaţa ca un păcătos, iar cînd mi-am sfîrşit viaţa, am scris despre ea ca un om plăcut lui dumnezeu. Cînd m-am simţit om sfînt,

am început să propovăduiesc ca un nou proroc, ca un ales al celui de sus: „Iată, vine împărăţia cerurilor şi toţi cei ce-l iubesc pre domnul bucura-se-vor!“ Scrisu-s-au filele acestea întru mîntuirea a toată lumea. Citi-le-vor oamenii şi vedea-vor nedreptatea lumii acesteia, crede-vor cuvintele mele şi izbăvi-se-vor prin ele. Mă vezi pe mine, cuviosul, căzut în păcatul mîndriei diavoleşti? Ei bine, asta nu se va întîmpla nicicînd! Nu sînt decît un vierme! Un vierme! Blestemat să fiu acu şi-n vecii vecilor, amin! — strigă bătrînul cu glas tunător şi aspru ca de piatră, iar chipul lui deveni ameninţător, întunecat.

Protasov rămase cu gura căscată. *Pince-nez*-ul îi căzu de pe nas. În cămeşoiul neîncins la mijloc, pustnicul se ridică în picioare şi strigă, fluturînd prin aer filele gălbui, înnegrite de vreme, scrise mărunt.

— Văd acum, văd bine! Tot ce am scris aici mi-a fost şoptit de satana cel viclean, ispititorul de oameni! Am căzut în păcatul mîndriei diavoleşti şi m-am lăsat tîrît de visuri deşarte. Ha-ha!... „Sfînt nu sînt eu, iar oamenii ceilalţi sînt cu toţii făţarnici, copaci fără de rod“... Şi prin această deşartă visare m-am prăbuşit de pe culmile duhovniceşti în prăpastia iadului. Zadarnică mi-a fost truda, zadarnic chinul de patruzeci de ani. Doamne, dumnezeule, pentru ce m-ai părăsit?! Sînt un vierme, un păcătos aşijderea tuturor oamenilor. Ba nu, încă şi mai rău, mult mai rău! Şi nu mi-a fost dat mie să mîntuiesc lumea cea pe cale de pieire... Doamne! — Bătrînul îngenunche în faţa icoanei. — Curmă păcatul care mă munceşte. Arde cu focul cel fără de fiinţă mîndria sufletului meu! Umileşte-mă întocmai ca pe o buruiană, altminteri umili-mă-voi singur!

Se ridică în picioare, îi aruncă lui Protasov o privire plină de mînie, făcu un pas spre sobă şi, după o clipă de şovăială, zvîrli în flăcări viaţa, roadele sihăstriei, prorocirile sale... Tremurînd ca varga, se înnegri la faţă, îşi duse mîinile la cap, aruncă icoanei o privire crîncenă, răzvrătită şi se tîrî anevoie spre pat, clăti-

nîndu-se pe picioare, sleit de puteri. În pieptul lui se auzeau horcăieli asemenea răcnetului ce iese din gîtlejul unui leu. Se înăbuşea.

Protasov se simţi deodată cuprins de o mare milă faţă de omul acesta smintit, dar cîndva, pesemne, plin de o mare putere spirituală. I se părea că bătrînul acesta năstruşnic, deştept, dîrz, pierzîndu-şi minţile în taiga, avea cu mult mai multă nevoie de sprijinul medicului decît Prohor Petrovici Gromov, cel de tristă amintire. Şovăi o clipă : ar fi vrut să-l ia pe sărmanul moşneag cu el, să-l ducă măcar pînă la centrul judeţean şi să-l interneze acolo într-un azil de bătrîni. Pustnicul zăcea pe pat, cu ochii închişi, răsuflînd zgomotos, cu pieptul zbuciumat de hohote de plîns.

— Droşca e gata, boierule ! — strigă voios moş Klim, intrînd în casă. Era îmbrăcat de drum, cu suman şi căciulă înaltă ; ţinea biciul în mînă.

Pustnicul deschise ochii şi spuse tare, cu glas frînt :

— Droşca e gata... Aşa e şi în viaţă... Trăieşti cît trăieşti şi deodată vine moartea, strigă : „Droşca e gata !“ şi te duce de-a dreptul la ţintirim.

Se ridică din nou în capul oaselor, cu picioarele atîrnînd pe marginea patului şi-i spuse lui Protasov blajin, căutînd să-şi îmblînzească glasul tulburat :

— Bunul şi dragul meu prieten ! Nici nu ştii ce bucurie mi-a făcut că te-am întîlnit. Patruzeci de ani am tot aşteptat ca să văd un astfel de om... Ascultă-mă, dragul meu. — Un zîmbet ciudat sluţi faţa bătrînului. — Dacă te duci la Petersburg, poate că ţi s-o întîmpla să te întîlneşti cu un colonel de ulani, Andrei Petrovici Kozîrev. Poate că acum o fi chiar general. Nu l-am mai văzut de patruzeci de ani. Dacă o mai trăi, te pomeneşti că o fi îmbătrînit şi el. Cînd l-am văzut ultima oară, era un băieţandru crud. Este fiul meu şi frate bun cu Anfisa.

— Care Anfisa ?

— Stai puţin. Aşteaptă. Spune-i despre mine ce te-o povăţui dumnezeu. Spune-i că nu mai am zile multe, că sînt bătrîn şi fără adăpost deasupra capului. Scrie acolo,

drăguță, scrie în carnet : Andrei Petrovici Kozîrev, ulan în garda imperială.

Protasov notă. Nazari urmă grăbit :

— A stat o bucată de vreme la noi, la mine și la pustnicul Anani, Prohor destrăbălatul. Eu l-am ascultat și, punîndu-l la încercare, i-am îndrugat verzi și uscate pe seama bunicului său, Danilo Gromov. Nu el, Danilo, ci eu sînt tatăl Anfisei. Cînd am venit încoace din Rusia, nu eram încă bătrîn — am acum optzeci de ani — și punga mea era plină de bani. Am tot umblat dintr-un schit într-altul, căutîndu-mi un sălaș, dar în loc să mă mîntuiesc, mi-am pierdut sufletul, preacurvind cu frumoasa Agnia care se pustnicise într-un schit de schismatici staroveri. Și astfel, din păcatul acesta al sodomiei s-a născut Anfisa. Cînd m-am dezmeticit, am plecat pe vecie în taiga. Iată, toate acestea ar trebui acum povestite lui Prohor. Te văd uimit. Ai crezut că numai în vremurile de demult se petreceau asemenea lucruri ? Ehei, dragul meu, pe lumea asta se întîmplă mereu aceleași lucruri...

— Pornim, boierule ? — întrebă moș Klim, amintind că e de față.

— Îndată, îndată — răspunse Protasov și, întorcîndu-se spre bătrîn :

— Cu alte cuvinte, nu te cheamă Nazari, ci...

— În lume am purtat numele de Piotr, iar în fața lui dumnezeu sînt Nazari.

Stăpînit de un simțămînt de milă pentru bătrînul părăsit, de o umbră de mîhnire pricinuită de jignirea pe care o îndurase de la el și de remușcări, Protasov se înclină în fața lui Nazari, îi lăsă la capăt două sute de ruble și se duse să-și facă bagajele.

Aproape tot timpul drumului păstră o tăcere mohorîtă.

Nu-i mai venea să se gîndească la nimic, sufletul lui tînjea după o odihnă deplină, dar gîndurile, unele luminoase, altele tulburi, luîndu-se la întrecere, nu-l slăbeau o clipă.

Nu putea să ghicească dacă drumul lui duce spre

viață ori spre moarte. Credea însă cu tărie că, chiar și dacă va muri, cauza eliberării poporului avea să dăinuie mai departe.

Deși nu putea ști că nu mai era departe ziua cînd lumea întreagă se va cutremura de bubuitul tunurilor și că bătălia aceasta mare va aduce patriei sale libertatea, totuși în fundul sufletului său ardea nestinsă flacăra așteptării acestei eliberări, a acestei primeniri a vieții din Rusia în care nu vor mai exista nici capitaliști de-alde Prohor Gromov, nici ofițeri de jandarmi, nici cete ca a lui Ibrahim-Oglî, nici pustnici bătrîni și vrednici de milă în nefericirea lor, care sălășluiesc laolaltă cu fiarele pădurii, fugind de oamenii împărțiți în robi și stăpîni.

Protasov credea în popor, în sufletul lui însetat de cunoaștere, în înflăcărarea sa pentru izbînda binelui. Gîndurile lui își urmau firul, și droșca zbura înainte, zvîrlind îndărăt depărtările de sub copitele calului.

4

În somptuoasa casă a Gromovilor se cuibărise spaima. Se furișase prin colțuri ca un fum otrăvitor și rece, prelingîndu-se în șuvoaie verzui și îmbîcsind întreaga atmosferă.

Spaima domnea în inimile tuturor.

Nici unul din cei ai casei nu știa cum să se poarte, ce să facă. Se zăpăciseră cu toții, presimțind că-i așteaptă întîmplări tragice.

Lupul ridica adesea botul în sus și începea să urle. Îl închideau în magazie, îl băteau, căutau să-l potolească, dîndu-i chiftele și zahăr. Zadarnic : urla mereu, jalnic, deznădăjduit. Gîndacii negri ieșiră cîrduri-cîrduri din bucătărie, șoarecii și șobolanii se făcură nevăzuți din cămară ca înainte de foc. Un taur turbă, împunse trei vaci și răni doi gardieni beți și un vizitiu.

Într-o zi, în timp ce biroul lui Prohor Petrovici era aerisit, pe fereastra deschisă intră o bufniță albă, străbătu toate odăile, pătrunse în camera Verocikăi și se așeză pe patul ei. Fetița, care se juca pe covor, scoase un țipăt de spaimă. Servitorii veniră în goană, alungară bufnița în colț după sobă și o omorîră acolo. Oamenii spuneau că era bufnița împăiată, din turn, care înviase și intrase în casă. Noaptea, în grădină se auzeau împușcături și șuierături tîlhărești. Bucătăreasa se plîngea că de trei nopți vine la ea „duhul casei" și încearcă s-o înăbușe ; în a patra noapte, se culcă cu vizitiul.

Toate aceste spaime ar fi putut fi socotite simple întîmplări, dar printre servitorii săraci cu duhul ai lui Gromov și apoi printre oamenii din așezarea muncitorească începură să umble fel și fel de zvonuri. Curînd, și muncitorii, și funcționarii fură cuprinși de aceeași psihoză : așteptau să se petreacă o întîmplare fatală, inevitabilă.

Speriat, cel puțin în aceeași măsură ca și bucătăreasa, de toate semnele acelea care dovedeau prezența necuratului, părintele Alexandr începu să slujească în fiecare zi liturghii și sfeștanii, rostind predici pline de învățăminte. Își lămurea păstoriții, arătîndu-le netemeinicia zvonurilor și deșertăciunea superstițiilor, și-și îndemna fiii duhovnicești să înalțe rugăciuni pentru însănătoșirea „preacinstitului stăpîn al întreprinderilor, Prohor Petrovici Gromov, cel care zace pe patul suferinței".

De bună seamă că diaconul Ferapont lipsea de la aceste slujbe religioase. Culcat într-o cameră la spital, îndura suferințele cu tărie, fără să crîcnească. Rana din grumaz nu era primejdioasă pentru viața lui ; în schimb, glonțul rămas în plămînul drept inspira serioase temeri. Neavînd destulă încredere în medicul așezării, diaconul nu-l lăsase să i-l extragă. Se aștepta, din oră în oră, sosirea chirurgului pe care Nina îl invitase telegrafic din centrul gubernial.

În delirul lui, bolnavul intona uneori cu glas subțire : „Mulți ani trăiască binefăcătorul nostru Prohor Gro-

mov", dar îndată începea să se înăbuşe şi sărea în sus, aruncînd în jur priviri înspăimîntate, năuce. Lîngă el vegheau înlăcrimate Nina şi Manecika.

— Ei, mai face pe nebunul? — o întreba îngrijorat pe Nina, apoi mugea, căzînd înapoi pe pernă. Curînd deschidea din nou ochii şi spunea, mişcător în suferinţa lui: — Draga mea cuconiţă... Am uitat care ţi-este numele... Of, of, că tare rău mi-e! Lui... cum îi zice?... lui să-i spuneţi că mor, dar n-am în inimă mînie adevărată împotrivă-i. Ce să-i faci... I-am vrut binele. Domnul vede... Mi-a fost milă de dumneata, de mine şi de toţi ceilalţi... Şi de el mi-a fost milă. Credeam că are să fie mai bine aşa. Cînd colo, el s-a repezit la mine ca la un urs. Sînt eu oare un urs? N-oi fi grozav, dar tot îs diacon. — Ducîndu-şi o mînă la piept, o întindea pe cealaltă spre Nina, îi mîngîia genunchiul şi, dînd bucuros din cap cu ochii la Manecika, bîiguia: — Fierar, fierar să mă faci. Răspopeşte-mă... Nu sînt vrednic...

Cu o recunoştinţă mută, Nina îi ridica anevoie mîna grea şi o lipea de buzele ei, abia stăpînindu-şi lacrimile.

Îmbătrînit, adus de spate, părintele Alexandr veghea împreună cu Manecika noapte de noapte la căpătîiul bolnavului.

— Nu mi-a fost dat, sfinţia ta, să-i slujesc prea mult domnului.

— Lasă, frate Ferapont — suspina preotul. — Ai să mai slujeşti încă. Dumnezeu e bun şi o să ne aline durerile.

— Bun e domnul, dar rău şi fără îndurare e necuratul. Mă trage de picioare la el, în iad. Mi-e frică, părinţele, mi-e frică!... Pune-ţi mai iute mîna pe fruntea mea. Binecuvîntează-mă. Uff, că negru e, negru mai e necuratul... Piei, satană!

Şi diaconul dădea din picioare, alungîndu-l pe ucigă-l toaca.

Astfel se scurgeau zilele pe malurile Fluviului Mohorît, astfel se legăna viaţa oamenilor între cele două maluri.

Zguduit, răscolit, bătut straşnic de diacon, Prohor Petrovici n-a mai putut dormi după tărăboiul acela vreme de trei zile şi trei nopţi.

Nervii lui erau zdruncinaţi. Pierduse cu desăvîrşire orice stăpînire asupra lor, întocmai ca un vizitiu care a scăpat hăţurile din mînă. Umblînd buimac ore întregi prin biroul său, se căznea să-şi adune gîndurile într-un singur nod, să aducă din nou pe făgaşul obişnuit conştiinţa lui care se fărîmiţase ca un bob de argint viu pe o sticlă, încerca să reintre în normal. Se încordase cumplit ca să-şi aducă aminte de cele petrecute între el şi Ferapont. Dar memoria lui amorţise şi nu putea să-i înfăţişeze decît o înşiruire de imagini demente : sticle, o încăierare, împuşcături. „Aşa-i trebuie, şi-a căutat-o cu lumînarea, idiotul. Auzi, să dea în mine ! Nemernicul... Doar eu l-am făcut om." Nu întreba ce se întîmplase cu diaconul, nici cei din jur nu-i spuneau o vorbă. Îşi amintea doar că diaconul fugise speriat spre uşă, înjurînd din goană. „Înseamnă că nu s-a întîmplat nimic... că trăieşte..." Şi deodată i se făcea milă. „Dar eu am tras în el. Poate că l-am rănit, poate că l-am ucis chiar. Nu, nu, ce prostie ! Cum aş fi putut să-l nimeresc, beat cum eram ? Prostii !" — încerca el să se liniştească singur. „Dar dacă totuşi l-a atins vreun glonţ ?..."

Rămase cîteva clipe pe gînduri, acoperindu-şi ochii cu mîinile.

„L-am ucis, l-am ucis, l-am ucis, l-am ucis" — îi stăruia mereu în urechi o şoaptă sîcîitoare. — „L-am ucis, l-am ucis, l-am ucis." Apăsă pe butonul soneriei. În odaie intră bătrînul lui fecior.

— Ascultă, Tihon... Ce-i cu diaconul ?

— Nimic, conaşule, ce să fie ?

— E sănătos ?

Feciorul şovăi, se uită speriat la stăpînul lui şi spuse, clipind încurcat :

— Da... E sănătos... N-are nimic.

Liniştit de-a binelea, Prohor se apropie de oglindă, se uită în ea şi nu se mai recunoscu. Din oglindă îl

privea un chip bărbos, neîngrijit, amenințător, cu o vînătaie la un ochi și cu nasul umflat. Se privea cu scîrbă, înspăimîntat. „N-am ce zice, chipeș mai sînt! Un golan... Un bețiv... Și cine m-a adus în starea asta? Ei și numai ei!"

In clipele acelea împărțea lumea în două: „Ei" și „El".

În sufletul lui se înfruntau două lumi, asemenea celor două maluri despărțite de Fluviul Mohorît. Pe unul din maluri era el, Prohor Gromov, mărețul constructor al vieții, în culmea gloriei, stăpîn de robi și viitor miliardar. Pe malul celălalt se aflau dușmanii: tatăl lui, Nina, Protasov, preotul, cerchezul, muncitorii. De partea lui era îndrăzneala, forța neînvinsă și voința de a lupta. Împotriva lui — gunoiul omenesc, care îi frîna avîntul. De partea lui era lumina, împotriva lui — întunericul. De partea lui, experiența unor realizări duse la capăt cu îndîrjire, împotriva lui — natura inertă, obtuză. De partea lui, geniul, împotriva lui — gloata dobitocilor.

De pe culmile genialității răsturnate cu capul în jos, astfel îi apăreau lui Prohor Petrovici cele două lumi învrăjbite: „Ei" și „El".

Adolf Henrikovici Apercepțius venea acum la el cu teamă: bătea la ușă, intra, arunca o privire pătrunzătoare bolnavului și, prefăcîndu-se vesel și nepăsător, pășea lin spre el, cu brațele date în lături.

— Bună ziua, dragul meu! Privește ce vreme minunată e afară!... Ce splendoare! E soare și bate un vîntuleț răcoros. Copacii își leapădă aurul frunzelor. Hai să ne plimbăm puțin.

— N-ai plecat încă?

— Nu. Dar de ce întrebi? Prezența mea te...

— Primești o sută de ruble pe zi, nu-i așa? Dacă pleci, am să-ți dau cîte două sute pe zi, timp de o lună. Dar să pleci repede! De acord?

Neînțelegînd bine dacă acele cuvinte erau spuse serios sau numai în glumă, medicul zîmbi vesel, prefăcut,

plecîndu-şi capul rotund, ca o lună plină, cînd pe umărul drept, cînd pe cel stîng.

— Şi să-i spui Ninei Iakovlevna (n-am nici o poftă să o văd !), să-i spui acestei preadeştepte doamne că dacă are să încerce vreodată să-mi pună cămaşă de forţă, o omor întîi pe ea, apoi mă sinucid. Să nu crezi că nu am cu ce.

Prohor sări din fotoliu, îşi dădu în lături poalele halatului şi trase de la brîu un pumnal spaniol scurt.

— Nu-ţi fie frică, doctore — îl linişti el pe medic, văzînd tresărirea de pe obrazul acestuia. — Nu-ţi fie frică, nu sînt nebun. Poţi să legi pe cine vrei : pe Tihon, pe popa, pe Nina... dar în ceea ce mă priveşte pe mine să mă ierţi, n-am nevoie de ajutorul dumitale. Vrei să fiu mîine perfect normal ? Starea sănătăţii mele depinde numai şi numai de mine, nu de dumneata. Facem prinsoare ? Adică nu, că n-ai pe ce. Eşti tot atît de gol ca şi craniul dumitale. Spune-i Ninei : pun rămăşag o sută de mii, un milion, că mîine sînt sănătos tun. La revedere...

— Prohor Petrovici !... Dragul meu. Ţi-am adus o doctorie, un preparat cu bromură. Reglează funcţionarea sistemului nervos...

— Mulţumesc. — Prohor luă sticluţa din mîna doctorului, se duse la fereastră şi o aruncă afară prin oberliht. — Te rog, nu încerca să mă otrăveşti. Cunosc eu coţcăriile astea. Să-i spui Ninei că nu vreau să mai mănînc la masa ei. Da, da. Nu vreau să-mi mai dea de mîncare. Astăzi mănînc la Inokenti Filatîci, iar mîine — la Steoşa. Oricum, plec curînd de aici. Da, da, plec, şi chiar foarte departe. Sper că atunci cel puţin am să scap de dumneata. Nu vezi ? Sinilga mă aşteaptă lîngă cămin — începu să îndruge Prohor, vrînd să-l sperie pe doctor. — Vin îndată, Sinilga, îndată !... Pleacă, doctore, că altfel te strînge şi pe dumneata de gît. Da, da, te rog să nu zîmbeşti. La revedere, doctore ! La revedere, la revedere...

Şi, apucîndu-l de umerii graşi, îl împinse binişor

afară din birou. Închise uşa în spatele lui şi deodată auzi, într-adevăr, o voce venind dinspre cămin :

— Da, nu te-ai înşelat. Eu sînt, Sinilga. Dacă vrei, intru în tine şi atunci înnebuneşti...

Prohor simţi că i se zbîrleşte părul. Strîngînd în jurul lui poalele halatului, se repezi spre cămin. Nimeni. Doar prin unghere fîlfîia spaima. Şi el răsuflă zgomotos, şuierător.

— Ei, drăcia dracului !... Am îndrugat tot felul de prostii, ca un nătîng. De aia am şi avut vedenii. Sînt un imbecil ! — Apăsă pe butonul soneriei. — Cheamă-l încoace pe diacon — îi porunci feciorului. Încurcat, acesta îşi muta greutatea trupului de pe un picior pe altul. — Ei, n-au auzit ? Să vină cu ceva votcă. Adică nu, lasă ! Dă o fugă pînă la Inokenti Filatîci şi adu-l încoace.

— Am înţeles — spuse feciorul, întorcîndu-se pe călcîie.

— Stai ! Nu te mai duce. Şezi. Rămîi cu mine. Ştii să joci şah ?

— Nu prea, domnule.

— Eşti un prost... Atunci, cară-te... Adică nu, mai stai ! O să mă ajuţi să mă îmbrac. Deocamdată şezi. Şezi odată dacă-ţi spun !

Feciorul se aşeză pe scaun. Prohor chemă la telefon administraţia :

— Alo, administraţia ? Daţi-mi-l pe administrator. Da, da, eu sînt ! — Încruntă sprîncenele. — Ascultă-mă : să-mi pregăteşti pentru mîine seară o situaţie privind cantităţile de cărbune pe care trebuie să le mai livrăm căilor ferate. Cum ? Cum ai zis ? Cine a venit ? Ce comisie de recepţie ? Ei, asta-i bună ! Priperentiev în persoană ? Daţi-l afară în brînci, luaţi-l la palme ! Adică nu, mai bine nu ! I-auzi nemernicul ! Bine, bine. O să vin.

Prohor îşi smulse halatul de pe el şi, fluturîndu-l în vînt, începu să se plimbe grăbit prin birou.

— Cine urlă acolo ? — strigă el oprindu-se şi zvîrlind halatul în perete.

— Lupul, boierule!

— Nu sînt lup! Nu sînt lup! Sînt Prohor Gromov. Boierul e boier şi lupul — lup... — Dă-mi cizmele. — Încălţîndu-se, bufnea supărat: — N-au decît să mi-o ia. Lasă, lasă. Nu mai îmi pare rău de nimic. Îmi protestează poliţele? Ştiu!... Uzina metalurgică nu mai lucrează? Ştiu... S-a scufundat vaporul? O ştiu şi p-asta... Ştiu totul, înţeleg totul. Mă pîndeşte falimentul, falimentul! Ei şi? Puţin îmi pasă! Odinioară i-am înghiţit eu pe toţi, acum mă înghit ei pe mine. Nu-mi pasă, nu-mi pasă de nimic! Şi totuşi o să vă rămîn în gît, ticăloşilor, n-o să mă puteţi înghiţi. Mai curînd vă înghit eu pe voi, cu cizme cu tot. Crede-mă, bătrîne. Ascultă-mă, Tihon, dragul meu!... Cheamă-l aici pe tata. E un nemernic. Nu trebuia să se încurce cu Anfisa, căci o iubesc la nebunie. E un ticălos! O să-l iau la palme. Cheamă-l!

Bătrînul Tihon, care-i ţinea pantalonii ca să-i îmbrace, spuse zîmbind:

— Tăicuţul dumneavoastră locuieşte în satul Medvedevo, domnule.

— Ah, da! Cu Aniutka? Ştii, moşule, că Aniutka mi-a fost iubovnică?

— Nu-i adevărat, domnule. Vă vorbiţi de rău singur. Ar fi mult prea urît pentru dumneavoastră şi pentru tăicuţul dumneavoastră.

Încheindu-se la pantaloni, Prohor oftă şi spuse cu un zîmbet:

— Eşti un om de treabă, Tihon. Hei, eu mi-am încheiat socotelile cu viaţa! Aş fi putut să fiu şi eu un om de treabă. Să fi trăit Anfisa, făceam lucruri mari amîndoi... Hai, dă-mi jiletca şi adu-mi şuba. Sînt un păcătos, dragul meu... Recunosc. Dar pe tine te iubesc. Numai să-ţi fie milă de mine, să nu laşi pe cineva să-mi facă rău. O să scriu şi în testament... Te fac om bogat... Roagă-te pentru mine. Presimt că au să mă otrăvească. Cheamă-i încoace pe Piotr şi pe Kuzma.

În birou intrară doi vlăjgani, bărbieriţi, în livrele şi cu mănuşi albe, care păzeau la intrare.

— Ascultaţi, băieţi — le spuse Prohor Petrovici, vînturîndu-şi şuba. — Nina vă plăteşte simbria şi vă împarte cărţulii pentru mîntuirea sufletului. Eu o să vă las, prin testament, cîte cinci miare de căciulă, atîta numai, să aveţi grijă să nu sară pe mine careva. Să-i snopiţi în bătăi pe toţi. Acum duceţi-vă. Trăsura e gata. Rămîi cu bine, Tihon.

Prohor îl îmbrăţişă şi-l sărută pe bătrînul fecior.

Cu nasul înfundat în hainele stăpînului, acesta plîngea din inimă.

Prohor vorbise grăbit, se îmbrăcase grăbit şi tot grăbit plecă.

Vizitiul trase la scară. Prohor se cercetă pe furiş ca să vadă dacă nu cumva îşi uitase halatul pe el, se sui pe capra trăsurii, îi spuse vizitiului că poate să plece şi, strîngînd hăţurile, porni. N-avea de cine să se mai teamă : Ibrahim fusese omorît, iar banda lui — împrăştiată. Plecară după el, pe furiş, doctorul Apercepţius, Kuzma, Piotr şi patru gardieni călări, înarmaţi.

Biroul rămase pustiu. Spaima tăcută, rece, ameninţătoare se stîrcea prin colţuri. Aşteptă căderea nopţii pentru ca atunci, prinzînd din nou putere, să crească pînă în tavan, să îngheţe creierul înfierbîntat al stăpînului, apoi să-l arunce în flăcările halucinaţiilor.

Bătrînul Tihon făcea curăţenie în birou, strîngînd buzele şi trăgînd cu coada ochiului spre colţuri : acolo se cuibărise cineva, cineva care răsufla. Lui Tihon îi era cam frică. Ridică din umeri, îşi făcu semnul crucii şi se îndreptă repede spre uşă în vîrful picioarelor. I se păru că cineva voia să-l prindă din spate de cozile livrelei. Nebun de spaimă, Tihon se repezi afară.

Spaima umplea toate odăile din casa Gromov, pînă şi bucătăria şi acareturile. Spaima se răspîndea departe, pretutindeni, întocmai ca fumul otrăvitor al sobei.

Oamenii strînşi lîngă patul lui Ferapont şedeau plini de spaimă şi de o chinuitoare aşteptare. Inokenti Filatîci ofta îndurerat şi-şi sufla nasul într-o batistă roşie, zguduit, sfîşiat de durere. Îşi ţinea strînse sub scaun picioarele în cizme de catifea. „Doamne, apără-ne şi ne

păzește, apără-ne și ne păzește" — șoptea el într-una, adînc mîhnit.

Diaconul stătea grav, măreț, dar îi era foarte rău. Chirurgul care venise de la oraș și-l operase constatase că se produsese o infecție generalizată. Înfruntînd boala, diaconul căuta să-și facă curaj. La rugămintea lui, Nina Iakovlevna îi adusese la spital un gramofon. După „Heruvicul" lui Ceaikovski se pusese un disc cu ectheniile cîntate de protodiaconul Rozov din Petersburg.

Ferapont se strîmbă nemulțumit.

— Slăbuț, slăbuț — spuse el. — Cînd am slujit eu la catedrala Isakievski, am cîntat mult mai frumos... S-a cutremurat și împăratul.

Părintele Alexandr și Nina se priviră îndureraţi. Manecika, roșie și buhăită de atîta plîns, își duse batista la ochi.

Diaconul ceru să i se pună placa lui preferată: Duetul lui Grișka Kuterma și al fecioarei Fevronia din „Cetatea Kitej". Vestitul cîntăreț Erșov dădea replica Fevroniei:

– Cînd a fost să-mi duc urdiile
Tătărești, asupra ta le-am dus...

Iar Fevronia îl întreba speriată:

– Asta ți-a fost porunca, Grișenka?
– Chiar așa cum zici...
– Mă cuprinde frica, Grișenka!
Oare nu ești tu Antichrist, Grișa!
– Ce spui, domniță! Nu sînt chiar așa cum crezi..

Și Grișka Kuterma își smulgea din inima însîngerată cuvinte înduioșătoare, cu un tremolo zbuciumat, care-i răscoli pe toți ascultătorii:

– Sînt bețiv de rînd și atîta tot
Cum sînt alții mulți pe acest pămînt:
Ne-mbătăm cu vinu-amar al plînsului,
Cu căușul ne sorbim suspinele.

Replica Fevroniei — „Nu te plînge de ursita ta, căci de domnul ţi-a fost dată“ — aproape că n-o mai auzi nimeni. Toţi gîndeau în sinea lor că şi diaconul Ferapont, răpus de beţie, care îşi păstrase totuşi inima curată de copil chiar şi acum, pe patul morţii, avusese aceeaşi ursită blestemată ca şi sărmanul Grişka, cel ce-şi pierduse sufletul. Lucrul acesta îl simţea mai limpede ca toţi însuşi diaconul şi-l năpădea o durere nespusă ce se prăvălea asupră-i întocmai ca o lespede de mormînt. Îşi rotea sălbatic în cap ochii imenşi, injectaţi de sînge, căzuţi adînc în orbite, iar gura lui mare tremura şi se schimonosea. Sfredelindu-i inima, deznădejdea ultimelor clipe îi înălţă mîinile spre cer (stînga îi era prinsă între scîndurele). Izbucnind într-un hohot de plîns, la auzul căruia toţi fură străpunşi de fiori, îşi înfipse în păr degetele bătucite, tremurînd ca varga, scuturat de suspine seci ce foşneau ca un giulgiu rece.

Discul se opri. Chirurgul intră în odaie. Printre plînsetele nervoase, înfundate ale celor din odaie, răsună glasul lui supărat:

— Emoţiile îi fac rău bolnavului.

Nina ridică spre el ochii ei luminoşi, înecaţi în lacrimi şi-şi înfundă din nou obrajii în batistă.

5

Crunt, mohorît, Prohor îşi mîna murgul la trap întins. La o răscruce de drumuri din pădure, îi ieşi înainte un pitic cocoşat, cu un sac în spinare, semănînd cu un gnom[1]. Piticul lăsă sacul binişor alături şi începu să mugească şi să dea din mîini. Prohor opri calul. Făcînd plecăciuni şi mormăind mutește „Ua, ua“, piticul sur-

[1] Nume atribuit în mitologia ţărilor din Europa Apuseană unor pitici diformi, supranaturali, care ar locui în centrul pămîntului, păzind niște comori (n. ed.).

domut îi întinse lui Prohor Petrovici un plic care purta pecetea ispravnicului „F.A." şi, deasupra, o coroană princiară. Buzele băloase ale piticului se scălîmbăiau într-un rînjet. Prohor legă calul de un copac, deschise plicul şi începu să descifreze scrisul lui Feodor Stepanovici, neobişnuit de lăbărţat, cu litere care de care mai strîmbe. „O fi fost beat" — gîndi Prohor.

„Prohor Petrovici! Ăla de i-am spulberat rămăşiţele cu tunul n-a fost Ibrahim. Ieri am pus mîna pe Ibrahim şi i-am tăiat capul. Scrisoarea asta are să ţi-o înmîneze becisnicul de pitic. Păcătosul de mine l-am schingiuit cumplit, ţinîndu-l legat în lanţ în «Casa dracului», silindu-l să facă bani falşi. Piticul îţi aduce în sac capul cerchezului Ibrahim-Oglî. De acum poţi trăi în linişte şi pace, Prohor Petrovici. Cît despre mine, de rîndul acesta plec cu adevărat în concediu, în Crimeea. La revedere, rămîi cu bine, dragul meu Prohor...

Ispravnic Feodor Ambreev".

Scrisoarea era toată plină de picături şi dîre, de parcă ar fi picurat pe ea lacrimi ori stropi de ploaie. Într-un colţ se vedea o pată de sînge.

Prohor se lumină deodată la faţă. „În sfîrşit, cerchezul a fost omorît!" — îşi zise el şi începu să-şi întoarcă grăbit pe dos buzunarele, căutînd ceva cu care să-l răsplătească pe pitic pentru vestea cea bună. N-avea însă bani. Atunci îşi scoase ceasul său scump şi-l întrebă:

— Dar ispravnicul unde-i?

Piticul nu mai era însă acolo. Numai sacul rămăsese rezemat de un pin. Gardienii, slugile şi doctorul se ascunseseră în pădure, la un kilometru depărtare. Se temeau să nu-i vadă Prohor.

Lăsîndu-se în genunchi, foarte tulburat, acesta dezlegă sacul. Pe fund era un coşuleţ din coajă de tei, iar în coşuleţ, cu faţa în sus, capul ispravnicului Feodor Ambreev.

Prohor holbă ochii înspăimîntător şi căscă gura. În sufletul lui vui un scrîşnet sfîşietor, de parcă cineva ar fi tras cu un ferestrău peste fier. Răsuflarea i se opri îngheţată în piept. O spaimă cumplită îl sluţi. Sprîncenele i se arcuiră. Îşi dădu seama îndată că înnebunise.

— Feodor ! Feodor ! — strigă el, în sfîrşit, ieşind din amorţire, dar în aceeaşi clipă o lovitură de bici îl croi aprig de-a curmezişul spatelui, peste cojoc.

Prohor sări în picioare. Biciul îl mai şfichiui o dată peste cap, de la o ureche la alta.

— Frumos dar la tine ? ! — răcni Ibrahim izbucnind în rîsete sălbatice şi rînjind vrăjmaş de pe spinarea calului.

Şi biciul şuieră pentru a treia oară, izbind în Prohor.

Acesta o luă la fugă pe drum, vînturîndu-şi fără rost mîinile deasupra capului, de parcă ar fi alungat nişte tăuni. Stîrnind nori de praf, gardienii se repeziră după Ibrahim. În pădure răsunau focuri de armă, trase fără nici o noimă.

Din clipa aceea, tot sistemul nervos, tot psihicul lui Prohor se cutremură, se zdruncină din temelii, întocmai ca o casă trainică, zguduită de un seism. Prohor Petrovici n-a mai putut niciodată, pînă la sfîrşitul zilelor sale, să-şi alunge din suflet spaima care pusese stăpînire pe el. Reuşi doar s-o ascundă înlăuntrul lui, printr-o sforţare a voinţei. Ca o boală rea, spaima începu să-i destrame cu repeziciune sufletul.

Toată fruntea aşezării, toţi funcţionarii întreprinderilor erau răscoliţi de fiorosul asasinat a cărui victimă căzuse ispravnicul. Aşadar Ibrahim-Oglî trăia, şi banda lui continua să opereze.

Casele mai înstărite erau închise de cu seară, iar ferestrele — oblonite. Se dădea drumul cîinilor de pază. Multora li se năzărea în întuneric ispravnicul decapitat şi pumnalul răzbunător al cerchezului. *Mister* Cook punea la culcare alături de el două revolvere şi o greutate de cîntar de cinci funturi, legată cu o frînghie.

Ivan, feciorul lui, dormea cu un topor la îndemînă. Pristavul cel nou şi judecătorul de instrucţie efectuară o anchetă şi redactară un raport urgent către gubernie cu privire la asasinarea ispravnicului Ambreev. Ureadnikul Spiglazov şi cei trei gardieni care plecaseră împreună cu Ambreev nu s-au mai întors niciodată din misiune. Fuseseră, pesemne, omorîţi şi ei de banda lui Ibrahim.

Amurgea, se însera, se înnopta. Cerul se boltea acoperit de nori. Paralizaţi de presimţirea nedesluşită a unor nenorociri care-i pîndeau, oamenilor le era lehamite de toate. Lupul urla.

...Daţi-mi voie, daţi-mi voie ! Nu s-ar putea să luăm măcar o gură de aer proaspăt ?

Întîmplările treceau pe lîngă Ilia Petrovici Sohatîh ca nişte ereţi negri ; pluteau pe undeva, primprejur, pe aproape, pe deasupra, şi abia dacă-i atingeau conştiinţa. N-aveau decît să înnebunească toţi, să se spintece între ei, să se omoare, lui puţin îi păsa.

Cu trei zile înainte, de deştept şi de plictisit ce era, pusese rămăşag cu Ivan, feciorul lui Cook, că va mînca treizeci de ouă răscoapte şi un funt de icre tescuite. Izbutise să mănînce doar douăzeci şi opt de ouă, plus icrele şi fusese cît pe ce să dea ortul popii. În schimb, Ivan înfulecase patruzeci şi două de ouă, plus un funt şi jumătate de icre şi n-avusese nici pe dracu.

Încîntat de record, *mister* Cook trimisese fotografia lui Ivan, însoţită de relatarea corespunzătoare, uneia din gazetele de mîna a doua din New York, iar eroului acestei isprăvi îi dăruise o pereche de pantaloni în carouri, purtaţi, şi o cravată elegantă. Toată lumea rîse de păţania lui Ilia Petrovici, pînă şi micuţa Verocika. Imitîndu-i pe cei mari, deveni deodată serioasă, dădu sfătoasă din mînuţe şi, clătinînd din cap, spuse peltic :

— Doamne feleşte ! De cinci ani tlăiesc pe lumea asta, dal aşa plost n-am mai văzut...

...Din fericire, Ilia Petrovici Sohatîh se făcu bine. În familia lui urma să aibă loc a doua zi o mare sărbăto-

rire, o solemnitate deosebită. Pentru a doua zi la orele douăsprezece punct fusese fixat sfîntul botez al primului său născut, căruia urma să i se dea numele de Alexandr.

În urma stăruinţelor fericitei mame, naş era tînărul inginer de mine Alexandr Ivanovici Obrazţov, care locuia în gazdă la familia Sohatîh. Naşă urma să fie Nina Iakovlevna Gromova.

Rămînînd între patru ochi cu tînărul inginer, Fevronia Sidorovna îi spuse cu duioşie :

— Să vezi, dragă Saşenka, cînd s-o face Şurik al nostru mai măricel, o să-ţi spună tata-naşu... Tată !...

— Îmi pare bine — răspunse tînărul îmbujorîndu-se şi uitîndu-se în silă, cu coada ochiului, spre pruncul pleşuv din faşă.

— Ah, Saşenka ! Îţi seamănă leit.

— Ei, asta... nu e încă o dovadă — bombăni inginerul Obrazţov cam enervat. Ar fi vrut să adauge : „De-mi seamănă ori nu, eu tot mă mut de la voi la Nina Iakovlevna". Se opri însă la timp, nevrînd să-i facă inimă rea gazdei. În sufletul lui mocnea un ciudat simţămînt de repulsie împotriva pruncului şi a fericitei mame. Avea impresia că fusese prins într-o mreajă, o mreajă lipicioasă, respingătoare. Se strîmbă scîrbit.

Ilia Petrovici Sohatîh se grăbea să expedieze ultimele plicuri, ajutat cu rîvnă de Alexandr Ivanovici Obrazţov.

— Cred că ar fi mai bine — zise acesta — să-i trimitem lui *mister* Cook anunţul apărut în „Russkoe Slovo". E tipărit cu literă mai mare şi e mai spectaculos.

— Da, da ! — încuviinţă Ilia Petrovici, leoarcă de năduşeală. — Invitaţilor de vază trebuie să le trimitem neapărat „Russkoe Slovo", iar microbilor de mîna a doua — „Novoe Vremea". Ce şters l-au tipărit acolo, lua-i-ar dracu ! Ar fi trebuit să-l înjur tiligrafic pe ridactorul-şef... Dar nu face să mă murdăresc.

— Cred că te-a costat vreo două sute de ruble ideea asta năstruşnică ?

— De ce năstruşnică ? Aşa se obişnuieşte la *ilita* din capitală.

— Da... Cînd e vorba de morţi.

— Da' de ce să însemne un mort mai cevaşilea, mai abitir decît un prunc nou născut ? Poftim, ia te uită : nu-i acătării ? !

Şi Ilia Petrovici, prin al cărui ciuf cîrlionţat începea să se zărească o uşoară chelie, întinse pe masă un exemplar al ziarului „Russkoe Slovo". Lovind cu palma locul unde era tipărit anunţul, răsuflînd întretăiat :

— Ceteşte !

Într-un chenar jucăuş, numai bibiluri şi zorzoane, scria cu litere mari :

ATENŢIE!

Prin prezenta aducem la cunoştinţa ginirală că la aşezarea Gromovo, în ziua de 21 septembrie, la ceasurile 6 a. m. ora localnică, în familiunea cunoscutului comersant Ilia Petrovici Sohatîh şi a consoartei sale Fevronia Sidorovna s-a născut cel dintăi fiu al lor, pre numele lui Alexandr.

— Auzi, vibrionii ! Mi l-au şters în două locuri — se plînse Ilia Petrovici. — În testu meu, după cuvîntul „Alexandr" scria : „un prunc de o frumuseţe diosibită". Au scos lucrul ăsta şi încă ceva de la urmă : „Fericiţii părinţi roagă stăruitor şi celelalte gazete să tipărească înştiinţarea."

Sohatîh şi Obrazţov puneau în fiecare plic cîte un ziar şi o invitaţie tipărită, cu chenar poleit şi coroană. La sfîrşitul invitaţiei era adăugat de mînă : „Pentru amănunte, vezi ziarul alăturat, pagina opt."

Doi subalterni ai lui Ilia Petrovici aşteptau la bucătărie ca să ducă plicurile la destinaţie în aceeaşi seară.

Prohor Petrovici simţea că-i plesneşte ţeasta. Undeva, în fundul craniului, îi zvîcnea un punct arzător, fă-

cîndu-l să sufere cumplit. Chinul era de neîndurat. Părea că cineva îi bate un cui într-o măsea cariată, atît de dureroasă, încît n-o puteai atinge nici cu un fulg. Prohor gemea atît de tare, că se auzea în toată casa. Cei doi medici săreau numaidecît în ajutorul lui. Veniseră la el Inokenti Filatîci, părintele Alexandr şi alţii. Prohor îi dădea pe toţi afară.

— Duceţi-vă dracului ! Afară, că trag...

Numai Tihon, bătrînul lui slujitor, avea voie să rămînă în birou.

— Stăpîne, sărmanul nostru stăpîn... — îl căina acesta, tremurînd din tot trupul, împărtăşindu-i din suflet suferinţele. — Îngăduiţi-mi să vă descalţ. Vîrîţi picioarele în apă fierbinte, că vă uşurează îndată.

— Ce spui ? În apă ? Hai, descalţă-mă. — Şi, nemaiputîndu-se stăpîni, Prohor se tîngui din nou : — Au ! Au ! Au !

Apa fierbinte era mai binefăcătoare ca orice doctorie : vinele picioarelor se dilatau, iar sîngele se retrăgea de la cap, alinînd durerea.

— Auzi, ticălosul, auzi ! M-a lovit cu biciul în cap. Cum de a îndrăznit ? Nemernicul !... Cum de a cutezat să ridice mîna asupra mea ? !

— Ce vreţi ? Tîlhar şi basta — spunea Tihon, bucurîndu-se din suflet că izbutise să-i aline suferinţa cu baia lui la picioare.

După un ceas durerile se potoliră, dar bolnavul nu izbuti de loc să adoarmă.

Nici în încăperile Ninei Iakovlevna nu dormea nimeni. Acolo se ţinea o consfătuire cu privire la tratamentul lui Prohor. Vorbea doctorul Apercepţius care în ultimul timp devenise nervos, irascibil.

— Acum două-trei săptămîni i-am recomandat bolnavului o călătorie lungă, efectuată în condiţii cît mai confortabile. După opinia competentă a oamenilor de ştiinţă, aceasta ar fi trebuit, fără doar şi poate, să producă efectul dorit. Din păcate... — Aci medicul dădu mîinile în lături, dezolat. — Din păcate, tot după opinia ştiinţei, a cărei autoritate nu este recunoscută în

casa aceasta, momentul favorabil a fost scăpat. Progresînd rapid, boala a intrat într-o fază nouă a evoluţiei sale, fapt la care a contribuit şi întîmplarea cu capul ispravnicului.

La consfătuire mai lua parte şi tatăl lui Prohor Petrovici, Piotr Danilîci, sosit în mare grabă din satul Medvedevo. Venise cu unicul scop de a se desfăta, privind cum blestematul de fiu-său va fi urcat cu forţa într-o dubă şi va fi dus la ospiciul în care fusese internat el, nefericitul tată, la stăruinţele păcătosului Proşka. Fiul blestemat va zbiera şi se va zbate, dar ceilalţi îl vor trînti jos, îi vor astupa gura cu un căluş, îi vor umple mutra de sînge şi-i vor scoate cîţiva dinţi. Lasă, lasă, să aibă şi el parte de asta, ucigaşul, lepădătura blestemată !

Cu părul vîlvoi, oftă prefăcut şi, trăgînd cu coada ochiului spre icoană, spuse cu o voce aspră ca de piatră:

— După părerea mea, domnilor, călătoria n-ar folosi la nimic. Ar fi cea mai mare greşeală. Prohor ar bea fără măsură. Mai bine să-l ducem la ospiciu. Acolo ar avea îngrijire bună şi ar fi doftoricit. Am fost şi eu acolo şi ştiu.

— Doamne, apără şi ne păzeşte ! Doamne, apără şi ne păzeşte ! — repetă în şoaptă Inokenti Filatîci, zgribulindu-se ca de frig.

— Îmi e nespus de greu să-mi dau consimţămîntul pentru această măsură — spuse abătută Nina Iakovlevna, toată în negru, ca în doliu. — Nu, nu. Sînt gata să aduc aici orice somitate din lumea medicală ca să-i asigur cea mai atentă îngrijire. Într-un cuvînt, sînt gata de orice sacrificiu şi mi se pare ciudat — spuse ea, întorcîndu-se spre Piotr Danilîci — că dumneata, tatăl lui, recomanzi pentru Prohor ospiciul !...

Bătrînul lovi în parchet cu bastonul lui noduros cu măciulie de argint şi deschise gura păroasă ca să-i răspundă. Jignit, ţuguind buzele, doctorul Apercoptius i-o luă însă înainte :

— Deşi în această onorabilă casă nu mă bucur de reputaţia unei somităţi...

— Lăsaţi asta, domnule doctor — îl întrerupse nervoasă Nina Iakovlevna. — Nu ne-am adunat aici pentru ironii.

— Are dreptate doctorul: trimiteţi-l la balamuc, la casa de nebuni! — ridică glasul Piotr Danilîci.

— Iertaţi-mă, dar n-am avut intenţia să spun acest lucru.

— Doamne, apără-ne! Doamne, apără-ne! — Împungînd cu degetul în pieptul lui Piotr Danilîci, Inokenti Filatîci îi spuse dojenitor: — Hei, Piotr Danilîci, ce tot spui, drăguţule? La balamuc? Cum de ai putut rosti vorba asta? Ai uitat cum plîngeai tu acolo şi te rugai de mine să te scap?

— Dobitocule! — zbieră Piotr Danilîci, jucîndu-şi mînios sprîncenele stufoase, şi izbi cu bastonul în parchet. — Eu eram sănătos la minte! Proşka m-a băgat acolo! Acuma să se ducă el...

— Tată! — strigă Nina.

— Da, da! Ticălosul m-a ţinut acolo ani întregi laolaltă cu nebunii. Lasă, lasă, mă răfuiesc eu cu blestematul la înfricoşata judecată a lui Cristos... Îi spun eu atunci o vorbuliţă. — Se ridică în picioare, mătăhălos, clocotind de mînie şi ameninţă îndîrjit cu bastonul în direcţia biroului. — Ucigaşul, nemernicul! Ucigaşul! — Bătrînul tremura ca varga. — Mi-a sfîşiat inima, mi-a însîngerat-o, cîinele!... L-a împuşcat pe diacon, a vîrît în mormînt mai bine de o sută de muncitori... Înşfăcaţi-l, că-i un tîlhar! Nu la balamuc, ci la ocnă ar trebui să fie dus! Îl apăraţi, îi tăinuiţi isprăvile! Ar trebui să fiţi trimişi şi voi la puşcărie!

Săriră toţi în picioare. Inokenti Filatîci şi părintele Alexandr îl scoaseră din odaie, tot încercînd să-l potolească. Bătrînul striga, vînturîndu-şi bastonul:

— Mă duc la guvernator! Îi spun tot! Tot!... La Petersburg mă duc... La Senat [1], la ţar!

Nina simţea că dintr-o clipă în alta va izbuoni în plîns.

---

[1] În Rusia ţaristă – instanţa judecătorească supremă (n. ed.).

6

În timpul acesta, Prohor Petrovici stătea desculţ în mijlocul biroului său, cu braţele încrucişate pe piept, cu capul lăsat în jos, împietrit, în sumbra-i îngîndurare, ca un sfinx în mijlocul pustiului.

Halatul lui de Buhara în dungi nu era strîns în cordon, pantalonii suflecaţi mai sus de genunchi îi descopereau picioarele noduroase, pline de păr şi de bătături. Se legase la cap în chip de turban cu un prosop alb, udat cu oţet. Oacheş, cu barba neagră şi nasul acvilin, slăbit, prin nemişcarea şi prin toată înfăţişarea lui evoca un beduin întors de la Mecca şi cufundat într-o profundă contemplare a trecutului.

Aceasta nu era însă decît o aparenţă. Oricît se căznea, nu izbutea să adune laolaltă cioburile vieţii sale sfărîmate. Fiinţa lui spirituală era străbătută de două coordonate — a timpului şi a spaţiului. Amîndouă erau însă false. Nu coincideau şi nici nu puteau coincide cu planul realităţii. Ele nu coincideau, ci-şi suprapuneau cruciş şi curmeziş sferele delirului. De aceea Prohor Petrovici percepea acum lumea şi viaţa strîmbe, contorsionate, aplecate pe o rînă. Nu degeaba i se întîmpla să se clatine deodată, să se holbeze, să caute un sprijin în aer. Întreaga lume se strîmba şi se clătina în faţa lui.

Se auzi o bătaie în uşă. În odaie intră Nina, însoţită de cîţiva cunoscuţi. Se apropie de Prohor, îl sărută cu răceală, fără o vorbă, pe tîmpla umedă de năduşeală, apoi îi porunci lui Tihon să servească acolo ceaiul, întrebîndu-l pe Prohor :

— Nu-i aşa că n-ai să ne dai afară, dragul meu ? Am venit la tine în vizită. Te iubim cu toţii şi vrem să stăm de vorbă, ca între prieteni.

— Poftim, îmi face cea mai mare plăcere. Dar ceva coniac aţi adus ? — îi răspunse Prohor Petrovici cu o prefăcută vioiciune, dar cu un fior lăuntric. Se temea cumplit, n-avea un pic de încredere în ea, cum nu mai avea în nimeni. Ca un hoţ înconjurat de detectivi, îi

cerceta stăruitor, cu teamă, pe toţi cei ce intrau în odaie. „Mi se pare că nu... Nu cred să fi adus cu ei cămaşa de forţă" — îşi zise el uşurat şi se mai linişti.

— Cum merge, Prohor Petrovici ? Te mai doare capul? — îl întrebă preotul, vrînd să alunge stinghereala stîrnită de tăcere.

— Mai mă doare puţin — bîigui Prohor, apăsîndu-şi degetele pe tîmple, după care-şi smulse turbanul din cap. — Vă mulţumesc că aţi venit. Mă plictisesc singur. Nu pot să citesc... Ochii îmi sînt obosiţi. Mi-a slăbit vederea... Şi, în genere, nu mă simt prea bine.

— Dragă Prohor, ne pare foarte rău la toţi, şi, mai cu seamă mie, de boala asta a ta. Desigur însă că este trecătoare — începu Nina, căutîndu-şi cuvintele şi silindu-se să vorbească cu voioşie.

În picioare, alături de jilţul lui, îi netezea părul cu duioşie. Părintele Alexandr observa totul cu atenţie. Citi numaidecît în încordarea de pe chipul ei că între soţ şi soţie nu mai exista nici urmă de afecţiune, că Prohor era pentru ea un străin, că se silea să-l mîngîie astfel de ochii lumii. Într-adevăr, Nina îşi mai simţea şi acum obrazul arzînd de palma pe care i-o dăduse Prohor.

— La drept vorbind, nici nu sînt bolnav — spuse Prohor Petrovici, căutînd să evite mîngîierile soţiei, care-i erau neplăcute. Îşi supraveghea tot timpul, bănuitor, musafirii, aruncînd cîte o privire cu coada ochiului în spate, temîndu-se să nu se repeadă careva asupra lui. — Adolf Henrikovici se înşală, crezînd că sînt nebun...

— Vai de mine, Prohor Petrovici, ce vorbeşti !

— Nu sînt de loc nebun, ci chiar foarte sănătos... Aş putea chiar acum... ca să zic aşa... Ei, am şi eu destule necazuri... Povestea aceea cu diaconul... Capul ispravnicului. Groaznic, nu ? Doar nu sînt nici eu...

— Dragă Prohor Petrovici !

— Nu sînt nici eu de piatră... Nu sînt de piatră...

— Stimate Prohor Petrovici !

— Apoi şi Ibrahim acesta... În sfîrşit, nu pot să dorm...

— Dragă Prohor... Domnul doctor ar dori să-ţi vorbească.

— Multstimate Prohor Petrovici — începu psihiatrul. — Îţi dau cuvîntul meu de onoare, îţi jur că n-a existat niciodată şi nu există pe lumea asta nici un Ibrahim, nici un ispravnic decapitat, nici o Anfisă...

— Cum ai zis ? !

Prohor se ridică în picioare, dar Nina îl sili din nou, cu blîndeţe, să se aşeze.

— Foarte simplu, dragă Prohor Petrovici.

Şi, trăgîndu-şi jilţul mai aproape, medicul se aşează greoi în faţa lui Prohor. Acesta aruncă o privire speriată Ninei şi-şi împinse jilţul cît mai departe de vecinul său periculos, cercetîndu-i în acelaşi timp cu înfrigurare mîinile şi întreaga făptură : „Ce prostie... N-are nimic în mînă — nici frînghie, nici cămaşă de forţă... N-are nimic nici în buzunare : haina îi e lipită pe trup."

— În primul rînd... — începu Adolf Henrikovici, zîmbind dulceag din buze, ochii rămînîndu-i însă gravi.— În primul rînd, Ibrahim-Oglî a fost omorît de mult. În al doilea rînd, cel care te-a atins cu nagaica peste cap nu a fost cerchezul, ci un vînzător de spirt, unul căruia i se zice Cîrnul, un golan. A fost rănit şi a fugit călare în taiga, să moară acolo. Acesta e un fapt confirmat.

— Dar capul ? Capul ?... — întrebă Prohor în şoaptă, cu răsuflarea tăiată.

— Povestea cu capul n-a fost decît o simplă înşelătorie. — Chipul medicului îşi schimbă expresia. De data aceasta ochii începură să-i zîmbească ironic, în timp ce gura deveni serioasă, aspră. — Capul acela n-a fost decît o imitaţie, un cap de momîie, făcut destul de primitiv. L-am văzut cu ochii mei. — Şi, vrînd parcă să-i ia pe ceilalţi drept martori, medicul se întoarse spre musafiri, care şedeau nemişcaţi, gravi. — Închipuiţi-vă, domnilor... N-avea ochi de om, ci de bou, iar în loc de mustăţi, îi lipiseră nişte codiţe de veveriţă. Ha-ha-ha !

— Ha-ha-ha ! — rîseră forţat şi ceilalţi.

Inokenti Filatîci Gruzdev zîmbi şi el cu amărăciune, dar îndată tresări şi începu să şoptească speriat :

— Doamne, apără şi ne păzeşte ! Doamne, apără şi ne păzeşte !

Copleşit de ultimele întîmplări, în care vedea mîna răzbunătoare a dumnezeirii, toată făptura lui era zdruncinată.

Ascultînd timbrul fals din glasul medicului şi rîsetele stăpînite, de circumstanţă ale musafirilor, Prohor Petrovici îşi plimba privirea bănuitoare şi aspră de pe un chip pe altul, întorcea tot mai des capul, uitîndu-se înapoi şi ducea dorul credinciosului Tihon şi celor doi păzitori ai săi, vlăjganii Kuzma şi Piotr.

— Ai putea să-mi arăţi capul acesta de momîie ?

— Din păcate, Prohor Petrovici, această respingătoare jucărie a fost distrusă. — Aşadar... — se grăbi să continue medicul, spre a preveni eventualele obiecţii ale bolnavului. — Aşadar, nu este vorba decît de starea sistemului dumitale nervos, care a fost foarte zdruncinat de abuzul de stupefiante timp de doi ani, de munca prea încordată şi, ca urmare a acestui lucru, de o insomnie permanentizată. Dumneata însă, dragul meu prieten, n-ai cîtuşi de puţin încredere în mine, de parc-aş fi un felcer sau un vraci. Nu vrei să iei medicamentele pe care ţi le dau pentru a-ţi provoca la început un somn adînc, şi, după aceea, însănătoşirea deplină. Nu crezi că prin comportarea dumitale mă jigneşti adînc ?

Prohor Petrovici se străduia să-l asculte cu toată atenţia. În asemenea clipe era cu desăvîrşire lucid : în privirile lui înfrigurate se citeau, ca şi mai înainte, inteligenţa şi voinţa. De îndată însă ce atenţia lui slăbea, vedenii încîlcite, învăluite într-o ceaţă tulbure, începeau să i se perinde prin faţa ochilor.

— Te înţeleg perfect, domnule doctor. Dar, pentru dumnezeu, înţelege-mă şi dumneata pe mine. — Strîngîndu-şi halatul care-i luneca de pe umeri, Prohor Petrovici se împunse cu degetele în piept. — Fiziceşte sînt sănătos. Nu sînt nebun, nu vreau să fiu şi nădăjduiesc

să nu fiu niciodată. Sufletul mi-e bolnav însă... Înţelegi dumneata ? Sufletul... Nu sînt însă nicidecum un alienat mintal, lucru pe care poate l-ar dori anumite persoane. (Privirea lui lunecă spre ochii lăsaţi în jos ai Ninei.) Asta, în primul rînd. Iar în al doilea rînd, boala de care sufăr încă de mult, din tinereţe, nu poate fi vindecată prin nici un fel de tratament medical. În boala aceasta a mea n-aş putea fi ajutat de nici un psihiatru, ci numai de Sinilga... Adică nu... Nu, nu, vorbesc prostii !... Am vrut să spun că nu mă poate ajuta un psihiatru, ci numai şi numai un chirurg curajos. Şi acest chirurg sînt eu !

Printr-un gest brusc, Prohor Petrovici îşi dădu la o parte halatul şi-şi duse repede mîna la şoldul stîng, ca să vadă dacă pumnalul e la locul lui.

Ceilalţi se uitară unii la alţii. Trosnindu-şi încheieturile degetelor, Nina se mişcă pe scaunul ei şi suspină. Apoi se făcu tăcere.

Tihon aduse samovarul de argint fierbînd în clocote. Nina opări ceaiul. Samovarul îşi depăna cîntarea lui zgomotoasă.

— Poftiţi, domnilor. Prohor, să-ţi dau un ceai...

Se strînseră cu toţii în jurul mesei, încordaţi, stingheri. Prohor se aşeză şi el la masă.

Părintele Alexandr trase spre el paharul cu ceai şi priză tacticos tabac. Prohor îşi aprinse luleaua şi puse în pahar trei linguriţe de dulceaţă de zmeură şi şase bucăţi de zahăr.

— Îmi place cît mai dulce — spuse el.

— Foarte bine — încuviinţă îndată Adolf Henrikovici şi scoase din buzunarul vestei un praf. — Ţi-e frig ?

— Nu. Adică, da, uneori mă cam ia cu frig.

— Zahărul întreţine arderile din organism şi produce calorii.

— De votcă n-am nici o poftă. În schimb, aş bea nişte rom.

— Mai bine dă pe gît praful acesta. — Doctorul flu-

tură prin faţa lui pliculeţul cu praf. — Ai să adormi adînc şi mîine ai să te simţi de minune.

— Ia ascultă-mă, doctore... — mormăi Prohor şi începu să mestece nervos în pahar cu linguriţa. — Dumneata, cu doctoriile dumitale şi cu toate basmele despre capul acela de momîie cu ochi de bou, ai să mă înnebuneşti de-a binelea. De ce aţi venit cu toţii aici? Ce rost are? Parcă nu puteam să vin la ceai în sufragerie?

Încruntă sprîncenele, încreţi fruntea şi-şi strînse tîmplele în mîini.

— Dragul şi bunul meu Prohor — începu Nina cu blîndeţe, schimbînd o privire fugară cu ceilalţi. — Am venit la tine, noi toţi, prietenii tăi, pentru o chestiune importantă.

Presimţind ceva, Prohor Petrovici înălţă capul cu mîndrie şi închise ochii pe jumătate. „Aha — îşi zise el. — Începe..." Îşi pipăi pumnalul. Toţi i se uitau drept în ochi.

— Adolf Henrikovici insistă să faci o călătorie de lungă durată.

— Da, da, Prohor Petrovici. Îţi recomand cu insistenţă acest lucru.

Prohor îşi bălăbăni capul ca un damblagiu şi strigă:

— Unde să plec?! La balamuc?!

— Cum asta, ce spui?! — protestară toţi.

— Vă trimit eu pe voi într-o călătorie lungă! — răcni Prohor fără să-i asculte. — Nebuni sînteţi voi, nu eu! Voi, cu ochii voştri de bou şi cu codiţele de veveriţă. Da, da, da!

Mîinile îi tremurau şi se mişcau convulsiv pe masă, căutînd ceva fără să găsească.

— Linişteşte-te, Prohor Petrovici.

— Linişteşte-te, dragul meu.

Samovarul, care tăcuse între timp, scoase deodată un piuit şi începu să-şi îngîne iar micul lui cîntec. Prohor zvîcni din cap şi ciuli urechea. Dinspre cămin auzea desluşit vocea şamanei Sinilga.

— Vă ascult — rosti el dezmeticindu-se pentru o clipă, şi cuta dintre sprîncene i se netezi.

— Dragă Prohor. N-o să te duci la nici un balamuc, ci ai să pleci de bună voie într-o călătorie unde vrei tu şi cu cine vrei. În Italia, la Veneţia, în Africa...

— Dar afacerile mele ? — întrebă el cu un ton atît de nepăsător, încît se mirară cu toţii.

— Sănătatea, în primul rînd, şi după aceea afacerile, scumpul meu Prohor. O să vedem de ele eu, Inokenti Filatîci, *mister* Cook şi inginerul Abrosimov. Crede-mă că nici afacerile, nici interesele noastre, ale tale şi ale mele, nu vor suferi — spuse Nina Iakovlevna. — Şi apoi, vom avea alături de noi un sfetnic credincios, pe iubitul nostru părinte duhovnicesc Alexandr Kuzmici.

Preotul puse paharul pe masă, luă un aer important şi se înclină uşor în faţa lui Prohor Petrovici. Acesta tăcea, dus pe gînduri. Continuînd asaltul, Nina Iakovlevna puse afectuoasă mîna la care avea inelul cu briliant pe umărul lui Inokenti Filatîci şi adăugă cu un zîmbet :

— Iată cine are să fie principalul nostru sfetnic şi îndrumător. Este inteligent, priceput, ager şi-l iubim cu toţii.

Inokenti Filatîci simţi că-i rămăsese în gît bucăţica de zahăr. Îmbujorat, cu ochii înrouraţi de lacrimi, se întinse greoi şi sărută mîna încîntătoarei gazde, ba, ca să-şi arate şi mai palpabil recunoştinţa, îi muşcă uşurel, cu dinţii săi falşi, epiderma albă, parfumată.

— Bine, Ninocika — răspunse Prohor tot atît de nepăsător şi de paşnic, ascultînd numeroasele glasuri tainice ce-i strigau parcă în ureche.

Samovarul pufăia, ţiuia, torcea ca o mîţă, bolborosea ceva, împiedicîndu-i să vorbească. Nina îi astupă gura cu capacul.

— Sînt de acord. Duceţi-vă, plecaţi ! Plecaţi unde vreţi şi cu cine vreţi. Cu Sinilga ori cu Şaposnikov... Cît despre mine, plec chiar mîine de aici. Plec unde vreau eu — mormăia Prohor, ascultînd mereu glasu-

rile tainice, închipuirile care-i sunau în ureche. Deodată însă, cu priviri pe deplin lucide, spuse desluşit : — Ascultă-mă, Nina, dar cu Petersburgul, cu Moscova, cum rămîne ? Ce dispoziţii s-au dat ca răspuns la telegramele Băncii Comerciale ? S-au găsit bani pentru onorarea poliţelor ? Dacă uzina metalurgică va fi vîndută la licitaţie, falimentul devine inevitabil. Vor pune mîna pe ea de-alde Priperentiev şi alţii. Şi doar uzina noastră este cea mai mare din tot ţinutul. Ei, drăcia dracului !... Nici cu lucrările de la calea ferată nu stăm mai bine. Rămînem în urmă cu termenele. Am să-i dau afară pe toţi, pe toţi... Nu, simt că înnebunesc. Înţelegi ?

— Dragă Prohor, nu stăm chiar atît de prost — începu Nina Iakovlevna, dar Prohor îi curmă îndată vorba.

Vorbea repede, cu glas tare, ridicat, cu luciri reci în ochi şi o mimică accentuată pe faţa sa slăbită.

— Vrei să spui că nu stăm chiar atît de prost ? — întrebă el, desfăcîndu-şi smucit halatul, apoi strîngîndu-l din nou în jurul trupului. — Muiere toantă ! Îşi lovi paharul de farfurioară. — Dar că negustoraşul Malîh şi-a construit o mare fabrică de cherestea la două sute de verste de aici, asta o ştii, muiere ? El e mai aproape de linia ferată, preţul cherestelei a scăzut dintr-o dată la jumătate, iar eu sufăr pagube uriaşe... Dar că societăţii aceleia de tîlhari i s-au atribuit douăsprezece mii de deseatine lemn de construcţie din rezervele de pădure pe care le consideram că-mi aparţin, asta o ştii, deşteapto ? Pe nemernicul ăla de Priperentiev ar trebui să-l ucid ! Dă în stînga şi în dreapta şperţuri la tot felul de conţopişti, iar eu stau aici pe cuptor şi casc gura. Dar că pe Bolşoi Potok şi-a deschis o agenţie comerciantul de blănuri Straheev din Moscova şi acaparează de la tunguşi toate blănurile preţioase, asta o ştii ?... Cu alte cuvinte, ăştia mă strîng de gît peste tot, peste tot. Cum să nu înnebunesc...

Nina fierbea : toate observaţiile lui Prohor erau absolut exacte. Întrebă abătută :

— Cine ţi-a spus toate minciunile astea ?

— Ferapont ! El nu mă mintea, îmi spunea numai adevărul adevărat şi-mi aducea şi rachiu. El nu mă mintea cum mă minţi tu şi toţi ceilalţi... Unde-i Ferapont ? Să mi-l trimiteţi aici, să vină încoace. Unde e ?

Prohor îşi plimba privirea ochilor injectaţi de pe un chip pe altul, aşteptînd cu încordare să vadă ce o să i se spună despre Ferapont.

Tăceau însă cu toţii, cît se poate de încurcaţi. Părintele Alexandr priza într-una tabac şi-şi sufla nasul. Inokenti Filatîci răsufla greu, cu un aer abătut, clipind din ochii înlăcrimaţi. Psihiatrul pufăia din ţigara de foi, suflînd în aer rotocoale de fum.

Întors uşor într-o parte, Prohor Petrovici puse picior peste picior, oftă şi spuse, clătinînd din cap cu părere de rău :

— Pe toţi îndrumătorii şi sfetnicii tăi i-aş da pe unul singur — inginerul Protasov. (Inokenti Filatîci se înecă din nou cu o bucăţică de zahăr, iar preotul făcu o grimasă.) Andrei Andreevici, unde eşti ? Unde eşti ? Răspunde-mi ! Ţi-aş da şi o jumătate din împărăţia mea ! Fără tine sînt pierdut...

Nina scoase repede batista. Mîna îi tremura şi mai tare.

— Nu mai este... Nu mai este... — repetă ea stăpînindu-şi anevoie suspinele. — Nu mai este şi nu va mai fi niciodată între noi.

— A murit ? — întrebă Prohor, ridicînd sprîncenele.

— Da. A murit. Cel puţin, pentru noi doi.

Un zîmbet fugar trecu pe sub mustăţile roşcate ale părintelui Alexandr. Cu capul lăsat în piept, Nina îşi adună toate puterile sufleteşti ca să nu izbucnească în hohote de plîns de faţă cu toţi.

— Da, da... De acord, de acord — bîigui Prohor. — Ştii prea bine, Ninocika, că ceea ce urmăresc eu acum nu este cîştigul. Chiar dacă ticălosul acela de Priperentiev mi-a şi luat exploatarea mea cea mai bănoasă, nu-mi pasă cîtuşi de puţin... Mă doare, vorba aia, în

cot... L-am pălmuit o dată. E un escroc, un trişor. Dar de Protasov, de Andrei Andreevici îmi pare rău. Are cancer ? A murit sub cuţit ? Părinte ! Fă-i, te rog, numaidecît parastasul. Dar lupul unde e ? Sînt de acord, sînt pe deplin de acord cu voi toţi.

— Poate că eşti de acord să iei şi acest praf ! — întrebă doctorul cu un zîmbet larg pe faţa lui rotundă ca luna plină.

— Bine. Dă-mi-l. Să-l iau îndată ? În apă ? — Prohor dizolvă praful în paharul cu ceai şi-l bău spunînd : — Îl beau de faţă cu martori. Să nu uitaţi acest lucru, domnilor, în cazul în care mi-a dat otravă.

— Ha-ha-ha ! — rîse forţat doctorul.

— He-he-he ! — îi ţinură isonul şi ceilalţi, copleşiţi de tot ceea ce se petrecuse în faţa lor.

Tihon se apropie de Nina, se aplecă spre ea şi, acoperindu-şi gura cu palma, îi şopti la ureche :

— Coniţă, o clipă. — Depărtîndu-se împreună cu ea spre cămin, şopti tulburat : — Părintele diacon se chinuie rău... Parcă-parcă ar trage să moară. Mi s-a spus acum, la telefon...

Plutind ca o nălucă, Nina se apropie de masă, frîntă de durere.

— Noapte bună, dragă Prohor. Fii cuminte. Totul are să meargă de minune.

Se ridicară cu toţii, uşuraţi.

— Noapte bună ! Noapte bună !

La despărţire, medicul îi spuse lui Prohor :

— Ţi-am dat nişte morfină. O doză zdravănă. Ai să dormi optsprezece ore în şir şi ai să te scoli proaspăt ca o floare.

Musafirii plecară. Bombănind : „Ce dobitoc... N-am nevoie de morfină, ci de votcă...", Prohor deschise larg fereastra şi, vîrîndu-şi două degete pe gît, îşi goli stomacul. Ştergîndu-şi lacrimile, aruncă o privire spre portretul lui Nicolae al II-lea. Deodată i se păru că, în locul ţarului, îl privea de pe pînză duşmanul lui, Altînov, comerciantul din Petersburg. Se uita din por-

tret de parcă ar fi fost viu şi-i făcea obraznic cu ochiul.

— Ce vrei ! Porcule ! — îi strigă Prohor. — Ptiu !

Altînov rîse, îşi adună barba în pumn şi se şterse cu ea la gură.

Uitîndu-se chiorîş la el, Prohor puse mîna pe samovar şi-l zvîrli aprig în portretul din perete. Samovarul gemu de durere şi se turti.

Tihon dădu buzna speriat în birou. În dosul căminului ţipau subţire şi-şi făceau de cap arătările.

Nina se întoarse acasă cu ochii înroşiţi de plîns. Diaconul Ferapont murise la orele două noaptea.

O mai aşteptau încă multe necazuri, deoarece Prohor era autorul morţii diaconului. Dacă acesta trăsese în Ferapont în stare de luciditate, trebuia să fie îndată arestat ca asasin. Dacă lucrul acesta se întîmplase în timpul unui acces de nebunie, era iresponsabil. Medicul curant al casei înclina să-l considere pe Prohor Petrovici aproape sănătos, dar sub influenţa unei crize de *delirium tremens* prelungite. Medicul psihiatru Aperceptius găsea că psihicul bolnavului e foarte zdruncinat. Accesele violente ale bolii alternau cu perioade lungi de luciditate deplină. După părerea lui, bolnavul avea nevoie de o supraveghere medicală permanentă şi un regim de viaţă din cele mai severe.

Judecătorul de instrucţie (care fusese uns cu un şperţ gras) închisese ochii şi, deocamdată, îşi astupase urechile în privinţa întîmplării cu diaconul. La momentul oportun, riscîndu-şi cariera şi chiar libertatea, putea să facă în aşa fel încît Prohor să fie considerat total iresponsabil. Acest lucru era condiţionat de un nou şperţ.

Dacă s-ar fi constatat că Prohor Petrovici este sănătos, Nina Iakovlevna ar fi trebuit să-i umple de bani pe judecător, pe noul pristav, pe procuror, pe unul şi pe altul de la conducerea guberniei. Aşa stăteau lucrurile. De aceea, pentru ea era cu mult mai bine ca Prohor să fie, într-adevăr, nebun. Nu era însă uman, ba

chiar putea fi socotit ca o nelegiuire înaintea lui dumnezeu să dorească acest lucru.

Conştiinţa Ninei se legăna ca un pendul de ceasornic, zguduindu-i sufletul. Se simţea stăpînită de o milă sfîşietoare şi faţă de diaconul răposat şi faţă de Manecika, căreia hotărîse să-i acorde o pensie viageră. Îi era milă şi de Feodor Stepanîci, ucis de tîlhari, ba chiar şi de Nadenka, rămasă acum singură. Dar mai presus de orice, îi era milă de neuitatul său prieten Andrei Andreevici Protasov.

Strîngîndu-şi buzele livide, scoase din mapă scrisoarea necunoscutului şi o reciti, cuprinsă de un tremur mărunt:

„Multstimată Nina Iakovlevna! Vă scrie un necunoscut, un avocat, întîmplător tovarăş de drum cu inginerul Protasov. Bolnav şi istovit, acesta a fost pe neaşteptate arestat de un ofiţer de jandarmi în gara Ufa. Am fost atît de surprinşi amîndoi, încît Andrei Andreevici n-a apucat să-mi strecoare, iar eu n-am avut timpul să-i ascund gentuţa cu scrisori. Petrecusem împreună trei zile în tren, legînd între noi o prietenie trainică. Avem aceleaşi opinii şi preocupări sociale. Ce minte luminoasă! În momentul arestării, autorizat de jandarm, mi-a dat adresa dumneavoastră. (Jandarmul a fost atît de discret, încît nici măcar nu mi-a cerut să i-o arăt.) Comunicîndu-vă această tristă veste, consider de datoria mea..." etc., etc.

Nina voi să intre în camera Verocikăi. Acum totul îi părea străin.

— Of, stăpîne, stăpîne! — îl dojenea părinteşte pe Prohor bătrînul Tihon, foarte supărat. — Poftim, acum aţi stricat şi tabloul ţarului... Păi dumnealui e împăratul nostru! Tabloul ca tabloul, treacă-meargă, da' e păcat de samovar.

— Du-te de te culcă, bătrîne — îi porunci Prohor. Gîfîia. Ochii îi scînteiau, agitaţi. În sufletul lui nu se potolise încă mînia trezită împotriva lui Altînov, împo-

triva lui însuşi, împotriva lumii întregi. — Am zvîrlit samovarul ca un zănatic, m-a apucat aşa, deodată...

— Daţi-mi voie să mă culc acilea. Colea în colţ, lîngă sobă. Mă lungesc pe cojocul meu.

— Da' de ce? — întrebă Prohor şi aşeză repede unul lîngă altul un fotoliu şi trei scaune. — Culcă-te aici, bătrîne. Şi adu-mi puţin coniac... Aş bea ceva.

Clipind recunoscător din ochii săi înlăcrimaţi, Tihon răspunse:

— N-aveţi voie să beţi coniac... Nu îngăduie doftorul.

Sub efectul morfinei, care apucase totuşi să-i pătrundă în sînge, Prohor era năuc. Urechile îi ţiuiau, colţul drept al buzelor îi tresărea, iar capul, tot mai greu, îl trăgea la somn. Deschise larg fereastra dinspre grădină, se înfăşură mai strîns în halatul său gros şi se aşeză pe un scaun, la fereastră.

Noaptea, proaspătă, înstelată, îşi cernea de sus lumina şi frigul. Prohor ridică ochii spre cer. Acolo, în tării, totul strălucea. Pulberea aurie a stelelor încingea bolta cu un brîu lat. Prin crengile pe jumătate desfrunzite ale copacilor din grădină licărea argintie secera îngheţată a lunei.

Prohor ar fi vrut să aibă aripi, să poată zbura spre înălţimi, departe de Altînov, de ospicii şi de Ibrahim-Oglî. Cuprins de dorinţa de a părăsi pe veci globul pămîntesc şi zădărnicia vieţii lui amare ca pelinul, savura acea stare sufletească înălţătoare, atît de rară la el, amintindu-şi de toate cele ce-i povestise cu privire la tainele universului Şapoşnikov, ca şi tot ce citise de curînd în cărţile lui Flammarion. Contempla îndelung licărirea lunii şi a stelelor, visător, ca o fecioară îndrăgostită. Fantastică, feerică, înveşmîntată în odăjdii ţesute din razele lunei, Urania i se arăta ca în vis, în neclintirea ei, îi făcea semn, de departe, dintre constelaţiile firmamentului, chemîndu-l pe alt tărîm, dincolo de ţărmurile lumii vizibile. „Îndată... Telescopul. Ar trebui să-i spun lui Tihon să-mi dea telescopul... Îndată, îndată". Morfina îşi făcea

însă efectul. O toropeală grea ca plumbul îi copleşea creierul, o liniştе binefăcătoare îl învălui blînd şi Prohor Petrovici se cufundă în nefiinţă.

— Puneţi mîna, băieţi, binişor... Duceţi-l pe canapea — porunci Tihon, închizînd fereastra. — Ia te uită ce frig a făcut aici...

Ridicîndu-şi binişor în braţe stăpînul care respira liniştit, Piotr şi Kuzma îl culcară pe canapeaua atît de lată, încît ar fi putut lesne dormi pe ea douăzeci de oameni.

Se făceau pregătiri pentru înmormîntarea diaconului Ferapont şi a lui Feodor Stepanîci Ambreev. Ceremonia urma să aibă loc a doua zi. Tîmplarii meştereau un coşciug uriaş pentru diacon şi unul mai mic pentru ispravnic. Leşul acestuia din urmă nu fusese găsit. Hotărîseră deci să prindă capul de o momîie de mărime potrivită şi să-l înmormînteze astfel, cu solemnitatea cuvenită, după tot tipicul pravoslavnic.

Marea nenorocire era că părintele nu voia în ruptul capului să-l boteze pe pruncul Alexandr în zilele acelea de doliu şi jale. Ilia Petrovici Sohatîh era de-a dreptul disperat. Pregătise fel şi fel de bunătăţi, dar mai cu seamă trimisese invitaţii în lung şi-n lat şi acum — poftim ce întîmplare! Tuna şi fulgera, învinuindu-l pe diacon că nu se gîndise să moară cu două zile mai înainte şi pe preot că nu voia să slujească botezul în ziua aceea.

— Mare scofală că a dat ortu popii! Pagubă-n ciuperci! După *datili statesticilor*, în lumea întreagă mor cîte şase inşi pe *sicundă*... Ce facem acum cu plăcintele şi cu răciturile de cegă? Să le dăm cerşetorilor sau să le aruncăm la cîini? Ptiu! Chiar că te face să ajungi *anteriligios*.

Prohor Petrovici se trezi abia către orele şase seara. Dar somnul acela lung, zbuciumul de vedenii de coşmar, nu-l liniştise. Pe pămînt se lăsa amurgul de

toamnă. În capul lui Prohor era o învălmășală cumplită. Tot sufletul lui clocotea și, aplecat pe o rînă, strîmb, se cufunda în hău. Nici nu-i venea să se spele. Îi era lehamite de toate. Porunci să se tragă draperiile la fereastră.

7

„Moartea nu are chip, dar înghiți-va tot ce are chipul ființelor pămînești." Astfel grăit-a Lucifer în „Cain" al lui Byron.

Dar asta nu este adevărat decît pe jumătate. Orice moarte își are chipul, înfățișarea și trăsăturile ei proprii.

Uneori un om cade jos, scoate un geamăt și s-a isprăvit cu el. A murit subit, într-o clipă.

Alteori moartea se ivește ca o babă-hîrcă — toată numai boală, prișnițe cu mustar, oblojeli, ca un suman peticit. În spate poartă un sac plin de sticluțe cu picături și cu alifii, iar pe sac scrie un cuvînt respingător: „Farmacie". Atunci omul nu poate să moară pînă nu bea picătură cu picătură tot conținutul acestui sac. Apoi își întinde picioarele și — gata.

Uneori moartea te găsește între oameni. Este neașteptată, ca un trăsnet căzut din senin. „Împrăștiați-vă" — răsună comanda. Un semnal de goarnă, o salvă, încă și încă una. Apoi un morman de cadavre... O astfel de moarte e nespus de dureroasă, e sfîșietoare. Se înscrie de obicei în paginile istoriei.

Un om sănătos tun se îmbuibă, se îmbată, fumează, își face de cap și-și bate joc de sănătatea lui făcînd din noapte zi și din zi noapte. Nu-i pasă de nimic: e verde ca stejarul. E nemuritor. Și totuși pe undeva, prin preajma stomacului, începe să-și scoată capul un viermușor. Și-l roade, îl roade. Ce să fie? Nenorocire. Un

cancer. Cuțitul chirurgului, un răgaz de un an, apoi moartea... Moartea aceasta te înhață ca un cîine pe furiș : „Ham !“ Tresari.

Se mai întîmplă — ce-i drept, cam rar — dar totuși se întîmplă și așa : doi stîlpi și o stinghie deasupra, cîteva știeanguri legate de ea. Dedesubt — o groapă comună. Cei de alături au și fost spînzurați după toate regulile artei. Dar... iată că frînghia unuia se rupe, omul cade jos și strigă : „Nu mă îngropați, sînt viu“. Mulțimea de gură-cască urlă : „E nevinovat, e nevinovat !“ — și se repede spre mortul cel viu. O salvă trasă în aer împrăștie mulțimea, un glonte îl doboară fulgerător pe nevinovat. E o moarte frumoasă. Numai cei slabi se tem de ea.

Se mai întîmplă și așa : un om se înecă. Cerînd deznădăjduit ajutor, luptă cumplit cu apa. Cerul se clatină. Viața întreagă, lumina zilei i se întunecă dinaintea ochilor. Strigătele lui sînt tot mai slabe, tot mai subțiri, iar ajutorul nu mai vine. Un ultim țipăt sfîșietor și — aleluia. O moarte din cele mai groaznice.

Unora le e dat să moară pe neașteptate, sub lovitura toporului, a cuțitului sau împușcați cu un foc de revolver.

Dar nu e moarte mai groaznică decît cea din sicriu, sub pămîntul greu, cînd adormitul se trezește pentru a trăi o spaimă cumplită, pentru a îndura chinuri năprasnice după care vine o nouă moarte, mai îngrozitoare decît cea dintîi. Omul acesta mai bine nu s-ar fi născut.

Înfricoșător este ceasul morții, dar, poate, nesfîrșit mai înfricoșătoare este clipa nașterii. Și totuși nici un muritor nu poate să spună și nici nu va spune : „De ce moarte voi muri ?“

Orice moarte e cruntă, cumplită.

De altfel, fiecare muritor își are moartea lui, și nu le poți povesti pe toate. Nici nu e nevoie...

Să povestim mai bine cele de pe urmă zile ale lui Prohor Gromov, ultimul lui drum spre neființă și, cu aceasta, să încheiem romanul nostru.

În puținele clipe de luciditate, mintea lui, strălucită de o rară vigoare a spiritului, izbutea să-și facă o introspecție profundă.

Iată o însemnare găsită mai tîrziu printre hîrtiile lui. Însemnarea aceasta dezleagă oarecum enigma firii sale, fire care ieșea cu totul din comun. Citățm însemnarea în întregime :

„CUGETĂRI ASUPRA CUGETĂRILOR CUGETULUI MEU SAU SUFLETUL MEU INTORS PE DOS."

„Ce-oi fi eu ? Un degenerat ? Nu cred în nimic și în nimeni. Pentru mine nu există nici dumnezeu, nici diavol. Nu sînt raționalist ca Protasov pentru că nu cred în rațiune. Nu sînt materialist, pentru că nu sînt destul de erudit și apoi mi-e silă să tot stau și să descurc toată această încîlceală care privește structura substanței. Nu sînt socialist pentru că nu țin decît la mine însumi, nu sînt nici monarhist, pentru că dumnezeul și împăratul meu sînt eu însumi.

Port oare în sufletul meu vreun simțămînt de stimă față de oameni ? Nu ! Mi-e silă de dulcegăriile sentimentale. Față de personalitățile izolate mă port fie rece, fie dușmănos și sînt totdeauna foarte bănuitor. Nu țin decît la oamenii care-mi sînt de folos și numai atîta timp cît am nevoie de ei.

Nu iubesc pe nimeni, n-am încredere în nimeni. Am iubit-o cîndva fără margini pe Anfisa, și am avut încredere în ea, dar am omorît-o. L-am iubit pe Ibrahim și am avut încredere în el, dar l-am trădat. Mi-am iubit lupul, dar și el mă urăște acum.

N-am prieteni. N-am avut niciodată, în tot timpul vieții mele, nici un prieten. — N-am soție, o am doar pe Nina, pe care îmi pusesem în gînd s-o omor. Ce-i drept, am o fiică, dar ea reprezintă pentru mine doar un semn de mirare indiferentă ; n-am nevoie de ea.

Dar ce sînt atunci, eu, eu, cel de astăzi ? O piatră nesimțitoare, o stîncă ? Nu. Sînt mai rău ca o stîncă,

mai nefolositor ca o piatră, căci stînca stă nemişcată în locul ei, este pasivă faţă de viaţă, în timp ce eu sînt activ, activ peste măsură.

Sufletul meu e stăpînit de un egoism aprig, ca o stihie a naturii : m-am împotrivit întotdeauna oamenilor, i-am înfruntat eu, un vierme neputincios, am vrut să-i supun. Sînt mîndru, trufaş, rău şi crud. Aş putea să sfarm cu toporul ţeasta tatălui meu, aş putea să tai cu briciul... (fraza aceasta a rămas neterminată).

Nu cred în dreptate, nici în sinceritate, prietenie, datorie, ori cinste. Nu cred în bine, în iubirea dezinteresată a omului faţă de semenul lui. Nu cred în nimic.

Eu, cel de astăzi, nu cred în nimic, în nimic. Nu există pe lumea asta lucru în care să pot crede. Numai moartea este ceva cert. Şi iată că eu, Prohor Gromov, fac acum bilanţul vieţii mele de treizeci şi trei de ani şi-mi declar eu însumi : nu cred decît în moarte, în moartea care te scapă de orice îndoială.

Da, da... Prohor Gromov a înnebunit, Prohor Gromov nu mai există. Încă o clipă şi sufletul lui se va cutremura şi se va prăbuşi în bezna cea veşnică. Sărmanul Prohor Gromov ! Şi nu-i nimeni care să-l înţeleagă. Nu-i nimeni care să-l plîngă sincer, din toată inima. Mai bine nu s-ar fi născut pe lumea asta. Sărmanul Prohor...

Da, chiar aşa este, chiar aşa. Am citit o dată şi mi s-au întipărit în minte aceste cuvinte de care îmi amintesc acum. Sînt cel despre care a spus o dată Shakespeare : *«Nu ţi-a rămas nimic în afară de amintirea a ceea ce ai fost, spre a-ţi mări şi mai mult chinul cînd cugeţi ce eşti acum»*. Ce să-i faci... Nu mai am ce adăuga."

(Urmează patru rînduri şterse, tăiate gros. Mai jos — o faţă cu barbă şi nas coroiat, probabil a lui Ibrahim-Oglî, schiţată neglijent. O chelie, nişte ochi înspăimîntători... Şi mai jos — un şarpe mare negru se încolăceşte după un omuleţ care fuge. Urmează apoi textul.)

„Stai puţin, stai ! Acolo, în taiga, în mijlocul tîlhari-

lor, i-am spus procurorului... Da, da. I-am spus că în tinereţe am avut şi eu inimă bună, cuget senin şi gînduri curate...

Ce ţi-ar trebui, Prohor, ca să-ţi recapeţi liniştea sufletească ? Pentru asta, ar trebui să te întorci în zilele tinereţii tale, să-ţi deschizi inima ca s-o primeşti în ea pe Anfisa cea vie şi să te contopeşti pe veoie cu ea. Dar Anfisa nu mai este, cum nu este nici întoarcere spre trecut. Nu ţi-a rămas decît un dor nebun după Anfisa, iar tu însuţi eşti mort, Prohor Petrovici. Aşadar, bătrînii au dreptate cînd spun că în viaţă trebuie să arunci şi cîte o privire îndărăt."

(Urmează apoi frazele de încheiere, aşternute cu un scris total diferit. Literele sînt mari şi ascuţite ca nişte lovituri de pumnal. Toate rîndurile sînt subliniate gros. La urmă, un semn de exclamaţie aruncat ca o limbă de şarpe, ca o lovitură mortală de suliţă : peniţa s-a frînt, împroşcînd cerneala în jur. Pesemne că în clipa aceea starea depresivă luase sfîrşit şi spiritul se redresase, înainte de a se prăbuşi în abisul deznădejdii.)

„Blestemat fie pîntecele care m-a născut ! Blestemat fie pămîntul care l-a ademenit pe Prohor Gromov cu ispitele sale animalice, blestemat fie cerul care nu mi-a trimis ajutorul necerut ! Moarte, moarte, vino de mă ia !"

(Acest preţios document uman nu a fost datat. Totuşi, în urma concluziilor experţilor, trebuie să-l raportăm la momentul apogeului în evoluţia bolii psihice a lui Prohor Petrovici Gromov.)

A mai fost găsită o scrisoare neterminată a lui :

„Nina ! Dacă-mi va fi dat să-mi pun singur capăt zilelor, să ştii că Prohor Gromov s-a sinucis pentru *vina de a nu fi învins viaţa, ci de a se fi lăsat învins de viaţă*. «Trufia, trufia diavolească te roade» — îmi spuneau cîndva bătrînii pustnici. Da, mîndria, o mîndrie drăcească nu-mi îngăduie să supravieţuiesc falimentului deplin al tuturor întreprinderilor mele. Falimentul s-a

abătut pe neașteptate, neînchipuit de repede asupra mea și iată că Prohor Gromov, geniul afacerilor, a fost doborît. În clipa de față..."

Mister Cook vizitase de curînd cele trei camere puse la dispoziția lui în palatul familiei Gromov, alături de apartamentul părintelui Alexandr. Era adînc impresionat, era uluit de această nouă locuință a sa, atît de elegantă. Repeta în șoaptă : „Splendid, splendid", gîndindu-se în același timp în rușește : „*Mistress* Nina me iubește, fere indoiala. *Mister* Gromoff trebuie se crape curînd, Protasoff nu mai exista. Ergo : eu, *mister* Cook, inginer, am se fiu atotputernic." Zîmbi, amintindu-și proverbul auzit din gura feciorului său Ivan : „Las' că vine el postul mare, s-o îndulci și motanul" [1].

Orice s-ar spune, negrul Harry a fost mare profet și cunoscător într-ale inimii. Trăiască chiromanția mondială !

Încîntat, se întoarse acasă, țopăind. Porunci să i se aducă samovarul, o sticlă de rom și alta de whisky primită din America. Cherchelindu-se, începu să vorbească și mai stricat și-i spuse lui Ivan, încrețindu-și fruntea cu un aer important :

— Moine venit aici șase mujici țerani, cara puțin bagaj la mine la palat Nina Iakovlevna. Comand livrea aur la tine, Fan Fanîci, marit salar la tine. Oo !

Ivan rînji cu gura pînă la urechi, făcînd bale de recunoștință și mișcînd din urechi. Deodată cineva sună la ușă. Un foșnet de fuste și Nadenka cea dolofană se așeză mînioasă la masă, fără a fi poftită și fără să-i dea bună ziua lui *mister* Cook. Acesta ridică întrebător din sprîncene, holbîndu-și spre vizitatoarea lui ochii împăienjeniți de beție.

Iată ce se întîmplase între timp cu Nadenka. Vărsase în brațele lui *pan* Parczewski toată modesta rezervă a lacrimilor sale de văduvă și se declarase gata să dăru-

[1] Stilcirea unui cunoscut proverb rusesc, care spune : „S-a îndulcit destul motanul de lăsata secului. Vine-acu și postul mare" (n. trad.).

iască chipeşului tînăr mîna şi inima sa, împreună cu toată averea adunată prin jaf de bărbatul ei. Parczewski însă îşi avea planurile lui... Ştia prea bine că în curînd şi preanobila *pani* Nina îi va dărui şi ea mîna şi inima sa, împreună cu averile adunate prin jaf de soţul ei. Aşadar, urmase o scenă furtunoasă între el şi Nadenka. Propunerea din partea ei, întîmpinată printr-un refuz, o nouă propunere, un nou refuz, ameninţări, un acces de nervi, ţipete, două palme, o scatoalcă după ceafă drept răspuns, apoi alt ţipăt, o uşă trîntită şi Nadenka zburase afară...

Trebuia să se grăbească ca să nu scape trenul. Pierduse într-un loc, avea să cîştige într-altul : ştia ea cum să-l joace pe curcanul acesta străin, pe acest „mister Kukiş"[1].

— Nu-ţi holba la mine ochii tăi de liftă păgînă — spuse ea tăioasă inginerului buimac de băutură. — Ţi-ai pus în gînd să te muţi la Gromova, ai ?... Îţi dau eu ţie mutare ! Înfund eu puşcăria cu tine!... Ai trăit cu mine? Da ! Ei, acum trebuie să mă iei de nevastă. Am fost la judecător şi a cercetat legile. Vrei, nu vrei, legea spune că trebuie să te însori cu mine.

Buza de jos a lui *mister* Cook atîrna caraghios, ţigara de foi îi căzuse din gură, pistruii erau acum şi mai vizibili sub pudra ce-i acoperea faţa.

— Multstimabil Nadia ! La mine nu este ghind de ensurat. O, nu ! Este forte prea mare, forte prea mare prostie !

— Ai trăit cu mine ? Ai trăit ! Da. Am martori. Am rămas grea cu tine. Nu vezi ?

Cu un aer provocător Nadenka se ridică în picioare şi-şi scoase pîntecul înainte, dîndu-şi capul pe spate.

Strecurînd priviri scîrbite spre pîntecul peste măsură de mare al văduvei, *mister* Cook mormăi pufnind şi trosnind :

— Formidabl, formidabl ! O-oo ! O-oo ! — Apoi strigă fioros : Dar asta... asta fost proiectat de *mister*

[1] Joc de cuvinte. În limba rusă „kukiş" înseamnă tiflă (n. trad.).

Parczewski ! O, da ! O, da ! Pe mine nu duci nas ! Nu, nu şi nu !

Şi goli pe nerăsuflate un pahar în care amestecase whisky cu rom. Fără să mai aştepte invitaţia, Nadenka dădu şi ea pe gît o duşcă de rom.

— Tîmpitule — replică ciupindu-şi uşurel aluniţa. — Vladka Parczewski nici nu era aici pe atunci, şi apoi toată lumea ştie că baţi mereu drumurile pe la mine. Am făcut plîngere la judecător chiar a doua zi după ce ai petrecut noaptea la mine. După legile noastre, ori te însori cu mine, ori, ca străin, te izgoneşte din ţară în douăzeci şi patru de ore, ca pe cel mai prăpădit bagabont... Ca văduvă de ispravnic, după lege, sînt cineva... Ai înţeles ?

— Prostii, flecuri ! — exclamă deodată *mister* Cook, înseninîndu-se la faţă şi ştergîndu-şi cu un şervеţel fruntea asudată. — Pe mine nu duci nas ! O nu ! Ai avut berbat, ispravnic, copil se scrie dupe berbat. Aşa este !

— Bă, merican tîmpit ce eşti ! Am trăit cu bărbatul meu timp de nouă ani şi n-am avut copii... Nu, drăguţule, nu încerca s-o întorci, c-o păţeşti şi mai rău.

— Prostii, absurd ! Chemem expert ! Expertiz stebileşte ce baiat naşte : supus american sau mic polonez ?

Norul de gravitate prefăcută al Nadenkăi se rupse deodată, lăsînd să ţîşnească temperamentul ei vijelios. Încreţindu-şi năsucul cîrn, izbucni în hohote de rîs :

— Mare prost eşti, Kukiş dragă... Mare prost ! De unde ştii că se naşte un băiat ? Poate că e fetiţă...

Mîinile lui Cook tremurau. Simţea o strîngere de inimă. Căută zadarnic batista prin buzunare şi-i porunci lui Ivan pe un ton plîngăreţ :

— Ifan !... Ada cherpa, cherpa la mine. Trebuie suflat nas.

— Aşadar, dragul meu, mîine te muţi, dar nu la Nina Gromova, ci la mine. Ai înţeles ? Aşa ai să faci.

Nasul lui *mister* Cook începu să emită nişte şuierături triste, copleşind ţiuitul samovarului. În ochii împăienjeniţi de lacrimi ai americanului se aprinse o licărire de îndărătnicie şi de deznădejde. Mai trase o duşcă

de whisky şi închise ochii, clătinînd din cap. În mintea lui era o învălmăşeală cumplită. Dinaintea ochilor vedea privirea obraznică a lui Harry şi chemarea mustrătoare pe care i-o adresa *mistress* Nina. Inima simplă a lui Ivan simţi îndată zbuciumul sufletesc al lui *mister* Cook şi i se făcu milă de stăpînul lui. „Ce se tot ţine nebuna asta de capul nostru ?"

În vremea asta, Nadenka, cherchelită de-a binelea, se aşează lîngă *mister* Cook, care se clătina beat criţă, îşi petrecu braţul pe după mijlocul lui şi-i sărută tîmpla, pe care se zbătea o vinişoară.

— Dragul meu, prostuţul meu — gînguri ea, scoţîndu-şi ghearele nevăzute, ca o pisică care vrea să prindă un şoarece. — Nici nu-ţi închipui ce bine o s-o ducem împreună. Eu îs veselă : de felul meu... şi tu eşti vesel. Am destui bani ca să ne ajungă toată viaţa... Ei, cum rămîne, drăguţule ? Ai ?

Mister Cook şedea nemişcat, ca o statuie cioplită în gheaţă, cu buzele strînse ca o linie dreaptă, străduindu-se să-şi pună rînduială în gînduri şi simţăminte. „Aha, aha... Existe o soluţie. Trebuie imediat schepat de vaca asta rusesc foarte şmecher" — îşi zise el.

— Sînt însurat peste urechi. Am două copii acolo, la America...

— Minţi, minţi cu neruşinare ! Ţi-am văzut actele. Eşti burlac...

— Chiar aşa !... Dar la nici un caz nu vreu se fii tata copil străin. *Mister* Parczewski făcut mare amor la dumneata. Mi-a spus chiar el acest secret, aşa că rog adresaţi la el. Pfii, scherbos !

Mister Cook îşi încreţi faţa şi strănută răsunător.

— Dar dacă n-aş fi borţoasă... Te-ai însura cu mine ? Nu mă iubeşti ?

— O, da ! Te iubesc forte, forte mult, *mistress* Nadenka — debită cu înflăcărare *mister* Cook şi se izbi deodată cu amîndoi pumnii în piept. — Eu sint gentleman !... Atunci se schimbă lucruri... Dar dumneta eşti forte prea însărcinat, ca se nu spun mai mult...

Îmbujorîndu-se toată, Nadenka se ridică repede de pe scaun şi se duse după paravan. Fredonînd un cîntec, îşi scoase de sub rochie perna pusă pe pîntec şi apăru curînd din nou lîngă masă, zveltă, cu mijlocul ca tras prin inel. Lovindu-l cu un gest vulgar pe *mister* Cook peste umărul căzut, izbucni în rîs, încreţindu-şi năsucul. Nefericitul înlemni, cu buzele ţuguiate şi ochii holbaţi prosteşte, ca un berbec. Proptindu-se în duşumea cu călcîiele, se împinse speriat cu scaun cu tot, aproape la un metru depărtare de Nadenka.

— O, o ! Formidabl ! Uimitor — mormăi el tot mai slab, tărăgănînd anapoda cuvintele, din ce în ce mai năucit de băutură. Capul îi căzuse în piept şi i se bălăbănea în dreapta şi în stînga ca al unei gîşte moarte. Deodată sări în sus de parc-ar fi vărsat cineva pe el apă rece ca gheaţa şi începu să zbiere şi să dea din picioare : — O, domne, dumnezeu ! Un avort ? În casa mea ? ! Ifan ! Forte drag Ifan ! Dă rapid una fuga la *mister* judecator. Este un crim, un crim mare ! Eu nu dat voie ! Copilul nu este la mine ! Nici casa nu este a mea, a statul... o, domne, domne !

Mîrîia ca un dog bătrîn, ridicînd pumnii şi apropiindu-se de Nadenka. Ea începu să se tragă de-a-ndăratelea spre uşă, temîndu-se să n-o lovească cumva găliganul acesta. Între timp, becisnicul Ivan, adînc jignit de batjocura a cărei victimă fusese stăpînul lui, luă de după paravan perna cu pricina :

— Poftim, boierule, priviţi : ăsta e pruncul dumneaei nou născut. Îi plin de puf, nu cere mîncare şi nici nu plînge.

Zîmbea cu gura pînă la urechi, dar cu ochii veninoşi.

Profund uimit, *mister* Cook făcu un pas înapoi, altul într-o parte, apoi spre Nadenka, îşi trase o palmă peste fruntea asudată şi abia atunci se dezmetici.

— Afară ! — strigă el în gura mare. — Afară sau dau box !

— Boierule ! — zbieră şi feciorul. — Ispravnicul a murit, aşa că martori n-aveţi. Trageţi-i o scatoalcă

după ceafă şi un genunchi în dos. Madamo! Nu te obrăznici, rogu-te, şi pofteşte afară...

În Nadenka se trezi deodată sălbăticiunea. Puse mîna pe un rulou de proiecte, strîns înfăşurate pe un băţ, care stătea pe masă şi, cu un ţipăt ascuţit, îl lovi între ochi întîi pe *mister* Cook, apoi pe Ivan. *Mister* Cook se clătină şi căzu moale pe podea. Servitorul duse mîinile la frunte şi rămase astfel, mişcînd din urechi. Nadenka ţîşni din odaie şi, plîngînd în hohote, fugi spre casă.

A doua zi, *mister* Cook şi Ivan se instalară în apartamentul din casa Gromov. Dar visurile absurde ale romanticului american, ale acestui Don Quijotte în ghilimele, se năruiră curînd. *Mistress* Nina era sortită să rămînă singură pînă la sfîrşitul zilelor sale. Blestemată fie chiromanţia, blestemat fie Harry şi toţi cei ce prezic soarta oamenilor!

8

Fluviul Mohorît nu îngheţase încă. Deasupra lui se tîrau neguri sfîşiate; iar apa se răcea, străbătută de un tremur înfrigurat.

Dacă în acest moment al povestirii noastre ne-am plimba privirea de jur împrejur, am vedea în linii mari următorul tablou:

Pe malurile fluviului e miezul nopţii, iar la Petersburg ora şase după-amiază. În biserica din aşezarea Gromovo stau alături un coşciug neobişnuit de mare şi un altul obişnuit. În coşciugul cel mare zace în odăjdii de brocart diaconul Ferapont. În celălalt, capul lui Feodor Stepanovici Ambreev şi momîia lipită de el, în mare ţinută de gală, cu toate decoraţiile şi medaliile. Pe pardoseală sînt presărate mănunchiuri de ienupăr. Biserica e pustie. Doar ochii candelelor clipesc mîhniţi în întunericul mut.

După ce şi-a stors cu bine punctele negre din obrăjorii săi bucălaţi de femeie, Ilia Petrovici Sohatîh socoteşte pagubele pe care le-a avut din pricina amînării botezului. Fevronia Sidorovna alăptează copilul. De supărare, i-a secat laptele, aşa că Alexandr, pruncul cel nebotezat, urlă ca din gură de şarpe.

Pregătindu-se de culcare împreună cu Ana Inokentievna, Piotr Danilîci se roagă în genunchi celui de sus ca Proşka, fiul său afurisit, să înnebunească degrabă şi de-a binelea. Dar nici Piotr Danilîci nu e chiar în toate minţile şi rugăciunea lui seamănă leit cu delirul unui nebun.

La Petersburg, negustorul Altînov tocmai a luat masa împreună cu dolofana lui ibovnică, Avdotia Fominişna Prahova. Se gîndesc să tragă un pui de somn, iar apoi să se ducă la teatrul „Mariinski" să vadă „Rigoletto". Scoţîndu-şi cizmele, Altînov sughiţă şi spune rîzînd:

— Straşnică festă i-au mai jucat băieţii mei fantelui ăluia din Siberia... cum îl cheamă? Ah, da! Proşka Gromov... S-a dedat de tot beţiei, a înnebunit şi s-a ruinat.

— Te rog să nu-mi mai aduci aminte de el! E un bădăran.

— Priperentiev a şi ajuns acolo. Creditorii o să-l strîngă acum cu uşa de o să-i meargă fulgii...

Prietena Avdotiei Fominişna, eleganta baroneasă Zamojska s-a înhaitat acum cu proprietarul de exploatări aurifere Priperentiev (alias locotenentul trişor Ciuprînnikov). Baroneasa se pregăteşte să plece pe malurile Fluviului Mohorît. Deocamdată, într-o toaletă pariziană, un model de la „Worth", goneşte ou cupeul, făcînd vizite de adio cunoscuţilor. „Hep-hap?" — strigă vizitiul. Negustorul Altînov nici n-a apucat bine să închidă ochii într-o dulce toropeală, că la scara lui se şi aude sunînd...

Chipeşul Parczewski, trimis cu treburi în locul lui Abrosimov la Petersburg ca să se ocupe de interesele Ninei, stă tolănit într-un compartiment de clasa întîi, iar Priperentiev, cartoforul nărăvit, noul afacerist şi speculant, şade, călăuzit de mîna destinului, la o mare

consfătuire în casa proprietarei Gromova. Consfătuirea a început la orele opt precis.

Pe cine am mai uitat oare?... Ah, da! Pe strălucitul predicator, pe părintele Alexandr. Tocmai a primit din partea consistoriului dispoziţii să se prezinte în faţa episcopului. Printr-o scrisoare particulară i s-a adus la cunoştinţă că va trebui să se înfăţişeze înaintea tribunalului sinodal ca să răspundă pentru „îngîmfare, preocupări asupra filozofiei profane şi liberalism, nepotrivite cu demnitatea lui, de care ar fi dat dovadă în timpul represiunilor împotriva muncitorilor".

Ibrahim-Oglî împreună cu oamenii lui se află pe undeva prin apropiere, în jurul focurilor aprinse. Aşteaptă să se trezească corbul care are somnul uşor şi să scoată un croncănit de alarmă... Pristavul cel nou, burlac, sforăie tihnit pe salteaua de puf din camera judecătorului de instrucţie. Ureadnicii beau şi se veselesc, sărbătorind ziua unui tovarăş de al lor. Cazacii dorm adînc.

Cine a mai rămas nepomenit? Părintele Ipat zace în mormînt. Fedotîci, şchiopul, sforăie de mama focului în cămăruţa lui din „Foişorul de veghe". Muncitorii împuşcaţi dorm încremeniţi în mormintele lor însîngerate. Filka Skvoren se leagănă încă sub apă, salutîndu-l mereu din cap pe vecinul său Tuzik, care s-a umflat atît de mult încît e gata să-i plesnească pîntecele. Pe cer s-a înălţat luna. Prin lume bate vîntul. E miezul nopţii.

Undeva în întuneric veghează însă uriaşul răzbunător, a cărui mînă loveşte cu amnarul cremenea Istoriei, risipind în întuneric un mănunchi de scîntei...

De cînd se îmbolnăvise Prohor, Nina Iakovlevna luase în mîinile ei frînele conducerii întreprinderilor lor mari şi complicate. *Mister* Cook şi ceilalţi ingineri se temeau de ea, poate chiar tot atît de mult ca şi de Prohor Petrovici.

La şedinţă luau parte aproape treizeci de oameni. Atmosfera era strict oficială, de afaceri. Se citea rapor-

tul inginerului Abrosimov cu privire la predarea exploatării „Novîi" noilor proprietari. Şedinţa făgăduise să dureze foarte mult.

Adolf Henrikovici Apercepţius, care nu se simţea prea bine, dormea la mezanin. Din jumătate în jumătate de oră veneau la Nina fie Tihon, fie Piotr ori Kuzma şi-i dădeau raportul asupra comportării lui Prohor Petrovici.

Înainte de a veni la şedinţă, obosită, nervoasă, Nina intrase în iatacul ei şi-şi dăduse cu apă de colonie pe la tîmple şi după urechi, aşezîndu-se pentru o clipă într-un jilţ înalt şi închizînd ochii.

Emoţiile ultimelor zile o zdruncinaseră cu desăvîrşire, îi storseseră toată vlaga. „Sărmanul Andrei, sărmanul... Bietul Prohor !" — şopti ea abătută. Cele două gînduri, întîlnindu-se în mintea ei, îi străpungeau inima ca nişte săgeţi. Al treilea gînd şi cel mai important — ce va face după moartea lui Prohor — rămăsese undeva departe, învăluit într-o negură cenuşie. Nina se temea să cugete asupra acestui subiect, să stăruie, să arunce o privire spre viitorul ei întunecat. Se gîndea la ea doar în treacăt, silindu-se printr-o forţare a voinţei să privească în viitor cu îndrăzneală şi voie bună. De fiecare dată însă voinţa ei se izbea de realităţile vieţii care o învăluiau şi atunci se simţea copleşită de o tristeţe cumplită.

Tot astfel se întîmpla şi acum : îndată ce închise ochii, în faţa ei răsări chipul mînios, dar atît de drag, de apropiat al lui Protasov. Îşi aminti deodată vorbele pe care le schimbase cu el la marginea pădurii, lîngă foc. Vorbiseră despre rosturile vieţii şi despre căile ei, despre blestemata bogăţie. Fusese ultima lor convorbire, tragică pentru amîndoi.

Da, pe cît se părea, Protasov avusese dreptate. Ar fi trebuit să lase baltă totul, să renunţe la avere şi, în primul rînd, să-l salveze pe Andrei şi, împreună cu el, să-şi jertfească viaţa pentru binele poporului muncitor. De ce n-o făcuse ?

Deschise ochii. Buzele îi tremurau amar. Înfrîngîndu-şi durerea, mirosi puţin amoniac şi se lăsă pe spă-

tarul jilțului, vlăguită de puteri, de parcă ar fi fost neînsuflețită.

— Înțelege-mă, Andrei ! Nu pot să fac așa ceva, nu pot ! — strigă ea cu deznădejde undeva în gol. — Sînt o ființă josnică, o femeie de nimic ! Nu pot săvîrși acte de eroism !

Gemu din adînc : chipul i se crispă, ochii i se umeziră.

„Trebuie să mă duc la ședință. Să mă grăbesc !" Se ridică, își răcori fața și, încordîndu-și voința, spuse cu hotărîre :

— S-a terminat ! Las totul și plec la Andrei. Chiar mîine am să stau de vorbă cu Priperentiev. Poate că societatea pe acțiuni va accepta să ia în arendă pe un an-doi întreprinderile lui Prohor.

Își dădea seama că boala lui Prohor avea să dureze mult timp. Avea ochii roșii. Inima îi bătea neregulat. Simțea o adevărată durere fizică. Își duse mîna la piept și se așeză din nou în jilț.

„Ah, cum se încîlcesc toate lucrurile — își zise ea buimăcită. — Dar ce pot să fac dacă am o asemenea fire ? Doamne, doamne, ce chin ! Sînt totuși creștină și trebuie să fiu tare, să suport orice lovitură a soartei ca o încercare ce mi-a fost trimisă de sus. Da, da !... Între timp însă, capitalul meu se topește, se duce, scade văzînd cu ochii. Ce proastă, ce tîmpită ! Nu sînt în stare de nimic, nu mă pricep să conduc exploatările. Mă ruinez, îmi ruinez copiii : port doar în pîntece al doilea copil... Am oare dreptul să-i las pe drumuri ? Nu, cîtuși de puțin ! Ar fi o crimă. Voi răspunde de acest lucru înaintea lui dumnezeu. Ajunge, s-a terminat ! Nu mai pot, nu mai am dreptul să mă joc de-a filantropia. Și apoi, orice aș face, oricît i-aș îndopa cu cozonac pe muncitori, sînt convinsă că tot vor vedea în mine un dușman al lor, iar în cazul cel mai bun, o cucoană zurlie." Gemu din nou. Furtuna contradicțiilor dezlănțuită în cugetul ei o istovea. Prin fața ochilor pluti și se pierdu în neant chipul trist al lui Protasov, cu un zîmbet sarcastic pe buze. Cu riscul de a-și strica pieptănă-

tura, Nina se apucă cu mîinile de cap : avea impresia că pentru ea nu mai există nici o ieşire.

— Sînt o tîmpită, o cîrpă ! Nu mai pot, nu mai pot ! — se tînguia bătînd nervoasă cu tocul subţirel al pantofului în blana albă de urs întinsă sub picioarele ei. Ursul rînjea ameninţător cu gura lui roşie, scînteindu-şi ochii galbeni. Ajunsă la capătul puterilor, Nina avea impresia că şi el rîde de ea amar, aşa cum rîsese şi Protasov.

Se auzi o bătaie în uşă.

— Intră.

— Nina Iakovlevna, permiteţi să vă poftesc la şedinţă — o invită înclinîndu-se în prag în faţa ei, cu călcîiele împreunate şi mîinile lipite de vipuşca pantalonilor, tînărul secretar al lui Priperentiev, un pişicher din Petersburg, pe numele lui Malcikin-Palcikin.

Zîmbind strengăreşte, Prohor Petrovici sări de pe canapea, ameninţînd în gol cu degetul, şi închise uşa dinspre sala cea mare. Luă umbrela şi o puse la loc. Luă călimara şi o puse şi pe ea la loc. Înşfăcă halatul fără să ştie ce să facă cu el. „Ah, da, da." Îl îmbrăcă. Îşi răşchiră picioarele ca un compas în mijlocul biroului şi rămase pe gînduri. Stătu aşa cîteva clipe, apoi se pocni peste frunte şi aruncă o privire spre săliţa de lîngă birou, unde vegheau cei trei servitori. Tihon şi Piotr jucau dame, iar Kuzma moţăia cu bărbia în piept.

Veriga de la intrare se lovi zgomotos de uşă.

— Vin musafiri — spuse fie Sinilga, fie inima lui Prohor. Se încinse peste halat cu un brîu de mătase, încălţă papucii cusuţi cu fir şi începu să aşeze rînduri-rînduri în faţa canapelei fotoliile şi scaunele.

Ochii lui sclipitori parcă ascultau ceva, urechile vedeau cine ştie ce : sunetele năşteau imagini colorate, iar culorile percepute prindeau glas.

...Veriga lovi în uşă. Prohor vedea cu urechile, auzea cu ochii : veriga lovise în uşă şi deci acum intrau musafirii. Ca gazdă îi întîmpină amabil strîngîndu-le mîinile şi poftindu-i să şadă ; pe unii îi salută doar din

cap ; îi rugă însă pe toţi să vorbească în şoaptă ca să nu-i audă servitorii. Erau mulţi, sumedenie. Nu mai aveau pe ce să se aşeze şi totuşi soseau, soseau mereu, intrînd pe uşă, pe ferestre, prin gura căminului în care ardea focul.

În rîndurile din faţă se aşezaseră : guvernatorul Peretreahni-Ostrovski, baronul von Pfeffer, procurorul Cernoşvart, husarul Priperentiev de braţ cu geamănul său, locotenentul Ciuprînnikov şi încă alţi doi duşmani neîmpăcaţi ai lui Prohor — negustorul Altînov împreună cu Usaciov, administratorul său (cel care îl bătuse atît de crunt la Petersburg). Mai era şi Dunka, rotofeia, potlogara Avdotia Fominişna. Şi alţii şi alţii.

— Nu vă feriţi de mine, domnilor, nu vă jenaţi... V-am iertat, am uitat toate jignirile pe care mi le-aţi adus — spunea în şoaptă Prohor, dînd din mîini. Deodată strigă : — Tihon, pune un scăunel sub picioruşele codoaşei Avdotia Fominişna.

Tihon ieşi ca o nălucă din dulapul de cărţi, păru că ia un scăunel, că-l aşază unde i se poruncise, apoi că se face nevăzut după ce s-a înclinat în faţa lui Prohor.

— Stimaţi oaspeţi — şopti Prohor, cu privirea pironită în gol. — Iată, de fapt, pentru ce v-am poftit aici... Mă urăsc pe mine însumi, urăsc lumea şi lumea mă urăşte. Vă mai aduceţi aminte de jubileul meu ? Da ? Vă mulţumesc. Aşa am spus eu atunci. Iar acum vreau... Mă gîndesc... Daţi-mi voie, daţi-mi voie... Da, da, da ! Acum toată lumea m-a uitat, m-a părăsit şi sînt foarte, foarte nenorocit... Domnilor...

Prohor Petrovici îşi vîrî mîinile în mînecile halatului, îşi lăsă bărbia în piept şi clipi mîhnit, în timp ce oaspeţii lui suspinară. Căţeluşa Cliquot sări de pe genunchii guvernatorului, se urcă în poala lui Prohor şi, gudurîndu-se, începu să-i lingă drăgăstos obrajii, nasul şi barba.

— Draga mea, scumpa mea căţeluşă — murmură înduioşat Prohor. — Uite, vezi, tu n-ai nici o răspundere pentru faptele tale, nu cunoşti nici un fel de zbucium sufletesc. Te invidiez din suflet, căţeluşă dragă. Să tră-

ieşti ! — Un suspin dureros îi curmă glasul. Potrivindu-şi şarpele de aur din păr, baroneasa Zamojska îi strigă din goana trăsurii : „Ce ruşine ! Un voinic ca din poveşti şi se vaietă." („Hep, hep", strigă vizitiul.) Barba lui Prohor începe să tremure. Îşi întoarse faţa şi spuse în şoaptă, abia stăpînindu-şi plînsul : .

— Nu-i nimic, nu-i nimic, căţeluşă dragă. Să nu mi-o iei în nume de rău. O să-mi treacă. Sînt puţin cam... puţin cam nervos.

Deodată auzi nişte şoapte batjocoritoare ale oaspeţilor, o chicoteală idioată. Priperentiev şi Ciuprînnikov strigară amîndoi deodată : „S-a ruinat, a dat faliment, a pierdut partida !" Generalul Peretreahni-Ostrovski bătu supărat în parchet cu sabia lui : „Domnilor trişori ! Fără aluzii, vă rog, fără aluzii !... Vă rog să nu supăraţi gazda." Ochii lui Prohor Petrovici se umeziră. Îşi şterse obrazul cu mîneca halatului şi spuse : — Excelenţă, în cazul acesta, vă rog să mă apăraţi şi de medicul Apercepţius, şi de soţia mea Nina. Îmi pare foarte rău, excelenţă, că atunci nu i-am tăiat beregata cu briciul. Domniei voastre, drept recunoştinţă, vă dăruiesc un sac de aur...

În birou apăru o mulţime de saci cu aur. Toată încăperea se umplu de aur. Pretutindeni era numai clinchet de galbeni. Monedele se rostogoleau pe jos şi zuruitul lor îl asurzea, îl făcea să-i plesnească ţeasta. Ce durere ascuţită în cap !... Ce lipsă cumplită de aer ! Pretutindeni numai aur, aur şi iar aur... Prohor se înăbuşea, nu mai avea unde să stea. Îl durea crunt capul.

— Ei, vedeţi, domnilor, ce bogat sînt ? ! Nu înţeleg de ce faliment e vorba ? — spuse el înăbuşindu-se şi se izbi cu capul de perete ca să-şi mai potolească puţin durerea de neîndurat.

Căţeluşa Cliquot se apropie din nou de el, lingîndu-l cu cea mai mare dragoste ; se întoarse cu burta în sus, dînd din codiţă şi gudurîndu-se. Barba lui Prohor începu să tremure iar. Luă căţeluşa în braţe şi începu s-o sărute înduioşat pe năsuc, pe coadă, pe ochi.

Vîrîndu-şi capul pe uşa întredeschisă, Tihon spuse lui Kuzma şi lui Piotr :

— Ia uite ! Boierul îşi pupă mîinile. Uitaţi-vă cum se strîmbă...

— Să ştii că plînge, Tihon Ivanîci — se minună Kuzma.

— Lăsă-l să plîngă. Numai să nu facă năzbîtii...

Între timp, vizitatorii se rugau de Prohor să le povestească viaţa lui, soarta lui, să le spună cum a copilărit, cum s-a însurat şi cum a ajuns pe culmile puterii.

— Cu plăcere, domnilor, cu cea mai mare plăcere ! — rosti Prohor Petrovici şi oftă. — La drept vorbind, viaţa mea a fost cam nefericită din fragedă copilărie... Ce să vă povestesc ?... Mda ! Ştiţi ceva ? De curînd m-am dus pe teren. Şi acolo ce să vezi ? Peste tot erau alţi stăpîni. Exploatarea „Novîi" nu mai e a mea... Odinioară, Fedotîci... Îl cunoaşteţi pe bătrînul tunar cu piciorul de lemn ?... Odinioară, cînd se strîngea un pud de aur, Fedotîci trăgea cu tunul... Îl răsplăteam pentru treaba asta cu un pahar mare de votcă. Da, da. Hei, domnilor, bună ar fi acum oleacă de băutură ! Acum tunul meu tace, Fedotîci moţăie pe uliţă... În schimb, ăia trag cu tunul lor, acolo, la „Novîi"... Ei trag, ei, o ştiu prea bine ! Exploatarea e a mea, dar aurul — al lor. Totul este acum al lor şi pe mine mă doare, mă doare crîncen acest lucru, domnilor...

Tîrşindu-şi picioarele pe parchet, credinciosul Tihon se duse să dea raportul cucoanei.

La cucoana se ţinea o şedinţă. Nina Iakovlevna era peste măsură de neliniştită, nervii ei erau foarte obosiţi. În cursul discuţiilor se ridicase problema situaţiei financiare generale a întreprinderilor Gromov. Discuţiile duraseră mult. Spre marea ei amărăciune ceilalţi începură să-i demonstreze limpede şi concret că afacerile soţului ei erau atît de încîlcite, încît nu se vedea cum ar mai putea fi descurcate... Dar de ce oare, de ce ! ?

— Daţi-mi voie să vă explic, stimată doamnă...

Nina asculta cu nervii încordaţi la culme.

Vorbea bătrînul pehlivan Arzamasov, jurisconsultul noii societăţi pe acţiuni. La cererea Ninei şi, desigur, în schimbul unui onorar gras, studiase timp de cîteva zile planul lucrărilor în curs şi situaţia financiară a firmei „Prohor Gromov".

— Conducerea unei întreprinderi comerciale atît de vaste, şi, pe deasupra, aflate într-un ţinut atît de sălbatic, fără drumuri, este foarte, foarte grea, stimată doamnă — spuse Arzamasov, uneori oftînd compătimitor la adresa Ninei, alteori silindu-se să-şi ascundă zîmbetul viclean care-i şerpuia pe buzele neumbrite de mustăţi. — Trebuie să fii cu ochii în patru, să veghezi necontenit. Prohor Petrovici a lipsit de aici tocmai cînd erau lucrările în toi... Pierzîndu-şi vremea la pustnicii aceia... Cît a stat acolo ? Aha, cam o lună şi jumătate. Asta e una din cauzele neorînduielilor. Apoi a survenit boala lui... A doua cauză ! Totul s-a dat peste cap. Foarte simplu...

— Ce-o fi fost în capul lui ? Vă mai aduceţi aminte ce îndruga ? Zicea că a investit treizeci de milioane în întreprinderile lui ! — îl întrerupse grosolan pe Arzamasov bădăranul Priperentiev, trişorul de altădată. — Ha ! Auzi vorbă : treizeci de milioane... Dar ia încearcă să le vinzi ! Nici trei nu iei pe ele...

— Scuzaţi-mă, *monsieur* Priperentiev... Păstraţi pentru dumneavoastră asemenea aprecieri absurde — îl repezi Nina şi ochii îi scînteiară ca şi briliantele din cerceii ei care tremurară deodată. — N-am de gînd să vînd întreprinderile soţului meu. Este vorba numai şi numai de o arendare a lor pe un termen mai lung. Atît şi nimic mai mult...

— Fie şi aşa, fie şi aşa — îngăimă Priperentiev, lăbărţîndu-şi şi mai mult pîntecul rotofei.

— Dacă-mi permiteţi, v-aş sfătui, stimată doamnă — începu Arzamasov cu vocea lui insinuantă, uitîndu-se mieros în ochii lui Priperentiev şi cu o răceală oficială în direcţia Ninei care îşi cam pierduse stăpînirea de sine. — V-aş sfătui, doamnă, să sistaţi neîntîrziat

lucrările luate în antrepriză şi să plătiţi daunele respective...

— E absurd — îl întrerupse inginerul Abrosimov, înlocuitorul lui Protasov. — Pot să vă asigur, Nina Iakovlevna, că lucrările luate în antrepriză le vom executa, ce-i drept, nu în termen, ci cu o întîrziere destul de mare. În loc de un milion şi două sute de mii de ruble daune, vom plăti însă atunci, să zicem, vreo... două sute, cel mult trei sute de mii.

— Domnilor — spuse Nina, dîndu-şi capul pe spate şi trăgînd lung din ţigară (în ultimul timp începuse să fumeze mult). Totul depinde de rezultatul discuţiilor pe care reprezentanţii mei le vor duce cu banca de la Moscova şi cu cercurile comerciale din Petersburg. Dacă reuşim să facem rost de anumite fonduri de rulment, ne echilibrăm...

— Ha ! Auzi vorbă ! Cercurile comerciale, cercurile comerciale — îi tăie vorba Priperentiev cu aceeaşi grosolănie.

Prinzînd slugarnic din zbor gîndul patronului său şi ghicindu-i înţelesul, jurisconsultul îl dezvoltă mai departe :

— Daţi-mi voie să vă explic, stimată doamnă... Cercurile comerciale şi, în genere, cercurile aşa-zişilor mari oameni de afaceri au o poziţie foarte şubredă. Atotputernicia acestor cercuri este destul de adesea pusă sub un mare semn de întrebare. Aşa, de pildă, Reabinin a fost, desigur, un mare magnat al finanţei, dar s-a isprăvit cu el...

— Cum aşa ? Piotr Gherasimîci a murit ? !

— Nu, n-a murit, scumpă doamnă, ci, pur şi simplu, a dat faliment. Acum e bolnav. Copiii lui sînt risipitori. A mai survenit şi o grevă prelungită... Uzinele lui n-au lucrat un timp, aşa că nu mult după aceea au fost vîndute la licitaţie. Într-un cuvînt... Vedeţi şi dumneavoastră, stimată doamnă...

Arzamasov îşi dădu jos de pe frunte ochelarii în ramă de aur şi făcu un gest dezolat, în aparenţă plin de compasiune faţă de Nina.

— În sfîrşit, domnilor — spuse Nina Iakovlevna tulburată — sper că, în urma evaluării investiţiilor făcute de noi la exploatarea „Novîi", vă veţi achita faţă de mine dintr-o dată şi nu în cinci rate cum mi-aţi propus iniţial...

— Vă rog să mă iertaţi, doamnă — răspunse Arzamasov, vampirul cu urechi mari, ridicîndu-se în picioare şi înclinîndu-se în faţa Ninei. — Din motivele pe care vi le-am mai arătat, este exclus să putem accepta această propunere. Societatea noastră pe acţiuni rulează aproape întregul său capital social. Am achiziţionat exploatări aurifere de la şapte proprietari mai mari sau mai mici şi lucrăm pe scară întinsă...

— Da, da... lucraţi pe scară întinsă — îl întrerupse enervată Nina şi mîinile ei răsuciră batista pînă o făcură ca o sforicică. — N-aveţi însă nici un drept să-mi răpiţi terenurile aurifere descoperite de inginerul meu!

— El le-a descoperit, iar noi le-am omologat. Haha-ha... Altă dată să nu fiţi gură-cască! — o trînti impertinentul Priperentiev, trăgîndu-şi pîntecul înapoi, apoi umflîndu-se iar în pene. Se plictisise. Faţa lui era pămîntie, ca a celor ce suferă de hemoroizi. Ochii i se închideau de somn.

— Da, stimată doamnă. Din nefericire pentru dumneavoastră şi din fericire pentru noi, în chestiunea aceasta — să nu vă fie cu supărare — avem toate drepturile din punct de vedere juridic. Legea e de partea noastră.

Îndemnat de privirea autoritară, tăioasă a patroanei, inginerul Abrosimov izbucni deodată, cu aprindere:

— Vă rog să mă iertaţi, domnule Arzamasov, dar în afacerea aceasta murdară nu prea cred că aveţi dreptate nici măcar din punct de vedere juridic. Cît despre aspectul moral al faptei dumneavoastră, nici să nu mai vorbim... Este o tîlhărie făţişă, jaf la drumul mare...

— Cum aţi zis, cum?! — tună glasul afaceristului Priperentiev, izbind auzul ca şi cînd ar fi căzut o sabie pe podea. Proaspătul afacerist îşi strîmbă buzele într-un rînjet dispreţuitor.

— Stai, lasă-mă să isprăvesc ! — îl repezi inginerul Abrosimov, brutal, ca în taiga. — Terenurile acestea ne costă prea scump ca să vi le cedăm cu una, cu două. În orice caz, în ce priveşte afacerea aceasta murdară, o să ne răfuim la tribunal.

Sprijinindu-şi bărbia în pumnul uscăţiv, jurisconsultul Arzamasov îşi strînse înveninat buzele subţiri, pironindu-l cu privirea pe Abrosimov, ca un uliu pe un pui de găină.

— Pierdeţi procesul, îl pierdeţi — spuse el cu un glas dulceag, tărăgănat, cu inflexiuni de triumf. — Cerem strămutarea procesului la Petersburg şi atunci... puteţi fi sigur...

— O să vedem, o să vedem — răspunse mai moale Abrosimov. — În orice caz, avem martori. Dumneavoastră ce dovezi aveţi ?

— Ce martori ? — întrebă Priperentiev, scărpinîndu-se fără pic de jenă în spate şi căscînd cu gura pînă la urechi.

Gestul acesta nepoliticos îi păru Ninei din cale afară de obraznic. Nemaiputîndu-se stăpîni, enervată, i se adresă :

— Aţi întrebat, stimate domn, ce martori avem ? Am să vă răspund : inginerul de mine Alexandr Obrazţov care a descoperit aceste terenuri aurifere. Iată cine este martorul nostru ! Luaţi notă *monsieur* Priperentiev... Şi, în treacăt fie vorba... mi se pare că vă e somn ! Nu vreţi să vă întindeţi puţin pe canapea ?

— Nu, mulţumesc — răspunse Priperentiev căscînd din nou. — Numai că mai e ceva... Inginerul Obrazţov de care vorbiţi a semnat chiar ieri contractul de angajament la noi.

— Aha ! Va să zică aşa stau lucrurile ! — Pe faţa Ninei apărură pete roşii. — Ei bine, nu şi nu ! — Lovi de două ori cu palma în masă. — Terenurile aurifere sînt ale noastre, au fost descoperite de noi şi nu vi le dau cît voi trăi !

— Au fost dar s-au isprăvit — răspunse cu glas gros

Priperentiev şi pe faţa lui se întipări deodată o expresie de ură. — Şi exploatarea „Novîi" a fost cîndva a mea, iar soţul dumneavoastră mi-a luat-o, jefuindu-mă. Aceasta o ştiaţi, *madame?* Şi ştiţi, domnilor, ce mi-a oferit Gromov pentru exploatarea mea? O mie de ruble!... Pe cuvîntul meu! Ha-ha-ha! Pînă la urmă, mi-a smuls-o pe nimic. Aşa stau lucrurile... Atunci m-a pîrlit pe mine, acum îl pîrlesc eu. Sîntem chit... Ha-ha!... Iar dumneata, *madame*, degeaba faci pe grozava...

În odaie intră Tihon. Se apropie încetişor de Nina şi-i şopti la ureche, atingîndu-i cu nasul cercelul scump:

— Boierul e liniştit. A aşezat în faţa canapelei scaune şi jilţuri, iar dumnealui şade pe canapea. Vorbeşte ceva încetişor şi dă din mîini.

— Ar trebui să-l chemi pe Adolf Henrikovici...

— Am vrut să-l trezesc, dar a încuiat uşa. Am bătut de trei ori. Doarme adînc de tot...

Tihon plecă. Ridicîndu-se în picioare, Nina spuse:

— Iertaţi-mă, domnilor... Numai o clipă.

Obosită, cu echilibrul sufletesc zdruncinat, se îndreptă spre biroul ei. Fata din casă îi aduse un pahar de apă rece şi vin de Porto. Nina se aşeză şi închise ochii căutînd să se calmeze. Dar cuvintele duşmanilor săi răsunau încă în cugetul ei îngrijorat. Ceva mai înviorată de apă şi de Porto, începu să chibzuiască... Ce nenorocire că Prohor era bolnav! O singură privire a lui ar fi închis, desigur, îndată gura acestor tîlhari. El s-ar fi priceput ce să facă, ar fi înlăturat primejdia, ar fi ştiut, şi de data aceasta, să iasă învingător, ca totdeauna. Da, Prohor fusese atotputernic!

Apoi însă logica feminină, care izvorăşte nu din raţiune, ci din inimă, o duse pe căi încîlcite spre inginerul Protasov. Doar el administrase totul în lipsa lui Prohor. Cîţi bani se irosiseră de pomană, aruncaţi în vînt de dragul unor anumite idei, bani iremediabil pierduţi, care acum puteau fi de folos în afaceri. Poftim rezultatul! „Nu cumva dragul de Andrei urmărise sub un

pretext binecuvîntat, pur şi simplu, să-i ruineze, ca s-o smulgă cu forţa din mediul acela ce-i era odios ?"

Gîndul acesta o îngheţă, iar inima o porni nebuneşte în galop, poticnindu-se prin hîrtoapele vieţii ei sfîşiate în două...

Porunci jupînesei să-l cheme pe inginerul Abrosimov. Căutînd să-şi stăpînească nervii, îi spuse :

— Uite ce e, domnule Abrosimov. Sînt ferm hotărîtă să mă las de toate fantasmagoriile. Nu este acum momentul pentru asta. Nici baia de aburi, nici şcoala n-au fost încă terminate. Ei bine, le dăm naibii ! Chiar de mîine să înceteze toate lucrările întreprinse de mine. Muncitorii vor fi supuşi aceluiaşi regim ca toţi ceilalţi. Cei nemulţumiţi vor fi concediaţi imediat, fără excepţie... Ai înţeles ? Mare ticălos şi mucosul acela de Saşka Obraztov !

9

În halatul lui de Buhara, cu papucii brodaţi cu fir, Prohor Petrovici şedea pe canapea, faţă în faţă cu oaspeţii lui. Erau mulţi — chemaţi şi nechemaţi. Veneau mereu, ca păsările în zbor spre lumina unui far. Se iveau din văzduh, cădeau din tavan ca acrobaţii la circ, luau loc simandicoşi în jilţuri, sau se aşezau de-a dreptul pe parchet.

Prohor Petrovici nu se mira de nimic : totul era foarte firesc. Stătea de vorbă cu vedeniile de parcă ar fi fost făpturi vii, foarte bine dispus, avea de spus cîte ceva fiecăruia în parte şi tuturor laolaltă. Un singur lucru îl necăjea : tîmpitul acela bătrîn de Tihon îşi vîra mereu căpăţîna pleşuvă pe uşa biroului. Prohor ştia foarte bine că Tihon îl pîra la Nina. Tocmai de aceea, ca să nu-l audă, vorbea cu oaspeţii pe şoptite şi-şi stăpînea gesturile, iar atunci cînd bădăranul deschidea uşa, tăcea, îşi vîra liniştit mîinile în mîneci, ară-

tînd cu dibăcie că în odaie nu se afla nimeni, că jilţurile erau goale şi că aşa avusese el chef, să aşeze mobile în jurul canapelei. Ce, n-avea dreptul să facă ce-i place?

— Am sau n-am dreptul? Da ori ba?! — se răstea el la Tihon care intrase în odaie.

— Fireşte, boierule, aveţi tot dreptul — bîiguia Tihon, care nu înţelegea ce vrea să spună şi, încurcat, îşi muta greutatea trupului de pe un picior pe altul.

Stînd pe canapea, fără să-l slăbească din ochi pe Tihon, Prohor se gîndea: „Tare aş vrea să ştiu dacă îmi vede musafirii sau nu. Poate că se preface doar că nu-i vede."

— Nu mă mai deranja, nătărău bătrîn! Ce tot deschizi uşa!? — continuă el. — Nu vezi că am treabă? Verific nişte situaţii... Sînt singur. Aşa să-i spui. Iar pe doctor, dacă vrea să vină la mine, dă-l în brînci afară. Am musafiri. Du-te!

Plecîndu-şi capul în piept, Tihon ieşi încet pe sală.

...Trecu un timp, mult timp. În lumea zăvorîtă a bolnavului timpul zbura în galop, în goana goanelor: clipele deveneau ore, iar orele se lungeau ca anii.

Crîmpeie încetoşate de tablouri ale trecutului treceau prin faţa lui Prohor apăsîndu-i sufletul ca o piatră. Iată o mare de flăcări. Taigaua arde în vîlvătăi şi focul ameninţă să-i mistuie toate întreprinderile. Din colţul unde se află ceasul, răsar deodată mulţimi de muncitori strigînd: „Mincinosule, ţi-ai călcat jurămîntul! Noi te-am salvat, am stins focul, iar tu ne-ai făgăduit marea cu sarea şi apoi ne-ai înşelat!" Apoi mintea lui rătăcită învia scena represiunii. Împuşcăturile răpăiau mereu, salve după salve... Muncitorii cădeau...

— Trageţi în ei, trageţi în ticăloşi! — zbiera Prohor turbat, sărind în picioare pe canapea. În ochii lui sticleau spaima şi ura, părul i se făcuse măciucă, tremura ca varga, scuipa balele care-l înăbuşeau.

Deodată însă: clic-clac! — şi tabloul sinistru dispăru.

Un banchet cum nu s-a mai văzut, banchetul jubileului său. Lustre de cristal scînteietoare, toalete elegante,

luxoase. Cu braţele încrucişate pe piept, Prohor Petrovici, atotputernicul stăpîn, îşi rostea discursul solemn. Cu ochii larg deschişi, Prohor se admira el însuşi în tăcere în timp ce cuvînta. „Uitaţi-vă, uitaţi-vă" — şoptea el, adresîndu-se musafirilor săi de astăzi şi arătîndu-l cu degetul, în gol, pe celălalt Prohor, pe care-l privea încîntat de departe.

— Uitaţi-vă, poartă frac şi cămaşă scrobită, e curat, spălat, parfumat. Are barba rotunjită şi obrajii bărbieriţi... Iată, domnilor, aşa arătam eu... Iar acum... Acum sînt... murdar... În ochii lui se citea o mare milă pentru el însuşi. — Ascultaţi-l pe Prohor acela, cel adevărat... Nu pe mine, ci pe el. Ia ascultaţi ce spune...

Prohor Petrovici, în frac, sugrumat de bătăile vijelioase ale inimii, se sufoca sub năvala gîndurilor şi a vorbelor. Prohor, în halat, se sufoca şi el, copleşit de boala ce-l chinuia.

— Peste zece ani, nici mai mult, nici mai puţin — spunea Prohor Petrovici, măreţ în fracul lui, voi ajunge pe culmile gloriei şi ale puterii. — Voi fi singurul stăpîn al acestui ţinut... Simt însă că mă pîndeşte moartea. Nu vreau să mor !

— Ai să mori, ai să mori ! — strigau zidurile, ferestrele, tavanul. — Ai să mori ! strigau musafirii. — Eşti un ucigaş ! Un sperjur ! — strigă dintre musafiri tatăl său şi, săltînd de pe scaun, bătu în parchet cu bastonul : — Moarte lui !

Strîngîndu-şi poalele halatului, Prohor sări de pe canapea, clătinîndu-se de parcă ar fi fost beat.

— Şkvoren, ispravnice, cazaci ! Săriţi, daţi-i pe toţi afară ! Sînt sănătos... Daţi foc balamucului acestuia ! Nina, doctore !

În mintea rătăcită a lui Prohor se făcu deodată lumină. Plimbă o privire lucidă prin biroul său pustiu şi nu mai zări pe nimeni, nici pe taică-său, nici pe ceilalţi oaspeţi.

— Doamne ! Ce-i cu mine ? — şi geamătul lui sfîşie tăcerea adîncă. Întinse braţele. O căuta pe Nina, căuta un suflet de om, dar în juru-i totul era pustiu. —

Doamne, dumnezeule, ce-mi umblă prin cap ! Ce halucinaţii, ce vedenii ! Ce absurdităţi !

Drept răspuns, auzi un chicotit, strident ca nechezatul unui armăsar, şi foşnete, foşnete, printre care şi un bîzîit de viespe.

Creierul lui Prohor Petrovici se măcina, se descompunea. Nălucirile stupide, încîlcite se înrădăcinau în mintea lui.

Presimţind catastrofa, nebunul se încordă ca varga şi se lipi de perete. Deodată zări un boa constrictor uriaş străbătînd prin văzduh, apropiindu-se repede, repede de el. Pielea jivinei, neagră, cu pete galbene, era lipicioasă, lucioasă, umedă. Prohor se chirci, înmărmurit de spaimă. Ochii feroci ai şarpelui îl priveau fix. Deodată îşi înălţă capul teşit pînă la obrazul lui Prohor, deschise gura, suflînd o duhoare respingătoare, şi tuşi. Cu un răcnet de spaimă, dement, Prohor îl lovi peste bot şi se repezi spre o uşă, spre alta, spre a treia, dar toate uşile piereau din vedere într-o clipă. Fugi la fereastră, la cealaltă, dar nici ferestrele nu se mai vedeau. Şarpele îl urmărea de aproape, gata-gata să-l înşface...

— Ajutor, săriţi ! Tihon !

Ţipînd sfîşietor, ca un porc înjunghiat, Prohor se izbea de pereţi, fugea, cădea, se ridica iar, alerga iar, răsturnînd mobilele. În cele din urmă căzu istovit, părîndu-i-se că a murit, că leşul lui zace în rînd cu ceilalţi morţi. Tot biroul era plin de leşuri în putrefacţie. Duhoarea de mortăciune îi tăia respiraţia — îi venea să verse. Alături de el zăcea bătrînul Farkov, împuşcat în piept. „Moşule, mi-e frică, mi-e frică !“ Blajinul Farkov îl fulgeră cu privirea, apoi închise mohorît ochii şi zise : „Băieţi, făceţi oleacă de loc şi stăpînului, că doar el ne-a împuşcat“.

Prohor se repezi pe canapea, mormăind cu glas întretăiat de tuse :

— Doamne ! Sînt numai năluciri... prostii, aiureli... Morţi... în biroul meu... Tihon ! Dă-mi doctoria ! Pune-mi muştar ! O baie caldă !

Dar vîntul se plimba în voie prin odaie, trîntind ferestrele. Vedeniile bîntuiau din nou şi frigul îi pătrundea sub cămaşă, sub piele, sub ţeastă.

De pretutindeni se înălţa şi năvălea asupra-i o spaimă ce-i îngheţa sîngele în vine.

Tropot de copite, nechezat de cai : o herghelie de armăsari turbaţi se năpustea în odaie şi galopa peste leşuri spre Prohor, alerga, fornăia, nechezea, rînjindu-şi dinţii de fier. Veneau drept spre Prohor ! O clipă, şi-l vor strivi, îl vor face una cu pămîntul. Trebuia să fugă din calea lor, altminteri aveau să-l facă praf, să-i zboare creierii. Dar unde să mai fugă ? În spatele lui era peretele.

În picioare, pe canapea, cu braţele date în lături, ca răstignit pe perete, Prohor Petrovici se izbea cu ceafa de zid, iar caii se năpusteau, alergau, sute, mii, galopau înainte, înapoi, înainte, înapoi, se întorceau şi se rostogoleau ca un puhoi de lavă de-a dreptul spre Prohor... „Ai să mori !“ Tropotind tunător şi nechezînd subţire, caii băteau văzduhul cu copitele, îşi rodeau zăbalele, cutremurînd tot pămîntul. Acum îl călcau, acum îl zdrobeau sub copite. Prohor nebunul nu mai avea scăpare : în spatele lui era peretele !

Cum, cum să mai scape ? !

În pragul morţii, Prohor era gata să-şi piardă o dată cu viaţa şi conştiinţa. „Scăpaţi-mă, mi-e frică“ — şopteau buzele lui arse. Un strop de apă rece, o gură de aer, o uşă trîntită de cineva. „Mamă, draga mea mamă...“ Dar uşile nu se mai vedeau, mama lui nu era acolo şi de nicăieri nu-i putea veni vreun ajutor.

— Boierule, treziţi-vă — auzi glasul voios al căţeluşei, subţire ca un clopoţel. — Nu vă fie frică, eu sînt, căţeluşa. Ham-ham !

— Tu eşti, Cliquot ?

— Eu. Ham ! Dragă boierule, să nu vă fie teamă : v-a sunat ceasul. Vă vin acum rudele şi cunoştinţele. Ham-ham !...

Şi căţeluşa Cliquot veni lîngă Prohor, gudurîndu-se,

tîrîndu-se şi lingîndu-l pe buzele arse, în inimă, în creierul lui bolnav... Şi deodată se opri, speriată de ceva (aşa i se părea lui Prohor). Ridicînd botişorul în sus, căţeluşa luă o notă jalnică şi începu să urle trist, dureros. Prohor se uita la ea cu adîncă mîhnire în suflet. Dîndu-şi pe spate capul cu părul vîlvoi, se cutremură şi începu să urle şi el. Urlau acum două glasuri — al omului şi al căţeluşei nevăzute. Gîtlejul omului se cutremura, zguduit de horcăieli de fiară, gura păroasă era plină de bale, care-i curgeau pe barbă. Fiara, pe moarte, lipsită de raţiune, îşi dădea acum sfîrşitul, pe veci, în fiinţa fostului Prohor Gromov. „Veşnică pomenire, veşnică pomenire — scheuna jalnic căţeluşa nevăzută. — Vin, iată-i că vin, boierule..."

Draperia de la uşă se dădu în lături, descoperind intrarea în lumea cealaltă. Prohor Petrovici se învioră deodată deplasîndu-şi în viaţă făptura cea vie. În odaie intrară Nina şi medicul, încă un medic, părintele Alexandr şi bătrînul preot Ipat, nins tot, călare pe o iapă răpănoasă. Luase, pesemne, cu asalt „cetăţuia".

Nina era în alb, cu o stea în frunte, părintele Alexandr — în odăjdii luminoase, strălucind în culorile asfinţitului. În spatele lor, întunecînd zările, se îmbulzeau muncitorii ucişi cîndva de Prohor, acum înviaţi. Veneau apoi Konstantin Farkov, răposatul diacon Feraponţ şi vizitiul Savoska, flăcăul buzat, pe care Prohor îl ucisese nu cu toporul, ci cu gîndul, cu dorinţa de a-l ucide.

— Iertaţi-mă, fraţilor... — se rugă de ei Prohor Petrovici. Barba lui tremura, iar pe obrajii galbeni i se rostogoleau lacrimi.

Cuvintele acestea izvorau nu din cugetul, ci din inima celui ce fusese Prohor. Răsăreau din fundul inimii, luminate de licăriri albăstrui de foc. „Iertaţi-mă, fraţilor..."

— Dragă Prohor ! — spuse Nina cu un glas duios ca foşnetul coliliei din stepă. Lipindu-şi obrazul de umărul ei, Prohor suspină încet, zguduit de plîns. Izbutise să uite toate cele prin care trecuse cu cîteva clipe

mai înainte : în faţa lui nu mai era decît Nina, decît viaţa lui răstignită, nu mai erau decît cele din urmă hotare ale nebuniei, cele mai liniştite şi mai înspăimîntătoare.

— Dragă Prohor — urmă glasul. — Trebuie s-o iei pe un făgaş nou.

Nu, Nina ! Pentru mine *nu mai există* făgaşe noi... De aş putea *găsi o ieşire*, fie şi una neînsemnată, becisnică... Hei, viaţă, viaţă ! Nina ! Îţi dau tot ce am... Tot, tot, tot. Nu mai îmi trebuie nimic, nici bogăţie, nici glorie. Daţi-mi aer !... Nu pot să respir... Deschideţi fereastra ! Deschideţi ! Îmi trebuie aer !...

Prohor îşi trecu limba peste buze şi scuipă într-o parte. Toţi ceilalţi se linseră pe buze şi scuipară.

— Hai cu mine — îi spuse Nina şi zbură afară pe fereastră ca o vedenie aeriană, ca o pasăre. Prohor ieşi după ea, greoi ca un urs.

— Nina, iubita mea, scumpa mea ! De ce m-ai scos din minţi ?

— Ai să-mi spui sus în turn tot ce ai de spus, dragul meu Prohor.

Şi iată-i că păşesc amîndoi alături, grăbiţi, ţinîndu-se de mînă. În sufletul lui Prohor se înfruntau contradicţii profunde, dar el nu le mai vedea acum profunzimea, gîndul luneca peste ele ca peste o oglindă netedă. Păşea fără gînduri, ca un somnambul.

Pe cer plutea luna, iar pe pămînt bătea vîntul. Razele lunii erau luminoase şi calde, vîntul flutura poalele halatului, iar veşmintele Ninei se înfoiau ca o pînză de corabie.

— Nina...

— Nu mai vorbi de Nina... N-o chema, nici n-o căuta... Sînt Anfisa, credincioasa ta Anfisa.

Şi Prohor îşi dădu seama că păşea mînă în mînă cu Anfisa. Îi vedea chipul frumos, cosiţele bălaie, grele. Capul ei era vioriu, sprîncenele — negre, iar din tîmplă i se prelingea pe cămaşă un firicel de sînge.

Era ora trei fără douăzeci. Ajunseră în vîrful turnului. Noaptea agoniza. Dincolo de zări se năştea dimi-

neaţa. Prohor tremura, străbătut de fiori reci. Împrejur : frig şi lucirea lunii fierbinţi. În sufletul lui — pîrjol. În sufletul lui ardea taigaua dar nu mai era mistuită de flăcări.

De sus, din vîrful turnului, vedea lumea întreagă. La picioarele lui curgea mohorîtul fluviu al vieţii. Negurile fîlfîiau deasupra apelor fluviului ca nişte bărbi albe. Prohor aruncă o privire în jos şi simţi că ameţeşte.

Pe malul apei umblau nişte oameni. Forfoteau de colo-colo nişte felinare. Se auzeau crîmpeie de vorbe nedesluşite.

Prohor auzea cu ochii şi vedea cu urechile felinarele ce licăreau în negură, oamenii care căutau pe cineva.

— Aruncă-te împreună cu mine, jos, la oameni, — şopti dulce Anfisa şi dinţii ei albi sclipiră, dezvăluiţi de zîmbetul fermecătoarelor sale buze. — Aruncă-te... Hai !

— De ce, de ce ? — gemu Prohor.

— ...De ce toate acestea, de ce ? — se tînguia deznădăjduită Nina, căutîndu-şi cu înfrigurare soţul.

Răspunse glasul părintelui Alexandr :

— Cine-ţi poate aduce mîngîiere într-o durere amară ca aceasta, cine poate răspunde la întrebarea : de ce ? Răspuns nu găsesc nici cei care au iubit fierbinte. — Părintele Alexandr îşi legănă felinarul şi grăbi pasul. — Iar dumneata, fiica mea, să nu te superi, dar nu ţi-ai iubit soţul din suflet...

— Nu-i adevărat ! — strigă îndurerată Nina, suferind cumplit.

Durerea o covîrşea. Ar fi vrut să-i spună părintelui Alexandr multe, multe din cele ce avea pe suflet, dar nu putea.

Greu rezistase pînă la sfîrşitul şedinţei care se prelungise şi noaptea. Cu o jumătate de oră înainte de aceste clipe, frîntă, vlăguită de puteri, se dusese în iatacul său. Acolo, în faţa candelei, o cuprinsese dintr-o dată o duioşie nespusă faţă de nefericitul Prohor. O

cuprinsese o milă adîncă, atît de adîncă, cum nu i se mai întîmplase niciodată.

Duioşia, durerea, mila o făcuseră să îngenuncheze în faţa icoanei. Neputîndu-şi alina suferinţa în lacrimi, făcea mătănii, se închina, se ruga cu glas tare, dar rugăciunile nu erau decît foşnet de cuvinte, întocmai ca foşnetul unor frunze veştede, nu făceau să freamăte sufletul, rămîneau sterpe.

Şi deodată — o bătaie în uşă... Spaima iscată fulgerător o ridică de jos ca pe un fulg. Înghemată de spaimă, se repezi nebuneşte spre bătaia aceasta stăruitoare. Era medicul.

— Veniţi repede, repede, Nina Iakovlevna ! S-a întîmplat ceva... Prohor Petrovici a dispărut.

Fereastra biroului era dată de perete, servitorii adormiseră. Somnul îl doborîse şi pe bătrînul Tihon, care era şi el bolnav.

— Veniţi repede !

Se împrăştiară cu toţii numaidecît, cu felinarele în mînă, pretutindeni : pe ulicioare, spre taiga, pe drumuri, spre turn.

— Un papuc ! — strigă bucuros Ilia Petrovici Sohatîh. În clipele acelea de îngrijorare obştească uitase de toate necazurile sale în legătură cu botezul pruncului şi iertase totul tuturor. — Papucul brodat al lui Prohor Petrovici ! — Se aplecă, îl ridică de jos şi-l arătă slugarnic Ninei, legănîndu-şi felinarul.

— S-ar putea ca bolnavul să fie în turn — îşi dădu cu părerea Alexandr. — Să ne grăbim.

— Doamne ! Înseamnă că e desculţ... şi numai cu halatul pe el — rosti Nina, picurînd cu spaimă cuvintele, înfiorate de frigul toamnei şi de golul ce se căsca în sufletul ei.

— Prohor ! Prohor ! ! — strigă ea în întuneric, deznădăjduită.

Păşeau repede, oftînd şi tuşind tare, ca să mai destrame puţin apăsarea grea din inimă.

Pe neaşteptate, îi ajunse din urmă şi *mister* Cook. Era treaz şi nespus de îngrijorat. Se vedea că i se în-

tîmplase ceva. Ţinea în mînă un felinar, iar în buzunare avea două revolvere, pilule garantate împotriva sughiţului şi o telegramă fulger. Lumina palidă a felinarului şi razele albăstrii ale lunii îi luminau faţa buimăcită. În ochii îngustaţi i se citea zbuciumul sufletesc, iar pe buzele drepte, încleştate — o mare hotărîre.

— *Mistress* Nina ! O, ce nenoriciri mari, ce nenoriciri la dumnevostra ! Este forte greu la dumnevostra să umblaţi în aşa intuneric. Permiteţi — spuse el agitat, emoţionat şi o luă de braţ.

— Mulţumesc, dragă prietene — îi răspunse Nina cu tristeţe şi recunoştinţă, grăbind pasul. — Noaptea aceasta este, într-adevăr, groaznică pentru mine. Mi se pare mereu că nu-i decît un coşmar, că nu mă pot trezi.

— *Mistress* Nina ! Din clipa acest eu nu mai sint supus american, sint supus la dumnevostra pina la morte.

— Mulţumesc, dragă Cook, mulţumesc.

— In ziua cel mai apropiat eu trebuie plecat la New York. Eu chiar acum primit depeşa că maicuţa meu este forte bolnav. — *Mister* Cook răsuflă adînc. Sprîncenele roşcate şi stufoase i se arcuiră pe frunte. Holbă ochii în negura viorie şi, fără să vadă ceva în faţa lui, bîigui : — *Mistress* Nina ! Eu strîns aici douazeci mii ruble. Jumatate dau muine, chiar muine la dispoziţ dumnevostra pentru lume sarac. O, da ! O, da ! Hotarire me nestramutat... — Răsuflînd înfrigurat, se întoarse spre Nina: — *Mistress* Nina, iubesc nemarginit... ca pe femeia cel mai curat, cel mai bun, ca pe...

Nina era nespus de uimită.

„Ce mărinimie... Jumătate din banii strînşi cu preţul unei munci atît de grele." Şi-şi făcu amare mustrări.

— Dragul, bunul meu Cook ! Şi eu te iubesc pe dumneata, te iubesc de mult, foarte sincer. Îţi mulţumesc pentru donaţia dumitale generoasă. Mulţumesc, dragă *mister* Cook ! Numai de m-ar ajuta dumnezeu să-l găsesc pe sărmanul meu Prohor. Of ! doamne, doamne, simt că înnebunesc...

Bărbia lui *mister* Cook tremura. Îşi trase binişor mîna de sub braţul Ninei şi-şi şterse cu batista ochii înrouraţi de lacrimi.

— *Mistress* Nina — spuse el cu glasul frînt, legănîndu-şi — cine ştie de ce — felinarul. — Trebuia sperat că *mister* Gromoff este în stare forte bun... Trebuie sperat că niciodat, că niciodat nu ne mai intîlnim, *mistress* Nina. O ! Asta este teribil de tot !

Scăpînd din mînă felinarul, *mister* Cook se opri în loc şi-şi îngropă obrazul în palmele îngheţate.

Nina Iakovlevna era înduioşată. Calda simpatie a lui *mister* Cook îi încălzea inima.

— Nu te întrista ! Să ne grăbim : am rămas în urmă — adăugă ea, suspinînd din greu.

Înaintea lor, trei felinare clipeau cu micii lor ochi luminoşi. Dinspre aşezarea muncitorească se auzi deodată hămăit de cîini, înăbuşit de depărtare.

— Încă un papuc ! Al doilea ! strigă Ilia Sohatîh şi mai bucuros, de parcă ar fi reuşit să-i cîştige lui *pan* Parczewski o mizăă mare la o partidă de cărţi.

Turnul se înălţa drept spre cer. Din cămăruţa tunarului olog se auzea un sforăit răsunător. Tunul de bronz, slab luminat de razele lunii, îşi căsca spre cer gura neagră ca un zîmbet tîmp.

În turn era întuneric. Prohor Petrovici stătea pe platforma de sus.

— De ce să mă arunc ? — se întreba el în şoaptă. — Vreau să trăiesc ! Nu vezi ce a putut să făurească geniul meu ?

Şi-şi roti mîna într-un gest larg.

În faţa lui unduiau zările. Şi undeva, acolo, în alte lumi, răsăreau şi apuneau, se pierdeau în neant zilele şi faptele sale.

— Trebuie să trăieşti astfel încît zarea faptelor tale să devină tot mai luminoasă, tot mai largă. Dar viaţa ta s-a sfîrşit — îşi şopti el însuşi Prohor, sau, poate Anfisa.

Năluca cerchezului îl pironea amenințător, cu o privire sfredelitoare. Năluca tăcea mohorîtă ; doar jun-

gherul se mişca uşor în mîna ei. Prohor simţi în spate fiori de gheaţă. Tot trupul îi fu scăldat de o sudoare rece ; pe tîmplele scobite părul sur i se făcu măciucă.

...Şi deodată, de jos, de la picioarele turnului, unde se vedeau clipind felinarele, se auzi un glas scump, plin de chemare :

— Prohor !

— Vin îndată ! — răsună din înălţimea ameţitoare a turnului un strigăt de uşurare, plin de bucurie. Glasul ajunse la urechile Ninei.

Sunase ceasul. Zbuciumul şi spaima pieriră fulgerător. O viaţă de om fu curmată năprasnic.

Erau orele trei fără cinci minute. În depărtare înfloreau zorile. Lupul, rămas orfan, urla jalnic. Verocika zîmbea în vis.

Pe apele Mohorîtului plutea o pojghiţă subţire de gheaţă.

Iar viaţa, fluviul cel aidoma Mohorîtului, cotind scurt în loc şi depărtîndu-se de stînca cu turnul cutremurat din vîrful ei, curgea spre oceanul timpului, spre nemărginire.

1918—1932

DIN LITERATURA SOVIETICĂ

a u a p ă r u t:

MAXIM GORKI

Mama, roman, ed. a VII-a, 1959.

420 pag. — 8,40 lei.

*

LIDIA OBUHOVA

Undeva în Polesie, roman, 1958.

372 pag. — 7,65 lei.

*

MARIA MARICI

Steaua polară, roman, 2 vol., 1958.

1028 pag. — 20,90 lei.

*

LEONID LEONOV

Soții, roman, 1959.

416 pag. — 9,25 lei.

*

V. SAIANOV

Meleaguri dragi, roman, 1959.

520 pag. — 9,80 lei.

*

A. SERAFIMOVICI

Povestiri, 1959.

188 pag. — 3,50 lei.

Responsabil de carte: A. Samollă
Tehnoredactor: I. Gheorghiu
Corector: A. Drahm

Dat la cules 05.03.59. Bun de tipar 13.04.59. Tiraj 10.140 ex. Hîrtie semi velină sat. de 65 gr. m.p. Ft. 540×840/16. Coli ed. 34,82. Coli de tipar 40,75. A. nr. 0116. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 S—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 90299 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Vol. I și II Lei 27,70